

Dante sp̄e assit nobis grāna
etū pachra ē afdeleb̄ ḡfēda + j̄r

Sedia nōmili etiā ab qui
videtē cō dō dōtordit
cūlū de quād̄r̄ eate. et fi
bus est etiā que dēbet in
xp̄iam om̄bi cē vān
et xp̄iam cognoscere
mūtē sua quā q̄d̄ ḡno
grat̄ quā m̄rem alium
p̄mēria sic q̄m̄lēt̄ h̄ang tene. sub p̄ma
xp̄iam ex p̄ma m̄ndato et tabule. ins
ip̄am cogit̄. aut q̄do q̄m̄ p̄fō cogit̄
in confidō cūs q̄m̄d̄ ac d̄s p̄let̄ a m̄
h̄elēs alieno distinc̄t̄ p̄fō m̄ om̄nes
metaphysicōs sub solis tūlo. ad repto q̄
st̄ abā vānū nātōs s̄i ad dōfīnātā r̄ligi
ōnis xāne cū ad m̄t̄lēgōnā fāt̄ p̄re
utilex op̄e cū op̄fō et p̄ m̄p̄t̄ dāta
cūm̄ p̄p̄a sua et antonimāt̄ m̄ m̄p̄al
lo. Aut p̄nēs dēbēm̄ p̄ om̄ ḡnorē. q̄
recoſt̄end̄ cōt̄ i m̄t̄ p̄act̄ ope v̄z̄
informac̄on̄ cāt̄gōt̄ et sufficiēt̄ mōca
r̄ell̄is ante cult̄ ad plor̄ fūnt̄ plor̄
vāna r̄ligio et de p̄ro dōc̄ et p̄ ḡnorē.
Deft̄ fēcōr̄ fūnt̄ ad s̄i p̄p̄o vānū
dēm̄q̄. si d̄q̄o p̄bēt̄ s̄i m̄m̄it̄ ha
nōrem s̄i m̄m̄it̄ dēbēt̄ s̄i p̄p̄y h̄r̄
q̄d̄ q̄d̄ q̄d̄ q̄d̄ p̄m̄d̄ato et tabule
tūm̄ mōt̄ et regla cūm̄ alioz̄ / q̄d̄
q̄d̄ eate q̄d̄ q̄d̄ q̄d̄ q̄d̄ q̄d̄ q̄d̄ q̄d̄ q̄d̄

Cod. Pal. Vindob. 1294. fol. 128^a

dēbēt̄ aue. et i eff̄d̄ fūplēt̄to lego
p̄p̄ et p̄m̄m̄t̄. p̄m̄m̄t̄. Cāt̄terci

Con dat ar²

Sed z̄ p̄n̄. obi. p̄q̄ et dāta. ta
p̄m̄t̄t̄lēt̄ om̄ns exāct̄ debēt̄
cādict̄ ep̄p̄ḡlēt̄ om̄ns ley co
tōnōns. i dāta. et cū dēbēt̄ p̄f̄si fūnḡ
cāt̄. s̄i cū d̄ḡnd̄. et cū talē qui p̄t̄lo
cōt̄ vēndānt̄ et let̄ q̄t̄. ad exāct̄dām̄
q̄c̄t̄ vēl̄. refuḡ. dēbēt̄ q̄t̄ lūḡ
dēbēt̄ dāt̄. q̄t̄ lōp̄ dōi. dēbēt̄ p̄t̄ant̄
dābēt̄ lōs tūv̄. q̄t̄d̄n̄d̄n̄ etiā lōs cōt̄
et m̄t̄lēfēt̄ s̄i q̄t̄ p̄f̄t̄. et dōt̄
clēb̄ s̄iue p̄act̄. s̄i m̄m̄t̄. et p̄p̄.

Cod. Pal. Vindob. 1294. fol. 134^c.

13.11.11
O

IOHANNIS WYCLIF

TRACTATVS DE ECCLESIA

NOW FIRST EDITED FROM THE MANUSCRIPTS

WITH CRITICAL AND HISTORICAL NOTES

BY

DR. IOHANN LOSERTH

PROFESSOR OF HISTORY AT THE UNIVERSITY OF CZERNOWITZ.

(ENGLISH SIDE-NOTES BY F. D. MATTHEW.)

O C
LONDON.

PUBLISHED FOR THE WYCLIF SOCIETY BY TRÜBNER & CO.

57 AND 59 LUDGATE HILL.

1886.

Introduction.

---

1. Origin and contents of the book "On the Church".

At the present date, at which only a comparatively small portion of Wyclif's works have appeared in print, it may still be doubtful to which of them the palm belongs, both in respect of form and contents; but at least it may safely be said, that his book on the Church must be reckoned amongst his ripest and most important utterances. For, let us consider what a powerful impression the work by Hus bearing the same title, produced upon his contemporaries; a work which, as Pierre d'Ailly said,¹ "by its immense abundance of proofs, combats the authority and plenary power of the Pope, no less than the Koran combats the Catholic faith". And yet this celebrated book is only a meagre abridgment of Wyclif's "De Ecclesia". What if the contemporaries of Hus, who as assembled at Constance represented the intellectual capacity of the Europe of that day, had known the original that he had drawn upon, instead of the feeble imitation!

In order rightly to understand the origin of the treatise on the Church, we must go back to the years 1377 and 1378, during which Wyclif found himself exposed to attack from the combined forces of the hierarchy, or, as many at that time said, of the Church. The hierarchy however is not the Church: and it is the distinction between what the Church is in reality, and what the multitude understand by it,² which Wyclif sets himself to expound in this work.

¹ Gerson's Works II. 901.   ² Cap. v. *Communitas intelligit per Romanam ecclesiam papam et cardinales quibus est necessarium omnibus aliis obedire. . . . sic intelligit maior pars ecclesie . . . et talem stilum a maioribus et minoribus recipiunt pape communiter.*

"When people speak of the Church," says Wyclif, "they mean thereby prelates and priests, endowed monks, canons and begging friars ('prelatis and prestis, monkis and chanouns and freris'), and all who wear the tonsure ('alle men that han crownes'), however disreputable and contrary to the word of God their life may be. On the other hand, they say that people in the world are not men of the holy Church, though they live ever so faithfully according to God's law, and die in perfect love of their neighbour. But notwithstanding this, all those who will one day be blessed in heaven are members of holy Church, and no one besides."¹

In other passages also he argues in a similar manner against the belief that by the Church is to be understood only the visible Catholic Church, i. e. in its character of an organised community, under priestly government: and the notion that the Church and the clerical body are identical, so that all members of the latter would belong to the Church, whereas the laity would be excluded from it.²

This false conception—so Wyclif declares—is to be met with even amongst men holding high ecclesiastical offices,³ and yet it is evident, that many of the errors into which Christians have fallen, are a result of this conception.⁴ He maintains it to be especially needful at this time to prepare the way for a juster view of the Church:⁵ and that the Bishops ought to rejoice that this should be done, because the responsibility of instructing the people in the true belief concerning the Church, and of repelling all attacks made upon the Church by heretics lies heaviest upon them.⁶

To turn to the contents of "De Ecclesia".

The work falls into four parts, which are closely connected with one another. The first defines and elucidates Wyclif's conception of the Church, and the relation to the Church of the clerical order and

¹ Select English Works of John Wyclif ed. by Arnold. III, p. 447.   ² Lechler, John Wyclif II 99. (*English ed.*)   ³ Quia nonnulli, eciam illi qui videntur aliquid discordant in materia de quiditate ecclesie . . .   ⁴ Et error istius ordinis noscendi facit multos errare de fide . . .   ⁵ Necesse est ergo hodie seminare istam fidem ecclesie . . .   ⁶ Nec credo dominia episcopis displicere quod tractetur fides christiana de quiditate ecclesie, tum quia ipsi maxime tenentur per se et per alios docere populum illam fidem, tum eciam quia contendunt de libertate et prosperitate . . . contra hereticos.

INTRODUCTION.

of the lay world: the second part discusses the relation of the spiritual to the secular power, and contains therefore Wyclif's views on politics and Church government: the third part treats chiefly of certain liturgical questions, such as the cultus of the saints and of the departed &c.: the fourth part deals with the question of absolution.

a. The conception of the Church.

The first part contains six chapters (i—vi). The Church—so runs Wyclif's explanation—is the sum total of all those who from eternity are destined to salvation (predestinate).

The Church consists of three parts, the triumphant, the sleeping, and the militant. The triumphant are the blessed in heaven, the sleeping are the souls in purgatory, and the militant are the Christians engaged in conflict with the world.

No one who is rejected from eternity (*praescitus*) has part in this Church.¹ It is not the same thing “being *of* the Church” and “being *in* the Church”. Not every one who is *in* the Church is also *of* the Church, but on the contrary: for as there is much in the human body, waste and such like, which is no part of the body, so there may also be reprobates in the Church, who will one day have to be removed from the body of the Church:

No place and no human choice can cause any one to become a member of the holy Catholic Church, but the divine predestination alone.

There are not many Churches, but only one universal (Catholic) Church, outside of which there is no salvation.² The head of this Church is Jesus Christ.

No Pope should affirm that *he* is the head of the Church, for he does not even know whether he is predestinate, and therefore

¹ Quamvis ecclesia dicatur multipliciter in scriptura, suppono quod sumatur pro congregacione omnium predestinatorum . . . ² Ista ecclesia . . . non habet aliquem prescitem partem sui . . . ecclesia non habebit prescitos sed solum predestinatos partes suas . . . Impossible est prescitem esse membrum . . . ecclesie . . . ³ Tantum una est et non plures ecclesie catholice . . . Extra ecclesiam catholicam non est salus vel remissio peccatorum.

whether he is a member of the Church at all.¹ If any Christian could be head of the Church, at the same time with Christ, the Church would be a monster, having two heads. Hence the Apostles with one accord declared themselves to be only servants of this Head, and of the Church: and never did any one of them presume to assert that he himself was the head or the bridegroom of the Church.² No Christian can determine the Pope to be the head, or even a member, of the Church, either by election or by any statute, for membership depends upon the predestination and grace of God.³

It is no article of the faith that one must obey the Pope in order to be saved; for there were holy men in days before the Papacy was known. In the days of the Apostles, and even at the present time, there have been, and are, individuals and whole nations who never heard of the existence of the Pope. Moreover there are periods during which the papal chair is unoccupied.

The Pope is not the head of the universal, but only of the particular (militant) Church; and this too only if he lives in accordance with the commands of Christ⁴. In that case we owe him obedience, but so far only as he enforces the commands of Christ. Further than this, nothing can tend to the spiritual good of the Christian but a sound faith.⁵

Upon every command of the Pope, we must enquire whether that which he orders is in harmony with the Bible; and this is one reason why every Christian ought to be acquainted with the Holy Scriptures.⁶

It need not be objected, that in this case no Christian would believe that his Priest, Vicar or Bishop was predestinate, and therefore

¹ Nullus papa debet presumere se esse caput ecclesie . . . non sic assereret quod sit predestinatus, eo quod non est de substancia fidei quod iste sit predestinatus . . . ² Ideo apostoli confessi sunt concorditer se esse servos istius capituli; nunquam autem presumpuit aliquis apostolorum asserere se esse caput. ³ Non est in potestate alicuius christiani, constitucione, eleccione vel acceptacione statuere quod dominus papa sit caput vel membrum ecclesie, nam hoc consistit in predestinatione et gratia Dei nostri. ⁴ Dominus papa non est caput universalis sed particularis ecclesie, dum tamen perseveranter vixerit tamquam papa, si non est predestinatus, non est capitaneus in ecclesia sancta Dei. ⁵ Omnibus sufficit ad salutem fides formata quod sit una universitas fidelium predestinorum. ⁶ Et hoc est ratio quare oportet omnem catholicum cognoscere scripturam sacram.

rightly fulfilling his office, or that no honour would be paid to the prelates, no faith placed in the canonization of the saints, and that the entire system of religion would be shaken.

As to the first objection, every Christian may be at rest in the belief, that no less than Christ Himself is his Priest, Vicar, Bishop or Pope.¹ The believer should regard those prelates only whose good works he sees, as Christ's representatives.² With respect to the question of the canonization of the saints, it is very possible that some may be honoured here as saints, who are rejected by God.³ Of the sanctity of some, for instance the Apostles or the martyrs of the early Church, we can be certain: but not so of the modern saints, who are canonized for motives of family or of pecuniary interest.⁴ Neither can it be urged, that the sanctity of these persons is attested by miracles, for such miracles as those of which one hears in these days, have no power to give a true faith. Also it may very well be that diabolical delusions are at work in these cases.⁵

The cultus of saints, as carried on at the present day, is the source of many errors,⁶ and many a saint might pray for us much more effectually if we would abandon his worship, and would love our Jesus more fervently. There are a great number of saints—holier than those who have been canonized—who are entirely unknown to us, and who yet help us more by their intercessions than those whose festivals we celebrate. If people would but hold fast to the proposition: "We know not whether our spiritual ruler is predestinate or reprobate", all wranglings and extortions would cease in the Church, since those men who strive after worldly goods would not be looked upon as members of the Church, and the excommunications they

¹ Quilibet laicus fidelis tenetur credere, quod habet Christum sacerdotem suum, rectorem, episcopum atque papam . . .   ² Quando ergo subditus non cognoscit talia fructuosa opera sui prepositi, non tenetur credere quod sit talis.   ³ Contingit

quod aliquos ascribat catalogo sanctorum cum hoc quod apud Deum sint iustissime condemnati . . .   ⁴ De modernioribus qui canonizantur ratione parentele, questus vel muneric non oportet nos apponere tantam fidem.   ⁵ Nec miracula iam

currencia dant omnibus veram fidem, cum potest committi potestas diaboli . . .

⁶ Multitudo ritus tollens libertatem ecclesie est causa multorum errorum et omnis talis sanctus oraret pro nobis efficacius supposito quod dimisso cultu suo diligenterem amplius Jesum nostrum.

might pronounce would not be regarded as effectual.¹ By their insatiable desire for posts of honour, vain pleasures and the good things of this world, the reprobate would be recognised.

Wyclif dwells upon this point with evident satisfaction. He depicts in strong colours the contempt of the clergy of his time for the poverty which Christ and the Apostles esteemed so highly: and how they find more to regret in the loss of worldly goods than in the loss of virtue.

It is only after treating this and kindred matters that Wyclif returns to his subject: the division of mankind into the elect (*praedestinati*) and the reprobate (*praesciti*). The latter are shut out from the Church, even though they may be holding ecclesiastical dignities; and a man's salvation being thus entirely due to the grace of God in his predestination, it cannot depend upon his connexion with the official Church, or the mediation of the priesthood. Thus, as Lechler justly observes, the recognition of the believer's free and immediate access to the mercy of God in Christ, in other words, the universal priesthood of the faithful, is involved in Wyclif's conception of the Church.²

b. Wyclif's views on Church politics.

At the seventh chapter Wyclif breaks off his theological disquisitions on the nature of the Church, and an episode is introduced, which originally had no connexion with the other portions of the book, (indeed it still exists in MS. as an independent tractate — “*De captivo Hispanensi*”³) and its present place was only assigned to it by Wyclif on the last redaction of his works. The formal introduction at once marks the severance of this portion of the text from that which precedes. After the opening words it becomes clear that we have here a judgment of Wyclif, laid by him before Parliament at the command of the King.

¹ Data ista sententia tolleretur omnis exaccio debiti ecclesie et extingueretur omnis lex contencionis in clero, cum debitor posset fingere ecclesiasticum non esse dignum vel talem qui sic bona ecclesie vendicaret, et quantum ad excommunicacionem que est ultimum refugium diceret quod non ligat.   ³ Lechler l. c. page 100.   ³ Shirley, Catalogue p. 23, n° 86.

Whilst replying upon the occasion of a recent case¹ to the question, whether it is allowable for the King's government to drag from their shelter escaped prisoners who have taken refuge in Westminster Abbey—he unfolds his views upon the mutual relations of the Church and State.

The case under discussion was the bloody deed which took place on the 11th of August 1378, and of which Walsingham gives a detailed, but at the same time very onesided, account.² During the campaign of 1367, two of the King's vassals had taken prisoner the Castilian Count of Denia, and had received from the English generals a written promise that the ransom for the prisoner should be paid to themselves. In place of the Count, his eldest son went to England and remained there a prisoner for ten years. After the death of the Black Prince and of the old King, the advisers of his young successor demanded that the two knights should deliver up the Spaniard. It was hoped that a number of English knights, then prisoners in Spain, would be liberated in exchange. The government negotiated for a long time with the two knights: but the negotiations proving ineffectual, recourse was had to stronger measures;—the knights were seized and imprisoned in the Tower.³ From thence they made their escape by force,⁴ and

¹ Convenimus ex mandato domini regis, ad dicendum secundum videre nostrum veritatem in casu nobis exposito ad honorem Dei, ad profectum ecclesie et stabilitum prosperum regni nostri. Et hec tria "in tractatu nostro" se invicem consequuntur. ² Wyclif's version of the affair is, as may be seen from other contemporary sources, much more correct. A more exact account is given in the "Continuatio Eulogii Historiarum" (tom. III, p. 342): Eodem anno Hispani miserunt ad regem Anglie pro liberacione comitis de Dene, quem iohannes Hawle et Ricardus Shakyll ceperunt antea in bello Hispanie; sed ipsi timentes perdere redempcionem sui prisonarii noluerunt ipsum producere ad domini regis mandatum. Rex per concilium suum obiecit eis quod ipsi fecerunt carcerem in dominis suis infra regnum contra suum mandatum... Ipsa vero prostrato eorum custode fugerunt ad Westmonasterium (Wyclif's account tallies exactly with this: Prostrato custode carceris intrarunt . . .). Constabularius turris venit, ut eos reduceret, et iohannes Hawle resistens interfactus fuit . . . Cf. Rolls of Parliament vol. III, p. 10^a, 50^b 51^a. ³ Walsingham was also misinformed as to the motives which induced the government to restore the imprisoned Count of Denia to liberty: see my Essay, "Neuere Erscheinungen der Wiclif-Literatur", in the "Historische Zeitschrift" vol. 53, p. 40. ⁴ Prostrato custode carceris intrarunt septa Westmonasterii in quibus vendicarunt omnino exilio a subiecione regis ex illius ecclesiae libertate.

uttering violent threats against the realm and government, they retreated to Westminster Abbey, in the belief that they were secured by the privileges of that Church from any further proceedings of the government against them. But a troop of armed soldiers rushed into the Abbey;—one of the knights was taken prisoner,—the other, who defended himself vigorously, and accused the King's advisers of injustice, of greed; and of giving evil counsel, was stabbed. This occurrence naturally excited great commotion in the monastic precincts: the Archbishop and four of his Suffragans pronounced sentence of excommunication upon the instigators and perpetrators of the deed, but expressly excepted the King, his mother, and the Duke of Lancaster. The Bishop of London published the ban three times a week at St. Paul's. When summoned to Windsor by the King's Council, he refused to appear. Then it was that, on October the 18th, Parliament met at Gloucester, and that Wyclif laid before it the memorial of which we have spoken. He defends very powerfully the action of the government, though without attempting to excuse the deed of violence which took place in the Church. He maintains however, that but for an accidental combination of circumstances, the affair would never have terminated as it did.

As then the Abbey of Westminster had appealed to its privileges, Wyclif subjects those privileges to a careful examination (Cap. x). But in the first place he discusses the nature of privileges in general (Cap. viii, ix). There are no true privileges except those which are founded in Holy Scripture. Those privileges with which Christ has endowed His Church consist of spiritual blessings.¹ Other privileges, such as immunities, prerogatives, outward honours, property and worldly dominion, ruin the Church;² — they are snares of Satan. People who seek after privileges of this kind, do not belong to the Church.³ The highest and the most ancient privileges of the Church are contingent upon poverty,

¹ Fidelis videbit quod principaliter sit in donis spiritualibus a Deo appropriate collata.   ² Non licet clero insistere circa privilegia terrena culusmodi videntur esse, exceptiones prerogative, proprietates et seculares dominaciones, cum videntur repugnare privilegia Christi, que non licet amittere . . . Quantum ad alia insignia perquisita de portando mitram, crucem et baculum ac ordinando clericos . . . sunt sepe non privilegia sed diabolica sagena . . . Inter omnes cautelas diaboli mundana preeminencia est prima sagena diaboli; de illa enim primo temptavit Christum.
³ Contendentes circa talia privilegia non sunt de sancta matre ecclesie.

and no one has the right to deprive the Church of these.¹ Laymen and clerics alike commit sin, the former when they burden the church with worldly goods, the latter when they accept such endowments. The life of the clergy of to-day, consumed in worldly affairs, and in endeavours to obtain rich endowments, is at variance with the life of the early Church. These endowments are not sanctioned either by the Old or the New Testament.²

Wyclif, whilst citing the most ancient privileges of the Abbey of Westminster (Cap. x), enquires whether they may not run counter to the divine law, and how far the Abbey possesses the right to shelter fugitives. Since privileges are only valid if they tend to the good of the Church, whilst the disturbance of England or of her inhabitants can bring the Church no advantage, no privilege can hold good if it tends to injure the realm, or any part of the realm. Therefore no king has the right to bestow a privilege, which involves damage to the state, and no ecclesiastic ought to accept such privilege. If these privileges were allowed to hold good, a complete stop would be put to the orderly course of the law, and the worst characters would have to be protected. Moreover, the King would not be master in his own domain, if there existed places which, though lying within his kingdom, were yet outside of his jurisdiction.³ Of such privileges we find nothing in the Bible.⁴ Lastly, we ought to attach more significance to the sin, than to the place where it is committed.⁵

¹ Antiquissima et validissima privilegia instituta a Christo steterunt in paupertate altissima . . . non licet cuiquam privilegium illud subtrahere . . .

² Nunc ecclesiastici procedunt currati cum multitudine cliencium quasi reges et reputant privilegium quod inhabiles preficientur . . . Non ex veteri testamento vel novo fundari potest talis dotacio.

³ Rex non potest quicquam rite concedere quod vergeret ad enervacionem regni sui vel iniuriam sui populi; patet ex dictis de privilegio, cum nichil sit privilegium nisi quod directe vergit ad utilitatem sancte matris ecclesie; destruccio autem regni nostri et iniuria facta suo populo non potest vergere ad honorem Dei et utilitatem sancte matris ecclesie, ergo non subiacet potestati regia alicuius privilegium tale concedere. Nichil plus enervaret regnum quam tutela facinorosorum sine correptione legitima.

³ Exempcio talis extingueret regiam potestatem, cum de tanto rex non haberet potestatem loci vel persone incolentis ad castigandum ipsam, quantumcunque in regem vel regnum deliquerit, et sic non foret rex totius Anglie, cum locus exemptus foret ex regno sed non de regno.

⁴ Non est fundabile in scriptura nec in lege ecclesie quod locum vel personam sic generaliter privilegiare licet.

⁵ Ecclesia debet plus ad peccatum respicere quam ad locum.

In what sense then are we to understand these privileges? (Cap. xi.) The King of England may bestow privileges for the advantage of the Church, by virtue of his royal power. Therefore he alone has the right to interpret them; and if the Bishop of Rome, or any of his priests learned in the law, should be asked concerning the interpretation of a privilege, they are bound to explain it according to the evangelical law, and they must not be obeyed if their explanation is not founded on Holy Scripture.¹ In the enquiry concerning privileges, their original intention must be kept in view, as well as their letter. The end for which the Abbey of Westminster was founded, namely, the honouring of God in His saints, the repose of the monks, and the dignity of the sanctuary, is not attained by these exemptions, which hinder the course of justice, and disturb the peace of the monks. In the bull of Nicolas III for the Abbey it is expressly stated that the monks are to be subject to no one, *except the King*. If then the monks in the Abbey owe obedience to the King, much more must the King's own vassals who took refuge there, do so,² for they could certainly claim no greater immunities than the monks themselves. No privilege ought to interfere with the common right, else it would be contrary to justice³. The advantage accruing to those who seek shelter in Westminster Abbey consists solely in a peculiar protection being afforded them, which must not be allowed to injure others. This privilege screens no fugitive from deserved punishment. It would be better for the consecrated places themselves that they should not possess privileges which burden them with worldly care. However, the

¹ Rex Anglie debet concedere leges tales privatas de suo regali dominio ad edificationem ecclesie, ideo capiendum est tamquam per se notum quod regis est illas leges privatas ac elemosinas interpretari et in rectitudine sua defendere. Romanus autem pontifex super isto consultus et sacerdos suus legius requisitus de interpretatione sensus catholice tenentur de lege evangelica quantum sciunt humiliter declarare; quibus non est parendum nisi de quanto sentenciam suam fundaverint in scriptura.

² In privilegiis Edgari regis triplex finis exprimitur, scilicet reverentia Dei in reliquis sui apostoli, quies monachorum ibidem degencium et honor sanctitatis illius loci . . . In bulla Nicolai III sic habetur: Monachi ibidem nulli omnino persone subdantur nisi regi. Ex quo videtur quod incole istius loci non solum quia legii hominis regis, sed ex mandato pape regi suo sunt subiecti . . .

³ Nullum privilegium est nisi communi contrarium, nam si foret, tunc esset contra iusticiam et per consequens lex iniqua et non privilegium.

privileges could only be justly taken away if they were abused, and it was not the intention of the Duke of Lancaster to diminish the prerogatives of the Abbey. But here was a case of open treason, than which a worse crime does not exist:¹ and to make of the Abbey a den, in which every criminal may find protection from the law, is not the way to honour the Church, or to benefit the monks. The Abbot and Convent would have done wisely had they remained passive on this occasion.²

Wyclif then enlarges upon the bad effects of the rich endowments of the Church. These endowments are contrary to the doctrine and the example of Christ and of the early Church (Cap. xiii).

There is no warrant in Holy Scripture for the secular wealth of the Church. It is the cause of many dangers: the only explanation of the present schism is to be found in the insatiable desire of the clergy for worldly goods.³ If the clergy would but live in evangelical poverty, as in the time of Christ, all disputes amongst the nations of Christendom would come to an end. Therefore those persons are in error, who believe that the more they spend upon the Church, the greater their merit: a cup of cold water offered sincerely and with good will, is perhaps a gift of higher value than lands and kingdoms.⁴

And as of the worldly possessions of the Church in general, so of endowments and the secular authority of the Roman Church—there is no foundation for them in Scripture (Cap. xiv): on the other hand it is clear from numerous passages that Christ and the Apostles preferred a life of poverty to earthly power. Our clergy parade on horseback, with armed retainers, as if they were kings. There is no foundation in Scripture either for regarding it as indispensable that the

¹ *Sentencia domini mei domini ducis fuit quod conservaretur in eo quodcunque privilegium quod in honestatem loci sonuerit . . .*   ² *Unde consuluisse dicto abbatii et eius conventui quod equanimiter tolerassent illatam iniuriam . . .*   ³ *Ex istis potest colligi conclusio quod moderna cleri dotacio non est fundabilis in altero testamento . . . Si enim non esset ista dotacio, non sic contenderent pro primatu . . .*   ⁴ *Contingit quod potus aque frigide sit maior elemosina danti ex simpliciore oculo et maiori fervore caritatis quam fuit dotacio quo Constantinus dotavit ecclesiam . . .*

Emperor should receive his crown from the hands of the Pope,¹ or for the papal claim to universal dominion. The secular power of the Pope is not derived from Christ, but from the Emperor.

Nowhere does Wyclif uphold so strongly the civil authority of the King over the clergy, as in the book on the Church. This authority is a natural outcome of monarchy itself; for the King would not be lord of all England, if more than a fourth part of the country were to be withdrawn from his jurisdiction, as belonging to the dead hand.² Privileges and temporalities are bestowed upon the clergy only conditionally: should they fail to fulfil the conditions, the clergy fall under the penalty of confiscation of the estates of the dead hand. English history tells of many such confiscations:—Wyclif refers both to ancient and to more recent precedents, as for example, under William the Conqueror, Edward III. and even quite lately under Richard II.³ Finally, he denies with great emphasis, that the discussion of these subjects is likely to incite the laity to plunder the property of the Church, or that the country was in a better state when these questions were allowed to slumber.

c. The concluding chapters of the book on the Church.

Chapters VIII.—XVI form a sequel to chapter VII. We can hardly be wrong in conjecturing that some at any rate of the arguments brought forward in these chapters, were used in the parliamentary discussion: — a great part however of chapters VIII.—XVI consists in refutations of his opponents, one of whom ventured the strange assertion, that no confiscation of Church property had ever taken place in England.

After thus discussing the secular relations of the Church, Wyclif returns to the subject of the Church itself. The connexion between the chapters is here no longer so close as formerly; there is no lack of repetition; some passages, for instance the entire twentieth chapter,

¹ Nec video quomodo fundabitur pars ex fide scripture quod oportet imperatorem accipere imperium a suo pontifice . . . Non video quin oporteret concedere quod papa et totum genus sacerdotum dominaretur seculariter super singulos reges terre. ² Si omnia illa bona quibus dotatur nostra ecclesia immediate pertinerent ad papam, sic quod rex non haberet interesse in possessionibus vel personis, cum plus quam quarta pars in manu mortua est decisa. — ³ Omnia ista suppono ex chronicis et tamquam proxima per se notis.

have very little to do with what precedes or follows. The two next chapters, xvii and xviii, are chiefly devoted to the question of the antiquity of the Church. In opposition to those who maintain that the Church only arose after Christ's death, Wyclif shows (as he says himself) by very exhaustive reasoning, that the Church existed long before Christ's incarnation. The relation of the reprobate to the Church, already treated by Wyclif in the second and following chapters, forms a main part of chapter xix. Wyclif gives special attention to the enquiry whether a *praescitus* may hold a spiritual office (a question which he answers in the negative); he then enquires by what marks the *praescitus* priest may be known, and how the Christian should act with regard to his spiritual functions. The layman need not be disturbed, provided that he himself hold the true faith.¹ But if no *praescitus* belongs to the fellowship of the Church, not having indeed received a valid baptism—the question arises, What merit will the *praescitus* gain for time and eternity, should he lead a right life? In this world he will obtain prosperity, and a mitigation of his penalty in the next.

Only he who holds the true view of the Church—Wyclif further teaches—can rightly understand certain passages in the Song of Songs, in the book of Proverbs, and in the Apocalypse. The whole of the twentieth chapter is an exposition of Prov. xxxi. 10—31. The exposition is on the model of St. Augustine and is partly borrowed from his commentary on the same passages (Opp. v. pars i., pag. 151—194). This chapter has also a parallel in one of Wyclif's sermons, and was perhaps composed earlier than the other portions of this work.

Wyclif's doctrine, that if the clergy should misuse their power, it behoved the laity to deprive them of their temporalities, naturally found vehement opponents amongst the clerical ranks. Chapter xx. contains a reply to one of these. The rest of the chapter, as also chapter xxii., is chiefly occupied with a succession of subtle questionings concerning prayers for the dead, and the number and nature of the Sacraments, especially as to what is received in the ordination of

¹ Sufficit fideli credere fidem catholicam et quod Deus propter nullum errorem spiritualis prepositi dampnificat subditum . . . Non ergo debet subditus desperare de peccato prepositi . . .

priests; but it contains also some earnest exhortations to abolish superfluous ceremonies.

This last chapter, originally written perhaps whilst Gregory XI, whom Wyclif frequently attacks with great fierceness,¹ was still living, is much more polemical in tone than those which precede. Wyclif desires, by the promulgation of his doctrine, to enlighten the inferior clergy, that they may be on their guard against the abuses which spring from indulgences.² It is true that the Popes themselves were the most guilty in the matter; but they and their Cardinals are after all not infallible, and should only be believed when their teaching agrees with that of the Bible.³

The doctrine, which Wyclif now proceeds to expound, amid frequent references to Bonaventura and Thomas Aquinas, and keeping their arguments fully in view throughout, is much better known than the foregoing portions of the book on the Church, as the greater part of it was adopted by Hus, in whose famous treatise "Against Papal Indulgences" Wyclif is followed word for word.⁴ In particular, the eight conclusions, in which Wyclif's reasonings result, are entirely accepted by Hus. These conclusions are as follows:—No one is capable of receiving absolution, unless he is worthy in the sight of God: the worthier the man, the more will absolution profit him. The absolution of no Bishop or Pope will benefit the man who has not examined himself before God. The Bishop's absolution will only be of value, if he instructs the faithful in the religion of Christ, urges them to devotion and to the love of God, and so makes them capable of the reception of divine grace. God alone can forgive sins: men can do so only when they have received a special revelation; without having

¹ Alique merita . . . non subiaceat potestati huius Gregorii . . . dictus Gregorius non foret tante potestatis . . . Quid quero valere quod iste Gregorius XI. ordinavit et instituit ut ymmolacio Isaac et cetera merita patrum tantum precedentium in utroque testamento valerent ad ordinacionem suam cognato suo iam mortuo?

² Istam sentenciam de suffragiis et indulgencia dixerim ad instrucionem inferiorum ecclesie . . . restat tradere de indulgencia et absolucionibus a pena et culpa in quibus videtur esse error apud simplices istam materiam ignorantes . . .

³ Ego autem non sollicitor quid papa facit vel loquitur, cum scio quod nec sibi nec aliici istorum doctorum credendum et nisi de quanto se in scriptura fundaverit, cum ipsa sit omnis veritas.

⁴ Historia et monumenta Johannis Hus (Norimbergae 1558) Tom. I, fol. CLXXII^r—CLXXXIX^a.

received this, the Pope himself has no right to grant absolution. The clergy should instruct the people in this belief, and uproot any abuses which may arise from the granting of indulgences. To every sin, of which a good man may be guilty, a punishment is assigned, which none but God can remit.

2. The transmission in manuscript.

a. The Cod. pal. Vindobonensis 1294 (A).

With the exception of a fragment, of which more will be said hereafter, no copy of Wyclif's treatise on the Church has been preserved in England. On the other hand, a Codex exists on the Continent, which was undoubtedly transcribed at Oxford, at the Whitsuntide of 1407, by a Bohemian student, and revised with the help of another Bohemian student. This is the Cod. 1294 of the Imperial Library of Vienna.

This Codex contains on 251 parchment leaves, large octavo ($24\frac{1}{2}$ ^{cm} $\times$ $16\frac{1}{2}$ ^{cm}): I. fol. 1^a—127^a Wyclif's tract "De veritate sacrae scripturae"; II. fol. 128^a—210^b the tract "De sancta matre ecclesia", and III. fol. 212^a—251^b the tract "De dominio divino". The two latter are likewise by Wyclif.

Each of the 251 leaves of the Codex contains 4 columns (a, b, c, d): and each column contains about 40 lines. The paging does not include two blank leaves at the beginning, and one at the end.

Both the copyist and the corrector of this MS. were Bohemians, as is evident from several Czechian glosses. A note at the end of the tract "De veritate sacrae scripturae" (fol. 119^d) gives both their names: "Correctus graviter anno domini 1407 in vigilia Purificacionis sancte Marie Oxon(ii) per Nicolaum Faulfiss et Georgium de Knyehnicz."

The tradition of later ages has assigned to Nicolaus Faulfisch the distinction of having been the first to introduce the theological writings of Wyclif into Bohemia. The impossibility of this will however be seen, when we remember that Wycliffite doctrines had been formally condemned at Prague, four years earlier than 1407.

During his residence in England, Nicolaus Faulfisch became thoroughly acquainted with English Church affairs. It was from his recollections that Hus obtained an amusing anecdote, with which he

used to entertain the auditory of his sermons.¹ The enthusiastic admiration of Nicolaus Faulfisch for Wyclif appears in his having brought to Prague not only a certificate (stated to have been forged by Faulfisch himself) giving the attestation of the University of Oxford to Wyclif's orthodoxy—but also a piece of Wyclif's gravestone, which was venerated by the Bohemian Wycliffites as a precious relic.²

It is very curious, that Hus, when questioned at the Council, could not remember who the companion of Faulfisch had been. On being asked who had brought this "forged" document to Prague, he answered, "Nicolaus Faulfisch, with another, whose name I do not know". And yet George of Knyehnicz was studying at Prague, and took academical degrees there, at the time that Hus was Rector of the University.³

The three tracts contained in Cod. A. were not originally bound together into one volume. This may be seen, not so much from the separate paging of each tract, as from the circumstance that they have not been bound in the same order in which they were written. The first in date was the "De veritate sacrae scripturae": then came the "De domino divino", and lastly "De ecclesia": in the present volume however "De ecclesia" is placed in the middle.

It is evident also that the three tracts were not bound together before they reached Bohemia; for a parchment document, relating to the founding of a Church in the Moravian town of Meseritz,⁴ forms

¹ Documenta magistri Iohannis Hus (ed. Palacky, in Latin translation from the original Czech) pag. 729: Audivi a fidei viro bonae memoriae Nicolao qui vocabatur Faulfisch se, cum in Anglia versaretur, cognosce coquum quendam apud quem cibum caperet. Quem cum episcopus interrogasset cur litteras sacras contra mandatum lingua Anglicā legeret defendit se argumento ex litteris sacris hausto. Cui episcopus: "Sciis tu, quicum loquaris?" Ille vero respondit: "Cum episcopo homine." Tum episcopus: "Tu vero miselle laice, mecum colloqui audes literis sacris nitens?" Ille respondit: "Evidem scio te Christo non esse maiorem speroque me non esse peiorem diabolo. Iam vero, quia clementissimus dominus Christus placide litteras sacras a diabolo audivit, quidnai igitur tu audias qui minor sis Christo a me homine?" Episcopus autem iratus colloqui cum eo nolebat. Itaque coquus literis sacris episcopum superavit sicut Christus diabolum. ² Ille Faulfias portavit unam petiam lapidis de sepulcro ipsius Wicles, quem postea Pragae pro reliquis venerabantur et habebant. Petri de Mladenovic Relatio de J. Hus causa, Docum. pag. 313. ³ Monumenta hist.-univers. Prag 1. pag. 402. ⁴ The document is printed in the papers of the "Verein für Geschichts der Deutschen in Böhmen". XXII. pag. 223.

the fly-leaves at the beginning and end of the volume. As this foundation was due to the benevolence of Simon of Tissnow, one of the most zealous of the Bohemian Wycliffites, we may gather that the Codex was at one time in his possession. At least he is known not only to have been thoroughly familiar with Wyclif's work on the Church, but to have imitated it himself.

All the tracts in A are written by the same hand. In this hand also are the numerous Czechian glosses, of which the principal appears in the facsimile forming the frontispiece to this volume. The indices at the end of each of the tracts are in a later hand. The corrections (in red or black ink) are very carefully entered. The handwriting is a very neat one: and the division of the work into chapters, and of chapters into paragraphs &c. is clearly marked. Large letters on the left margin indicate the beginning of the paragraphs: whilst a further subdivision is made by small letters or figures, placed on the right or left hand according to the space at command.

The contents of the paragraphs are noted either on the upper or lower margins. Besides this notice of contents, the margins contain various disjointed comments on the text — expressions of agreement, applause, derision etc. — names of authors referred to in the text, and so on.

b. The Cod. pal. Vindob. 3929 (A₁).

As this manuscript has been already described by Buddensieg, it will only be necessary here to refer to his account of it.¹ The tract "De ecclesia" is on fol. 1^a—114^a, and is written by the same hand as the other works contained in this Codex. The copyist was a Bohemian, and no friend to the Germans, as appears from a marginal note (fol. 174^b): "Olus est herba melancolica que signat mundo deditus et ideo Theotunici pre aliis gentibus comedunt olus, quia plus sunt mundo et avaricie dediti". That this copy was not finished until after the 24th of May 1415, is evident from the following gloss: "Et Johannes papa XXIII., qui pro heretico et diabolo incarnato est condempnatus in Constancia".

¹ Wyclif's Latin Works I. pag. 29.

This codex is almost wholly valueless for the purpose of obtaining a correct text of "De Ecclesia", being simply a copy of *A*. This is clear from the following facts:

1. Numerous peculiarities of *A* are also to be found in *A*₁ e. g. the repeated spelling "cunta" for "cuncta"; "consilium" for "concilium".
2. The lacunae of *A* are also in *A*₁.
3. Repetitions of particular words in *A* occur also in *A*₁.
4. *A*₁ has the same copyist's blunders as *A*: e. g. "factum" for "falsum"; "ceteris pauperibus" instead of "ceteris paribus"; "pauciscentibus" instead of "paciscentibus".
5. Corrections in *A* are found also in *A*₁, for example, *accusant* with the *n* crossed out.
6. Words which are not clearly written in *A*, are either equally indistinct in *A*₁, or else they have been misread, or lastly, there is an attempt at explanation in the margin. Thus, for example, *A* has in one place "va—cat" (the well-known word denoting that a passage in the Codex has been effaced): *A*₁ reads "va, ea", and then omits the syllable "cat". In *A* we read on fol. 197^a, "primo inquit", and before "primo" is a stroke : this *A*₁ has taken for "in", so that now the passage stands "in primo inquit".
7. A marginal note of *A* has been incorporated into the text of *A*₁ (fol. 173 in *A*: vide cap. 22 *huius*).
8. Many emendations in *A* have been disregarded by the copyist of *A*₁, and thus the first errors of *A* remain in *A*₁, for example, *A* (fol. 198^b) "careat careat"; *A*₁ "careat careat".
9. The copyist of *A* wrote the fourth chapter on Whitsun Eve: "In vigilia Pentecostes": even these words have been transcribed in *A*₁.

Under these circumstances it will be readily seen, that the variants of *A*₁, where such occur, do not offer any improvement upon the text of *A*, but generally the reverse. In the present edition therefore, only a selection from the readings of *A*₁ has been given, consisting solely of those in which an emendation of presumably corrupt passages in *A* has been attempted. The relation of *A*₁ to *A* being what has been shown, it would serve no purpose of scholarship, and would merely add needlessly to the mass of readings, to give all the variants of *A*₁.

The copyist of *A₁*, has not reproduced all the marginal notes that are found in *A*. The marginal notes in *A₁*, in red and black ink, are by two different hands. One of these two scribes was not very partial to Wyclif's theology, and in several places he animadverts on his doctrine, or modifies his statements.

c. The Codex universitatis Pragensis X. D. II. (B).

In spite of the care with which Nicolaus Faulfisch and his companion addressed themselves to their task, *A* contains a number of errors, and many passages as they stand in *A* will yield no sense. *A₁* being then only a copy of *A*, the prospect of the restoration of a correct text of "De ecclesia" would have been very poor, had I not lately been so fortunate as to find a Codex¹ in which the treatise is in a far better condition in these very passages. This manuscript, which came into my hands almost by chance in the year 1883, is the Codex x. D. II. of the University library of Prague.

This Codex, to which we will refer as *B*, a large folio volume (31^{cm} × 22^{cm}) consists of 214 paper leaves, of which the last is left blank. It contains first the tract "De ecclesia" (fol. 1^a — 130^a) and Wyclif's "De officio regis" (130^a — 210^b). There is besides in the appendix an extract from the treatise "De officio regis" (fol. 210^b — 212^a) and extracts from the first twelve chapters of "De ecclesia" (fol. 212^a — 214^b). The external arrangement of *A* is very much the same as that of *B*. Here too every leaf has four columns of forty-three lines.

The Codex was at one time in the possession of Magister Peter of Zepekow², a friend and follower of Hus. Peter of Zepekow was a man of considerable mark at the University of Prague, where he was professor up to the time of his death, which took place in 1431.

¹ In Shirley's catalogue it is wanting.   ² Inside the upper cover is following entry: "A magistro Petro de Zepekow eximi tria volumina (tercium adhuc habet) in 30 g(rossis)". Peter of Zepekow studied at Prague. He took his bachelor's degree in 1408, his master's in 1412. (He had not therefore sold the book before this year.) He was Dean for the first time in 1418, and held that office again in 1423, 1430 and 1431. Vide Mon. un. Prag I, 21, 397, 418, 420—22, 424, 426, 430, 438, 439, 445, 448, 449. II. 1, 2, 6, 9. In the documents relating to Hus he is often mentioned, v. Documenta mag. Joannis Hus 387, 388, 391, 395, 398, 401, 404.

Both the tracts in *B* are written by the same hand, in clearly defined, legible characters. Whether the copy was made in England or Bohemia, must remain undecided. Only thus much is certain: —

1. That it is no more a copy of *A*, than *A* is of *B*.
2. That *A* and *B* proceed from one and the same source (*X*): *A* directly, *B* perhaps through an intermediate link.

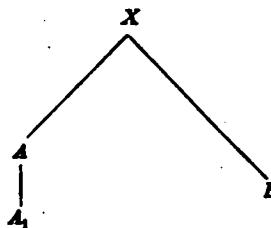
The first point is evident for the following reasons: —

1. Wherever gaps occur in *A*, whether large or small, *B* has the complete text: therefore *B* cannot be derived from *A*.
2. On the other hand, in certain cases where there are gaps in *B*, *A* has the complete text.

That *A* and *B* had a common origin, the following considerations will show: —

1. Certain words are indistinctly written, both in *A* and in *B*, and therefore presumably were so in their original.
2. Certain marginal notes, such as figures, letters and tables of contents correspond in *A* and *B*, in an arrangement which is often singular, and (in the case of the tables of contents) in a wording frequently strange.

The relation of the three Manuscripts to one another stands therefore thus: —

A MS. containing a part only of the treatise "De Ecclesia", Cod. C. 1. 23 of the Trinity College library, Dublin, does not belong to this group of MSS. and calls for separate consideration.

d. The Codex Dublinensis C. 1. 23. (D).

This Codex contains only the 7th chapter, registered by Shirley as an independent tract, as originally it certainly was (De captivo Hispanensi).

For a careful copy of this fragment, and for the following accurate table of the further contents of the Dublin Codex, I am indebted to the kindness of Mr F. D. Matthew:

Trinity College Dublin C. 1. 23. A volume in modern Russia leather binding, written on vellum, $11\frac{7}{8} \times 8\frac{1}{4}$ inches. It is in a scribe's writing (c. 1400) and I think all one hand. Two columns on a page. A fly-leaf in a different hand is counted in the paging.

Contents.

Page 1. A note on the Sacrament of the Altar from Fulgencius (this is in a different hand).

3 Opus Evangelicum Part I.

100^b " " Part II.

195 " " Part III.

At the beginning of Part III there is a note in the margin

Tractus Johann

lisse de Antich

continens 23

cap: Matthei

tine

The end of each line has been cut off by binder, and there is an illegible figure after XXIII and another after Matthei.

313 Opus Evangelicum. Part IV.

332^a The colophon is

Explicit opus evangelicum per doctorem catholicum et
scribam evangelicum.

Q.I.S.

Auctoris vita finitur et hoc opus ita.

332^b Treatise de Statu Innocencie

350^a Explicit tractatus de statu innocencie compilatus a magistro
Johanne Wyclif doctore evangelico cuius anime pro-
picietur deus.

Treatise de tempore.

386^d Explicit tractatus de tempore

Table of contents of de tempore

387^a Explicit tabula.

Sermon on Apparuit gratia dei &c.

- 390^d Sermon on Apparuit benignitas &c.
 393^b " Multiphariam multisque modis &c.
 396^d " " Domine Deus meus, honorificabo te
 398 Tract on the assault in Westminster Abbey
 404^c Sermon on Nolumus vos ignorare &c.
 408^c " " Dixit Martha ad Jesum &c.
 414^b Index to Opus Evangelicum
 422 End "Deo Gracias".

In the Imperial Library of Vienna there are two more Codices, 3930 and 4527, which have been supposed to contain the treatise "De ecclesia".¹ But as Shirley has already shown², there has been a confusion here with Wyclif's "De fide catholica". The identity of the incipit makes it probable, that this is the first book of 'De Ecclesia et Membris', a work quite distinct from the seventh book of the *Summa Theologiae*. It must however be remembered that, although the treatise "De Fide Catholica" is a distinct work of Wyclif's, it does contain, if in very abridged form, much that had been already given in "De ecclesia."

A further explanation of the confusion between the two works is to be found in the fact that, in the table of contents of the two manuscripts 3930 and 4527, the treatise "De fide catholica" is catalogued under the title "De ecclesia".

3. Date of Composition.

Shirley has rightly fixed the time of composition at 1378 or 1379.³ With regard to certain parts of the tract, a still closer limit may be set. Although the entire work owes its existence to Wyclif's contest with Gregory XI — the "horrible fiend",⁴ who never could have been head of the Church — and although some passages so breathe the spirit of that conflict that it can hardly be imagined but that they were penned during Gregory's life-time, — nevertheless by far the greater part of the tract was written after the death of that Pontiff, which took place on the 27th of March, 1378.⁵ If we bear in mind

¹ See *Tabulae cod. manuscript. vol. III.* p. 120 and 300. ² Shirley, Catalogue, p. 5. ³ Shirley, Catalogue, p. 7. ⁴ *Horrendus diabolus, Cap. xvi.*
⁵ Benedictus sponsus qui occidit Gregorium XI . . . . On the other hand in another place: *Nec ipse Gregorius nec aliis est Christi vel Petri vicarius nisi relinquens mundanum ritum imitetur eos in moribus. . . .*

that the tract consists of several parts, which were originally written with different objects, and had no connexion with one another, we shall not be surprised to find that a chapter here and there was composed earlier than that which precedes it. Chapter xx, for example, may well have been written long before the rest of the book, and, like the 7th chapter, it still exists in manuscript (with slight alterations) as a separate work.¹ The last chapter was apparently written whilst Gregory XI was still living.² The 7th chapter, on the other hand, can certainly not be earlier than September or October 1378, for it contains the statement of opinion delivered by Wyclif before the parliament which assembled at Gloucester on the 28th of October 1378. The 2nd chapter was written at the time when the intelligence of the election of Urban VI. was spreading throughout England; therefore doubtless about Easter 1378. Wyclif here praises God, for having in these days given to His Church so excellent a head, as was Urban VI.³ There is not in this place the slightest hint of an Antipope: on the other hand it is clear from a passage in chapter xiii, that at the time when this chapter was written, the schism had already broken out.⁴ Whilst in the first passage Wyclif speaks of Urban in terms of the highest praise, later references to him are less favourable, and in the last mentioned passage the title of "pseudo-monk" is bestowed upon him, as well as upon his rival. The separate portions of this tract were therefore probably put together during the autumn and winter of 1378. There is nothing in the work itself to warrant in any degree the assigning of a later date than this.

¹ Shirley, Catalogue, p. 16 (*Mullerem fortē quis inveniet?*) and p. 23 (*De captivo Hispaniensi*).   ² Quid quero valet fingere quod iste Gregorius XI ordinavit ut immolacio Isaac . . . valeret ad ordinacionem suam cognato suo iam mortuo.

³ Sed benedictus dominus matris nostre qui nostre peregrinanti invencule diebus istis providit caput catholicum, virum evangelicum Urbanum VI, qui rectificando instantem ecclesiam, ut vivat conformiter legi Christi, ordinatur ordinatus a se ipso et suis domesticis.   ⁴ Unde illud magnum scisma factum per Sergium monachum sicut et illud scisma quod hodie pullulat per duos pseudomonachos . . . So too the passage: ut oculata fide patet diebus nostris cum due partes cardinalium imponunt pape nostro et fratribus eum foventibus hereticam pravitatem.

4. The Imitations of Wyclif's tract on the Church.

a. The treatise of John Hus "Concerning the Church".

Wyclif's book on the Church received more honour abroad than at home. By the year 1407 at latest, its contents were known in Bohemia, and on Bohemian soil the English master found an apostle, Magister John of Hussinec, called Hus, who embraced his teaching with enthusiasm, and proved ready cheerfully to die for it. From the very beginning of the movement of reform, Hus warmly hailed the appearance of Wyclif's writings, and so far as they came within his reach, he imbibed and reproduced their teaching, which became part and parcel of his own mind. But of all Wyclif's works, none fascinated him to such a degree as the book on the Church. As early as 1412, the year of the famous controversy on indulgences, he comes forward with arguments which are simply and entirely Wyclif's: and his well-known pamphlet on papal absolution is for the most part taken word for word from the 23rd chapter of Wyclif's "De ecclesia".¹ From the opening definition of absolution, to the close of the deductions which follow, all is the intellectual property of Wyclif. Hus also borrowed the arguments in support of five propositions of Wyclif's, which he gave to the world soon afterwards, from the treatise on the Church.² In the spring of 1413 King Wenzel of Bohemia made an attempt to restore the broken peace of the Church in his dominions, and to this end to reconcile the Magister John Hus with his opponents. The attempt was however a failure. The two parties could come to no understanding over the conception of the Church. The opponents understood by the Church that of which the Pope was the head, and the college of Cardinals the body; — Hus, on the other hand, had completely adopted the Wycliffian doctrine of the Church, explained above. Against these opponents he wrote, in imitation of Wyclif, his book "On the Church", a work which created in its day a most powerful sensation, whilst Wyclif's work of the same name, from which it is taken word for

¹ *Questio magistri Johannis Hus, Adversus indulgencias papales.* Opp. tom. I, fol. 184—189.   ² *Defensio quorundam articulorum Joannis Wicless:* ibid. fol. 111°—117°.

word, passed comparatively unnoticed. The arrangement of the work (like Wyclif, Hus breaks up his treatise into twenty-three chapters) the fundamental ideas, and the process of reasoning, all are simply borrowed from Wyclif.¹ Only those portions of Wyclif's work which relate to ecclesiastical and political disputes in England; i.e. the greater part of chapters vii — xvii, — are set aside, to be used, together with the last chapter, on another occasion. The treatise of Hus falls naturally into two parts: the first of which treats of the theory of the Church, of the Church's unity, of its head and its members, of the Pope and of the power of the keys; the second part confutes the opinions of Hus's opponents. The main weight will thus be seen to lie in the first part, in which the abstract conceptions are defined; and here there is hardly a sentence of any importance that is not to be found word for word in Wyclif. The sequence of thought is however much clearer and more methodical in Wyclif's work; Hus often reproduces Wyclif only in the briefest epitome. In short, the work of Hus can only be described as a very faint reflection of Wyclif's; sundry antagonistic remarks upon his Bohemian opponents alone laying any claim to originality.

It would appear from the fact that Hus has followed the arguments and conclusions of Wyclif with such verbal exactness, that the study of the Manuscripts of Hus's work would be of very great consequence for the textual criticism of Wyclif's "De ecclesia". But from a number of text-passages it becomes evident, that Hus had before him an inferior MS., corresponding in fact with A₁. For a critical study of the text of Wyclif's "De ecclesia", therefore, the treatise of Hus is almost valueless.

b. The writings of Stanislaus of Znaim and Stephan of Palecz "on the Church".

By means of the work of Hus, Wyclif's tenets as laid down in his "De ecclesia" were spread widely throughout Bohemia, where they called forth both cordial assent and vehement opposition. Friends and antagonists of Hus now composed tracts, almost all of which

¹ For details cf. my book "Wyclif and Hus" p. 181 ff. Engl. ed. ² Cf. below p. 75, t. 26, p. 76, l. 25.

bear the same title "De ecclesia"; but their connexion with Wyclif's book is only an indirect one, their immediate reference being to the work of Hus. The most considerable of Hus's opponents was undoubtedly Stanislaus of Znaim. After his banishment from Prague in the year 1413, he retired into Moravia, where, until his death in 1414, he employed his fertile pen against the Bohemian and Moravian followers of Wyclif. At this time the two tracts were composed, which he, after the example of Wyclif and Hus, entitled "De ecclesia"¹; — writings which will however bear no comparison, as to matter and form, with Wyclif's work, or even with that of Hus. The one tract contains a collection of definitions of the Church: the other, which is rather more detailed, treats of the papal power of the keys. Both these works seem moreover to have been only preparatory to a larger treatise "De ecclesia", which he did not live to write. He died suddenly just as he was about to set off on his journey to Constance, to attend the Council.

It is impossible to speak of Stanislaus of Znaim, without at the same time calling to mind Stephan of Palecz, since the two were united, as at first in their affection for Hus, so latterly in their hatred towards him. Like Stanislaus, Stephan (who was one of the principal accusers of Hus at Constance), denounced Wyclif both in speech and writing: Wyclif's conception of the Church was an especial object of attack, and it is against this doctrine that the so-called "Replicatio Quidamistarum"² and the two tracts "De ecclesia" are directed.

c. John Hofmann of Schweidnitz.

Amongst the earliest opponents of Wyclifism in Bohemia was John Hofmann of Schweidnitz (in Silesia), who for many years held an influential position amongst the German Professors at the University of Prague. When, in consequence of the revolution which took place in that University, in the year 1409, the Professors left Prague, and formed a new sphere of labour at Leipzig, Hofmann was of their

¹ Copies from manuscripts at Vienna and Wittingau are in my possession. In the Cod. Treboniensi (Wittingau) A 16, the title runs: "Stanislaus de Znoyma contra Hus, De ecclesia". ² As Hus bestowed upon Palecz the name of "liar" (fictor), so the latter called the adherents of Hus "Quidamistae".

number, and took part in founding the prosperity of Leipzig. In the year 1413 he became a Canon; in 1427 Bishop of Meissen, which office he held until his death in 1451. He bequeathed his valuable library (which included the works of Bradwardine and of Thomas Netter of Walden¹) to St. Mary's College in Leipzig.

His principal work is a treatise against the Ultraquists: "Tractatus contra communicantes laicos".² In this he pronounces in the most emphatic manner against the Church theory of Wyclif and Hus;³ and must to this extent be reckoned amongst the assailants of Wyclif's book on the Church, with which he was undoubtedly acquainted, and which he probably also possessed. Besides this he attacks other of Wyclif's doctrines⁴ very much in the manner of Walden.

d. Simon of Tissnow.

A faithful friend of Hus, and like himself, as we have said, enthusiastically attached to Wyclif's doctrines, was Simon of Tissnow, — the same who on the 29th of July 1410, when a bachelor of the Prague University, defended Wyclif's tract "De probacionibus propositionum", after a half humorous, half sarcastic fashion. The well-known Codex 1294 of the Royal Library of Vienna (A), was in his possession. As this Codex contains Wyclif's book on the Church, we

¹ Item volo quod libri *Thomae Waldensis* in tribus voluminibus ad praedictum collegium beatae Mariae virginis praesententur, similiter et *Summa Bradwardini* cum aliis Summis doctorum . . . ² This is still unprinted. It exists in many MSS. e. g. Codd. pal. Vindob. 4151 (fol. 51—146) and 4299 (fol. 85—230). ³ Sumitur ecclesia sex modia, primo pro templo materiali . . . secundo pro congregacione malorum ut hereticorum et scismaticorum Wyclistarum et Hussitarum . . . ⁴ Cod. pal. Vindob. 4151, fol. 125: Numquid latet doctrina Johannis Wycleff dampnate memorie doctoris verius seductoris eorum? . . . de quo seductore scribit universitas Oxoniensis in quodam epistola in hec verba: Hic utique non veritatis doctor sed falsitatis et mendaciorum fabricator ac heretice pravitatis exquisitus auctor patenter et potenter fuit sine pari. Numquid non sciunt ipsum dixisse et in scriptis reliquis se hanc erroneam . . . assercionem: Decretales epistole sunt apocriphæ et a fide Christi seductive et clerici studentes eas stulti sunt? Numquid non perversus Huss in hoc et in aliis articulis tamquam filius ipsius perditionis sibi adhebit? . . . The other writings of Hofmann, even those which are directed against Wyclifism in Bohemia, cannot of course be noticed here. On Hofmann see "Zeitschrift für Geschichte und Alterthum Schlesiens" XVII, p. 185—193.

shall not be surprised to find that Simon of Tissnow was thoroughly acquainted with that work.

After the condemnation of Hus, Simon, at that time Vicar of Tobitschau in Moravia, became involved in a dispute with a monk of the Carthusian Convent of St. Josaphat at Olmütz, who impugned the orthodoxy of his doctrine. From the documents relating to this controversy, which have come down to us, we learn that Simon of Tissnow had not only entirely adopted Wyclif's theory of the Church, but had propagated it by public discourses.¹ Simon's opponent, Paul of Prague, endeavours in two treatises to confute this Wycliffite doctrine. In the second of these it is clear, even from the opening words "Utrum ecclesia sancta sit numerus predestinorum", that Wyclif is the object of attack.² This treatise contains the following significant passage on the relation of the Hussites to Wyclif:— "Si autem dicant quod a Deo venerint et ab apostolis atque evangelio — sed econtra: Non multum temporis est quod esse ceperunt, quoniam sicut patet a Johanne Wycliff exordium acceperunt, qui hanc viam Hussitarum incepit.

One of Simon of Tissnow's disciples was John Laurin, who in the year 1417 defended publicly at Prague Wyclif's doctrine of the Church: in consequence of which he two years later received a legal summons from Paul of Prague, to answer to the charge of holding heretical opinions. A regular lawsuit ensued between John Laurin, who meanwhile had become Canon of Olmütz, and Paul of Prague. John Laurin was compelled greatly to modify his statements.

Many other of the Hussites expressed themselves to the same effect as John Laurin on the subject of the Church, and quite in the sense of Wyclif's theory: but it is not my intention here to examine either their declarations, or those of an opposite character such as were made by Andreas of Brod, Stephan of Dolein, and others.

¹ "Tractatus contra Husitas presertim contra magistrum Simonem de Tyssnow, plebanum Towaczoviensem autore magistro plebano de Dolan diocesis Olmucensis olim a. theologie Prage doctoris", so runs the title to this tract, which is contained in Cod. 303 of the State Archives at Brünn. ² This will also be seen from the following passage in the first tract: "Sed quia secta Hussitarum, que dicit quod ecclesia sancta catholica sit numerus omnium predestinorum, peccat mortalissime contra hunc articulum fidei . . . igitur in tractatu presenti probabitur . . . quod talis propositio sit falsa, heretica, impossibilis, caput et origo tocius heresies Hussitarum . . .

5. The Edition.

Of the three manuscripts in which Wyclif's book on the Church has been preserved, *A* has formed the basis of the following text: the Codex *A* being not only, comparatively speaking, correct, but one which moreover was copied in England.

On account of the great length of the chapters, the copyist of *A* has divided them into numerous paragraphs (*A*, *B*, *C*, *D* &c.), and even these paragraphs are again subdivided (*a*, *b*, *c* &c., 1, 2, 3 &c.). This arrangement has been retained in the present edition, partly for the sake of practical convenience, inasmuch as the careful breaking up of the chapters into paragraphs assists the eye, especially for reference or quotation; partly also that the peculiarities of the original, which in all probability possessed this arrangement, might stand out the more clearly. It is not however to be denied that the multitude of letters and figures on the left hand margins is at first sight somewhat confusing.

The Latin marginal glosses of *A* are given in the text amongst the variants.

All the variants of *B* have been noted, for *B*, as we have said, is fairly correct, and not unfrequently gives the better reading. Where this is the case, the reading of *B* is adopted in the text, and the corresponding readings of *A* and *A₁* are relegated to the notes.

Account is given in the notes of a few emendations of the text. Emendations have never been made without the most absolute necessity, and never when there seemed any doubt as to how the text should be restored.

Only a small selection from the readings of *A₁* has been given in the notes: *A₁* being, as we have seen, nothing but a copy of *A*. On the other hand a complete record has been made of the variants of *D*.

The spelling is that of the manuscripts: all the peculiarities that the Latin spelling of the 14th and 15th centuries exhibits are conspicuous in this edition. Where the spelling of the manuscripts is variable, as in *secuntur*, *sequntur*, *sequuntur*, *loquntur*, *loguuntur*, *docma*, *dogma*, *mihi*, *michi* &c. the more usual orthography has been followed in the text. In the case of quotations from the Bible, where

the manuscripts only name the chapter, we have given the number of the verse.

The notes on the contents, consisting chiefly of references to authorities, may be looked upon as sufficient.

In conclusion, I would offer my hearty thanks to the friends who have taken a warm interest in this publication, and helped it forward to the utmost of their power. My thanks are due in the first place to Mr. F. D. Matthew, who has not only placed a copy of *D* at the disposal of the editor, and undertaken the writing and correction of the English side-notes, but has also assisted this work in many other ways, and to F. J. Furnivall Esq., the energetic and considerable president of our Wyclif Society, who with unvarying courtesy assisted me in the edition and printing of this book. The translation of this Introduction into English has been very willingly undertaken by Miss Alice Shirley, daughter of the departed master in Wyclif research. For various suggestions I am indebted to Dr. Buddensieg of Dresden; and for furthering this work by the sending and procuring the sending of manuscripts, to Hofrath Dr. Ernst von Birk, head librarian of the Imperial Library of Vienna, to the librarian of the University Library at Prague A. Zeidler, and to my friend Dr. Karl Reisenkugel, librarian at Czernowitz.

Czernowitz, March 1885.

J. Loserth.

DE ECCLESIA.

CAP. I.

A Quia nonnulli, eciam illi qui videntur esse aliquid discordant in materia de quiditate ecclesie, et fides est ecclesia que deberet in christianis omnibus esse known. The Catholic Church may be recognized by the faithful.

5 una, decet christianos cognoscere matrem suam. Quomodo queso honoraret quis matrem illam primevam, sicut quilibet christianus tenetur sub pena dampnacionis ex primo mandato secunde tabule, nisi ipsam cognosceret? Aut quomodo ipsam perfecte cognosceret nisi cognoscendo eius quiditatem ac differencias sciretque a mulieribus alienis discernere? Unde inter omnes metaphisicas sub solis circulo non reproto quod sit alia christiano necessario nec ad observanciam religionis christiane vel ad intelligenciam scripture sacre utilior. Christus enim ex fide est pater noster et dicta ecclesia sponsa sua est autonomatice mater nostra. Illos autem parentes debemus primo omnium honorare, quia recognoscendo eos in necessitatis articulo oportet eorum informacionem, castigacionem et suffragium in- 20 vocare. Illis autem cultis ad plenum servatur plene christiana religio et de quanto deest eorum honoratio, deest preceptorum servacio, cum non sit possibile christianum delinquere, nisi de quanto subtrahit vel.

1. AA: titulus deest. A in margine superiori: Sancti spiritus assit nobis gratia; Ibid: Ecclesia catholica est a fidibus cognoscenda et qualiter (in red ink above col. 128^a, text hand). 5. B: igitur decet. 16. Codd. autonomaticae. 18. B: et recognoscendo. 21. B: de quarto.

minuit honorem vel ministerium debitum istis parentibus. Et hec est racio, quare hoc precipitur in primo mandato secunde tabule tamquam metro et regula omnium aliorum. Quomodo ergo foret catholicus qui ignoraret partem simboli in qua fides matris sue inseritur? Nam *credo ecclesiam catholicam* dicit utrumque simbolum; nec credo dominis episcopis displicere quod tractetur fides christiana de quiditate ecclesie, tum quia ipsi maxime tenentur per se et per alios docere populum illam fidem, tum etiam quia contendent de libertate et prosperitate, de edificatione et destruccione, de privilegiis et defensionibus ecclesie contra hereticos. Sed constat quod loqueretur ut pica qui tractaret de istis passionibus ignorando subiectum, cum secundo posteriorum in principio vere dicitur quod oportet cognoscere questionem, *quid est de subiecto, antequam noscatur eius passio*. Et error istius ordinis noscendi facit multos errare de fide ecclesie. Quomodo queso cognoscerem in quo staret eius prosperitas vel edificatio, nisi ipsam precognoscerem, cum sequatur: *ego cognosco quod procedit prospere, ergo prius nosco illam esse?* Adhibeamus ergo diligenciam, ut cognoscamus debite matrem nostram.

The Church is
its best known
sense means all
who are prede-
stinate. This
Church is the
spouse of
Christ.

Quamvis autem ecclesia dicatur multipliciter in scriptura, suppono quod sumatur ad propositum profamosiori, scilicet congregacione omnium predestinatarum. Illa autem est sponsa Christi, de qua est processus Cantici canticorum; de qua loquitur scriptura Isaie LXI°, 10: *Tamquam sponsam decoravit me corona.* Hec etiam est mulier fortis, de qua

2. B: Hec racio. 15. B in marg: 2° posteriorum. 16. B: cognoscere quomodo. 20. B: prius cognoscerem. 25. A in marg: Ecclesia capita famosius dicit omnes predestinatos et ista est sponsa Christi et multa de hac ecclesia. 30. B in marg: Is. 6r.

16. Arist. Ἀναλογίαν διερέψω Ι, 1; ΙΙ, 2. 20. προτερησάσκεται, Arist. Ἀναλ. Ι, 1. 28. Cant. IV, 8—11. V, 1.

B 128 Proverb. XXXI°, 10, et *corpus Christi* * mysticum, de quo I^a Cor. 12°. *Ista est Jerusalem, mater nostra, templum domini, regnum celorum et civitas regis magni, que tota inquit Augustinus Enchiridion XLVI°, accipienda est non solum ex parte qua peregrinatur in terra a solis ortu usque ad occasum, laudans nomen domini, et post captivitatem vetustatis cantans canticum novum, verum eciam ex illa que in celis semper ex quo condita est cohesit deo, nec ullum malum sui casus est experta. Hec enim in sanctis angelis beata persistit et sue parti peregrinanti, sicut oportet, opitulatur, quia utraque una erit consorcio eternitatis et nunc est una vinculo caritatis.*

Hec est sancta ecclesia catholica quam confitentur christiani immediate post fidem in spiritum sanctum a propter tria: primo quia secundum Augustinum est summa creatura. Ideo immediate ponitur post trinitatem incretam. Secundo quia amore spiritus sancti Christo in matrimonio perpetuo copulatur. Et tertio quia posita trinitate oportet ipsam habere templum vel dominum quam inhabitet. Oportet dico ex necessitate suppositionis atque de congruo.

C Ista autem ecclesia secundum partem peregrinantem non habet aliquem prescium partem sui, sicut non

How faith concerning the Church follows immediately on faith concerning the Holy Spirit.

Note. This Holy Church contains none who are reprobate.

1. B in marg. Prov. 31; 1^a Cor. 4. B in marg. Aug. 41 Ench. In codd. XLI. Corrxi. 5. A A₁: que; B: peregrinat. 10. B in marg: Nota quod angeli sunt pars ecclesie. 14. A: Qualiter fides de ecclesia sequitur immediate post fidem de spiritu sancto. B: Nota quare immediate post fidem in spiritum sanctum ponitur fides de sancta matre catholica. 24. A A₁ in marg: Nota. A in marg: Hec sancta ecclesia non habet prescium partem sui. Continue infra (above the col. 128^a). B in marg: Dicit ecclesiam catholicam secundum partem triumphantem non habere partem sui, dum est huiusmodi, aliquem miserum vel quomodolibet maculatum. Ex isto videtur (ut sequitur) quod qui non est miser, posterius suam miseriā dimittens, efficitur pars ecclesie triumphantis. Pro isto (ut appareat mihi) pro intentione doctoris est notandum quod multitudo, viatores predestinati, miseris (et) maculis involuti, posterius erunt partes ecclesie triumphantis, cum illas maculas et miseras excusserint. Sed tamen dum sunt huiusmodi miseris involuti, non censemur partes ecclesie triumphantis. Et ideo notanter dicitar, *dum est huiusmodi*.

4. Aug. Enchir. cap. XLVI. Opera (ed. Maur.) tom. VI, pag. 217.

habet secundum partem triumphantem, dum est huius- 128^a C
modi, aliquem miserum vel quomodolibet maculatum, ut
ostendit Augustinus, III° de doctrina christiana XXXII°,
ubi, postquam ostenderat quod *corpus Christi et caput eius* Christus sunt una persona, increpat Tyconium 5
in secunda sui regula qua vocat ecclesiam corpus
domini bipartitum. Non inquit ita debuit appellare;
non enim revera corpus domini est quod cum illo
non manebit in eternum. Ideo vocat fideles ad tempus
sed prescitos ad dampnacionem ecclesiam similatam 10
ex ypocritis. Potest autem ista sentencia demonstrari
ex scriptura Johannis VI°, 54, ubi dicitur Judeis et per
idem cuiilibet viatori: *Nisi manducaveritis carnem
filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habe-*
bitis vitam in vobis. Sed nemo potest esse membrum 15
corporis Christi, nisi fuerit membrum vivum: ergo
nemo potest esse de illo corpore, nisi manducaverit
corpus Christi. Quomodo queso potest continuari cum
nervis capitis, nisi fide formata in caput crediderit?
Quod est ipsum manducare, ut exponit Augustinus 20
omelia XXV^a. Habet autem iste cibus contrarie ad cibos
corporales virtutem assimilandi sibi manducantem secun-
dum quatuor digestiones, de quibus Rom. VIII°, 30,
scilicet *predestinacionem, vocacionem, iustificacionem
et glorificacionem.* Quamvis enim sic manducans mo- 25
ritur temporaliter, non tamen eternaliter, cum Christus,
*resurreccio et vita in finali iudicio vivificat omnia
membra sua,* quia leo rugiens suscitat suam eccl-
esiā. *Caritas autem que nunquam excidit est vinculum*

1. B in marg: Augustinus. 4. B in marg: Christus et corpus eius
sunt una persona. 8. B: reverencia corpus. 12. B in marg: Joh. VI.
15. A in marg: Virtus cibi sacramentalis. 16. B: Igitur nemo. 21. In
codd. XXVI. Correxil. B in marg: Augustinus. 23. B in marg: Jo. VIII;
B in marg: Christus (sic) digestio.

3. Aug. Opp. III, 1, pag. 58. 13. Viator is a traveller on
earth, cf. Wyclif, De civili dom. pag. 4. 20. Tract. in Joh. ev.
cap. VI, Opp. tom. III, 2, pag. 489. 28. Joh. VI, 40. XI, 25.
29. I. Cor. XIII, 8.

The virtues of
the sacramental
food.

O 128^a continuans membra illius corporis; foret ergo contra rationem, vel quod sponsus in persona propria, vel 128^b quod alias ex permissione sua laniaret sponsam suam* divisione eterna. Ymmo claudit contradictorium, si 5 bene inspicitur; cum Jeremie XXXI^c, 3, sibi dicitur: *In caritate perpetua dilexi te.* Ista igitur et non lapides est mater nostra per orbem terrarum confitens caput suum. Quomodo queso tam potens, tam sciolus et tam benivolus, sicut est increata trinitas, eternaliter 10 eligeret sibi sponsam quam finaliter repudiaret? Patet ergo ex fide et signacione *quid nominis ecclesie catholice* quod ipsa est omnes predestinati presentes, preteriti et futuri.

D Ex istis sequuntur aliqe conclusiones. Prima, quod 15 nullus vicarius Christi debet presumere asserere se esse caput ecclesie sancte catholice, ymmo nisi habuerit specialem revelationem, non assereret se esse aliquod membrum eius. Patet ex hoc quod capitalem illius ecclesie oportet esse super omnes angelos beatos, 20 cum ipsi sint membra illius ecclesie, quod soli Christo potest competere inter omnes predestinatos, ut patet Hebr. I^d, 4. Nam Rom. I^e, 4, dicitur *Christum esse predestinatum*; et sic ecclesia est solum numerus predestinatorum. Sicut igitur homo sine speciali re- 25 velacione non assereret sine formidine se esse predestinatum, sic nec assereret se esse membrum, et per consequens, non caput illius ecclesie. Unde Augustinus super psalmum CXXXI^f postquam ostenderat quod nullum preterquam domum suam exau- 30 dit Deus ad vitam eternam: *Ille inquit ad domum Dei*

First conclusion. No Pope should presume that he is the Head of this Church.

No one can know whether he is predestinated.

Augustine.

1. B: foret igitur. 5. B in marg: Jeremie. 10. B: Patet igitur.
11. B in marg: Quid est ecclesia. 14. A B in marg: Prima conclusio.
A in marg: Nullus papa debet se presumere esse caput huius ecclesie.
22. B in marg: Hebr. I. Rom. I. 27. AA, in marg: Augustinus. 28. B:
ostenderet. AA, ostenderit. Correx. Comp. below Alinea O. 29. B:
preter domum; ib. in marg. Nullum preter domum suam audit ad vitam eternam.

28. Enarratio in psal. 131. Opp. IV, 2, 1477.

pertinet qui est in caritate compaginatus lapidibus 128^a vivis; qui autem caritatem non habuerit, finalis perseverancie ruinam facit, sed domus stat. Et post docet quod nemo debet ex pretense potestatis vicaria pompare vel minari quod ab eo dependet status ecclesie,⁵ sicut fecerunt Judei ex filiacione et merito Abrahe, quia filii imitacione virtutum et non filiis carnis degenerantibus promittitur hereditas. Et sic est indubie quoad Christi vicarios. *Itaque inquit Augustinus in hiis est domus Dei quos predestinavit et prescrivit¹⁰ perseveraturos, de quibus dictum est: Ubi steterunt sedes eius. Et hii qui non perseverant, non sunt ipsi ecclesia, non ipsi pertinent ad illud modo tabernaculum et tunc domum, sed solum in hiis qui perseveraverint usque in finem.*

15

Unde sicut Deus iuravit David, quod de fructu ventris sui (scilicet Christum, qui fuit natus de ventre virginis, et per consequens, de illo homine manu forti) poneret super sedem suam: ita iuravit filiis suis, sub condicione tamen, si custodierint testamentum²⁰ et testimonia Christi. Ne inquit Augustinus aliquis minaretur promissis Dei et in potestate sua ponat quod promisit Deus, ut impleretur, ideo iuravit, annexens condicionem, ne iam glorieris de promissis et dimittas te non custodire; tunc eris filius David,^{128^b si custodieris: si autem non, non eris filius David. Filiis David promisit Deus; noli dicere filius sum David, si degeneras; sola vidua sedebit in ecclesia benedicta. Tota ecclesia una vidua est, cuius membra sunt pauperes saturati, quia deserti sunt in hoc³⁰ seculo, quod non despontant hereditarie sed relinquent, non sperant in diviciis honoribus vel amicis, sed si habent contempnunt sperando pure in domino.}

The whole
Church is
widowed.

4. Vicaria. In codd.: vicarie.   10. A in marg: domus Dei. B in marg: Presciti non pertinent ad ecclesiam catholicam.   29. A in marg: Tota ecclesia est vidua.

9. Aug. loc. cit. pag. 1480.

21. Psal. CXXXI, 11—12.

E 128^a Quid igitur valet dicere quod solum isti qui sunt Rome sunt ecclesia vel caput ecclesie? Tales enim uruntur luna per noctem, ut exponit Augustinus psal-

The Church is distributed through the whole world.

mo CXX^o. Quisquis inquit putaverit ecclesiam in una parte esse et non eam cognoverit diffusam toto orbe terrarum et crediderit eis qui dicunt: Ecce hic est Christus et ecce illic, sicut loquitur evangelium Mathei XXIV°, cum ille totum orbem terrarum emerit

Augustine.

quoad valorem precii et ille in proximo scandalizatur et uritur a luna. Ad quid igitur oportet contendere circa caput ecclesie? Ipsa inquit Augustinus caro

Christi est caput ecclesie, id est, humanitas secundum The Head of the Church is Christ.

dum quam Christus predestinatus est, ut dicit fides scripture Ephes. I^o, IV° et V^o capitulis et expressius

15 Col. I^o, 18, dicit quod Christus est caput totius ecclesie. Et istam conclusionem declarat bene dicta

decretalis extravagans Bonifacii VIII que sic incipit:

Unam sanctam. Igitur inquit ecclesie unius unum

corpus, unum caput, non duo capita quasi monstrum.

F Secunda conclusio sequens ex quiditate matris ec-

Second conclusion.

clesie est quod tantum est una, sic quod non multe ecclesie catholice. Demonstratur sic: Eo ipso quod

The Catholic Church is only one and not many.

est ecclesia universalis sive catholica, ipsa continet in se omnes predestinatos. Non est possibile quod sit

25 nisi una talis, igitur non est possibile quod sit nisi una universalis ecclesia. Nam secundum philosophos

universale est quoddam totum atque perfectum cui

The three parts of the Church.

1. A in marg: Ecclesia est per totum orbem diffusa (above col. 128^a).

4. A: CX; in marg: Augustinus. B: Augustinus super primo volumine.

11. A in marg: Caput ecclesie. B in marg: Augustinus. 15. B in

marg: Eph. 1, 4, 5. Col. I. 17. B in marg: Decretalis. A, alia manu in

marg super.: Scias quia istam decretalem falsificat, nichil enim ibi de predestinatis, sed decretalis probat quod subesse Romano pontifici est de necessitate salutis et hoc per unam ecclesiam et unum caput. 20. A B in marg. Sec. conclusio. A in marg. Tantum una et non plures ecclesia

catholica. 27. A in marg: Tres partes ecclesia.

4. Aug. Opp. tom. IV. pag. 1381. 17. Extrav. Commun.

Lib. I. Tit. VIII. De maioritate et obedientia, cap. I.

nichil deest. Unde sicut iuxta Aristotalem primo de ^{128^aF celo *omnia primo super tria ponimus:* sic non dicimus ecclesiam catholicam nisi que in se continet ista tria: partem in celo triumphantem, partem in purgatorio dormientem et partem in terris militantem. ⁵}

The three parts
into which the
consecrated
host is broken
signify the three
parts of the
Church.

Et in figuram illius dicunt doctores hostiam vel sacramentum eucaristicie dividi in tres partes: Primam immersam sacramento liquido dicunt signare ecclesiam triumphantem, que insorpta et inebriata est intuacione divine essencie, ut loquitur caput ecclesie Cantic. V^o 1, ¹⁰ exhilarans cives et commensales suos. *Inebriamini* inquit *carissimi.* Due autem alie partes in manu domini et merito ecclesie expurgande signantur per illas duas partes quas sacerdos tenet in manibus: Maior supposita signat ecclesiam militarem et minor innixa ¹⁵ supposite signat ecclesiam in purgatorio expectantem. Ipsa enim * innititur suffragiis militantis ecclesie. Et ^{129^aE pro istis duabus partibus geminamus preces agno qui est caput ecclesie, ut misereatur nobis. Sed pro tercia parte ad cuius locum et requiem aspiramus petimus, ²⁰ ut idem agnus triplicis nature donet finaliter nobis Christ, as man, pacem. Et hinc (ut ostendi alias) dictus sponsus secundum humanitatem suam visitavit tria loca ecclesie, scilicet umbilicum nostre habilitabilis, triginta tribus annis in Judea et Jerusalem conversando, limbum in ²⁵ quo patres purgati sunt, morsellum sue ecclesie in anima extrahendo; sed tertio finaliter ascendens in celum cepit captivitatem quam post triumphum coronavit ad dei dexteram collocando.}

Mark this.

1. B in marg: Aristotalem. 6. A in marg: Tres partes divise hostie consecrate significant tres partes ecclesie. B in marg: Purgatorium. 8. B: immersam; ib.: dicunt dignare. 9. Codd: debrista. Correll. 10. B in marg: Cant. V^o. 13. B: expungande. 15. B: et quatuor innixa. 18. A in marg: Nota. nota. B in marg: Christus creditur (recte dicitur) agnus triplicher. 19. B in marg: Agnus tercua. 24. B: umbili- cam nature.

2. Aristot. *esp̄l oīpavō̄l I, 1. διά τὸ τὰ επία κάντα εἶναι καὶ τὸ τρίς κάντη.*

G 129^a *Ista ergo est triplex pars unius universalis ecclesie sive catholice, licet quotlibet sint particulares ecclesie, quia tot sunt homines predestinati. Et hinc credo quod in simbolo ecclesie confitentur se credere unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam. Apostoli enim sunt modo in celo in eadem personalitate qua vixerunt in terris, et sunt modo partes plene purgate eiusdem matris ecclesie, auctoritate quorum sui vicarii iam regunt adolescentulam modo querentem sponsum ecclesie; et sic loquitur decretum XXIV, q. I.*

Manet inquit Leo papa Petri privilegium, ubi cunque ex ipsis equitate fertur iudicium. Ipse enim residet in celis videns et procurans quod deus liget et solvat. Unde supradicta decretalis sic loquitur: Unam sanctam ecclesiam catholicam et ipsam apostolicam urgente fide credere cogimur et tenere. Unde unitatem illius ecclesie probat ex scriptura multiplici, primo per illud Canticorum VI°, 8: Una est columba mea, perfecta mea: una est matri sue, electa genitrici sue. Ista columba secundum concordem sanctorum sentenciam est mater ecclesia, cuius mater, quia creatrix est trinitas vel divina essencia, cuius genitrix et fotrix est patris sapientia et ipsa mater virgo et sponsa humanitatis Christi sui capititis. Ex quibus parentibus spiritualiter, et per consequens, gignitione virginica filii ecclesie procreantur, iuxta quod loquitur apostolus 2^a Cor. XI°, 2, Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Cum ergo in tota scriptura non ponitur vel una sillaba sine sensu, non restat quid pertinencius signaret hoc adiectum una

Peter's privilege
of binding and
loosing remains
where it is right-
ly exercised.

The begetting
of children to
the Church.

4. In codd: quo in simbolo; A A₁: confitetur.   ii. A in marg: Privilegium Petri ligandi et solvendi. B in marg: 24. q. i. Leo papa. 16. B: et tenemur.   18. B in marg. Cant. VL ib. Una enim columba mea, perfecta mea, una matri sue.   21. A in marg: Procreatio filiorum ecclesie.   27. B in marg: 2. Cor. 2.   28. B: cum igitur.   29. B in marg: Quare (in cod. quid) ecclesia sit una, hic deducitur.

10. Decreti secunda para, causa XXIV, q. I, cap. V.

in libro sapientissimi Salomonis nisi unitatem ecclesie ^{129°} G
catholice excludentem pluralitatem. Unde spiritus sanctus in patre Salomonis David sic orat in Christo
The unity of the Church proved out of many passages of scripture. ⁵ psalmo XXI°, 21, *Erue a framea Deus animam meam et de manu canis unicam meam. Quem tex-*
tum secundo per decretalem allegatam beatus Augusti- ²
nus sic exponit tractatu secundo ejusdem psalmi:
Framea inquit gladius est, et per gladium mortem intelligi voluit. Unicam meam dixit ecclesiam. Canes sunt qui ceco more latrant nec intel*ligunt contra ^{129°} *quos, eciam cum nichil eis fit, latrant contra riantes, licet velint eis proficere.* Et utinam nostri possessio-
nati non sint tales qui conspirant contra catholicos, tangentes eorum potestatem, fastum et ablacionem temporalium solummodo ad medelam. ¹⁵

Scivit autem Christus ecclesiam suam in pace pre- H
tensa per antichristianos hypocritas amarissime perse-
quendam. Tercium testimonium scripture est unitas ³ *arche, de qua Gen. VI°, 16°, legitur quod in tempore diluvii in cubito consummatur.* Que ad sensum misti-
cum figurat sanctam matrem ecclesiam que in brachio domini conservatur et unico fine mandatorum que est caritas consummatur. Quartum testimonium est ⁴ *dictum apostoli Ephesiorum IV°, 5, asserentis quod unus deus, una fides; ex cuius unitate sequitur quod* ²⁵ *sit correspondenter una lex, unum regnum sive familia que indubie est universalis ecclesia. Quintum testimo-* ⁵ *nium est de una tunica inconsutili, que non sine mis- terio ex testimonio Johannis XIX°, 23, remanserat in- divisa. Correspondenter oportet esse unicam Christi* ³⁰ *ecclesiam infringibilibus vinculis caritatis contextam iuxta illud apostoli Rom. VIII°, 35. Quis nos separa-*

4. B in marg: Psalmo 11; A in marg: Unitas ecclesie probatur ex multis scripturis (below col. 129^a). 5. B: carnis. 6. B in marg: Augustinus. 17. AA: antichristinos. 19. B in marg: Gen. 6. 20 and 23. Codd: consummatur. Correx. 24. B in marg: Eph. 4. 29. B in marg: Joh. 15.

6. Aug. in psal. XXI. Opp. tom. IV, pag. 98.

Habit a caritate dei? Sextum testimonium est illud
¹²⁹ Johannis X^o, 16: *Fiel unum ovile et unus pastor*, quod
 ovile oportet confiteri eandem matrem ecclesiam.
 Quolibet sunt scripture et raciones docentes istam
⁵ sentenciam, ut sicut primus Adam terrenus sine bi-
 gamia habuit unicam sponsam carnaliter, sic secun-
 dus Adam sine bigamia possibili necessario habet
 unicam sponsam spiritualiter. Et illum sensum ex-
 ponit apostolus ex scriptura Genes. II°, 24, ut patet
¹⁰ ad Ephesios V^o, 31, de Christo et sua ecclesia.

Unde racio potest capi de textu apostoli I^o. Timothei
 III°, 2, et ad Titum I^o, 7, ubi ex isto fundamento dat
 legem, quod oportet tam *episcopum* quam diaconum
¹⁵ esse *unius uxoris virum*. Oportet enim Christi clericum
 in monogamia consequi caput suum. Unde credo cum
 decretali fideli non verti in dubium quin foret here-
 ticum pertinaciter negare quod Christus sponsus ecclesie,
²⁰ quem dignatus est vocare sponsam suam, sit mono-
 gamus ratione unitatis ecclesie spouse sue. Et patet
 secunda conclusio.

I Tertia conclusio est quod extra sanctam ecclesiam
 catholicam non est salus vel remissio peccatorum.
 Hec est conclusio predicte decretalis in terminis cuius
²⁵ sensum arbitror esse de salute perpetua post hanc
 vitam, et de remissione peccati contracti, data vita
 spirituali per gratiam. Et tunc conclusio proxima per
 se est nota: quia nemo potest habere tales salutem
 nisi vel Christus vel aliquid eius membrum, sed eo
³⁰ ipso quod sic est infra predictam ecclesiam ergo con-
 clusio; et ad hoc vadunt exempla.

a Sicut enim tota generis humani posteritas fuit primo
¹²⁹ virtualiter et materialiter in primo carnali coniugio*, sic
 tota christianorum posteritas est virtualiter in Christo

Third conclu-
sion. Outside
the Holy Catho-
lic Church there
is no salvation
or remission of
sins.

2. B: Joh. 8; in marg: Joh. 8. Joh. 10. 10—12. B in marg: Eph. 5. 1.
 Tim. 3 et ad Titum 1. 21. A B in marg: Tercia conclusio. A in marg:
 Extra sanctam ecclesiam catholicam non est salus vel remissio peccato-
 rum (below col. 129^b). 24. B: arbitri.

et ecclesia, et per consequens, in primo spirituali con- 129^a **X**
iugio. Solis enim ex deo sic natis dedit potestatem
filios dei fieri, et per consequens, iuxta argumentum
apostoli coheredes.

Church is like
Noah's ark.

Iterum, sicut extra navem Noe non remansit bestia b
salvata in diluvio: sic extra navem ecclesie non restat
homo salvandus post spirituale naufragium.

The reprobate
are as limbs cut
off from the
body.

Iterum, sicut membrum non vivit prescissum a cor- o
pore: sic nec natura humana per reprobacionem pre-
cisa a capite. Et ad hoc sunt quotlibet leges, ut 10
XXIII^a, q. VII^a, sub auctoritate Augustini ad Vincen-
tium decretum sic loquitur: *Quemadmodum si pre-
scindatur membrum ab hominis vivi corpore, non
potest tenere spiritum vite: sic homo qui prescin-
ditur de Christi iusti corpore, nullo modo potest 15
tenere spiritum iusticie.* Et tota ista sententia patet
XXIV^a, q. I, per multa capitula.

So says
Augustine

and Bede.

Unde ex dictis Bede sic loquitur unum decretum:
*Quicunque ab unitate fidei vel societatis Petri quo-
vismodo semelipsos segregant, tales nec vinculis pec- 20
catorum absoluti sunt nec ianuam regni celestis pos-
sunt ingredi.* Item aliud decretum captum ex dicto
Bede super primam canonicam Johannis: *Omnis qui
recedit et non permanet in doctrina Christi, Deum
non habet; qui permanet in doctrina, hic et filium 25
et patrem habet.* Ex talibus dictis sanctorum et de-
creto ecclesie duce ratione scripture patet tota pre-
dicta sententia, et quod precipue timendum est, patet
quod nullus christianus, sed precipue Christi vicarius
non est membrum ecclesie, nisi perseveranter secutus 30
fuerit Christum in moribus et doctrina.

4. B in marg: apostoli. 5. B in marg: Dicit enim extra ecclesiam non esse remissionem peccati contracti. Quare igitur addit hoc *contracti* tum et verbum? extra illam nec est remissio peccati contracti nec non contracti.
11. B in marg. 23, q. 7. 17. B in marg. 24, q. 1. 27. B: duce Romane.

12. Decr. sec. pars causa XXIII, q. VII, c. IV. 18. ib.
Causa XXIV, q. I, cap. XXVII. 22. Decret. sec. pars
causa XXIV, q. I, cap. XXIV.

X 129^a Quarta conclusio eiusdem decretalis est quod intra ^{Fourth concilia-}
 predictam ecclesiam est uterque gladius vel potestas ^{swords or pow-}
 scilicet corporalis vel temporalis et spiritualis; quorum ^{ers belong to}
 uterque debet ad caput ecclesie et eius vicarium per-
 tinere. Patet ex hoc quod dictum corpus, cum sit per
 se sufficiens, habet in se plenitudinem potestatis. Cum
 ergo utraque potestas sit necessaria matri ecclesie,
 patet conclusio. Et hoc figuratum est Luce XXII°, 38,
 quando apostolis respondentibus *Ecce duo gladii*
 10 *hic Christus dixit non superfluum vel diminutum sed*
satis est. Unde ad denotandum quod uterque gladius
 fuit Petro pertinens, consequenter dixit Christus Petro
 percucienti servum pontificis: *Mitte gladium tuum*
in yaginam. Ex quo innuitur ad sensum mysticum
 15 quod *uterque gladius sit in potestate ecclesie, mate-*
rialis pro ecclesia sed per laicos exercendus, spiritua-
lis vero pro puniendis peccatis per episcopum exer-
cendus. Et sic licet *gladius materialis sit in manu*
regum et militum, hoc tamen erit ad motum et se-
 20 *cundum prudenciam sacerdotum.* Oportet enim *glad-*
dium materialem esse sub alio sicut ordo militaris
est sub sacerdocio. Et ista est exposicio beati Ber-
 nardi, libro secundo ad Eugenium et ad illum sensum
 129^b loquuntur quotlibet doctores et decreta * concorditer.
 25 Unde XXIII^a, q. V^a, *Principes*, sub auctoritate beati
 Isidori III° de summo bono, cap. LIII°, dicit canon
 quod *intra ecclesiam principes seculi habent pote-*
statem, ut per eandem potestatem disciplinam eccle-
sasticam muniant. Ex qua conclusione patet, primo
 30 quod dicti principes sunt pars dicte ecclesie, cum

1. Codd. in marg: Quarta conclusio. A in marg: Intra ecclesiam est
 uterque gladius vel potestas. 7. A: nostri ecclesie. 8. B in marg:
 Luce 22. 13. B in marg: Nota de utroque gladio. 19. In decret.
Unam sanctam rectius leges: sed ad nutum et patientiam sacerdotis.
 22. B in marg: Bernhardus ad Eugenium. 26. B in marg: Isidorus 23,
 q. 5. 28. B: ecclesiasticam immittit.

13. Joh. XVIII, 11. 14. Comp. decret. *Unam sanctam* l. c.
 25. Decret. sec. para. causa XXIII, q. V, cap. XX.

aliter non essent ad suum propositum intra ecclesiam.^{129^a}

K

Patet secundo quod ipsorum est cohercere rebelles ecclesie, ubicunque requiritur potencia civiliter coactiva. Unde notat Johannes de Deo octo casus in quibus ecclesiasticus subicitur iudicio vel correccióni seculari: Primus casus est cum clericus est incorrigibilis; secundus est cum propter ambitionem clericus est intrusor, eciam papa; tertius est quando fidem vult subvertere, quartus quando est falsarius, quintus quando facit scisma, sextus quando contempnit excommunicationem, septimus quando potestas ecclesie deficit, et octavus dum principes seculi petunt tributum ab ecclesia. Et fundat ista per leges multiplices. Cum ergo in nullo istorum casuum debet secularis corrigeri nisi conformiter ad scripturam, et per consequens, auctoritate summi pontificis: patet supradicta conclusio.

Fifth conclusio. Submission to the Pope is necessary to Salvation.

Quinta conclusio est ista: *Subesse Romano pontifici omni humanae nature est de necessitate salutis.* Patet ex hoc quod nemo potest salvari, nisi meritorie subsit Christo; sed ipse est Romanus pontifex sicut est caput universalis ac cuiuslibet particularis ecclesie: ergo conclusio. Nam columba dicitur modo viatrix, quia secundum partem, igitur per idem: ipsa est Romana ecclesia, quia secundum partem. Non enim est racio, quare ipsa modo peregrinatur vel tribulatur nisi quod secundum partem. Et per idem ipsa inhabitat Romam, Angliam et quemque locum fidelem. Nam si ubicunque papa fuerit, ibi est Romana ecclesia, quia eadem ecclesia que Rome edita est, wherever the Pope is, there is the Roman Church: so wherever is one of the faithful, there too is the Roman Church.

4. A in marg: Octo casus in quibus ecclesiasticus subicitur iudicio vel correccióni seculari. B in marg: Johannes de Deo. Octo casus in quibus ecclesiasticus subicitur iudicio seculari: Ecclesiast. 4, 1, 6, 7, 8 (sic). 8. B: tertio quando. 12. B: cum principes. 17. A B in marg: Quinta conclusio. 22. B: igitur conclusio. A A: igitur — partem deest. 27. A in marg: Sicut ubicunque est papa, ibi est ecclesia Romana: sic ubicunque est fidelis, eciam est ecclesia Romana. 29. B: quia — ecclesia deest.

4. As to Johannes de Deo, a Spanish theologian and professor of Divinity in Bologna see Trial. ed. Lechler, pag. 251. 18. See Decret. Unam sanctam; cf. pag. 9. l. 20.

L 129° ficitur per apostolos succedens ex quibuscunque fidelibus, per idem ecclesia Romana sic est in Anglia et ubicunque fuerit fidelis christianus, quia sancta ecclesia catholica; que non potest stringi secundum se 5 totam in Roma vel cetu pape et cardinalium; sed distenditur per tria loca sancta, scilicet celum, locum peregrinacionis et purgatorium. Unde nimis erronee concipiunt qui fingunt quod ubicunque fuerit dominus papa, ibi est Roma, quia superflue equivocaretur 10 in nomine civitatis, sicut pueri vocant Oxonie Romam monticulum Belli Montis; sed ubicunque dominus Local name at Oxford.
papa fuerit, ibi est ecclesia Romana, sicut fuit Jerusalēm tempore Christi, in Constantinopoli tempore sinodi, ut patet XXII^a dist. *Sacrosancta*, in Antiochia 15 tempore cathedracionis sancti Petri et post in Roma tempore predicacionis et passionis Petri et Pauli.

Et sic intelligitur dictum pape post Luce XI°, 20. M *Profecto pervenit in vos regnum dei* et illud Luce XVII°, 22: *Regnum dei intra vos est; ubicunque enim 20 fuerit corpus, illic congregabuntur aquile.* Quamvis enim ecclesia cepit a Judea et Christus caput ecclesie 130 fuit martirizatus in * Jerusalem, tamen rationabiliter 1 sub Romano imperio loco Judeorum infideliter *discredencium inserendas*, sicut dixit apostolus Rom. XI°, 23. Secunda causa est, quia maior multitudo mar- 2 tirum ibi triumphavit quam in alia civitate; sic enim

For three re-
asons the Church
of Christ is cal-
led the Romish
Church.

2. B in marg: Probat ecclesiam Romanam esse ecclesiam universalem aut catholicam. 7. A: errone; B: errore. B in marg: purgatorium. 14. B. in marg: 22^a distinctione. 17. In codd. Matth. XII. Correri; B in marg: Matth. 12. 18. B: Luce 17 deest. 20. B in marg: Quomodo capit ecclesiam dicens a Judea incepisse est: Incepit ab Abel, ut sentit beatus Gregorius. 23. A in marg: Propter tres causas ecclesia Christi vocata est Romana ecclesia (Above col. 130^a). B in marg: Nota quare ecclesia vocata est Romana ecclesia. 26. In codd: Rom. IX.

11. Bellus Mons is Beaumont, a royal palace now destroyed, in the North Suburbs of Oxford; see Wood's History of the City of Oxford (ed. Sir J. Peshall, pag. 311). 14. Decr. prima pars dist. XXII, cap. II.

ubi homo nascitur ex utero et triumphat gloriose, 130^a M
 nomen abhinc contrahit. Cum ergo persona universalis
 ecclesie secundum multas partes suas ibi nascebatur,
 segregata ex utero synagoge, et ibi triumphavit crescens
 in gentibus: ideo fuit consonum quod caperet nomen 5
 a civitate metropoli gencium que est Roma. Tercia 8
 causa est, ut notetur quod non locus sive antiquitas
 sed fides formata fundet Christi ecclesiam. Nam quoad
 personam et quoad tempus prius fuit ecclesia Christi
 in sedibus prioribus et ad sensum istum dicitur 10
 II°. Mach. V^o, 19, quod *non locus gentem sed gens locum*
sanctificat. Et hinc credo derelictum licere vocare
 Christi ecclesiam nomine cuiuscunque loci quem fideles
 inhabitant, sicut Christus vocatur Nazarenus propter
 conceptionem, et potest catholice vocari David Beth- 15
 lehemiticus propter nativitatem, et sic de aliis civita-
 tibus que possent licite dici sue propter habitacionem
 vel propter factum aliud notabile vel passionem.

We must be
 careful how we
 use local names
 for the Church.

Notando tamen quod vocando ecclesiam quam-
 cunque nomine loci hoc potest intelligi dupliciter, vel 20
 appropriate quoad habitacionem illius loci vel secun-
 dum partem, et in hoc sunt quotlibet gradus secun-
 dum amplitudinem parcium ecclesie. Non enim est
 bona causa vocare matrem nostram Romanam eccle-
 siam propter fastum aut complacenciam imperatoris 25
 dotantis ecclesiam nec propter extollenciam domini
 pape pomplantis de parte imperii ex suo primatu sive
 dominio nec tertio, ut credatur quod ad ipsum oportet
 omnem christianum recurrere et de necessitate salutis
 ipsum capitalem recognoscere, sed propter causas topi- 30
 cas supradictas. Cum enim Romana ecclesia sit ter-
 minus institutus preter fundacionem in scriptura sacra,
 satis est habere rationem probabilem cavendo semper
 de deduccione perfida.

2. B: ad nomen. 11. B in marg: Machabeorum. 12. derelictum;
 sic in codd. and in Hes, de ecclesia, Opp. tom. I, Fol. 208^a. 23. B:
 excellenciam. 28. B: nec estimo ut. 34. B: de seductione perfida.

N° 130^a Ex istis colligitur, cum solus Christus sit caput totius ecclesie que non est pars ad aliam iuxta primam conclusionem, oportet concedere quod sicut nullus christianus debet presumere se esse caput universalis ecclesie, sic nec debet sine timore et sine speciali revelacione asserere quod sit caput cuiuscunque particularis ecclesie. Prima pars patet ex conclusione prima; si enim quis sit caput talis universalis ecclesie, tunc est melior angelis effectus, ymmo omni beato spiritu creato, quod soli Christo potest competere secundum apostolum Heb. I^o, 4. Oportet enim ipsum esse primogenitum ex multis fratribus, et per consequens, capitaneum ex dignitate iuris primogeniture. Unde si aliquis christianus foret cum eo caput universalis ecclesie, cum ipsa non potest esse monstrum, habens ex equo duo capita, ut dicit secunda conclusio, oporteret concedere quod est Christus, vel aliter quod Christus foret ipso inferior et humile membrum * eius.

Ideo apostoli confessi sunt concorditer se esse servos istius capitatis et humiles ministros ecclesie spouse sue, nunquam autem presumpsit aliquis apostolorum asserere quod fuit caput vel sponsus dicte ecclesie, quia hoc foret antichristiane adulterari cum regina celi, zelotipando dominum Jesum Christum; quod foret nimis grave, cum Exodi XX°, 5, vere dicitur quod ipse sit *fortis zelotes*.

O Et secunda pars patet ex hoc quod caput est nomen dignitatis atque officii dignitatis quoad predestinationem eternam, qua Christus ordinavit prepositos (qui presunt secundum legem suam in ecclesia militante) habere mansiones superiores ratione sui regiminis in ecclesia triumphante, quia si prepositi omnino deficiant ab officio ministrandi subditis sensum scrip-

1. Codd. in marg. Sexta conclusio. 2. B: primam questionem; ita et 7 (questione pro conclusione) et seqq. 9. A A, omnino beato. 11. B in marg: Heb. I^o. 11. A B: esse deest. 19. A in marg: Nullus papa debet presumere se esse caput ecclesie (above 130^a without mark of reference). 23. Codd: antichristine. 25. B: Exodi XX, 5 dicitur; et in marg: Exodi 20 V^o (pro vere). 30. A: sue regimini.

Sixth conclusion.
No Christian
should assert
that he is head
even of a local
Church.

None of the
apostles called
himself head or
spouse of the
Church.

ture et motum ad sequendum caput ecclesie, tunc non 130° sunt caput in civitate Dei, sed in civitate diaboli capitum perimendi, quia Sap. VI°, 6, vere dicitur: *Durum iudicium hiis qui presunt fiet.* Cum ergo nos miseri ignoramus si sumus ad celestem Jerusalem predestinati, 5 which no one can know himself to be. (quod tamen ex speciali revelatione habuerunt sancti) patet quod nimia presumpcio foret nobis pertinaciter asserere quod sumus capita cuiuscunque particularis ecclesie que foret pars sancte matris ecclesie, quia notum est ex concordi testimonio sanctorum quod nullus prescitus est vel membrum ipsius ecclesie. Quomodo ergo presumeret aliquis nostrum asserere quod sit caput, cum Eccl. IX°, 1, vere dicitur quod *nemo talis scit, utrum sit dignus amore vel odio quoad predestinationem vel reprobacionem.* Insuper si respi- 15 cimus ad sensum et motum quos in subditos influimus et ex alio latere ad speculum scripture iuxta quam totam vitam nostram regularemus, eligeremus pocius vocari servi et ministri ecclesie quam capita, cum notum sit, si non facimus officium capitatis, non sumus 20 capita, quia secundum Augustinum in libello suo *De Decem Cordis maritus perversus non est caput uxoris sue,* multo magis prepositus ecclesie qui pure haberet a Deo dignitatem huiusmodi, si a Christo degenerat. Unde postquam Augustinus ostenderat quod *femina 25 vere christiana debet dolere de fornicatione viri non propter carnem sed propter caritatem et castitatem debitam viro Christo,* dicit consequenter quod *Christus loquitur in cordibus seminarum bonarum, ubi vir non audit dicens: Dole de viri tui iniuriis sed noli 30 imitari, quin pocius ipse te imitetur in bono. Nam*

Augustine says that a wicked man is not the head of his wife.

2. B: capitatis perimendi. 3. B in marg: Sap. VI. 4. B: cum igitur; sic et in pluribus locis sequentibus eiusdem codicis. 6. B: quantum ex speciali. 9—11. A A: ecclesie — membrum deceat. 13. B in marg: Eccl. IX°. 19. B: capitata. 21. AB in marg: Augustinus. A in marg: Vir perversus non est caput uxoris nec est per ipsam imitandus. B in marg: Maritus perversus non est caput uxoris. 25. B in marg: Augustinus.

22. Capp. III et IX. Aug. Opp. V, 1, 50, 56.

O 130^a in eo quod male facit noli eum putare caput tuum sed me Deum tuum. Et probat hoc debere fieri. Si inquit in hoc quod male facit caput est, et consecutum est corpus caput suum, eunt ambo in precipucium. Ut autem christianus non sequatur malum caput suum, teneat se ad caput ecclesie Christum, huic debens castitatem suam, huic deferens honorem suum, absens sit vir privatus, presens sit vir matris ecclesie coniugatus.

130^b Patet ergo quod, sicut infinitum maiorem honorem * debemus patri spirituali domino Iesu Christo et sponsae ecclesie que est regina, assistens a dexteris eius (ut dicitur Psal. XLIV^c, 10) quam alicui parenti nostro carnali, sic nemo est parens vel proles huius celestis coniugii, 15 nisi faciat debitum quod in predestinacione divina est deputatum isti officio. Nam esse caput vel membrum sancte matris ecclesie est inseparabiliter nomen officii.

P Ex ipsis septimo sequitur quod dominus papa, si predestinatus est et exercet pastorale officium, est caput if he is predestinated and does 20 tante militantis ecclesie quantam regit, ut si sic regit his pastoral office, is head of ecclesie quantam regit, ut si sic regit his pastoral office, is head of capitaliter secundum legem Christi totam iam militarem ecclesiam, tunc est eius particularis capitaneus sub archicapite domino Iesu Christo. Hoc autem debet supponi in domino Romano pontifice, nisi factum 25 doceat evidenter oppositum, cum clerus iam peregrinans consensit in eum ut capitaneum. Verumptamen non est in potestate alicuius christiani constitutione, eleccione vel acceptacione statuere quod dominus papa sit caput vel membrum sancte matris ecclesie. Nam 30 hoc consistit in predestinacione et gracia Dei nostri.

In ista vero materia sunt quotlibet subterfugia, ut some deny that a unus dicit quod nulla mater ecclesia potest esse; sed there is a Church;

4. B: tum ambo. B in marg: Non est imitandus malus prelatus nec est obediendum et in hoc quod male facit. 7. B: hinc debens. 13. B in marg: Ps. 44. 18. AB in marg: Septima conclusio; A in marg: Papa si est predestinatus et exercet pastorale officium, est caput tanta ecclesie quantam regit (above 130^a without mark of reference). 3r. A in marg: Contra illos qui negant ecclesiam esse.

iste videtur michi infideli deterior, cum nedum negat :30° P
fidem scripture et fidem ecclesie de credulitate qua
oportet christianum credere ecclesiam sanctam catho-
licam, sed de facto non est filius illius celestis coniugii,
sine cuius gignitione non possumus esse filii Dei, et 5

Others say that there is a Church, but that it is not a thing (i. e. is only a concept); per consequens, nec heredes regni. Alii autem dicunt b

quod sancta mater ecclesia est etiam ecclesia, sed non est aliquid, et sic nec mulier nec corpus Christi mysti-
cum nec regina. Sed isti (ut tetigi alias) debent negare magnam partem fidei scripture, decreta ecclesie Ro-10

Others, that the Church will not exist until the day of judgment. mane et simbolum fidei christiane. Tercii vero dicunt o quod universalis ecclesia non est nec erit ante diem iudicii, sed multi fuerunt et multi sunt qui erunt tunc partes eius, sed nec habet nec habuit partes aliquas, eo quod nec est nec fuit, cum tunc foret universitas 15 predestinorum qui erunt in die iudicii. Quod est impossibile, cum multi eorum sint generandi.

Sed oportet sic opinantes negare maiorem partem Q scripture sacre et specialiter *magnum sacramentum* de Christo atque ecclesia de quo loquitur apostolus 20 Ephesiis V°, 32. Immo oportet sic loquentem negare omnem particularem ecclesiam, cum particulare non dicitur nisi in comparacione ad totale et universale. Ideo negata universalis et totali ecclesia neganda foret quelibet particularis ecclesia, vel aliter dicendum foret 25 quod Deus cognoscit mille universales ecclesias: * quod 130° esset summe hereticum, quia nedum sentiret contra ecclesiam sed omnino destrueret ecclesiam et singulas leges eius. Sic ergo error in logica scripture quem diabolus introducit ad cecandum mentes fidelium, facit 30 filios eius prorumpere in conclusiones multas blasphemias ex quibus mater ecclesia perturbatur. Nam sancti doctores dicunt concorditer quod omnes electi a principio mundi usque ad diem iudicii sunt una

All the elect are one person and that is the Church.

3. B: Igitur oportet. 6. B: autem deest. 8. B: aliquis. 12. B:
nunc non est. 13. A: culti sunt. 21. B in marg: Eph. V°. 32. A in
marg: Omnes electi qui sunt ecclesia sunt una persona (above 130° without
mark of reference).

13° persona que est mater ecclesia, ut patet per beatum a Gregorium XXIII° Moralium primo capitulo supra illo Job XIX°, 25, *Scio quod redemptor meus vivit. Scindum inquit quod redemptor noster unam personam se cum sua ecclesia quam assumpsit exhibuit. De ipso enim dicitur: Qui est caput Christus. Rursumque de eius ecclesia scriptum est: Et corpus Christi quod est ecclesia. Et sequitur: Quod Christum inquit, et ecclesiam unam personam credimus, hoc eciam b unius persone actibus significari videamus.* Et idem dicit XIX° Moralium cap. IX et IV° Moralium cap. IX. De illa siquidem ecclesia cuius Christus est caput (secundum testimonium huius sancti pape) suppono o quod fiat nobis sermo. Et patet quod, si christianus 15 foret caput illius ecclesie, tunc vel haberet multa capita quod negat decretalis, vel aliter christianus foret Christo superior. Non enim est color quod quilibet qui est caput partis ecclesie sit caput illius ecclesie, quia tunc nedum dominus papa sed quilibet 20 uxoratus et omne caput bestie foret caput ecclesie, et sic (ut sophiste concedunt) ecclesia haberet monstruosissime caput et membra quotlibet asinina; quod foret nimis sophisticum. Videamus ergo rationem secundum quam Christus dicetur singulariter caput totius sponse 25 sue post diem iudicii, et patebit luce clarius quod nemo aliis potest esse caput illius ecclesie.

Gregory.

If a Christian could be head of the Church he would be above Christ.

R Sed obicitur per dominum Ardmacanum libro VII°, Objection made by Ardmacanus; De Questionib^{us} Armenorum cap. VI, ubi videtur tenere quod idem corpus habet multa capita sub-

2. AB in marg: Gregorius. 4. B in marg: Ecclesia est persona.
5. B in marg: Quomodo Christus assumpit ecclesiam, tunc (cui?) est una persona. 5. Codd. cum sua; recte: sancta. 8. B: qui est. 12. B in marg: Gregorius. 27. AB in marg: Obieccio. Ardmacanus. A in marg: Contra dicta.

2. Moral. XXIII. Cap. I. Opp. (ed. Maur.) tom. I, 731. 27. On Richard Fitz Ralph, Chancellor of the University of Oxford in 1333, Archbishop of Armagh, cf. Wyclif's Polemical Works I, 91, cf. Cod. palat. Vindob. 4127, fol. 1^a–210^v: De erroribus Armenorum.

One head may ordinata, sicut idem populus habet multos dominos, 130^a R
be subordinatae
to another. unum subordinatum alteri (sicut patet in materia
civili). Et sic videtur dicere quod eadem ecclesia habet
multa capita ordinata secundum inferius atque
superius. 5

Hic dicitur quod idem corpus ecclesie habet multa
capita, ut quelibet particularis ecclesia habet ad mini-
mum tria capita, scilicet divinitatem, Christi humani-

The Church has tatem et capitaneum illius ecclesie. Ecclesia autem
two heads,
Christ's divinity universalis que est totum corpus Christi mysticum, 10
and his huma-
nity; habet duo capita, scilicet caput extrinsecum que
est divinitas et caput intrinsecum que est Christi
humanitas, et modo ineffabili divinitas et humanitas

Christi sunt duo capita tocius ecclesie et cum hoc
as there are two
Paracletus, 15
and yet one. eciam unum caput: Sicut filius et spiritus sanctus sunt unus
unus paraclitus, intelligendo principative vel essen-
cialiter, et tamen sunt duo paracliti, intelligendo
personaliter (cum Joh. XIV°, 16 dicitur: *Ego * rogabo 131^a*
patrem et alium paraclitum dabit vobis): sic iste due
nature sunt duo capita ecclesie, et tamen sunt per- 20
sonaliter unum caput. Particulares autem ecclesie, sicut
fuit pusillus grex cui presidebat sanctus Petrus, non
erant nisi iuvencule tocius matris ecclesie, sicut ex-
ponit Gregorius XIX° Moraliū cap. VIII, declarans
etatem ecclesie quomodo *in principio fuit soror par- 25*
vula, carens uberibus predicationis. Unde sic insert:
Universe quippe ecclesie que unam catholicam faciunt
adolescentule vocantur. Unde beatum Petrum et
alias particulares ecclesias vocat membra illius ecclesie
quam leenam nominat, Christum vero leonem (ut 30

1. B: multos deest. 6. A in marg: Responsio. Notatur de capiti-
bus ecclesie. 8. A: deitatem. 12. 13. A: deitas. 9. B in marg:
Divinitas ecclesie universalis est caput extrinsecum, humanitas Christi in-
trinsecum eius est caput. 15. B: eciam deest. 15. A in marg: Duo
sunt paracliti in divinitate. 16. B: principative et cum. 18. B in marg:
Joh. 14. 22. B in marg: Sanctus Petrus ecclesie presidebat.

24. Moral. XIX, cap. XII. Opp. tom. I, 613.

R. 13. ^a declarat XXVIII° Moralium cap. XI), dicens quod, *sicut No local Church membra corporis non sunt ipsum corpus, sic parti- is the great uni- culares ecclesie non sunt illa sancta ecclesia, sed versal Church.*
(ut docet apostolus 1° Cor. XII, 12) membra eius.

5 Istis positis dico quod nec dominus Ardmacanus nec aliquis doctor catholicus debet asserere quod aliquis christianus sit caput universalis sed particularis ecclesie, cum non sit color: Hoc caput est illius ecclesie, ergo hoc est caput illius ecclesie; nec est color: Si hoc est caput partis illius ecclesie, ergo hoc est caput illius ecclesie. Sic enim omnis vir foret caput Dei, sicut omnis prelatus inferior foret caput sue matricis ecclesie.

8 Sed apostolus contradicit istis arguciis, 1° Cor. XI, 3,
 15 dicens: *Volo autem vos scire quod omnis viri caput est Christus, caput autem mulieris vir, caput vero Christi Deus.* In quo dicto patet ordo capitum et detectio illarum fallaciarum. Quia aliter eque diceret econtra quod caput Christi et Dei foret tam vir quam mulier. Ecclesia itaque catholica, secundum beatum Gregorium super illo Matthei XXIII°, 34: *Ecce mitto ad vos sapientes et scribas, est vinea domini plantata a principio mundi usque ad finem fructificans, quot-quot sanctos gignit tot palmites producit.* Et sicut nemo est naturaliter caput matris sue sed pars nisi Christus: sic nullus aliorum sanctorum est caput matris ecclesie sed membrum. Sic enim dicit beatus Gregorius (ubi supra) quod beatus Job, beatus Petrus et ceteri precones matris ecclesie sunt os eius, et breviter, qui-

Gregory.

What the
Church is.The Saints are
only members
of holy Church,
not heads.

1. A in marg: Particularis ecclesia non est universalis illa magna ecclesia.
 B in marg: Ecclesie particulares unam catholicam constituant. 4. B in marg: 1 Cor. XII. 7. 8. A: Nec si hoc est caput illius partis ecclesie, ergo; B: Nec — ecclesie in marg. 14. B in marg: 1 Cor. XI. 19. B in marg: Econtra. 21. A B in marg: Gregorius. A in marg: Ecclesia quid est. B in marg: Matth. 23. 27. A in marg: Membra sancte ecclesie sponse Christi sunt solum sancti. B in marg: Gregorius. 29. B: sunt esse eius.

1. Greg. Moral. XVIII, cap. XXXV; XXVIII, cap. X. Opp. I, 904, 581. 21. Greg. in Evang. Lib. I. Homilia XIX, Opp. I, 1510.

libet aliorum sanctorum proporcionaliter ad analogiam : 31. 8
virtutis sue et proprietatis membra corporalis est pars

Gregory. sancte matris ecclesie. Unde beatus Gregorius IV°
Moralium cap. XXXII narrat quomodo a principio

Different virtues
were specially
displayed in
different patri-
archs,

yet none of them
presumed to call
himself head of
the Church.

mundi Deus ordinavit sponse sue patriarchas secun- 5
dum virtutum principia tamquam membra radicalia
ecclesie inserenda, ut patet de innocencia Abel, de
mundicia Enoch, de * castimonia coniugali Isaac, de 131°
tolerancia Jacob, de spe Noe, de obediencia Abrahe,
de paciencia Job, de castitate Joseph, de mansuetudine 10
Moysi, de fiducia Josue, de humilitate David, de zelo
Helye, et sic discurrendo per omnes species virtutum;
que secundum etatem seculi habuerunt in excessu
notabili aliquos patriarchas eorum principia in quorum
labores sponsus ordinavit posteros intrare (ut dicitur : 5
Johannis IV°). Nec solum isti sed omnes eorum imi-
tacionis filii sunt eadem membra sancte matris ecclesie
quod, si alicui desit virtutis officium, deerit sibi in-
dubie quod sit sancte matris ecclesie membrum. Nullus
et dominus matris sue, quia indubie, si aliquis homo
sit caput tocius generis christiani (quod est sancta
mater ecclesia), tunc ipse est Christus, quia solus
Christus est huius generacionis principium; alii autem
in ipso sunt palmites. Necessere ergo est hodie seminare 25
istam fidem ecclesie, cum multi ex ignorancia occa-
sione male accepta, dormiendo in nocte ignorancie
uruntur a sancta matre ecclesia que est pulchra ut
luna. Uruntur dico secundum inferiorem hominem
pravitate heretica, quia omnes qui dicunt: *Ecce hic, 30*
et ecce illuc est Christus caput ecclesie, solum eius
vicarium demonstrantes.

3. L Mor. cap. X in codd. Corrixi. A B in marg: Gregorius. 6. A B:
secundum deest. 9. 10. A A₁: de spe — Job deest. 13. B: quo secun-
dam. 16. B in marg: Joh. IV°. 18. 19. B: in dubio. 30. B: prescript
dicere. 21. B: in dubio.

3. Greg. Opp. I, 132. 31. Luc. XVII, 23.

T 13° Oportet autem volentes proficere vel iudicare in ista materia primo cognoscere quiditatem sancte matris ecclesie ad modum loquendi scripture sacre et sanctorum qui sensum eius elucidant. Oportet secundo cognoscere materiam predestinacionis divine, quanto sit nobis incognita. Et tunc tertio possunt discernere, si sit sanum vel stolidum quod asseramus absque formidine nos esse membra sancte matris ecclesie, hoc est, de numero predestinatorum. Debemus autem hoc sperare et credere sed cum formidine de gracia perseverancie: ideo talis fides habet formidinem annexam quam non habet fides qua credimus nos esse in gratia secundum presentem iusticiam, cum casus futuri sit nobis incertior quam actus caritatis vel habitus pro presenti. Unde gentilitati inserente loco Iudeorum in ecclesia dicit apostolus Rom. XI°, 20. *Noli altum sapere, sed time.* Timor ergo de casu a finali perseverancia stat cum spe, et cum caritas secundum presentem iusticiam foras mittit timorem de peccato habito pro presenti, videtur tamen quod omnis homo debet habere pro suo tempore specialem revelationem, quia aliter non foret in firma spe excuciente omnem timorem.

CAP. II.

A Contra dicta obicitur probando, primo quod prima conclusio ad sensum expositum non est de intentione domini* Bonifacii nec alicuius sui successoris, cum ex illo capitulo *Maioritatis et obedientie* intenditur quod

1. A B in marg: *Triplex epilogus.* B in marg: Quero an Christus qui est caput universalis ecclesie debet dici membrum eiusdem ecclesiae vel non. 4. A₁: qui secundum sensum. 8. B: membra deest. 9. 10. B: hoc asperge. 11. B in marg: *Fides qua quis credit se esse membrum ecclesie habet annexam formidinem.* Viator habet fidem qua credit quod est in gratia (secundum) presentem iusticiam. 16. B in marg: Rom. XI. 18. B: fiat cum spe. 24. A in marg: *Contra dicta. Nullus papa nec aggregatum ex papis est caput ecclesie (above 13°).* 26. AA₁: temea ex.

23. Ad cap. I. cf. Hua, *De eccl.*, cap. I—III. Opp. I. Fol. 196^b—199^a.
27. Decret. *Unam sanctam.* Extrav. comm. lib. I, tit. VIII, cap. I.

He meant to
claim the obe-
dience of all
princes to the
Pope.

omnes principes seculi secum conversantes debent 131^a A parere sibi et cuicunque pape qui fuerit pro tempore ut capiti sancte matris ecclesie. Ex quo videtur innuere quod ipse et quicunque papa sit caput universalis ecclesie. Et eodem modo videtur quod intelligit 5 Romanam ecclesiam singulariter illam in qua ipse presidet cum cardinalibus cui sit necessarium obedire.

Answer:
We must not at-
tribute such
blasphemy to
the Pope.

Hic dicitur quod nullus papa citra Christum potest catholice illud intendere: ideo non debet supponi in domino papa tanta blasphemia. Nam iuxta secundam 10 conclusionem unica est talis ecclesia cuius caput est Christus, et non habet in terris multa capita, ne sit monstrum. Cum ergo nullus Christi vicarius sit Christus, sequitur quod nullus Christi vicarius sit caput illius ecclesie. Antecedens istius consequentie ponitur in 15 dicta decretali secundum quamlibet eius partem. Nec videtur catholicum quod dicta decretalis sit in hoc impossibilis vel improvide posita quoad logicam vel metaphysicam.

It is urged 1. that
Christ and his
successive
vicars make up
one Head.

This denies the
headship of
Christ,

Sed hic posset responderi tripliciter: primo quod 1 Christus et tota successio suorum vicariorum sunt unum caput aggregative, sed nullus eorum per se. a hoc sentire, quia tunc negaretur Christum esse caput universalis ecclesie, sed unum aggregatum cuius Christus 25 foret pars, et sic integrum corpus Christi non haberet Christum caput; quod reproto non minus hereticum quam blasphemum. Similiter, cum Christus sit caput b tocius multitudinis vicariorum suorum et ipsi caput tocius residui, videtur quod ipse sit archicaput 30 tocius ecclesie et nullus eorum. Vocatur enim caput o matris ecclesie quod non communicat cum membris corporis in natura alia singulari, quia aliter haberet

1. A : conversantes parere. A : parerent corredit in marg. 8. B in marg: Responso. 20. B in marg: Tertia responso. 31. B in marg: Quid vocatur caput matris ecclesie? 33. B: in natura aut.

16. Decret. Unam sanctam. Extrav. comm. lib. I, tit. VIII, cap. I.

A 131^a ecclesia nimis magnum et monstruosum caput; quod and of each individual pope repugnaret perfectioni opificis, et si caput eius foret tale aggregatum, insuper nullus papa foret caput illius ecclesie.

B 2 Si dicatur secundo quod quilibet Christi vicarius ^{a. that each Vicar of Christ is by participation Christ, but b. there would be a thousand heads.} est participacione ipse Christus, instatur tripliciter: a primo per hoc quod talis participacio non tolleret distinctionem personarum et capitum, et sic mater ecclesia haberet mille capita. Secundo per hoc quod ^{b. the vicar could not assert that he was Christ} foret temeraria presumpcio vicarium Christi cui non fit revelacio asserere quod sit Christus, quia tunc verificaretur illud Luce XVII°, 23, de Antichristo dictum: *Ecce hic et ecce illic.* Sed Christus precipit: ^{c. every member of Christ would be a head.} *Nolite ire neque sectemini.* Tercio per hoc quod iuxta hanc evidenciam quilibet christianus qui est membrum Christi foret caput universalis ecclesie. Et sic ecclesia foret nimis monstruosa, quia haberet quodlibet membrum caput, et per consequens, nullum aliud membrum. Vocatur enim caput universalis ecclesie persona capitalis vel principalis ecclesie quod notum est vicario Christi non posse competere, quia tunc foret super omnes angelos vel creaturas beatas in celo.

3 Ideo tercio dicitur quod loquimur de tota ecclesia ^{3. that we speak of the militant Church of which each pope is head.} militante cuius quilibet papa est caput. Contra hunc a sensum instatur tripliciter: primo videtur quod sunt tot ecclesie quot persone ecclesie, et per combinacionem longe plures, et per consequens, non foret tantum una ecclesia ad sensum decretalis in secunda conclusione expositum. Nam ^{*} ista ecclesia foret iste persone fideles, que sunt omnino alie quam persone viantes tempore Petri: ergo et omnino alia ecclesia; et per idem, cum ista ecclesia individuatur ab istis personis,

^{2. 3. AA;} si — aggregatum deest. ^{19. A in marg:} Caput universalis ecclesie quid vocatur. ^{B in marg:} Caput ecclesie. ^{24. A in marg:} Nullus (papa) est caput ecclesie militantis. ^{B in marg:} Probat subtiliter quod papa non est caput ecclesie militantis. ^{32. Codd:} et alia. ^{33. iudicatur in codd.} The place here is certainly corrupt.

videtur quod quantumcunque corrupta vel gravata sit, 13, 1 B
erit de ecclesia, et per consequens, quicunque pre-
positus ecclesie foret nimis multociens viduatus et
desponsatus ultra bigamiam, trigamiam et quemcun-
que gradum a nobis cognitum, et cum ecclesia non sit
per accidens ecclesia, videtur quod mortua huic
mundo manet ecclesia, sed triumphans.

and there would
be as many
churches as
there were po-
ples.

Si dicatur secundo quod manet continue eadem b C
ecclesia propter unitatem capit isilicet pape, non
tolitur quin adhuc tot sunt ecclesie quot erant pape; 10
quod est contra decretalem. Similiter, querendo de
quiditate illius ecclesie, patet, cum sit date persone,
ipsa non dependet ab ipso capite in ratione ecclesiae,
cum decapitata ab isto capite manet eque sancta et
sana; cum tamen iuxta responsionem hoc caput et 15
hec ecclesia consequerentur se in morte et vita (nam
sequitur expositorie: iste persone sunt hec ecclesia
que durabit per totam vitam illius hominis): ergo
iste persone sic durabunt, et per idem desinent, isto
papa mortuo, quod nec oportet de ecclesia materiali 20
nec spirituali, cum stat quod iste sit primus mortuus,

Nor is it certain
that a Pope is
head of his con-
temporaries, for
he may be re-
probate.
Nor is it certain
that a Pope is
head of his con-
temporaries, for
he may be re-
probate.

quod sit prescitus, alii in ampliori gratia etiam se-
cundum presentem iusticiam et finaliter perseveranti- 25
bus ac viam oppositam viantibus. Similiter, eadem
ecclesia apostolica cui Petrus presidebat manet modo
et manebit continue, ut dicit ista opinio cum decreto.
Iste ergo papa non potest esse caput super ista totali
ecclesia, quia tunc haberet ex equo tot capita quot 30
papas, et per consequens, talis ecclesia successiva non
capit suam unitatem ab isto papa, cum habuit uni-
tatem eandem quam modo, antequam ipse fuerit,
sicut et habebit post eius corrupcionem.

1. Quacunque corrupta vel g'ata in codd. 9. A: unitatis. 10. A: erant pape. 13. B: in Romane ecclesie.

C 131^a Quomodo ergo caperet esse suum a membro tam accidentalis, cum more fluminis labentis ecclesia illa habet nunc unum et nunc alium in facie seculi presidentem? Nulla ergo istarum viarum et specialiter ista verificat quod quicunque fuerit Romanus pontifex, sit caput universalis ecclesie cui oportet omnem christianum de necessitate salutis obedire.

D e Si dicatur tertio quod manet eadem ecclesia hominum a principio mundi usque ad novissimum electum (sicut dicit beatus Gregorius, XIX° Homiliarum, cum aliis sanctis), et illa capit unitatem a capite Deo et capite Christo qui a principio mundi manet in causis secundis, et habet membra fidem eius tenacia et quicunque fuerit papa pro tempore suo, oportet quod tota pars illius ecclesie secum conversans sit sibi subiecta ut capiti et abbati. Et ista responsio est subtilior quam priores. Sed non videtur mihi salvare decretalem ad sensum expositum sed potius infringere illum sensum; a quod videtur multipliciter. Nam primo patet quod preter istam ecclesiam oportet ponere aliam superiorem ex omnibus angelis et hominibus compositam cuius ista est pars. Et per consequens, ista non est universalis ecclesia, cum sit particularis, quia aliter forent due; quod est contra conclusionem secundam dictam decretalis. De totali autem que est omnes ecclesie extra quam non est salus nec possunt esse multe tales est nobis sermo. Item, quilibet Christi vicarius est filius talis ecclesie, quomodo igitur pater vel caput? Item, quilibet nostrum sicut et istorum paparum ignorat si sit membrum talis ecclesie: omnino ergo non debet presumere quod sit capitaneus omnium illorum propter apostolos et alios sanctos ignotos qui secundum aliam formam dominati sunt sue ecclesie.

It may be said
that Christ is
immanent in
second causes
and so obe-
dience is due to
the Pope as
Christ's agent.

The Church
would not be
universal, and
so would con-
tradic the de-
cretal.

No pope knows
whether he is a
member of the
Church.

8. A in marg: Hic nota. 10. B in marg: Gregorius electum; ibid.
Codd: Gregorius XXIII. Moral. cap. I, Corr. Cf. Greg. Opp. tom. I,
pag. 150. 13. B in marg: Christus a principio mundi manet in
causis secundis. 23: 24. B: forent secundo.

Item, cum sancti pape post mortem non perdunt ^a D dignitatem capitalis regiminis sue ecclesie, videtur ¹³² quod manent capita ecclesie sue in patria; illa enim dignitas foret illis laureola. Nam sicut nullum membrum ecclesie potest desinere esse membrum ecclesie, ⁵ sic videtur quod nullum caput cuiuscunque particularis ecclesie potest desinere esse caput eiusdem ecclesie, et per consequens, sunt mille particulares ecclesie, quarum capita sunt multorum paparum capita. Non ergo est verum quod unica est mater ecclesia cuius ¹⁰ oportet quemcunque Romanum pontificem esse caput.

*There were
churches before
the Incarnation
that had no pope
at their head;*

*Therefore the
Church, that
contains them,
is under no
pope.*

Item, tempore ante incarnationem fuerunt multe ^e E particulares ecclesie quarum quelibet iam est eadem ecclesia, sed triumphans que quondam fuit militans, et illarum nullus Romanus pontifex fuit caput preter ¹⁵ Christum; nec dubium quin ille ecclesie distinguuntur ab universalii ecclesia et ab aliis particularibus ecclesiis: ergo multe sunt particulares ecclesie, et per consequens, una universalis ecclesia ex eis collecta; que sub iurisdicione nullius Petri vicarii tamquam capitibus ²⁰ sunt subiecte. Non enim patet evasio, loquendo de predestinatis fidelibus (de quorum numero non est Christus), quin ecclesie ille differunt ab invicem, sicut multitudines illarum personarum distinguuntur ab invicem, et si ecclesia dicit aggregata per accidens, ²⁵ tunc illa aggregata distinguuntur tam secundum subiecta quam secundum formas aggregatas longe plus quam Petrus albus et Petrus musicus. Si enim Deus servasset totam ecclesiam militantem tempore viacionis Christi usque hodie conversantem in Anglia ³⁰ et creasset novas ecclesias, sicut de facto fecit in Francia et alibi, tunc distinguerentur. Quare ergo modo non distinguuntur? Notemus ergo ecclesiam quam talis primo et per se regit, et invenietur quod

6. A: sicut videtur.

20. In codd. iuredictione.

10. B: est unum.

23. B: distinctionem ab invicem.

11. A: quenque.

E 13^a non sit unica columba Christi, quia bene est isti, si sit abiectum membrum illius ecclesie.

Conformiter arguitur contra quamcunque opinionem in ista materia, querendo sollicite de quiditate 5 illius ecclesie. Nam ista ecclesia que complete viat pro tempore Christi non potest esse alia quam ista eadem ecclesia, et sic de qualibet alia ecclesia singulari. Ex quo patet quod continua est alia et alia 13^b ecclesia, vians * ad alietatem personarum ex quibus 10 componitur; non enim valet negare sillogismum expositorum nec ei similem, nisi subsit plana diversitatis racio exprimenda etc.

Ideo dicunt doctores periciores quod dominus papa The better opinion is that the non est caput universalis sed particularis ecclesie, Pope is head of 15 dum tamen perseveranter vixerit tamquam papa, sicut a local Church. dicit septima conclusio capituli proximi; et sic videtur concedendum quod de possibili sit papa ipso superior hic in terris.

Posito quod unus aliis perfeccius doceat et regat 20 plurem populum conformiter legi Christi, sicut potest esse de summo sacerdote ecclesie Asiane, videtur tamen mihi quod non debemus contendere circa illud de inesse, quod iste quicunque conversans nobiscum sit talis, sed supponere excellenciam Romani pontificis super aliis etiam quoad Deum, quia certum est 25 quod non est superior nisi fuerit superior quoad Deum.

F Ex quibus videtur mihi quod nullus Romanus pontifex cui non sit facta specialis revelacio assereret No pope should assert that sub- vel opinaretur quod subesse sibi sit de necessitate salutis cuiuslibet christiani. Nam (ut logici arguunt) 16. B capituli XXI (pro p̄x). multi sunt christiani pro suo tempore qui non subsunt sibi, sicut nec ipsem qui est precipuus christianus. Note this.

4. A: querendo querendo. 13. A B in marg: Conclusionis responsio.
A in marg: Nota de subesse pape ut dicitur de necessitate salutis (above col. 132^a without mark of reference). 16. B capituli XXI (pro p̄x).
22. A in marg: Nota beata. 22. B: circa idem. 27. A in marg:
Ha, ha A B in marg: Conclusio.

16. See pag. 19. l. 18.

Nor even declare that he is predestinate. Item, iuxta sepe dicta non sic assereret quod sit ² F predestinatus, eo quod non est de substancia fidei ^{132^b} catholice quod iste sit predestinatus. Ideo si assit sibi firma spes de hoc, oportet quod ex dono supernaturali fiat sibi specialis revelacio, sed si non sit predestinatus, non est capitaneus in ecclesia sancta Dei. Ergo non sic assereret quod subesse sibi tamquam capiti ecclesie sit de necessitate salutis cuiuslibet christiani.

God can give grace otherwise than through him.

Item, stat christianum habere graciā a Deo cum ⁸ hoc quod non credit esse aliquem tam papam, eo ¹⁰ quod non oportet Deum ut eo ut ministro, dando quamcunque graciā. Et per idem, stat ipsum cum aliis paribus mori in gracia sine tali subiectione recognita; quo facto foret salus facta christiano sine subiectione huiusmodi. Ergo illa non est de necessitate salutis ¹⁵ cuiuslibet christiani. Antecedens videtur satis possibile de communi lege.

The Church is in greater freedom now than under the old law, yet even then obedience to the chief priest was not needful to salvation.

Item, in maiori libertate est christianitas posita ⁴ tempore legis gracie quam fuit posita tempore ante legem vel tempore sinagoge, sed tunc non oportuit ²⁰ omnem salvandum subici summo sacerdoti, levitico vel primogenito, sed suffecit servando iusticiam credere in dominum Jesum Christum: ergo multo magis extenso merito Christi Jesu secundum legem perfecte libertatis. Minor patet de Job gentili, de bragmannis ²⁵ et multis aliis philosophis qui sine sensibili obedientia facta sacerdoti tali ex fide et iusticia operum sunt salvandi. Quare ergo non sic possent Greci et Indi subditi sancto Thome? Immo sic fuit de Paulo et multis conversis suis tempore sancti Petri. Non enim ^{132^a} facit ista * extravagans decretalis, ut christianitas ligetur servilius quam perante, ut patet de extravagante Clementis sequente in qua ostenditur quod rex Francie non exinde fuit sibi plus subditus quam perante.

21. A: omnia omnia. 25. B: bergmanni.

33. Extravag. Commun. lib. V, tit. VII, cap. II. Mensis carissimi.

G 5 Item, nemo fit perplexus ex lege Christi obligatus Such subjection
ad impossibile, sed hoc contingere data ista sentencia: would bind men
to do impossibilities.¹³²

1 ergo oportet ipsam esse mendacium. Minor probatur
per hoc quod multi infantes statim post baptismum
5 mortui non habent prudenciam, ut taliter subsint pape,
nec virtutes infuse inclinant ad talem subiectionem,
sicut inclinant ad subiectionem domino Jesu Christo.
Et idem videtur de multis fidelibus adultis in diversis
insulis qui neque si est huiusmodi papa audierunt.

2 Similiter, pro tempore intercidente inter mortes pa- Christians are
parum sunt christiani eque fideles ut ante vel post,
et cum tunc non sunt sic subditi, sequitur quod talis
subieccio non sit de necessitate salutis cuiuslibet
christiani. Stat autem infantem in illo meditulio tem-
poris nasci, baptizari et mori quem oportet concedere
salvari, licet non sit subiectus tali Romano pontifici.
3 Similiter, si ecclesia militans indigeret tantum influxu
huius pape, videtur quod decapitata sentiret saltem
in effectu subtraccionem suffragii; sic enim periret
20 sancta mater ecclesia eciam interduo, nisi haberet
influenciam domini Jesu Christi. Et si solum per
accidens iste influit, quomodo est hoc de necessitate
salutis ecclesie?

4 Similiter, tunc ad perversionem domini pape necessi-
25 taretur totus populus christianus perverti, cum tunc
deficeret sibi salus; sed maioris partis ecclesie potestati
non subest quod papa sit moraliter bonus: ergo nec
quod ipsa sit moraliter bona. Nemo enim potest dicere
quod a papa prescito ut membro diaboli dependet
30 salus cuiuslibet christiani, nec aliquis finget quod papa
in quantum huiusmodi sit confirmatus in gratia.

5 Similiter, supposito quod papa decrepitus cedat papau-
tui et succedat alius minus bonus, sicut videtur multis
probabiliter fuisse de Celestino et Bonifacio VIII° qui

24. 25. B: a. sciat. 29. A: scito. A₁ corr. in marg: prescito.

34. Celestine V., the predecessor of Boniface VIII. was Pope from July 5, 1294 to Dec. 13, 1294.

edidit hoc decretum, tunc videtur ex vi communionis 13^a. G
sanctorum quod, si sit talis salutis dependencia, salus
Bonifacii pocius dependet a spirituali suffragio Celestini
quam econtra, quia aliter introitus vulpinus in illud
officium necessitaret Deum ad mendicandum a vulpe 5
tali suffragium sue ecclesie.

*The influence of
the Pope
depends on how
far he is pleasing
to God.*

Videtur ergo quod influencia domini pape non sit H
nisi per accidens necessaria de quanto ratione meriti
sui est gratus Deo et utilis ecclesie pro qua orat; et
talism necessitas ex suppositione, ex vi communionis 10
sanctorum est in quocunque membro ecclesie, * plus 13^a
tamen in papa quam in aliis, si dictis et nomini facta
compensem, vivendo similius vite Christi; et confor-
miter dicitur de subieccione et obediencia, quod ipsa
debet extendi generaliter ad omnes, etiam ad discolos 15
et tyrannos, sed precipue ad dominum papam, sicut
ipse debet esse spiritualiter subiectus et obediens sue
ecclesie, et sic obediencior atque in servitute subieccior
quam aliquis subditorum. Confirmatur ex fide scripture
Act. X^o, de Cornelio cuius oraciones Deus accessivit 20
ante colloquium cum papa Petro veniente ad eum
pedestri et hospitante in domo corriarii; cuius diffinicio
fuit talis: *Non est personarum acceptor Deus, sed
in omni gente qui timet eum et operatur iusticiam
acceptus est illi.* Nec dubium quin, si Deus misisset 25
alium, eque fuisset Cornelius salvatus, ut patet de
eunuch baptizato a Philippo (de quo Actorum VIII°
cap.) et de gentibus conversis a Paulo et Barnaba (de
quo Actorum XV°). Non enim diffinierunt apostoli ut
gentes obedirent Petro, sed quod gratia spiritus 30
sancti et domini Jesu Christi sufficit ubique terrarum
cuilibet christiano.

3. A: Celestii. 5. B: nunciaret. 10. B: vi oracionis. 14. B:
obieccione. 20. A B: accessivit. A, corr. in: acceptavit. B in marg:
Act. X. 27. B in marg: Act. VIII. 29. B in marg: Act. 5. 29. B:
apostoli deest.

23. Act. X, 34, 35.

H. 8 Item, cum non sit pertinens isti responsioni loqui
¹³² de subieccione nisi de subieccione civili quali sub-
ditus subicitur domino seculari, videtur responcionem
istam innuere quod oportet omnem christianum, si
5 vult esse filius ecclesie, esse sic subiectum domino
pape. Quod videtur falsum, cum nec Christus nec
aliquis eius apostolus exigit talem subieccionem, sed
manifeste prohibuit (ut patet Luce XXII°). Cum ergo multi christiani tunc temporis ante dotacionem eccle-
sie consecuti sunt salutem, ut oportet ex fide credere
10 de sanctis martyribus qui non fecerunt talem subieccio-
nem Romano pontifici, cum omnibus eis suffecit
ad salutem fides formata et caput Christi: videtur quod
inducere aliam subieccionem necessario fiendam Christi
15 vicario sapit heresim. Christus enim in detestacionem
subieccioonis huiusmodi lavit pedes discipulorum suorum
et tergebat lintheo quo se succinxit, Joh. XIII°. Petrus
eciam post ascensionem fuit missus a sociis cum
Johanne in Samariam (ut patet Act. VIII° et Gal. II°),
20 sicut pacienter sustinuit ut debuit reprehensionem
a Paulo (ut patet Gal. II°).

Iste autem non sunt exacciones subieccioinis civilis
a subditis, sed pocius humiliacionis penes quas atten-
ditur eorum maioritas, et sic vixerunt multi pape mar-
25 tyres in maximo cremento ecclesie. Dotatio ergo
ecclesie non introduxit novum articulum fidei, ut sit
necessarium ad salutem cuiuslibet christiani sic subici-
133° Romano pontifici. Confirmatur ex fide ^{*} scripture: Nam
Act. IV° diffinit Petrus quod *Christus factus est in*
30 *caput anguli et non est in aliquo alio salus. Nec*
enim est aliud nomen sub celo datum hominibus in
quo nos oporteat salvos fieri. Cum ergo nomen

1. Iste responsioni refers to the beginning of the chapter. 2. A A; nisi de subieccione deest. 6. A in marg: Papa non exigeret ab aliquo civilem subieccionem. 8. B in marg: Luce 22. 17. B in marg: Joh. III. 19. B in marg: Act. VIII. Gal. II. 29. B in marg: Act. IV. 30. B: in anguli. 31. B: nomen deest.

29. Act. IV, 11, 12.

cuiuscunque christiani pontificis sit aliud quam nomen ¹³³ I huius capituli, sequitur quod in nullo tali nomine oportet ecclesiam salvari. Loquitur autem scriptura de nomine reali cui oportet credendo subici.

St. Paul teaches that it does not matter through whom Faith is received. Secundo confirmatur ex textu apostoli I. Cor. I^o et ² III° capitulis, ubi apostolus recitat inter carnales versos fuisse contenciones et scismata. *Unus inquit*

dicit: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego autem Cephe. Et post ostendit quod non refert per quorum apostolorum ministrum convertantur, cum ¹⁰ tamen credant in fundamentum ecclesie quod non potest ponи aliud preter id quod positum est, Christus Jesus. Sicut autem non refert per quam lucernam illuminetur domus ad hoc quod operarius faciat opus suum per quod acquirat stipendum, sic non refert ¹⁵ per quem Christi ministrum, sacerdotem vel laicum, christianus accipiat lumen fidei, ut mereatur salutem perpetuam. Nec dubito quin nullus Christi vicarius presumeret asserere quod necesse est, ut lumen fidei cuilibet christiano per ipsum veniat et sic salus; quia ²⁰ hoc esset nedum asserere ipsum confirmatum in gratia et doctrina, sed parificare ipsum cum Christo, cum non nisi per ipsum Deus posset communicare virtutem sue ecclesie.

Those who thus set themselves above the apostles, imply that they are Christ. Tercio confirmatur ex prophecia Christi Matth. XXIV° 3, quam necesse est impleri. *Multi inquit venient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus, et multos seducent.* Cum ergo quicunque de se sic opinatus fuerit supra sanctos apostolos dicit implicite quod est Christus, videtur quod de quocunque tali (ut exponit ³⁰ Augustinus) verificatur Christi necessaria prophecia, et per consequens, supponendum est quocunque

5. B in marg: I. Cor. I. 10. 16. AB: ministerium; A₁: misterium.
19. A: uter lumen. 35. B in marg: Math. 24. 36. B in marg: Augustinus.

31. See Aug. Serm. CCXCII in natali Joh. Bapt. Opp. tom. V, p. 2, pag. 1172 et seqq.

I 133^a dogma huius esse (ut dicit Christus) dogma falsum ecclesie seductivum. Unde iuxta seriem prophecie Christi ista blasphemia presupposita erit seminarium preliorum etc.

K Ex istis videtur mihi nimis temerarium asserere quod aliquis papa in decretali sua intenderit dictum sensum; sed sive Christus immediate sive quicunque eius discipulus ubicunque terrarum a spiritu sancto missus converterit in virtute Christi quamcunque per-

sonam vel populum, sufficit sibi cum finali perseveran-

cia ad salutem. Et satis est sibi pro fide articuli de

133^b ecclesia catholica, ut credat fide * formata quod sit una a

Concerning the
Catholic Church
Christian has
only to believe
that it is the
whole body of
the predestined.

universitas fidelium predestinatorum, salvanda virtute

meriti Christi, licet non expressius et particularius de-

15 scenderit ad aliquem eius vicarium. Nec oportet credere

vel implicite quod iste quicunque Romanus pontifex

sit caput cuiusquam particularis ecclesie, nisi Deus

ipsum predestinaverit, quia aliter oporteret fidem catho-

licam esse falsam et christianum fateri mendacium. Et

20 ita, sicut non est de substancia fidei credere explicite

quod iste Bonifacius, Clemens vel Urbanus sit predesti-

natus vel membrum sancte matris ecclesie, sic nec est

de necessitate salutis omnium christianorum secum

conversantium, ut explicite credant ipsum esse caput

25 cuiusquam ecclesie, nisi facta et vita evangelica eviden-

cies moveant ad credendum. Sed benedictus dominus

matris nostre qui nostre peregrinanti iuvencule diebus

istis providit caput catholicum, virum evangelicum,

Urbanum sextum qui rectificando instantem

30 ecclesiam, ut vivat conformiter legi Christi,

God is to be
praised for the
election of
Urban VI,

1. Huius; scilicet cuiuscunque talis, vid. pag. 36. l. c. 30. 3. A A₁,
Christi deest. 5. A B in marg: Conclusio. A in marg: Nota quam eccle-
siam sanctam tenemur credere (below 133^a). B in marg: Nota bene articulum
fidei credendum de ecclesia catholica. 14. B: expressimus. 19. A B
in marg: Conclusio. 20. B: de obedientia fidel. 27. In Codd.
A B: nostri. A₁: nostre. 29. A B in marg: Nota de Urbano VI.

27. Archbishop Bartholomeo Prignani of Bari was elected Pope
on April 8th by the cardinals and crowned on Easter-Sunday (1378).

ordinatur ordinatus a se ipso et suis domesticis. 133^a K
 Ideo oportet ex operibus credere quod ipse sit caput
 nostre ecclesie, cum mediate vel immediate influat
 motum tendendi sursum ad corpus Christi, *ubi con-*
gregabuntur et aquile; et in facto docet mediate vel 5
 immediate mundana spernere et sapide sentire celestia.
 Ista autem fides de nostro capite tam gracie
 et legitime nobis dato est credenda cum quadam
 formidine de corona sue finalis perseverancie. Ideo
 necesse est nobis fructuosa oracione pulsare Deum 10
 continue, ut ipse semper vacet nobis et eligat caput

who will doubt
less reject this
false sense of
the decretal.

salutis cuiuslibet christiani subesse sibi in mundanis
 honoribus vel servicio seculari, cum non querit nostra 15
 sed nos, volens instar apostoli aliquem fructum spiritu-
 alem in nobis sicut in ceteris gentibus impetrari. Nec
 dubium quin nos omnes tenemur subesse sibi de
 quanto tamquam verus Christi vicarius mandat magistri
 sui consilia et non ultra. Et sic licet omnes christiani 20
 tenentur esse *subjecti invicem in timore*, sibi tamen (in
 quantum talis) est necessarium ex suppositione subici,
 cum regit tam evangelice tantum gregem. Et ex istis
 potest colligi sensus decretalis catholicus.

Objection:
Subjects will
have to consult
Scripture before
obeying the
Pope.

Sed contra ista instatur tripliciter: Videtur enim L
 primo quod subditi debent consulere scripturam sacram
 in quocunque quod papa mandaverit. Quantum ad
 istud, concedi debet conclusio, cum nemo debet parere

Answer:
They ought to
do so.

sibi plus quam alii, nisi in quantum est superior
 Christi vicarius, et per consequens, nisi in quantum 30
 obeditur principalius Jesu Christo; sed in omni obe-

1. In codd. orditur. 2. 3. B: caput nostrum ecclesie. 3. 4. B: influit
 modum. 6. A A₁: sapida sentire. B in marg: Ecce quomodo Urbanum
 esse caput nostrum dicit esse fidem credendam cum formidine. 21. In
 codd. sibi tam. 23. A A₁: regem. Et 25. AB in marg: Obiecito
 prima. A in marg: Contra dicta. 28. AB in marg: Responsio. 30. B
 et consequens.

5. Lucae XVII, 37. 21. Eph. V. 21.

L, 133^a diencia Jesu Christo debet christianus consulere * legem suam; ideo in omni obediencia christiani in quantum huiusmodi debet obedienciarius consulere legem Dei; et ideo ordinarunt iura ecclesie quod lex scripture tam generaliter et tam precipue a sacerdotibus et specialiter maioribus debet sciri, ne turbentur aut misent quid et qualiter ad mandatum superioris debeant respondere. In ista scola instructa est legio Thebayca et omnes martyres, immo in illa scola i structi sunt omnes qui monitis non sapientibus caritatem Dei et proximi contradicunt iuxta illud Christi Matth. X^o, 37: *Qui amat patrem vel matrem plus quam me, non est me dignus;* et istam lectionem docent apostoli Act. V^o, 29, dicentes quod *obedire magis oportet Deo quam hominibus.* Ideo dicit Christus Matth. X^o, 35: *Non veni pacem mittere in terram sed gladium. Veni ergo separare hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et nurum adversus socrum suam, et inimici hominis domestici eius. Amiciciam enim carnalem propter Deum venit Christus dissolvere,* quia ille qui videtur esse familiaris homini quoad mundum est hostis suus ut plurimum quoad Deum (ut dicitur Michee VII°).

M Beatus Jeronymus super illo capitulo videtur exponere textum evangelii ad hunc sensum quod Christus venit ad separandum hereticos ab ecclesia quam illudunt.

St. Jerome on
the sword sent
by Christ.

3. A in marg: In obediencia ad superiorem consulenda est scriptura sacra. (Above 133^a; without mark of reference.) 4. In codd: in ordinarunt. Corrxi. 11. B: concor(diter) contradicunt. 12. B in marg: Math. 10, Act. 5. 16. A in marg: Dissolucio carnalis amicicie. 24. B in marg: Michee 7. 25. A B in marg: Jeronimus; B: exponere exponens. A in marg: Divisio hereticorum ab ecclesia. 25. 26. B in marg infer.: Christus venit ad separandum hereticos ab ecclesia quam illuduat. Pater autem hereticus est Deus: pater secundum creationem et mater ecclesia secundum hereticus pretensionem. Spiritus sanctus est socrus anime, cum sit mater

9. With reference to the legio Thebaica see Bordieu diss. crit. sur la martyre de la légion Thébaine. Amst. 1705. 25. Commentar. Hieron. in Mich. proph. lib. II, cap. VI. (Migne tom. XXV, pag. 1381).

Simulant enim ex palliata ypocrisi quod sint filii Dei ^{133° M} per graciā adopcionis et filie ecclesie matris sue pro cuius iuribus tantum zelant. *Dicamus inquit scriptum de hereticis; non enim nostram salutem sed sua querunt lucra, et deceptum gregem pedibus suis conterunt.* Pater heretici est Deus qui creavit eum, et mater ecclesia; socrus ad literam est mater alterius coniugum. Ast uxor nati dicitur esse nurus, cum ergo Christus secundum humanitatem sit *sponsus anime*, imo tocius ecclesie; et cum hoc conceptus de spiritu ¹⁰ sancto tamquam matre sua iuxta illud quod allegat Jeronymus . . . . *Tulit me mater mea in uno capillorum meorum* (caro enim est capillus anime), patet quod spiritus sanctus, cum sit mater Christi sponsi ecclesie, est socrus anime que vendicat esse ¹⁵ sponsa Christi, quia mater mariti. Et ex eadem consideracione anima pretendens se esse uxorem filii spiritus sancti dicitur nurus eius. Heretici ergo qui pretendunt se esse nuros spiritus sancti quem vendicant socrum suam, separantur ab eo per Christum ²⁰ detecta eorum fallacia, et ita cum universalis ecclesia sit domus domini Jesu Christi, et per consequens, omnes heretici qui sunt facietenus in ecclesia sunt pretense eius domestici, patet quod omnes illi sunt illi homini patrifamilias inimici. *Huius inquit Jeronymus* ²⁵ *inimici sunt qui putantur in domo Christi esse, hoc*

sposi anime seu ecclesie. Anima vero est nurus spiritus sancti, cum se pretendit esse sponsam filii spiritus sancti, qui filias dicitur esse Christus. Hereticus ergo pretendit se filium, filiam et nurum, quem Christus venit separare a patre, matre et socru. Et patet brevissima textus: Veni separare hominem adversus patrem suum et filium adversus matrem.

1. B: quod siat dei. 2. B: filie matris sue pro quibus viribus.
3. 6. B: contrivit. B in marg. infer.s

Deus pater per creationem, *Hereticus pretensus filius per adpcionem,*
Ecclesia nures, Hereticus filia secundum pretensionem,
Spiritus sanctus socrus Hereticus nurus secundum simulationem.
12. Jeronymus: in codd. seq. lacuna. 15. In codd: ecclesie quod.
Corrxi. 21. B: et igitur. 25. A B: hujusmodi inquit. A, corrixit:
huius; vid. Comm. Hieronymi l. c.

6. Commentar. Hieronymi in Michaeam l. c. pag. 1180.

M 133^a est, in ecclesia et palliantes a capite non recedere contra caput sentiunt. Heretici inquit cum ante crediderint scripturis que a spiritu sancto scripte sunt et edite, transferunt se ad novas doctrinas et fermen-
133^b tum phariseorum * et mandata hominum, dumque ser-
monem Dei contempnunt, socrui sue faciunt iniuriam.

Christus ergo ex vita et doctrina venit confutare hereti-
cos, ut discernantur a fidelibus et postmodum separantur.
Et ita subtiliter et catholice potest intelligi secundum
10 hunc sanctum per filium, filiam et nurum hereticus qui
pretense et false se nominat filium Dei patris, filiam
matris sue, sapientie Dei patris et nurum spiritus sancti
et sic cognatissimum trinitati. Sed vita et doctrina Christi
sunt optimum speculum, ubi possunt hec discerni, cum
15 manifestum sit quod omnis homo et solum talis qui
est in vita et doctrina Christo contrarius est hereticus,
et omnis christianus et solum talis qui est in vita et
doctrina Christo conformis est ut sic ab heresi elon-
gatus. Christus ergo venit non ad faciendum primam
20 separacionem que est proprie per peccatum, sed ad
faciendum sequentem, ut per eum discernantur heretici
et ab ecclesia separantur. Et hec racio quare oportet
omnem catholicum cognoscere scripturam sacram. Et
certus sum quod, licet prelati nostri ipsam et pro-
25 fessores suos dissipant et conculcant, lapides clamabunt,
hoc est, seculares domini in sensu scripture a domino
illustrati defendant fidem catholicam, quia pharisei
volentes obturare ora discipulorum scripturam istam
confitencium audierunt divinum responsum: *Dico vobis,*
30 *quia si hii tacuerint lapides clamabunt*, Luce XIX^a, 40.
Magnam enim vim habet veritas scripturarum.

The life and
teaching of
Christ are the
glass, by which
heretics may be
discerned.

1. In codd. false: hoc est ecclesia. 4. B: transferunt; ibi in codd.: ecce transferunt. 9. B: possunt intelligi. 12. B in marg: Quomodo hereticus est filius matris sue sapientie Dei patris. 13. B: Sed et vita.
14. A A: ubi poterunt discerni. A B in marg: Conclusio. 18. B in marg: Nota: quid est hereticus 21. B in marg (ad prior. loc. pertinet) Tuit me mater mea in uno capillorum meorum. 27. B: catholicam et pharisei. 28. A: obturare. 30. B in marg: Luce 19.

Objection:
All respect for
the clergy
would perish.

Secundo principaliter obicitur per hoc quod iuxta :33⁴ N
supradictam sentenciam nullus laicus teneretur credere
de sacerdote suo, curato sive episcopo quod sit mem-
brum ecclesie vel vere habens nomen talis officii, et
periret omnis honor impendendus prelatis et fides 5
populi laicalis; immo nullus viator teneretur credere
Romane ecclesie in canonizando sanctos de privatis
provinciis et titubaret cultus ecclesie in solemnizando
festa et reliquias sanctorum.

Sed constat ex dictis quod neutrum sequitur, sed 10
eius oppositum; pro quo notandum quod fides nunc
sumitur pro actu credendi quo creditur, nunc pro
habitu credendi per quem creditur, et nunc pro veritate
que creditur, ut docet Augustinus XIII°, De Trinitate
capitulo II° et III°. 15

*Distinction
between explicit
and implicit
faith.*

Secundo notandum quod alia est fides que est
credulitas fidelis explicita et alia fides implicita, ut
catholicus habens habitum fidei infusum vel acqui-
situm explicite credit ecclesiam catholicam in communi,
et in illa fide communi credit implicite vel confuse 20
quocunque singulare contentum sub sancta matre
ecclesia, sicut logici vere dicunt quod sciendo ens
esse in suo analogo sciunt omnia et singula in com-
muni. Sic (ut sepe dixi) si quicunque christianus
habuerit fidem caritate formatam in quantumcunque 25
communi, sufficit cum virtute * perseverancie ad salutem. 134^a
Deus enim qui dedit primam fidem dabit clariorem,
nisi fidelis ponat obicem. Non enim exigit Deus, ut
omnes filii sui pro omni viacione sua cogitent con-
tinue in actu particulari de qualibet fidei particula, sed 30

1. A B in marg: Secunda obieccio. 1. B: iuxta deest. 2. B: tenerat.
10. A B in marg: Responsio. 11. A in marg: Fidea. 13. B: habitum.
14. B in marg: Fides sumitur tripliciter secundum Augustinoum. Ibid:
Augustinus. 16. B: Secundo deest. 17. Fidelis; Hus addit: hominie.
A in marg: Fidei distinctio. Ibid.: Fides de ecclesia catholica cum cari-
tate sufficit ad salutem (both these glosses below 133^a without mark or
reference). 21. B: singulare.

14. Opp. August. VIII, pag. 929.

N° 134^a satis est quod postposita desidia habeant fidem in habitu formatam.

O Ex istis patet tertio quod quilibet laicus fidelis tenetur credere quod habet Christum sacerdotem suum, rectorem, episcopum atque papam, et sic de aliis sanctis Christi vicariis. Sed accedendo ad difficultatem dicitur: cum actus sunt suppositorum singularium et nostri fideles laici communicant cum suis presbyteris et curatis, necesse est quod habeant fidem de illis: ideo laici tenentur de aliquibus prepositis suis credere saltem implicite quod sunt partes ecclesie et capita sua, et de aliis non tenentur, et utrumque membrum potest subdividi, vel quod tenentur credere sic de illis secundum presentem iusticiam vel simpli citer secundum predestinationem. Tunc dicitur quod laici non tenentur credere aliter de suo preposito nisi verum. Patet sic: Nemo tenetur quidquam credere, nisi quod Deus movet eum credere; sed Deus non movet hominem ad credendum falsum: ideo non debet credere falsum; licet enim ex fide falsa quandoque bonum proveniat et Deus moveat ad substanciam actus, tamen Deus non sic movet hominem, ut fallatur (ut patet libro sexto, tractatu de mendacio, capitulo —).

Ex istis patet secundo quod pastor tenetur monere subditos suos per instrucciones operum virtuosorum, ut fidem sibi adhibeant quod sit talis. Patet ex hoc quod aliter acceptando tale officium peccaret mortali ter, ymmo inducendo hostes in ecclesiam domum Dei foret proditor Dei sui. Quando ergo subditus non cognoscit talia fructuosa opera sui prepositi, non tenetur credere quod sit talis. Si autem cognoscit implicite, tenetur proporcionaliter credere, et quando

3. A B in marg: Conclusio; A in marg: De prepositis quomodo tenentur subditi credere. (Above 134^a without mark of reference.) B in marg: Hic nota, quomodo credendum est prepositos nostros esse partes ecclesie. Ibid.: Laici tenentur credere de aliquibus suorum prepositorum quod sunt partes ecclesie. 23. B quinto: tractata de mendacio in marg, non in texta. Liber sextus is I suppose the De Veritate S. Scriptura.

The pastor is bound to show himself by good works a part of the Church.

cognoscit explicite, tunc tenetur credere quod sit¹³⁴ o
talism secundum presentem iusticiam et cum formidine
ac condicionaliter quod sit talis simpliciter (ut dictum
est superius de papa nostro). Non enim oneravit Deus
sic suam ecclesiam, ut necessitate sit falsum credere⁵
de suis prepositis cum hoc quod non dent materiam
sic credendi.

Canonization
not a certain
proof of sancti-
ty. Ad aliam difficultatem de canonizacione sanctorum p
patet quod correspondenter quodammodo est dicen-
dum: Quamvis enim sit vchemencior evidencia ex¹⁰
testimonia Romane ecclesie quod persona quam
canonizat sit membrum ecclesie triumphantis, et am-
plior evidencia, si pro sancto Deus operetur miracula,
tamen utrobique in tali materia potest esse illusio.
Nam sicut ex confessione legum ecclesie ipsa militans¹⁵
decipit et decipitur (ut patet V° decretalium, de sentencia
excommunicacionis *A nobis*) in tantum quod quando-
que multos excommunicat^{*} qui sunt soluti et valde¹³⁴
acceptabiles quoad Deum: sic contingit quod aliquos
absolvat et ascribat cathalogo sanctorum cum hoc quod²⁰
apud Deum sint iustissime condempnati. Ideo absit
christianum credere quod de necessitate salutis oportet
omnem fidelem credere explicite de isto et quocun-
que quem ecclesia nostra canonizat, ut eo ipso sit
beatus, quia tunc haberemus simbolum nimis longum.²⁵
Nec debemus explicite credere de quoquam tali quod
non sit sanctus, sed excuciendo consideracionem de
talibus, adherendo parti nobis probabiliori, credendo
cum condicione vel pie cum formidine dubitando;
de aliquibus autem sanctis credimus absque formidine³⁰
eciam explicite quod sunt sancti, ut de apostolis,
martiribus et sanctis primitive ecclesie; de aliis autem

4. B: ornavit. 8. A in marg: de canonizacione sanctorum ab
ecclesia Romana quomodo est credendum. 16. A: patet deest. B in
marg: V. decretalium. 19. A in marg: De sanctis quomodo est
credendum. (Above¹³⁴ without mark of reference.) 31. B: quod deest.

16. Decr. Gregr. IX, lib. V, tit. XXXIX, cap. XXI. A nobis.

P 134° modernioribus qui canonizantur ratione parentele,
 questus vel muneris non oportet nos apponere tantam
 fidem; nec quemquam canonizatum intendo asserere
 vel defendere non esse partem ecclesie triumphantis,
 5 sed cum quadam formidine dubito, si hoc credo, cum
 scio quod hoc est possibile; et hoc existente vero
 credo illud implicite quod ignoro, nec volo contendere
 ad probandum proterve de quolibet citra Christum
 quod sit beatus, quamvis de multis hoc credam
 10 absque formidine. Nec miracula iam currencya dant ^{Nor do miracles}
 omnibus veram fidem, cum potest committi potestas
 diabolo in penam peccati generacionis adultere signa
 querentis et fidem necessariam insensibilium dimitten-
 tis, ut portentis suis antichristiane inducant plurimos
 15 in errorem (de quorum indiciis dictum est libro sexto,
 sexto capitulo).

Q Solet autem vocari miraculum nunc materialiter
 quocunque opus a Deo miraculose factum, et sic
 sollicitantur multi ad deducendum conclusiones male
 20 sonantes, cum quelibet creatura videtur sic esse mira-
 culum quoad Deum. Sed formaliter sumiter miracu-
 lum pro operacione Deo propria mirabili creature,
 et sic beati non faciunt miracula, licet sint quandoque ^{Saints do not}
 occasio, ut Deus ad instanciam precum eorum seu ^{work miracles,}
 25 meriti faciat miraculum. Et tunc dicuntur huius facere
 tale miraculum subautentice vel ministratorie sicut ^{though they may}
 solent. Et illa discrecio miraculi est eis abscondita
 nisi quibus Deus revelare voluerit. Et utinam non
 multiplicarentur tot ceremonie et signa in nostra
 30 ecclesia, cum facta sanctorum et omnes ritus alii non
 sunt laudabiles, nisi de quanto elevant animum ad

1. B in marg: Quomodo sciendum est de canonisatione sanctorum modernorum. 5. B: formidine subito. 11. B: unam fidem. 12. A B: generalia. A₁: genera^b. 14. Codd: antichristine. 16. B: quinto capitulo. 17. A in marg: De miraculis. Miraculum quid est? A B in marg: Miraculum. 21. B in marg: Miraculum dupliciter sumitur. 25. B in marg: Miraculum sit a sanctis subautentice. 31. B in marg: De quanto sunt ritus laudabiles.

A general trust diligentum dominum Jesum Christum. Et videtur ¹³⁴ Q
 multis quod fides confusa de oracione sanctorum
 would be better
 than individual unicus, et per consequens, intencius, securius et melius
 honours to
 them. colligeret in christicolis fidem Christi quam tanta ¹³⁴
 explicita * multiplicitas sanctorum in dies introducta. 5
 Sic enim confuse cognoscimus de quolibet beato
 vel dampnato, prescito vel predestinato quod ipse
 est huiusmodi, cum qua confusa noticia stat dubietas
 particularis, et ignorancia cum distincta noticia de
 communi: ex tali itaque canonizacione multiplici ultra ¹⁰
 ritum veteris testamenti et nostre primitive ecclesie
 secundum partem prodest et secundum partem obest;
 et verisimile est multis quod plus nocet, cum multi-
 tudo ritus tollens libertatem ecclesie est causa mul-
 torum errorum. Et omnis talis sanctus oraret pro ¹⁵
 nobis efficacius, supposito quod dimisso cultu suo
 diligenter amplius Jesum nostrum. Multi enim sunt
 sancti nobis incogniti canonizatis beatores qui plus
 prosunt nobis orando quam dicti sancti quorum festa
 devocione particulari percolimus, cum secundum digni- ²⁰
 tatem elemosinarii prosit oracio sanctorum qui plus
 diligunt eos qui magis diligunt Deum suum. R

Prelates punish
 more severely
 breaking of their
 laws than of
 Christ's. Est et aliud malum ecclesie, quod superiores nostri
 plus exigunt ut credatur suis approbacionibus et
 reprobacionibus in cunctis suis iudiciis, quam exigunt ²⁵
 ut credatur fides sacre scripture que est fides catholica,
 et plus persequuntur pro complectione suarum tradicio-
 num, puniendo contravenientes asperius, quam faciunt
 contra blasphemantes in precipuam fidem Christi, sic
 quod de eis dici potest illud Psalmi XL¹, 10: Qui ³⁰
*eudebat panes meos magnificavit super me supplanta-
 cionem.* Voluptuosus quippe presidens sub pallio pacis
 ecclesie querit bona pauperum que sunt autono-

2. B in marg: De oracione sanctorum. 23. B in marg: Prelati
 exigunt quod suis sentencialis adhibentur fides quarum transgressores
 vehementer puniunt. 28. B: punientes. 31. B in marg: Qui eudebat
 panes meos magnificavit super me. 32. B: Voluptuosus — Christi etc.
 docuit.

R 134^a matices panes Christi, et ille magnificat phariseice tradiciones proprias quibus tyrannice spoliat populum cui dicit verbo et opere quod equivalent vel superant legem Dei. Hoc autem est in effectu supplantacio legis Christi etc.

CAP. III.

A Sed tertio principaliter obicitur per hoc quod, data ista sentencia, tolleretur omnis exaccio debiti ecclesie et extingueretur omnis lex contencionis in clero, cum debitor posset fingere ecclesiasticum non esse dignum vel talem qui sic bona ecclesie vendicaret, et quantum ad excommunicacionem que est ultimum refugium, diceret quod non ligat.

Hic dicitur quod, si lex Dei debite scrutaretur a nobis, non tantum contendерemus circa bona ecclesie, cum manifestum sit quod prescitus vel quicunque clericus sine peraccione sui ministerii compensante 134^a qui plus propter honorem, voluptatem vel questum seculi contendit, bona ecclesie * occupat vel acceptat, quam propter honorem Dei et edificationem ecclesie, ut sic false aliena vendicat et consumit, et per consequens, licet versicias talium detegere et subtrahendo bona pauperum resistere (ut diffuse dictum est lib. VI, cap. . . .), unde sub auctoritate beati Augustini scribitur in decretis VIII^a, q. 1: *Sunt inquit quidam in ecclesia prepositi de quibus apostolus Paulus dicit: Sua querentes, non que Jesu Christi. Quid est: Sua querentes*

1. Codd: autonomastice. 5. A: etc. Kenmerton psano (written). Kenmerton — Kemerton, a village near Tewkesbury in Worcestershire. The neighbourhood is mentioned in Walsingham (II, 307) as having sent supporters to Sir John Oldcastle. 7. A in marg: Contra dicta arguitur. 14. A in marg: Conclusio. 24. capit. seq. lacuna; A in marg: Augustinian.

5. Ad cap. II, cf. Hus, De eccl. fol. 199^a, seqq. 204^b, 209^b, 212^a etc. 24. Decreti secunda pars, causa VIII, q. I, cap. XIX. 26. Ad Philipp. II, 21.

Objection:
This would
disable the cler-
gy from enfor-
cing their dues.

Answer.
It would be
better if dues
were less enfor-
ced

non Christum gratis diligentes, non Deum propter¹³⁴ A ipsum Deum querentes, temporalia consequentes, lucris inhiantes, honores ab hominibus appetentes. Hec quando amantur a preposito et propter hec servitur Deo, quisquis talis est, mercenarius est, inter filios; se non computet.

Our pretence of good motives must be tested by our acts and by Scripture. Unde quia omnes confitemur nos principaliter propter honorem Dei et spiritualem profectum ecclesie tales preposituras appetere, ad discernendum si sumus hypocrite, oportet credere operibus nostris, speculo scripture et testimonio sanctorum. Unde Gregorius XXXI°, Moral. cap. IX, et infra, satis explicat istam materiam in tribus conclusionibus; supponens primo quod mens iusti vel veri christiani debet esse tam affectu quam intellectu collecta intrinsecus, sic quod nichil suum exterius derelinquit. Patet ex hoc quod aliter peccaret contra hoc mandatum: *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima et ex tota mente.* Cum ergo non debet peccare, sequitur quod non debet esse fracta sic in intellectu et affectu circa temporalia, quia ut sic amor uni debitus dispergitur circa multa. B

Isto supposito patet, primo quod sancti dum se intra semet ipsos sic colligunt, oceulta tam de statu proprio quam de statu proximi comprehendunt. Patet ex hoc quod lux vera que non potest personas accipere, necessario secundum capacitatem irradiat talem mentem. Et hoc figuratum est Ezechiel VIII, 3, ubi sic legitur:

1. 2. B: propter istum Deum deest; ibid. temporalia scilicet commoda ut habetur in decretali supra memorata. 4. in codd: preposito propter.
 6. A in marg: Nota qui sunt qui diligunt que sua sunt, non que domini Iesu Christi; ib: Contra clericorum pravum et avarum. (This gloss above 134 without mark of reference). 7. B: confitemur nec principaliter.
 12. A in marg: Gregorius. 13. A B in marg: Prima conclusio.
 24. Verba Gregorii . . . colligunt, mira ac penetrabilis acie occulta eciam aliena delicta deprehendunt; B: statum. 28. B in marg: Ezech. VIII. ibid: Emissa similitudo manus apprehendit me in cisalmo (sic) capitii etc.

12. Greg. Moral. XXXI, cap. XII (vel IX) Opp. tom. I, 1005.
 18. Matth. XIII, 37.

B 134^a *Emissa similitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei et elevavit me spiritus inter terram et celum et adduxit me in Jerusalem in visione Dei iuxta ostium interius quod respiciebat ad aquilonem,*

*Explanation of
Ezekiel's vision.*

5 ubi erat statutum ydolum zeli ad provocandum emulacionem. Manus missa est operativa volucio divina, cincinnus capitis est collecte cogitationes mentis; quibus habitis mens incomplete trahitur a terrenis, cum nec habet animum omnino celestem nec omnino 10 in terrestribus soporatum, sed inter terram et celum in visione Dei in Jerusalem ducitur, quia zelo caritatis qualis debet esse mater ecclesia contemplatur.

135^b *Et signanter animus talis adducitur ad *ostium interius quod respicit ad aquilonem, quia interna contemplacione intra ecclesiam plus prava quam recta fieri deprehendunt, dum clerici in aquilonis pariete, id est, ad solis sinistrum oculos flectunt et elongata austerna caritate abundant frigore viciorum; cuius causa est globus temporalium quem ecclesia sola 20 specie fidelis adorat; ex hinc enim zelus sponsi ecclesie ad feriendum hypocritas provocatur.*

○ Secundo patet ex quo signo perpenditur, si ecclesiastici flagrant terrenis, celestibus pretermissis: cum enim amor sit pondus animi, nec sit possibile hominem 25 moveri libere quo affecio mentis ipsum non tulerit, patet quod ex operibus debet mentis affecio iudicari.

Si ergo vides quod ecclesiasticus quantum ad perpetuationem, quantum ad defensionem et quantum ad amissionem temporalium plus insudat, quam facit pro 30 spiritualibus, quis dubitat quin eis magis afficitur? a Unde quantum ad perpetuationem temporalium sic

*How we may
judge whether
priests are
worldly:*

*by eagerness to
obtain wealth;*

1. A in marg.: cincinnus. 4. Codd.: respicit. Correxi. 5. B: statum.
7. AA: colore cogitationis. 15. AA: inter. 18. A in marg.: Pastor
negligens continue iufra. (Above 135^a.) 22. A B in marg.: Secundo con-
clusio. B in marg.: Nota optime quomodo vere discernendum est, quis
appetit preesse in ecclesia propter honorem Dei et spiritualia profectum
animatorum. 25. B: affecto.

7. and 11. Gregorius I. c.

loquitur iste sanctus: *postposita quippe cura filiorum 135^a o
sepe eos videas se contra pericula immensi laboris
accingere, maria transmeare, adire iudicia, pulsare
principatus, palacia irrumpere, iurgantibus populorum
cuneis interesse.* Cum autem pro spiritualibus acqui- 5
rendis non apponunt tantam diligenciam, quis dubitat
quid ista temporalia magis amant?

by care to keep it; Et quantum ad retencionem, patet idem ex maiori- b
tate diligencie quam apponimus pro temporalibus quam
pro spiritualibus defendendis. *Ypocrita,* inquit Gregorius, 10
*assumpto sancte conversacionis habitu filiorum custo-
diam deserit et temporalia queque defendere eciam
iurgiis querit. Exemplo suo eorum corda perdere
non trepidat et quasi per negligenciam amittere patri-
monia terrena formidat. In errorem discipulus labitur 15
et tamen cor ypocrite nullo dolore sauciatur. *Ire*
in iniqutatis voraginem commissos sibi conspicit et
hec quasi inaudita pertransit; at si quod sibi leviter
inferri tempore dampnum senserit, in ulcionis iram
repente ab intimis inardescit. Et mox pacienza 20
rumpitur, mox dolor cordis in vocibus effrenatur,
quia dum animarum dampna equanimiter tollerat,
iacturam vero rerum temporalium repellere eciam
cum spiritus commocione festinat, cunctis veraciter
indicat teste mentis perturbacione quid amat. Ibi 25
*quippe est grande studium defensionis, ubi est gran-
dior vis amoris.**

by grief for its loss. Et quoad amissionem bonorum hominis, est idem o D
indictum, quia indubie quicunque plus dolet de amis-
sione boni fortune quam boni virtutis, ut sic, indicat 30
se plus diligere temporalia quam virtutes, cum sit
maxima apud philosophos quod dolor amissi et amor

16. A B in marg.: Gregorius. 16. 17. B: rei in. 18. A A, et sibi
quid. B: at si quid sibi. 28. A in marg.: Amissio temporalium est
minus dolenda quam amissio virtutis.

1. Gregorius l. c. 10. l. c. cap. XIII.

D 135^a habiti suis temporibus correspondent. Unde Gregorius
 ubi supra: *Quanto magis terrena quis diligit, tanto
 135^b privari eis vehemens pertimescit. Quia enim^c mente
 in hoc mundo aliquid possidemus, non docemur nisi
 5 cum amittimus. Sine dolore namque amittitur quid-
 quid sine amore possidetur, que vero ardenter dili-
 gimus habita, grayiter suspiramus ablata.*

Tercio colligitur quod adulterantes scripturam sa-
 cram in ista sentencia sunt hypocrite, quos prophetavit
 10 apostolus Timotheo periculis temporibus in ecclesiam
 successuros. Pro cuius declaracione suppono factum,
 quomodo moderni ecclesiastici fingunt secundum tradi-
 ciones humanas quod nedum licet eis, sed peccarent
 mortaliter, omitendo prosequi pro defensione matris
 15 ecclesie. Illud meminit beatus Gregorius (ubi supra).
*Istis, inquit, si forte dicatur: Cur ista agitis qui se-
 culum reliquistis? respondent illico Deum se metuere
 et idcirco tanto studio in defendendis patrimonii
 Christi insudare. Hodie autem superadditur quod bona
 20 pro quorum acquisitione, conservacione et repetitione
 tantum insistimus sunt bona ecclesie et patrimonium
 Christi: ideo licet pro bono universalis ecclesie con-
 servacioni eorum insistere. Iste autem fucus ex hoc
 tollitur quod deserendo ipsa pro Christo tam relin-
 25 quens quam ecclesia ipsa habet, ut dicit Augustinus
 super Joh. Omelia VI^a. Ideo, ut dicit beatus Gregorius:
*Frustra laboravit nullo timore cogente, et ut dicitur
 Psalmo XIII^b, 5: Illic trepidaverunt timore, ubi non**

Hypocrites apply Scripture falsely in their own support.

1. A B in marg.: Gregorius. 2. A: in terrena. 3. B: Contra enim
 mente. 8. A B in marg.: Tercia conclusio. A in marg.: Contra defen-
 sores iurium et consuetudinis humanae gratia proprie avaricie et victorie.
 15. A B in marg.: Gregorius. 16. B: dicitur, cur certa; ibid: in codi:
 ita agitis. 22. B in marg.: Contra eos qui se dicunt contendere
 debere pro acquirendo bona ecclesie, dato quod presint in ecclesia Dei.
 23. A in marg.: Nota fucum. 25. B in marg.: Augustinus.

10. 2. Timoth. III, 1. 25. Aug. In Joh. evang. trac. VI.
 Opp. III, pars II, pag. 330 seqq. 26. August. Annot. in Job.
 Opp. III, 1, pag. 675. Gregor. l. c. cap. XIII.

erat timor. Ecce, inquit, divina voce precipitur: Si quis tulerit tibi tunicam et voluerit tecum in iudicio contendere, dimitte illi pallium. Et rursum: Si quis quod tuum est tulerit, ne repetas. Paulus quoque apostolus discipulos suos cupiens exteriora despiceret, ut valeant interna servare, admonet eos dicens: Omnino delictum est in vobis quod iudicia habetis inter vos, quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?

The hypocrite says:
a. These are non precepta. Si enim sunt Christi consilia et tu in 1 counsels, not commands; as habitu pretendis te super alios Christum diligere, if the counsels of Christ were not adhereres eius leni consilio, preceptis seculi pretermis; aliter enim fores hypocrita, offendens in dilectione Dei super omnia. 15

b. He says that but for his care the Church would be defrauded; illis relictis pro Christo tu verius haberes hec bona, et sic ecclesia. Ideo vis exponere te periculo dimittendo perfectionem divini consilii quam acceptando, Deus 20 non posset de promissione temporalium deficere; nam cum istud officium incumbit laicis, patet quod indigencia ecclesie stat in paucitate procurancium pro spiritualibus bonis ecclesie, sicut fuit de contemplativis, quando crevit ecclesia. Cum ergo istud officium sit 25 alcius, salubrius et ecclesie necessarius, manifestum est quod amor culpabilis temporalium est in causa huius cece eleccionis. Unde Gregorius ibidem capitulo X^o: *Plus !Deo sese amare convincitur qui neglectis hiis que Dei sunt propria tuerit; perdere 30 namque * animas hominum hypocrite non timent, et 35*

3. B in marg.: Contra contencionem sacerdotum. 16. A B in marg.: Triplex responsio. A in marg.: Contra illos qui loquuntur contra consiliorum implecionem. 21. A provisione. 28. A B in marg.: Gregorius. A in marg.: Paupertas cleri iuxta Christi concilia. (Above 135.)

1. Matth. V, 40, vid. Greg. l. c. 3. Luc. VI, 30. 7. I. Cor. VI, 7. Greg. l. c.

E 135^a amittere res cum mundo transeuntes quasi districto iudici posituri rationem timent; ac si placatum inveniant, cui desideratis rebus, id est, rationabilibus perditis insensibilia et non quesita conservent. Certum 5 est quod non. Possidere, inquit, in hoc mundo aliquid volumus et ecce veritas clamat: *Nisi quis renunciaverit omnibus que possidet, non potest meus esse discipulus.* Perfectus ergo christianus quomodo debet res terrenas iurgando defendere quas precipitur non 10 possidere? Itaque cum res proprias amittimus, si perfecte Deum sequimur, in huius vite itinere a magno onere levigamur. Non ergo debemus, periculo nos exponendo, perfecciorem statum relinquere et statum plus periculosum, plus a Christo elongatum et plus 15 tardativum eligere.

F 3 Nec valet tercia responsio hypocrite qua dicit se c. He declares
propter amorem iniuste occupantis contendere, ne ipse that he acts for
peccet iniusta detencione, sed ut ipse habeat instru- the good of the
menta virtutum quibus possit ad honorem Dei plus wrong doer:
matri sue proficere. Unde pro prima parte dicit beatus 20
Gregorius (ubi supra): *Quidam cum nostra rapiunt, This is a better
solummodo tolerandi sunt; quidam vero servata cari- excuse but it is
tate prohibendi; non tamen sola cura ne nostra sub- dangerously
trahant, sed ne rapientes non sua semetipsos perdant.*
25 Iste fucus est magis palliatus quam ceteri: nam (sicut near to evil.
alias ostendi) licet inferioribus ecclesie pro bonis for-
tune contendere, servata caritate utrumque et sancta
intencione cum forma procedendi legitima. Ideo debet
homo illius responsionis cavere, ne propinquitas ad
30 voraginem periculi preparet ad ruinam. Nam ut dicit
beatus Gregorius ibidem: *Plus ipsis raptoribus debe-
mus metuere quam inhiare ipsis rebus irracionabilibus*

St. Gregory
teaches

2. 3. In codd.: invenient. 21. A B in marg.: Gregorius. 25. A B in
marg.: Conclusio. B in marg.: Licet inferioribus contendere pro
bonis ecclesie. 27. B: utrumque. 31. A in marg.: Raptor est a nobis
plus amandus quam res arrepta per raptorem.

6. Luc. XIV, 33.

*defendendis, quia illa non rapta morientes amittimus, 135° F
cum illis vero et nunc condicionis ordine, etsi cor-
rigi studeant, post percepcionem finalis premii unum
sumus. Quis autem nesciat, quia minus ea quibus*

*that we must
care only for the
eternal interests
of the wrong
doer;*

*utimur et plus debemus amare quod sumus? Si ergo 5
pro sua utilitate raptoribus loquimur, iam non nobis
que temporalia, sed eciam illis que sunt eterna vin-
dicamus. Qua in re illud est solercius intuendum,
ne per necessitatis metum cupiditas surrepat rerum
et zelo succensa prohibicio, impetu immoderancie 10
distensa, usque ad odiose turpitudinem contencionis
erumpat. Dumque pro terrena re pax a corde cum
proximo scinditur, liquido apparet quod plus res*

*quam proximus amat. Si enim caritatis viscera
eciam circa raptorem proximum non habemus, nosmet 15
ipsos peius ipso raptore persecutus graviusque
nos quam alter poterat devastamus, quia dilectionis
bonum sponte deserentes a nobis ipsis intus est quod
amittimus, qui ab illo sola exteriora perde*bamus. Sed 135°
hanc ypocrita formam caritatis ignorat, quia plus 20
terrena quam celestia diligens contra eum qui tempo-
ralia diripit sese in intimis immani odio inflamat.*

*Sciendum vero est quod sunt nonnulli quos cari-
tatis gremio nutriens mater ecclesia tolerat, quo usque G
ad spiritualis etatis incrementa perducat, qui non- 25
nunquam et sanctitatis habitum tenent et perfectionis
meritum exequi non valent. Ad dona namque spiri-
tualia minime assurgunt et idcirco hiis qui sibi con-
iuncti sunt ad tuenda ea que terrena sunt serviunt
et nonnunquam in defensionis eiusdem iracundia exce- 30
dunt. Et istos nomine religiosos declarat iste sanctus
papa involvi dupli malicia, primo quia nedum in-
firmitate sed sciencia contra conscientiam suam pec- a
cant, secundo quia singendo sanctitatem in defendendo*

10. Codd.: pro habito; vide Gregor. ubi supra pag. 1007. A B: in inani.
11. Codd.: turpitudinis contencionem. 22. A: inflammant. 27. In codd.:
bona. 32. A B in marg.: Conclusio; B: primo nedum.

G 135^a bona ecclesie pro facinore querunt laudes. Ex istis conclusionibus huius sancti demonstrabilibus perpendere potest ecclesiasticus tam regularis quam secularis, si diligenter examinent conscientiam cum scriptura, 5 palpando intencionem, volucionem et motus anime cum intencions supremi iudicis, quod non tam assidue contenderent pro vocatis bonis ecclesie.

b Patet secundo: Quomodo dominus papa non soveret sed extingueret lites huiusmodi secundum regulam evangelii: si enim committeretur regnis, provinciis et parrochii examen vite clericorum, sic quod non ministri strarentur eis stipendia subtracto sensibiliter eorum ministerio, viveretur superioribus prepositis tolerabilius et sacerdotibus cum populo melius quam est modo.

15 Defectus autem patronorum et populi posset speculator superior facilius corrigere quam totum onus persecum falsis testibus item gignentibus supportare.

Nec requiritur alia lex in distribuendo officia sacerdotum nisi cognicio a capite per testes probabiles, 20 quod unus sit rector in ministerio sacerdotali, sollicitior habiliorem preponere; de quo si non gauderet, depositus foret, ex ypocrisi ac cupiditate suspectus.

H Et patet tertio quod causa dissensionis et perturbationis ecclesie sit malicia sacerdotum. Nam eorum virtuositas maxime pacificaret ecclesiam; ideo ex opposito eorum perversitas maxime perturbat ecclesiam, quia peccatum quod est per se causa perturbationis ecclesie in ipsis est gravius. Dicunt enim contra fidem

Wickedness of priests troubles the Church.

25 quod sunt viri sancte matris ecclesie, licet sint apostolantes partes diaboli, et per consequens, faciunt confusionem in fide, confusionem in sacramentis et substraccionem spiritualis suffragii a Deo per ipsos instrumentaliter derivandi.

10. B: regnis regnis. 11. 12. B: ministrentur. ib. Codd.: videretur.

19. A in marg.: De eleccione ad preclarias. B in marg.: Nota de eleccione in preposituram qua forma fiet. A: cogitato a capite. 20. A B: recto in.

21. B: humiliorem. 25. B: pacificari.

Litigation would be suppressed if the Pope asked rectors to withdraw the pay of those who neglected to minister.

Trouble will not cease until we return to the primitive order.

Unde confidenter prenóstico quod ante correcciónem ^{135^a H}

nostram secundum statum primevum non deficit regnorum perturbacio. Cum igitur apostolus raptus fuit usque ad tertium celum, videns longitudinem cursus ecclesie quoad tempus, latitudinem quoad numerum prelatorum, et profunditatem quoad sensum quo clerici sunt in sensu domini profundati, verti non

St Paul prophesied of "lovers of them-selves" who care for wealth and hypocritas se ipsos amantes, verbum domini adulterantes et cauterizatam conscientiam habentes (ut patet I. Timotei IV°, 2).

Signum autem precipuum foret quod clericus ad modum loquendi apostoli se ipsum diligat, si propter affectionem proprietatis temporalium dimissa cura presbyteri se ipsum sollicitat. Que enim

^{136^a posset esse maior adulteratio verbi domini quam in telligere ipsum ad sensum diaboli iuxta quem defendet lying; datur esse hereticum et blasphemum, ymo quod licet ex auctoritate eius committere leve mendacium? Aut quid posset esse magis periculoso cauterium quam clericum habere conscientiam adustam cupidine, quod}

cessans ab operibus reprehensibilibus in facie ecclesie propter candentem amorem quem habet ad temporalia, publicet et defendat sine fructuosis operibus se esse membrum sancte matris ecclesie. Licet enim talis ^{137^a evacuet cauterio suo fluxum viciorum sensibilem, verumptamen diabolus auctor fluxus talis superfluitum disseminat per meatus hypocitarum absconditos per totum residuum corporis fluxum peccati lubrici, et sic ex simulata consuetudine factus heresiarcha habet}

1. A in marg.: Nota bene. 8. B in marg.: Qui dicunt se ipsos amare secundum apostolum. 10. A in marg.: Verbum domini adulterantes et conscientia cauterizata. (Above 136^a. Without mark of reference.) B in marg.: Adulteratio verbum (sic) dei nota. Nota habentes conscientiam cauterizatam (sic). 19. 20. AA: Aut quod. 24. A B: defendet. A₁ corr. in: defendat.

10. Cf. Greg. Expos. in psalm. quint. et I. Timoth. IV, 2. II. Tim. III, 2.

H 136° in capite, hoc est, in ratione cauterium Antichristi.

Nulli enim secundum beatum Gregorium, in Registro, secundo capitulo, periculosius vel amplius nocent in ecclesia sancti Dei.

I Sed redeundo ad difficultatem dimissam obicitur per sanctum Thomam de Christo, conclusione octava, articulo III°, ubi dicit quod *Christus est caput omnium hominum, tam fidelium qui uniuntur sibi in actu per gratiam, quam infidelium qui sunt solum in potentia eius membra*, et post subdividit secundum predestinatos et prescitos qui recedentes ab hoc mundo totaliter desinunt esse membra Christi. Et probat hoc multipli ratione. Quantum ad hoc testimonium sancti Thome, videtur michi quod ipse equivocat vere dicendo quod Christus secundum deitatem est caput extrinsecum tocius humani generis; quod potest dici aggregative unum corpus naturale, cui eciam Christus benefacit sicut et toti mundo secundum humanitatem, cum virtute passionis Christi acquiritur quedam perfeccio secundaria toti mundo. Et sic secundum humanitatem benefacit toti humano generi, cum punit omnes dampnatos, vel ex infidelitate, ut eos qui non considerant in dominum Jesum Christum, vel ex desperatione qua dimissa debuerunt celestibus aspirare, vel tercio de iudicio temerario quo dimisso debuerunt domino Iesu Christo caritative finaliter adherere.

K Et sic intelligitur triplex causalis Christi Johannis XVI°, 8: *Arguet mundum de peccato, de iusticia et*

5. A in marg.: Contra dicta. Nota: In equivoco conceditur quod Christus est caput tam fidelium quam infidelium omnium. 6. B in marg.: S. Thomas. AB in marg.: Obieccio. 13. AB in marg.: Responsio. 16. B: aggregare. 29. AB in marg.: Joh. XVI.

2. Cf. Gregor. (Regulae past. lib. I, cap. II): Nemo quippe amplius in ecclesia nocet quam qui perverse agens nomen vel ordinem sanctitatis habet. Conf. dist. LXXXIII, c. 2, corp. iur. can. 6. Thomas Aquin. Opp. (Ed. Venet. 1774) tom. V, pag. 51.

Objection:
Christ is said by
St. Thomas to be
the head of all
men.

In one sense
this is true as
to his deity

and as to his
humanity.

de iudicio. De peccato infidelitatis que autonomatice,¹⁶ K
dicitur peccatum, quia non crediderunt in patrem neque in me; de iusticia quam debuerunt habuisse, aspirando cum mediis congruis ad patriam naturalem, quia ad patrem vado; et de iudicio quo temere,¹⁷ 5
arbitrantur dogma mundi atque diaboli ardencius diligendum, cum princeps mundi * iudicatus est per,¹⁸ 136
Christum docentem oppositum. Et sic opposita fidei, spei et caritatis que corresponderent per ordinem trinitati dampnant prescitos in finali iudicio (ut alias,¹⁹ 10

But St. Thomas diffuse exposui). Non enim vidi in sancto Thoma does not say that the whole vel alio doctore probabili quod totum illud genus human race is the mystical body of Christ, but the part that is sponsa Christi et universalis vel catholica ecclesia, predestinate. corpus Christi mysticum de quo scriptura loquitur.,²⁰ 15
Et de tali est nobis sermo.

Non repugnat ergo equivocando vocare corpus diaboli ecclesiam Christi, ut posito quod una communitas nominetenus clericorum prescita credatur esse particularis ecclesia, licet committat peccata quantumcunque, 20 *enormia. Tunc vulgus reputat eam esse ecclesiam, ymo quilibet eorum asserit quod propter ordinem est vir sancte matris ecclesie, ratione cuius tituli excecat populum, in fide, officio et hypocriti indubie menciendo, quia sic idem foret simul membrum Christi et membrum diaboli, ecclesia sanctorum et ecclesia malignancium. Tales enim dicit Thomas etiam membra ecclesie in potentia, licet nunquam reducantur ad actum. Ac si diceretur illud habet potentiam ex sufficiencia passionis Christi et potestate sui arbitrii esse membrum Christi,*,²¹ 25
cum tamen nude sit membrum congregacionis habendum fidem informem, licet nunquam sit membrum corporis Christi mystici. Sed ne ego laborem in istis

1. Codd.: autonomistica. 16. A in marg.: Equivocando conceditur corpus diaboli esse ecclesiam Christi. B in marg.: Ecclesia Christi nuncupative. 23. B: ecclesie Romane cuius. 27. A in marg.: Presciti quomodo sunt in potentia membrum (sic) Christi secundum beatum Thomam. B in marg.: Sanctus Thomas. 32. B: formem.

X: 36^a equivocis, limitavi nomen ecclesie, ut signat sponsam Christi.

L Tres tamen evidencie fiunt ad probandum hanc Objectors give
1 sentenciam. Primo dictum apostoli I. Timothei IV°, 10: their opinions:
5 *Salvator est omnium et maxime fidelium*; secundo per 1. St. Paul's
illud I. Johannis, II° cap., 2: *Ipse propiciatio pro
peccatis nostris, non autem pro nostris tantum est,
2 sed etiam pro tocius mundi*. Sed in quantum salvat et 2. St. John's
propiciatur hominibus, est caput eorum: ergo Christus
3 est caput omnium hominum. Tercio per hoc quod 3. All men are
omnes homines sunt fideles, quia habent fidem de Deo. all believe about
Patet quod ista argumenta procedunt ex equivoco: All these argu-
nam concedi potest cum sancto Thoma quod Christus
quoad esse naturale est caput etiam diaboli, et per
15 consequens, caput membrorum suorum, non solum
quoad esse naturale, sed etiam quia sunt fratres Christi
quoad naturam specificam, quorum omnia peccata ad
eorum damnacionem et penam cedunt, sanctis vero
ad gloriam. Et sic misericorditer punit fratres suos
20 ad bonum eorum (ut alias declaravi). Loqui autem
sic generaliter atque equivoce est preter propositum
nostrum, quia loquimur de capite et membris unius
hominis ex sponso et sponsa, de quo Joh. III°, 13,
dicitur quod *nemo ascendit in celum, nisi qui descen-
25 dit de celo* (ut Augustinus exponit, Joh. Omelia XII°).

M Et quantum ad dictum apostoli, dicitur communiter
quod esse salvatorem vel salvare est equivocum ad
136^a quatuor: * primo generaliter accipitur pro apponere
medicinam ad infirmum cuius virtute egrotus sanari
30 poterit, et isto modo salvavit Christus totum mundum
humani generis, cum apposuit medicinam passionis,
que suffecit redimere multos mundos. Istam autem

Four uses of the
word to save:
1. To some sal-
vation is offered
but refused.

1. B: literavi. 3. A B in marg.: Triplex obieccio. 4. B in marg.:
I. Tim. 4, I. Joh. 2. 5. 6. B: per idem. 7. A: nostris non tantum est.
13. A in marg.: Responsio. 21. A in marg.: Nota. 23. B in marg.:
Augustinus. A B in marg.: Salvacio triplex. 29. A in marg.: Christes
salvavit totum mundum quoad sufficientiam.

25. Opp. Aug. III, pars II, pag. 387. . . . .

medicinam apposuit Christus vel obtulit humano^{136.} M generi, cuius septima pars nunquam suscepit eam, sicut semper infideles quos Christus dicit Joh. III°, 18, iam iudicatos, et illos dicit sanctus Thomas esse

Others receive it membra Christi in potentia, non in actu. Alii autem 5 but fall away.

A third sort after recipiunt medicinam sed finaliter recidivant, ut presciti. 10 falling away return.

The fourth class receive and hold ad sanctam matrem ecclesiam revertuntur, ut peccatores 15 to it.

predestinati. Quarti quippe sanantur virtute meriti Christi nec unquam post incidunt in mortale.

Christ is specially the saviour of the third and fourth class. Et sic vere dicit apostolus quod *Christus est sal-* N *vator maxime fidelium* in tercio et quarto gradu, et¹ sic intelligunt quidam dictum apostoli I ad Thimoteum

II°, 4, directe ad litteram, quod *Deus vult omnes homines salvos fieri.*

Answer to the second objection: Christ is a sufficient propitiatio for all men, who have naturally free will and may avail themselves of it; Ad secundum obiectum ex dicto beati Johannis² est eadem sentencia. Christus enim est quoad sufficiens propiciatio, hoc est, medicus vel medicina propiciativa tocius humani generis, quod habet ultra diabolum post ruinam angelorum libertatem arbitrii,²⁰ ut salvetur, cum totum genus humanum sit homo quidam qui descendendo ab Jerusalem in Jericho incidit in latrones; qui relictus secundum totum semivivus ex gratia Samaritani habuit medicinam dispositam et ministros mercede et instruccione duplicitis²⁵ testamenti provide dispensantes, secundum quam totus ille homo sanari poterit. Sed preter illum hominem naturalem oportet secundum Adam generare spiritualliter unam generacionem priori permixtam que est sancta mater ecclesia. Et in illo corpore sunt aliqui³⁰ vere membra ut predestinati, quarte digestioni assimilati, sive sint ad tempus discrasiat ut lapsi, sive

but they need a second birth in Christ, 3. B in marg.: Joh. III. 14. B in marg.: Deus vult omnes homines salvos fieri. 18. B in marg.: Humanum genus ultra diabolum habet libertatem arbitrii. 36. In codd.: quarti. 32. B: distrahati. B in marg.: Quadruplex digestio prius habetur cap. primo huius tractatus.

32. Cf. p. 4. l. 23.

N° 136^a solide post primam sanacionem in sanitate perpetua stabiliti. Illi autem qui sunt intra dictam ecclesiam non ut partes, sunt in gradu dupli, ut quidam in sua infidelitati perpetuo permanentes qui nunquam which those
have not who
are in the
Church but not
of it.
5 receperunt caritatem vel graciam. Et hii sunt tamquam aër aut ventus in homine, in quem nunquam egit suus calor naturalis. Hii autem sive commixti sint localiter sive solum in genere humano, prosunt ad refrigerium sancte matris ecclesie. Hii autem sunt tam-
10 quam superfluitates cibi sponsi ecclesie qui spiritualiter digerit predestinatos et demum assimilat.

O Et iste est cibus de quo loquitur Christus Johannis IV°, 32: *Ego cibum habeo manducare quem vos nescitis.*

Unde superflua illius cibi sunt infecta dupli, ut aliqui 15 sunt in stomacho sancte matris ecclesie recepti per 136^a graciam secundum presentem iusticiam, * sed ex eorum ypocrisi vel heresi non sunt propter abhominacionem caritatis operantis digesti, sed in hac vita sensibiliter evomendi; de quibus loquitur spiritus sanctus Apoca-
20 lysis III°, 16: *Neque calidus es neque frigidus, ideo incipiam te evomere de ore meo.* Tales autem sunt sive clerici sive laici pretendentes se operari ad edifica-
25 cionem sancte matris ecclesie quidquid agunt, sed tamen quia habent intenciones frigidas temporalium propter quas principaliter agunt, ideo sunt ypocrite Deo abhominabiles ut aqua tepida que provocat ad vomitum. Et hii sunt Deo maxime abhominabiles ratione falsitatis in duplicitate latentis que opponitur veritati. Unde sicut iuxta Aristotelem primo Metyororum VI° cap.

3. A in marg.: Dupliciter est homo in ecclesia. Ib.: Dupliciter dicitur non pars in ecclesia. Nota quomodo presciti sunt in ecclesia. 11. B: dirigit. 12. A in marg.: Alla subdivisio. 22. A in marg.: Contra avari-
23. A in marg.: cliam cleri et aliorum (above 136^a without mark of reference). 29. A in marg.: Aristoteles. B in marg.: Quare aqua tepida cicius congelatur quam frigida secundum Aristotelem.

29. Μετεωρολογικῶν A. 12 vide Arist. ex rec. Bekkeri vol. 1,
pag. 348: συμβάλλεται δὲ ἵτι κρὺς τὴν ταχυτήτα τῆς πήξεως καὶ
τὸ προτεθερμάνθαι τὸ θερμό. Θέτετο γάρ φύγεται.

aqua sic calida cicius congelatur propter exalaciones 136° *O
frigidas quas pori caloris recipiunt: sic pretendentes
sanctitatem huiusmodi sunt periculosissimi hostes
ecclesie, per quos ut proditorie aperientes portas
ecclesie subintrant frigidí fide et virtutibus; qui plus*

*since they want
the warmth of
charity.*

*quam inter fideles extinguunt caritatem vocate ecclesie
et congelant. Debet, inquam, ecclesia fervore pura
caritate ex simplici participacione Christi qui est ignis
per se calidus caritate, et matrem omnium malorum
cupiditatem postponere, et per consequens, non adin- 10
venciones lucrativas plus quam legem Dei diligere.
Sunt autem intra ecclesiam alii presciti magis abscon-
diti, evadentes evomcionem huiusmodi, ut hii tam-
quam superfluitas sicca digestionis prime, hii tam-
quam superfluitas humida digestionis secunde, et hii ut 15
apostemata vel vermes digestionis tercie. Et patet
quod non sequitur: Si quicunque viantes sunt in
ecclesia, tunc sunt de ecclesia, sed econtra. Nam scimus
zizania crescere inter frumenta, corvum pasci in eadem
area cum columba et paleam inorrearī pro tempore 20
inter grana, et tamen est incommunicans distincio
inter ista, sicut exemplatum est in corpore humano.
Ita ymaginari debemus de sancta matre ecclesia, et
sic intelligendus est textus I. Joh. II°, 18, cum dicitur:
Nunc Antichristi multi facti sunt; ex nobis prodierunt, 25
*sed non erant ex nobis, nam si fuissent ex nobis,
permansissent utique nobiscum.* Sicut enim superfluitas
procedit ex cibo et membris solidis, dum tamen non
sit ex eis, sic purgamenta ecclesie procedunt ex ea,
non tamen erant ex ea ut partes, cum nulla pars eius 30
potest ab ea excidere. Unde ad discernendum distinc-
tionem puri et superfluirum huiusmodi dicit beatus
Johannes epistola secunda canonica: *Omnis, inquit,
qui recedit et non permanet in doctrina Christi, Deum**

13. A B in marg.: Avari, lubrici, cupidi. Correlarium. 18. A in marg.:
Nota. 23. In codd.: Ita deest. cf. Hussi Opp. I, 199^b. 24. A in marg.: Nota.

33. II Joh. 9.

O : 36^a non habet. Doctrina autem Christi sunt humilitas, caritas et paupertas. Quicunque ergo oderit ista, non imitando

137 Christum ut aquila, scito quod non sit de sua * ecclesia.

P Et sic tres gentes excluduntur a membris ecclesie
 5 qui omnino peccant in fide, scilicet omnino infideles members of the
 Church
 ut pagani; heretici ut sacerdotes et pharisei cum eis
 similibus qui nunquam gustaverunt dulcedinem spei make profession
 for the sake of
 beatitudinis ex imitacione sapiencie incarnate, sed
 resident facietenus in ecclesia gracia affectionis prima-
 3 tuum temporalium et carnalium voluptatum; terciii
 vero qui gustaverunt paululum digestionis divine, sed
 propter defectum caritatis perfecte aut finalis perse-
 verancie excidunt tamquam inhabilia, ut formaliter
 induant caput Christum; et hii peccant in trinitatem
 15 et tres virtutes catholicas (ut dixi superius). Omnes
 autem tales, dicit Augustinus, non esse de membris
 ecclesie, sicut in corpore hominis naturali nemo
 dicit proporcionalia esse membra. Sanctus autem
 Thomas videtur loqui generaliter, equivocando de
 20 membro, scilicet de membro temporaliter vivo et de
 membro omnino mortuo putativo.

Ad tertium negatur ad sensum scripture quod All men are not
 omnes homines sunt fideles. Conceditur tamen cum believers in the
 Damasceno quod omnis homo habet fidem saltem
 25 informem, cum naturaliter prima impressione entis
 cognoscit saltem confuse primo omnium Deum esse
 et omnem articulum fidei. Sed ista fides informis
 non sufficit denominare hominem fidem vel partem
 ecclesie, sed oportet excludere omnem infidelitatem
 30 finalem. Et de tali fideli loquitur Christus Johannis
 X^o 28, promittens, ut omnis qui credit in filium non
 pereat, supple morte perpetua; ille autem credit in

5. B in marg.: Ecce qui non sunt membra ecclesie.

7. B: spei

deest.

8. B: sapiencie in caritate.

16. A B in marg.: Augustinus.

22. A in marg.: Nota fidem predestinatorum et presclitorum.

24. A B in

marg.: Damascenus.

25. Codd.: vel informem.

24. Cf. De fide orthodoxa lib. IV, cap. XL.

filium qui credendo ipsum inheret sibi finaliter per ^{137^a P amorem. Unde quia de tali finali inherencia est nobis dubium, ideo docet Augustinus super Johannem, Omelia XII^b, quomodo membrum ecclesie est Deo et cui ipse voluerit revelare satis cognitum. *Novit, inquit, dominus 5 qui sunt eius, novit qui permaneant ad coronam, qui permaneant ad flammarum, novit in area sua triticum, novit paleam, novit segetem, novit zizania.* Ceteris autem est illud incognitum qui sunt columbe et qui corvi. ^{137^c}}

*Why the dove
is a symbol of
the Holy Spirit.* Unde Augustinus super Joh. Omelia VI^a, exponens Q illud Johannis primo: *Vidi spiritum descendente 1 quasi columbam de celo et manentem super eum, notat primo quomodo descensus columbe signat mistice spiritum sanctum, quia columba habet gemi- 15 tum amorosum pro cantu. Spiritus autem sanctus secundum apostolum Romanorum VIII^b, 26, postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Secundo quia 2 columba sine felle vel laceracione unguium communicat pacis seculum, et tertio quia pascitur puris 20 granis, econtra de corvis et minutis avibus que pascuntur carnibus vel muscas capiunt ut pascantur. Et propter istam similitudinem ad proprietates spiritus sancti precepit Christus suis apostolis Matthei X^c, 16, quod sint simplices ut columbe. Secundo notat Augu- 25 stinus * quod descensus singularis columbe super ^{137^d Christum cum voce patris docuit Baptistam quod Christus capitaliter baptizat in spiritu sancto primo cuius principii est unitas in baptismo, qui non suscipit magis et minus secundum merita baptizantium, 30}*

i. B in marg.: Quis credit in filium. ii. B: Unde deest. A B in marg.: Augustinus. A in marg.: De salvandis et dampnandis prescritis et predestinatione. 17. B: Jo. VIII. 19. B in marg.: Nota quare columbe descensus signat spiritum sanctum. ib: Vidi spiritum sanctum descendente sicut columbam. Nota proprietates columbe. 26. A in marg.: Augustinus.

5. Aug. In Johannis Evang. cap. 3, tractat XII. Opera tom III, p. II, pag. 389. 12. Joh. I. 32, cf. Aug. Opp. tom. III, p. II, pag. 33n.

Q 13^a eo quod Christus non potuit communicare hanc pri-
 3 miciam potestatis suis discipulis. Tercio notat quomodo
 columba ad sensum allegoricum signat matrem eccle-
 siam que est una (ut dicitur Canticorum, V^o capitulo, ^{The dove is also}
 5 de columba). Unde sicut in diluvio columba egressa ^{a type of the} Church
 de archa reversa est, deferens ramum virentis olive,
 corvo pretextu affectus cadaveris extincto diluvio, sic
 in sancta matre ecclesia hii exeunt ad tempus et peni-
 tencia ducti redeunt, non solum cum verborum soliis,
 10 sed fructu bonorum operum, et omnino cum oleo
 caritatis que supereminenter super alia carismata instar
 olei supernat. Ideo signanter dicit apostolus I^a Cor.
 XII°, 3: *Adhuc eminenciorē viam demonstrabo*
vobis. Presciti autem exeunt de archa ut corvi, sed
 15 propter amorem temporalium pro quibus instanter
 4 placitant demerguntur. Quarto notari potest secundum
 logicam scripture quomodo spiritus sanctus movetur,
 cum descendit et *postulat gemitibus inexplicabilibus*
 et *mane consurgit* ad instruendum ecclesiam (ut ^{How the Holy}
 20 dicitur Isaiae VII°). Sed hoc non facit in natura pro- ^{Spirit acts}
 pria, sed in creatura quam assumit, non ypostatice,
 sed singulariter ad sui noticiam et caritatis officium
 peragendum, nec solum in simplicitate columbina
 apparuit, sed in linguis igneis dispergitis ad docendum
 25 quod nedum debemus esse simplices, sed in operibus
 eciam caritatis ferventes, ut, sicut superbia divisit
 linguas in sensu, non in loco, tempore edificationis
 turris Babel, Genesis XI°, sic econtra humilitas spiritus
 sancti congreget linguas uniformes quoad sensum,
 30 quantumlibet dispares quoad locum. Quinto colligitur
 ex dictis beati Augustini quod solum illi salvantur ut
 partes matris ecclesie qui proprietatem deserentes

2. B in marg.: Nota bene. A in marg.: Spiritus sanctus per diverse significatur et quare, ut per columbam, per ignem etc. (Above 13^a without mark of reference.) 13. B in marg.: I. Cor. 12. 17. A in marg.: Quomodo spiritus sanctus movetur. 20. Ita codd. Recte Jerem. VII, 13. 29. In codd.: congregat.

18. Rom. VIII, 26.

querunt finaliter res communes ecclesie que sunt¹³⁷ Q
capitaliter domini Jesu Christi.

*It is dangerous
for any one to
claim the obe-
dience of all
Christians.*

Ex quibus concluditur quod periculum fore R.
cuiquam christiano propter fastum vel questum sin-
gularem pretendere quod sibi tamquam capiti uni-
versalis ecclesie sit necessarium omnes christianos
singulariter obedire, dicente Augustino (ubi supra)
quod ecclesie non preerat Faustinus episcopus, sed
parti preerat (ut dicit epistola ad Dardanum). Christus
congregavit ecclesiam suam in unum spiritum et¹⁰
unum corpus cuius unum caput est Christus. Et
Bernardus super Cantica sermone XII°: *Quisquis et
inebriat verbis et fragrat beneficiis, * sibi dictum¹³⁷
putet: quia meliora sunt ubera tua vino et fragrancia
unguentis optimis. Et ad hec quis idoneus? Quis¹⁵
nostrum unum illorum saltem integre perfecteque
possideat, ut interdum non in dicendo sterilior et in
operando tepidior sit? Sed est que merito et non
fictie hoc preconio glorietur, ecclesia utique cui nun-
quam de universitate sua deest et unde inebriet et²⁰
unde fragret; quod enim sibi deest in uno, habet
in altero secundum mensuram donacionis Christi ac
moderationem spiritus dividentis singulis prout vult.
Fragrat ecclesia in hiis qui sibi faciunt amicos de
mamona iniquitatis, inebriat in ministris verbi qui²⁵
vino leticie spiritualis infundunt terram et inebriant
eam et fructum referunt in pacientia. Ipsa audaciter
secureque sese nominat sponsam, tamquam que vere
habet ubera meliora vino ac fragrancia unguentis*

1. A B in marg.: Conclusio. A in marg.: De capite ecclesie. 10. B:
nam deest. 12. In codd.: canonica. A B in marg.: Bernardus. B cap. XII.
13. A in marg.: Ecclesia que et quomodo fragrat ungentis optimis et quo-
modo eius ubera sunt meliora vino. (Above 137° without mark of reference.)
B in marg.: Meliora sunt ubera tua vino et fragrancia ungentis optimis.
13. A: fragrat. 15. 29. Codd.: ungentis. 21. unde fragret. Codd.: bene
fragret. 26. A A₁: inebriant.

7. Aug. I. c. pag. 340 et Opp. II, 678. Ep. ad Dard. 12. Ber-
nardi Opp. pag. 523.

R 13° optimis. Quod etsi nemo nostrum sibi arrogare presumat, ut animam suam audeat sponsam domini appellare, quoniam tamen de ecclesia sumus que merito hoc nomine et re nominis gloriatur, glorie huius participium usurpamus. Quod enim simul omnes plene integreque possidemus, hoc singuli sine contradictione participamus. Gracias tibi domine Jesu qui nos karissime ecclesie tue aggregare dignatus es, non solum ut fideles essemus, sed eciam ut tibi vice sponse 10 in amplexus iocundos castos eternosque copularemur.

S Ecce quomodo sancti sub dubio presumpserunt se esse membra ecclesie, sed nonnisi ex presupposita imitatione sponsi ecclesie. Unde sermone XIII° dicit Bernardus: Si sponsa utique de omni virtute sua vel 15 gracia misericordie audeat sibi quipiam arrogare, quanto minus adolescentule que forte nos sumus? Ecce quomodo dicit forte. Dicamus proinde et nos sponse vestigia insectantes: Non nobis domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Dicamus non verbo et 20 lingua tantum, sed opere et veritate: quia aliter non sumus iuvencule, iuxta illud Psalmi LXXVII°, 36, 37: Quoniam dilexerunt eum in ore suo et lingua mentiti sunt ei; cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius. 25 Ecce iste sanctus plane sentenciat quod, nisi habuerimus vitam contemplativam vel activam quam Deus acceptat ad beatitudinem, aliter non sumus partes ecclesie. Ideo instar sanctorum decertaremus, quis posset esse in fructuoso ministerio matris sue opero- 30 sior atque humilior. Et ex hinc iuxta fidem scripture, Matthei XVIII°, 1, sequitur quod sit maior. Christus enim non potuit esse caput ecclesie sine humillimo

Thus the Saints
hesitated to call
themselves
members of the
Church.

9. B: Oportet eciam ut tibi vicem. 11. A in marg.: Sancti cum formidine et sub spe dixerunt se esse membra sancte ecclesie. B in marg.: Nemo audeat se asserere membrum ecclesie. 13. B: cap. XIII. A B in marg.: Bernardus. 21. In Bernard's sermon the passage runs as follows: Ne forte (quod nimis vereor) dicatur et de nobis: Quoniam etc. . . conf. Opp. pag. 527. 31. B in marg.: Matth. XVIII.

Christ's vicar
must not ask
a submission
which Christ
cannot ask.

et pauperrimo ministerio sponse sue. Quomodo ergo ^{137^a eius vicarius preerit uni adolescentule, nisi gerat in moribus vicem Christi, non exigens subiectionem civilem quam Christus non potest exigere? * Peri- ^{137^c colum autem predictum de presumptione stupidam exterreret sensatos, ne contendant circa primatus sancte matris ecclesie vel tamquam in ea aut ex ea capitanei exigant seculariter bona eius. Talis enim presumptione excluderet contenciosos, ne sint vel membra abiecta huius corporis, cum secundum omnes eius naturas sit ¹⁰ compaginata proporcione tali armonica; quod non est possibile quod secundum aliquas eius partes sit contrariacio perpetua, cum oportet ad ultimum quodlibet membrum eius consentanei iuvare quodlibet (ut docet apostolus I^a Cor. XII^b). Nam finis pro quo nunc ¹⁵ militamus est ut unanimes uno ore sine usurpacione alieni officii in quiete perpetua conletemur; que leticia a nullo queritur, nisi in via tendunt ad finalem concordiam. Temporalia enim abusa tenetur prelatus restituere (ut patet per Archidiaconum XLIV^a distinctione, ²⁰ et declaravi sexto capitulo . . .). Et primatum non debet clericus principaliter querere sed laborem; aliter enim est mercenarius, non pastor, ut allegatum est in principio huius capituli ex decreto VIII^a, q. I: *Sunt in ecclesia.* Super quo dicit Archidiaconus quod ²⁵ in marg. *quilibet episcopatu sunt duo, scilicet dignitas et opus ad quod dignitas vere consequitur.* Et sic quicunque prepostere ambient dignitates, ut sint tamquam mercenarii et non ut membra ecclesie, se reddunt dampnabiles. Et forte in isto capitulo sunt quidam hodie qui non ³⁰ tantum appreiantur lucrum fructus operis evangeliste}}

A bishoptie
should be desi-
red for the work,
not for the
dignity.

6. B: exerceret. A in marg.: Membra sancte ecclesie sunt unita. (Above 137^a.) 15. B in marg.: I. Cor. XII. 20. Sc. per Guidonem de Bayas, archidac. Bononiensem. 21. capitulo; in codd. sequitur lacuna. VI. capit. scil. huius libri De ecclesia. 24. A in marg.: Prelatus. B in marg. man. rec.: q. 1 vel 2. A B in marg.: Archidiaconus.

24. Decreti secunda pars causa VIII, q. I, cap. XIX.

s 137^a sicut voluptates temporales, decimas vel honores; et omnes tales sunt venenosici heretici (ut patet libro sexto, tractatu de heresi).

CAP. IV.

A Ut dicta de sancta matre ecclesia magis apparent,
 1 obicitur aliter contra dicta. Primo, inquam, videtur
 quod continuum quantitative componitur ex non quantis,
 quia sancta mater ecclesia que est corpus Christi mysti-
 cum componitur quantitative ex multis milibus beato-
 rum spirituum, et per consequens, corpus se habet
 in proporcione rationali secundum quantitatem ad
 multitudinem spirituum beatorum. Sed hic conceditur
 conclusio, ut patet de attomis principiis corporum,
 de punctis linearum et sic de instantibus cum aliis
 15 partibus indivisibilibus continuorum. Et sic conceditur
 quod sancta mater ecclesia est comparabilis in pro-
 porcione rationali, eciam secundum quantitatem mul-
 titudinis celestium spirituum. Quantitatem dico virtutis,
 non molis; sed illam proporcionem novit sponsus
 20 ecclesie, nec oportet ex hinc esse proportionem
 rationalem inter corpus et animam, vel animam esse
 partem quantitativam ac quiditativam formaliter sui
 compositi. Ymmo, equivocando in nomine corporis,
 concedi potest quod multitudo beatorum angelorum,
 25 sicut fuit ecclesia ut est modo, sic fuit corpus Christi
 mysticum, et ita eadem ecclesia habuit aliquando unam
 quantitativam medietatem, non mole sed numero; que
 fuit numerus angelorum, et alia medietas fuit numerus
 hominum eciam secundum naturam corpoream.

Objection:
 i. The Church
 would have a
 quantitative re-
 lation to the
 number of the
 blessed.

Answer:
 The Church has
 such a relation
 of number,
 though not of
 mass;

one half is
 composed of
 angels and one
 of men.

B 2 Secundo obicitur per hoc quod iuxta dicta de
 quiditate ecclesie omnia que fuerunt vel erunt sunt

5. A in marg.: Prima obiec.
 30. A in marg.: Compositio sancte matris in ecclesie et pars eius pro-
 porcio (Below 137^a).

3. Ad cap. III. cf. Hus Opp. I. Fol. 199^b, 205^b etc.

3. Objection: tempore suo Deo * presencia, cum aliter non com- 138. B
*If we are right,
all things past
and future
would be pre-
sent to God.*
 poneretur ecclesia ex omnibus electis presentibus, pre-
 teritis et futuris. Sed conceditur conclusio, ut con-
 cedunt sancti concorditer; unde sanctus Thomas, De
 Christo, conclusione octava, articulo IIIº, vere dicit *quod 5*
corpus hominis ecclesie constituitur ex hominibus
qui fuerunt a principio mundi usque ad finem eius.

Answer: All the Saints agree that they are so present.
 Et Chrisostomus in Imperfecto, Omelia XLVIº, exponens illud Matthei XXIIIº, 34: *Ecce ego mitto ad vos prophetas et sapientes*, ostendit ex fide scripture quod 10
oportet duas generaciones ab Adam usque ad finem mundi concurrere, scilicet generacionem iustorum que est sancta mater ecclesia et corpus Christi, et generacionem perversorum que est ecclesia malignancium et corpus diaboli. Omnium, inquit, iniquo- 15
rum persecutorum et homicidarum a Caym usque

All the wicked make one generation;
ad finem mundi una generacio est: et si non omnes tempore uno, omnes tamen filii sunt persecutoris et homicide illius Caym. Ideo alibi dic't: *Amen dico vobis, non transbit generacio hec, donec omnia fiant.* 20
Et illam generacionem demonstrat Christus, quando dicit de presenti: Ecce ego mitto ad vos sapientes et scribas, licet enim Caym persecutor Abel mortuus est, tamen facti sunt gigantes, persequentes filios Seth. Ecce Caym transiit, sed generacio ipsa stetit. 25
Perierunt tertio gigantes in diluvio, sed nati sunt ex Caym Cananei et cetere gentes, persequentes filios Sem. Cananeis mortuis quarto successerunt alieni-

1. B: de presencia. 3. A B in marg.: Responsio. 4. A in marg.: Sanctus Thomas. Nota de generacionibus donorum atque malorum. (Above 138º without mark of reference.) B in marg.: Affirmat sanctus Thomas ampliationem verbi ut videtur. 8. A B in marg.: Crisostomus. 9. In codd.: Omelia XXIX. 11. B: Adam deest. 24. A in marg.: Persecutio ecclesie sancte ab ecclesia malignancium. B in marg.: Commixcio generacionis prave cum benivola generacione Iesu Christi.

5. Thome Opp. tom V, pag. 51. 8. Opus imperfectum (incerti auctoris); Homil. XLV. Chrysost. Opp. (ed. Bernardus de Montfaucon) tom. VI, pag. CXCIII. E. 15. Op. imp. l. c. pag. CXCIV. E.

B 138^a gene, persequentes Iudeos, quinto conversis quibusdam gentibus ad Christum surrexerunt perfidi Iudei genere, martyres persequentes christianos, et post ipsos sexto surrexerunt heretici quidam gentiles in eodem 5 genere, martyres persequentes; septimo insurrexerunt heretici, ecclesiam persequentes, octavo gentiles quoad modicum uniendi, qui licet sint nominetenus clerici, tamen sunt discipuli Antichristi. Sicut ergo ex omnibus istis fit una generacio quoad mores, sic est una 10 generacio iustorum, succedens cum ista quam oportet prosperando procedere. Et iste due generaciones sunt due civitates secunde ecclesie vel duo corpora, Christi et Antichristi; que Augustinus, Gregorius et alii sancti ex fide scripture ponunt concorditer. Nec aliter vere 15 exprimetur sensus spiritus sancti de generacione huiusmodi nec de duracione ordinum vel alterius successim. Unde videtur nimis suspectum verbum modernorum dicere quod dicti sancti erant ignari logice et sequentes scripturam inciderunt in hereses manifestas.

and so do all
the righteous.

C 3 Tercio obicitur per hoc quod, sicut institutione humana preficiuntur reges, domini seculares et alii officiarii quoad seculum, sic et clerici constituantur ordinacione humana partes ecclesie. Oportet ergo sumere ecclesiam in significacione vulgari, concedendo quod predestinatus ex 25 communicatus fit non membrum ecclesie, prescitus autem in gratia est verum membrum ecclesie, quia aliter nemo assumeret sibi nomen ecclesiastici nec quisquam 138^b crederet suo proposito in quantum huiusmodi.

3. Objection :
As lay rulers
are humanly
appointed, so
are the officers
of the Church.

Hic dicitur (ut supra) quod ecclesia dicitur duplicitate, scilicet vere et pretense. Vere, quod est vere corpus Christi et sponsa eius; pretense, quod viantes reputant corpus Christi, licet sit sinagoga sathanæ.

Answer:
We must distin-
guish between
the true and the
apparent
Church.

3. B: genere martyres deest.	4. B: heretici deest.	6. 7. B:
quoad modum.	8. A: cum sunt.	17. A A ₁ : verborum.
23. A: summere.	25. B: sit non.	29. B in marg.: Responsio. Ib.
Duplex de ecclesia.	30. A in marg.: Ecclesia < ^{vera} pretense	(Above 138 ^b)
	without mark of reference).	

The true
Church obeys
only the ordi-
nance of God.

Primo modo loquendo de ecclesia solum subest ordi- 138^a nacioni Dei eterne vel Christi instituere eius partes. Sicut enim rex terrenus ordinat temporaliter regnum suum, sic rex celestis ordinat eternaliter regnum suum, cum *regni illius non erit finis* (ut patet Danielis 5 VII°, 14 et Luce I^o 33). Alii autem iuvant vel persequuntur regnum illud quod est ecclesia secundum quod Deus eternaliter ordinavit. Et sic loquendum est de ecclesia vera et de ecclesia pretensa vel mixta; sed de prima est nobis sermo. ¹⁰

The foreknown
as well as the
predestinate
may hold eccl-
esiastical office.

Conceditur tamen quod ordinacione humana clericorum constituuntur in officiis ecclesiasticis tam predestinati quam presciti, sed ordinantes eis talia officia non habent potestatem ordinandi quod sint membra vel partes vere ecclesie. Ulterius conceditur quod predestinatus quantumcunque fuerit in mortali non desinit esse membrum vere ecclesie, licet excommunicacione pretensa ponatur nominetenus extra temporalem ac corporalem communicationem pretense ecclesie. Unde Ricardus de Sancto Victore in quodam tractatu De Potestate Clavium qui sic incipit: “*Quodcumque ligaveris*” Membrum, inquit, *Christi potest dici homo secundum geminam consideracionem, aut secundum predestinacionem aut secundum habitudinem. Secundum predestinacionem potest quis membrum Christi esse et necdum caritatem habere. Juxta namque domini testimonium: Refrigescet caritas multorum. Secundum ergo hanc acceptionem contingit hominem esse membrum Christi et adhuc vinculo debite damnacionis teneri; secundum habitudinem autem membrum Christi dicitur, quando in se habet hoc, unde hoc ipsum efficitur. Sed numquid membrum Christi*

^{2.} Instituere corr. A₁: AB; iusti cure. ^{15.} AB in marg.: Conclusio.
^{20.} AB in marg.: Ricardus.

^{22.} Richardi S. Victoris opp. (ed Migne) pars sec. pag. 1172,
cap. XIX tract. De potestate ligandi et solvendi. ^{27.} Matth. XXIV, 12.

O 138^a caritas illa facit que ad tempus inardescit et in momento refrigerescit? Absque dubio qui perseverantem caritatem nunquam accipiunt, nunquam de veris illis Christi membris fuerunt qui corporis eius integratatem perficiunt. Secundum quandam acceptionem tamen possumus et solemus caritatem transitoriam habentes membra Christi dicere propter membrorum ipsius conformitatem quam ad tempus videntur habere.

D Sed ut a pie querentibus omnem scrupulum amovamus, dicimus quod triplici modo membrum Christi Three ways of being a member of Christ;
dici solemus: predestinacione, preparacione, concorporacione. Predestinacione, quando ad vitam divinitus predestination,
preordinatur; preparacione, quando paganus vel preparation,
falsus christianus veraciter compungitur et ad veri-concorporacione.
15 latem ac caritatem inbuitur; concorporacione, quando ille per corporis ablucionem, iste per sacerdotis absolucionem ecclesie Christi conformatur. Primum agitur proposito divine voluntatis, secundum proposito proprie deliberacionis, tertium vero officio sacerdotis. Ex corporali advertere possumus quid de spirituali edificacione sentire debeamus. Ecce de silva lignum eligitur; ut in edificio ponatur, postea dolatur, et admodum formam congruam *dolando preparatur, ad ultimum edificio connectitur et ipsi 25 debite in loco coaptatur. Ecce quomodo unum denique lignum fit edificii membrum: primo sola eleccione, secundo preparacione et tertio compaginacione. Sic sane multi iam sunt membra Christi predestinacione, necdum tamen preparacione; multi vero preparacione, sed necdum tamen concorporacione. Augustinus cum adhuc infidelis esset, secundum predestinacionem

4. In codd.: que corporis. 11. A B (man. rec.) in marg.: Membrum predestinacione

Christi (B add.: ecclesiæ tripliciter): (Below 138^a):

B man. recent. in marg.: Membrum scilicet secundum habitudinem eius. A B in marg.: Triplex membrum; A in marg.: Nota. 20. B in marg.: Exemplum. 26. A: In cod.: lignum sit. 29. A B in marg.: Exemplum.

*membrum Christi fuit, conformiter preparacione mem- 138^a D
brum Christi extitit, cum corde credens et devocione
fervens ad baptismum festinavit. Baptizatus vero
et ecclesie consociatus membris Christi corporatus
fuit. Et istam sentenciam docet Augustinus, tertio De 5*

*That only is a Doctrina Christiana, cap. XXXII^b: Non enim re vera
part of the Lord's body corpus domini est quod cum illo non erit in eternum.
which will remain with Him for ever. Ypocrite, inquit, non solum in eternum, verum etiam
nunc non cum illo esse dicendi sunt, quamvis in eius
esse videantur ecclesia. Et idem dicit Chrisostomus 10*

*In Imperfecto, Omelia IX^c: Qui Dei fuerunt perire non
potuerunt, quia de Deo nemo rapere potest. Et eadem
est sententia sanctorum doctorum qui se ipsos intel-
ligunt in ista materia; nam aliter fides scripture foret
falsa, cum Joh. X^d, 27, 28, dicit Christus: Oves mee a
vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et sequun-
tur me, et ego vitam eternam do eis, et non peribunt
in eternum, et non rapiet eos quisquam de manu mea.
Et post probat ex immensitate doni patris (quod est
spiritus sanctus) quod nemo potest hoc facere, quia 20
pater suus est omnipotens de cuius manu nemo
potest quidquam eripere. Sed Christus et pater suus
unum sunt cum spiritu sancto qui est donum suum;
quo sibi copulatur ecclesia (ut patet cap. X). Ergo
nemo potest oves suas de manu eius eripere. Ipse 25
enim eternaliter elegit quodlibet membrum ecclesie
in sponsam; ergo sicut nemo potest desinere esse*

*The predesti-
nate cannot
cease to be such. predestinatus, sic non est possibile quod aliquod mem-
brum sponse sue deserat vel expellat, quia (ut dixi
superius) tunc persona eligens foret improvida vel 30
ingrata.*

1. Codd.: Conformatiatis. Correxii. 5. AB in marg.: Augu-
stinus. 11. Imperfecto sc. opere. A in marg.: Predestinatum
membrum Christi non potest cessare tale membrum. ib. AB in marg.:
Chrisostomus.

6. Aug. Opp. tom. III, pars 1, pag. 58. 11. Opus imper-
fectum in Matthaeum. Hom. IX, l. c. pag. LXI. E. 19. Joh.
X, 29.

E b Secundo confirmatur idem ex fide scripture I^o Joh. II^a

138^b 19, ubi sanctus evangelista loquitur de prescritis qui ad tempus manserunt in gratia. Si, inquit, *ex nobis* ^{The foreknown cannot continue in grace.} fuissent, permansissent utique nobiscum. Non enim sapit quod ista condicionalis tam alti evangeliste sit impossibilis et heretica.

o Tercio confirmatur ex dicto apostoli Rom. VIII^c, 35, St. Paul says that nothing can separate us from the love of God. ubi loquens de se et aliis membris ecclesie palam asserit quod nulla creatura poterit eos separare a caritate que est numerus fundatus in Christo Jesu colligans membra sua. Ideo dicit eodem capitulo, 9^d, *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu, si tamen spiritus* Dei habitat in vobis. Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Et intelligit quod ille non est pars sui corporis.

Et si obicitur per hoc quod prescitus existens in caritate habet hoc vinculum, et per consequens, unionem, sicut predestinatus existens in crimen caret hoc vinculo, et per consequens, unione: patet quod, 20 sicut in humano corpore est dare humidum fluens et humidum radicale, sic in corpore Christi mistico est dare graciam secundum presentem iusticiam et graciam consummatam. Unde sicut apostemata per humidum fluens sunt adnata, non continuata propter disparitatem 25 nature: sic est de membris diaboli, licet pro tempore secundum presentem iusticiam sint adnati. Predestinati autem licet ad tempus priventur fluente gratia, habent tamen radicalem gratiam a qua non possunt excidere, et sic habentes duplum graciā dupli vinculo sunt 30 ligati. Ligamentum tamen primum est insolubile.

but the fore-known are not parts of Christ's body, but ex-crescences.

3. A A; per tempus. 9. B: eos deest. 10. B: minus fundatus.
 16. A B in marg.: Obiecito. 19. B in marg.: Solucio. 1b. Predestinati quomodo sunt in ecclesia et quomodo presciti qui sunt ad tempus in gratia. B in marg.: man. rec. Nota de predestinatōrum et prescritorū natura pulchra. 22. A in marg.: Gracia < ^{consummata} secundum presentem iusticiam. 26. 27. B: Predestinati autem. Cod. A; habet: vero (Sic etiam in Hussi tractata lega. Opp. I, 204^b). 30. B: Ligamentum cum.

Sic ergo videtur mihi quod sententia sanctorum de ³⁸⁴ E membris vere ecclesie sit pernecessaria hodie, sicut fuit tempore sinagoge. Sicut enim tunc sacerdotes pretensi dixerunt repugnare promissioni divine quod ipsi vel possessio eorum pereat, sicut recitat Jeremias VII°, 5 cap. 4: *Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes templum domini, templum domini, templum domini*

There are pre- est, sic et modo videtur quosdam prepositos partilates who say
that the safety of cularis ecclesie qui pretendunt se ex fide convincere
the Church is due to them. quod ipsi capitaliter regant Petri naviculam, sic quod ¹⁰ ipsa potest fluctibus seculi concuti sed non mergi. Et sic implicant se ex predestinacione divina non posse dampnari nec temporalia posse a sua ecclesia spoliari, sed de necessitate salutis oportet omnes alias christianos eis subici et tamquam capitales in dominacione seculari ac spirituali omnium bonorum ecclesie dominari. Unde, sicut sacerdotes Aaronite dixerunt quod *non peribit lex a sacerdote neque constituum a sapiente neque sermo a propheta* (ut dicitur Jerome XVIII°, 18), sic videntur dicere hodie quod ²⁰ tensa et particularis ecclesia sit tripliciter stabilita, scilicet Christi promissione, fulcimento legis ecclesie que equivalet fidei christiane, et multorum sapientum constipacione.

They should consider that no office can make a member of Christ;

and reflect whether their life is conformed to that of their Head.

Sed utinam considerarent, primo quod nec locus a F nec eleccio humana facit membrum ecclesie sed predestinatio divina respectu cuiuscunque qui perseveranter Christum sequitur in caritate et relinquendo omnia temporalia moritur penaliter in defensione legis sue. Secundo considerarent cum formidine conversacionem suam, quomodo vite capitatis conformantur, quia ex fide debent credere quod nec sunt vel membrum ecclesie, nec illi sunt quibus facta fuit promissio, nisi relinquendo omnia usque ad mortem penaliter secuti

4. Codd: repugnare. 10. A in marg.: Nota de papa. 25. AB in marg.: Triplex consideracio. A A₁: nullus locus vel leccio. Hus: nullus locus vel eleccio. B in marg. man. rec.: Nec locus nec eleccio facit predestinatum.

F o fuerint dominum Jesum Christum. Tercio vero con-
 fidant in suo humili ministerio ecclesie et non in fastu
 vel questu seculi, cum solum sic * humilibus pro-
 mittitur celestis hereditas. Deus enim non potest pro-
 mittere regnum alicui christiano nisi sub tali condi-
 cione tacita vel expressa, ut pertinenter innuitur I^o Reg.
 cap. II° de Hely, et alibi sepius in scriptura. Et utinam
 nostri prelati ad sentenciam istam attenderent.

Quarto obicitur per hoc quod non docetur efficaciter,
 quando quicunque sit membrum ecclesie qui est in gracia secundum presentem iusticiam, specialiter cum sanctus Thomas dicit hoc expresse, et idem videtur sequi ex dictis Ricardi de Sancto Victore. Aliter enim nemo absolveret prescitem nec incorporaret penitentem per misterium sacramentorum ecclesie, et sic titubaret fides sacramentorum tam ex incertitudine ministri quam ex ignorancia predestinacionis ministrantis. Hic dicitur (ut supra) quod quicunque vocaverit prescitem in gracia membrum ecclesie, equivocat cum Augustino de scriptura sacra, attendens ad modum loquendi vulgarem et reputacionem ecclesie militantis. Ideo detecta equivocatione expressi superius sentenciam sancti Thome. Et idem videtur Ricardus sentire quod, sicut predestinatus in quantumcunque magno mortali manet continue membrum Christi, sic prescitus absque gratia predestinationis quantumcunque magnam gratiam momentaneam habuerit non remanet eius membrum. Sic enim si foret paterfamilias, cedens lignum de silva quod ordinat aliquantulum expoliri, sed compositionem domus sue nunquam ingredi, non vere diceretur, vel quod ipsum lignum preparaverit in partem domus,

9. A in marg.: Quarta obiecção. 12: B: ideo videtur; 13: Ricardi deest. 16: B: titubaret. 17. 18. A A: predestinationis ministri. B: ministrati. 19. A in marg.: Responsio. Presciti et predestinali quomodo sunt in ecclesia. 23. A: iterum videtur. B: Ricardus deest. 25. A in marg.: Conclusio. 28. A in marg.: Exemplum.

11. S. Thomas et Richardus de S. Victore loc. cit.

They should rely on humble ministry, not on worldly splendour.

4. Objection:
It is impossible
to know who
is a member of
the Church,

and this
discredits the
Sacraments.

Answer:
In one sense
the foregoing
may be mem-
bers of the
Church.

vel quod unquam fuerit pars domus huiusmodi, quia ¹³⁹ F
sic quelibet domus materialis foret nimis magna,
habens in compositionem sui omnes materiales sub-
stancias que sunt in potentia fieri eius partes. Sic
videtur quod domus mundi excidens de massa humani ⁵
generis quosdam ad ignem perpetuum, quosdam ut
sint postes vel alie partes perpetue in domo domini,
nec ordinavit nec futurum erat, ut comburendi forent
pars ecclesie, quantumcunque politi fuerint ad tempus,
sed finaliter reprobandi. Aliter enim diabolus et omnia ¹⁰
membra eius forent pars domus domini. G

But in that sense
the affirmation
does not affect
our proposition.

Et si dicatur quod Christus habet pro statu viacio-
nis secundum presentem iusticiam tugurium estivale
cuius omnes tales sunt partes, tamen cum pro tem-
pore ipsos inhabitat, nihil proposito nostro de illo ¹⁵
tugurio, quia limitatur nobis sermo de sancta matre
ecclesia, sponsa Christi, quam ordinavit perpetuam
reginam, eternaliter secum mansuram, sine macula
vel ruga, ut loquitur apostolus Ephesiis V^o, 25, 27:
Christus, inquit, tradidit semel ipsum pro ecclesia, ut ²⁰
ipse sibi exhiberet ecclesiam gloriosam, non haben-
tem maculam neque rugam. Et de illa dicit sanctus
Thomas, De Christo, conclusione VIII^a, articulo III^b,
quod *ille est ultimus finis ad quem producitur sancta*
mater ecclesia per passionem Christi pro statu patrie, ²⁵
non autem pro statu vie; in quo si dixerimus, quia
peccata non habemus, nos ipsos seducimus; et veritas
in nobis non est (ut dicitur 1^a Johannis 1° cap., 8).
Unde miror quo spiritu nos qui sumus pregravati
macula mortalis peccati et ruga ve^{*}nialis presumimus ¹³⁹
sine revelatione speciali frontose asserere quod sumus
membra illius ecclesie. Et si dicatur quod ista non
sunt verba sine ratione, arguitur ex principiis fidei

13. A in marg.: Ficchio. 13. A in marg.: S. Thomas. 26. B: nos
aut. 30. Codd.: venali. 31. B: asserunt.

15. Cf. Thomae Opp. tom. V, 51, 52. 25. S. Thomas:
Unde hoc erit in statu patriae, non autem in statu viae.

G 139^b scripture quod impossibile est quemcunque prescitum quantumcunque magna gracia ad tempus prepollet esse membrum sancte matris ecclesie.

Nam impossibile est Christum unquam non diligere 5 sponsam suam vel aliquam eius partem, cum necessario ipsam totam diligit ut se ipsum. Sed impossibile est ut aliquem prescitum sic diligat, ergo impossibile est ut aliquis prescitus sit membrum illius ecclesie. Pro probacione antecedentis suppono hoc famosum 10 principium apud theologos quod Deus non potest quidquam de novo cognoscere sive diligere. Patet per beatum Augustinum VI° De Trinitate XXVII° et eciam philosophica ratio contestatur idem concorditer. Unde doctor profundus, libro primo, correlario XXIII¹ capituli 15 pulcre declarat quod *Deus nullum noviter diligit neque odit, nec magis aut minus una vice quam alia, nec preces aut quecunque merita bona vel mala flectunt aut mutant voluntatem divinam in minimo huc aut illuc, et quod omnem salvandum aut dampnandum,* 20 *premiandum vel puniendum sub quoquaque gradu voluit ab eterno salvari vel dampnari, premiari vel puniri, sub eodem gradu semper vult precise, et hoc nedum voluntate condicionali vel indeterminata, sed ita absoluta et determinata, sicut vult in presenti 25 vel in finali iudicio aut post volet.* Patet ex hoc quod Deus non potest incipere vel desinere quidquam intelligere nec actum voluntatis elicere, tum quia est immutabilis, tum eciam quia tunc noticia aut volucio divina dependeret ab extrinseco plus quam nostra.

2. A in marg.: Nota bonam rationem. 3. A in marg.: Arguitur quod impossibile est prescitum esse membrum ecclesie spouse Christi. (Above 139^b without mark of reference.) 10. A in marg.: Supposicio. 12. A in marg.: Augustinus. 12. Recte XIV, cap. XVIII, cf. Opp. Aug. VIII, pag. 959 cf. et lib. VIII, cap. XII. B: Ideo contestatur. 13. B in marg.: Bradwardyn. 16. B: nec partes aut. 22. B in marg.: Probet presciitum non esse partem ecclesie.

14. Doctor profundus; this is the distinguishing name of Thomas of Bradwardine, the wellknown theologian et mathematician. He was confessor of Edward III and archbishop of Canterbury, and died 1349.

Christ cannot
cease to love his
spouse nor any
of her members;

Otherwise
Christ would
not be truly
married to the
Church.

Ex istis videtur quod Christus semper diligit totam ecclesiam ut se ipsum, quia aliquando sic diligit, scilicet post diem iudicii, quando regnabit cum eo (ut patet ex processu Cantici Canticorum). Aliter enim non foret verum matrimonium ex caritate perpetua Christi consencionis ad divinas nupcias, nisi sponsus qui est una persona cum sponsa ipsam diligit ut se ipsum. Exemplar enim oportet habere summum gradum denominacionis, quam exemplatis communicat, et hinc Ephes. V^o, 25, 28, dicitur: *Viri diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit ecclesiam et semetipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret, mundans illam lavacro aque in verbo vite, ut ipse exhiberet gloriosam ecclesiam, non habentem maculam aut rugam aut aliquid huiusmodi, ut sit sancta et immaculata. Ita et viri debent diligere uxores suas ut corpora sua.* Ex ista fide scripture de sancta matre ecclesia patet cum dicto correlario quod debet semper diligere totam sanctam ecclesiam sicut diligit post diem iudicii; et per idem semper odit quemcunque prescritum, sicut unquam post diem iudicii. Cum enim Deus plene scit qualis finem quicunque prescitus cum ipso faciet et quantam penitenciam * agent quicunque predestinatus casuri, postmodum perpetuo Dei grati, patet quod necessario omnem predestinatum quantumcunque criminosis fuerit plus diligit, quam aliquem prescritum in quantacunque gratia fuerit temporali, quia primum eternaliter vult habere beatitudinem et alium ignem perpetuum. Testatur autem scriptura quod Deus odit peccatores, ut patet Psalmo V^o, 7: *Odisti omnes qui operantur iniquitatem.*

s. Objection:
*This opinion is
not supported
by doctors or
the canons law.*

Sed adhuc instatur quinto per hoc quod non ex-I presse fulcitur ista sentencia ex testimonio sanctorum doctorum vel textu iuris canonici, imo fingitur ad

2. A in marg.: Christus diligit totam ecclesiam sicut se ipsum. 9. B: exemplaris. 24. A in marg.: Conclusio. 29. B: Testatur aut. 32. A in marg.: Quicuta obiecicio.

I 139° colorandum quod omnia que fuerunt vel erunt sunt Deo presencia, et sic ad tollendum principatum Romane ecclesie fingitur quod ecclesia est corpus et homo, ubique sunt fideles; quod Johannes papa XXII negat 5 et philosophia de continuacione requisita ad esse corporis. Unde nisi a signo sensibili possemus discernere qui forent ecclesiastici, non possemus hic cognoscere matrem nostram; quod tamquam maximum inconveniens confunderet religionem christianam, cum nemo 10 tenetur diligere quod non noscit.

Hic dicitur quod ista est concors sanctorum sententia (ut partim patuit ex dictis), nec usquam inventetur aliquem sanctum contradicere isti sentencie, si non fallor. Unde sancti doctores, fides ecclesie et iura 15 canonica tenent illam concorditer. Nam quoad etatem ecclesie sic scribit Augustinus super Psalmo CXLII^o: ^{as Augustine, who says that the Church began with Abel.} Ecclesia, inquit, *que est mulier antiqua, civitas Dei et corpus Christi, habet inicium ab Abel, sicut mala civitas a Caym.*

1 Sed contra istud obicitur, primo per hoc quod angeli Objection: This would exclude the angels confirmati qui sunt principalis pars ecclesie totum and Adam and genus hominum precesserunt. Item, Adam et Eva qui 2 sunt membra sancte matris ecclesie fuerunt priores filio suo Abel, non ergo sumpsit ecclesia inicium suum 25 ab Abel.

K. Quantum ad istud, dicitur quod ecclesia nunc sumitur 1 pro universitate hominum predestinatorum (ut in auctoritate predicta beati Augustini) et nunc pro universitate creature beate (ut patet Encheridion LVI°), et 30 cum in equivocis non sit contradiccio, patet quod nec

Answer:
All doctors and
saints do support it;

^{as Augustine, who says that the Church began with Abel.}

Objection:
This would exclude the angels and Adam and Eve.

Answer:
The Church sometimes is used only of men, sometimes to include angels.

2. A ₁ corrigens vult: tollerandum.	11. A in marg.: Responsio.
14. A in marg.: Triplex testamentum.	15. B: concorditer statim.
16. A in marg.: Augustinus.	21. A in marg.: Duplex obiec ^{tio} .
qui sunt membra.	26. A in marg.: Solucio.
26. A in marg.: Solucio.	27. A in marg.: Ecclesia equivocatio.
29. In codd.: Encheridion XII. Correnz.	29. In codd.: Encheridion XII. Correnz.

19. Aug. Opp. tom V, pag. 1589. 29. Aug. Opp. tom VI,
pag. 217.

verba nec sentencia Augustini contradicit supradictis¹³⁹ K de totali ecclesia. Et ita civitas Dei tempore vel natura precessit civitatem diaboli, cum angeli stantes pro primo instanti mundi erant civitas Dei quodam modo imperfecte, mali autem angeli non erant de civitate⁵ diaboli ante peccatum quod post fuit, et prius erant extravagantes presciti ad dampnandum ac excommunicandum se ipsos instituendo sese civitatem superbie; alios autem ex humili subieccione constituit Deus sibi in civitatem gloriosam quam semper inhabitat.¹⁰

Ad secundum obiectum conceditur quod parentes Abel² prius erant imperfecte de ecclesia, sed ille fuit primus hominum qui consumavit viacionem perfectam incorporatus quoad perfectionem beatitudinis, et sic dicitur quoad dignitatem totum genus suum precedere, unde¹⁵ quoad etatem ac unitatem ecclesie ponitur ista sententia in decretis XXXII^a q. IV, *Recurrat, sub auctoritate beati Augustini notabiliter in hiis verbis: Ecclesia que peperit Abel, Enoch, Noe * et Abraham, ipsa peperit Moysen¹³⁹ et prophetas tempore posteriores ante domini adventum,²⁰ et que istos, ipsa et apostolos et martyres nostros et omnes bonos christianos. Omnes enim peperit qui diversis temporibus nati apparuerunt, sed societate unius populi continentur. Tamquam eiusdem civitatis cives labores peregrinationis experti sunt, quidam²⁵ autem nunc experiuntur et usque in finem ceteri experientur.*

Et correspondenter loquitur de ecclesia malignancium: L *Que, inquit, peperit Caym, Cham, Ysmahel et Esau,*

ii. A in marg.: Ad secundum. 12. A in marg.: Nota qualiter ecclesia sumpsit exordium ab Abel, cum tamen angeli Adam et Eva precesserint, qui sunt priores partes ecclesie quam Abel. (Below 139^a without mark of reference.) B in marg. man. rec.: Ecclesia est unica eternaliter. 18. A in marg.: Ecclesia quid est. 19. A, in marg.: Nota Augustinus in hoc capitulo nullam facit mentionem de predestinatione nec de prescitis, ergo rationem non habet ad propositum. 24. In decret. Et eiusdem. 28. A in marg.: Nota continua infra de ecclesia, de prescitis et de predestinatione. (Above 139^a without mark of reference.) Ib.: Ecclesia malignancium.

17. Decreti sec. para, causa XXXII, q. IV, cap. II.

L 139^a eadem ipsa peperit Datan et alios in eodem populo similes, et que istos, eadem ipsa Judam, pseudo-apostolos, Simonem magum et ceteros usque ad hec tempora pseudochristianos pertinaciter obduratos, sive 5 sint permixti sive aperta precisione dissenciant.

Et post exponit quomodo allegorice docetur in historia veteris testamenti quomodo boni quandoque pariunt bonos, ut Jacob duodecim patriarchas, mali autem quandoque pariunt bonos, ut ancille Rachel 10 partunt Jacob filios, mali autem quandoque pariunt malos, et boni malos, ut patet de Ismahel, filio Abrahe et ancille. Et postmodum declarat quod palea nullo modo potest converti in frumentum sicut nec caro in spiritum, sed presciti omnes ab illa ecclesia que 15 triumphans est sine macula vel ruga semper divisi sunt. Et sic patet ex testimonio sanctorum Augustini, Crisostomi et decreti quomodo est unica sancta mater ecclesia a principio mundi que eternaliter et impermixte amplexata est a sponsi dextera post diem iudicij. 20 Unde, supposita ad istum sensum unitate sancte matris ecclesie, manifestum videtur quod nullus prescitus sit membrum illius ecclesie; nam solum illa est mater ecclesia pro tempore vie que coronabitur, nec habebit hic alias partes quam habebit post diem iudicij. Sed 25 illa mater nostra post diem iudicij, quando erit sine macula vel ruga, non habebit prescitos sed solum predestinatos partes suas; ergo et modo. Assumptum patet de una sancta matre ecclesia que inutiliter serviet hic sponso, nisi post laborem eternaliter coro-

The Saints testify that there is but one holy mother Church,

of which none that is fore-known is a member,

4. In decret.: in affectione carnali pertinaciter. 6. A in marg.: Generatio ecclesie. 9. B: pariunt malos. 13. B in marg. man. rec.: Palea nonquam vertetur in frumentum sicut corpus in animum. 16. A A₁: de testimonio. 17. B: usica r^o sancta. 24. 25. A A₂: Sed — iudicij deest.

6. Aug. 1. c.: In omnibus enim christianis (fratres adtendite) aut per malos nascuntur boni aut per bonos nascuntur mali aut per bonos boni aut per malos mali ....

netur. Et hec eadem unica que in via fuit sancta ¹³⁹ L eccl^aesi^a catholica. Non enim potest fingi quod decreta et sancti doctores loquuntur de alia sancta eccl^aesi^a catholica quam de illa, sic quod solum manebit una sancta eccl^aesi^a catholica usque ad diem iudicii, et post ⁵ quando reciperet perfectionem ultimam extinguetur vel in plures eccl^aesi^as dividetur, quia ut Augustinus dicit III° De Doctrina Christiana cap. XXXII°: *Illi qui in die iudicii statuerint a sinistris ut edi (sicut patet Matthei XXV°, 41) nunquam erant de corpore domini,* ¹⁰

or the Church sed continue membra diaboli. Tale, inquam, aggrega-
would not be
without spot or tum non foret sancta mater eccl^aesi^a sine macula vel
wrinkle.
ruga, quia per idem foret maledicta eccl^aesi^a malignan-
cium, sedes sathanæ et meretrix adulterantis diaboli.

Ideo notet adversarius que sit illa mater eccl^aesi^a de ^M cuius unitate leges, ^{*} sancti doctores et eccl^aesi^a sic ¹⁴⁰ loquuntur et videat si membrum illius sit quivis reprobus. Nam in extravagante Bonifacii VIII^{vi} suadetur multipliciter ex scriptura quod tantum est una talis eccl^aesi^a (ut patet cap. II), et idem exprimitur in de- ²⁰cretis XXIV^a, q. I, *Loquitur*, cum concordanciis legum atque doctoribus.

Non ergo est nova ficticia sic loqui de unitate eccl^aesi^a, nec dubium quin sit illa que post diem iudicii ^{Hence it is pre-}
sumption to assert oneself to be a member of the Church.
^{erit regnum celorum, celestis Jerusalem et sponsa Christi} ²⁵
^{(ut supra meminit Augustinus).} Ex istis sequitur (ut sepe repec*ii*) quod nimis magna foret presumpcio quemquam sine formidine vel revelacione asserere quod sit membrum illius eccl^aesi^a. Nam nemo nisi predestinatus et sanctus tempore suo sine macula vel ruga est ³⁰

8. A in marg.: Augustinus. 11. A in marg.: Nota. 15. B: Ig^titur notet. 15. A in marg.: Vls racionis. 20. In codd.: X. 23. A in marg.: Eccl^aesi^a. 26 A in marg.: Conclusio. 28. B in marg.: Nemo audet se dicere membrum eccl^aesi^a.

18. Scil.: Unam sanctam. Vide supra pag. 25, l. 26. 21. Decreti sec. pars, causa XXIV, q. I, c. XVIII.

M¹⁴⁰ membrum illius ecclesie. Sed nemo sine formidine vel revelacione assereret quod sit predestinatus et sanctus sine macula vel ruga: ergo conclusio. Unde miror qua fronte magis contendentes pro proprietate Yet this is done
bonorum ecclesie, magis seculariter viventes, elongati by prelates,
a Christi conversacione et plus steriles ab execucione whose lives are
Christi consilii et precepti plus vendicant titulo parti- most unlike
cipii illius ecclesie bona fortunii per accidens adia- Christ's.
cencia illi ecclesie, quam fecerunt apostoli vel sancti
patres priores. Numquid credimus quod sic placitantes
sunt sancti sine macula mortalis vel ruga venialis? Si
dicunt quod sic, desercio Christi consilii cum ocio
sancti officii hos condempnat. Jus enim humanum
non dat eis titulum taliter vendicandi, et ius divinum
docet quod rapinam bonorum cum gaudio susciperent
et que sua sunt non sic repeterent (ut patet cap. III°
ex testimonio beati Gregorii). Quo iure ergo sic vendi-
cant, cum nitendo sic illi titulo ab eodem se privant?
Considerarent ergo condiciones sancte matris ecclesie,
antequam redarguti ex proprio opere contra Christi
consilia sic instarent.

N^o Et quantum ad dictum de Romana ecclesia, suppono quod illa dicatur sancta mater ecclesia catholica, sponsa Christi. Et patet quod illa diffunditur, ubicunque sunt fideles predestinati; unde (ut tetigi superius) Augustinus in epistola ad Dardanum cap. XI°, exponens illud Johannis XVIII°, 14, *Expedit ut unus homo moriatur pro populo etc. Cayphas, inquit, prophetavit quod Deus filius suos congregaret in unum. Non, inquit, in aliquem unum locum corporalem, sed congregavit in unum spiritum et unum corpus cuius unum caput est Christus.* Ex quo patet quod unitas sancte matris ecclesie stat in

The Roman Church may be used as a name of the Catholic Church, including all the faithful.

22. A B in marg.: De Romana ecclesia. A in marg.: Romana ecclesia est, ubicunque sunt fideles. 26. In codd. A B: cap. XVII. A₁ corredit in margine: XI. 27. Codd.: XIX.

27. Opp. Aug. tom. II, 690.

unitate fidei et virtutum, licet fideles quantumcunque ¹⁴⁰ N
varie localiter sint diffusi.

Unde beatus Isidorus, libro primo *De Summo Bono* cap. XIX°, ita scribit: *Sancta ecclesia ideo dicitur catholica, eo quod universaliter per omnem sit mundum* ⁵ *diffusa.* Et Hugo, libro II° *De Sacramentis* parte II^a, ² cap. II°: *Sancta ecclesia, id est, universitas fidelium corpus Christi vocatur.* Et istam sentenciam innuunt decreta XXI^a d.: *Quamvis universe per orbem catholice * ecclesie unus thalamus sit Christi, tamen sancta* ¹⁴⁰ *Romana ecclesia catholica et apostolica multis sino-*
dicis institutis ceteris ecclesiis prelata est. Quod probat ex illo Matthei XVI°: *Tu es Petrus et super hanc petram edificabo ecclesiam meam.* Et illam ecclesiam vocat postmodum *ecclesiam Romanam, primam apostoli* ¹⁵ *Petri sedem, non habentem maculam neque rugam.*

It cannot be only the Pope and the Curia; Ista ecclesia non potest intelligi dumtaxat iste papa recedunt et veniunt et crebrius quam aliis fidelis populus sunt rugosi. Unde super isto textu sic dicit glosa: ²⁰ *Argumentum, inquit, est quod ubique sunt boni ibi est Romana ecclesia.* Et hoc argumentum daret plenam fidem fidelibus. Et sic intelligo decretum XXIV^a, q. 1: *A recta, ubi canon de Romana ecclesia sic loquitur: Hec est sancta et apostolica mater omnium ecclesiarum* ²⁵ *Christi ecclesia que per Dei omnipotentis gratiam a tramite apostolice tradicionis nunquam errasse pro-*
batur nec hereticis succubuit. Ubi notum est hoc

1. B: fiat in unitate. 4. A in marg.: Isidorus; in Codd. cap. XVI.
6. A in marg.: Hugo. 8. A rectius; innuit decretum. 10. B in marg.: Ecclesia per universum orbem est diffusa. 21. AA: inquit et quod.
24. A in marg.: A recta. B in textu: Erecta. 27. B in marg. man. rec.: Romana ecclesia nunquam errat. 27. In codd.: A tempore.

3. Isidori *De Summo Bono* lib. I, cap. XIX, fol. 17^a ed. Jehan Petit. 6. Hugonis de S. Victore, *De Sacramentis* lib. II, pars II, cap. III. Opp. pars II, pag. 417. (Ed. Migae). 9. Decr. prim. pars dist. XXI, cap. III. 23. Decreti sec. pars, causa XXIV, q. I, cap. IX.

N° 140, non posse intelligi de quolibet papa et suis domestici. Ideo glosa sic loquitur: *Quero, inquit, de qua ecclesia hic loquitur*, quia non potest intelligi de papa qui dicitur ecclesia, ut supra eodem, *Quodcunque*, 5 et VII^a q. prima: *Scire debes*. Sed certum est quod papa errare potest (ut XIX^a dist. *Anastasius et XL^a dist. Si papa*). Ideo nec ipse nec eius familia est illa ecclesia de qua hic dicitur quod errare non potest. Unde ipsa 3 congregacio fidelium dicitur hec ecclesia (ut De Consecracione d. I^a, *Ecclesia*). Et sic intelligitur dictum beati Jeronymi positum XXIV^a, q. 1. *Hec est fides. Sancta, inquit, est Romana ecclesia que semper immaculata permansit domino providente et beato Petro apostolo opem ferente in futurum manebit sine ulla hereticorum insultacione atque firma et immobilis omni tempore persistet*. Hic non potest intelligi quicunque papa cum suo collegio. Illi enim sunt sepius maculati et insultacione hereticorum tam ab intra quam ab extra tamquam fragilis viator concussi, ut oculata fide 20 patet diebus nostris, cum due partes cardinalium inponunt papa nostro et fratribus eum foventibus hereticam pravitatem, cum (ut inquiunt) nedum nituntur auferre privilegia Romane ecclesie, sed quantum in eis est ipsam destruere. *Et omnis talis est hereticus* 25 (ut patet XXII^a dist. *Omnes, ut patet libro VI°, tractatu de heresi*). Cum ergo iuxta decreta Romana ecclesia habet primatum et dignitatem quoad Deum super omnes alias, patet quod illa est totalis ecclesia militans quam Deus plus diligit quam aliam eius partem. 30 Et sic manifeste sequitur ex fide quod non illud collegium sed tota mater in omni gente et lingua dis-

2. A in marg.: Nota glosam. 14. B: ferentem. 28. A: patet illa. 31. Codd. lingua.

4—11. Decreti sec. pars, causa VII, q. I, c. VII, prima pars dist. XIX, c. IX, dist. XL, cap. VI; sec. pars, causa XXIV, q. I, cap. VI. et XIV. Non est Hieronymi. Polyc. I, 3, 6. Cf. Friedberg in Corp. iur. canon. pars I, pag. 970. 24. Dec. I pars dist. XXII, c. I.

since Jerome's
description of
the Roman
Church applies
to them only by
contrast;

but must be the
whole Church
militant.

persa sit illa sancta Romana ecclesia de qua iura¹⁴⁰ N loquuntur cum sanctis doctoribus.

Unde ad imprimendum in nobis istam sentenciam O in cantu ecclesie per beatos Ambrosium et Augustinum composito mater nostra sic Deum alloquitur: *Te⁵ per orbem terrarum sancta confitetur * ecclesia.* Et in¹⁴⁰ canone misse primo et principaliter offerimus pro sancta ecclesia catholica, ut Deus dignetur pacificare, custodire et adiuvare eam toto orbe terrarum. Unde non dubium oratur pro principalissima ecclesia militante quam suppono esse Romanam ecclesiam, verump-

The Pope and his college are chief in dignity if they follow Christ; otherwise they are a nest of heretics.
/ tamen inter partes eius in comparacione ad¹⁵ quantitatatem sunt papa et suum collegium pars precipua dignitate, dum tamen sequantur Christum propinquius et deserendo fastum atque primatum serviant matris¹⁵ sue efficacius atque humilius. Nam faciendo oppositum sunt nidus hereticorum, apostema putridum et ydolum desolacionis cum aliis monstrosis nominibus in sacra pagina prophetatis.

Et ne fingam istam sentenciam, ecce decretum ecclesie 20 De Penitencia d. I²: *Ecclesia, inquit, Christi non habet maculam neque rugam aut aliquid huiusmodi; qui ergo peccatorum sorde aliqua maculatus est, de ecclesia Christi non potest appellari. Maculam, inquit glosa, id est, heresim vel mortale peccatum, neque²⁵ rugam, id est, scisma vel veniale.* Sed hoc credo ego cum sancto Thoma debere modificari ad statum patrie, et hic quicunque est in macula mortalis peccati, protunc deficit ab humido fluent continuante, hoc est, gracia secundum presentem iusticiam. 30

Objection drawn from the gloss. Unde glosa obicit in contrarium per duo capitula, P videlicet XXIII^a, q. IV, cap. *Forte* et cap. *Hec*

8. B: ut dignetur. 9. A in marg.: Conclusio. 24. B: inquit — rugam deest. 26. B: oportet hoc credo.

21. Decreti sec. pars, causa XXXIII, q. III, cap. LXX. 31. Decr. sec. pars, causa XXIII, q. IV, capp: XI and XV.

P 140° autem vita, ubi vere dicitur quod quamdiu sumus in hoc mundo, non deficit nobis ruga venialis.

a. Et solvit tripliciter: primo quod ecclesia quandoque large sumitur, ut granum et paleam complectatur, ut in allegatis capitulis, quandoque stricte pro puro grano, ut XXXII^a, q. IV: *Recurrat, ubi sic scribitur (ut supra tetigi): Itaque, inquit Augustinus, sive intus versari videantur sive aperte foris sint, quod caro est caro est, quod palea est palea est. Et semper ab illius ecclesie que sine macula est vel ruga unitate decisus.* Vult iste sanctus dicere (ut patet ex dictis) quod impossibile est prescium esse membrum sancte matris ecclesie vel predestinatum a maternitate illa deficere, quomodo cunque secundum presentem iustificationem varientur. Secunda responsio glose est quod aliud est esse de ecclesia et aliud esse in ecclesia, ut patet XXIII^a, q. IV: *Vasis ire et supra exposui.*

b. Tercia responsio distinguit de quadruplici habitudine viantis ad sanctam matrem ecclesiam. Quidam autem sunt in ecclesia nomine et re ut obedientes catholici, quidam nec re nec nomine ut pagani, quidam nomine tantum ut presciyi hypocrite, et quidam re licet videantur nomine esse foris ut predestinati, quos satrapae videntur in facie ecclesie condemnare. Ecce decreta concordia sententie supradicte. Unde videtur nimis blasphema heresis papam vel collegium suum credere quod in quantum eliguntur in illo officio tenent primatum tocius ecclesie. Oportet enim quod sint filii imitacionis in moribus parentum quorum

Answer:
a. The Church means sometimes the visible Church mixed of good and evil.

b. To be in the Church is not *be of the Church*.

c. Men's different relations to the Church.

3. A in marg.: *Triplex solucio.* 5. B in marg.: *sint quod caro est, quod palea est.* 14. A in marg.: *Ecclesia Christi sponsa.* Nota. 16. A in marg.: *De ecclesia esse, in ecclesia esse, quid est.* 17. A: *Vasis enim.* 20. B: *et — nomine deest.* 26. A in marg.: *Conclusio. Eleccio pape vel cardinalium non facit eos primatum tenere in ecclesia sed imitacio sancta.*

6. ibid. XXXII, q. IV, cap. II. 17. Decr. sec. pars, causa XXIII, q. IV, cap. XXIII.

pretendunt se gerere vicariam potestatem. Aliter enim P sunt de * generacione pessima meretricis diaboli. Gene- 140⁴ racio enim sunt Christi, neque constat ex sanguinibus ut in propagacione naturali neque ex voluntate carnis ut in electis nude ex affectione carnali neque in electis 5 pro pompa seculi que nascitur ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt tamquam filii imitacionis per graciam adoptantem et tunc ex condicione generis patrizabunt.

The faithful
have a sufficient
knowledge of
the Church,
although an
imperfect one.

Tercio dicitur ad obiectum de noticia matris nostre Q quod satis cognoscitur a fideli: est enim dare noti- 10 ciam distinctam et confusam et utraque potest subdividi, quoad personam vel circumstanciam, quoad sensum vel intellectum, quoad fidem vel rationem. Si cenum cog- nosco caput ecclesie et tamen ipso ostendo michi nude in specie humana nescirem ipsum ab alio discernere. 15

Knowledge not
going beyond
belief fits our
state here.

Unde, cum fide ambulamus et vivimus, consonum est quod nos quasi modo geniti infantes confuse in velamento fidei habeamus noticiam matris nostre: sic enim nec prescitos reprehendimus nec predestinatos 20 extollimus viciose, sed correspondenter ad noticiam tam membra matris nostre quam infideles sibi et nobis inimicos diligimus; illos autem quos videmus vivere secundum legem Dei reputamus esse filios regni, et sic de aliis habemus maiorem evidenciam, de aliis mino- 25 rem. De illis tamen nunc credimus quod sunt membra matris nostre vel meretricis opposite plus quam fide. Unde, quesito a me de quacunque persona vel populo conversante nobiscum utrum sit membrum matris nostre, sic quod videndo ipsum videamus parcialiter 30 matrem nostram, dico quod ego ignoro sed reputo vel suppono ex modo conversandi sic vel sic, nec est inconveniens sed consonum statui vie quod ignoramus

2. A in marg.: Generacio Dei. (Above 140⁴.) B: sunt deest. 8. A:
patrizabant. 9. A in marg.: De noticia. 19. A in marg.:
Noticiam quallem habemus de ecclesia et de partibus eius hic in via.
25. Hic locus corruptus esse videtur; fortasse legendum: tamen non credi-
mus. 26. B: fidem. 27. A in marg.: Questio. 27. B: Unde
queso. 31. A in marg.: Responsio.

Q 140^a et nesciamus in particulari illud quod cognoscimus in communi; et illa scimus demonstracione intellectus limitati per fidem quod hec est mater nostra, licet demonstracio sensualis hoc non certificet. Unde nem 5 nem conversantem nobiscum debemus absolute contempnere sed vicia, quia ignoramus si in hoc despicimus matrem nostram et omnino sponsum ecclesie. Et ita certi sumus quod quidquid bene agimus secundum legem sponsi, in hoc honoramus et proficimus matri nostre.

and such a knowledge we have of the Church.

R Nec est difficile scire voluntatem sponsi, quia ex fide cognoscimus omne factum naturaliter vel meritorie fieri secundum beneplacitum voluntatis divine. Et sic possumus facillime voluntatem divinam cognoscere in effectu, et ita cum omnes debemus esse 15 domestici fidei et sic de familia huius coniugii, debemus regulariter honorem sponsi et profectum sponse utrobique primo intendere, sicut exemplificat, Hugo *De Sacramentis*, libro II°, parte II^a, secundo capitulo, ex textu 141^b apostoli I^a. Cor. XII°. Quamvis enim visio * subiectatur 20 in oculo, ipse tamen videt prius toti corpori quam sibi ipsi, et ita de quolibet membro humani corporis in tantum quod naturaliter membrum ignobilius ut brachium exponitur ad mutilacionem pro membro nobiliori ut capite, et quelibet pars naturalis integri 25 intendit principaliter et finaliter conservacionem et bene esse suo toti. Et ita debet quilibet christianus quoad sanctam matrem ecclesiam, nullum membrum contrariando alteri sed iuvando; unde intendens prepostere proprietati commodi aspirat implicite secundum 30 luciferinam superbiam ad honorem Deo proprium qui constituit universitates creaturarum que gracia sui finaliter ordinantur, quilibet autem pars unius tocius

Nor is it difficult for us to know the divine will,

which is that we should serve the Church.

11. A in marg.: Conclusio. 17. A in marg.: Hugo. 20. B: prius deest. 22. 23. A A₄: ut brachium deest. 29. L in marg.: coextensio.

17. I have not been able to find this passage in Hugo de S. Victore i. c. but comp. lib. I, pars X, cap. VI.

creati debet plus esse gracia sui tocius quam gracia ^{141^o R}
sui ipsius. Et sic omnes creature et singule sunt finaliter
propter Deum: et hec est ratio, quare religio christiana
ordinatur amare communi vivendo mentaliter in com-
muni. Unde Christus non potuit civiliter dominare. 5

CAP. V.

Objection: Sed adhuc obicitur contra dicta per hoc quod com- A
The Roman munitas intelligit per Romanam ecclesiam papam et
Church is com- monly under- stand of the
Pope and Car- dinals.

munitas intelligit per Romanam ecclesiam papam et
cardinales quibus est necessarium omnibus aliis obe-
dire. Et sic intelligit maior pars ecclesie in tantum 10

Why may not
"the whole
Church" mean
the whole of any
body of the
faithful.

quod dominus Ardmacanus scribit Innocencio pape
librum De Pauperie Christi tamquam capitii univer-
salis ecclesie. Et talem stilum a maioribus et mino-
ribus recipiunt pape communiter, ubi utrinque est
verisimile quod nec papa nec suus fidelis subditus 15
audiret talem blasphemiam, si stilos ille foret scripture
sacre contrarius. Quare ergo non potest universalis
ecclesia vocari quecumque universitas fidelium viatorum?

Answer: Hic dicitur (ut supra) quod multi laborant in equi-
vocis, loquendo de ecclesia, unde communiter univer- 20.
Whole is used in various sens
ses
sitas predestinotorum viancum vocatur universalis
ecclesia tam in legibus quam in doctoribus. Et ratio
potest esse in hoc quod ipsi habent equivoce rationem
inperfeccionis in obscuritate fidei qua filii superioris
ecclesie sunt purgati. Et quod plus est: Aliqui descen- 25

5. A A₁: dominare. In vigilia Pentecostes. 15. A: verissimile.
16. A₁: anderet. 19. A in marg.: Ecclesiæ equivocatio.

Ad cap. IV. cf. Hus, De eccl. fol. 216^b, 204^a, 203^b, 196^b, 197^a,
198^b, 199^b, 200^a. 11. Cf. Cod. pal. Vindobon. 1430, Libri septem
de paupertate Salvatoris seu de mendicitate fratrum. fol. 1^a—18;
fol. 1^a, in margine: Iste est liber magistri Adalberti Ranconis de Erici-
nio in Boemia. Et fuit reverendi domini Ricardi primatis
Ybernie doctoris eximii sacre theologie quem ipsemet dominus
Ricardus composuit contra fratres mendicantes in curia Romana
ad instantiam Clementis pape VI.

A 14^a dunt particularius ad gradus universalitatum, et hii ^{and commonly}
vocant ecclesiam Latinorum universalem ecclesiam,
hii ecclesiam Grecorum vel Hebreorum, et sic de
aliis linguis aut gentibus de quarum universitate solum
5 considerant. Et hoc contingit vel ex radice superbie
vel ignorancie. Nam quidam ex fastu aspirant quod
sint magnarum universitatium capita. Quod non laudo,
et hinc credo quod scole que olim vocate sunt studia
generalia propter doctrinam septem arcium, nunc
10 dicuntur universitates, cum sint quasi punctus in ^{as of Universi-}
comparacione ad primam universitatem creatam. Quan-
doque autem ex ignorancia quidam vocant datam

14^b particularem * congregacionem universalem ecclesiam,
non putantes esse ecclesiam ampliorem, ut III Reg. ^{Many do not}
15 XIX, 18, alloquitur Helyas Deum, quoniam ^{know how great} ipse ^{the Church is.}
solus relictus est fidelis in populo, et tamen audivit
divinum responsum quod Deus reliquit sibi septem
millia qui non curvaverunt genua ante Baal (ut
meminit apostolus).

B Sic quidam maniaci putant quod non sit fidelis in terris ^{And some mad-}
nisi sit eis seculariter subiectus, cum tamen stat quod ^{men think that}
sint multe gentes ignote linguis priores illis in ecclesia
sancta Dei. Quando ergo doctores sic loquuntur ex circum-
stanciis, potest perpendi equivocationis sue deteccio, ut
25 vocando episcopum Romanum caput universalis ecclesie
intelligitur quod sit caput tante Latine ecclesie quantam
regit. Quod reputative vel suppositive potest dici de
quocunque Romano pontifice cuius opera papalia ad hoc
movent. Sed ne laboraverim in istis equivocis, limi avi ad
30 universalem ecclesiam, distinctam contra particularem,
que quidem universalis est unica, habens omnes alias eius
partes. Nam (ut ostendi superius, cap. II) sunt multe

2. B: ut bene vocant. 4. de quorum: in codd. 6. 7. B: quod
sicut. 21. 22. B: quod sicut; lb. B: ignote lingue. 23. A in marg.:
Papa quomodo est caput ecclesie.

18. Millia virorum, cf. III Reg. XIX, 18: cf. Ad Rom. XI, 3. 4.

We mean the
Church truly
universal

tales particulares ecclesie: ideo decreta ecclesie et ¹⁴ B
 sancti doctores non debent vocare illam particularem
 et pauperem ecclesiam sic artatam in angulo ecclesiam
 sanctam catholicam. Verumtamen si papa ut olim
<sup>which Pope and
Cardinals may
represent if
they rule
rightly.</sup>
 regat illam secundum legem Christi principaliter et ⁵
 capitaliter tam in moribus quam in dubiis decidendis,
 tunc cum suo collegio potest dici virtualiter univer-
 salis ecclesia in effectu. Sed hec est solum per accidens
 dependens ab opere et non a nudo nomine.

<sup>But only Christ
can be its head;</sup>
 Unde (ut dixi superius) solus Christus potest esse ¹⁰
 caput ecclesie sancte catholice. *Ipsa enim* (ut dicit
 Augustinus in epistola ad Dardanum) *habet solum-*
modo unum caput; nec movet quod res publica habet
 imperatorem et papam capita unum subordinatum
 alteri (ut exemplificat dominus Ardmacanus). ¹⁵

<sup>to offer a model,
of spiritual and
secular rule.</sup>
<sup>The Pope has
to rule only
spiritually.</sup>
 Nam caput tocius ecclesie oportet simul in unum
 exemplare tam spirituale quam seculare regnum, et
 cum hoc regnum ierarchie celestis ad quod officium
 nulla alia creatura potest attingere. Unde bene est
 pape, si habet a Christo virtutem ad regendum ²⁰
 ipsum et pauculas oves in spiritualibus, licet non blas-
 phemet quod sit caput universalis ecclesie parvis potes-
 tatis cum Christo. Nec debet eius vicarius sentire
 heretice quod regat parcialem ecclesiam viantem tam
 seculariter quam spiritualiter, dum Christus solum ²⁵
 spiritualiter rexit utramque ecclesiam. Ideo sufficit eius
 vicario quod tam in temporalibus quam in spirituali-
 bus regat spiritualiter eius iuvenculam. Nam vivendo
 seculariter Christus non potuit exemplare utrumque
 officium. Quomodo ergo eius vicarius? ³⁰

10. A in marg.: Solucio obiectus. Solus Christus est caput ecclesie
 sancte catholice. 14. B: unum scribo animatum alteri. 15. B:
 dominus Dardinandus. 24. A in marg.: Solucio obiectus. Papa debet
 spiritualiter regere utramque partem ecclesie et non seculariter. 28. A
 in marg.: Conclusio.

12. Cf. Opp. Aug. II, pag. 678.

O Regnum ergo imperatoris est independens
 14^oa regimine* pape et econtra. Utrumque tamen per
 accidens iuvat reliquum, licet prepositura spiritualis
 sit dignior. Regimen autem Christi respicit essenciali
 5 causacione regimen utriusque sui vicarii. Unde ne vicarii
 Christi inducantur in blasphemiam, usurpando ex verbis
 floridis honorem Deo proprium, necesse est doctores
 cavere ab adulacionibus et instar beati Gregorii vinum
 et oleum alternare. Nam secundum Commentatorem in
 10 prologo tertii Phisicorum sicut quidam assuescunt
 sic venenum comedere quod totum cibarium vertatur
 in substanciam venenosam: sic quidam sic assuescunt
 opinionibus falsis quod instruccioni veritatis redduntur
 inhabiles. Correspondenter evenit de honoribus (ut
 15 patet inferius cap...) Unde hodie non valet vocare pre- Prelates demand
undue honours.
 positum nisi reverendissimum, sanctissimum et beatissimum,
 quia in quolibet inferiori gradu est dulia, sed
 in superlativo gradu est latria qua non est honor
 amplior expectandus. Correspondenter ad ista non quie-
 20 tatur prepositus vocari caput ecclesie militantis, sed
 exigit vocari caput universalis ecclesie et ecclesie
 tocius catholice. Utrobique tamen possunt predicta sane
 concipi, ut quod Deus sit in tali preposito tamquam
 in imagine adorandus vel secundo quod inter signandos
 25 prepositos ille sit reverendissimus, sanctissimus et tem-
 pore suo beatissimus, dum tamen nomen et meritorium
 ministerium correspondent; quod debet supponi in
 preposito reputative, non diffinitive asseri, dum tamen
 nec ocium nec commissum notorie contradictant.

2. B: tamen deest   4. B: Regnum autem.   7. A in marg:
 Contra adulatores ad papam.   10. A in marg.: Commentator. B: Nam
 — assuescunt deest.   13. Num. capituli deest.   18. B in marg. man.
 rec.: Reverendissime sanctissime cum vocatur, ydolatratur.   23. A in
 marg.: Sensus duplex.   25. A in marg.: Nota de titulis pape quomodo
 debent intelligi.

10. Commentator is the scholastic name of Averrhoës (Iba Roschd).

The Pope may
be head of the
Church, as
meaning the
militant Church
that is under his
rule.

Et sic potest intelligi papam esse caput universalis^{141°} ecclesie, vel in quantum ministratorie propinquius gerit ministerium Christi quem induit, vel secundo equivocoando in universali, universaliori et universalissimo intelligatur per universalem ecclesiam tota ecclesia⁵ militans quam hic regit; que debet supponi extencior quam alia militans cui vicarius eius preest. Melius tamen foret inniti modo loquendi scripture et instar apostolorum vehemensciori ac humiliori ministerio totalis ecclesie propter blasphemam ydolatriam pre-¹⁰ cavendam. Nam dum papa non supereminet quoad Deum, sed appreciatur honorem secularem plus opere servili ecclesie, tunc facit populum non adorare eum, sed statum communem in alio ad sui dedecus et hypocrite detrimentum. Et ita ecclesia Romana potest¹⁵ sumi tripliciter: vel pro ecclesia catholica (ut in fine proximi capituli), vel pro papa, vel coniunctim et divisim pro suo collegio. Sed hec duo membra postrema sunt extorta.

Objection:
The Church
dormant,
militant and
triumphant
is not one body,
since these parts
are separate.

Secundo principaliter arguitur contra dicta per hoc D quod nichil unum et specialiter non unum corpus componitur ex spiritibus in purgatorio, ex viantibus in mundo et ex triumphantibus in celo, cum continuacio et unio sint de essencia corporis, eo quod aliter periret sciencia linearum.²⁵

Answer:
Separation is no
bar to unity.

Hic negatur assumptum, nec est continuacio vel unio, cum sit accidens de essencia cuiuscunque substancie; nam in quotquot partes quantitativas corpus martiris^{*} divisum fuerit, manet durante forma idem^{141°} corpus in numero, et Christus fuit humanitus in limbo³⁰ et mortuus in sepulchro. Absit ergo quod credamus animas fidelium defunctorum tunc non esse partes

10. A B: blasphemiam. 16. A in marg: Equivocatio ecclesie Romane ad tria. 20. A in marg.: Secunda obiecacio. 22. A in marg.: Purgatorium. 24. B: unio sunt. 26. A in marg.: Responsio. 29. A in marg.: Arismetricus et geometri hec videant. (Above 141° without mark of reference.)

D 14¹ ecclesie, quando instar Abel a quo cepit ecclesia sunt The souls of the
secure de sua beatitudine corpori Christi insolubiliter blessed are in-
incorporate. corporate in Christ's body.

Unde in cantu ecclesie die Dedicacionis sic canitur:

5   *Rex Salomon fecit templum
Cuius instar et exemplum
Christus et ecclesia.*

10   *Sed tres partes sunt in templo
Trinitatis sub exemplo:
Ymma, summa, media.
Prima signat viros cunctos,
Et secunda iam defunctos,
Redivivos tercia.*

Et quantum ad combinaciones parcium corporum
15 tam eiusdem speciei quam disparium, dictum est dif-
fuse alibi; quem ille solus inter homines per se per-
fecte novit numerum talium cuius sapientia non habet
numerum mensurantem.

E Et quantum ad lineas, dicitur quod licet resolvantur A mathematical
20 in attomos manent eadem, unde priorem et cerciorem digression.
noticiam habet de eis arismetricus geometro. Alia
autem est racio continuacionis, unde prius considerat
arismetricus de quantitate continui quam geometer,
uterque tamen sicut ignorat quantitatem numeri atto-
25 morum compositi, sic ignorat eius precisam quanti-
tatem; quadam tamen estimacione capta a sensu excedit
geometer arismetricum, cum suffragio sensus cognoscit
quomodo dyameter quadrati superat costam suam.
Intellectus tamen ultra imaginativam percipit utrumque
30 errorem: nam sicut in quadratis de costis nobis finitis
quoad numerum punctorum contingit accipere dya-

6. *Cuius: in codd.: Quorum, ut habet missale Andegavense apud Daniel.*
1. c. *Cuius in Sermonibus mixtis, Sermone Propter fratres meos et proximos Psalm. CXXI et in secunda parte Sermonum super evangelia, Ser-
mone Egrediente Iesu de templo alt illi, Marci XIII leges (cf. Cod. Palat.
Vindob. 3928 fol. 97^a et fol. 157^a). 16. quem (sic) in codd. 20. Bi-
manet.*

5. See Daniel, Thea. hymnol. tom. V, pag. 106.

metros eorum que paria puncta precise continuant, sic ¹⁴¹ D
 indubie quantumcunque magna fuerit figura quadrata
 contingit accipere dyametrum, que paria puncta con-
 tineat cum suo latere, ut capiendo dyametrum que
 de qualibet costa transversatili precise contineat unum ⁵
 punctum. Tunc precise quot sunt puncta in costa, pre-
 cise tot sunt latera transversatilia, et precise tot puncta
 continet data dyameter. Et tamen contingit accipere
 aliam diametrum in cuius compositionem racione
 obliquacionis plura vel pauciora puncta ingrediantur. ¹⁰
 Nec scietur diffinita proporcio aut quantitas diametri
 respectu lateris, nisi scita quantitate numeri punctorum
 ex quibus componitur. Ideo querendum est de qua
 diametro arguens velit loqui, cum inter eadem puncta
 contingit accipere infinitas lineas, quarum nulla divisi- ¹⁵
 biliter excedit a rectitudine racione variationis punc-
 torum dyametrum quantitative componencium. Et
 sic communiter est dyameter super qua cadit
 imaginacio maior costa, ut communiter dicitur in
 medietate proporcionis duple, sed certitudo deficit in ²⁰
 tali imaginacione, cum error sensus in capiendo lineas
 corrigitur * ex subtilitate intellectus (ut alias exposui). ¹⁴²

Men judge each other wrongly because their minds are fixed on human law.

Sed redeundo ad materiam de ecclesia dicitur primo ¹ F
 quod sicut sensus errat circa magnitudinem et recti-
 tudinem linee, quia ignorat numerum punctorum ex ²⁵
 quibus componitur, sic viantes errant circa magnitu-
 dinem dignitatis vel meriti viantis, quia ignorant
 numerum et mensuram in quibus verbum eternaliter
 dispositus ponere sponsam suam. Multi enim obliquant
 a rectitudine iusticie, et sensus infixi in legibus huma- ³⁰
 nis hoc non percipiunt, sed intellectus considerans
 veritatem ac sapienciam scripture probabiliter percipit
 quod declinant a mandatis domini, quia solum in
 speculo scripture sacre discitur, tenetur et docetur
 sapiencia mandatorum.

35

The study of
Scripture would
make them
wiser.

* B: signa quadrata.   17. A: quantitatem.   23. A in marg.: Nota
 tria dicta.

G 2 Dicitur secundo quod propter elongacionem a vera ecclesia et ab irradicatione luminis capitalis frequenter putatur ecclesiam Christi esse continuam quoad locum et tempus, dum tamen membra Christi et spouse per vacuitates predestinacionis et operis rarerent sunt positi.

Some think that Christ's Church is united as to time and space, whereas the true members of Christ are scattered.

Multi enim putant totum populum et totum genus sibi succedencium esse christianos verissimos et capiteles precipuos in area sancte matris ecclesie, cum tamen sunt vacuitates et membra diaboli. Sicut enim iuxta naturales et perspectivos videns silvam vel campum segetum a longinquo iudicat totum esse continuum consitum arboribus vel frumento, sic nos imperfecta fide videntes ecclesiam a longinquo, non obstante quod habeat in se arbusta sterilia atque zizania, iudicamus eam plenam fructuosis arboribus et frumento. Et ad istum sensum exponit Lincolnensis propheciā Michae VII°: *Ve, inquit, tanta christianismi dilatacio, tanto opere Christi et suorum mediante lege scripture elaborata, est hodie velut in brevis anguli angustia coartata. Plurimam namque mundi partem occupavit infidelitas et a Christi ecclesia separavit; de parte vere dicta christiana separavit a Christo scisma, de parte vero residua que respectu duarum prenominatarum admodum est parva et pauca (ut puto) non modicam porcionem separavit a Christo pravitas heretica, quasi autem totalitatem residui corporarunt diabolo et separarunt a Christo septem criminalia peccata, ut iam voce lugubri-plangat Christus dicens: Ve mihi quia factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemie, non est botrus ad comedendum. Uyas preciosas desideravit anima mea;*

1. A in marg.: Nota quare iudicium nostrum errat circa ecclesiam. (Above 142° without mark of reference.) 1. 3. B: a vera — ecclesiam deest. 16. A. in marg.: Lincolnensis. 17. A in marg.: Ecclesia sancta catholica quantum sit artata. 18. In codd.: mediū. In codd.: qui factus. 22. Codd.: vero. 31. B: Uvas preter quas desideravit.

29. Prophet. Michaeae VII, 1, 2.

The visible Church contains *periit sanctus de terra et sanctus in hominibus non 142^a G more tares than wheat.* est. Nam sponsus ecclesie plus invenit de fico fatua et vite sterili, plus de zizannia quam de lignis fructiferis et frumento. Nam vitis que solebat facere uvas, ex quibus tamquam uberibus solebat mater ecclesia in-5 ebriare suos palmites (ut superius exponitur a Bernardo) iuxta vaticinium prophete Isaie V^o 2 *facit labruscas,* id est, fatuitates honoris mundani atque discordias. Ideo non restat ut quid tales terram occupant in agro * 142^b dominico, nisi ut reserventur colligendi in finali iudicio 16 et (ut dicitur Matthei XIII° 30) ad laudem ecclesie *comburendi.*

A Christian must know how to square the circle.

God is said to be a circle with its centre everywhere and its circumference nowhere.

Dicitur tertio quod nisi christianus sciverit quadrare 3 H circulum, non est de membris ecclesie. Quadratura quidem circuli est scibilis, ut patet in Predicamentis, 15 sed fuit in tempore Aristotelis nondum scita. Constat quidem quod figura tripunctalis ad instar trinitatis habet tria puncta supposita quorum nullum excedit reliquum sicut nec latera vel anguli, sed habent figuram et angulos utrobique. Correspondenter mystice tota trinitas perso- 20 narum est parilis et nocio personarum ut latera nec non et proprietates earum ut anguli, et communem habent essenciam ubique plenariam ut figuram. Et sicut omnes illi tres anguli valent duos rectos, sic omnes tres persone divine valent ydemptice commune principium et 25 commune principiatum. Si ergo in medio trium punctorum sit punctus positus, gerens similitudinem essentie que secundum rationem communicabilitatis distinguitur a personis, tunc figurat illud simul extens quadratum et circulus Deum nostrum qui secun- 30 dum unum de viginti quatuor prophetis est circulus intelligibilis cuius centrum est ubique et circumferencia

1. B: in hominibus non erit. 5. B: tanquam universalibus. 13. A in marg.: Nota de quadratura circuli. B in marg.: Quadratura circuli. 17. In codi: quod figuratur. 32. AA: cauis — intelligibili deset.

31. This passage is not to be found in the propheta.

H ¹⁴² nusquam; iste autem simul circulus intelligibilis et quadratum secundum multiplicem rationem miserendi ecclesie constituit quadratum sensibile, quando in plenitudine temporis compaginavit quatuor clementa in quatuor humores ac quatuor complexiones et assumpsit plenum hominem quem sic fecit. Tunc enim sensibile quadratum humanitatis et circulus intelligibilis divinitatis factum est utrumque natura idem suppositum verbi Dei.

He has combined the four elements on man and has assumed the square thus made.

I Et istam sentenciam inculcat sanctus et devotus doctor magister Johannes de Howdan, alloquens amorem qui incarnavit filium in hec verba: *Artem nosti, quadrantem circulum quem quadrasti, carnis quadrangulum spere Dei dans per miraculum sauciatum sanando seculum.* Isti circulo oportet hominem inniti et secundum quadraturam quatuor virtutum cardinalium incorporari, si debeat esse membrum ecclesie dicente veritate Johannis XV° 4: *Sicut palmes non potest ferre fructum nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis.* Oportet enim christianum esse Deo insorptum per amorem, sic quod tota terrestris instar ferri vel carbonis cendentis pro zelo honoris Dei, honore seculi postposito, sit ignita; in cuius signum apostoli ex doctrina Christi Luce XXII° 25 vocarunt se in suarum epistolarum iniciis servos Dei et domini Jesu Christi, ut per hoc reprimatur in eis fastus vel dignitatis apparencia, sed in dominum suum convertatur tota dignitatis tendencia. Sed hodie prepostere de dignitate, primatu et reverencia servi fit 30 tota intencio, de honore vero Christi vel suo con-

The Christian should lose himself in God by love.

1. B: iste aut. 2. A A₁: rationem miserendi ecclesie; B: miterendi cito. 6. B: que sic fecit. 8. A: utramque. B in marg.: Circulus quadratus. 10. A in marg.: J. Howdan. 11. In codd.: magister J. de Howdan. 17. B in marg.: In ecclesia esse etc. 19. In codd.: facere fructum. Corres ex Joh. XV 4. 21. B: quod nos.

11. John of Howden († 1275) was the chaplain of Eleanor, the mother of Edward I.

temptu qui stat in legis suo observancia vel despectu ^{142*} I
non fit scrutinium; quod est signum evidentissimum
quod tales superbi prepositi sunt extra Christum et
suam ecclesiam, membra regis superbie que suam
quadraturam ostentant * in figura mundi, figuram ^{142*}
autem substancie divine postponendo occultant.

3rd objection:
If the predes-
tinate form one
body, so must
the foreknown.
Tercio arguitur contra dicta de corpore ecclesie per K
hoc quod pari evidencia qua illa foret unum corpus,
et congregacio prescorum constitueret unum corpus,
consequens falsum, quia nec corpus naturale nec ¹⁰
misticum, eo quod non foret forma uniens, nisi foret
peccatum, illud autem non continuat sed sciungit.

Answer:
The foreknown
do form one
body

of which the
devil is the head.
Hic dicitur ex fide scripture quod omnes presciti
constituunt unum corpus. Christus enim dicit Joh.
VIII° 44, Judeis et principaliter sacerdotibus et phari- ¹⁵
seis qui dicebantur esse capitales ecclesie: *Vos ex
patre diabolo estis et desideria patris vestri vultis
facere.* Ex quo patet quod oportet esse unam gene-
racionem que fuit mala in vulgaribus, peior in secu-
laribus prepositis, sed pessima in prelatis, sicut gene- ²⁰
racio iustorum secundum tres gradus oppositos eis
proporcionaliter correspondet. Si ergo sit una gene-
racio perversorum, oportet quod sit unus iniquus
homo habens partes que sunt membra diaboli, et cum
non potest esse membrum vel caput nisi in compa- ²⁵
racione ad totum corpus integrum, manifestum est
quod est unum corpus diaboli, sicut est unum corpus
Christi. Ubi autem corpus Christi vocatur corpus
misticum propter misterium celestis coniugii inter
Christum et ecclesiam Christi, corpus diaboli non est ³⁰
sic mysticum sed obscurum, cum sic coniungi diabolo

5. A: figuram figuram. 7. A in marg.: Malorum congregacio est
unum corpus naturale sicut bonorum est unum corpus mysticum. (Above
142* without mark of reference.) 12. A: contiast. 13. A in marg.:
Responsio. 14. B in marg. man. rec.: Ecclesia malignum per
consequens est unum corpus. A in marg.: Triplex generacio mala. 22. A:
correspondent. A₁: correspondent. 26. B: corpus deest. 30. B:
Christi deest. 31. B: cum coiungi.

K 14°, non sonat directe in misterium sed flagellum, et sic corpus diaboli habet esse naturale, cum secundum Augustinum in libro De Natura Boni... *omne malum oportet fundari in bono*: ergo omne malum moris fundatur in bono nature. Nec est inconveniens sed consonum modo loquendi sanctorum et vulgi vocare quamcunque creatam substanciam ex partibus quantitatis sive materialibus sive formalibus compositam verum corpus, sic enim vocatur aggregatum ex spiritualibus et indivisibilibus legibus corpus iuris. Tale ergo esse naturale habet quecunque aggregata substancia, unita in suo communi ut specie vel genere, et preter esse naturale habet rationalis creatura esse beatitudinis, virtutis vel vicii, ut est de membris Christi atque diaboli. Et loquendo de tali unione vel esse corporis negat Augustinus III°, De Doctrina Christiana, XXXII° cap., quod ex membris Christi atque diaboli sit unum corpus compositum.

A body may be composed either of material or formal parts.

L Et ulterius quando tangitur de forma uniente corpus diaboli, dicitur quod est dare formam extrinsecam et deformitatem intrinsecam. Forma autem extrinseca est presciencia Dei eterna qua scit et ordinat omnes tales constringi ad penam perpetuam, deformitas autem intrinseca est finalis inobedientia vel superbia, contumacia quam sancti vocant culpam finalis impenitentie vel peccatum in spiritum sanctum. Et sic idem peccatum continuat et seiungit. Continuat enim membra diaboli, constringens eos in tartaris in sua malicia, et segregat eos a consorcio beatorum, sicut calor dissolvens mixtum congregat * omogena, cum facit quodlibet ele-

The body of the devil is united by an outward form (God's fore-knowledge) and an inward deformity (the sin of final impenitence).

3. boni... lacuna in codd.; A in marg.: Augustinus. Hic locus in libro supra laudato non extat; sed plures similes inibi invenies. 9. B: ut supra corpus. 9. A in marg.: Quid est corpus. B in marg. man. rec.: Ex esse virtutis (vel) vicii unum corpus esse non potest. 16. A in marg.: Augustinus. 19. A in marg.: Nota de forma uniente malorum in corpore unum. 26. B: et sicut. A in marg.: Conclusio. 26. B: in carceris. A in marg.: Exemplum.

* 16. Aug. Opp. tom. II, p. I, pag. 58.

mentum mixti dissoluti petere locum suum, sed segregat ethrogena, cum dissolvit complectionem armonicam, resolvendo partes mixti in suas naturas simplices separatas. Oportet enim in die iudicii ex contrarietate frigoris corporis diaboli et caloris caritatis corporis Christi secundum legem forme ultime corpus bipartitum dissolvi, quando partes leves advolabunt cum capite suo quod est ignis consumens ad mansiones naturales in superis. Partes autem plumbee affectione terrestri descendunt ad inferos, et sic duo hec nedium sunt duo corpora, sed due persone (ut tetigi cap. XLIII° tertii libri); de quo satis est adducere unum testimonium beati Gregorii, IV° Moralium, cap. XI°. *Sicut,* inquit, *redemptor noster una persona est cum congregacione bonorum (ipse namque caput est corporis et nos huius capitinis corpus), ita antiquus hostis una persona est cum cuncta colleccione reproborum.*

Objection: The Church cannot be one body because its parts are separate in space.
Sed adhuc instant sophiste per hoc quod, si ecclesia M catholica sit unum corpus et omne corpus est vere continuum, tunc ipsa ecclesia est vere continuum; 20 consequens falsum, quia partes ecclesie distant per quotlibet miliaria sine parte ecclesie media intercepta.

Answer: All the parts have a common point of union in the head.
Hic concedi debet conclusio quod ecclesia catholica est vere continuum. Nam omne corpus cuius partes copulantur ad terminum communem est vere continuum; 25 dicta ecclesia est corpus huiusmodi, ergo conclusio. Assumptum patet per Aristotelem in Predicamentis, capitulo de quantitate, sic describentem quantitatem continua. Si ergo dicte ecclesie sit quantitas continua se-

2. A: ethrogena; A₁: etherogena. 5. A: calore; A₁: calcs; B: calorea. 10. Codd.: terrestres. 13. A in marg.: Gregorius. Codd.: cap. IX. 17. B est cuncta (sic). 18. A in marg.: Obieccio. Nota de continuitate ecclesie. 21. B: Antecedens falsum. 22. B: cum parte.

13. Opp. Greg. tom. I, pag. 112. 27. In Predicamentis, id est, in Categoris, cf. Categ. Cap. VI.: Itidemque in corpore potes accipere communem terminum, lineam vel superficiem, qua corporis partes coniunguntur. Aristoteles latine, interpretibus varia, ed. acad. reg. Borussica pag. 3. Arist. graece ed. Bekker I, pag. 4.

M¹⁴² cundum quam est formaliter magna, tunc ipsa est vere continua, ymo non solum quelibet pars huius ecclesie continuatur cum aliqua alia eius parte, sed omnes simul copulantur ad eundem terminum communem.

5 Pro quo declarando suppono quod, sicut ecclesia est unum aggregative, sic membrum eius et accidencia sua sunt unum aggregative. Aliter enim non foret *multitudinis credencium cor unum et anima una* (ut scriptura sacra dicit Act. IV° 32). Ex quo patet 10 quod omnes partes ecclesie collective intellecte copulantur ad eundem terminum communem ex omnibus communibus terminis ecclesie aggregatum. Nam iste communis terminus copulat quamlibet partem quantitativam ecclesie cum alia, hic secundum unam eius 15 partem et hic secundum aliam. Ymo (ut logice loquar) sicut punctus replicatus est tota substancia linea superficie et corporis quantitatis, sic substancia materialis aggregata est universum corporeum et eius partes sunt proporcionaliter partes mundi. Aliter enim *Deus non est* 20 *locutus per os sanctorum contra scripturam Luce I^o, 70, nec ecclesia foret unanimis uno ore honorificans Deum Rom. XV°.* Nec distancia localis nec discontinuacio 143· mathematice quantitatis obest, quia similitas secundum interiorem hominem et adnascencia membrorum ecclesie 25 secundum caritatem excedit unitatem sensibilem.

N Ulterius, cum maior sit unitas gracie quam nature, ostendendum videtur quod non solum quelibet pars ecclesie continuatur cum alia, nec solum quod omnes partes ecclesie continuantur ad invicem, sed quod 30 quelibet eius pars continuatur cum qualibet. Nam omnis pars ecclesie copulatur cuilibet per eundem terminum communem, ergo omnis pars ecclesie continuatur cuilibet. Pro assumpto suppono quod mediator Dei et hominum Christus Jesus plenus gracie et 35 veritatis faciat quamlibet partem ecclesie prodesse

Local distance
does not interfere with this union.

Not only is
there a continuous body but
every part is in
touch with every other,

since each helps all,

9. B: et scriptura. A: Act. I^o.

22. In codd. Job. XV; corrixi.

26. A in marg.: Conclusio. Nota quelibet pars ecclesie continuatur cuilibet.

cuilibet. Aliter enim non iuvarent se ad integrandum ^{143° N}

matrem ecclesiam ad profectum cuiuslibet. Tunc
arguo sic: *Eo ipso quo creatura agendo prodest alteri
quodammodo est cum ea, sed quelibet pars ecclesie
agendo prodest cuilibet, ergo quelibet quodammodo 5
est cum qualibet.* Assumptum videtur ex hoc quod
omne sic prodesse est meliorare, et per consequens,

*and therefore is
with it, since
things that
affect each other
must be
together.*

ex acquisitione qualitatis que est bonitas est alterare
et sic movere, sed secundum philosophum VII°. Phisi-
corum: *In omni motu movens et motum sunt simul.* ¹⁰

Sic enim concedunt quod sol secundum speciem suam
que lumen dicitur est simul cum qualibet parte orbis
subluminaris quam alterat, sensibile est ad omnem
punctum medii ubi agit speciem suam, et res post
sui corrupcionem est in suo effectu modo quo loquitur ¹⁵

scriptura Ecclesiast. III° 14: *Didici quod omnia opera
que fecit dominus perseverent usque in eternum.* Ex

*Every thing that
is is eternal,
as well in its
causation as in
its quiditity.*

istis sequitur quod sicut qualibet res est simpliciter
eterna secundum esse suum intelligibile, sic est
perpetua nedium in sua specie et principiis quiditatis, ²⁰

sed in suis causis individuis et in sua causacione,
cum semper sit causacio cuiuslibet rei. Et conformiter
est ubique, licet non secundum existenciam individui;
et idem videtur sapientem Salomonem sentire Eccl. III°
(ubi supra): *Quod factum est, inquit, ipsum permanet,* ²⁵
*que futura sunt iam fuerunt, et Deus instaurat quod
abiit.* Ecce quomodo primo proponit, quomodo que-
libet creatura permanet perpetuo et probat hoc de
nobis futuris, eo quod ipsa iam fuerunt, tam in suis
causis quam in suis effectibus. Probat hoc iterum de ³⁰

preteritis, eo quod Deus instaurat in fructu operis

8. A A₁: bonitas. 9. A in marg.: Aristoteles. 13. A: corrup-
cionem. 15. A A₁: effectu deest. 16. A in marg.: Conclusio.

Quelibet res est perpetua in sua causa in divinis et in sua causacione.

16. Eccl. III, 14: Deus perseverent in perpetuum.

9. Aristotelis Physicae auscultat. VII, 1. Ed. Bekker I, 243: Τὸ
τὸ πρᾶτον κινοῦν, μὴ ὡς τὸ οὐκενός, ἀλλ' οὗτον ἡ ἀρχὴ τῆς
κινήσεως, ἕτοι δύο τῷ κινούμενῳ. 23. v. 15.

N° 143^a illud quod nobis preteriit; sicut enim sol non posset agere in orbe sublunari secundum suam speciem, nisi anima mundi vel forma eius que est mundialitas deferret speciem ipsam sustentans secundum aliquid sui, sic non esset possibile rem facere quicquam boni post suam corrupcionem, nisi Deus eternus instauraret ipsam, causando eius pretericionem, causando etiam quod res succedens se habet in tali ordine. Et movetur 143^b quia res que * preteriit pro suo tempore ita causat; 10 sicut enim sequitur: Ista creatura hic causat, ergo hic est, ita sequitur: nunc causat, ergo nunc est.

Ex istis videtur quod omnia futura de necessitate evenient et quod nichil anichilari potest. All future things will happen of necessity, and nothing can be annihilated.
 Nam Deus qui non potest impediri ordinat cuncta 15 esse perpetua. Ideo dicit Ecclesiastes (ubi supra): *Non possumus eis quicquam addere nec auferre que fecit Deus, ut timeatur.* Si enim pretericio rei non potest destrui, multo minus eius esse quod est previe requisitum, nec aliter esset timendus ut Deus nisi sic fecerit. 20 Quando autem variavi ab ista sentencia, non cognovi ut modo, quomodo res habet multiplex esse, sed omne esse posui existenciam individuam rei in suo genere.

O Sic redeundo ad propositum, patet quod gracia et caritas Jesu Christi que realiter est ipsem Christus, est terminus communis copulans quocunque membrum ecclesie cuiilibet alteri. Ista autem copulacio per medium terminum communem tam nobilem est longe prestancior quam copulacio per terminum mathematicum. Et hinc reor Christum qui tantum amat 25 communia tam crebro posuisse se medium. Nam ipse est Dei virtus que consistit in medio inter patrem et filium. Unde voluit concipi in equinoccio vernali quod

1. A A₁; idem quod. 11. B: illa sequitur. 12. A in marg.: Correlatum. Necessitas absoluta. 13. Codd.: impedire. B: cuncta. 17. A A₁; Si pretericio. 20. Codd.: variam. 23. A in marg.: Gracia et caritas Jesu Christi est terminus communis copulans quocunque membrum ecclesie cuiilibet alteri. 30. B in marg. man. rec: Medium in omnibus tenet Christus. A in marg.: Quomodo Christus crebro se posuit in medio. 31. A in marg.: Nota octo media.

Christ is all
things loved the
mean,

habet tam diem quam noctem pro medio diei natu- 14³ O
ralis Luce I^o 36. *Hic mensis est sextus illi qui voca-*
tur sterilis. Voluit eciam nasci in medio noctis 2
Sap. XVIII° 14, 15. *Cum enim quietum silencium conti-*
neret omnia, et nox in suo cursu medium iter haberet, 5
omnipotens sermo tuus domine exiliens de celo a
regalibus sedibus venit. Tercio voluit poni in diver- 3
sorio, quod est hospitalaria media inter duos vicos.
Quarto voluit poni in medio duorum animalium, ut 4
patet Luce, II°. Quinto voluit opponere *in medio* 5
doctorum, Luce, II° 46. Sexto posuit se in medio disci- 6
pulorum, *ministrando*, Luce, XXII° 27. Septimo posi- 7
tus est *in medio latronum triumphando* Joh. XIX°, 18.
Octavo post resurreccionem stetit *in medio discipulorum*, 8
informando, Joh. ultimo. Iste ergo est abbas promittens 15
Matthei XVIII° 20, quod *ubicunque duo vel tres con-*
gregati fuerint in nomine suo, in medio illorum est.

which Aristotle
has shown to
be the seat of
virtue.

Hec autem facit abbas noster, ut doceat nos tenere
medium virtutis in nostris operibus. Et ex II° Ethic.
corum extrema ab illo medio in quo virtus consistit de- 20
viancia corruptunt virtutem; nec video quin, si quan-
titas mathematica continuat elementa, si humor aqueus
continuat iuxta singenia, si armonia corporis animalis
faciat membra adnata esse continua, quasi longe plus
latitudo, longitudo, sublimitas et profundum (de quibus 25
loquitur apostolus Eph. III° 18) facit unanimes vere
unum.* Illa eciam aqua sapiencie (de qua Ecclesiastici 14³
XV, 3) continuabit unius moris in domo, et demum
armonia in trinitate fundata illapsa universalis ecclesie 30
ipsam ex membris compaginatam faciet unam sponsam.

4. In codd: Sap. VIII.   4. 5. A: contire. A₁ B: continent. Correi e Sap. XVIII 14.   7. In Sap. loc. cit: durus debellator in medium exterminii terram prosilivit.   16. A in marg: Copulacio et unio Christi et in Christo.   19. A A₁: Ex secundo.   23. A. A₁: mixta singenia.   24. B: quin longe.

7. in diversorio. Cf. Lucas II, 7.   19. Cf. Aristotelis Ethic. Nic. lib. B. 7, ed. Bekker II, 1107.   24. singenia i. e. coiffuria.

P 143^a Unde Bernhardus, De Consideracione, libro V^o, ad Eugenium papam, ponit octo modos unitatum. *Est*, 1 inquit, *unitas que collectiva potest dici, ut multi 2 lapides faciunt acervum unum. Est unitas constitu- 5 tiva, cum multa membra unum corpus vel multe 3 partes unum quodque totum constituunt. Est et coniugativa qua fit, ut duo iam non duo sint sed 4 una caro. Est et nativa qua anima et caro unus 5 nascitur homo. Est unitas potestativa qua homo vir- 10 tutis non instabilis non dissimilis sed unus sibimet 6 semper nititur inveniri. Est consentanea, cum per 15 caritatem multorum hominum est cor unum et anima 7 una. Est et votiva, cum anima votis omnibus adherens 8 Deo unus spiritus est. Et est dignativa unitas qua 15 limus noster a Dei verbo in unam assumptus est personam.* Et super istas octo unitates dicit in quodam sermone quod *est unitas principalis qua tres persone divine sunt una indivisibilis essencia.* Et sic omnis ^{Unity may be}
unitas potest dici supernatural, natural or virtual.

20 Duo posteriora membra recipiunt divisiones multiplices et cum in equivocis non sit contradiccio, patet quod non repugnat corpus ecclesie non continuari, loquendo de continuacione naturali sensibili, cum quelibet pars eius quantitativa completa in actu non 25 sic continuatur cum alia naturaliter incommunicante, et tamen continuatur alia continuacione spirituali plus forti per spiritum Dei diffusum in cordibus omnium membrorum ecclesie habencium omnia in-communi.

Q Quarto principaliter arguitur per hoc quod ad uni- 30 vocam rationem ecclesie requiritur univoca racio sua-

1. A in marg.: Bernhardus. A B in marg.: Unitatis octo modi. 10. B: non instabit. 15. B: una assumptus. 20. A in marg.: Quarta obieccio. Hic nota. Nota materiam de univoca ratione parvum ecclesie. B in marg. man. alt.: Predestinacio < ^{activa} _{passiva}

1. Bernhardi Opp. pag. 1048. 15. Cf. sermonem Bernhardi (Opp. pag. 450): *Unitas principalis que et substancialis est in trinitate.*

^{4th} objection: If there is but one Church there should be but one way of membership, but we on earth have not the same form as the blessed.

rum parcium, sed non est talis univocatio in pere-^{143^o} Q
grinantibus, dormientibus et beatis. Ergo non univoce
constituunt Christi sanctam matrem ecclesiam que
non potest dici etherogena, nam si fides ponatur forma
constituens membrum ecclesie, videtur quod beati
quibus inest clara visio, evacuata fide non sint de
membris ecclesie, si caritas adhuc caritas patrie et
caritas vie sunt disparium rationum.

Answer:
We have the
same form:
God's prede-
stination.

Sed hic dicitur (ut supra) quod forma exemplaris
eternaliter formans ab extra quocunque membrum :
ecclesie est predestinacio Dei eterna. Forma autem
per se et ab intrinseco constituens membrum ecclesie
est predestinacio passiva. Ipsa enim non potest inesse
multiplicative, nisi assit ecclesia. Et sic habet quilibet
predestinatus fidem formatam caritate predestinacionis ,
secundum quam constituitur ecclesia vel eius membrum.
Et ita ratio est univoca in quocunque salvando.

Moreover faith and charity are the same, only that in heaven they lose their imperfection.

Unde sicut crementum et profectus persone non ¹
variat eius speciem, quia sic * homo secundum varia-^{143^o}
ciones etatum transiret de specie ad speciem, sic etas ²⁰
persone sancte matris ecclesie non variat eius speciem,
sed corroborat per accidens rationem ecclesie. Ymmo
manet eadem fides in mundo, in purgatorio et in
celo. Sed imperfeccio que ex parte est hic evacuabitur
in beatis; manebit, inquam, eadem fides que creditur, ²⁵
cum sit veritas eterna, et manebit eadem fides qua
et secundum quam creditur, quia manebunt iidem
actus et habitus. Est enim prima adhesio quam
creatura habet de veritate credenda actus fidei cui
accidit obscuritas enigmatica pro via que evacuat ³⁰
in patria veniente intuicione clara, caritas autem
eadem habens in patria confirmationem loco incerti-
tudinis.

4. A A, etheromogena.   9. A in marg.: Responsio.   16. A:
membra; B: ut eius: B in marg.: Quid hominem constituit membrum
ecclesie.   92. A in marg.: Nota bene quomodo manet eadem fides
in celo que est hic.

R 143^a Dissensio autem est apud doctores nostros, eo quod
 2 aliqui intelligunt fidem aggregative pro adhesione prima
 cum imperfessione sequente. Aliqui autem intelligunt
 fidem personaliter pro illa adhesione cui inest per
 5 accidens intuicio vel enigma. Illa autem prima adhesio
 precedens rationem est eiusdem rationis hic et in
 patria, sed ibi validior (sicut alibi diffuse exposui). Et
 sic omnes predestinati habent continue fidem gratia
 predestinacionis formatam, et sic non cadit a mem-
 10bris ecclesie per mortale, ut patet III°, De Doctrina
 Christiana XXXII°, et epistola XXXIII^a ad Bonifacium.
 Explicat hoc de David et Petro; de David autem
 explanat hoc in libro De Octo Questionibus ad Dulci-
 cium amicum suum; quorum omnium ratio est quia
 15 Deus non potest quemquam noviter diligere vel odire,
 sed sub quocumque gradu amat vel odit aliquem, sub
 eodem gradu eternaliter sic amat vel odit. Nec est
 detestabile quod Deus semper odit beatos in celo,
 nam semper odit peccata eorum preterita, non pro
 20 semper, ideo semper amat eos pro sempiterna glori-
 ficatione. Unde ecclesia excommunicat tales cum, ipsis
 existentibus in mortali, notificat eos privari commu-
 nione sanctorum secundum presentem iusticiam, cum
 humidum fluens ad tempus eis deficiat, nunquam
 25 autem anathematizat tales vel omnino dividit a cor-
 pore Christi nec potest. Et ista est plerumque sen-
 tencia Augustini, si bene inspicitur, non in dolo. Et
 patet ex soluzione proximi argumenti et huius, quo-
 modo intelliguntur sancti Ysidorus, De Summo Bono.

Difference of
opinion as to
what Faith is.

All the predest-
inate have faith
and cannot lose
it even by mortal
sin.

The Church
may rightly ex-
communicate
them for sin,
but cannot cut
them off from
the body of
Christ.

2. 3. B: prima imperfessione. 4. A. In marg.: Dupliciter dicitur fides.
 (Above 143^a without mark of reference.) 10. A. In marg.: Augustinus.
 11. In codd. epistola XXXII. Cf. Opp. Aug. tom. II, pag. 263. 13. In
 codd. A A₁: de decem questionibus. B: de conclusio iubet. Corrixi;
 cf. Opp. Aug. VI, pag. 121. A. In marg.: Deus odit ab eterno et diligit
 quos diligit et odit. 16. B: sic amat.

29. Isid. De Summo Bono, lib. I, cap. XIX: Sancta ecclesia ideo
 dicitur catholica pro eo quod universaliter per omnem sit mundum
 diffusa. Nam hereticorum ecclesie in partibus mundi coartantur.

cap. XIX° et Augustinus, epistola XXXIII^a ad Boni-^{143^a} R facium, quomodo ecclesia fidelium est ubique diffusa, ecclesia autem hereticorum est in parvo angulo coartata. Predestinati nempe dilatant more celestium fructus suos, alii autem licet sint hinc plures in numero, more terrestrium constringuntur. Christus enim caput prioris ecclesie cui oportet ut secunda subserviat, est potencior patre mendacii quem sic ligat, hoc est, ipsum in membris suis penaliter sic constringit.

Erroneous definition of the Church as the multitude of Christians who keep whole the true faith.

This definition excludes the O. T. Saints

and Christ himself,

In ista vero materia est quidam doctor describens^s ecclesiam sub * hac forma: *Ecclesia, inquit, est uni-*^{144^a} *versalis multitudo omnium christianorum, habencium ex integro rectam et eandem fidem per Christum et apostolos divulgatam et a sanctis patribus et consiliis generalibus declaratam.* Et patet quod loquitur¹⁵ de una sancta ecclesia catholica, quia aliter non assumeret pro genere quod ipsa ecclesia sit multitudo omnium christianorum. Primo, inquam, videtur quod¹ nulli patres veteris testamenti fuerunt de illa ecclesia, quia illa non fuit antequam Christus eam genuit per²⁰ effluxum sanguinis et aque de suo latere dormientis in cruce (ut dicitur Joh. XIX° 34), sed hoc non fuit pro tempore patrum veteris testamenti, ergo nec illa ecclesia. Ex quo sequitur quod cum *extra illam ecclesiam non est salus* (ut patet in extravagante Boni-²⁵ facii VIII^b. *Unam sanctam*), nullus patrum veteris testamenti salvabitur. Non enim foret pertinens decreto dicere quod extra unam sanctam et catholicam ecclesiam non est salus nisi intenderit quod nemo salvabitur nisi fuerit de illa. Secundo sequitur quod Christus² non sit de illa ecclesia, quia non est de universali multitudine omnium christianorum, eo quod non est

1. In codd. cap. XVI.	In codd. iterum: epistola XXXII.	A in
in marg.: Ubi est ecclesia.	10. B in marg. man. alt.: Diffinido ecclesia.	marg.: man.
A in marg.: Quedam descripcio ecclesie.	16. 17. A: assumeret.	
23. A: patrinum. B: patruim. A ₁ corredit: patrum.	24. A	
B: quod deest. A ₁ : sequitur quod.	26. In codd.: sequitur quod nullus.	
B: nullus patruum. A ₁ : nullum patrum.	29. B in marg. man.	
rec.: Extra ecclesiam non est salus		

s 144^a christianus, sed ipse Christus a quo dicitur quilibet christianus, et per consequens, nec est de numero salvandorum nec caput nec aliqua pars ecclesie catholice. Nam a Christo ut capite denominantur fideles servi so that he would not be the head of the Church.

5 Christi christiani (ut patet Act. XI°, 26). Ergo sicut Romanus non est Roma nec Israhelita ipse Israhel, et breviter, nulla generacio passiva est ipsum principium generans, sic nullus christianus est Christus sed Christi, et periret fides scripture de capite et de membris 10 ecclesie; et multo evidencius sequitur quod beata virgo non fuit membrum illius ecclesie, quia in sancto triduo non fuit illa ecclesia nec fuit posterius sibi incorporata.

3 Tercio sequitur quod nulla sit talis ecclesia, quia 15 nulla multitudo omnium christianorum habet ex integro eandem rectam fidem, tum quia defective et corrupte habet multitudo omnium christianorum fidem Christi, tum etiam quia nullam unam fidem habent omnes illi christiani nec pro specie nec pro aggregato. Nec valet 20 hoc sophisma: Isti habent fidem, sed nullam fidem habent. Nec valet fingere fidem que creditur, quia talia negantur a sic describente, et illis positis inculte aggregantur in descripcione tam anxie elaborata. Nam multi christiani habent fidem valde peccatis obliquatam, tam 25 presciti quam predestinati, et multi simpliciter infideles habent fidem creditam valde rectam.

T 4 Quarto sequitur quod nec apostoli nec alii fideles erant de ecclesia, antequam fides fuit per Christum et apostolos divulgata et a sanctis patribus in consiliis generalibus declarata; quod fuit diu post ascensionem domini et mortem apostolorum. Nam nemo fuit de ecclesia catholica, antequam illa fuit, sed illa non fuit, antequam fuit ita quod illa est: sed cum non fuit ita quod illa

The mass of Christians never keeps the faith quite whole.

The apostles would be out of the Church, with all who lived before general Councils had declared the faith.

9. A A₄: capite et membris.

deest.

20. B: hoc solum: Isti.

21. A A₄: fingere que creditur.

27. A in marg.: Argumenta contra quandam descripcionem ecclesie continue infra. (This is below 144^a without mark of reference.)

29. In codd. plerumque: consiliis pro concilie.

10. A A₄: et multo — ecclesie

— deest.

21. A A₄: fingere que creditur.

est, antequam dicta conscripcio sibi compeciit, sequitur 14^a T
quod tunc primo fuit ecclesia; quod esset valde incon-
veniens, primo quia Christus ex latere suo non formasset
ecclesiam, secundo quia nulli fideles * fuissent de 14^b
ecclesia ante consilia dicta generalia, et sic beatus 5
Stephanus et multi alii christiani fuissent mortui extra
fidem ecclesie; tercio quia compleentes prima consilia
post ascensionem fecissent primo ecclesiam catholicam,
quia posito quod essemus per diem ante prima consilia,
post ascensionem foret nobis verum quod nondum 10
est ecclesia catholica, quia nondum verificata est
descripcio.

Death and birth would be always making fideles, erit nova et nova ecclesia catholica, et per consequens, forent plures quam mille ecclesie catholice; quod est contra decretalem Bonifacii *Unam sanctam*. Et consequencia videtur ex hoc quod ut sic erunt nove et nove multitudines christianorum, et per consequens, non manebit per tot et tantas transmutaciones eadem ecclesia in numero, sicut patet querenti 20 diligenter quid foret illa ecclesia que sic continue remaneret.

The Church would include all the foreknown in present grace and exclude all predestinate who were in error.

Sexto sequitur quod omnes presciti in gracia forent 6 membra ecclesie catholice, et nulli predestinati dum erraverint in fide forent partes sancte matris ecclesie; 25 quorum primum videtur falsum de Scarioth et aliis hereticis, et secundum videtur fuisse falsum de David, Petro, Paulo et eis similibus pro tempore quo fuerunt infideles. Quorum utrumque est contra sanctorum sentencias et raciones factas superius. 30

There would be no Church triumphant.

Septimo videtur quod non sit ecclesia triumphans, eo 7 quod in patria non habuit fidem ut dicitur. Et sic nulla multitudo erit perpetuo ecclesia sponsa Christi, vel aliter ecclesia ad sui perfectionem fiet non ecclesia; quod est contra scripturam et rationem. 35

8. B: stetissent. 13. 16. AA₁: et per -- catholice deest.
9. A₁: habent fidem.

T 8 Octavo videtur quod ecclesia catholica nullibi sit ^{The Catholic Church would be nothing.}
 14^a nec aliquam partem habet, cum nichil sit, et sic ecclesia Romana non foret dignior aut indignior quam ecclesia catholica.

V Istas evidencias facio, ut dicatur seriose ad materiam ^{These opinions really follow from the premises.} et formam rationum, nullibi declinando a veritate de virtute sermonis, quia sentenciam quam ego exposui de ecclesia volo defendere de virtute sermonis, communicando capciosissime sophiste et cuicunque fideli vel infideli volenti quantumlibet protervire. Si autem ista descripcio non sit valida, ad quid ponitur pro cognoscenda sancta matre ecclesia?

9 Nono videtur, supposita communilogica iam currente, quod ecclesia universalis non sit aliquid, quia nec substantia nec accidens, et per consequens, cum nulla sit pars universalis ecclesie, ipsa foret tam quantitative quam qualitative indivisibilis, et per consequens, nec dominus papa nec Romana ecclesia foret caput universalis ecclesie, eo quod non sequitur: Si ipse exercet officium capitis in aliquos istorum, ergo in istos, quia pari evidencia diabolus foret caput eiusdem ecclesiae et haberet quotlibet capita tam bona quam mala.

10 Decimo et ultimo videtur quoad proprietates et accidencia ecclesie quod ipsa non habet sexus distinctionem, virginitatem, etatem vel ^{*} alia accidencia que fides scripture sibi attribuit, et per idem, non habet privilegium vel peccatum, temporalia vel regulam vivendi, cum non magis tendat ad unitatem quam membra diaboli, cum in illis sit pax quam Christus 30 Matthei X^o, 34, dicit venire dissolvere. Istas instancias pueriles contra rudimenta fidei oportet fidelem clare dissolvere, quia in principiis errorum oportet diligenter obstare, cum eorum admissio abducit in devium.

9. In codd. 20°.

34. A₁: pluries contra.

19. B: ipse exercitet.

27. A₁: tempora.

33. Ad cap. V. cf. Hus, De eccl. fol 205°.

CAP. VI.

Sed adhuc instatur finaliter deducendo ad conformia ¹⁴⁴ A inconveniencia ad qualia adversarii deducuntur. Primo 1 enim videtur quod ecclesia tamquam monstrum habeat mille capita, et sic de aliis membris monstruose fabri- 5 catia, et sic foret simul virgo et corruptissima syna-
 goga et Christi ecclesia. Hic dicitur (ut sepe) negando
 that the Church is a monaster,
 having a thousand heads, and
 that she is a virgin and a
 corrupt synagogue, and
 Christ's Church. qui sunt ista ecclesia, ergo sunt capita huius ecclesie,
 quia sunt capita istorum singillatim. Et tamen nullum
 eorum est caput istorum. Ad hoc ergo quod sint a
 capita ecclesie, oportet quod ecclesia habeat illa omnia
 et singula tamquam eius capita. Cum enim caput ¹⁵
 iuxta Aristotelem dicatur ad aliquid, patet sophistis
 quod non sequitur: Hoc caput, hic pater vel hoc mem-
 brum est huiusmodi, ergo est caput, pater vel mem-
 brum illius, nec sequitur: Hoc est caput naturale huius b
 capitanei, existentis caput date ecclesie, ergo hoc est ²⁰
 caput illius ecclesie. Non enim oportet equivocando
 in capite, si hoc sit caput capitatis, tunc hoc est caput
 cuiuscunque capitati ab illo capite, et correspondenter
 de aliis membris. Quilibet enim pars predestinati
 potest dici pars corporis ecclesie, nullum tamen est ²⁵
 membrum ecclesie nisi persona predestinata, et omnis
 talis est membrum ecclesie sicut proporcionaliter
 dicendum est in humano corpore. Et patet quod ad
 noticiam illius materie de sancta matre ecclesia nedium
 oportet scire theologiam et iura canonica, sed omnino ³⁰
 logicam, phisicam et ethicam que omnes subserviunt

The difficulty
as to heads
rests on an
equivocation.
A head may
belong to the
Church without
being the head
of the Church.

3. A in marg.: Prima obiec^{ci}o. 7. A in marg.: Responsio.
 12. singillatim: ita cod. A et B. A₄: sigillatim. 16. B: de sophistis.
 17. 18. B: membrum est huius. 28. A in marg.: Correlarium.

A 14^a matri nostre. Sicut enim non sequitur: Pater in divinis generat, et ipse est natura divina, ergo ipsa generat, ita non sequitur: Ista persona capitatur istis capitibus, et ista persona est hec ecclesia, ergo hec ecclesia sic 5 capitatur. Nam ecclesia dicit abstractive multitudinem fidelium secundum rationem qua uniuntur in capite; ad quem sensum ecclesia non potest esse non ecclesia vel dampnari. Ecclesia ergo non est monstruosa composita.

B 2 Sed quoad secundum, conceditur quod ecclesia est 2. The Church
10 virgo, cum sit sponsa virginis Jesu Christi ex qua ut
vera matre spiritualiter procreamur, et sic est castissima
14^a secundum se totam in patria; * hic tamen, fornicando
cum adulterante diabolo et sic membris eius, multis
criminibus parcialiter est corrupta (ut patet ex fide

15 scripture Ezechielis XVIII^b). Verumptamen nunquam recipitur ut sponsa beatifice amplexanda in dextera in lecto sponsi, antequam fuerit pura virgo omnimode sine ruga; Christus enim est sponsus virginitatis.

3 Et quantum ad tertium punctum, dicitur quod 3. Every syna-
20 omnis sinagoga que est pars sancte matris ecclesie gogue that is a
est ecclesia, non econtra. Et ideo tam crebro vocatur part of Holy
synagoga in veteri testamento ecclesia, sed non memini Church is a
quod in novo testamento aliqua particularis ecclesia
dicitur synagoga (cuius racio dicta est alibi). Secundo
25 obicitur per hoc quod iuxta dicta sequitur eandem
personam verbi esse filium, patrem et sponsum ecclesie;
quod est contra leges tam nature quam ecclesie,
cum nunquam desponsavit quis licite matrem suam. Hic dicitur concedendo conclusionem assumptam, cum
30 Christus nedum despontat universalem ecclesiam sed
desponsacione perpetua quodlibet membrum eius. Et
quantum ad leges allegandas in contrarium, patet quod

It is objected
that Christ
would be at
once son, father
and husband of
the Church.

9. A in marg.: Nota argumenta logica de materia capituli ecclesie.
(Below 14^a without mark of reference.) 13. B: sic deest. 15. A in
marg.: Nota. 24. A in marg.: Secunda obieccio. Item est filius pater
et sponsus ecclesie, puta Christus etc. 29. A in marg.: Responsio.

9. Conf. Hus, De ecclesia, Opp. tom. I, 198^c.

There is no
reason why
such relations
should not exist
spiritually;

loquuntur de contractu, de cognacione et despon-^{144^a B}
sacione carnali, non autem spirituali, sicut debemus
loqui in proposito et eo debemus eam magis atten-
dere, quo est preciosior, proprior et in scriptura sacra
expressior.⁵

Nam secundum illam omnes salvandi sunt filii Dei ^o
et veri fratres ex utroque parente, ymo secundum logi-
cam Christi rectissimam Matthei XII°, 50: *Quicunque*
filius regni voluntatem patris sui fecerit qui in celis
est, ipse suus frater, soror et mater est. Et sic sine ¹⁰
distinccione sexus spiritualis omnis christianus pre-
destinatus, sive masculus sive femina, est frater, soror,
mater et sponsa Christi. Ideo Canticorum V^o, 1, dicitur.
as the Church
is truly all the
things that she
is called in
Scripture.
ecclesie: *Veni in ortum meum soror mea sponsa.*
Ymo ecclesia est vere domus Dei, civitas regis iusticie,¹⁵
regnum celorum, ortus conclusus, fons signatus et
alia que scriptura ad sensum mysticum sibi attribuit.
Nam in spiritualibus eadem substancia habet in se
sine repugnancia quotlibet raciones vere earum denomi-
naciones, ut exemplariter videre possumus quomodo ²⁰
contrariorum species et intenciones sunt simul in
medio et in mente. Et ille qui ignorat hoc est valde
indispositus ad cognoscendum catholice illud celeste
coniugium. Nam Ysaie XXVI°, 1, dicitur de Christo et
sancta ecclesia: *Salvator ponetur in ea murus et* ²⁵
antemurale. Christus enim secundum divinitatem
inmediate complectitur sponsam suam, et secundum
humanitatem qua minutus est paulominus ab angelis
est antemurale, quia dux belli diro certamine superans
hostes ecclesie, et sic de quotlibet rationibus quas omnes ³⁰
apostolus I^a Corinth. XV°, 28 compendiouse complecti-
tur, dicens quod *Christus est omnia in omnibus.*

Unde * ignari scripture divertunt ad tales pueriles ^{145^a D}
instancias, quando aliunde deficiunt argumenta et
dicunt quod *scriptura nostra est impossibilis in tantum*

24. Yasse; Codd. Ysidorus. Correxil. 26. A la marg.: Christi
respectus ad ecclesiam. 33. A la marg.: Duplex opinio.

D 14^a quod quidam dicunt nullam esse ecclesiam catholicam,
quia non est dare universalia ex parte rei. Quidam
2 vero dicunt quod ecclesia est ecclesia, sed non est
aliquid sed aliqua, nec aliquid est membrum ecclesie,
5 et sic scriptura sacra de capite ecclesie, de anima eius
et de aliis eius membris est manifeste impossibilis. Et
sic videtur quod habent dicere communiter quod, sicut
ecclesia nichil est, ita nichil valet, et sic Christus foret
mercator stultissimus qui tradidit semet ipsum pro
10 dicta ecclesia et nimis illuderet christianis de sponsa-
libus, de privilegiis et de attributis ecclesie.

Nam si ecclesia non sit ens vel aliquid, tunc non
est verum nec bonum, et cum nichil valet nisi pro-
porcionaliter ut est bonum, sequitur quod ecclesia

15 nichil valet. Sequitur enim secundum rudimenta dis-
cipline: Utrumque istorum est bonum, deducendo duas
particulares ecclesias, ergo utrumque istorum est res
aliqua, et sic mille res forent una res que, licet racio-
cinetur, vivat bene, male, exercens actus humanos,

20 subiectans accidencia velut substancia, tamen nichil est.
Unde habet partes et est satis sensibilis, divisibilis et
sic de aliis denominacionibus, sed nullum est caput
vel membrum eius, nec aliquid est intra, extra vel
pars ecclesie, cum nunquam incepit, incipit vel desinet.

25 Et sic nedum domus materiales non manebunt post
ablationem minime partis materialis per auram vel
avem, et sic oporteret indies de novo consecrare
ecclesias, sed et communitates, ut conventus, abbathie,
atque religio deficerent continue et innovarentur, ut

30 quevis persona de talibus deficit, vel quomodolibet
innovatur, et periret appropriatio temporalium, eo
quod non superesset collegium cui temporalia sunt
donata. Non enim iure hereditario carnali sed imita-

Some say that
the Catholic
Church (as an
universal) has
no real exi-
stence.

If the Church
is nothing it
cannot be good.

Any local
church may be
something and
so a thousand
somethings may
make up one
which, in spite
of all it does
and is, we are
to call nothing.

By similar
reasoning we
might conclude
a house or a
corporation has
no continuous
existence, since
the parts vary.

1. A A₁: quidam diceret. 5. In codd.: scriptura sacra. 12. A la-
marg.: Obiecito. 22. B₁: sed deest. 23. 24. B₁: vel partes.
24. B₁: vel delinet. 29. B₁: innoveraruntur.

cione spirituali a qua forte degenerantur, debent tales 145° D. elemosinas vendicare.

Objection :
If a whole is
all that its parts
are, man is at
once the body
of Christ and
the body of the
devil.

Item, iuxta dicta totum genus humanum est unus ^E homo, divisus in duos homines, et uterque eorum habet Deum et dominum Jesum Christum pro capite, ⁵ ergo uterque eorum est corpus domini, et per consequens, ille totus homo foret corpus domini et sic sine ratione reprobaret Augustinus Ticonium de corpore domini bipertito. Nec est evidencia quod exercitus vel populus facit quidquid facit pars eius, quin per idem ¹⁰ ille magnus homo foret simul corpus Christi et corpus diaboli, salvatus et dampnatus, quia secundum partes, ergo etc.

Answer:
Mankind is di-
vided into two,
and in a sense
they both have
God for their
head, but only
one is the body
of the Lord.

Hic dicitur concedendo assumptum, cum non possunt esse plures quam duo homines, et ita conceditur quod ¹⁵ uterque istorum duorum hominum habet Deum pro capite, * non pro parte eius, sed principaliter extrinsecus influente, et sic unus eorum est corpus domini quod est sancta ecclesia, sed alter non est corpus domini, sed corpus diaboli. Et sic non sequitur: Hoc ²⁰ corpus est domini, ergo hoc est corpus domini. Et hoc intendit Augustinus, III° De Doctrina Christiana, XXXII° cap., increpans Ticonium, quia vocavit prescriptos corpus dominicum. Non enim est totum corpus naturale corpus domini bipertitum, nisi utraque pars ²⁵ fuerit corpus domini. Et cum Augustinus XXXII° postquam ostendit quod Christus et corpus suum quod est ecclesia sunt una persona, increpat eum in secunda regula qua vocat totum genus hominum corpus domini bipartitum. *Non, inquit, sic debuit appellare. Non* ³⁰ *enim revera domini corpus est quod cum ipso non*

2. B: elemosina. 3. A in marg.: Tertia obieccio. 14. A in marg.: Responsio. Totum genus humanum est unus homo divisus in duos homines et unus illorum est corpus domini et aliis est corpus diaboli. Contra Ticonium. 23. A in marg.: Augustinus contra Ticonium.

8. In tertio libro De Doctr. Christ. cap. XXXII. 22. Cf. Hus, De ecclesia, Opp. tom. I, 206^b.

E 145^a erit in eternum, sed dicendum fuit de corpore domini vero atque permixto, aut vero atque simulato, quia non solum in eternum, verum etiam nunc ypocrite non cum illo esse dicendi sunt. Ecce quam plane iste sanctus diffinit quod presciti non sunt de Christi ecclesia. Unde De Consecratione, d. II^a, *Hoc sacramentum*, dicit canon quod *per cibacionem eucaristie societatem vult intelligi corporis et membrorum quod est ecclesia in predestinatis*. Et De Penitencia, d. IV^a, *Si ex bono; et sepe infra habetur quod nemo est de regno Christi quod est ecclesia, nisi vere filius quem pater dedit sibi*. De quo dicit Joh. III°, 16, quod oportet *ut non pereat, sed habeat vitam eternam*. Et sic multi sunt in ecclesia qui vocantur filii nuncupati qui non sunt de ecclesia.

F Conceditur ergo quod homo qui est humanum genus Mankind is not the Church. est partim prescitus et partim predestinatus, et sic tempore suo partim salvatus et partim damnatus, sed ille non est ecclesia, quamvis faciat quidquid facit aliquis homo, quia ad unitatem requiritur unitas capitum, sed ut dicit apostolus II^a Cor. VI°, 15. *Que convencio Christi ad Belial?* Non ergo sunt duo capita ex equo vel subordinata, cum secundum apostolum *que a Deo sunt ordinata, sunt*. Et sic homo humani generis est corpus naturale sed non corpus ecclesie propter diversitatem contrarietas capitum et equivocationem ordinacionis divine ad gloriam et ad penam.

Et patet quid concedi debeat et quid negari in ista materia. Nam concedi debet quod homo generis humani facit quidquid aliqua eius pars facit, et simul est

6. A in marg.: Presciti non sunt de Christi ecclesia.
codd.: que communicacio. Corrxi e II Cor. VI, 15.

22. In

Mankind does whatever each of its parts does,

6. Decreti III. para, De Consecratione dist. II, cap. LXIII: Hunc cibum et potum societatem vult intelligi. 10. Decreti II. para, causa XXXIII, quest. III, dist. IV, cap. VIII. 24. Rom. XIII, 1.

but it is not the body of the Lord or the body of the devil.

A whole is not its part, but its parts.

It is a slander on the Church to say that the reprobate form part of her.

beatus in celo et dampnatus in inferno, et est ambe¹⁴⁵ iste ecclesie sed neutra illarum, et corpus illud secundum se totum est domini, sed non est corpus domini nec est corpus diaboli, cum totum integrale non est eius pars quantitativa sed est eius partes quantitative, et sic est collectum corpus domini et corpus diaboli.

Unde videtur mihi quod illi non minus heretice quam blasphemie^{*} scandalizant sanctam matrem ecclesi-¹⁴⁵ siam qui dicunt quod habet ut partes componencia tot membra diaboli, quia indubie tunc foret turpis¹⁰ sima et a Deo maxime odita, quia secundum magnam partem. Et cum Canticorum IV°, 7, de illa dicitur: *Tota pulchra es amica mea et macula non est in te,* et apostolus Eph. V^o, 27, dicit *illam esse ecclesiam, non habentem maculam neque rugam,* et illud dicit¹⁵ decretum (ut patet in fine XIII cap.): cum ergo nullus debet dubitare quia omnia ista loquuntur de sancta matre ecclesia, manifestum videtur quod illa non habet in sui compositionem aliquod membrum diaboli, sed sicut prudens paterfamilias non adoptat in filium²⁰ quem scit perdere patrem suum, sic de Deo, quia iuxta apostolum, *si ordinaret filios, et heredes.* Cum ergo iuxta decreta ille cadit in heresim qui aliter exponit scripturam sacram quam spiritus sanctus flagitat, sicut et ille qui imponit tantum vicium sancte Romane²⁵ ecclesie, et indubie scandalum tale redundaret in Dei blasphemiam, quomodo rogo foret gratus matri ecclesie vel sponso suo qui imponeret eis tantam calumpniā? Nonne Exodi XXI°, 17 cap., precipitur lege sponsi: *Qui maledixerit patri vel matri moriatur?* Non ergo³⁰ imponamus matri nostre maledictionem et heresim cuiusmodi necessario est singulus prescorum.

14. A A₁ illam esse: sequitur lacuna; ecclesiam: deest. 15. B: sicut dicit. 20-22. A A₁: in — ordinaret deest. B: quem sit. 29. A: Nonne codem XXI. A₁ corr. in marg. 30. A₁ in marg. add.: morte, ut Exod. XXI, 17.

22. Rom. VIII, 17.

G 145° Sed instatur quod, sicut omnes partes predestinatorum sunt partes ecclesie, ita omnia capita predestinatorum sunt ecclesie capita, et sic caput aggregatum foret caput ecclesie. Hic dicitur (ut supra tetigi) quod illud probabilius concedi potest de capite naturali et, intelligendo ecclesiam personaliter ut per accidens vel contingenter, est ecclesia, cum partes quantitative predestinati ordinantur ad beatitudinem. Sed locuti sumus communiter equivoce de capite, ut est persona regens capitaliter; quod est Christo proprium quoad totam ecclesiam.

Quarto arguitur per hoc quod iuxta dicta ecclesia foret per totum tempus veteris testamenti acephala, eo quod non potest habere caput nisi Christum, sed tunc non habuit Christum caput, ergo tunc non habuit caput. Et per idem videtur sequi quod eadem ecclesia fuit pro tempore crementi quotlibet membra sua, quia pro nullo instanti fuit nisi fideles qui tunc fuerunt. Unde in exemplo tacto in fine secundi argumenti videtur quod non manet eadem domus, quacunque parte ablata vel noviter veniente, quia per idem ablata iterum tanta et alia noviter veniente, et sic qualibet parte domus corrupta et una secundum se totam noviter generata, maneret eadem domus, sicut est de domo ecclesie.

H Hic sunt tres difficultates. Prima, utrum Christus fuit ante incarnationem, quia certum est quod eternaliter fuit verbum Dei et semper caput ecclesie. Sed videtur non fuisse caput eius intrinsecum antequam fuit homo.

Ad illud autem videtur dicendum iuxta sepe dicta quod Christus in primo instanti mundi fuit sponsus ecclesie predestinatione, in confirmatione autem angelorum dedit dotem parti sponse sue et sic in confir-

1. A in marg.: Nota; replicatio. 4. A in marg.: Responso.
 Omnia predestinatorum capita sunt capita ecclesie. 11. A in marg.:
 Quarta obiec^{tio}. 21. A: corrupta. 22. A A₂: manet.
 25. A in marg.: Responso. Prima difficultas. B in marg.: Utrum Christus
 fuit ante incarnationem. 30. A in marg.: Christus in primo instanti
 mundi fuit sponsus ecclesie.

30. Cf. Hus, *De ecclesia*, Opp. tom I, 198°.

4. The Church
of the O. T.
would have been
headless, since
Christ was not
then its head.

Christ before
his incarnation
was not intrin-
sically head of
the Church,

but he was
always head by
predestination.

macione Abel iusti et aliorum sanctorum usque ad 145° Hincarnacionem, manente continue eadem desponsacione, cum Cesar semper Augustus continue auget.

In the incarnation he made second nuptials, raising a part of the Church to be Queen.
In the incarnation vero fecit secundas nupcias, 145° creando quandam reginam partem tocius ecclesie que 5 quadam proprietate dicitur ecclesia christiana. Tunc enim dux et legifer noster familiarius alloquens sponsam suam (ut dicit apostolus Hebr. 10°) per assumptionem humanitatis inducit arma nostra et ut gigas superavit hostes ecclesie, redimens partem sponse incarceratam 10 et docens aliam quomodo sequeretur eius vestigia. Unde tota doctrina christiana stat in ista oracione ecclesie qua rogamus sponsum per adventum eius in carnem, ut doceat nos terrena desplicere et amare celestia. Despicere, id est, in affectione postponere. Ille 15 enim despicit temporalia qui a summa sede anime ipsa abicit et facit ipsa intencionis celestium abiectissime ministrare. Et bene foret sibi qui perfecte didicerit istam regulam religionis, tunc enim foret in recta via sequendi sponsum et assumptam iuven- 20 culam in regnum celorum.

At the last advent the Lamb will make marriage consummate and the whole Church will be crowned as Queen.
Tercio vero in ultimo adventu faciet agnus nupcias consummatas, coronando et confirmando reginam integrum que est una columba et universalis ecclesia, non pars alterius ecclesie (ut patet Apoc. XXI°). Et 25 super ista consideracione dependet magna pars sensus scripture et servicii ecclesie. Nam ex fide erit una totalis ecclesia glorificata post diem iudicii, et illa secundum magnam partem est modo sponsa in celo, in purgatorio et in mundo. Ideo illa est continue una 30 universalis et sancta mater ecclesia, et illa est quam

4. A in marg.: Christus in incarnatione originavit ecclesiam christianam.
 8. A in marg.: Nupcie Christi per incarnationem. 12. B in marg.: Tota doctrina christiana stat in sua oracione. 15. B: preponere.
 22. A in marg.: Nupcie consumacionis. B: nupcias consumptas. 25. B: Moralium XXI.

3. Cf. Wyclif's. De Benedicta Incarnatione cap. V, pag. 67.

I 145° debent leges intelligere et omnis christianus reverenter intendere; illa, inquam, figurata est in Salomone et templo, ut canit ecclesia. Frustra namque ordinaretur vel legeretur quod Salomon haberet tot reginas, tot 5 concubinas et tot adolescentulas, nisi ut figurando Christum significet nobis suum coniugium cum spiritibus celestibus, tam angelis quam animabus, quam cum adolescentibus viantibus; ex quibus omnibus componitur una columba que est universalis ecclesia, 10 eadem que coronabitur in patria, quia aliter foret continue alia et alia universalis ecclesia. Frustra etiam ordinaretur et legeretur construccio templi Salomonis (de quo III° Reg. VI° cap.) ad figurandum Christum et ecclesiam, que est *templum suum* (ut dicit apostolus 15 I^o Cor. III° 17). Sicut enim fuerunt tres partes templi: prima in quam totum vulgus et alienigene intraverunt, quam sacerdotes in tempore Christi negotacionibus occuparunt (ut patet Matthei XXI°, 12). Et illa signat militantem ecclesiam in qua sunt etiam alienigene ut 20 presciti. Secunda vero fuit corpus ecclesie populo Israhelitico deputata, signans perfecciores pure Israhelitas a rugis in purgatorio depurandos. Tercia vero fuit sancta sanctorum in quam soli sacerdotes intrarunt solemniter semel in anno. Et illa signat triumphantes, 25 ut exponit apostolus Hebr. IX°, 11: *Christus assistens pontifex* etc. Sic, inquam, tota fabrica templi signat universalem ecclesiam iuxta fidem. Unde istum articulum fidei tenentur * episcopi docere inferiores sacerdotes et populum, quia aliter ignorarent usum ser- 30 vicii ecclesie ad cuius noticiam obligantur, et specialiter illum articulum fidei *ecclesiam sanctam catholicam* quem omnis catholicus debet scire.

Solomon's
queens, concu-
bines and
virgins figure
the three states
that compose
the Church.

4. A: reginas; A in marg.: Concubine, regine, adolescentulae Salomonis. 13. A: III Reg. VI cap. 15. A in marg.: Distinctio templi Salomonis ad ecclesiam. 16. A: primam in; B in marg. man. rec.: Templi partes tres. 16. A: alienigene. 23. Codd.: qua;

3. Vide supra pag. 97 l. 5. 4. Cant. VI, 7.

A good bishop remains after death patron of his (local) Church. Et patet quod Christus semper est caput ecclesie.^{146° K} Unde ego credo quod, quicunque episcopus vere presidet in particulari ecclesia, remanet post mortem suam caput vel patronus eiusdem ecclesie. Quamvis enim moriatur in corpore, procurat tamen in spiritu 5 pro subditis eciam fervencius quam in via, et post diem iudicii habebit quandam preeminenciam et illuminacionem, sicut in angelis longe alterius rationis quam prepositura viancum. Ideo rogamus, ut sanctos episcopos semper habeamus patronos in celis. Sed illi non contendebant circa primatus, adulterantes scripturam sacram, ut populus astringatur in via credere quod ipsi sunt capita sancte matris ecclesie.

A difficulty: Whether before the incarnation posito quod essemus ante incarnationem, quod verbum a the Word was the man Christ est homo Christus Jesus. Et videtur quod sic, nam Jesus. Yes; for he was so both secundum rectam philosophiam et logicam creatura ideally and potentially. Secunda difficultas logica est, utrum debet concedi, nendum habet existenciam in suo singulari sed tam esse ydeale in verbo quam esse potenciale in causis secundis. Cum ergo ante incarnationem fuit illa sancta massa materialis in patribus, quam postmodum assumpsit de virgine, et spiritus habuit esse in humana specie, videtur quod totus Christus habuit humanitus esse potenciale, et sic esse. Confirmatur secundo ex hoc quod sacerdos conficiens in sancto triduo vere conficeret corpus Christi, sicut dicunt doctores concorditer, in tantum quod hoc foret tunc verum "hoc est corpus Christi" (ut recitavi in tractatu De Incarnatione); quare ergo non foret verum ante incarnationem quod verbum est Christus, cum tunc habet corpus quod post unit sibi, sicut est de corpore suo pro triduo?

Confirmation: In the three days the body to which he was afterwards united was his.

1. A la marg.: Conclusio. 4. A: est (in red ink) suam est caput.
 7. B: quandam primiciam. 14. A in marg.: Secunda difficultas. Utrum verbum est homo Christus Jesus ante incarnationem. B la marg. man. rec.: Ante incarnationem verbum est homo Christus Jesus. 21. B: missa. 32. B in marg. man. rec.: In triduo.

Lo Tercio confirmatur ex hoc quod ecclesia foret
146^a aliter acephala, cum tunc non haberet caput intrin-
secum sicut post, et cum non potest habere taliter
nisi unum caput, videtur quod Christus ante incar-
5 nacionem fuit caput sponsorum intrinsecum, quia aliter
vel haberet duo capita vel idem foret caput extrin-
secum et caput intrinsecum. Et ad illud sonant quot-
libet scripture (ut allegavi alias de beato Jeronymo
in quadam epistola ad Paulum et Eustochium).

Confirmation: Otherwise the Church must have been headless.

10 Hic dicitur quod patribus veteris testamenti fuit
hec vera: verbum est homo Christus Jesus. Ipsi enim
secundum sanctos habuerunt eandem fidem quam nos
habemus. Ideo sicut nos credimus creacionem mundi,
carnis resurreccionem et vitam eternam, hoc est, quod
15 Deus tempore suo creat mundum, quod mortui resur-
gent, et quod beati vivunt eternaliter post diem iudicii,
ita utraque ecclesia credit incarnationem, scilicet quod
Christus pro suo tempore incarnatur. Et sic propo-
sicio nostra: Christus est homo, foret in signo utro-
20 bique vera, non quia tunc est quod Christus est homo,
sed quia verum est quod Christus est homo pro
suo tempore. Nec video quod Christus est homo
24 pro illo tempore, cum tunc compo*neretur ex corpore
et anima quam assumeret pro illo tempore, et potis-
25 sime foret primus Adam secundum materiam et non
secundum raciones seminales, qualiter apostolus dicit
Levi fuisse in lumbis Abrahe, et qualiter Anselmus
dicit: *Omnes nos fuisse Adam*, sed limitatum est ad
existenciam individuam humanitatis Christi.

Reply.
The fathers of
the O. T. be-
lieved in the
incarnation.

so far that Christ would be man in due time.

30 Et ad primam instantiam dicitur quod non sequitur:
a Hoc eternaliter fuit et hoc est iste homo, ergo iste
homo eternaliter fuit. deducendo pure creaturam.

10. A in marg.: Responsio.
remarcat.

15. A A: deus doest.

B

26. Ep. Pauli ad Hebr. VII, 5. 27. Anselmi, De conceptu virginali et originali peccato cap. XI. (Opp. ed. Gerberon, pag. 101.)

We must be careful to distinguish between potential and actual being. Conceditur tamen de Christo quod ipse eternaliter fuit ^{146^a L. Deus; nec sequitur: Si iste homo habet esse potentiale in causis secundis, ergo iste homo est pro eadem mensura, quia tunc omne individuum quod posset esse foret, et sic esse in potencia est distrahens. Vel con- 5 cesso quod Christus habet esse creatum pro mensura data, quod est, esse cause secunde, tamen tunc non habet esse Christi, quia tunc haberet existenciam huma- nitus singularem.}

Christ assumed the human body with the soul. He had the soul in the three days but not in O. T. times.

Et sic respondetur ad secundam instanciam con- b cedendo assumptum, cum Christus fuit in triduo tam corpus quam anima, sed cum Christus non assumit corpus ypostatice nisi mediante anima, patet, cum nondum creata est anima Christi pro tempore veteris testa- menti, non pro illo tempore est Christus, nec sufficit ¹⁵ ad esse individuum esse specificum, quia tunc omnes effectus absolute necessario evenirent.

The Church would not be headless, for the word was always its head, but in another way since the incarnation.

Ad tertium negatur assumptum, cum ecclesia semper fuit capitata per verbum quod mansit perpetue eadem persona et sic idem caput post et ante. Conceditur ²⁰ tamen quod post illas nupcias celebratas in utero virginis, quando Christus fuit murus et antemurale sponse sue, fuit caput rationis duplicitis et duplicitis nature et sic simul caput intrinsecum et caput extrinsecum eiusdem ecclesie. Et sic ad auctoritates potest dici (ut ²⁵ alias) quod Christus est pro tempore veteris testa- menti nedum secundum deitatem sed secundum causas secundas, et sic possunt ipsi dici christiani.

Tertia difficultas naturalis est, quomodo manet idem **M** corpus inanimatum aliis partibus corruptis continue ³⁰ generatis. Sed ad illud dictum est alias quod est dare corpus successivum tam continue quam interpolate, et ita est de domo materiali, sive ecclesia, sic quod existente secundum totam aliquam fuit illa que per-

^a. B: Concedit.   ^b. B: esse in persona.   ^c. In cod. A, spe*rum*; A B: *specula*.   ^d. A in marg.: Tertia difficultas.

M¹⁴⁶ mansit in principio, adhuc manet; et est eadem domus successiva que fuit a principio usque in finem; sicut posito quod ignis incipiat partibiliter generari et cum hoc corrumpi, tunc ignis successivus mensurat secundum 5 partes utrumque motum, et sic corrumpit inanimatum ad corrupcionem tocius et manet continue, dum corrumpit. Et si queratur, quando consecrande forent ecclesie, dicitur quod ille est ritus humanitus introductus, ideo non est vis de tali consecracione 10 assistente sanctitate persone incolentis. Istam autem materiam relinquo aliis.

Sed quinto arguitur, probando sequi ex dictis omnem honorem et obedienciam inpendendam prelato confundi et omnem exaccionem corporalis debiti, cum 146^a deficeret probacio * predestinacionis vel sanctitatis, et illud secundum rationem foret fundamentum talia vendicandi.

Hic negatur assumptum, quia (ut patet alibi) operibus debet credi, nec licet prelato aspirare ad lucrum vel 20 honores illis dimissis, quia ut sic redderet se indignum illis lucris atque honoribus. Unde oraremus omnes, ut ecclesia sicut in suis primitivis attendat pure fructuoso operi sine ambitione temporalis commodi vel honoris. Modo vero ad tantum invalescebat oppositum quod 25 de clero nostro potest dici illud Ysaie III°, 12: *Populum meum exactores sui spoliaverunt et mulieres dominante sunt eius.* Et sequitur: *Popule meus qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt.* Nam qui olim erant rectores anime, iam perversi sunt in exactores pecunie; qui 30 olim zelabant pro honore divino contempto honore mundano, modo contra lege Dei et per consequens honore eius postposito, preponderantes tradiciones

Objection :
We should not
know to whom
to pay honour
or even debt.

Answer:
As to honouring
prelates we
must judge
them by their
works.

Prevailing
abuses.

6. A: ad corrupcionem. 6. A in marg.: Nota. 12. A in
marg.: Quinta obieccio 18. A in marg.: Responsio. 20. A in
marg.: Nota processum. 22. B: attendat deest. 25. A in
marg.: Ia. IIIa. 29. A A₁: sunt deest. 31. A in marg.:
Avaricia cleri.

humanas nimis dediti sunt mundo, qui olim dediti ¹⁴⁶ sunt ministerio apostolico, contempto temporali lucro, modo econtra totaliter inhiant temporali comodo, insolencia mundana et ocio introducto. Et tum extorta sunt nomina: Nam qui olim nominarunt se a Deo 5 vocatos apostolos, hodie contendunt se permissione divina ab homine nude electos; qui olim nominarunt se servos domini Jesu Christi, hodie retorquent, ut nominentur domini reverendissimi et patres beatissimi, et (quod est summus gradus ypocrisis) vocant se servos ¹⁰ servorum Dei, licet sint in opere, et per consequens, in nomine reali servi precipui patris mendacii et mendacissima membra diaboli. Et sic necesse est iuxta propheciam scripture ut pervertantur mendacio et ypocrisi singuli non electi. *Tales autem, ut docet* ¹⁵ Augustinus in libro De Vita Christiana, *non sunt veraciter christiani.*

A care is wanted for the evils of extortion which infest the Church. Unde si quis zelans pro profectu sancte matris N ecclesie, habens in animo scintillam virtutis constancie, posset dicere quod tyriaca est contra exactores huius-²⁰ modi, extorquentes sine recompensa plus debita bona pauperum sancte matris ecclesie ex titulo quod sunt membra principalia eiusdem matris sine macula vel ruga, qui possunt temptationibus et tribulacionibus adversantium concurti sed non superari a membris ²⁵ diaboli vel submergi, ut dicunt iura canonica de sancta matre ecclesia: ideo ex ore proprio debent potentes mundi ab eis requirere quod ostendant secundum eadem iura procuratorum sufficiens in fructu operis quod sunt illi quibus bona sancte matris ecclesie ³⁰ sunt debita vel donata, quia dist. XL^a scribitur: *Non sanctorum filii sunt qui tenent loca sanctorum, sed*

1. Sumus in codd. Corrxi. 8. B: extorquent ut vocentur. 9. A in marg.: papa. 30. B: quod sint. 31. A in marg.: Dist. XL. Hic nota contra sanctitatem pape.

16. cap. VI, comp. Aug. Opp. Append. In tom. VI, pag. 186.
31. Decr. I pars, dist. XL, cap. II: *Non est facile.*

N° 14° qui exercent opera eorum. Et ista tyriaca obtunderet cauterium rubiginosum diaboli quod non gracia sanacionis sed gracia spoliationis apponitur membris Christi. Conceditur ergo quod tam honor quam 5 stipendum sunt impendenda Christi sacerdotibus, sed 14° oportet eos ex operibus dare * probabilem evidenciam quod sunt tales, cum nemo contra conscientiam daret bona sancte matris ecclesie membris diaboli; nam secundum leges humanas qui dat pseudoprocuratori 10 debitum creditoris, tenetur in penam negligencie, et si perdiderit datum creditori tribuere quod est suum. Multo plus creditor matris sue, et specialiter si negligit discernere utrum exactor sit fidelis procurator sancte matris ecclesie, quod iudicabit secundum opera et 15 regulas scripture. Nam liquido constat fidelibus quod decime, oblaciones et alie private elemosine debentur sancte matri ecclesie. Qua fronte ergo excommunicaret infructuosus operibus evangelicis subiectos simplices, nisi dent sibi bona sancte matris ecclesie, cum sit 20 evidens ipsum non esse de illa, sed in illa, tamquam eius hostem precipuum et ypocrisi atque mendacii eius infidelissimum proditorem. De isto inferius.

O Sexto arguitur contra dicta in ratione secunda; videtur enim, si Christus despontavit matrem ecclesiam 25 cuius fuit filius, quod filius foret senior matre sua, sicut est honorabilior, melior et formalior quam est illa, et sic ydemptificaret sibi omne membrum ecclesie (ut sepe innuitur in sanctis doctoribus et scriptura).

Hic dicitur quod Christus despontavit matrem suam 30 que est totalis ecclesia non secundum se totam, sed secundum synagogam ex qua Christus secundum carnem prodiit, et sic reliquit patrem et matrem (ut sancti doctores exponunt dictum suum Matthei XIX°, 5)

12. Creditor; fortasse debitor legendum. 13. B: est fidelis. 13. A in marg.: Sexta obiec^{tio}. 15. B: sua deest. 26. A₁: formosior pro: formalior. 29. A in marg.: Nota bene. Responso: Christus despontavit sibi matrem suam ecclesiam non secundum se totam.

We ought to
see that we pay
dues only to
those who claim
them rightly.

Objection:
If Christ was a
son of the
Church he was
older than his
mother.

Answer:
His mother was
the Synagogue,

et adhesit uxori sue, sed illud dictum oportet sane 146^a O intelligi. Nam Christus assumens illud quod prius non erat non perdidit vel desit esse illud quod erat, quia manet absolute necessario eternaliter plenus Deus, sed reliquit assumendo humanitatem esse solum Deus, 5 cum fuit humanitas que est aliud quam deitas. Et sic ubi prius fuit summe beatus cum patre stante illa beatitudine cum patre assumpsit miseriam frater-

*which he left for nam condicionis humane, et sic reliquit matrem syna-
the "Church of gogam, non deserendo membra predestinata in veteri 10
testamento, sed cum eis assumendo ecclesiam gencium,
(ut docet Apostolus Romanorum IX^b, 24). Verumtamen multos carnaliter Iudeos reliquit tamquam ineptos ad fabricam sancte matris ecclesie et secundum dotem novam adhesit uxori sue que fit plurimum ex gentibus, et 15
sic honorat matrem ecclesiam tamquam ipso priorem et superiorem, eo quod est duarum naturarum creatarum utraque. Et secundum corpus erat subditus parentibus suis carnalibus, ergo multo magis parentibus suis spiritualibus, hoc est, sibi et sancte matri ecclesie. 20 Sicut enim tam secundum corpus quam animam erat subditus trinitati, sic secundum corpus erat subditus sibi secundum animam.* Verumtamen videtur quod 147^c non sit senior quam universalis ecclesia sed econtra, cum ipsa sit coetanea cum mundo et senium dicit 25 rei mortalis periodum naturalem. Sed est antiquior quam creatura alia, cum sit antiquus dierum, et sic est honorabilior et melior quam mater ecclesia, proporcionaliter ut deitas excedit creaturam.*

*Christ's hu-
manity is the
form (i. e. the
organic principle) of the
Church.*

Sed difficultas est, utrum Christus secundum huma- P nitatem sit forma ecclesie. Et videtur mihi quod sic; nam sicut forma vivificat et movet corpus ad actus

1. 3. A A₁: sane intelligere. 2. A in marg.: De incarnatione.
3. A: assumendo. 12. A B: Romanorum; IX. deest; la codd.
locuta. 23. B: ut ita sit. 27. A in marg.: Diferencia inter
senium et antiquitatem. 30. B in marg. man. rec.: Utrum Christus
secundum humanitatem sit forma ecclesie. A in marg.: Dubium.

Proptera 147^a suos, limitans sibi et partibus suis crementum et alia accidentia naturalia, sic se habet nedum divinitas Christi extrinsecus sed humanitas eius intrinsecus ad sanctam matrem ecclesiam; unde blasphemum est cogitare quod subest potestati humane posse celebrare divorcium inter Christum et matrem suam, sicut carnaliter ymaginamur de defectu in carnali coniugio. Ecclesia enim est virgo spiritualiter intelligendo sicut tota multitudo celestium civium agnum sequencium (ut dicitur Apocalypsa. XIV°, 1), unde tales virgines possunt post corrupcionem recuperare virginitatem, sicut non contingit de virginitate carnali, quamvis semper possunt esse virgines. Nam eo ipso, quo predestinatus habet celibatum, recipiens a sposo ecclesie semen fidei, 15 gignendo filium Dei, est virgo, sponsa Christi, et per consequens, soror et frater eius germanus, et per idem, mater eius, cum gignit Christum spiritualiter ex semine sponsi in anima conversa ad Christum. Et istam materiam pulchre tangit decretum ex doctrina Augustini, 20 ut patet XXVII^a q. prima: *Nupciarum*, ubi dicitur quod ecclesia tota virgo est, cum Apostolus II^a. Corinthiorum XI°, 2 dicit: *Aptavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo*. Et ab illo viro cum vivit perpetuo, non licet recedere spiritualiter fornicando, ideo coniugatus manet spiritualiter virgo.

Questionem Sed dubium est tactum in quarto argumento de unitate numerali ecclesie, utrum Christus et quodlibet membrum ecclesie sit eadem ecclesia in numero, et videtur quod 1 sic ex triplici conveniencia numerali. Primo, inquam, 30 videtur quod quantumcunque partem anima hominis adequate actuaverit, quantumcunque materia cor-

Christ and
every one of
his members
make up one
Church.

7. A in marg.: Sponsa Christi. 14. B: sposo semen fidei gignendi. 21. A B: II Cor. X. A in marg. corr. Cor. XI. 24. 25. B: idem conjugata. 26. A in marg.: Dubium. A B in marg.: Utrum Christus et quodlibet membrum ecclesie sit eadem ecclesia in (A: deesset) numero (B: manu rec.). 30. B: anima deest.

19. Decr. II. pars, causa XXVII, q. I, a. XLII]

porea varietur, manet continue idem homo, ut hic ^{147^a Q supponitur. Quare ergo non sic de homine ecclesie cuius forma est Christus manens in eternum? Secun- 2 dum exemplum naturale est quod anima cuicunque membro copulata fuerit remanet tam anima quam ⁵ membrum eadem persona hominis. Quare ergo non sic de Christo et ecclesia, sic quod quodlibet membrum eius sit Christus, ut sonant multe auctoritates? Tercio ³ videtur quod sicut Christus mansit eadem persona in numero pro tempore mortis sue, tam in sepulchro ¹⁰ mortuus quam in inferno vivus, ita videtur eandem personam ecclesie disiunctive regnante in celo et peregrinantem in mundo, et sic Christus assumpit ypostatice personam ecclesie peregrinantis in beata virgine. ¹⁵}

We must be
careful to under-
stand rightly
what is unity
of person.

Hic oportet prudenter intelligere unitatem persone quam sancti exprimunt ex * scriptura, ut patet de ^{147^b octo generibus unitatum quas exprimit beatus Bernhardus, ut recitatur in proximo capitulo in responsione ad tertium argumentum. Et tunc loquendo ad sensum doctorum concedenda videtur sentencia cuius- ²⁰ libet horum trium argumentorum. Nam primo concedi potest quod manet continue eadem ecclesia que est collectum omnes predestinati et singillatim singuli, ac singulus eorundem omnes uniti in Christo capite, sed tunc oportet intelligere personam ut caput, basim ²⁵ tocius compositi et quodlibet membrum suum confuse tamquam absorptum in Christo absconditum, sic quod ecclesia Christi dicat Christum cum quocunque fidieli sibi incorporatum. Si enim papa dicitur ecclesia propter virtutem quam influit in ecclesiam, ³⁰}

11. Hic verbum omissum esse videtur. 16. A la marg.: Re-
sponsio. Nota quomodo omnia membra Christi sunt Christus cum corre-
spondentia. (Above 147^a without mark of reference.)

18. Cf. above pag. 109.

Q 147^a ut dicitur XXIV°, q. prima: *Quodcunque, et VII°, q. prima Scire debes*, multo magis primus papa admirabilis dominus Jesus Christus.

R Iterum, si procedentes carnaliter ab Adam primo dicuntur fuisse ipse in quo originaliter peccaverunt, multo evidencius descendentes a secundo Adam dicentur fore secundus Adam in quo finaliter requiescent. Nam semen fidei quod est veritas est magis communicativum quam semen corporeum. Iterum, si combustibile vel ignibile ut lignum, carbo vel ferrum dicitur post ignitionem vulgariter esse ignis, cum alium ignem non percipimus hic nobiscum, multo magis spiritualiter comestus a Christo et plene digestus ab eo usque ad quartam digestionem que est glorificacio; ille ergo cui vivere Christus est, sicut sunt omnes sancti qui vivunt Deum: manifestum videtur ad hunc sensum quod sunt vita eorum que Christus est.

The predestinate may be truly said to be Christ.

1 Et patet quomodo verum est quod benefaciendo vel persequendo membra Christi, ut sic, taliter respicitur ipse Christus (ut patet Matthei XXV°, et Act. IX°, 5).
 2 Patet secundo quod martyres nunquam possent sustinuisse tot passiones et fecisse tot miracula nisi per incorporantem et assimilantem membra capiti loquenter et operantem in eis dominum Jesum Christum.
 3 Et patet tertio causa quare Christus precepit suis declinare a mundo et sensibilibus et proicere totam scienciam, curam et affectionem in ipsum, quia aliter non assimilantur sibi, quia nichil plus obstat assimilacioni cordi, capiti et corpori ecclesie quod est Christus, quam mundana affeccio. Ipse enim sepe in evangelio vocatur regnum celorum, corpus quod sequuntur aquile, et vita omnibus ipsum viventibus. Et patet

To gain this unity with Christ we must throw away all worldly affections.

1. A in marg.: Papa quomodo dicitur ecclesia.

4. B: ab: deest.

16. Deum: hic aliquot verba excidisse videntur.

28. 29. B: assimilantur... assimilacioni.

1. Comp. Decreti sec. pars, causa XXIV, q. 1, c. VI, et causa VII, q. 1, c. VII. 15. Philipp. I, 21.

quomodo dicendum est ad secundam rationem et 147^a R
terciam, concedendo sentenciam catholicam, in qua
manuducunt, et cavendo diligenter ab errore intellectus
et scandalo auditorii. Posset enim seductus credere
quod omnis christianus foret idem personaliter cum 5
Christo secundum corpus et animam, ita quod non
forent dispare personae essentie vel nature, quod foret
nimis erroneous.

This oneness with his members does not take from Christ's separate personality as head.

Unde ne darem scandalum scole, * distuli istam 147^b S
materiam. Aliquis enim est participative Christus ut 10
quodlibet membrum eius, et aliquis personaliter ut
solum ipsum caput, et illi qui non capiunt istam
distincionem, non capiunt sensum huius scripture:
Qui adheret Deo, unus spiritus est, et quomodo
vinculum caritatis vel gracie est forcitus quam vin- 15
culum naturale, ut dicit Augustinus in libro De Vera
Religione XCI^c, et tactum est cap. proximo in solucione
tercii argumenti. Et patet quomodo intelligendi sunt a
doctores sancti, concedentes istam sentenciam, ut
Augustinus, Crisostomus et Bernardus cum aliis qui 20.
sapiunt Deum et legem scripture. Et patet secundo b.
quomodo tolli debent arguments sophistica in ista
materia, ut hii instant, si beati singuli sunt persona
Christi, tunc sunt personaliter ipse Christus, et sic
tantum Christus est homo, et omnis homo est omnis 25
homo, cum aliis arguciis multipliciter in materia de
trinitate. Sed hii non considerant quod multa possunt
esse eadem persona communicative, participative vel
secundum esse intelligibile, licet non personaliter, et
patet quod consequentie multiplicate non procedunt. 30

Ultimo patet quod non est repugnancia in c T
equivoco concedentibus et negantibus eandem propo-

3. B: in marg.: Error intellectus et scandalum sunt cavenda.
9. A: in marg.: Christus dupliciter dicuntur. 12. A B: Salomon.
A₄ corr. in marg.: solum. 17. B: de una religione. 31. A in
marg.: Contra dicta. 27 B: Sed hii.

14. I Cor. VI, 17. 17. Cf. above pag. 109.

T 147 sicionem sensibilem, ut unus catholice negat quod ipse est Christus, sicut fecit Baptista, quia non fuit personaliter ipse Christus, et aliis concedit quod omnis qui Christum induit est Christus (ut patet de sanctis predictis). Unde captandum est auditorium cui sic varie est loquendum, nec videtur esse concedendum quod omnis christianus sit Deus, licet omnis res sit Deus, et omnis substancia secundum esse intelligibile est Deus (ut patet in materia De Ideis), ut omnis homo est idem Christo, quia eadem species, et Christus est deitas, et tamen non est idem deitati.

Et ista sententia tangitur in decretis, *De Consecracione*, d. II^a. *Quia passus*, ubi Augustinus dicit quod *Christus in eucaristia commendavit corpus suum quod eciam fecit nosmet ipsos*. Nec aliter digne accipimus quoad beatitudinem, nisi simus predestinati ad corpus eius, ut vivamus in eternum (ut exponit Augustinus super Joh. in omelia). Glosa ergo sic distinguit: *Non, inquit, fecit nos corpus suum quod natum est de virgine 20 et sumitur in altari, sed corpus suum spirituale quod est ecclesia*. Et illa unio est pure res huius sacramenti (ut dicam alibi). Videtur tamen planius dicendum et modo loquendi sanctorum conformius quod idem est corpus in numero quod est ecclesia, et corpus in sacramento ac natum de virgine, cum sit ipse Christus. Aliter tamen est Christus ipsum corpus quia personaliter, et aliter christianus quia sacramentaliter, unus proprie et alias participative; et sic credo ego propheticam Christi intelligi

13. B in marg. man. rec.: *Unio Christi cum ecclesia est res pure sacramenti.* 16. B in marg.: *Corpus est Christus personaliter.*
21. B in marg.: *Christianus sacramentaliter et participative.*

13. Non extat ap. Augustinum, et est fortasse ab ipso Beda ad I Cor. 10 collectum ex tract. 26, 27, Aug. in Joan., vide notam (455) Friedbergii ad Decr. III, p. De Consec. c. XXXVI (Corp. iur. can. I, 1326.)

Matth. XXIV°, 5: *Multi venient in nomine meo, dicentes 147 T quia ego sum Christus, et multos seducent.* Non enim reor aliquem christianum vel pseudoapostolum dicere quod ipse est Christus personaliter, sed sacramentaliter per incorporacionem in corpus Christi mysticum; nam 5 Ephesiorum V^o, 27, scribitur: *Dico autem sacramentum magnum in Christo et ecclesia.* Illa autem pretensio solum nuncupative * ecclesiasticorum seducit plurimos. 147*

Objection:
Difficulties in
the doctrine of
predestination.

Septimo et ultimo arguitur contra dicta de gratia V predestinacionis que est insolubile ligamentum membrorum ecclesie. Mirum namque videtur multis quomodo aliquod accidens absolutum non potest perdi, quomodo ipsum stat cum mortali, et quomodo ipsa semper rectificat verum dominium, sic quod verum dominium stet cum mortali sicut stat cum prescito 15 ad tempus iustificacio.

Answer:
It is involved
in Bradwardine's doctrine
of God's unchangeable-
ness in love or hate.

Hic dicitur quod quicunque posuerit sentenciam doctoris profundii in correlario XXIIIⁱ cap., libri primi, scilicet quod Deus non potest quicquam noviter diligere vel odire nec vicissim aliquid odire vel diligere 20 plus vel minus. Quicunque, inquam, illud concesserit habet ponere graciam predestinacionis ad sensum expositum.

Unde non credo quemquam posse falsificare hoc fundamentum, quia indubie si est falsum est summe 25 hereticum. Nam dato quod Deus quemquam predestinavit, sicut oportet ex fide scripture concedere Rom. VIII°, 30, de quadruplici gradu assimilationis membrorum ecclesie, scilicet *vocatione, predestinatione,*

1. A: Matth. XXIV deest et hab. lacunam.	6. A: V deest.
8. A, false: ecclesiasticorum sacramentorum.	9. A in marg.: VII obiecicio.
12. B in marg. mai. alt.: Gracia predestinacionis non potest perdi. Stat cum mortali.	13. B: ipsa non; A ₁ habet: ipsam. Sed rectius A: ipsa (scil. gracia).
14. A in marg.: Responsio, utrum predestinatio stat in eodem cum mortali. (Above 147 without mark of reference.)	16. A ₁ B: iustificato.
24. A in marg.: De predestinatione.	17. A in marg.: Responso, utrum predestinatio stat in eodem cum mortali. (Above 147 without mark of reference.)
18. sc. Bradwardini v. supra pag. 79.	18. In codd.: XXXII; vide supra pag. 79.

18. sc. Bradwardini v. supra pag. 79.

V 147^a *iustificacione et glorificatione*, patet quod est dare correspondenter ad predestinationem Dei eternam unam predestinationem passivam que incepit sicut incepit esse, quod iste est predestinatus. Et illa predestinatione cum sit precipuum donum Dei gratissime datum, cum nemo potest mereri suam predestinationem, eo quod non potest inesse nisi insit primo instanti predestinati, 5 ideo patet ex communi sermone dicto de gratia quod illa predestinatione est gratia precipua, sed dicitur ad aliquid, sicut scientia, meritum et multa talia que vocantur qualitates. Nulla enim qualitas est res abso-luta, potens per se existere, et sic conceditur quod non potest perdi, cum sit fundamentum glorificationi vel beatitudini, que nec etiam potest perdi. 10 Nam si alterum istorum perditur, ipsum fuit, et si unquam fuit, cum non potest esse accidenter predestinatione vel beatitudo, ipsum semper erit, et per consequens, non perditur, ideo si perditur, non perditur; et patet ad primum mirum.

X Quo ad secundum dicitur, cum nemo dubitat quin multi predestinati peccarunt mortaliter, tam peccato originali quam actuali, ut patet de David, Petro et Paulo, et predestinatione non potest perdi iuxta dicta, manifestum est quod gratia predestinationis stat cum peccato mortali, 15 verumtamen repugnat peccato in spiritum sanctum, sicut gratia prescriti secundum presentem iusticiam repugnat dampnacioni, licet aggregatum ex illa gratia et prescienza inferat necessario dampnacionem (ut patet XXXIII^a, q. quarta, *Vasis ire*, et capitulo sequenti 20 ex testimonio Augustini). Unde concedendum est quod Deus infinitum plus diligit Petrum quoad mores etiam dum negat eum, quam diligit Scarioth dum est

Predestination
is God's chief
gift, and from
its nature it
cannot be
given at all
unless carried
to fulfillment.

The predesti-nate may sin
mortally,

5. B: principium domini. 7. A: nisi nisi. 27. A: repugnat.
28. A: patet deest.

29. Decr. II. pars, Cause XXIII, q. IV, c. XXIII.

in gracia, quia cum necessario semper eque diligit,¹⁴⁷ X
semper diligit Petrum ad beatitudinem, cum scit eum
finaliter converti, Scarioth autem semper diligit ad
penam perpetuam, cum eternaliter videt omnia pre-
terita vel futura sibi presencia, ut hic supponitur.⁵
Et patet quod gracia predestinacionis quam quidam¹
vocant graciā prevenientem est quantumlibet melior
quam gracia nude secundum presentem iusticiam
quam quidam vocant * graciā comitantem. Sed² 148°
optima est gracia qua homo finaliter perseverat, que¹⁰
ducit ad confirmationem et gloriam quam quidam
vocant graciā consumantem. Et iste gracie sunt³
naturarum disparium, cum preter bonitatem super-
naturalē dicunt relationem ad mercedem. Nec est
negandum quin prescitus habet graciā prevenientem,¹⁵
concomitantem et eciam consumantem opus aliquod
bonum, sicut predestinatus habet graciā secundum
presentem iusticiam. Sed sic contendens equivocat
gratis eciam in signis nec effugiet, volens concordare
in principiis fidei de modo diligendi Dei et metha-²⁰
phisica de quiditate gratie, quin proporcionaliter ut
Deus diligit hominem est ipse gratus Deo, et propor-
cionaliter habet graciā; non quod illa gracia sit res, que
posset per se existere, ut grosse et heretice concepit Pela-
gius, sed quod gracia sit qualitas spiritualis vel denomi-²⁵
nacio qua quis est formaliter gratus Deo. Et patet
quod homo potest esse episcopus, dominus et minister
ecclesie, eciam prescitus, existens in gracia secundum
presentem iusticiam, sed homo non est cum hoc
membrum sancte matris ecclesie. Unde sicut heres³⁰
parvulus caret dominio, dum tamen tempore suo sit

Grace is not a thing but a quality by which man is pleasing to God.

2. B: ad peccatum.   4. A in marg.: Nota de gracia triplici, B in
marg. man. alt.: Gracia predestinacionis prevenientia.   10. B in
marg.: comitantem.   16. B in marg.: Consumantem.   21. A in
marg.: Quid est gracia.   21. B: ut deus — habet deest.
28. B: et prescitus.   34. B: tempore — alio deest.

1. Cf. Hus, De ecclesia, Opp. tom. I, 200°.

X 1,8. dominus omnium, sic predestinatus in mortali caret dominio, dum tamen alio tempore habet dominium, cum Deus eternaliter vult quod illud habeat pro suo tempore.

¶ Et si queratur, quare repugnat dominium in predestinato peccante mortaliter, dicitur quod ipse est tunc expers iusticie et cuiuscunque virtutis moralis, et per consequens, expers dominii quod oportet fundari in iusticia morali. Habet tamen iusticiam naturalem ad membra et omne quod placet Deo ut habeat, sicut et habet prescitus, et supra hoc habet iusticiam in predestinatione fundatam quam ad tempus obscurat piaculo. Unde non audeo dicere quod omnis peccans mortaliter non sit tunc membrum ecclesie, sicut videtur decretum dicere De Consecracione, d. I, *Ecclesia*, quia tunc esset tanta vel maior ambiguitas de prelatis, utrum sint membra ecclesie, sicut est de eis, ponendo solum predestinatos esse membra ecclesie, quia suspicionem probabilem habemus de mortali, qualem non habemus quod prepositi sunt presciti, et periret obedientia prelati, cum non sic debemus honorare membra diaboli nec dare eis elemosinam, cum scimus quod egenis membris Christi est debita; sic enim vacaret beneficium intrusoris cotidie tam de iure quam de facto, et sic contra testimonia sanctorum nimis perturbaretur ecclesia. Alia autem sunt dubia concernencia ecclesiam que patent alibi, ut quod Christus existens humanitus fons vivus plenus gracie est quantumlibet melior moraliter quam totum residuum corpus ecclesie, cum gracia unionis sit alterius rationis quam gracia posteris derivata.

A predestinate
man sharing
mortality, for-
feits his domini-
on for the
time.

5. A in marg.: Nota. 15. A in marg.: Utrum omnis peccans mortaliter non sit tunc membrum ecclesie. B in marg.: Episcopus in mortali non est protus membrum ecclesie. 18. 19. A habet rasuram: suspi . . . bilem. 30. B: cum: deest.

13. Deo. III. p. dist. I, c. VIII.

CAP. VII.

As commanded by the king, we give our honest opinion on the case laid before us.

Convenimus ex mandato domini regis ad dicendum ^{148° A} secundum videre nostrum veritatem in casu nobis exposito ad honorem Dei, ad profectum ecclesie et ⁵
 ad stabilimentum prosperum regni nostri, et hec tria in tractatu nostro se invicem consequuntur. Casus autem nobis expositus in compendio fuit iste: Duo viri armorum, homines ^{*} legii regis nostri fuerunt ^{148° B} inobedientes regi et legibus suis, et per consequens ¹⁰ regno, in redempcioне unius captivi Hyspaniensis, filii comitis de Dene in cuius custodia et redempcioне rex noster secundum leges suas debuit habere precipuum interesse. Unde quia noluerunt reddere regi ¹⁵ nostro captivi custodiam per quem captivum regnum redimeret multos milites suos in Hispania captivatos, mandati sunt per regem et regnum tuciori regis carcere mancipari. Sed secundo superaddentes inobedientie priori exierunt contra mandatum regis violente de carcere et prostrato custode carceris intrarunt septa ²⁰ Westmonasterii, in quibus vendicarunt omnino eximi a subieccione regis ex illius ecclesie libertate. Et tertio,

2. B: ad dicendam. 4. D (Codex Dublin.) et stabilimentum. 6. A
 in marg.: Casus. 9. B: fuerint. 21. 22. A A₁ B: exi a.

1. The Continuation of the Eulogium Historiarum gives an account agreeing with Wyclif: Ipsi timentes perdere redempcionem sui prisonarii noluerunt ipsum producere ad dominum regis mandatum. Rex per concilium eius obiecit eis quod ipsi fecerunt carcerem in dominibus suis infra regnum suum contra suum mandatum et voluntatem; et misit eos ad turrim Londonie. Ipsi vero prostrato eorum custode fugierunt ad Westmonasterium.

Constabularius turris venit, ut eos reduceret et Johannes Haule resistens interfactus fuit. . . . tamen Ricardus Shakille liber cum eo. Eul. Hist. III, 342 comp. Rollis of Parliament vol. III, pag. 10°, 30°, 51°.

A 14^a minando quod exirent de terra nostra coniuncti nostris capitalibus inimicis, dicuntur arma sibi parasse, literas salvi conductus ab hostibus procurasse et consilium domini nostri regis tamquam falsum publice difidasse.

5 Istis suppositis cum multis aliis que nunc esset nimis longum disserere, queritur utrum licet regi et regno suo in casu isto facere ut dicti captivi de Westmonasterio extrahantur. Et dicunt canoniste et civiliste tam regni nostri quam imperii quod, supposita veritate casus, non obstante quoconque privilegio Westmonasterii licet eos extrahere. Theologi autem dicunt concorditer quod, supposita veritate casus expositi, licet eos extrahere, servando tamen eos in vita et membris incolumes. In isto autem articulo intendo condicionaliter ex suppositione veritatis casus narrati procedere, et nec invasionem occisi nec suam occisionem propter ignoranciam occulte circumstancie comprobare.

B Quibus suppositis conclusio theologorum suadetur. God's law as tripliciter. Pro primo arguento suppono primo legem XXI, 14. domini Exodi XXI° capitulo, 14, datam Moysi: *Si quis de industria occiderit proximum suum et per insidias, ab altari meo evellas eum, ut occidatur, ubi notatur primo ex natura condicionalis quod lex ista debet esse perpetua. Secundo notatur quod mora talis in sanctuario non debet esse ex aliquo privilegio perpetuo constipata, ideo dicit evellas eum. Tercio notatur quod summus gradus sanctitatis loci non debet aliquem talem in immunitate ecclesiastica conservare, cum ab altari qui est locus dignissimus ecclesie talis homicida evelli debeat.*

Secundo supponatur factum sapientis regis Salomonis III° Regum 2° cap., ubi fecit occidi Joab ad cornu —

The question is whether it was lawful to take certain prisoners out of sanctuary at Westminster.

Taking the case stated as true, it was lawful for three reasons:

given Ex. XXI, 14.

1. A A: convicti (conducti).	4. A in marg.: Utrum licet in casu infra positio invadere monasterium.	2. The precedent of Solomon with Joab.
8. A in marg.: Responsio legistarum.	15. A A, B: casus deest.	6. A in marg.: Questio.
suppositio.	23. D: natura conditionalis in thebernaculo deest.	11. A in marg.: Responsio theologorum.
		22. A in marg.: Duplex
		3. B: Salomonis —

altaris in tabernaculo domini, non obstante quod <sup>148^a B
in exercitu patris sui David plus aliis militibus labo-
ravit. Cuius occisionis doctores triplicem causam eliciunt
ex scriptura. Primo, quia occidit Abner et Amasan
tempore pacis ex vulpina industria, et tunc non gau- 5
deret immunitate ecclesie ex lege iam proximo alle-
gata. Secundo, quia conspiravit cum Adonia et Abiathar
contra regem. Et tertio precipue, quia rex timuit sibi
quod Joab superstes in regno pacem populi pertur-
baret. Ideo subditur: *David autem et semini¹⁰
eius et domui et trono eius * sit pax in eternum* <sup>148^b
a domino.</sup></sup>

3. because of
danger to the
realm.

Ex istis tertio sic arguitur ex lege Dei quam non
est fas homini inpugnare, licet nedum de altari Dei
propter timorem perturbationis regni fugitivum ad ¹⁵
occidendum extrahere, sed ibidem eum occidere, ut
patet ex dictis; sed infinitum minus esset fugitivum
salvum in vita et membris extrahere; ergo, posita
vehementi suspicione regis et sui consilii de prodicione
vel perturbacione regni per tales fugitivos futura, licet ²⁰
eos secundum formam predictam extrahere et in tutta
custodia conservare.

O. T. prece-
dents are valid,
or there is no
authority for,
this.

Nec valet dicere quod lex antiqua non obligat homines
legis nove, tum quia super ista lege veteri fundant
leges ecclesie iura sua, ut patet de quattuor qui non ²⁵
gaudebunt immunitate ecclesie, non licet ergo destruere
principia legis ecclesie, tum quia arguitur ex legis
divine iusticia per locum a maiori facti nostri iu-
sticia, tum eciam quia tunc non remaneret nobis eccle-
siasticis titulus decimas vendicandi, cum non ex lege ³⁰
nova sed veteri autorizatur nobis solucio decimatarum.

4. D: Prima.	13. D: Ex istis tribus. A in marg.: Prima responso.	13. D: Ex istis tribus. A in marg.: Prima Ficticia.	16. B in marg.: habet occidere.	23. A in marg.: principia.	26. D: qui nunc gaudebunt.	26. 27. B: distrahere facti ut nostri.	29. 30. D: ecclesiasticus.
--------------	--	--	---------------------------------	-------------------------------	----------------------------	---	----------------------------

10. III, Reg. II, 33.

C 148 Nec valet secundo quod Joab commisit peccata^{2.} In this case
gravia, que plus movebant quam suspicio de per-
there are the
turbacione futura, tum quia sic est in casu nostro
for action as in
de superba eorum inobedientia, tum etiam quia
certum videtur ex textu quod timor perturbationis
regni Salomonis fuit causa occidendi Joab precipua,
quia ignoravit si priora crimina sint dimissa; ideo
punicio quattuor personarum de quibus ibi fit mentio fuit
precipue ad pacificandum in posterum regnum suum.

10 Nec valet tertio dicere quod expectaretur quousque
probata fuerit regni perturbacio sive prodicio, quia illa
probacio foret nimis diutina contra prudenciam pre-
vendi regno pericula; sed hoc videtur probabile quod
non inferretur eis lesio corporalis, antequam culpa eorum
15 fuerit notoria vel secundum leges patrie probata legi-
time. Aliud enim est dampnare hominem de reatu et
aliud ad tutelam regni servare ipsum vehementer
suspectum in salva custodia.

Quarta ficticia qua dicitur Salomonem in proposito^{4.} Solomon's
20 illicite iudicasse non habet colorem, cum sic diceretur act is approved
by Scripture.
de opere legitimo aliorum quos sequimur ex aucto-
ritate scripture. Cum enim scriptura tantum commendat
sapienciam suam et non reprobatur sed multiplici munici-
25 patione approbat illud factum, videtur ex sufficiencia
scripture quod fuit factum legitimum. Sic enim sup-
ponunt leges humane bonitatem persone quousque pro-
betur contrarium; immo omnes leges humane approbant
iudicis inferioris iudicium quousque eius iniusticia
convincatur.

D Secundo principaliter arguitur sic ad idem: Videtur
quod quilibet legius homo regis Anglie tenetur tantum

1. A in marg.: Ficticia. 4. A B: superbia. 6. B in marg.
man. rec.: Absque completa investigatione suspicionis est occidenda.
7. 8. B: Ideo punicior. 10. A in marg.: Ficticia. 11. 12. D: Illa
paracio. 12. D: diutina que excluderet prudenciam. 14. In
codd.: inferretur. 19. A in marg.: Ficticia. 22. A B: tanta
commendat. 26. D: bonitates persone quousque probatur. 30. B:
Tercio principaliter. A in marg.: Secunda responsio.

2. The King's
subjects should
obey him in
everything not
contrary to
God's law.

vel plus obedire sibi, sicut monachus abbati in qui-^{148° D}
buscunque que non sunt contraria legi Dei, sed mo-
nachus tenetur virtute obediencie et sub pena carceris
obedire abbati in hiis que non sunt * contraria legi^{148°}
Dei: ergo multo magis ad tantam obedienciam tenetur 5
quilibet Anglicus suo regi specialiter in necessariis
regimini regni sui. Ex quo sequitur quod servientes
regis de sua privata familia tenentur parere sibi et suo
sapienti consilio in huiusmodi licitis et honestis; sed
mandatum est per regem et dictum consilium (sicut 10
narratur) ut ad pacificandum regnum extrahant a
Westmonasterio inobedienciarios predictos; ergo cum
mandatum hoc vergit ad necessitatem regiminis regni
sui, non obvians sed consonans legi Dei, sequitur
quod dicti subditi tenentur in hoc parere monitis,¹⁵
regis sui. Assumptum patet ex hoc quod obligacio regi
est maior, cura regiminis regni est necessarior et pena
delinquencium in regem est ex scriptura fundabilior.
Nam beatus Petrus precipit christianis quod *sint
subiecti regibus* I^a Petri II°, 13, et Apostolus precipit 20
Rom. XIII°, I et Heb. XIII°, 17, Christi discipulis
obedire prepositis, immo in veteri lege, quia Semel
egressus est extra Jerusalem contra monita regis sui,
ideo ex precepto sapientis Salomonis iustissime est
occisus. Patet historia III° Reg. II° cap. Non autem 25
inveniuntur tante evidencie ex scriptura quod mona-
chus sub tanta pena parere debet abbati in monitis
preter fidem.

This command
was not so con-
trary to the law
of God.

Quod autem preceptum regis in hac parte non ~~E~~
obviat legi Dei nec veris privilegiis Westmonasterii 30
sic ostendo: Scrutetur homo totam scripturam et
non inveniet quod pro debito, pro occidente iniusta,

6. D: specialiter deest. A in marg.: Nota de obediencia ad regem
continue infra. (Above 148° without mark of reference.) 13. D: en-
predictos. 13. D: mandatum huiusmodi. 23. D: egressus fuit.
30. D: debito et pro occidente iniusta nimis generaliter.

E 148° immo generaliter pro quocunque peccato debet pro- God's law pro-
fugus habere refugium, quia tunc Deus foveret pro- vides no refuge
ditorem proprium in suo crimine; quod non potest. for debtors or
criminals.

Unde Deuteronomij XIX° et Josue XX°, ubi datur lex profugorum et constituuntur civitates refugii, limitatur quod solum occidentes nescii et inmunes criminiis debent ibi habere refugium, ne a cognacione occisi effundatur sanguis innoxius, nec habitabant ibi perpetuo, sed Levite habebant custodiam sex civitatum refugii, nec acceptarent nisi insontes qui a casu preter intentum fratrem suum occiderint; illi autem non exibant civitatem nisi ad purgandum se in loco occasionis quod ignoranter occiderint fratrem suum usque ad mortem summi pontificis. Tunc enim redirent libere in domum propriam extra civitatem refugii; patet ista lex Numeri XXXV° et Josue XX°. Si ergo in tota lege nova et veteri (ubi diffuse tangitur ista materia) non limitatur locus refugii nisi insontibus qui casualiter fratrem suum occiderint, que foret in christianis ceca presumpcio sub colore pietatis defendere hostes Dei, regis et regni?

F Per hec patet responsio ad argumentum quod fundatur in privilegio concesso a rege monasterio supradicto.

149° Supponitur * autem quod habeat privilegium sub it is said that
isto tenore verborum quod licet sibi tueri quoscun- Westminster has a privilege
que fugitivos ex quacunque causa, etiam in causa to shelter all
lese regie maiestatis, adhuc totum istud est generalis
concessio sed secundum leges hominum in generali
concessione principis nunquam veniet speciale, nisi
quod concederetur a principe in casu quo fuerit parti-

1. A in marg.: Nota de refugis profugorum insonciis iniusti occidentis nullus est locus refugii. 3. D: quod esse non potest. 4. B:
Josue X. 6. A B: quod soñ; B: occidentes vestigii et. 22. D:
Per hoc. 25. 26. D: habet privilegium sub isto colore. 26. A: teneri.

8. Deut. XIX, 10.

Such a privilege culariter explicatum. Cum ergo non sit in potestate ¹⁴⁹ ¶
 does not go beyond the ex-principis concedere quod vergeret ad Dei iniuriam,
 plicit intentions of the grantor, ad destrucionem regni sui, ad enervacionem regalie

et legum per quas regeret regnum suum, patet quod illud suppositum in casu nobis exposito non inclu-
 ditur in illo privilegio generali. Quid queso foret

magis ad Dei iniuriam quam facere domum suam speluncam latronum? aut quid foret magis destruc-
 tivum regnorum quam protegere in nidis ad hoc

deputatis hostes Dei ecclesie atque regni. Ecclesiastici 10

X^o, 8 scribitur: *Regnum de gente in gentem transferitur propter iniusticias, iniurias, contumelias et diversos dolos.* Cum ergo secundum sanctos qui emendare

potest et negligit absque dubio participem criminis ut sic se constituit, ideo patet quam patenter mina-
 15

retur ruinam regno talis erroris tolerancia sive de-
 fensio. Unde alias ostensum est quod monasterium,

habens facultatem ad defendendum proditores Dei,
 cuiusmodi sunt singuli criminosi, non habet ut sic

privilegium, sed pocius corruptelam. Unde sicut monti 20

Ethne non sonat in privilegium quod includat ultra

alios montes ignem suimet consumptivum, sic nec

dicto monasterio foret privilegium facultas fovendi pro-

ditorem Dei tam sui quam totius Anglie destructivum.

All royal grants must be for the good of the people, Item, nec regi licet privilegium tale concedere nec G
 sacerdoti suo accipere nisi ex titulo elemosine vel
 misericordie et ad augendum in populo caritatem,
 sed constat quod non est elemosina vel opus miseri-
 cordie dare abbathie licenciam, ut sustineat perpetuo
 debitorem, ne unquam satisfaciat, vel quod voluptuose 30
 vivendo aliena consumat, quoisque factus fuerit inpo-
 tens ad solvendum. Cum enim secundum Augustinum
non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum,

5. D: istud.

10. 11. D: Eccl. XX.

11. A B: transferetur.

15. D: ideo deest.

26. D: Iterum nec.

31. D: factus sit.

32. August. Epist. ad Maced. CLIII, Opp. tom. II, 532 A.

G 149^a patet quod licenciare ad hoc foret licenciare hominem ad peccandum, quod Deus non potest, et per consequens non continetur sub opere misericordie privilegium tale concedere, nec tenderet ad augmentum amicicie vel caritatis in populo communi commune ius de satisfaccione debitoris precludere. Et patet tam ex parte donatoris quam receptoris quod ad tale privilegium est indispositio utrobique. Nec moveat quod ex tali privilegio quandoque bonum contingeret, ut puta debitoris depredati misericors expectacio vel 149^b aliter criminosi ex tutela refugii finalis * conversio, quia Deus non posset permittere peccatum fieri, nisi exinde occasionaliter bonum contingeret. Ideo absit, dicit Apostolus, *ut faciamus mala, ut bona eveniant.*

but the grant
claimed would
be simply a
license to sin.

15 Docto igitur quod libertas talis sonaret in caritatem et elemosinam, posset concedi singulariter illi loco if privilegium sub ista condicione quam necesse est in omni donacione legitima habere tacitam vel expressam. Unde videtur quod prelati nostri debent humiliter 20 pulsare dominos, ut tales errores nostre ecclesie previe corrigantur, antequam invadant hostes forinsecus, quia ex testimonis Christi Matth. X^o, 36 *nulli plus infestant matrem ecclesiam quam eius domestici inimici.*

Therefore the
privilege even
granted must
be taken con-
ditionally.

H Tercio principaliter arguitur sic ad idem de iure 25 nature: *Frustra invocat legis auxilium qui offendit in eam, sed dicti fugitiivi rebellando offenderunt in legem Dei, ecclesie et in legem regni: ergo iustum est pro tempore sue obstinacie quod careant in omnibus istis legis suffragio.* Maior autem capitur ut regula per se 30 nota in iure canonico et demonstrari potest ex fide evangeli Matthei V^o, 25, ubi Christus precipit: *Esto consciens adversario tuo cito, dum es in via cum eo, ne forte aduersarius tuus tradat te iudici et iudex*

3. He who
breaks the law
cannot claim its
help.

5. D: communi deest. 6. B: ut patet. 20. 21. D: ecclesiae pri-
vilegiata. 24. A in marg.: Tercia responsio.

tradat te ministro et in carcerem mittaris, ubi secun- 149^H *dum exposicionem beati Augustini oportet intelligere legem Dei adversantem cuilibet peccatori, quia nisi sibi consenserit hic in via, accusabit eum in finali iudicio cum demonibus detrudendum. Si ergo lex 5 Dei mitissima non potest non adversari suo offendenti, quia tunc sequeretur quod falsitatis malicia superet veritatem, manifestum videtur quod omnis alia lex secundaria non excusat sed accusat, non iuvat sed*

*These fugitives reprobat, stante obstinacia offenderis.
were offenders
against the law
of God and the
Church;*

fugitiuiuxta nobis exposita offenderunt in legem Dei ex inobedientia suis prepositis, offenderant insuper in legem ecclesie ratione multiplici, quia (ut dicunt docti in illis iuribus) inobedientes mandatis suorum principum committunt quoddam genus sacrilegii, et cum 15 inobedientes remanserint legi Dei de obediendo legibus regis sui, que lex iusta illos protegeret? Et insuper

secundum quod informati sumus occisus erat primus invasor et ecclesie pollutor. Quomodo ergo lex liber-

tatis illius ecclesie defenderet tam ingratum et ille- 20 gitimum eius pollutorem excommunicatum de iure?

Non enim palliari potest defensio arrestati legitime et intenti salvari in vita et membris, ut invadat contra legem Anglie suos legitimos arrestantes. Cum enim

arrestacio et occisio sunt contraria, patet quod miles 25 arrestans sine extraccione gladii vel cultelli non ostendit occiso necessitatem se defendendi sed pocius legitime paciendi; et patet ex facto multiplici, supposita veri-

tate narrati, quod * erant inobedientes patriis legibus 149^E pro qua inobedientia continuanda querebant subter- 30

2. A. in marg.: Augustinus. 5. B: detradendum. 5. 6. A A: lex Dei iustissima. A in marg.: Lex Dei est noster adversarius. D: non potest adversari. 8. D: lex contraria. 12. offenderant: codd. A B D. A₁ corr.: offenderant. 15. D: committant. 25. D: occisio et arrestacio. 26. 27. A A₁ vel cultelli — defendendi deest. B se: deest. 29. A A: erant deest.

2. Aug. Sermo IX, De Decem Chordis cap. III, Opp. tom V, 49, Serm. CCLI, cap. VIII, Opp. tom. V, 1037.

H 149° fugia dicti loci. Que queso maior inobedientia regi *There can be no greater dis-*
nostro quam nolle tractari secundum leges suas, sed obediens than
proprias leges proponere secundum quas et non se- to withdraw
cundum alias velint tractari, et illis, non regni legibus,
s obediens? Revera sic hostes crudelissimi depopulantes
regnum offerrent regnicolis quod si velint consentire
legibus quas illi volunt statuere concordabunt, sed non
exinde gauderent privilegiis regni nostri. Mirum itaque
foret quod rex et regnum tales hostes intra se defen-
¹⁰*derent. Idem enim foret contradicere legibus regis per*
quas regeret regnum suum et contradicere regalie, cum
rex non foret rex nisi propter preeminenciam et offi-
cium legis sue.

I Ideo dicit beatus Gregorius quod *qui diligit regem*
¹⁵*diligit eius legem* et demonstrari potest ex illo Johanni-
nis XIV°, 23. Si quis diligit me, sermonem meum
servabit; idem enim est Deum diligere et sermo-
nem vel legem eius servare, et sic indubie est de rege.
Unde inobedientia legibus est radix tocius nequicie.
²⁰*Exhinc enim ceciderunt angeli de celo, expulsus*
fuit Adam de paradyso et breviter sine contumacia
que est inobedientia non recte denunciatur heresis
vel excommunicacio; nec est possibile regnum dissolvi
nisi ex inobedientia legi sue. Si enim maior pars
²⁵*regni nostri vel prope nollet stare legibus regni nostri,*
sed sparsim acciperet munitionem ecclesie commo-
vendo sedicionem in populo, pretendendo utrobique
libertatem ecclesie, quomodo staret regnum? Et si non
licet regi talem hostem domesticum de castris ecclesie
³⁰*sue extrahere, quomodo liceret in regno non tantum*
subjeto ecclesias Dei invadere et remissius proditores
vel hostes occidere? Nam ubi est maior falsitas atque
iniuria coloracion, ibi est pena iustior.

The realm can-
not stand if the
Church protects
sedition.

2. D: nolle tractare. 9. 10. defenderet in codd. 11. A in marg.: Legi regis esse inobedientem nocet multum. (Above 149° without mark of reference.) 14. A in marg.: Gregorius. 15. D: demonstrare. 17. A B: enim deest. 22. D: non rite. 29. D: liceret.

The refugees had renounced their allegiance. Ex istis colligitur, supposita veritate informacionis, 149° K quod dicti duo profugi post tantam inobedientiam non sunt homines legii regis nostri, nam idem est derelinquere dominum et derelinquere legem suam; sed ipsi patenter dereliquerant legem regis, cum invaserant⁵ citantem ad standum legi regni, volentes cum hoc rege invito incolere terram suam. Ideo omne suffragium privilegii regis tenentur amittere, et cum in eadem dampnacione sint omnes qui fovent aut favent iniuriam dicte cause in contemptum regis et regni, et specialiter¹⁰ huius qui sub pena excommunicacionis ad defensionem legum regni et regalie regis specialiter sunt iurati, patet quante illi forisfaciunt contra regem.

It is an offence to excommunicate the King's ministers sine examinacione diligentie delicti, et 15 without careful specialiter si iurati sunt legem ipsam defendere, offendunt nimium. Nam Gen. XVIII°, 20, 21, dicit omnis scientia ad dandum exemplum iudicibus, quomodo diligenter examinent causam, antequam ferant iudicium: *Clamor, inquit, Sodomorum multiplicatus est; descendam et videbo utrum clamorem opere compleverint* * 149° *an non est ita ut sciām.* Nec sufficit notorietas substancialis facti, sed oportet quod sit notiorum qualitate; quia notum est quod excommunicans propter operationem legitimam iniuriatur excommunicato excommunicando se ipsum.

Persons in authority are not to be condemned for wrong done by their subordinates without their consent. Nec est color excommunicare capitaneos operationis L legitime propter hoc quod preter eorum consensum, comitiva fecit opus indebitum, quia sic Christus foret 30 excommunicandus pro facto Scarioth, et quilibet dux exercitus pro quoconque facinore commisso a persona sui exercitus et (quod evidencius est) quilibet prelatus

1. A in marg: Conclusio. invicto.	3. B D: regis deest.	7. B: rege
9. D: sunt omnes.	9. 10. D: favent dicti cause.	
14. A in marg.: Conclusio. propter.	24. D: notandum. B: excommunicatus	
30. D: facit.	32. A A B: quocunque deest.	

L 149^a pro quoquaque scelere subditi sui gregis; que si essent vera tolleretur a prelatis potestas excommunicandi subiectos, cum non licet excommunicato excommunicare quemquam, ymmo cum ut sic sit hereticus, non licet sibi ministrare aliqua sacramenta. Nec cadit excusacio quod prelatus non excommunicat, sed denunciat tales excommunicatos de iure, quia talis denunciacio est defamacio minimis; et ve illi qui taliter scandalizat fratrem suum.

- 1 Est autem excommunicatio iniusta tripliciter: Primo quando sacerdos ex rancore et zelo vindicte excommunicat subditum licet reum. Secundo quando pre-latus pocius pro temporalibus quam pro amore et correccione subditi eum excommunicat, licet excommunicandus fuerit bono modo. Et tertio quando indiscretus excommunicat subditum propter factum legitimum. Talis autem excommunicator videtur plus polluere sanctam ecclesiam quam corporaliter occidens hominem ad altare; pro quo notandum quod corporalis pollucio videtur esse excommunicacioni inpertinens, nisi de quanto sapit peccatum, tum quia pollucio per sputum vel alia pondera nature foret turpior quam pollucio per semen vel sanguinem, tum etiam quia illa pollucio deleatur per locionem corpoream.
- M Ex istis videtur, cum iniuste excommunicans fratrem suum (quantum in eo est) occidit animam et virtutes, sed corporalis homicida non occidit ut sic-nisi corpus solumente, sequitur quod, sicut anima excedit corpus, sic occisio in animam perpetrata excedit in malicia occisionem corporis. Ex quo videtur, cum peccatum non potest subiectari in lapide vel edificio corporali, quod locus per se non polluit suos incolas, sed

Excommunicatio is unjust:
1. if inflicted
from spite;

2. from avarice;

3. if undeserved.

Unjust excom-
munication is
worse than
murder.

10. A in marg.: Tripliciter facit excommunicatio iniusta. B in marg.
man. alt.: Excommunicatio tripliciter. 15. A in marg.: Nota; De
excommunicacione persona vel loci. (Above 149^a without mark of re-
ference.) A A₁: fuerit deest. 24. D: corporalem. Ex istis videtur,
quod. 28. A B: solo modo. 33. D: p^a = persona; recte: g se.

econtra, cum II° Machab. V^o, 19, scribitur: *Non propter locum gentem, sed propter gentem locum dominus elegit.* Et patet quod pollucio loci non impediret racionaliter cultum Dei, nisi de quanto horrorem incuteret ex peccato, et cum maius peccatum maiorem horrorem incuteret, sequitur quod peccatum gravius commissum in sanctuario pocius retraheret a divino servitio. Nec aliud volunt leges ecclesie debite intellecte. Non enim licet clero Christi cecari in stulticia phariseica (de qua Matthei XV°), plus appreciando locionem corporalem ex 10 pluri horrore sordis corporee quam locionem spiritualem a sorde anime, cum secundum diffinicionem Christi, *que exeunt a corde interioris hominis, hec sunt que preponderanter coinquant hominem.* Et a hic miratur tota ecclesia laycalis quare cleris excommunicat^{149⁴} cum tanta instancia et fervore pro suo * debito¹⁵⁰ corporali, vel pro sensibili privilegio ex tradicionibus hominum introducto; clericos autem non sic excommunicant pro rependendo debito spirituali, cum tamen peccatum sit infinitum gravius et debitum illud quo ad Deum sit obligatus. Plus etiam foret ad privilegium et iustificacionem ecclesie quod prevaricatores mandati Dei per censuras ecclesie sint correcti quam quod omnes ritus humani legi Christi superadditi sint quantumcumque multipliciter regulariter ac solemniter observati.²⁵

Recoleremus siquidem quod propter preponderantiam ritus phariseici legi Dei destructe sunt Jerusalem et Judea (ut patet Matthei XV° et Luce XIX°). Recoleremus etiam quomodo privilegium est lex privata ad commodum privilegiati concessa a principe,³⁰

1. A B: I. Mach. D. Mach. VI. 4. B: honorem incuteret. 5. D: cum magis. 5. B: honorem Di: errorem. 11. A: quam correxit e: quando, 13. B: exemit. 15. A: in marg.: Nota tres miraculose questions laicale a, b, c. (Below 149⁴ without mark of reference.) 17. D: sensuali. 18. D: nec excommunicant; non alia manu in marg. additum. 23. D: censure in textu, corr. in marg.: censuras. 26. D: recoleremus propter; A: propter deest. 27. D: distincte.

10. Matth. XV, 18—20.

N : 50^a et per consequens, foret clero magnum privilegium quod adiutorio dominorum temporalium foret exoneratus ab istis ceremoniis humanitus introductis, propinquius sequendo Christum pure secundum regulas primevas a Christo traditas. In hoc enim habemus b supra laycos privilegium singulare. Mirantur insuper seculares quomodo non licet eis communicare cum excommunicato a sacerdote pro questu suo vel excellencia seculari, et hoc sub pena excommunicationis 10 maioris, licet autem communicare cum gravius excommunicatis a Deo sine inferencia tante pene, ut patet de simoniacis, de sacerdote fornicario et eius amasia. Ymmo licet cardinales tamquam heretici vel scismatici sint divisi a capite, tamen dicimus seculares 15 excommunicatissimos, si ab eis subtrahant elemosinas suas que sunt bona pauperum, licet iniustissime peius predonibus occupent aliena. Licet autem (ut inquiunt in Westmonasterio) communicare cum excommunicato quoad Deum ratione iniuste detencionis 20 debiti vel iniuste occisionis proximi, eciam sustinendo eum in sua malicia, sed laicis non licet communicare cum minus excommunicatis ab eis pro bonis ecclesie. Talia autem multa deliramenta finguntur per que layci mendaciter illuduntur; licet enim falsitates ficte 25 quandoque prosunt per accidens, subditos a facinore deterrendo, absit tamen christianum contra fidem scripture uti istis fallaciis pro hoc fine. —

01 Notum est enim ex fide scripture quod nemo ad sui dampnum excommunicatur, nisi ratione delicti 2 proprii excommunicatus fuerit quoad Deum. Notum est iterum quod nemo propter corporalem communicationem cum excommunicato incurrit periculum, nisi 3 sit particeps criminis cum eodem. Et notum est tertio quod infinitum periculosius est communicare culpa- 35 biliter cum excommunicato a Deo, qui solum ex-

The rules as to
relations with
excommunicated
persons are
bad.

No such re-
lation is danger-
ous except a
share in the
crime.

communicat pro mortali, quam communicare nude 150° O
corporaliter cum excommunicato solum ab homine.

The Prelates' privilege of imprisoning ex-communicated persons should be taken away,

Tercio miratur secularis ecclesia quod clerus instat erga brachium seculare, ut omnes excommunicati sui per quadraginta dies, remanentes a prelatis quos ipsi 150° signaverint non soluti, mancipentur carceri seculari, quousque secundum eorum arbitrium satisfecerint, quantumcunque sophistice sint ligati. Non enim meretur eorum ingratitudo tale subsidium, cum regula iuris divini sentenciat quod *privilegium indultum* 10 *tenetur amittere qui sibi concessa abutitur potestate.* Abusus ergo tendens ad enervacionem regni et bonum privatum bono communi preponderans meretur ablacionem privilegii sic abusi.

Et iterum videtur clerum tam leviter et incircum-^P specte excommunicantem involvere seculares in sua excommunicacione errores, cum ex eorum ducatu sepe per talem excommunicacionem pretensam puniunt innocentes, et per consequens, cum nec tenentur 20 credere quod eorum quelibet excommunicatio sit iusta, nec ex fide scripture vel ratione tenentur obedire clero or allowed only in ista incarceratione servili, videtur ex timore peccati after lay trial. consensus quod non debent ante legitimam examinacionem cause et forme excommunicacionis punicioni 25 huiusmodi consentire. Cum enim racio scripture sacre sit optimus legum interpres, patet quod adiutorium promissum a principibus in hac parte debet intelligi cum condicione quod talis incarceration sit de numero operum elemosine pro quibus punientes sunt in finali 30 iudicio premiandi. Sed scrutetur fidelis evangelium Matthiei XXV° et videat si incarceration excommunicatorum iniuste in aliquo operum misericordie sit contenta. Nec ignorancia excusat simpliciter ne peccetur, cum Paulus ex ignorantia veritatis scripture commisit blasphemiam, 35

1. D: pro mortalibus.
marg.: Brachium seculare.

3. D: quomodo clerus.

4. A in

7. D: satisfecerunt.

25. B: puni-

cacione.

35. A in marg.: Ignorancia non excusat.

P 150^o(ut patet I^a Thymothei I^o). Nec dicat aliquis quod Anglia processit prospere, quando ecclesia habuit talia privilegia sic defensa, quia audacter assero quod non exinde promeruit, sed sicut iniquitas Amorreorum 5 fuit in congregari per CCCC^{os} annos et amplius (ut patet Gen. XV°); ex cuius cremento finaliter sunt destructi: sic timendum est de gente Anglie, nisi clerus redeat ad spiritualem humilitatem, ut olim, cum clerus ut anima et secularis ut corpus debent concorditer 10 constituere virum unum; quod non potest fieri nisi ex mutua observancia legis Christi. Sepe enim in pruritu prosperitatis mundane est populus insensibiliter quoad Deum amplius peioratus.

Hortandi tamen sunt domini seculares ne arguendo 15 per locum ab insufficienti similitudine auferant vera Lay rulers must, however, be reminded of their privileges ecclesie propter cupidinem temporalium vel vindictam. Hortandi sunt secundo ne ex invidia vel alia causa pretergrediente caritatis regulas sit fugitivo 20 15° culpa imposta vel * prodicionis suspicio palliata. Et hortandi sunt tertio ne alicubi et specialiter infra septa ecclesie sanguinem effundant innoxium, sed honorent sanctam matrem ecclesiam secundum regulas 25 quas Christus sibi instituit; ad que omnia oportet omnino consulere sensum catholicum scripturarum.

however, be reminded of their duties to the Church.

CAP. VIII.

A Quia sciencia secundum philosophos gaudet extra-neis ac sciencie de sancta matre ecclesia sit nimis extraneus infamis casus qui contigit nuper in Anglia et in Roma, ideo gracia declaracionis fidei et caven- 30 dorum errorum ecclesie restat parumper disgredi circa

Digression on the shameful event which has lately happened in England and in Rome.

4. B: exinde proverant (sic).   13. A A₁: peioratur.   14. A in marg.: Nota bonas hortaciones.   13. A₁: peioratur.   14. A in marg.: Note bonas hortaciones.   20. D: ne alter.   20. 21. D: infra cepta. A A, B: Christus deest.   24. A in marg. verba tschechica: Na zbohem mylym potahnym dale. Id est: Age, cum Deo caro (materiam) porro tractabo.

Three postulates: 1. The quiditatem of the Church as already explained. ista, primo supponendo tria per ordinem. Primo, in-1 A quam, ex supradictis supponatur predicta sententia : 50° de quiditate sancte matris ecclesie, nec est illa abi- cienda a Christi ecclesia, cum nec contingit ecclesiam speculative nec practice quicquam cognoscere nec meri-5 torie debite conversari, si sit omnino destituta ab eius noticia. Nam iuxta dicta XV° cap. theologus foret nimis inscius rationum scripture et fidei ortho- doxe qui omnino ignoraret quiditatem sancte matris ecclesie. Nec dubito quin deest decretistis, legistis et 10 philosophis fructuosa speculacio qui omnino ignorant quid sit sancta mater ecclesia. Nam omnes leges humane sunt finaliter ad defendendum iusticiam huius matris et purgandum eam ab erroribus quibus pro tempore vie temptationum adversitatibus implicatur. 15 Cum ergo finis inponit maximam necessitatem ope- ribus, ex 11° Phisicorum manifestum est quod oportet omnes doctores speculativos statuere matrem nostram ut regulam ad tractatum speculabilium mensurandum, et per idem nemo intendit praxi laudabili, nisi in quantum 20 tenderet ad honorem vel commodum huius matris; nec dubium quin nemo viat meritorie secundum beneplaci- tum sponsi ecclesie, nisi de quanto operatur ad honorem et commodum sponse sue. Et hinc precipitur in primo mandato secunde tabule quod fidelis honoret patrem 25 et matrem, quod indubie principaliter intelligitur de Christo et sua ecclesia. Nec honorat eam vel diligit fide- liter quam non noscit. Ideo necesse est, ut omnis fidelis det operam ad cognoscendum direccius matrem suam.

2. That we ab-
jare all falsehood.
Secundo supponitur quod procedatur in isto trac- 2
tatu sine duplicitate mendacii. Nam mendacium est precisa cautela per quam diabolus illudit fidelibus, ut

1. B in marg. man. alt.: Posteriora prius dicit. A in marg.: Tres sup- positiones. (Below 15° without mark of reference.) 12. A in marg.: Racio: Necessaria est noticia de sancta matre ecclesia.

16. Cf. Arist. Φρεσκῆς ἀποδοσίας B. 2. Opp. tom. I, 194.
25.—29. Cf. supra pag. 1.

A 150^a honorent meretricem secum adulteram tamquam reginam et matrem fidelium sponsam Christi. Unde istam sentenciam de quiditate sancte matris ecclesie oportet ut fundamentum supponere, ut sciatur qui procurant 5 pro eius veris privilegiis et qui degenerant, in quo 150^b consistit verum privilegium * ac edificacio ecclesie et in quo stat eius oppositum secundum fidem scripture, et de congruitate status moderni in comparacione ad florem etatis ecclesie iuxta modum loquendi scripture.

B Sed in ista materia sunt quidam moderni doctores

Some doctors
say that it is right
to give false
opinions in such
a case,

approbantes mendacium et dicentes quod veritates tales scripture non sunt dicende tum propter perturbationem ecclesie, tum etiam propter scelera que

hostes ecclesie ex eorum audacia perpetrarent. Unde 15

arguitur et tenetur quod doctores vocati ex mandato domini regis et iurati ad dicendum veritatem de casu qui nuper contigit in Westmonasterio ad honorem Dei, ad utilitatem ecclesie et ad expurgacionem errorum in regno, ut exinde stet constancius in virtute,

20 mentiri debuerant propter duo: primo pro fama sua servanda qui actenus reputati sunt hostes ecclesie; quilibet autem debet diligencius servare famam propriam quam famam alienam pro qua in casu mentiri est licitum. Secundo debuerant mentiri ad conser-

for the sake of
one's own repu-
tation,

25 vandum privilegia ecclesie que essent aliter destructa,

or to maintain
the privileges of
the Church.

veritate detecta dominis temporalibus et patronis. Cum autem dicta privilegia sint prestanceria quam vita hominis pro qua servanda licitum est mentiri, multo magis debuerunt mentiri pro illis privilegiis conservandis.

1 Quantum ad principium illius sententie patet ex tractatu De Mendacio quod est cuilibet fidieli detestabile ut hereticum et blasphemum. Nam si aliquod mendacium sit meritorium et aliquod superhabundans

1. B: honorent meretricium.

In marg.: Opinio.

22. B in marg.: Fama causa licet mentiri. B:

quisbus autem debet.

24. Codd.: debuerunt.

30. A in marg.: Responsio.

Contra sentenciam que dicit licitum est mentiri.

5. B: quod eius veria.

22. B in marg.: Fame causa licet mentiri. B:

quisbus autem debet.

24. Codd.: debuerunt.

30. A in marg.: Responsio.

Contra sentenciam que dicit licitum est mentiri.

14. A

22. B in marg.: Fame causa licet mentiri. B:

quisbus autem debet.

24. Codd.: debuerunt.

30. A in marg.: Responsio.

Contra sentenciam que dicit licitum est mentiri.

This would
make lying a
virtue,

in menciente ultra quam oportet, aliquod autem in ^{150^a B extremo deficiente apud eum qui ex cauterizata conscientia nimis parce mentitur, sequitur quod habitus mendacii inter hec duo extrema tenens medium foret virtus. Patet consequentia ex diffinizione virtutis posita II° Eth. VI°, cap.: *Virtus est habitus electivus in medietate consistens quoad nos determinatus ratione.* Hoc tamen abhorret gentilis philosophus Aristoteles, cum IV° Ethicorum, C. IV°, tractans de virtute veridici et duplice vicio falsidici, ita scribit: *Per se autem mendacium pravum et fugiendum, verum autem et bonum laudabile.*}

Item, cum omnis virtus sit de genere tertii boni ² C maximi, descendens desursum a patre luminum qua virtute nemo abuti potest (ut sepe meminit beatus ¹⁵ Augustinus), sequitur quod omnis virtus mendacii sit a Deo, et cum omnis pater et auctor virtutis sit autonomatice virtuosus, sequitur quod Deus, pater ²⁰ and God a Mar. et auctor mendacii, sit summe mendax, sicut Christus secundum humanitatem foret homo mendacissimus ²⁵ potens esse, et per consequens, nullus fidelis dubitat esse blasphemum, cum Manichei blasfemi dixerunt micius quod non Deus bonus, sed Deus malus sit origo et principium talis mali.

Nec dubium quin non sit dare virtutem in homine, ²⁵ quin eius ydea vel exemplar sit in Deo et Deus virtute supra genus est taliter virtuosus, ut non posset exemplare ² iusticiam, misericordiam, pacientiam, liberalitatem, et sic de et aliis, nisi ipse foret summe iustus, misericors, paciens et liberalis, et sic de principiis cuiuscunque ³⁰ generis virtutis. Et sic antecedenter ad virtutem mendacii

6. In codd.: II. Eth. V. 27. A in marg.: *Nota quod Deus est virtuosus.*

9. Vide Trialogum lib. III, cap. I (ed. Lechler, pag. 128). Cf. Arist. Eth. Nic. II, VI. graece, Opp. II, 1106; latine, Opp. III, 544. 17. Aug. Retract. lib. I, Cap. IX; De Lib. Arbit. II, cap. XIX. Opp. I, 13, 607.

O 15. oportet Deum esse summe mendacem. Non enim est fingendum quomodo pertinencius denominaret habitus mendacii subiectum suum quam mendax, cum mentiri sit opus virtutis.

3 Item, suppono ex fide scripture quod Deus dicit quicquid creatura aliqua bene dicit; patet ex hoc quod omnis creatura ut sic est organum Dei principalius dicentis quam sua fistula, iuxta modum loquendi Psalmi LXXXIV¹, 9: *Audiam quid loquatur in me dominus Deus.* Et Apostolus II^a, Corinthiorum XIII°, 3: *An experimentum queritis eius qui in me loquitur Christus.* Ex quibus cum veris sequitur quod tam trinitas quam Christus humanitus facit in omni christiano mendace quodcunque mendacium virtuosum, et cum virtuosum non sit distrahens sed pocius viciosum, sequitur quod Deus simpliciter facit mendacium, et cum dicit falsum eadem intentione qua christianus pie menciens, sequitur quod Deus principalissime mentitur et per consequens mendax est, ut pater eius, ut Christus dicit Johannis VIII°, 44 de ipso diabolo. Cum enim Deus illo modo mendacium loquitur, ex propriis loquitur, cum sit fons et origo mendacii, et ita cum dicit angelis veritatem in verbo, nobis menciendo foret duplex animo, et forent 25 in eo *est et non contra* Apostolum II^a, Cor. I^o, 17.

Ymo, cum ipse sit omnis veritas, negando veritatem virtute mendacii, se ipsum negare posset, contra Apostolum II^a, Thymotei II°, 13, et foret ratione mendacis principii cateclismus tocius fidei christiane. Cum enim Deus mentiri potest iuxta sic opinantes nec potest habere denominacionem virtutis, nisi habeat ipsam in summo et quodam modo infinite, sequitur ex infinitate sue mendacitatis immense quod in tota fide sue scripture potuit totam ecclesiam decepisse

So the whole
Christian faith
would fall to
pieces.

10. A II. deest. 12. veris; ita codd. 18. B: pie menciens. 20. A in marg.: Arguitur quod Deus non potest mentiri. 22. B sit deest. 25. At Cor. I. A; I. Cor. I. 28. In Codd.: Thymotei II. 33. B: et mense.

dolose. Aliter enim esset dare finem sue mendacitatis 151. O
immense, usque ad quem et non ultra potuit dece-
pisce; quod credo non dabitur, cum dicitur commu-
niter quod sit infinitum misericors sed finite solum
modo miserator. 5

No worse doctrine was ever propounded than this, that we ought to be to the King's Council.

Quantum ad illas duas evidencias quod debuisse- D
mus mentiri contra iuramentum nostrum tam pium
atque legitimum coram consilio regis nostri, Deum
contester et numina quod inter omnes doctrinas vel
consilia que audivi non occurrit mihi aliquod diffi- 10
cilius aut detestabilius. Ideo videtur mihi quod minus
male potuit fuisse dictum ad partem quam publice
sic in scolis, nam sic menciens manifeste incurrisset
periurium et infamiam quam vitabat, et ita conclu-
sisset culpabiliter, secundum metam redargucionis 15
maxime sibi ipsi. Ideo minus malum est sine dampno
anime pacienter pati detracciones et scandala, quam
menciendo et per consequens iniuriando toti univer-
sitati create, offendere dominum veritatis. Non enim
yimaginari potest casus nec inveniri ficticia in quo 20
vel qua licitum est mentiri, immo crescente menda-
cio eciam in clero plus solito esset opus doctoris
professe de thesauro scripture * raciones et sanctorum 25
testimonia in detestacionem mendacii et non sovere men-
daciū mendaciis allegacionum et sophisticis argumentis. 25
Ego quippe horrerem introducere scolam istam tamquam
doctor mendacii, cum ex fragilitate nimis proni sumus
ad hoc sine abduccione peregrina per scienciam men-
ciendi; doctor itaque, docens quod licitum est mentiri,
imperfecte procedit, nisi doceat quomodo licitum est 30
mentiri, et per consequens, nisi doceat quomodo
debemus mentiri, et sic secundum scolam mendaci
foret laudabile mentiri fingendo false doctores extra-

No case can be imagined in which it is lawful to lie.

5. B in marg. man. alt.: Misericors est Deus infinite, sed finite est
miserator. 8. B in marg. man. alt.: Jarst. 17. A in marg.:
Conclusio. 20. B in marg. man. alt.: Nota de nos committendo
mendacio. 23. A: thesauro; sic et in sequentibus.

Dicitur 151° neos et dicta sanctorum doctorum pro ista sententia coloranda. Sed quis crederet tali scole? Et dico dicitur 152° The false doctrine is supported by false quotation. mendaciis allegacionum, quia allegatum est contra me dictum Augustini, super illo Psalmi V¹, 7: *Perdes sonines qui loquuntur mendacium*, sub hac forma: *Multa, inquit, videntur pro salute aut commodo alicuius non malicia, sed benignitate mendacia: quale fuit illarum obstetricum in Exodo que Pharaoni falsum renunciaverunt, ut infantes filiorum Israel non necarentur, sed eciam ista non in re, sed in dolo laudantur.* Et hic notant allegantes hanc formam verborum quomodo aliquis est pius dolus quo licet nobis proximum menciendo decipere. Sed ego respexi multos libros Augustini in quibus dicit concorditer quod iste obstetrics in isto mendacio peccaverunt, licet peccatum fuerit Hebreis proficuum, unde cum nullum bonum sit irremuneratum, Deus pro pietate quam habuerant fecit eas taliter premiari. Unde Magister Historiarum super Exodi cap. III° quod sic 20 incipit: *De inde obstitricum, sic loquitur: Quia timuerunt Deum, edificavit illis domos, id est, locupletavit eas, cum essent pauperes, vel fecundavit eas, cum essent steriles.* Augustinus vero dicit obstetrics venialiter peccasse, Gregorius vero videtur velle quod 25 mortaliter; dicit enim quod *merces benignitatis earum non potuit in eterna vita retribui, sed pro culpa mendacii in terrenam compensacionem declinata est.*

4. A in marg.: Augustinus. Nota. Pro mendacio obstitricum in Exodo et contra. B in marg. man. silt.: De obstitricum mendacio. 9. In codd. non deest. Correxi ex Aug. in psalm. V. Opp. IV, p. 18. 10. Verba Augustini l. c.: Sed eciam ista non re, sed inde laudantur. 19. Exodi cap. seq. lacuna in codd.; addidi e hist. scol. Petri Comestoria. A in marg.: Magister historiarum. 20. Ap. Petrum Com. nota de inde sed de dolo legea.

18. Vide Petri Comest. hist. libri Exodi cap. III. (Ed. Argentine 1515, fol. e, 3.) De Petro Com. Cf. Wyclif's Pol. Works II, pag. 454.
24. Moralium lib. XVIII, cap. III, Opp. tom. I, pag. 559.

Unde in textu originalis beati Augustini inveni sic 15° B scriptum: *ista non re, sed indeole laudantur.* Nec dubium quin sic habent libri correcti, tum quia magnus ille doctor Petrus Comestor intitulat capitulum suum *De indeole obstetricum*, et sic loquitur sanctus Thomas secunda secunde q. CX^a; tum secundo quia tunc textus Augustini diceret non in re, sed in dolo laudantur, nunc autem dicitur *non re, sed indeole laudantur*; tum tercio quia dato hoc textu sic per verso adhuc militat in oppositum pervertentis, cum 10 textus dicit quod non laudantur re. Certum est tamen quod in re fecerunt bonum opus de genere, quod fuisse virtuosum, si fuisse non infectum mendacio. Unde econtra est sentencia Augustini quod 15 obstetrices laudantur in re vel opere, non autem in dolo quo regem mendaciter fefellerunt. Unde inveni in margine originalis beati Augustini sic scriptum: *indeolem vocat profectum; * sicut enim est corporalis indeoles corporaliter crescencium, sic est spiritu- 15 alis indeoles spiritualiter proficiencium.* Vult ergo 20

Augustine does not praise the Egyptian midwives for lying.

Augustinus dicere quod ista verba mendacia obstetricum non laudantur in re mendacii, sed in profectu vel fructu qui exinde provenit crescencie Hebreorum. Est ergo sentencia Augustini quod Deus non posset sinere peccatum fieri, nisi exinde bonum proveniat; 25 unde propter bonum exinde occasionaliter proveniens vocatur peccatum Ade a beato Gregorio necessarium atque felix. Et dicitur a beato Augustino expediens; unde XIV°, De Civitate Dei, cap. XIII°, sic scribit: *Audeo dicere superbis esse utile cadere in aliquod aper- 30 tum manifestumque peccatum, unde sibi displiceant qui iam sibi placendo ceciderant. Salubrius enim*

8. 9. B: nunc — laudantur: deest. 30. A in marg.: Nota Augustinum,
quod utile est in casa peccare.

2. Aug. ut supra, Opp. tom. IV, p. 18. 6. Thomas Aq. Opp. (Ed. Venet. 1774) tom. IV, p. 30. 29. Aug. l. c. Opp. VII, pag. 366 A.

E 15. Petrus sibi displicuit quando flevit, quam sibi placuit quando presumpsit. Sed per se notum est theologis quod non exinde peccandum est, quod bonum ex gratia Dei exinde proveniat. Unde credo quod peccatum publicum doctorum quo manifeste approbant mendacium ut virtutem, et mendax allegacio originalium, ut mendacio pallient dictum suum, vertetur ex gratia Dei illis in commodum, dum tamen in isto se corrigan et recognoscentes defectum suum humiliter resipiscant. Quis rogo aliter caperet eos in testimonium vel allegacioni eorum crederet, dum dicerent quod privatum commodum meritorum sit mentiri; revera nescio que opinio redderet hominem plus infamem.

F Quantum ad secundam evidenciam quod propter salvanda privilegia ecclesie sicut in casu qui nuper contigit meritorum sit mentiri, manifestum est quod dogma illud inficiendo privilegia redderet procuratorem ecclesie nimis suspectum; cum enim omne privilegium vel libertas sit fundatum in veritate que est sponsus ecclesie, manifestum est quod professione veritatis et non mendacii veritati oppositi defenderetur, dicente eadem veritate Joh. VIII°, 31, 32: *Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, et vos cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos.*

25 Ex quibus patet cum fide scripture quod, de quanto orator ecclesie declinat a sermone Dei qui est veritas in verba mendacii que sunt sermones diaboli, ut sic se ipsum inhabilitat ad privilegia et libertates ecclesie procurandum; nam nulla talia dantur nisi per sponsum ecclesie, veritatem que odit omne mendacium. Ideo dicit Joh. VIII°, 34: *Omnis qui facit peccatum servus est peccati.* Nec dubium quin omnis faciens mendacium ut sic peccat, ideo mendacium est pessimum medium ad procurandum bona ecclesie. Nam 35 mentitor ut sic offendit in naturam divinam a qua

4. A in marg.: Conclusio. 11. 12. A, add.: quod propter privatum.
16. A: sint in casu.

omne bonum profluit sponse Christi, et ut sic offendit ¹⁵¹⁰ in totam ecclesiam, quia contra hoc mandatum domini: *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium*, Exod. XX°, 16, iniuriatur ut sic sancte matris ecclesie: ideo absit ecclesiam expetere huiusmodi oratorem. Nam secundum Augustinum super Psalmum V^m: *Si hoc dicitur quod est, verum dicitur*, et ut sic ad eum qui est acceditur; *si autem hoc dicitur quod non est, mendacium fit* et a veritate receditur. Ideo dicit propheta: *Perdes omnes*^{*} *qui loquuntur mendacium*. Unde ne quis arbitretur perfectum et spiritualem hominem pro ista temporali vita in cuius morte non occiditur anima, sive sua sive alterius, debere mentiri, non inmerito in alio loco scriptum est: *Os quod mentitur occidit animam.* ¹⁵¹⁴

Ex quo patet quod pro tota universalis ecclesia salvanda ^G nullus sapiens mentiretur, nam cum omne mendacium sit peccatum contra naturam, eo quod tota natura fuit pure in veritate sine mendacio primitus instituta, quis procuraret pro bono ecclesie per verba mendacia? Nonne ¹ domini seculares audientes quod per dogma falsum, quia per mendacium, sit privilegium ecclesie defendendum, ex naturali lumine statim convincerent quod totum privilegium sit mendax et frivolum quod indiget sic fulciri mendaciis? Nonne iterum audientes doctorem ² ecclesie dogmatizare publice quod privilegia ecclesie sunt per mendacia inpetranda, suspicarentur probabiliter quod tota suggestio qua impetrantur bona ecclesie sit mendax et falsa, et per consequens, omnia illa bona forent ex defectu fundamenti stabilis ³⁰ auferenda? Nonne tertio credens ecclesiam sic privi-

*and throw
doubt on all
her rights and
privileges.*

6. A in marg.: Augustinus. 8. Aug. l. c.: Si enim hoc dicitur quod est, verum dicitur, si autem hoc dicitur quod non est, mendacium est. 23. B.: ex natura lumine. 23. B.: convinceret. Recitus: convincerentur.

7. Aug. l. c. Opp. IV, p. 1, p. 18. 9. Psalm. V, 7.
16. Sap. I, 11.

G. 51^a legiatam approbare mendacia diffidet quod ecclesia illa recipiens ex titulo elemosine a seculari principe bona huiusmodi sub condicione quod rependat spirituale suffragium, mentiretur in defraudando a promisso suffragio. Ideo ista opinio foret pessima ad bona ecclesie fideliter procurandum. Et eadem est consideracio de causis civilibus, quod impossibile est ut mendacia illas vel contenciones aliquas legitime promoverent.

Consideremus ergo quod Christus incurrebat apud sacerdotes, phariseos et scribas appareniam dissimilacionis, maxime ex hoc quod detegendo veritatem et reprobando eorum vicia purgavit ecclesiam et ut sic aquisivit sibi nomen quod est super omne nomen, superans quamlibet famam mundi. Sic nos christiani debemus tenere veritatem et privilegia ecclesie Christi defendere quantum sufficiimus nec curare de fama alia, nisi de quanto adicitur ex virtute.

H. Sed tertio notandum pro ulteriori declaracione privilegiorum ecclesie quod privilegium est privata lex, concessa a principe ad commodum ecclesie vel persone. Unde (si non fallor) omnis bona lex temporalis vel humanitus adinventa pro utilitate ecclesie vocari potest privilegium ecclesie, cum omnis talis lex sit privata quoad tempus et populum. Unde quod legiste vocant talia iura communia non obest quin sint privata, quia in communitate legum est dare quotlibet gradus, et lex privata potest crescere in communitate quoad tempus, locum et personam. Lex autem caritatis quam omnis homo debet semper et ubique tenere est ius communissimum sicut alie leges conditionales quas ipsa implicat. Addo etiam distinctionem ecclesie vel persone, quia si tantum esset una creatura rationalis privilegiata, tunc non privilegiaretur ecclesia. Privilegium ergo est specialis licen-

Christ spoke
truth without
regard to his
reputation.

All laws made
for the benefit
of the Church
may be called
privileges, as
being in some
degree private
laws.

The universal
law is that of
charity.

18. A; Sed ulterius. 19. A in marg: Quid est privilegium?
22. A. in marg.: Omnis lex humanitus adinventa utilis est privilegium.
25. A.; quod iuriste. 32. distinctum in codd.

cia creature utendi utibili vel fruendi fruibili, et illud ^{151^a speciale vel privatum licere est lex, ut patet in communi sermone de lege.}

Only a creature can have privilege;

Ex istis patet primo non equivocantibus quod ¹ proprietates que naturaliter competunt trinitati non ¹ sunt carum privilegia, cum omne privilegium ^{*} principe ^{152^a paliter ab extrinseco pro utilitate inest privilegiato, et sic solum creatura rationalis est capax privilegii.}

// a true privilege must really benefit the grantee:

Patet secundo quod privilegiante aut privilegiato ² decepto in credendo privilegium vergere privilegiando ¹⁰ ad commodum, dum tamen concessum privilegiando cedat ad dampnum tamquam utilitati sue contrarium, non est privilegium sed pocius corruptela. Patet ex hoc quod privilegium (in quantum huiusmodi) est bonum utile, ut non est privilegium infidelibus quod liberati ¹⁵ a iusticia exonerati sunt a iugo domini et effrenes ad peccandum subiecti iugo diaboli, nisi forte equivoetur, vocando privilegium quodlibet privans legem.

Consequently there is no privilege except what is granted by Christ.

Tercio sequitur quod non est aliquod privilegium, ³ nisi quod princeps pacis concederit, caput universalis ecclesie, dominus Jesus Christus. Patet ex hoc quod non potest esse bonum ecclesie, nisi primo venerit per derivacionem a capite. Si enim primas privatus concedit aliquid et Deus illud non concedit, tunc vel oportet concedere quod Deus non prevenit ²⁵ ipsum in agendo, et per consequens non est causa essencialis cuiuslibet creature, vel aliter quod non est bonum vel rationale quod privilegiatus illud habeat, quia si esset sapientia Dei, eternaliter ordinaret ut habeat, et cum clemencia spiritus sancti ³⁰ gracie illud donaret; cum Johannis XV°, 5, 4, dicit caput: *Sine me nichil potestis facere, sicut palmes non potest facere fructum, nisi manserit in vite, sic*

^{1.} B: et fruendi. Codd.: usibili.

^{2.} A A₁ patet deest. ^{7.} A in marg.: Nota de privilegiis ecclesie continue infra (Above 152^a without mark of reference). ^{15.} B: ut deest.

^{16.} A: et ss. (literas ss. extinct.). ^{28.} Rationale sive rationabile; codd.: ratio^b.

I 152^a enim privilegium concessum domesticis non est ratum, dum tamen ab essenciali patresfamilias omnipotente et omnisciente indultum non fuerit et optenta eius licencia confirmatum.

K Ex istis colligitur quod sumnum privilegium concessum christiano pro via foret quod, exproprietarie vivendo, Christo similius foret anterior in exercitu christiano. Patet primo sic: Iuxta proximum corellarium nullum est privilegium nisi concessum a Christo, ipse autem non potest concedere maius privilegium quam plus assimilando subditum sibi ipsi, ergo etc. Unde Matthei XVIII°, 1, quando discipuli quesierunt a Christo: *Quis putas maior est in regno celorum, ipse advocans parvulum sine malicia statuit eum in medio illorum dixitque re et sermone quod qui sic plus se humiliaverit hic maior est in ecclesia militante.* Item, cuicunque militi pro statu milicie foret aptacius quod armatus decencius et adiutus specialius ponatur in acie belli, ubi forcior est conflictus, in hoc enim consistit militaris strenuitas. Sed ut dicitur Job VII°, 1: *Milicia est tota vita hominis super terram, et iuxta Apostolum Eph. VI°, 12: Non est nobis collectacio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequicie.* Ideo patet quod, quanto quis fuerit sic positus anterius in dicto exercitu, indultum est sibi privilegium eo maius quo amplius coronabitur. Et patet ista sententia de matre filiorum Zebedei que ex instigacione filiorum petebat privilegium a Christo, ut hii sederent in regno suo unus ad dexteram et alias ad sinistram (ut patet Matthei XX°, 22). Sed pueri petentes * illud implicite audierunt divinum responsum: *Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum?*

The highest
privilege is to
be allowed to
follow Christ in
poverty.

instance of the
mother of Ze-
bedee's
children.

5. A in marg.: Prima conclusio.
optacius. 18. A A₁: specialiter.
Zebed. 33. A: Nescitis.

7. A: anteterior. 17. A:
28. B: patet ex ista. 29. A:

Quo concessit eis concessit eis privilegium consequenter: 15. ^K
Calicem, inquit, meum bibetis, sedere autem ad dexteram meam vel sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a patre meo.

Super quo Crisostomus, Omelia XXXV° Operis In-^M perfecti, notat primo quod diabolus qui seduxit primum a virum per feminam movit ut dicti apostoli seducerentur per feminam. Notat secundo quomodo Christus b dirigens sermonem ad illos discipulos docet quod illi ex ceca presumptione atque superba primatum culpa- 10 biliter pecierunt, aliter enim non direxisset omni- sciens increpativum sermonem ad illos discipulos dimissa femina procurante: *Nescitis, inquit, quid petatis.* Ideo dicit Crisostomus: *O error salutaris qui tocius mundi solvit errorem. Si enim apostoli non sic 15 errassent, unde nos cognoscere poteramus quod non omne quod videtur bonum desiderare bonum est?* Cum enim scimus quod aliud est opus bonum et aliud primatus honoris. *Et opus quidem bonum desiderare bonum est, primatum autem honoris vanitas est.* 20

Primacy is to be
desired in la-
bour, not in
honour.

Tercio notandum quod sive apostoli errore seducti o pecierunt primatum in regno temporali sive in regno celorum, sicut videtur ex textu convinci, stulta fuit eorum peticio, cum debuerunt laborem certaminis humiliiter petivisse, et ad hoc sine iactancia primatus honor 25 beatitudinis secutus fuisset; honor enim fugientem se sequitur et refugit affectantem. Unde dicit Crisostomus: *Desiderium primatus ex iactancia nascitur cordis; qui, inquit, humilis est indignorem se aliis arbitra-*

1. B: concessit illis privilegium in. 5. A in marg.: Crisostomus.
 M. Litera L: deest in cod. ib. In codd. Omelia XXVIII. 9. B: illos deest.
 10. superba scil. presumptione. 16. In codd.: poterimus. Corr. ex Op. Imperf. l. c. 17. In codd.: omne bonum. Corr. ex textu Operis Imp. 19. In codd.: Et opus quidem desiderare bonum est. Corr. ex textu Operis Imperfcti. l. c. 27. A in marg.: Crisostomus.

5. Opus Imperf. in Matthaeum Hom. XXXV, l. c., CLII. E. Cf. Richardi Armachani, Defensio curatorum, Goldast, Monarchia tom. II, pars II, pag. 1403.

M 152 tur iuxta apostolicum preceptum: Alter alterum existimans superiorem. Et hec racio (ut tactum est superius), quare membra ecclesie et gradus quibus Deus ipsos diligit sunt nobis abscondita.

a Quarto notandum quod Christus videns alienum spiritum in cordibus templi sui, non more conquerencium castra sua corporalia, disrupti muros castri, sed hostem expulit alliciens eos ad humilitatem qua ipsimet supererat tyrannum qui eos turpiter superavit.

N Potestis, inquit, bibere calicem quem ego bibiturus sum? Ex qua interrogacione mulcente docemur, primo quod oportet victoriam esse voluntariam, si debet esse meritoria, ideo querit Christus ab eis modeste, si possunt pati voluntarie instar sui. Secundo docentur ceteri apostoli non indignari contra duos fratres, cum dominus eorum, contra quem principaliter usurpata fuit iniuria, tam urbane optulit eis idem medium quo ipse meruit dignitatem. Tercio docentur omnes christiani quod pati propter iusticiam sit necessarium cuiilibet volenti beatifice premiari, cum dominus incessit per summum gradum illius medii; ideo vocat Christus hoc singulariter suum calicem.

e Quinto docemur quomodo Christus non potest suis deficere in concedendo privilegia, et consequenter mercedem ex eorum usu sequentem, cum statim post humilem consensum fraternum quo dixerunt possumus, statim concessit: calicem quidem meum bibetis, ubi non * licet fideli ambigere quin concessit duobus fratribus quos prius gratificavit privilegium singulare. Si enim terreni patres neverunt bona data dare filiis suis, quanto plus pater primus post tam gloriosam victoriam quam per alios fecit in principem huius mundi? Lex ergo privata quam princeps pacis, et per consequens tocius ecclesie concessit hiis fratribus ad commodum eorum maxi-

Christ's treatment of his disciples' ambition.

He refused their request but granted that they should drink his cup.

9. A A₁: turpiter superant. 26. A A₁: assessum.

mum quod possint regnum celorum rapere armis ^{152° N}
suis, fuit privilegium singulare.

Two kinds of
martyrdom.

Et ex isto eliciunt doctores quod est dare duplex O
genus martirii, scilicet affectione et corporali passione;
cum beatus Evangelista non fuit sic passus corpora- 5
liter usque ad mortem ut Jacobus, sed uterque iuxta
vocem predicti Christi veridicam babit calicem passionis.

Lesson of
humility.

Sexto docentur omnes fideles et specialiter prelati f
non pompare vel alta sapere de gradus excellencia
vel primatu, cum Christus coniungit: *Sedere autem* ¹⁰
ad dexteram vel ad sinistram non est meum dare
robis, sed quibus paratum est a patre meo. Quam-
vis enim Christus sit omnipotens et eiusdem auctorita-
tis et operationis cum patre, pater ex se et ipse
per se, tamen Christus more suo loquens humanitus ¹⁵
prefert patrem, dicens quod nullum membrum eccle-
sie habebit mansionem in celo, nisi qui ex auctoritate
patris eternaliter inscribitur libro vite; quod licet
eleccione eterna sit factum per filium, quia tamen dis-
cipuli considerarunt Christum secundum humanitatem, ²⁰
ideo univocando cum eis fuit pertinens Christum vere
atque humiliter ostendere minoritatem suam secun-
dum humanitatem, cum non sit mencendum propter
devocationem.

Unde ad pacificandum discipulos et instruendum ²⁵
eos quale privilegium et prioritatem eligerent, dicit
quod qui voluerit inter eos prior vel maior fieri in
celis, oportet quod sit servus humilior atque diligen-
cior hic in terris (ut alias ostendi modo opposito)
quoad primatum vel honorem seculi. Ideo dicit ³⁰
Crisostomus: *Fructum humilitatis posuit primatum*

3. A in marg.: *Martir < affectione* B in marg. man. alt.:
passione corporali. Martirium. 9. A in marg.: *humilitas.* B in marg. man. alt.: Pri-
matus est fructus humilitatis. 19. tamen; tum in codd. 23. B
in marg. man. alt.: Mencendum non est in causa devocationis. 30. A
in marg.: *Crisostomus.*

30. Opus Imperfectum l. c., pag. CLIII. C.

O 152^a celestem, ut quicunque desiderat primatum celestem,
sequatur hic humilitatem celestem; quicunque autem
desiderant primatum in terra invenient confusionem
in celo. Ergo, inquit, iam non sit inter seryos Christi
5 de primatu certamen, nec festinet unusquisque eorum
quomodo alio maior appareat, sed quomodo omnibus
inferior videatur. Et ista doctrina sufficeret toti ecclae-
sie ad eleccionem privilegii vel primatus, nec est
possible quod vere pacifetur ecclesia, antequam ista
10 regula practice sit edocta.

P Ex istis elicetur quod nullum est verum privilegium The Church has
no true privi-
lege except what
is founded in
Scripture.
ecclesie, nisi de quanto fundatur, docetur vel elicetur
ex scriptura. Patet sic: Omnis lex utilis sancte matri
ecclesie docetur explicite vel implicite in scriptura,
152^b omne privilegium est huiusmodi ex dictis: ergo con-
clusio. Confirmatur ex sepe dictis: Omnis veritas est
in scriptura sacra, omne privilegium est veritas quia
lex, ergo conclusio. Unde Augustinus, II^c De Doctrina
Christiana, in fine: *Quicquid homo extra scripturam*
20 *sacram didicerit, si noxiū est ibi dampnatur, si*
utile est ibi invenitur; et idem dicit epistola quarta
ad Volusianum (ut alibi diffuse exposui). Sequitur
ergo, si quis quidquid utile extra scripturam sacram
didicerit, ibi invenitur, omne privilegium concessum
25 in cartis vel bullis est quiddam utile (ut patet ex
diffinizione), ergo omne privilegium ecclesie est in
scriptura sacra; ideo cum illa sit maioris uctoritatis
et acceptionis quam bulle vel carte (ut dixi alias),
ille ut plurimum in clero superfluunt. Nam illis abla-
30 tis inniteretur privilegiatus ministerio ecclesie quod
est per se causa privilegii, et non sic confideret in

4. B inter deest. 13. A in marg.: Honor scripture, quia omnis
veritas in ea continetur.

18. A in marg.: Augustinus.

28. B: acceptacionis; A in marg.: Correlarium.

13. A in marg.: Honor scripture, quia omnis

16. A in marg.: Secunda conclusio.

23. B: si quis est, quis est, quid est.

18. cap. XI.II. Opp. III, 1, 44. Epistolam ad Vol. vid. Opp.
II, 395.

Corruptions of cartis dimisso officio. Talis enim securitas confundit ^{152^aP the Church.}

ecclesiam, cum telis sophisticis super equivocatione que est hypocrisis et mendacium, diabolus et membra sua concludunt ecclesie. Quis queso non decipitur hodie in adherendo parti ecclesie malignancium et ⁵ colendo ipsam ut membrum ecclesie? Quis insuper a non aspirat ad fastum seculi vel primatum vel privilegium, cum tamen sit sceleratissima corruptela, in tantum quod sepe incidimus in illud ¹⁰ ve propheticum Ysaie V^a, 20: *Ve qui dicitis bonum malum et malum bonum.* Nonne diligentia nostra ostendit quod plus ^b apprecliamus cartas et privilegia humana quam scripturam sacram et privilegia que Christus suis instituit? Et indubie ut sic cadimus a quibuscumque veris privilegiis per abusum, quia iuxta beatum Gregorium ¹⁵ (et ponitur in decretis XI^a, q. III. *Privilegium*) *privilegium debet amittere qui sua abutitur potestate.* Cum ergo omne rationabile vel utile ecclesie Christi prius ab ipso conceditur et in carta vel libro suo inscribitur, patet quod scrutinio illius libri et con- ²⁰ dicioni sub qua privilegiavit debemus primo attendere. Non enim sequitur: Datus potentatus seculi concessit hoc ut privilegium date ecclesie, ergo hoc est rationabile sive verum. Ideo oportet ultra concessionem scrutari regulam per quam racio privilegii ²⁵ debeat iudicari.

A case as to
privilege.

Esto, inquam, quod Petrus potentatus seculi concedat Q
privilegium Westmonasterio sub hac forma quod qui-
cunque quantumcumque maleficus intraverit septa sua
habebit immunitatem omnimodam, sic tamen quod ³⁰
in prima conclusione in qua post introitum a prepo-

1. A in marg.: Conclusio. 4. ecclesie? Fortasse legendum: con-
fundant ecclesiam. 8. B: Cum tamen ait. 15. A in marg.:
Conclusio. 20. 21. In codd.: Condicione. 22. A in marg.:
De privilegiis monasteriorum et ecclesiasticarum. (Below 152^a without mark
of reference.) 27. A in marg.: Causa.

16. Dec. sec. pars, causa XI, q. III, c. LXIII.

Q 152^a sito loci sibi opponitur dicat verum. Casus autem videtur possibilis et honestus, cum pro mendacio et pro quocunque scelere posset uti privilegio ad hoc sibi donato, ut dicitur; ergo multo magis pro confessione 5 humili veritatis. Pono insuper quod Petrus maleficus intrans Westmonasterium pro immunitate habenda sit primo interrogatus a preposito Westmonasterij si habebit immunitatem in dicta ecclesia et pono quod 153^a Petrus conscientius sibi ex dignitate contracta * de crimine 10 dicat desperando de venia vel vere reputando se dignum morte temporali, quod non habebit immunitatem in dicta ecclesia; tunc isto casu deducto ad placitum, patet quod ex casu et aliis circumstanciis positis et 15 ponendis utraque pars contradictionis sequitur, ut 20 noverunt sophiste in materia insolubilium. Et revera quilibet intrans limina ecclesie, ut foveatur in crimen, incidit culpabilius in materia insolubili cuiusmodi est peccatum, quam sequitur Petrum incidere. Unde ego nescio aliter solvere nec credo alium quemquam 25 scire, nisi quod dictum vocatum privilegium non est privilegium, quia non est fundabile in scriptura; et ita generaliter omnis lex privata non fundabilis in scriptura non est privilegium, quia non cedit ad utilitatem ecclesie, cum (ut dicit Augustinus) *quicquid 30 utile est ibi invenitur*. Et si claudit contradictionem quod hoc sit privilegium, multo magis omnis casus in quo ponitur dari privilegium loco, ut quicunque intraverit cum quocunque crimen, gaudeat immunitate date ecclesie; illud enim est impossibile plus 35 elongatum ab apparenzia quam precedens. Cum multi intrant sanctuarium cum illo peccato, ratione cuius tenentur amittere libertatem, ymo cum principium Gregorii sit verum quod omnis et specialiter presci-

The West-
minster privi-
lege is a false
one.

9. A; corrigere vult: ex gravitate contracta.   13. A A; ca-u et deest.   17. In materia involubili: superfluum esse et e marg. in tex-
tum incidisse videtur.   18. B: peccatum incidere.   21. A in inarg.: Conclusio.   28. 30. B: immunitate — elongatum deest.

*tus privilegium tenetur amittere qui sua abutitur 153^a Q
potestate, et omnis criminosis ut sic sua abutitur
potestate, cum ratione mortalis peccati insufficientis abu-
titur bonis nature: sequitur quod omnis criminose
intrans septa ecclesie tenetur ut sic privilegiis ecclesie 5
pro illo tempore non gaudere. Et hoc est notum illis
qui sciunt quod quicquid criminosis fecerit ratione
peccati insufficientis peccat mortaliter. Fundet ergo homo
racionabilitatem privilegii ex scriptura et aliter nichil
valet. Illa autem privilegia que debemus magis atten- 10
dere plus reluent in speculo scripture, et minus
necessaria plus confuse, quia Deus qui non potuit in
privilegiis et scriptis ipsa testantibus sponse sue de-
fiscere, scivit quod palea plus diverteret ad terrena
quam celestia, ideo ut gradus notificacionis scripture 15
sit nobis pro regula, expressit privilegia spiritualia de
corporalibus que adducerentur confusam adiens dis-
ciplinam.*

Divestment of
all temporal
possession
would be the
greatest privi-
lege the Church
could have.

*Ex istis tertio colligitur quod summum privilegium R
pro statu vie foret ecclesiam esse exoneratam pos- 20
sessione civili temporalium, currendo libere post
Christum in evangelica paupertate. Patet ex duabus
conclusionibus precedentibus, nam ut sic disponitur
fidelis Christo similius et paracius ad conquirendum
regnum celorum. Unde et hoc privilegium notatur 25
in ecclesia expressius, alcius et crebrius carioribus
Christi discipulis (ut patet Matthei X^o, Luce XIV° et
I^o, Thymotei VI°); ad hoc enim copiosius sequebantur
bona gracie. Confirmatur primo sic: Christus posuit a
vicarios suos in maxima libertate et privilegio in hoc 30
quod regulam illam iniunxit singulariter suis apostolis,
ergo conclusio. Non enim licet negare quin Christus
privilegiavit suum collegium, cum dedit eis leges sin-*

4. A, corriger vult: criminosis.   4. A in marg: Responsio.   8. A
in marg: Nota.   15. A A₁: Non ut.   17. A A₁: adicerent.
10. A in marg: Tercia conclusio.   22. A in marg: Responsio. Pa-
upertas cleri.

R. 153^a gulares, ut consilia evangelica ad maximam utilitatem sui atque ecclesie, sicut patet ex inde que provenerat. Ergo ex diffinizione privilegii in hoc privilegiavit suam ecclesiam.

b Confirmatur secundo: Ille status est perfectissimus, ut patet in VI° decretalium, cap. *Exiit qui seminat*, per Nicolaum III., et omne ponere viatorem in statu tam alto est proporcionaliter privilegiare ipsum, ergo conclusio.

Si enim dare bona fortune que sunt abiectissima sit privilegiare datarium, multo magis dare sibi bona gracie.

c Item, quicunque vians exoneratus fuerit sarcina temporalium, ad propinquius, paracius atque laudabilius sequendum *hy-nnulum cervorum* salientem in montibus, ut sic est privilegiatus uberior, sed sic fuit de apostolis renunciantibus quoad civilitatem omnibus bonis suis, ergo conclusio. Non enim negabit fidelis quin *possessio talis temporalium sit pondus anime*, ut docet beatus Gregorius XXXI° Moralium (sicut declaravi XII° cap. huius). Unde apostoli vere reputarunt eis magnum privilegium, quod exonerati fuerunt a ministerio cotidiano in mensis fidelium (ut patet Actorum VI°), ergo multo magis exonerare eos a statu seculari plus abiepto. In hoc enim consistit excellencia status cleri super dominos seculares (ut hic supponitur), non autem in caractere ordinis, cum stat cum illo servitus abiectissima (ut patet de Scarioth), sed in hoc quod deputati sunt ut milites plus strenui ad plus meritorie peragendum bella domini et conquirendum regnum celorum. Nam Matthei V^o, 3 dicitur: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum.*

5. A in marg.: Optimum privilegium ecclesie est paupertas cleri. (Above 153^a without mark of reference.) 7. 8. alto est: alto ut in codd. 11. A in marg.: Sequela Christi. 18. A in marg.: Gregorius. XII. cap. rectius: III. 22. B: a deest. 28. B: bellum domini et conquirendo.

7. Lib. V. tit. XII, cap. III. 13. Cant. II, 17. 18. cap. XIII. Opp. tom. I, 1006. Vide supra pag. 50—54.

Christ, who
gives poverty, is
far greater than
Caesar, who
gives riches.

Item, proporcionaliter ut dominus est potencior, et s⁵ prudencior et plus affectus sue ecclesie, tribueret eis ^{153*} privilegia pociora, sed iste condiciones autonomicate reperte sunt in Christo in comparacione ad Cesarem, ergo et privilegiacio proporcionaliter correspondens. ⁵ Nemo ergo dicet quod Cesar plus privilegiavit ecclesiam quam dominus Jesus Christus, nec licet fingere quin Christus fuit potencior ad donandum eis temporalia, sicut et apostoli potuerunt ea copiosius receperisse, ut patet in vitis eorum. Unde Symon magus ¹⁰ voluit dedissem Petro multam pecuniam pro privilegio apostolico (ut patet Act. VIII°), et indubie foret melius quam quantalibet pecunia vel omnia temporalia huius mundi. Nos ergo non erimus magis degeneres dicto Symone, plus apprincipiantes privilegium Cesaris ¹⁵ quam privilegium domini Jesu Christi.

Nec valet dicere quod ista privilegia dicuntur equi-¹ voce et ideo non sunt comparabilia, nam Deus est melior diabolo, bona gracie sunt meliora bonis fortune, et iuxta sanctos melius est seculariter carere tempo- ²⁰ ralibus quam habere. Si ergo ista tam disparia sunt comparabilia in bono analogo, a pari vel maiori bona minus disparia.

Et preter hoc aliqua temporalia donavit Deus suis ² que quoad quantitatem et modum habendi sunt com- ²⁵ parabilia dono Cesaris vel alterius domini secularis; in hoc ergo quod dicta privilegia dicuntur tam equivoce, oportet concedere quod unum infinitum excedit reliquum in perfeccione, sicut spiritus excedit naturam corpoream.* ^{153*}

All privileges
come from
Christ directly
or indirectly.

Item, iuxta hic dicta in correlariis descripcionis privi- ³ legii, nemo potest dare privilegium, nisi Christus principaliter illud dederit, et cum non decet dominum dare per servum donum perfeccius quam ipse dat

3. B: autonomicate.   17. A in marg.: Responsio.   23. ac.
sunt comparabilia.   3. A in marg.: Nota hoc argumentum.

S. 53° singulariter per se ipsum, sequitur quod privilegium datum appropriate per Christum excedit privilegium quod ipse dedit per Constantiū, potissime cum videtur privilegia illa fuisse contraria. Ergo uno existente bono aliud saperet in parte maliciam venenosam, et per consequens, non foret privilegium pocius quam suisset, quod filiorum Zebedei unus sedisset ad dexteram Christi et alius ad sinistram in regno temporali.

4 Confirmatur ex sepe dictis, privilegium est filium patris familias domus poni in loco digniori ad premium et in loco tuciori ad evadendum periculum, nec fas est dubitare quin Christus vocavit apostolos suos ad talem locum, in quo eciam secundum quandam prerogativam fuit Baptista, dicente Christo Matthei XI°, 11:

5 *Inter natos mulierum qui ceciderant per peccatum non surrexit maior Johanne Baptista.* Cum ergo hoc diffinicio Christi necessario sit vera, patet quod nec Petrus nec alius citra Christum fuit maior Baptista quoad Deum, cuius maioritas non attenditur penes possessionem secularem, cum Baptista fuit citra Christum pauperrimus, sed penes gradum evangelice paupertatis que consistit in vera humiliacione et in meritoria penalitate et in ecclesie edificatione. In hoc ergo fuit Baptista positus securius ad cavendum periculum et alius ad querendum premium. Cum ergo quicunque status sit alcior quem Deus plus acceptat, sequitur quod status in quo Christus posuit apostolos et docuit ecclesiam sit status alcior statu secularis glorie in quo positi sunt Christi vicerii et dotati per Cesarem.

T Nec valet dicere quod ille status fuit tunc perfectior, it is futile to say that the state of poverty was more perfect, but is so no longer.

30. 31. A 1: possessionem — penes deest. 34. A in marg.: Responsio. 33. A in marg.: Corollarium. Ablatio temporalium nota supra.

Poverty is nearer to the state of innocence.^{153c}

dicit, nam lex consiliorum est perpetua, non habens statum autem magnitudinis secularis oportet deserere propter eius repugnanciam statui beatitudinis. Quomodo ergo non est alio statu imperfeccior, cum respicit magnitudinem temporalem quam oportet deserere, alias autem magnitudinem virtutis quam oportet semper habere? Ex istis colligitur quod domini temporales possent maxime zelando pro privilegiis ecclesie exonerare clerum ¹⁰ suum ab occupacione temporalium que sunt preter necessaria ad faciendum opus evangelicum; nam possent sic faciendo reducere ecclesiam cleri ad perfecciom statum ex dictis, sed cum impossibile sit hominem posse facere bonum de genere, nisi posset facere illud ¹⁵ bene, sequitur quod domini temporales possent facere illud bene. Absit, inquam, credere quod status in quo a Cesar posuit clerum non posset solvi licite propter habitudinem sacerdotum Christi ad globum temporalium. Et cum status in quo Christus posuit clerum ²⁰ suum dissolvi posset licite propter imperfectionem habitudinis vite eorum ad paupertatem evangelicam et alia carismata in quibus Christus dotavit ecclesiam, nonne foret suspectum verbum, accusans proprietarios ^b de * affeccione inordinata temporalibus, dicendo quod ^{153d} lex Dei et eius consilium sunt temporalia sub dispensacione cadencia, sed non ordinacio Cesaris quoad donationem temporalium? Numquid credimus quod excommunicacio vel maledictionis interpretacio plus ligat dissolventem ordinacionem dominorum temporalium, ³⁰ quam excommunicatio Christi, Johannis et Pauli ligat dissolventem Christi consilium? Nonne dicit Paulus Galat. I^o, 9: *Si quis aliud evangelizaverit preter illud quod evangelizatum est, anathema sit, et cum ipse*

Hence rulers may relieve the clergy of useless wealth.

14. Duo verba: *sicut patet* (*sicut patet ex dictis*) *hunc loco deesse videntur.*   16. A A: *possunt facere.*   32. B: *consilium Christi.*

T. 53° instruxit coapostolum Thymoteum I^a Thymotei
VI°, 8: *Habentes ergo alimenta et quibus legamur
a hiis contenti simus?* Numquid est contrarium isti con-
tencionis aspirari inordinate ad habendum perpetuo et
5 indissolubiliter quantumlibet seculariter dominium?

V Nonne dicit beatus Gregorius (ut recitavi superius,

Opinions of
Gregory

III° cap.) quod *labor querendi et defendendi tempora-
lia et dolor amittendi eadem, si superat laborem
et dolorem circa bona spiritualia quesita vel perdita,
10 indicat terrenorum affectionem inordinate in animo
presidere?* Nonne beatus Augustinus in libro De Vera

and Augustine.

Religione, XCII^o cap., dicit idem? Ubi postquam ostende-
rat quid est adherere Deo et quibus profluit affluencia
temporalium etc., respondet: *Cum, inquit, mutabilium
15 bonorum adest copia, non eis confidit, sed cum subtra-
huntur, agnoscit utrum eum non ceperint, quia
plerumque cum assunt nobis, putamus quod non ea
diligimus, sed cum abesse ceperint, invenimus qui
simus; hoc enim sine amore nostro aderat quod sine
20 dolore discedit.* Si ergo clerus aliquis sit mundo deditus
quod plus dolet pro amissione temporalium quam
virtutis, plus insistit circa acquisitionem vel defensionem
eorum quam boni spiritualis, ut sic inhabilitat se ad
habendum hec temporalia et per consequens digni-
25 ficat se ut perdat illa. Nec est ille cui hec sunt donata
qui in isto animo finaliter perseverat, quia est membrum
diaboli et non pars ecclesie (ut patet in solutione VI°
argumenti de VI° cap. huius). Nam vera religio stat
in recta dilectione beatorum, ut in libro De Vera

6. A in marg.: Gregorius; XII. cap. recte. III. 7. Codd. 52° cap.
Corrxi. 11. A in marg. Amor temporalium occultus quomodo indi-
catur. 12. A in marg.: Augustinus. Pomny, glossa tschechica:
Memento. 13. A: ostenderit. 15. A in marg.: Nota. In codd.:
non eis confidit. Corr. ex Aug. l. c. 16. In codd.: separant corr.
e textu Augustini. 25. A in marg.: Conclusio.

6. V. supra pag. 52—54. 12. Aug. cap. XCII, libri De
Vera Relig. Opp. I, pag. 781. 28. V. supra pag. 136—138.

Religione XCIII.: *Et hec est perfecta iusticia qua 153^a v
pocius pociora et minus minora diligimus.* Vana
ergo est religio facientis oppositum, privilegium cire-
sorum injectorum puris certantibus est medicinaliter
removendum. 5

CAP. IX.

Objection: Privilegio is generally understood of worldly things. Sed contra dicta arguitur sic: Videtur enim primo A
quod equivocatur in nomine privilegii, cum communitas
non vocat privilegium nisi excellenciam quam habet
una persona super aliam quoad mundum. 10

If so, it is the fault of the people who use the word.

Hic dicitur quod illud assumptum indicat sic vocan-
tes terrena diligere, et despicer vel odire celestia,
quia voluntas trahit intellectum ad affectuosius cogi-
tandum et non in mundum rem cui magis infigitur: ad
quem sensum dicitur Joh. III°, 31: *Qui de terra est 15
de terra loquitur.* Et hinc apostoli et sancti priores
reputarunt ista terrena *ut stercora*, sicut patet in
dictis et factis eorum et exprimit Apostolus Philipp.
III° cap. Ergo quod communitas sic loquitur et attendit,
non nisi accusat ipsam perversam a Deo et verificat 20
dictum Evangeliste* I^a Johannis V^o, 19: *Totus mundus 154^a
in maligno positus est* et dictum Christi Matthei
XII°, 34: *Ex abundancia cordis os loquitur.* Ideo
debemus attendere qualiter secundum regulas fidei est
loquendum: cum autem privilegium sonat in maiori- 25
tatam prerogativam vel preeminenciam creature, mani-
festum est quod partes ecclesie tam militantis quam
triumphantis sunt privilegiate a Deo. Ideo dicunt
sancti doctores communiter quod Christus et mater
sua habuerunt singularia privilegia super alios, et ita 30
de apostolis et aliis beatis, quilibet habet dispariter

1. B: religione quoque. in codd.: est hec; corr. e textu Aug.
6. Cap. IX; A: Tit. vacat in A; solum in marg. ib. Prima obieccio. A:
sic deest; B: primo deest. 11. A in marg. t. Responsio. 19. B:
attendat. 23. A: habuscia. 31. B: quibus habet.

A 154° donum suum, ut manifestavat Apostolus. I^o Cor. XII°, 4,
dicens quod *divisiones graciarum sunt*. Notet ergo
fidelis rationem privilegii et videbit quod principaliter
sit in donis spiritualibus a Deo appropriate collatis,
5 unde, si argumentum factum moveret, diceret conse- It might as well
quenter quod nulla est lex, possessio vel dominium be said that law
nisi de bonis temporalibus, quia de illis principaliter apply only to
vel precise loquitur communitus, in tantum quod statim earthly goods.
audito de bonis, applicant ad mundi divicias; et locuto
10 de episcopatu, rectoria vel alio nomine prelacie, statim Such is not the
applicant ad dotem temporalem dimissa consideracione language of the
de officio; et ita de aliis. Non sic autem in primitiva ecclesia Such is not the
vel scriptura sacra; ideo postponendo vicio- primitive
sam consuetudinem debemus loqui conformiter sanctis Church.
15 doctoribus. Non enim reperi rem in scriptura sacra
vocatam sub nomine privilegii, sed doctores et usus
ecclesie vocant eam sic communiter, ut patet de sancto
Evangelista, de sancto Petro et Romana ecclesia. Et
patet quod innitendo pure modo loquendi vulgari
20 totus conventus Christi non foret privilegiatus sub
aliquo gradu, nisi forte fingatur quod Scarioth fuit
privilegiatus in hoc quod Deus permisit eum portare
loculos, et sic introductum esset privilegium in ecclesiam
cum superbia ex contencione circa maioritatem et
25 secularem obedientiam quam Christus nitebatur in
suis destruere. Non ergo concedendum est quod solus
dominus temporalis privilegiavit, edificavit vel dotavit
ecclesiam, cum ecclesia canit quod Christus privilegio
amoris Johannem dilexit apostolum; et idem est de
30 quolibet singulari dono Dei, ut patet ex descripcione
privilegii. Unde non expressius posset quis ostendere se
iuste perditum privilegium per abusum quam negando
Christi privilegia vel preponderando privilegia terrena.

5. A. in marg.: Privilegium debet esse in donis spiritualibus. (Above
154° without mark of reference) 11. A A: temporalium. 19. B:
quod deest. 20. 22. B: sub aliquo — privilegiatus deest. 26. B:
suis defervere. 29. A in marg.: Conclusio.

The Church
ought not to
insist on earthly
privileges such
as exemptions
and endow-
ments.

Secundo videtur quod non licet clero insistere circa 154^B B
privilegia terrena cuiusmodi videntur esse exēpciones,
prerogative, proprietates et seculares dominaciones,
cum videntur repugnare privilegiis Christi que non
licet amittere. 5

Exemptions are
bad in kind,
although they
may sometimes
serve a good
purpose.

Hic dicitur, primo quantum ad exēpciones quod,
licet videantur esse male de genere, tamen contingit
subditum bene ut illis sicut et aliis actibus malis
de genere; est enim contra regulas ecclesie triumphantis
quod quis sit exemptus, ne superior illuminet inferiorem, 10
et ita contra regulas nature est quod subditus sit * 154^B
exemptus, ne cœatur vel corrigatur per superiorem
in casu quo deviet vel delinquat. Unde videtur idem
inpetrare oppositum et luciferine querere licenciam ad
peccandum; diaboli enim exempti sunt a tali regimine 15
et (ut ego credo) a privilegiacione, quia nulla excelle-
ncia quam habent cedit dampnatis ad bonum utile,
sed econtra beati sunt summe privilegiati, in tantum
quod nullum privilegium vie valet homini, nisi de
quanto preparat ad querendum privilegium regni. Quia 20
tamen contingit prepositos ecclesie esse ceciores ducendis
vel inniti in visitacione fastui vel questui plus quam
correccióni, ideo expedit per accidens a talibus tem-
poralis exēpcio. Non autem debet talis esse perpetua
nisi cognito quod perpetuo erit prepositus deses, in- 25
scius vel avarus, quia aliter (ut recitat Lincolniensis)
hoc inconveniens sequeretur quod quantumlibet bonus
pastor videns exemptum strangulare oves, pro quibus
reddet rationem in die iudicii, non audebit propter
exēpcionem pape exagitare vel exterrere lupos mor- 30
dentes tam nequiter oves suas. Hoc autem non potest
dici privilegium sed rete diabolicum. Unde privilegium
foret eximi a iurisdiccione talis pape, si fuerit qui

Good prelates
ought not to be
hampered by
them.

1. A in marg.: Secunda obieccio.
Nota contra exēpciones continue infra. 6. A in marg.: Responsio:
deest. 22. 24. B: plus — exēpcio:
deest. 26. A in marg.: Lincolniensis. 31. B: potest deest.

B 154° propter pecuniam et casum particularem, in minori parte etiam ob defectum sui contingentem, statuerit exemptionem talem ut legem perpetuam. Nam diabolus et membra sua seducendo populum ab observancia legis Christi videntur inducere exemptionem huiusmodi, ne inferior fruatur suffragio sui prepositi, ut innuit Augustinus libro secundo De Ordine.

C Et quantum ad alia insignia perquisita de portando mitram, crucem et baculum ac ordinando clericos extensius vel striccius, cum aliis vocatis privilegiis istis similibus, cum ut plurimum sapiunt fastum et non commodum, sunt sepe non privilegia sed diabolica sagena quibus pisces natantes in mari huius seculi capiuntur; et sic dicendum videtur de priviliis terrenis seculariter impetratis. Unde Augustinus in libro De Agone Christiano, cap. IV: *Gaudet piscis quando hamum non videns escam devorat, sed piscator cum eum ceperit, torquentur eius viscera primo, deinde ab omni leticia sua per ipsam escam de qua letatus est trahitur ad consumacionem.* Sic sunt omnes qui de bonis temporalibus beatos se putant unde bonis nichil nocet ablacio temporalium, cum ipsa non diligunt. Unde inter omnes cautelas diaboli mundana preeminencia est prima sagena diaboli; de illa enim primo temptavit Christum. Nam Matthei IV°, 8, 9, dicitur quod ostendit sibi omnia regna mundi dicens: *Hec omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.* Et revera propter minus privilegium adoramus sepius membra sua, cum tamen profitemur in baptismo quod* abrenunciamus sathanae et omnibus pompis eius. Talis itaque finalis preponderancia secularis privilegii est signum infallibile membra diaboli, et sic

Privileges of
wearing mitre
etc. are often a
snare of the
devil.

15. A in marg.: Augustinus.

16. de agone; A hab. ruraram.

18. A, corr. vult.: torquet.

21. A in marg.: Mundana preeminencia

est sagena diaboli.

32. A A: Membrum diaboli.

7. cap. XVIII (?) vid. Opp. I, 329 seqq.

16. Opp. VI, 245.

videtur mihi quod contendentes superbe circa talia ¹⁵⁴ C
privilegia nisi redeant humiliter ad unitatem subiecti
invicem, non sunt de sancta matre ecclesia, dicente
decreto Pelagii pape XXIV, q. I. *Pudenda: Ecclesia,*
inquit, una est, ut patet in canticis, et illa est que ⁵
fide formata per orbem diffunditur; quod beati
Augustini testimonio comprobemus. Audite quid in
quodam opere suo preclarissimus doctor dicat ecclesie:
Ait enim quod, cum nullo modo recte potest dici ecclesia ¹⁰
in qua scisma est, restat ut, quoniam nulla esse ecclesia
non potest, ea sit quam in sedis apostolice per suc-
cessiones episcoporum radice constitutam nullorum
hominum malicia eiiamsi nota excludi non possit.

The Roman college may be
the synagogue of Satan and
not the head of ecclesie.
Ex isto notandum, primo quomodo iste papa alle- ^a D
gat venerabiliter Augustinum: quod divisi a Christo ¹⁵
per invidiam extrudentem caritatem non sunt membra
sit sic divisum scismate, tunc ipsum non est caput
vel pars ecclesie, quia deficit unio apostolica. Unde
dicit quod, si talis episcopus consecrat alium, non ²⁰
consecratio sed execracio debet dici. Et tertio notario
potest quomodo crescente superbia et cupiditate
primatus de loco ecclesie, potest fieri synagoga sathanæ,
cum nemo potest esse Christi vel Petri vicarius, nisi
sequatur eos in moribus, ut patet XL^a distinctione: ²⁵
Non est facile. Et patet quod licet clero insistere
circa privilegia terrena, de quanto promovent ad eter-
na; quod oportet exemplo sanctorum et fide scripture
pensari, nullomodo amittendo privilegia que Christus ³⁰
dedit propter aliquod bonum mundi.

Sed tertio obicitur, cum privilegia quibus Christus ^E
dotavit ecclesiam sunt per secciora quam terrena pri-

2. A la marg.: Conclusio.

33. A la marg.: Tertia obieccio.

5. Dec. sec. para. Causa XXIV, q. I, c. XXXIII, a few words having been altered.

E 154° vilegia succedencia, sicut et status vivencium secundum illa privilegia est statu moderno perfeccior atque ad servandum facilior, videtur quod non licuit a privilegiis illis et statu recedere; nam nulli persone licet magis bonum sibi in eleccione postponere: ecclesia, sponsa Christi est persona, cum sit virgo ex cap. VI°, ergo non licet sibi privilegia Christi et statum evangelice paupertatis relinquere. Confirmatur primo per decretum De Consecracione, dist. V^a, *Non mediocriter*, ubi dicitur quod *graviter peccant qui eligunt minus bonum sibi maiori bono postposito*. Confirmatur secundo ex dictis libro V^o, cap., ubi docetur quod *oportet viantem semper meliorando procedere*. Et tertio confirmatur ex hoc quod consilia Christi sunt perpetua et spose sue indispensabilia.

Hic videtur mihi quod unum concluditur ex assumpto necessario, cum omnis christianus debet sequi Christum in moribus quantum sufficit, unde videtur mihi quod beatus Silvester potest dici ex pietate suscepisse elemosinas Cesaris corporales ad exonerandum eum, ad excitandum eius devocationem et procurandum tene-
154° rius pro fidelibus quam saceret * populus laycalis; quod, cum stat cum paupertate evangelica, patet quod clerus non debet exinde inniti proprietati vel fastui, sed ad sui tedium secundum partes plus abiectas ministrare pauperibus de collatis elemosinis. Unde tales elemosine non possunt donari in-perpetuam elemosinam quomodocunque clerus vixerit, sed sub condicione saltem tacita quod clerus sit vere sequax apostolorum in vita et opere. Et ita credo quod oportet ut reputet sibi omne tediosum ministrare pauperibus et fore gaudiosum, dando operam contem-

The Church
ought not to
have left the
state (of poverty)
appointed by
Christ.

16. A in marg.: Responsio. A: verum; in codd. A. B: n= (verum?)

9. Decr. III, pars De Cons. dist. V, c. XXIV.: *Non mediocriter errat qui magno bono presert mediocre bonum.*

Silvester may
have acted from
pious motives.

The clergy
should gladly
leave laymen to
minister to the
poor

and devote themselves to preaching. placioni et predicacioni, quod fideles layci accipient ^{154^a}

illud onus (ut alias exemplificavi de Augustino et aliis sanctis). Unde quia fragilitas humana prona est ad relinquendum primam caritatem de elemosinis, superbiendo, se ipsam nimis laute pascendo et pa-5
storis officium relinquendo, ideo apostoli et sancctiores ecclesie talia reliquerunt. Unde mirum est si collacio rei temporalis sit clero privilegium; ymmo apostolis petentibus illam a Christo audivisset responsum superius: *Nescitis quod petatis.* Nonne docet experientia ¹⁰ quod dotacio talis subicit dotatos mundane sollicitudini, servicio et exaccioni, et per consequens distrahit ab amore Christi et ministerio sacerdotali?

Quomodo ergo non foret privilegium ab incita-
mento huiusmodi liberari, unde decretum recitat XI^a, 15
q. I^a, ex epistola beati Petri ad Clementem scriptum
sub hac forma: *Te quidem oportet irreprehensibiliter vivere et summo studio niti, ut omnes vite huius occupaciones abicias, ne fideiussor existas nec advocatus licium fias, neve in ulla alia occupacione perplexus. Neque enim iudicem neque cognitorem secularium negotiorum hodie te vult ordinare Christus, ne prefocatus presentibus hominum curis non possis verbo Dei vacare. Hec vero opera que tibi minime congruere dicimus exhibeant sibi invicem vacantes laici, et te nemo occupet ab hiis studiis per que salus hominibus datur.* Quomodo ergo licet nobis ab ista regula apostolica recedere quibus relictum

9. A A^a: audiissent. 16. Epistola Petri. Non est epistola beati Petri, sed Clementis ad Jacobum. A in marg.: Nota decretum super hoc quod cleris non debet se impicare mundo. 20. In codd.: ne vel; corrixi e decret. I. c. A in marg. (above 154^a without mark of reference): Nec omnia infra posita sunt pro pauperitate que est optimum privilegium. 23. A in marg.: Zname, id est, noscimus. 28. A in marg.: De ablatione temporalium et cleri paupertate.

16. Cap. XXIX. De secularibus negociis episcopus cognoscere non debet.

P 154^a est a Deo ecclesiam gentilium ad perfectam legem Christi convertere? Non enim cadit auctoritas vel racio dispensandi; unde verisimile est quod radix tocius perturbationis in seculo est cleri declinatio a lege Christi ad vitam et tradiciones civiles. Christus autem semper reliquit in una parte ecclesie sue vel alia aliquos fideles qui mundum deserant, et in illis forte abiectis primatibus stat fides et continuacione sancte matris ecclesie. Et patet quod sepe non est The removal of endowment may per consequens auferendo a clero ista non oportet quod auferantur ab eo privilegia, sed pocius amoto prohibente sit ecclesia apostolica restituta ad vera 100
 155^a privilegia primitiva; quod ego credo * dominos temporales in casu debere facere sub pena dampnacionis a gravissime. Numquid credimus esse magnum privilegium episcopo vel abbatи quod habeant furcas et puteum, in quibus dampnati regulariter trucentur, et sic de carcere, de aliis mundanis privilegiis sive b insigniis? Ymmo non foret privilegium prelato quod haberet efficaciam, ut quicquid tetigerit statim convertatur in aurum, quia tunc periret aer deferens inspirandus, periret vescibile et tegumentum corpori temperatum.

Q o Unde in detestacionem huius philargirie legitur beatum Evangelistam convertisse frondes silvestres in aurum et litoria saxa in gemmas. Iste sanctus statim potuit fuisse apud mundum ditissimus et secundum gloriam mundanam preclarissimus, dominatissimus et 30 famosissimus, si non repugnasset perfectioni apostolice et privilegio concesso a Christo; aliter enim peccasset graviter omittendo. Nam habens in potestate tam

6. A in marg.: Conclusio. 7. A, corrig. vult.: deserunt. 12. A A₁: amoto: deest. 17. B: Quod: e deent. 23. A₁: vestimentum. 26. B in margine man. alt.: Evangelista frondem convertit in aurum. 28. 29. A A₁: et secundum — dominatissimus: deest. 30. A: repungnasset.

The removal of
endowment may
be a restoration
of primitive
privilege,

worth much
more, than the
right of gallows
etc.

The apostles
were poor by
choice.

faciliter proficiendi sibi et aliis, glorificando ecclesiam 155° Q plus quam Cesar, non haberet excusacionem de negligenti desidia, sed scitur demonstracione certissima quod omne spirituale privilegium superat quocunque corporale privilegium in infinitum, et sic non est 5 privilegium clerum stipari seculari milicia, vesci in auro, uti fibula vel habere secundum mundanam gloriam splendencia ornamenta. Omnia enim ista gentes exquirunt (ut patet I^o Machabeorum IX° et XI°), Christus autem et eius discipuli cum habere possent facilime 10 hec omnia, si non repugnarent sue perfeccioni, quia repugnant, ideo omnia ista penitus respuerunt.

*It is said that,
if this be true,
all temporal
privileges are
abolished.*

Sed quarto arguitur sequi ex dictis: quod nullum H sit corporale privilegium, ymmo quod nedum licet secularibus sed debent sub pena excommunicacionis auferre 15 bona a clericis quibus putantes se benefacere erraverunt.

Hic dicitur quod prima pars est falsa, sed secunda est mihi vera in casu; nam cum omne privilegium sit ad commodum privilegiati, patet quod multis dominis temporalibus et aliis assunt terrena 20 privilegia ad exercitium virtutis. Hoc autem contingit communius laicis quam clericis, quia officium dispensandi temporalia et dominanter cohercendi subiectos est eis pertinencius, et clerici declinantes ad mundum communiter peccant gravius. Conceditur tamen quod 25 ministracio temporalium, ne clerus dispergatur ad in honestis mediis mendicandum, foret in casu clero in privilegium, sicut contingit III° Regum XVII° quod Helias privilegialiter fuit pastus per corvum. Et breviter ministracio temporalium non est clero in privi- 30 legium, nisi de quanto promovet ad sequendum Christum in moribus et impecrandum privilegium

*But we allow
such privileges
as help the
clergy in their
duties.*

5. A A ₁ : in finitum.	6. B: seculari deest; vesci; forte legendum vestiri [= vesti(r)i].	10. B: habere possint.	11. A ₁ corr.: sed quia;
	B: repugnat.	13. A in marg.: Quarta obiecacio.	18. A in marg.: Ablacio temporalium quomodo est limitanda.
			21. A in marg.: Responso.

H 155^a amoris sui; quod contigit, cum Christus accepit elemosinas a laicis et sanctis seminarioribus. Et secundum istam conditionem dotata fuit ecclesia non ad tardandum vel ad retrahendum eam a perfectione primeva.

5 Unde excommunicatissime peccant sive clerici sive ^{It is wrong to take away any}
 155^a laici * qui hoc privilegium antiquum ecclesie scienter ^{cicat privileges;}
 auferunt vel minuunt, et hinc XXV^a, q. II, sic loquitur Leo papa: *Privilegia ecclesiarum et monasteriorum sanctorum patrum auctoritate instituta nulla possunt 10 improbitate convelli, nulla novitate mutari. In quo opere auxiliante Christo fideliter exequendo necesse est sedis Romane pontifices perseverantem exhibere famulatum. Dispensacio enim nobis credita est et ad nostrum reatum tendit, si paternarum regule 15 sanczionum nobis consencentibus vel negligentibus violentur.*

I Talia sunt multa decreta: quod non licet antiquioribus privilegiis novis subsequentibus derogare. Cum ergo antiquissima et validissima privilegia, instituta

and the oldest
and greatest
privilege in
poverty granted
by Christ.

20 a Christo, steterunt in paupertate altissima, sequitur quod non licet cuiquam privilegium illud subtrahere. Cum ergo privilegium illud stat in habendo cuncta exproprietary in communi, sic quod sibi repugnat dominatio civilis et conversacio secularis, videtur

25 quod hoc non licuit sine gravi periculo introducere in clerum. Unde XXV^a, q. I, canon sic loquitur: *Que ad perpetuam generaliter sunt ordinata utilitatem, nulla commutacione varientur, nec ad privatum commodum trahantur que ad bonum sunt commune prefixa.*

30 Ex ipsis colligitur, cum nec dominus secularis debuit nec potuit dare clero in privilegium domina-

9. A: sanctorum paternum. 22. A: cuncta; A: corr. in: cuncta.
 30. A in marg.: Non licuit clero recipere dominacionem nec licuit dominis
 sic donare.

7. Dec. II. p. caus. XXV, q. II, c. II. 26. Dec. II. p.
 caus. XXV, q. I, c. III.

If this wrong has been committed (by endowment) it should be set right.

cionem secularem, stante illo ordine, nec licuit clero 155° I illam accipere, patet quod error, si ex ignorantia in illud processerit, debet utrimque celeriter emendari.

Patet prima pars ex hoc quod non licet deteriorare proximum, auferendo ab eo privilegium a Deo datum, 5 ad perficiendum in suis limitibus precipuis tantum statum, sed necessario foret deterioracio, quia deieccio status cleri ad laycos, habere dominacionem huiusmodi. Ideo non licuit seculari hoc facere. Unde 2 tercio decretalium, *Nec clerici vel monachi, capitulo Relatum,* precipit papa quod monachi incorrigibiles vivendo seculariter alios corruptentes ei- ciantur aliis religiose viventibus introductis, ubi tamquam per se manifestum supponitur quod secularis conversacio sit clericali inferior; nec dubium quin 15 repugnat statui et perfectioni cleri quod sic per affec- cionem et occupationem temporalium degradetur; ideo propter repugnanciam non potest fieri talis dotacio stante ordine. Non enim est privilegium peiorare.

It is wrong for the clergy to receive endowments as for the laity to give them.

Et ex eodem patet quod non licet clero a perfec- 3 K cione primitiva deficere, sicut non licet laico sponsam Christi sic inficere. Si enim non licet laico auferre suas elemosinas que sunt bona abiectissima, multo minus liceret auferre elemosinas a Deo institutas que sunt bona et privilegia Dei potissima. Quomodo ergo 25 liceret seculari ordinacionem Dei inficiendo corrigerre cui non licet iuxta * falsigrafos suam culpam quam 155° commisit ex ignorantia emendare? Numquid tam affectata ignorantia excusat dominum secularem? Si enim secularis cui minus repugnat mundialitas ex 30 tali inclinacione ad seculum, non obstante quod putat in hoc prestare Deo obsequium, reddit eum

2. A in marg.: Conclusio.
ordinacioni.

6. B: in suis limitibus.

26. A:

10. Decr. Greg. IX, lit. III, tit. L, cap. VII. mutatis aliquot verbis.

X. 15. dampnabilem, quanto magis necessitando personam cleri cui plus repugnat conversacio secularis? Revera si talis ignorancia omnino excusat, per idem excusaret quemlibet viciosum; nam, ut patet primo Ethicorum, sicut omnis homo appetit naturaliter esse felix, sic appetit media que credit ducere ad hunc finem, ut voluptuosus ponit felicitatem in cibariis delicatis, luxuriosus in actibus venereis, avarus in mundi diviciis, superbus in mundanis honoribus, et sic de aliis in quibus ignorans amplius delectatur. Sed quis diceret ignoranciam talem simpliciter excusare? Sic ergo posito quod Cesar ex ignorancia crediderit se prestare Deo obsequium in dando clero Christi mundi gloriam, sicut est accusabilis ex eleccione satua et amore prepostero affectando talia sibi ipsi, sic est plus accusabilis retardando proditione et cum mundano toxico precipuos milites exercitus christiani. Aliter enim foret elemosina privilegiare clerum eciam religiosum, ut sit voluptuosissime, delectabilissime et splendidissime cibatus, uxoratus et in omni mundi gloria pre omnibus secularibus predotatus. Sed quid privilegio tali insanius? Unde sola fabrica, cum super fallaciam equivocationis privilegii decipit totum mundum, quia cum dominus temporalis potuit meritorie concedere hec privilegia, sicut clerus ea accipere, et potuit utrimque esse dampnabilis fastus et ignorancia: ideo neutram partem assero, nec quod succedentes abutuntur privilegio, sed veritatem condicionalem ut fidem christianam defendendo relinquens prepositis 30 veritatem de inesse ex operibus iudicandam:

L. Quinto arguitur per hoc quod iuxta sepe dicta paupertas evangelica et omnino spiritualia insignia que Christus concessit sue ecclesie stant cum cesarea

It is argued
that endow-
ment is con-
sistent

16. 17. In codd. mundana toxica. 22. A in marg.: Protestacio: hoc verbum extinctum est. 31. A in marg.: Quinta obiecacio.

4. Cap. II, III.

with evangelical poverty;
and, since it
brings some
good, must be
a gain to the
Church.

dotacione, et ex hinc aliquod bonum ecclesie eveniet¹⁵⁵ L
(ut patet in proximo argumento): ergo melius est
quod ecclesia sic dotetur, et per consequens, Cesar
dotavit ecclesiam supra Christum. Maior videtur ex
hoc quod beatus Silvester et alii sancti episcopi et¹⁵⁵
domini seculares non approbassent dotacionem huius-
modi, si fuisset ad deterioracionem ecclesie, sed curia
Romana instetisset olim pro privilegiis antiquis ecclesie
et propter facilitatem fuissent olim restituta, cum
tam dotantes quam dotati statim annuerent expro-¹⁰
priacioni, dato quod esset meritoria.

The first as-
sumption is
doubtful.

Hic dicitur negando primam consequenciam, nisi forte
assumptum sit impossibile. Nam videtur multis quod
laureola martirii qua milites Christi plus * strenui¹⁵⁵
decertarunt in floribus ecclesie, convertendo tam ex-¹⁵
pedite tantum populum, non stetissent simul subiecto
et tempore cum dotacione cesarea, nec tam abiecta
paupertas, calcato mundo, submisso clero Christi con-
silio, voluntarie paciendo, nec tanta aspiracio ad bona
patrie contempta confidencia in bonis fortune vel²⁰
bonis nature, et per consequens non fuisset tanta
status securitas sequendo Christum per compendium
arte vite que ducit ad celum. Nam omnia ista qua-
tuor cum suis correlativis videntur esse dotacioni
terrene contraria.²⁵

Even if we grant
it, the gain is
less than the
loss.

Sed da quod ista fuissent compossibilia cum^M
dotacione ecclesie et da minorem principalis argumenti,
adhuc non sequitur conclusio, cum stat cum toto isto
quod ecclesia perdat perfectionem aliunde maiorem
quam fuit perfeccio ex acquisitione temporalium per-³⁰
quisita; quod ego credo nendum fuisse verum sed
necessarium, supposita declinacione a religione quam
Christus instituit. Et videtur mihi stultum fore omni-
no excusare beatum Silvestrum et Cesarem a peccato

12. A in marg.: Responsio. 14. A in marg.: Nota quatuor.
18. A,: calcata. 24. corre*m*a la codd. 33. A in marg.:
Conclusio.

M 153^a sic quod unus fuisset omnino immunis ab affectione inordinata ad temporalia, et ut sic aliquantulum venialiter nocens sibi, et occasione male accepta plene superbiendi, plus nocens suo generi succidenti. Potuit enim renuisse, sicut beatus Evangelista et ceteri apostoli qui possent in tanta quiete assumpsisse sibi et successoribus suis tantam copiam temporalium quam prudencius reliquerunt. Nec repugnat isti quod sancti canonizantur in ecclesia et beatificantur in celo, cum possunt hic penitere et in purgatorio emendari. Quis, inquam, sanctus a sancto sanctorum exclusive usque ad novissimum sanctum non peccavit etiam mortaliter? Ideo (ut sepe dixi) cecitas magna foret nobis superstribus allegare tales argacias: Iste sanctus sic fecit, ergo nobis licet sic faciendo quocunque opus consimile approbando defendere et augere. Hoc enim privilegium specialiter reservatum est Christo qui non potuit peccare, ut nitamur sequi ipsum in omnibus quantum sufficimus et nullum alium nisi de quanto ipsum sequitur; sed propter formidinem mentiendi neutram partem assero, vel quod sancti meruerunt in dicta dotacione vel quod demeruerunt.

Sed scio quod prior status fuit perfecior, et scio quod donacio si fuit privilegium fuit facta a Christo, et scio quod nos debemus uti hiis temporalibus sicut illi usi sunt, quia aliter excidimus a privilegio per abusum. Si ergo volumus sequi sanctos...confessores, arguamus per locum a sufficienti similitudine sequendo eos in affectione et usu temporalium concessorum, et conformiter videtur probabile in republica de Cesare et ceteris mundi principibus quod laborarunt peccato superbie, volentes in republica solemnitate sacerdotes

*Our only safe
model in all
things is Christ.*

*If we follow
saints in pos-
sessing prop-
erty, we must
follow them in
our use of it.*

9. B: beatificantur. 13. A in marg.: Argucia. 21. A in marg.: Dotantes et dotaciones recipientes si et quomodo peccaverunt. 23. B: quod peior status; A in marg.: Scientia trium. 25. B: ut deest. 30. A A,: de Cesare deest; B: probabile de Cesare et ceteris. 33. in endd.: solemnitate.

suos excellere et nomen suum in mundo extollere. 155^a N
 Et sic potuerunt melius fecisse defendendo religionem
 quam Christus instituit. Christus enim ne sponsa sua
 adulteretur cum mundo, prohibuit sibi communica-
 cionem cum mundo et iniunxit * contemptum sue 156^a
 glorie, et hec fides scripture docuit sanctos pro amore
 sponsi zelotis vincere istum mundum; I^a Joh. II°, 15
 precipit Johannes dilectione speciali privilegiatus a
 Christo: *Nolite diligere mundum neque que in mundo*
sunt; et magister noster Christus dicit I^a Joh. III°, 13: 10
Nolite mirari si odit vos mundus et Joh. XVI°, 33:
Confidite, quia ego vici mundum, et: *Sufficit discipulo*
ut sit sicut magister eius. Hec cum quotlibet eis
 similibus fecerunt sanctos mundum cum condicionibus
 suis contempnere et sponso qui hec fecit et docuit 15
 moribus adherere, cum ex testimonio suo Matthei VI°, 24:
Non possumus Deo servire et mamnone. Si ergo
 servamus usum et ritum ecclesie per accidens intro-
 ductum in dicendo divinum servicium et conversando
 secundum tradiciones hominum, ne parva declinacio 20
 tracta in consequenciam inducat maiorem defectum,
 quanto magis debemus striccius servare usum et
 mandatum dominicum de incommunicanter odiendo
 mundum? Revera declinacio ad oppositum posset
 paulatice inducere clerum nostrum, ut vivat secularius 25
 quam laici coientes seculum, et sic olim vinea domini
 transiret in ortum olerum; et probando si blasphemie

We should show excusaciones nostre sint vere de non diligendo seculum,
 by our works
 that we do so. sed ad roborandum amorem Dei, capiendo licitum
 eius usum, utamur regula tacta in fine proximi capi- 30
 tuli, videndo si dicta nostra operibus compensamus.

7. A B: Joh. III. A₁ corr. I. Joh. III. 11. In codd. Joh. XVII.
 13. In codd. A et B: hec requiruntur cum; A₁: requiruntur; hoc verbum sine
 dubio superfluum et fortasse error in archetypo. 14. B: sanctos
 deest. 21. B: tracta deest. 24. A in marg.: Conclusio.

12. Matth. X, 25.

O 150° Constat quidem ex testimonio scripture Ysaie V^o, 1, 2,
quomodo ecclesia Dei est *vinea*, dum stillat a botris <sup>How the Church
is God's
vineyard.</sup>
plenis vino sapiencie doctrinam fidei scripture ad
nutriendam vitam fidelium, ut patet ex processu
5 Cantici canticorum, quod si ab isto officio declinat
ad seculum, tunc *soror nostra paryula, non habens
ubera*, versa est in ortum olerum. *Olera enim* (ut tangit
Augustinus super Psalmum XXXVI^{um}) *virescunt in
hyeme, in estate autem propter defectum radicum*
10 *marcescunt*; et cum secundum naturales caules sunt
herbe nimis melancolice, generantes humorem terre-
strem, propter quod a bestiis melancolicis ut bobus,
leporibus et similibus adeo sunt amate, signanter
signant mundo deditos qui virescunt in yeme pere-
15 gracionis, refrigercente caritate multorum, sed in
estate diei novissime propter defectum radicacionis in
Christo ex ardore solis iusticie evanescunt; sed tunc
fideles in caritate fundati quorum vita abscondita est
cum Christo, cum pastor eorum apparuerit, evirescunt.
20 Canticorum II°, 11, scribitur: *Jam enim yemps transiū,*
yamber abiit et recessit, flores apparuerunt in terra
nostra, tempus putacionis advenit, vox turturis auditā
est in terra nostra, ficus protulit grossos suos, vinee
florentes dederunt odorem suum. Quamvis autem
25 illud epitalarium verificatum est ad literam pro
tempore incarnacionis sponsi ecclesie, tamen pertinenter
1 et vere dici potest pro estate diei iudicij. Primo enim <sup>The spring time
of the early
Church</sup>
tempore processit tempus vernum ecclesie, quando
156° apparuit * gracia et caritas solis iusticie, fugato frigore
30 brumali ab ecclesia, instructa a sponso ponere animam

1. A in marg.: Quomodo ecclesia dicitur *vinea* et quomodo convertitur
in ortum olerum. A: Is. IV. 7. A in marg.: Augustinus. 7. A
in marg.: *Olus*; B in marg. man. alt.: Olerum proprietates. A, in marg.:
Olus est herba melancolica que signat mundo deditos, et ideo Theotuaci
pre aliis gentibus comedunt *olus*, quia plus sunt mundo et avaricie dediti.
11. A: malencolice. 19. A A, : apparuit.

5. Cant. Cantic. VIII, 8.

8. Sermo I. Opp. IV, 1, p. 29.

pro amicis; tunc enim yemps transiit et ymber tri-¹⁵⁶ O
bulacionis abiit, mollificans fideles, ut patet de Petro ²
et ceteris fugientibus a sponso, qui postea usque ad
mortem permanserant, quia Canticorum VIII° scribitur:
Aque multe non potuerunt extinguere caritatem. Ser-³
mones Christi erant flores, fructus virtutum prenostici,
et quando misit discipulos ad metendum fructus et ⁴
evellendum actus superfluos (ut notat Christus Johan-
nis IV°), tunc advenit tempus putacionis. Nonne fuit ⁵
Baptista turtur qui Johannis III°, 29, *dicitur gaudere* ¹⁰
propter vocem sponsi; ipse enim fuit vox clamantis ⁶
in deserto, simul cantans penitenciam et gaudium
sicut turtur; tunc enim cetus apostolorum protulit
rudimenta fidei sicut ficus, et discipuli christiani ⁷
florentes virtutibus ut palmites vitis vere dederunt ¹⁵
adoramenta sancte matri ecclesie. II^a Corinthiorum
has passed into II°, 15, scribitur: *Christi bonus odor sumus Deo.* Sed
winter.
sole occidente ab affectionibus generata melancolia
propter esum olerum yemps rediit, faciens refrigescere
caritatem multorum; et iterum oportet ut fiat nova ²⁰
appropinquacio ad perpendicularē, quodque fiat directe
post diem iudicii solsticium sempiternum (ut patet
Apocalypsis ultimo), tunc enim invariabiliter coinci-
dent radius incidens et reflexus.

Sicut ergo Naboth noluit vel vendere regi vineam ^P
hereditariam, ut transferatur in ortum olerum (ut
patet III°, Regum XXI°, cap. I^o), sic clerus pure accipiens
Christum, vitam veram in porcionem hereditariam,
non venderet illud privilegium paternum, sic quod ortus
deliciarum in ortum olerum transferatur. Sed heu ³⁰
Jesabel, hoc est, effeminati et lubrici, voluptati dediti,
dominantes satrapis primevum privilegium subverte-
runt; ideo caveant de maledicione et pena minata
Achab et Jesabel. Istam moralitatem tangit venerabilis

17. A A₁: Deo deest. 18. A: malencolica. 21. In codd.:

quosque. 27. A: Reg. 21 cap. B: 12 cap.

P 156^a Beda super epistolam Jacobi. Insuper, si vitis noluit deserere vinum suum quo dii letificantur et homines, ut imperet ceteris lignis silve (ut patet Iudicum IX° et expositum est IV° cap. libri VIⁱ), quanto magis clerus non desereret primevum privilegium quod Christus instituit propter libidinem civiliter dominandi; ita solutio sathanæ regis superbie post mille annos (de quibus Apocalypsis XX°) retardat quod ecclesia non sit ad privilegium primevum restituta. Et ista causa rectificavit gloriosum 10 martirium sancti Thome, cum de eo canit ecclesia:

Example of
St. Thomas.

*Nec in agnos sustinet
Lupos desevire
Nec in ortum olerum
Vineam transire.*

15 Nec credo quod est causa verior vel alia qua fuit martir nisi resistendo lupis sevientibus in agnos gregis dominici 156^b et impediendo * ne vinea inebrians transferatur in ortum olerum; herba quidem melancolica preservat ab ebrietate ex ammissione temporalium gignens recordiam.

Q Sexto arguitur contra dicta per hoc quod iuxta predicta nichil sonat in privilegium hominis, nisi de quanto sapit graciā vel virtutem; sed hoc nullus preter Christum potest concedere, ergo nec privilegium, et sic nullus prescitus haberet privilegium, ymmo sciencia 25 cum inflat et omnia bona citra virtutes non forent privilegia abutenti, que videntur legibus et modo loquendi vulgari contraria.

Hic dicitur quod prima consequentia non procedit, cum prescitus habet privilegium, dum est in gracia.

6. It is objected
that on our
showing privi-
leges could be
held only in
grace.

1. A in marg.: Beda. 2. B: disserrere. 6. A A₁: itaque solucio. 11. A in marg.: Conclusio. Recte: obiecacio. 18. A: melancolica. 20. A in marg.: Sexta conclusio. 28. A in marg.: Responsio.

1. Venerabilis Bedae Opp. tom. V, pag. 676. 11. This is the Antiphon in the second nocturn on the feast of S. Thomas Archbishop (Sarum Breviary, Procter and Wordsworth, vol. I. col. CCLI).

Ideo signanter additur in descripcione privilegii quod est bonum concessum ecclesie vel persone. Datur enim quandoque temporale privilegium persone prescite que non est membrum ecclesie, verumptamen predestinatus

The predestinate holds privilege in a more excellent way,

habet excellenciori modo privilegium, quia ad maiorem utilitatem, scilicet ad beatitudinem, percipit donum Dei (ut patet in fine capituli VI°). Prodest autem privilegium prescito quoad commodum temporale et quoad mitigationem pene perpetue, sed manifestum videtur

yet a privilege may be of some avail to the foreknown.

ex fide quod nulli prescito est privilegium bonum quod habet, dum est iniustus, quia ut sic abutitur dato ad sui incommodeum; abutitur, inquam, quia debet uti dato in caritate honorando Deum et merendo sibi ac sancte matre ecclesie, et facit omnino oppositum deteriorando se ipsum. Ideo patet ex diffinizione

privilegii quod peccatum facit prius privilegium desinere esse privilegium, quod quidam vocant mortificationem privilegii. Et sic verum dicit beatus Gregorius (ut recitat XI^a, q. III): *Privilegium omnino meretur amittere qui sibi permissa abutitur potestate.*

Privileges that are abused should be changed in form.

Et patet (ut ostendit glosa) quod non exinde debet sancta ecclesia privari privilegio, sed in privilegio innovari. Nam privilegium foret clericum in casu privari bonis fortune tam sibi quam ecclesie; privilegium etiam foret in casu ecclesie quod heretici sibi molesti subtrahantur morte civili ecclesiastica, naturali vel violenta. Et hec racio quare oportet consulere regulas scripture sacre in dando privilegia positiva vel privativa ecclesie. Nunquam enim debet quis punire personam in ecclesia, nisi sub intento privilegiandi ecclesiam; quod quia Apostolus fecit inconsulta scriptura (ut patet Act. IX°), ideo blasphemavit; et sepe contingit hodie quod seculares putantes se privilegiare

21. A in marg.: Correlarium. 22. A A₁: sed privilegio. 23. A in marg.: Duplex mors. 29. A in marg.: Conclusio.

Q. 155^a ecclesiam perturbant et retardant eam, fortificando inimicos ecclesie et specialiter in concedendo elemosinas perpetuas, cum necesse est discolos subintrare in tales elemosinas, propter necessitatem ignorancie

We cannot recognise the members of the Church.

5 quam oportet nos hinc habere de membris ecclesie. Ideo dicit decretum sub auctoritate Gregorii XXIII^a, q. IV:

Hec autem, quod sicut habitacio ecclesie militantis 156^a est inter celum et terram, sic utrarumque parcium cives recipit, sed in finali * iudicio discernentur.

R. Et hec racio quare regula Christi precipit beneficiendo diligere tam amicos quam eam inimicos (ut patet Luce VI°, 27, et ad Romanos VIII°). *Omnis, inquit, iniquus bonorum est inimicus.*

Hence the rule that we are to love our enemies.

Omnis enim amicus seculi inimicus est Dei, inimicus autem Dei bonitatis et iusticie 15 est inimicus. Racionabile itaque et securum est diligere inimicos, quia necesse est dilectionem illam premiari in retribuzione finali; odium autem extra caritatem necesse est sequi demeritum. Et hec racio quare Christus voluit hic filios suos atque diaboli esse per-

20 mixtim nobis absconditos. Nam Matthei XXIV°, 40, loquens de die iudicii dicit confuse: *In illa die erunt duo in agro uno, unus assumetur et alter relinquetur, due erunt molentes in una mola, una assumetur et altera relinquetur, duo in lecto uno, unus assumetur et alter relinquetur.*

Exposition of Matthew XXIV, 40^a

Illud autem exponit Augustinus super Psalmum XXXVI^{um} de tribus statibus ecclesie militantis, qui sunt pastores, laboratores et sociatores.

a Pastores sunt prepositi ovibus Christi, quia instar floris campi et suorum agricultorum debent evellere,

30 destruere, edificare et plantare, ut patet Jeremie I^o et I^a Cor. III°, 6, dicit Apostolus: *Ego plantavi, Apollo*

Those in the field are the clergy;

19. 20. B: permixtum. 21. A: loquens de Dei iudicil. 26. A in marg : Augustinus. 29. agricultorum: A, addit: id est apostolorum.

6. Decr. II. p., causa XXIII, q. IV, c. XV. 12. The passage occurs neither in Luke, nor in the Ep. to the Romans. 25. Luke, XVII, 35. 26. See Aug. Enarr. in Ps. XXXVI, Serm. I, Opp. IV, I, p. 258.

*rigavit, sed Deus incrementum dedit, et sequitur: 156^a R
Dei adiutores sumus, Dei agricultura estis. Illud
autem genus pastorum dividitur in duas personas
quorum filius Dei assumetur ad beatitudinem et filius
diaboli relinquetur ad damnacionem. Ista autem logica 5
est rectissima sed confusa, quia ignoramus quot et
qui descendant ad inferos vel ascendent.*

*those at the
mill, the laity
engaged in ac-
tive life;* Secundum iugum, signans infirmiores activam vitam b
ducentes, signanter exprimitur per terminos seminini
generis; molaris inferior est terra quam colimus, 10
recipiens undique constanter secundum variationem
anguli incidentalis et reflexionis influenciam celestium
radiorum. Molaris autem superior qui pigre circum-
ducitur est spera celestium; cui activi molentes preparant
terre nascencia et alia mixta inanimata sive artifi- 15
cialia sive naturalia de quibus est negotiatio activorum.
Celum enim sua circulacione ministrat illis tempus
et auram ac unicuique sui generis complementum;
cum autem gracia hominis celum circumducitur,
signanter dicitur activus molere in pistrino. . . 20

*those in the
bed, those who
are free from
active duties.* Tercium vero iugum est quiescencium ab istis o
duobus officiis, sive sint clerici contemplantes, sive
promiscui deprecantes, sive seculares domini imperantes;
omnes enim tales quiescant in lecto (ut patet Cantori-
corum III°), et sunt ambo iuga, ut primum secundum 25
predestinacionem et prescienciam ac finalem perse-
veranciam et finalem in penitenciam bipartiti, cum
ibunt hii in supplicium eternum, iusti autem in vitam
eternam (ut dicitur Matthei XXV°, 46).

Et raciones omnium istorum sunt nobis absconde, e
(ut dictum est . . . capitulo). Nam secretum divine ordi-
nacionis dies nostre mortis et dies finalis * divisionis 157^a
ideo sunt a mortalibus occultati, ut nec presumamus

9. A B: Exprimt. 14. spera l. e. sphaera. 19. A: circum-
ciditur correxit in circumducitur. 30. A: lit. d in marg. deest.
31. Numerus capituli in codd. deest. In codd.: lacuna. 31. B: Nam
decretum.

R 15^a nec despiciamus, sed timentes senciamus humiliter et amemus generaliter; et quoad duo sequentia, ut vigilemus a peccato continue et obviam sponso cum oleo et lumine sollicitissime nos paremus. Et ista ignorancia est racionalis et salubris. Ideo pertinenter dicit canon sub auctoritate Augustini XXIII^a, q. IV: *Quantus arrogancie tumor est, quanta humilitatis et lenitatis oblivio quantaque arrogancie iactancia, ut quis se credat posse facere quod nec apostolis concessit dominus, ut zingania videlicet a frumento posse se putet discernere.*

8 Ex ipsis formari potest talis ratio: Quilibet christianus debet in ambiguis viam perplexam abicere et viam securam eligere, sed omnis dominus secularis

A christians is bound to take the sure way.

15 dotans vel privilegians ecclesiam est christianus cui talis duplex via exponitur, ergo debet eligere viam certam; sed certum est quod dare elemosinas tempo-

Giving temporal aims is sure; giving perpetual aims uncertain,

rales est via certa, dare autem elemosinas perpetuas est via ambigua, ergo prima via facilior et cercior

20 est eligenda, neglecta alia. Quis queso presumeret viam eligere per quam verisimiliter credere posset Deum offendere? Quis insuper dubitat quin ex per-

petuacione elemosinarum fundantur lites et bella per since it leads to quarrels,

petuacione elemosinarum fundantur lites et bella per que subtrahitur religio christiana, originantur utrim-

25 que superbia et cetera vicia, in tantum quod elemosinarius insurgit saltem contencione cauterizante contra elemosinantem, et (quod est pessimum) surrepentibus multis discolis loco veri cleri cui donata sunt tempora-

and induces unfit men to take clerical office.

ralia, aspiratur ad statum propter temporale lucrum,

30 contemptu vero officio? Omnia autem ista vel extin-

guerentur vel mitigarentur data elemosina temporaliter probabiliter egenis qui fideliter peragerent incum-

bens ministerium, et non data cece ad securandum

4. Codd.: solitissime. 12. A in marg.: Racio. 13. A in marg.: Nota contra perpetuacionem elemosine. 26. B: contenciose.

6. Decr. II. p., causa XXII, q. IV, cap. XV.

discolos futuros quos datarius ignorat. Hoc enim 157^a 8 plus consonat legi Christi qui nec suscepit nec docuit elemosinas tales fieri, sed pocius oppositum. Nec dubium quin temporalis elemosina de decimis, de oblationibus et sponte oblatis sufficeret ad numerum 5 tanti cleri quanto eget ecclesia. Non ergo ex veteri testamento vel novo fundari potest tanta et talis dotacio. Unde sophisma diaboli procedens nunc ex equivocis, nunc per locum ab insufficiente similitudine conturbat ecclesiam dicentem Canticorum VI^b, 11^c, 10 *Anima mea turbata est propter currus Aminadab.* Nunc enim ecclesiastici procedunt currati cum multitudine cliencium quasi reges et reputant privilegium quod ceci et inhabiles et ignari preficiantur in altis statibus quoad mundum (de qua materia patet alibi). 15

To sum up: the rulers have the power of giving tuum seculi est privilegia terrena (quantum in eis privileges so far as they are confirmed by God.) concedere, et Dei virtute et gracia confirmare sine quibus non recipit privilegium ultimum complementum. Unde si hoc moveret, tunc * nullus sacerdos posset confidere vel dare sacramenta, nullus fidelis posset facere opera meritoria, nec aliquis homo preter Christum dare alteri quevis dona. Omnia enim ista implicant gratiam Dei, ideo non fiunt, nisi Deus approbando preveniat et det gratiam; quod solus 25 Deus potest facere.

CAP. X.

Istis premissis descendendum est specialiter ad privilegium Westmonasterii super quo versatur contencio. Supponatur itaque in primis (ut patet ex vera copia 30 ministrata) quod dictum Westmonasterium habeat

11. Propter quadrigas in Cant. Canticor. VI, 11. 14. 15. B: altis stantibus. 28. A in marg.: Nota de privilegio Westmonasterii (Above 157^a without mark of reference).

A 15^a privilegium concessum ab Edgardo et sancto Edwardo
 confessore, concessum (inquam) sibi et ecclesie sub
 hac forma: *Cognoscat, inquit Edgarus, magnitudo Westminster
 seu utilitas vestra quam discernimus et in perpetuum granted by Edgar,*
 mansurum iubemus atque constituimus, ut pro re-
 verencia reliquiarum gloriosissimi apostoli Petri et
 quiete monachorum ibidem Deo famulancium, honor
 et laus eidem ecclesie habeatur, ut quisquis fugitivo-
 rum pro quolibet scelere ad prefatam basilicam
 sancti Petri fugiens precinctum eius intraverit, sive
 pedes vel pedester, sive eques vel equester, sive de
 curia regali sive de civitate seu villa, seu cuiuscunq[ue] condicionis sit, quocunque delicto facinoris
 contra nos vel successores reges Anglie vel contra
 alium quemlibet fidelem sancte ecclesie foris factus
 sit, relaxetur et liberetur et vitam atque membra
 absque ulla contradicione optineat. Preterea inter-
 minamur divina auctoritate et nostra, ut neque nos
 neque successores nostri neque ullus episcopus nec
 quicunque alias de iudicaria potestate in ipsam
 sanctam basilicam vel in manentes in ipsa vel in
 homines qui cum sua substancia vel rebus ad ipsam
 tradere vel devovere se voluerint, nisi per voluntatem
 abbatis et suorum monachorum, ullam unquam ha-
 beant potestatem, sed sit hec mater ecclesia libera et
 absoluta ab omni invasione vel inquietudine omnium
 hominum cuiuscunq[ue] ordinis vel potestatis. Ob-
 secramus eciam omnes successores nostros reges et

4. In carta: decernimus. 7. ibi: et pro quiete. 8. ibi:
 eiusdem ecclesie habetur id est ut. 10. ibi: beati apostoli Petri.
 12. 13. In codd. villa cuiuscunq[ue]; correxi e privilegio; vide Cod. dipl. aevi
 Sax. II, 366. 13. In codd. facinoriter. Corr. e priv. 22. ad
 ipsam in codd. deest. Addidi a priv. 27. vel potestatis; adde: esse
 videantur.

3. Comp. tom II, pag. 363. Cod. diplom. aevi Saxonici (ed.
 Kemble). Kemble gives the exact words of the greater part of
 this charter.

principes per sanctam et individuam trinitatem et 157^a per adventum iusti iudicis, ut quoniam ex munificencia antecessorum nostrorum ipse locus videtur esse dicatus, nullus episcoporum vel abbatum aut eorum ordinatores vel quelibet persona possit quo-5 quo ordine de loco ipso aliquid auferre aut aliquam potestatem sibi in ipso monasterio usurpare vel aliquid quasi per commutacionis titulum absque voluntate ipsius congregacionis vel nostrum permis-sum minuere presumat.

In carta vero sancti Edwardi sic scribitur:

and St.
Edward.

*Sit hic sancta mater ecclesia peculiaris patroni B nostri et domini et magni apostoliter beati Petri libera et absoluta ab omni invasione et inquietudine 3 omnium hominum cuiuscunque ordinis vel potestatis 15 esse videantur. Et in alia carta eiusdem sancti * sic 157^b scribitur: *P*reterea in perpetuum confirmo ut quisquis fugitivorum de quocunque loco pro quacunque causa cuiuscunque condicionis sit ipsum sanctum locum vel precinctum eius fugiens intraverit, membrorum 20 suorum ac vite in punitatem consequatur cum omnimoda libertate, nec aliquis aliud quidlibet ab ecclesia illa vel a terris ad eam pertinentibus per vim aut consuetudinem exigat. Hec sunt verba magis pregnancia pro libertate dicti monasterii que omnia sunt 25 per bullas Nicolai III. postmodum confirmata.*

2. 3. In privili.: quemadmodum ex munificencia.

12. B: sit deest.

13. In codd. etc. beati; corredi e carta Edwardi.

14. In codd: vi-

deatur; corredi e dipl. ap. Kemble l. c. pag. 186.

15. A: sancti sancti.

20. In diplom. Edwardi sic locus sic habetur: *immunis sit omnino*

ac plenam libertatem consequatur. Sequentia quare pag. seq.

21. In codd.: consuetum; corredi e carta Edwardi.

21. In

11. Cod. dipl. aevi Sax. tom IV. sub num. DCCCXXV, pag.

181. Comp. pag. 173 seqq. 16. Comp. Codicis dipl. aev.

Sax. tom. IV, p. 186. 26. Bullam Nicolai III. huic diplomati

insertam invenies in Cod. dipl. l. c. pag. 183. In Monastico Angli-

ciano (edd. Dodsworth et Dugdale Londini 1655) pag. 59. Bullas

hoc diploma confirmantes (ut supra memoratum est) non vidi.

B 3 Quod autem hec possunt rationabiliter concedi, It is argued that
 157^a sic ostenditur: Omnia que possunt sonare in pietatem may reasonably
 ac misericordiam, que homo potest de facto concedere,
 possunt rationabiliter concedi. Sed huiusmodi sunt these grants
 5 omnia in dictis privilegiis annotata, ergo conclusio.
 be made:
 i. because all
 that tends to
 mercy is lawful;

Maior patet racione meriti quod non potest esse nisi
 racionabile, et minor patet ex hoc quod omne deli-
 10 cillum commissum in hominem nedum potest sed debet
 remittere, et per consequens, tam rex quam totum
 regnum potest remittere iniusticiam quamlibet fugiti. 1 Confir-
 15 matur de debito de quo minime videretur; nam
 Matthci VI°, 12, docet Christus nos orare, ut *Deus di-
 mittat nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debi-
 toribus nostris*, ubi docemur non dimitti nobis a Deo,
 20 nisi dimiserimus ex corde debita nostris confratribus.

2 Secundo confirmatur ex parabola Salvatoris Mat-
 thei XVIII° de servo suffocante unum de con-
 servis suis, postquam longe maiora debita a suo
 domino sunt dimissa. *Serve nequam*, inquit, *omne*
 25 *debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me, nonne ergo*
oportuit te misereri conservi tui, sicut ego tui misertus
sum? Et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus,
quoadusque redderet universum debitum. Sic, inquit,
et pater meus celestis faciet vobis, si non remiseritis
 30 *unusquisque fratri suo de cordibus vestris.* Unde
 eodem capitulo docet Petrum in persona ecclesie
 quod usque septuages septies, hoc est, quociens in
 ipsum peccaverit, dimitteret debitum fratri sue. Frater
 enim non incurrit culpabiliter debitum nisi excedendo
 35 decalogum mandatorum.

C 3 Tercio confirmatur ex lege veteri, nam Levitici XXV° 3. by the
 datur lex de anno septimo, quod tunc sabbatizabunt Sabbathical year
 of the old Law.
 et anno quinquagesimo redibunt ad possessiones suas,

1. A in marg.: Racio. 20. In codd. quando rogasti; corr. e
 Matth. XVIII, 32. 24. A A.; dimiseritis.

31. Cf. Lev. XXV, 13, 17.

eritque remissio plena debiti cuiuscunque. *Nolite, in-*^{157^a *quit,* *affligere contribules vestros, sed timeat unusquisque Deum suum.* Et breviter utrumque testamentum testatur creberrime misericordiam faciendam.}

Christ also
teaches us to be
merciful;

Unde Matthei V^o, 7, quando Christus tradidit legem ⁵ *suam, hortatus est ad misericordiam sub obtentu misericordie consequende. Beati, inquit, misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Unde ad exprimendum quod misericordia in novo testamento debet excellere dicit discipulis Matthei IX°, 13: *Euntes discite quid est: Misericordiam volo et non sacrificium.* Et super talibus fundat se beatus Gregorius, exponens illud Matthei XXII°, 2, *Simile factum est regnum celorum homini regi qui fecit nupcias filio suo,* et ponitur in canone XXIII^a, q. IV: *Cum in lege scriptum * sit, diliges amicum tuum et odio habebis inimicum tuum, accepta tunc licencia, cum iustum fuerit ut Dei suosque adversarios quanta possent virtute comprimerent, eosque in ore gladii ferirent;* *quod in novo procul dubio testamento compescitur,* ¹⁵ *cum per semelipsam veritas predicet dicens: Diligite inimicos vestros, benefacite hiis qui oderunt vos.* Et post exponens illud evangelii: *Thauri mei et altilia occisa sunt, venite ad nupcias.* Quid, inquit, per thauros nisi veteris testamenti patres signantur. Nam dum ²⁵ ex permissione legis acceperant, quatinus adversarios suos odii retribuzione percuterent, ut ita dicam, *quid aliud quam thauri erant, qui inimicos suos cornu virtutis corporee feriebant?* *Quid enim per altilia nisi patres novi testamenti figurantur qui dum* ³⁰ *graciam interne pinguedinis percipiunt a terrenis*

19. Lecturam in ore habet Gratianus, ut meminist Edito Maurina; Gregor. Hom. XXXVIII: iure gladii. 26. B: promissione. 31. In codd. eternis desideriis. Corrixi e Gregor. l. c.

12. Homil. XXXVIII. in Matth. Opp. tom I. pag. 1636 vid. Decr. II. pars, causa XXIII, q. 4, cap. XVI.

157^a O desideriis innitentes, quasi contemplacionis pena
sese ad sublimia sublevant?

D Ex istis videtur hunc sanctum intendere quod in magnis nupcias sancte matris ecclesie membra eius 5 raudia pascenda sunt exemplo patrum testamenti veteris tamquam carnibus thaurinis qui contra infideles usi sunt ex mandato domini feritate; modo vero adveniente Christo mitissimo pascendi sunt lauciis evacuatis grossis carnibus veteris testamenti, in secundo 10 ferculo novi testamenti porrectis eis altilibus; quod fit, dum ad exemplum Christi et suorum discipulorum ob amorem sui paciuntur iniurias. Et utinam ista leccio esset per nos sacerdotes tam sermone quam opere efficaciter in populo predicata. Tunc enim non 15 foret tanta sanguinis effusio nec tanta conturbans ecclesiam Christi per membra diaboli a lege Christi declinacio.

o Accipio itaque istam sentenciam tamquam catholicam et tocius ecclesie directivam et dico ulterius quod ipsa 20 nedum non confirmat sed infirmat privilegium superdictum, quia (ut patet ex dicta sentencia et fide scripture) non est privilegium, nisi de quanto sonat in misericordiam privilegiantis et privilegiati et omnino in honorem Dei et utilitatem sancte matris ecclesie; 25 quod cum capit instanciam de isto, ideo interimit se ipsum. Unde ista condicio debet subintelligi de natura privilegii in opere cuiuscunque privilegiantis ecclesiam, cum Deus non potest privilegiare aliquam partem ecclesie, condicione ista penitus pretermissa, 30 quia tunc foret sibi ipsi et sponte sue contrarius. Ideo necesse est privilegiantes ecclesiam cavere precipue ne ex ignorantia scripture et cecitate seculi officiant matri sue cui debent proficere. Non enim solum debent attendere ad illud quod posset sonare in misericordiam 35 et edificationem ecclesie, sed ad illud quod verisimiliter

and we are to follow the New Testament rather than the Old.

The duty of
forgiveness does
nothing to sup-
port a mischiev-
ous privilege.

18. A in marg.: Responso.

secundum legem scripture sonaret in caritatem et utili- 15^a D
tatem ecclesie, quia cum omnia facta sceleratissima
possent occasione misericordie Dei sonare ad pro-
fectum ecclesie, patronus ecclesie indifferenter omnia

Otherwise all offences ought to be forgiven: quam regnum nostrum nedum potest sed debet * de 15^b
out of sanctuary as well as in. lege caritatis (que est ius communissimum contra
quod non fit dispensacio) remittere omnes iniurias
fratris sui, nedum hospitati infra basilicam sed ubi-
cunque terrarum fuerit, sub divo, in celo vel purgatorio. 10

Nam cum remittere iniuriam sit caritatem ignoroscere ~~¶~~
ipsam quoad dampnacionem vel vindictam, volendo
iniuriantem transire impunem de quanto placuerit
domino capitali, patet quod omnis christianus debet
cedendo Christo remittere (quantum in ipso est) omnem 15
fratris iniuriam. Nam ut sic meritorie desert Deo qui

Remission is of Deuteronomii XXXII^c, 35, dicit: *Mea est ulcio et ego
two kinds:
a) of the spirit- retribuam.* Et sic est duplex remissio, scilicet debiti 1
real debt; and this must be left spiritualis quo quilibet christianus debet prodesse in
to God;

vita caritatis cuilibet membro ecclesie; et illud debitum 20
incurrit quilibet peccator (in quantum huiusmodi), cum
ex lege caritatis et communione sanctorum iniuriatur
Deo et toti ecclesie, ut patet XXIII^d, q. IV. *Hec
autem*, et recitatur proximo capitulo. Talem autem
remissionem debet quilibet peccator habere quoad 25
omnem iniuriam fratris sui, cum debet humiliter iu-
dicium puniendi Deo relinquere. Secunda autem est 2
remissio debiti corporalis, quam ut quis fecerit, cedit
iuri illud debitum repetendi. Et qui non concipit istam
duplicem remissionem debiti, est valde indispositus 30
ad concipiendum materiam privilegiorum ecclesie vel

b) of the ma-
terial debt;
which a man
may forgive yet
leave to be
exacted by the
law.

5. A in marg.: Conclusio. 11. A in marg.: Quid est remittere
iniuriam. 15. B: concedendo. 17. A in marg.: Duplex remissio.
B in marg. man. ab.: Remissio duplex. 28. A₁: debiti scilicet, in
cod. 'A scilicet extinctum est.'

23. Cap. XV.

Et 158^a scripturas. Sic enim loquuntur tractantes materiam de indulgenciis quod Deus remittit culpam et expedit penam. Ideo impetratur absolucio tam a pena quam culpa.

Ex istis patet quod stat hominem meritorie et plene remittere fratri debitum et tamen eum impetrare excommunicare et quandocunque meritorie occidere pro eodem. Nam capio Petrum qui licite repetit in foro contencioso debitum a suo debitore, Paulum rite excommunicantem suum debitorem, et Linum meritorie 10 persequentem suum debitorem usque ad mortem, ut puta, decapitacionem, suspensionem vel aliam mortem corporalem: patet possilitas casus ex hoc quod aliter leges ecclesie de contencione, excommunicacione et occisione hominum forent heretice, quia legi caritatis 15 contrarie. Stat ergo hominem meritorie exequi legem talam et cum de necessitate salutis tenetur iniuriam et debitum spirituale remittere, patet conclusio. Ymmo cum licet excommunicare accessorie, et per accidens sic persequi hominem pro debito corporali, videntur quod 20 stat illud remittere et tamen ad salutem anime debitoris ex caritate fraterna quolibet istorum trium modorum eum persequi et torquere. Nemo enim meritorie sic persequitur principaliter propter debitum corporale, sed propter spirituale debitum et iniuriam 25 factam Deo, remittendoque eum divino iudicio diligit ipsum in domino. Cum quo stat quod ex revelatione vel lege divina moveatur licite ad taliter cruciandum, sive ex sola detencione debiti committatur Dei iniuria, sive 30 alia superveniens sit commixta; utrobique enim excommunicatur vel occiditur confuse pro omnibus, sicut Deus dampnat prescitem pro peccatis singulis que commisit.

Forgiveness
does not bar a
request for
punishment;

3. A, addit: a culpa. A in marg.: Conclusio. Nota quomodo nulli ex caritate sunt persequendi. 6. A A: quomodounque. 7. A in marg.: Casus. 17. A in marg.: Conclusio.

7. De Petro, Paulo et Lino cf. Wyclif, De civili dominio pag. 39.

but we must not punish if we cannot do it in love.

Ex istis patet tertio, cum erga omnem punitum F⁵⁸ oportet * punientem servare caritatis amorem ac: 158° difficile vel impossibile est viantem charitable persequi fratrem suum contencione, excommunicacione vel occisione in visceribus caritatis, lex Christi est certissima; 5 qui, inquit, *aufert que tua sunt, ne repetas*, Luce VI°, 30 (quod alias diffuse exposui); *Benedicite consequentibus vos, benedicite et nolite maledicere*, ad Rom. XII°, 14, et si quis te percusserit ad maxillam dexteram, prebe ei et alteram Matthei, V^o, 39. Ille autem qui 10 nescit erga inimicum quem cruciat servare regulas caritatis, non licet declinare ab istis consiliis. Unde Archidiaconus super XXXIII, q. V. *Excommunicatorum*, dicit quod non licet quemquam occidere nisi ex dilectione occisi preponderante dilectionem cuiuslibet 15 temporalis, multo magis hoc astrueret purus theologus. Unde desidia predicationis illius veritatis catholice suit causa occasionis duplicitis multi populi; remittat Deus episcopis qui ipsam dominis intrepide predicarent.

In the Lord's prayer "debts" means "sins".

Ex istis patet solucio ad primum obiectum de 20 quinta petizione oracionis dominice; nam secundum Augustinum, libro II°, De Sermone Domini in monte c^o X^o, *peticio intelligitur de spirituali debito* (ut alias diffuse exposui): *Debitum*, inquit, *peccatum dici manifestum 1 est*. Non ergo quisquis hic urgetur pecuniam debitori 25 dimittere, sed quecunque aliis in eum peccaverit, quia tunc non recipere a volente dare debitum, nec peteret a potente avaro qui inops animo inexcusabiliter detinet alienum. Et tum conclusio Augustini est: *Si modeste ac leniter omnimodo quis egerit, ut 30*

1. A in marg.: Conclusio. 9. B: in maxilla dextera. 13. In codd. Excommunicantes. 15. A A.: preponderantem. 20. A in marg.: Triplex solucio. 22. A in marg.: Augustinus. 24. A in marg.: Dimittere debita quid est? 29. A in marg.: Conclusio. 30. In codd. omisso quis; corr. ex Aug. 1. c.

22. Comp. August. Opp. III, p. II, pag. 214, 215.

F 158^a sibi restituatur a tali, non tam intendens fructum pecunie, quam ut hominem corrigat cui indubie perniciosum est detinere, cum habeat unde reddat; non solum non peccabit sed proderit plurimum eciam ⁵ debitori; aliter enim dum alienam pecuniam lucrum vult facere, dampnum fidei pacietur. Cum ergo sensus pretensus huius privilegii excludit hanc elemosinam, cum protegit indifferenter potentem et nolentem aliena reddere quam eciam inpotentem, manifestum est quod ¹⁰ ponit obstaculum regulis caritatis.

G 2 Per hec patet responsio ad secundum, cum dictum Christi intelligitur de debito culpe cuius satisfactoriam solutionem omnis christianus tenetur humiliter iudici supremo remittere. Si enim intelligeretur de corporali ¹⁵ debito, tunc omnes religiosi possessionati et clerici tenerentur ex privilegio Christi quo amplius obligantur eius consiliis et preceptis, remittere et non repetere omne eis debitum corporale; et tamen dicitur quod sine misericordia exigunt eciam ab inpotentibus tale ²⁰ debitum per exacciones seculares et ecclesiasticas censuras ardencius quam domini seculares. Non ergo est eis privilegium fovere hostes ecclesie, ne sibi satisfiant, cum tamen sufficient, quia (ut alias dixi) Deus non potest licenciare hominem, ut servet debitum sine ²⁵ hoc quod satisfaciat saltem Deo, quia nisi satisfaciat restituzione vel meritoria punizione, est dampnandus. Deus autem non potest licenciare hominem ad peccandum; hoc autem foret privilegium tali ecclesie 158^a quod haberet a suis patronis ^{*} seculares divicias ad ³⁰ ministrandum fugitivis inpotentibus se iuvare, et (quantum facultas suppetit) pro ipsis restituere, quia hoc sonaret utrimque in opus misericordie, non autem defensio cuiuscunque fugitivi quantumlibet exco-

*Noisy debts
may be claimed
from those who
can pay.*

1. A: intendes A₄: intendendo.
doest.

5. A. A₄: aliter enim — pacietur
21. A in marg.: Conclusio.

27. Codd.: Deus autem;

rectius: Deus enim.

municati, quantumcunque defensio cadat fugitivo ad 158° Q
dampnum anime et iniuriatis ad detrimentum, nec non
ad perturbationem regni atque ecclesie.

*As to the Sab-
batical year we
ought to be
more merciful
than the Fathers
of O. T.,*

Ad tertium dicitur quod tam sabbatizatio pro anno 3 H
septimo quam remissio pro anno iubileo fuit valde 5
racionabilis pro tempore suo, nunc autem pro tem-
pore legis gracie quando colimus octonarium, debemus
habere amorem fertiliorem: sicut enim septenarius
numerus virginitatis habet solum unitatem pro parte
aliquota, octonarius autem habet unum, duo et quattuor 10
que septem constituunt, sic patres veteris testamenti
erant in caritate plus steriles quam patres sub lege
gracie qui colunt ex integro septenarium; qui signat
unici Dei cultum et preter hoc unionem Christi et
ecclesie que est unitas septenario superaddita in nu- 15
merum priorem, redundans quoad partes aliquotas.
Et sic debemus nos tempore legis gracie habere dif-
fusiorum amorem et ampliorem continenciam, quam
habuerunt patres veteris testamenti, quia nedum ha-
bemus contribules, sed fratres germanos singulos 20
christianos, cum omnes nati sumus spiritualiter de
eodem patre Christo et eadem matre ecclesia.

*our clergy
especially;
but it is not so.*

Et rogo innitentem isti evidencie notare, primo 1
quomodo nos sacerdotes Christi debemus esse magis
misericordes et magis religiosi quam sacerdotes 25
veteris testamenti. Notet secundo quomodo non licuit 2
sacerdotibus Aaronitis acquirere sibi redditus vel
seculare dominium, sed in partem dominii forent de-
porcione sibi limitata a domino contentati (ut patet
Ezechielis XLIV°, 28); alic autem tribus impe- 30
trantes possessiones a suis contribulibus non exhere-
darent eos perpetuo, sed in anno iubileo restituerent
diutissime impetrata. Et notet tertio per iuxtaposi- 3

4. A in marg.: Qualiter sabbatizatio pro anno septimo et remissio
pro anno iubileo fuit valida tempore suo et non iam. 18. continuaum
in codd. 20. A: contribules. 23. A in marg.: Status cleri.
Nota tria. B. in marg. man. alt.: Nota pro sacerdotibus.

H. 158^a cionem conversacionis cleri nostri eciam religiosi, si sit proporcionalis correspondencia utrobique.

I Dicitur enim quod clerus eciam vocatus religiosus exheredat multos de fratribus eciam pro suo perpetuo, 5 vocantes hoc perquisitum Christi patrimonium, cum tamen Christus omnino exproprietarie pendebat nudus in cruce, scisso velo templi, ad denotandum Judeis et gentibus quod spiritualis hereditas est simpliciter appetenda et terrena possessio contempnenda (ut ex- 10 positum est . . . cap. libri sexti).

Tunc enim essemus altilia de puro frumento, pasta ad exemplariter nutriendum filios, ut fecerunt sancti patres, vice quorum fungimur saltem in nomine, ut congregemus pecunias, non ut sanemus animas. 15 Modo autem pervertimur in corvos perfidos, pastos de cadavere extra navem ecclesie, et tamquam aves rapacissime in altum ascendimus, non ad pericula et commoda spiritualia ecclesie speculandum sed lumina 158^a habemus acutissima, membra velocissima * et rostra 20 retentissima ad predandum; et cum beatus Gregorius, pastor precipuus, dicit XXI° Moralium, cap. IV°, satis asperum verbum atque terrificum: *Festina, inquit, consolacio bonorum est consideratus finis malorum. Dum enim ex eorum interitu malum conspiciunt quod evadunt, bene existimant quidquid adversum in hac vita paciuntur. Eant ergo nunc reprobi et delectacionum suarum desideria compleant: in finis sui dampnacione sensuri sunt, quia mortem male viventes amaverunt.* Transitorio autem verbere affligantur electi, ut a 25 pravitate flagella corrigan quos paterna pietas ad hereditatem servat. Modo etenim flagellatur iustus,

6. B: ex proprietate. 9. 10. expositum est: sequitur lacuna in codd. 20. A in marg.: Gregorius. 22. A in marg.: Nota de tribulacione bonorum et prosperitate malorum in hac vita. 23. Ieve existimant in textu s. Gregorii; quidquid adversus ib. 31. Nunc etenim in textu s. Greg.

22. Opp. tom I. pag. 681.

*Eve the regular
clergy disberis
many men in
perpetuity.*

*et verbere discipline corrigitur, quia ad eterne here- 158^a I
ditatis patrimonium preparatur. In suis autem vo-
luptatibus relaxatur iniustus, et quanto eis temporalia
bona suppetunt, tanto eterna denegantur. Vituli, inquit,
qui mactandi sunt in liberioribus pastibus relin- 5
quuntur; non quin stat vere divitem, in temporalibus
affluentem, regnum celorum acquirere, sed tunc oportet
Deum miraculose agere quod apud homines est impos-
sibile, convertendo mundo divitem ab affectione tempo-
ralium et carnalium voluptate, et omnino in extremis 10
suis finire in evangelica paupertate (ut patet Luce XIV^b).*

Danger of
riches.

Unde quia probabile est paucos mundi divites sic
facere, ideo argumentum topicum est quod multi tales
moriuntur in peccato finalis inpenitencie. Ideo dicit
Gregorius (ubi supra): *Negantur electis in hac vita 15
bona terrena, quia et egris quibus spes vivendi est
nequaquam a medico cuncta que appetunt conce-
duntur. Dantur autem reprobis bona que in hac vita
appetunt, quia desperatis egris omne quod desiderant
non negatur.* Attendamus ergo ad doctrinam Christi 20
in opere et sermone et videbimus quod filios suos
carissimos non sic dotat, et tum nos faciendo elemo-
sinas debemus capere exemplum a Christo. Et patet
quod dicte raciones super pietate milvina pretense
non concludunt nec rectificant sed excludunt privi- 25
legia supradicta.

This privilege
would allow a
hostile army to
be harboured.

Ideo restat iam quarto obicere contra illa. Videtur d K
primo: Si tenor privilegiorum debet sic intelligi nude
ad litteram, tunc posito quod exercitus inimicorum
invadat Angliam, debet in illo loco habere refugium, 30
sic quod post recreacionem posset animosius predari
provinciam. Nam quilibet persona talis exercitus est

3. ib.: Quia tanto ei temporalia bona suppetunt, quanto eterna
denegantur. 5. ib.: in liberis. 15. A in marg.: Gregorius. B in
marg.: Bona terrena quare electis negantur. 17. A: cuncta pro-
cuncta. 21. A A: et videamus. 24. B in marg. man. akt.:
Pietas Milvina. 27. A in marg.: Prima racio.

K : 58^a aliquis homo de aliquo loco veniens, pedestre vel equester, intrans illum locum ex causa aliqua, sed omnis talis iuxta tenorem verborum privilegii habebit in loco illo immunitatem omnimodam, ergo quilibet. 5 persona talis exercitus virtute privilegii, quam diu voluerit, quiescat ibi pacifice; si enim in aliquo casu capit instanciam, oportet nuda verba abicere et sapere sanam sentenciam.

Hic dixit mihi quidam ingeniosus legista 159^a quod quilibet persona talis exercitus gaudebit hoc * a privilegio, cum non oportet propter tales casus impossibile limitare vel restringere privilegia regum. Illud autem capit calumpniam multiplicem aput quemlibet mentis compotem. Nam nec rex potuit concedere 15 tale privilegium nec clerus debuit ipsum ut privilegium sibi admittere, cum non potest regno nostro vel parti eius esse privilegium fovere destructores regni et tocius ecclesie Anglicane, sicut non est privilegium alicui se ipsum deteriorando destruere. Ideo quicunque im- 20 petraverit vel defenderit hoc ut privilegium regno nostro, tamquam infidelis Deo et regno degenerat. Nec valet dicere quod talis comitiva non possit con- surgere et regnum nostrum invadere, cum in tribus conquestibus scilicet Britonum, Saxonum et Nor- 25 manorum hoc contigit, ymmo tales depopulatores tempore regis Edwardi secundi surrexerant et cardinales in comitatu Dunelmie spoliarunt, et in nobili regno Francie, in Lombardia et in aliis regnis potentibus tales comitive depopulantes nostris temporibus 30 surrexerunt: ymmo diebus istis regna nunquam vel raro sunt sine talibus vel corporaliter vel spiritualiter confederatis ad destructionem eorum, cum talis corruptela sub pallio privilegii posset per se regnum perdere.

*Such a danger
is not purely
fanciful.*

9. A in marg.: Responso quedam. 10. A: hoc hoc. 26. B:
secundi deest. Recte: surrexerunt. 33 B: privilegio.

25. See Walsingham I, pag. 151.

To give such a privilege is beyond the King's power; Item, rex non potest quicquam rite concedere quod 159^a L vergeret ad enervacionem regni sui vel iniuriam sui populi, sed utrumque contingeret datis verbis recitati privilegii, secundum nudum verbalem conceptum. Ergo non subiacet potestati regis privilegium tale concedere. Maior patet ex dictis de privilegio, cum nichil sit privilegium, nisi quod directe vergit ad utilitatem sancte matris ecclesie; destruccio autem regni nostri et iniuria facta suo populo non potest directe vergere ad honorem Dei et utilitatem sancte matris ecclesie, ergo non subiacet potestati regis aliquius privilegium tale concedere; Deus enim non potest in contradiccionem.

Et confirmacio est quod officium regis terreni (in quantum huiusmodi) est ecclesiam sanctam defendere, 15 inimicos eius rigide cohercere et cunctis sed specialiter suis legiis iusticiam observare (ut patet libro III° cap^o...). Minor autem sic ostenditur: Nichil plus enervaret regnum quam tutela facinorosorum sine correpcione legitima. Unde Ecclesiastici X^o, 8, scribitur: *Regnum de gente in gentem transfertur propter iniusticias, iniurias, contumelias et diversos dolos*; sed nichil plus cederet ad fomentum istorum quattuor quam concedere cui libet libertatem quod, quidquid facinoris perpetraverit, fugiendo ad tam patentem locum non erit ab aliquo castigatus; ergo hoc evidenter minaretur ruinam regno. Si enim hoc privilegium esset per totam Angliam concessum, quomodo staret regnum? * Rex enim non 159^b haberet potestatem ad cohercendum civiliter homines legios suos, et tunc non foret univoce rex eorum vel 30 populi qui sue non subiacet potestati. Nec est ratio quare rex posset concedere libertatem tanto loco,

since such a
refuge for cri-
minals would
ruin the realm;

1. A in marg.: Secunda rasio. (Above 159^a without mark of reference.)
 5. A in marg.: Nota de privilegiis ut supra. 6. Major; in codd.
 159^a (assumptum); recte 2° (= maior); vide l. 18. Minor autem. 7. B
 quod doest. 14. A in marg.: Officium regis. 22. A in marg.:
 Contra privilegia locorum. (Below 159^a without mark of reference.)
 28. A in marg.: Casus.

L. 15. quin per idem et patric, et sic alius rex alii patrie, et sic quounque tota Anglia fuerit libertata. Si enim totalis exempcio extingueret totam regiam potestatem, particularis exempcio extingueret partem eius, cum de tanto non haberet rex potestatem loci vel persone incolentis ad castigandum ipsam, quantumcunque in regem vel regnum deliquerit, et sic non foret rex tocius Anglie, cum locus exemptus foret in regno, sed non de regno. Non enim haberet rex tantam potestatem ad subiugandum incolas talis loci sicut habet potestatem ad puniendum gentem Francie, cum tantum eximuntur a cohercione regia sicut incole Almanie vel omnino alienae provincie.

M. Et quantum ad iniuriam populi, patet quod vendicatur libertas, ut quantumcunque sceleste quis iniuriatus fuerit proximo, homicidio, furto, mechia, prevaricando in omnem speciem mandatorum decalogi, fugiat ad illum locum et precluditur iniuriato iusticie complementum, cum nec tenetur per se vel procuratorem ibi vel alibi stare iuri, et tamen rex Anglie in coronacione sua iuratus est religione laudabili quod non negabit sed concedet iusticiam cuicunque.

O si totum regnum esset sic privilegiatum quoad omne factum scelestum et undique proclamatum licitum mendacium, qualem nidum haberet diabolus in Anglia ad protegendum in delictis verbi et operis populum tenebrarum? Revera in baratro non habet tale privilegium.

Unde quesivi ab adversariis duos casus: Primo, si predans, furans vel mutuans quantumlibet magnum thesaurum ab alia ecclesia et illuc fugiens cum thesauro habebit ad sensum expositum omnimodam libertatem. Et dictum est mihi quod sic; tum quia verba privilegii a quibus non licet recedere generaliter

and cause justice to individuals.

Difficult case for the supporters of the privilege.

23. A in marg.: Casus. 29. A in marg.: Prima questione.
29. 30. B: si predicans. 32. 33. B: omnimoda libertate.

illud sonant, tum eciam quia aliter foret nimis sus- : 59^a M pectum, negando laycis complementum iusticie et faciendo clero iusticiam. Sed tunc sequitur, primo quod rex qui potuit concedere ut sceleratissimi homines in perpetuum iniuste detineant reliquias et 5 quecunque bona immunis ecclesie posset concedere ut iusti auferant temporalia ab ecclesia delinquentे. Nam per se notum est quod ille qui potest concedere magis elongatum a communi iure potest concedere consonancius iuri Dei. Et iterum notum est quod maius peccatum foret iniuste, pertinaciter et obstinate detinere rem alienam, quam foret iniusta ablacio, quia pro primo est homo excommunicandus tamquam hereticus, et pro secundo non, nisi affuerit contumax obstinacia, ut noverant legiste. Ideo non dubium, si 15 rex potest concedere privilegium ut quilibet regni sui habeat libertatem ad perpetuo detinendum iniuste ablata de sancta matre ecclesia, multo magis potest concedere licenciam, ut iusti auferant elemosinas suas quibus fraudantes regnum et sanctam matrem* eccle- : 15^b siam abutuntur. Unde inconsonum factum est et sibi ipsi contrarium tam ferventer defendere illud tamquam privilegium catholicum et solicite laborare, quando raciones deficiunt, ad dampnandum aliud tamquam hereticum. 25

We maintain
that the king
cannot give a
privilege to rob
or detain
wrongfully.

Ego autem dico consonancius pro privilegiis sancte N matris ecclesie quod rex non potest cuiquam concedere libertatem ad violente auferendum et multo evidens ad iniuste detinendum aliquod bonum de quocunque membro ecclesie, nisi prius peccaverit hoc merendo. 30 Nec est hic sophisma: Rex concedit maleficio libertatem, ut non puniatur et ut maneat in perpetuum inaccusatus de crimine, sed non concedit sibi licenciam ad peccandum vel cuiquam iniuriandum; nam licenciare

3. A in marg.: *Bona ratio.*
in marg.: *Conclusio.*

15. A₁ correctit: *soverant.*

27. A

N° 15° ad formaliter atque notorie antecedens ad quamcunque iniuriam est licenciare ad ipsam iniuriam; ut si Deus dat mihi licenciam ad frangendum caput presbyteri, et hoc non potest fieri sine facinore, tunc Deus dat mihi licenciam ad facinus perpetrandum. Correspondenter, notato scelerato fugitivo quiescente in dicto monasterio cum rapina pro suo perpetuo, queratur ab eo vel defendantे hoc privilegium, a quo habet licenciam sic pausandi. Si dicatur quod non habet, tunc licitum est collacionem tam illicitam removere. Si dicatur quod a rege habet illam licenciam, sequitur cum veris quod rex licenciat ad antecedens formaliter ad peccatum, et longe coloracius dici poterit quod rex legitimate licenciat ad auferendum temporalia, sed nullo modo ad faciendum iniuriam cuicunque, nam ablacio fieri potest legitimate sed non talis detencio.

Secundo quesivi, si fugitivus huiusmodi possit ex- Another case.
communicari, dum fuerit in loco illo pro facinore exterius perpetrato, vel si excommunicatus extra locum et fugiens ad ipsum ne virtute brevis regii capiatur ad carcerem, habebit in dicto monasterio libertatem? Et dictum est mihi quod non, quia leges humane non derogant legibus et iuri ecclesie, et specialiter ut inobedientissimis excommunicandis apponatur anime medicina; aliter enim liceret excludere et privilegiare spiritualiter infirmum, ut sordescat in criminе nec accipiat correccionem ab homine; quod cum sit contra legem correpcionis fraterne, Matthei XVIII°, 15, Si peccaverit in te frater tuus etc., manifestum videatur quod talis defensio non habet privilegium sed pravilegium Antichristi. Immo cum talis sit plene et non minus excommunicatus a Deo, non obstante quod sentencia non sit lata ab homine, sequitur

10. A A₁: cubacionem. 16. B: sed non est talis detencio. 17. A
in marg.: Secunda questio. 20. breve i. e. mandatum. 22. A
in marg.: Responso. 28. B in marg.: Matth. VIII.

iuxta fidem scripture et leges ecclesie quod non est : 59^a N
communicandum cum tali, nisi forte ut convertatur,
ne inficiat gregem Christi.

*At least the
criminals ought
to be excom-
municated and
after forty days
imprisoned.*

Ex quotlibet talibus evidenciis dicitur quod licet o
talem fugitivum excommunicare et post quadraginta 5
dies excommunicacionis carceri mancipare. Sed dato
isto sequitur, cum licet excommunicare pro quocunque
facinore, quod fugitivus talis facinorosus sit statim
excommunicandus et consequenter post quadraginta dies
incarcerandus, et cum non habebit* post excommuni- 159^b
cationem maiorem favorem quam ethnicus et publi-
canus, videtur quod sit de monasterio extrahendus
et in carcere publico cum aliis excommunicatis tam-
quam alienus a filiis ecclesie detrudendus. Unde
cum in dubiis via securior est tenenda, et vel est 15
dubium vel probabile quod sovens taliter criminosum
erit particeps criminis ex consensu vel culpabilis,
negando corectionis suffragium, quod foret verum privi-
legium, oppositum hinc privilegio, videtur, cum cursus
legis communis sit via securior, quod illa sit pocius 20
sustinenda. Quomodo rogo tenderet ad prosecutum
personae pro querenda beatitudine indifferenter omnes
facinorosos, diabolicos et inimicos ecclesie in domo
sua protegere et medicinam correpcionis et censuras
ecclesie quibus sanarentur ab eis precludere? Revera 25
nec hoc nec participacio rapine sonat religiosis ad
commodum. Nam Hely non propter fomentum malicie
filiorum sed propter remissionem correpcionis filiorum
punitus fuit morte et privatus summo sacerdotio in
sua posteritate, ut patet I^o Regum, II° et IV° capitulis, 30
et III° Regum II°. Hoc ergo posset sonare in pri-
vilegium dicti loci quod fugitivos inpotentes, de
quibus foret spes conversionis ad frugem melioris
vite, in vite necessariis et pecunii debitis de regis
elemosinis misericorditer relevant et predas latronum 35

X. B: in predas.

O 159^a illatas fideliter restituerent. Hoc enim esset elemosina et sic privilegium cedens undique ad utilitatem parcium, ad honorem Dei et profectum ecclesie (ut sepe superius inculcavi).

P Tercio principaliter arguitur ex hoc quod omne bonum utile est fundabile in scriptura iuxta conclusionem secundam capituli VIIIⁱ, sed non est fundabile in scriptura nec in lege ecclesie quod locum vel personam sic generaliter privilegiare liceat. Ergo non est bonum utile ecclesie et sic non privilegium alicui sic facere. Minor patet ex hoc quod in veteri testamento cautum est de civitatibus refugii, ut dictum est capitulo VII°; nullibi autem signatur est refugium pro sceleratis, sed limitatum est ut pro occidente casuali preter propositionem habeat occisor refugium, ut patet Levitici XXV°, Deuteronomii XIX° et Josue XX°. In novo autem testamento non signatur tale refugium, sed precipitur Matthei XVIII°, 17, quod talis sceleratus sit sicut ethnicus et publicanus. Unde ergo nobis autoritas ad hostes Dei ac sancte ecclesie taliter protegendum, specialiter cum legalis correccio sive punicio foret plus misericors atque iusta, tempore autem legis gracie obligamur ad misericordiam ampliorem?

2 Quantum autem ad iura canonica, videtur mihi quod specificantur quinque casus in quibus malefici a defensione ecclesie excluduntur; tres autem casus exprimuntur III° Decretalium, *De Immunitate Ecclesiarum*, capitulo *Inter alia*, sub hac forma: *Hoc verum est, scilicet quod fugientes ad ecclesiam habebunt* *

^{3^a} chief argument: Such privileges have no foundation in Scripture.

Exceptions made in Canon Law to right of sanctuary:

5. A in marg.: Tercia ratio. 7. A A: cap. XVIII. 8. B: quod locum deest. 12. cautum; fortasse tantum legendum.
12. 13. A cap. XVI. B: VI. 13. 16. A A: Levitici XV. 24. A in marg.: Nota qui malefici a defensione ecclesie excluduntur. B in marg.: Nota quinque casus (in) quibus a sanctuario exquirunt fugitives.

7. Vide supra pag. 173. 16. Vide supra pag. 147.
27. Dec. Greg. IX. lib. III, tit. XI. IX, cap. VI, mutatis verbis:
scilicet quod fugientes ad ecclesiam habebunt immunitatem.

1. a public thief, *immunitatem, nisi publicus latro fuerit vel nocturnus populator agrorum qui, dum itinera frequentata* 160^a P
 2. a waster of *vel publicas stratas obsidet aggressionis insidiis, ab fields,* ecclesia extrahi potest, *inpunitate non prestita secundum canonicas sancciones. Si vero servus fuerit qui* 5
 3. an escaped slave, *confugerit ad ecclesiam, postquam de inpunitate sua dominus eius clericis iuramentum prestiterit, ad servicium domini sui redire compellatur eciam invititus, alioquin a domino poterit occupari. Ecce tres*
 4. a wilful homicide. *casus in quibus licet fugitivum invitum extrahere, et libro V^o, De Homicidio, ponitur pro lege illud Exodi XXI°, 14, Si quis per industriam occiderit, ab altari meo evellas eum, ut moriatur.*

The 5th exception applies to the Westminster case.

Et ut videtur mihi, quintus casus exprimitur in o Q III° Decretalium, in fine tituli *De Immunitate Ecclesie*, 15 cum inquit: *In eo in quo delinquit puniri quis debeat, et frustra legis auxilium invocet qui committit in legem: mandamus quatenus nuncietis publice tales non debere gaudere immunitatis privilegio quo faciunt se indignos. Et ipsos indignos prius exprimit 20 sub hiis verbis: Nonnulli inpunitatem suorum excessuum per defensionem ecclesie obtinere sperantes, homicidia et mutulaciones membrorum in ipsis ecclesiis vel earum cimiteriis committere non verentur, qui nisi per ecclesiam ad quam configunt 25 crederent se defendi, nullatenus fuerant commissuri.* Unde glosa dicit quod omnes leges que videntur istis contrarie, ut XVII^a, q. IV^a et cetere leges, sonantes in presidium maleficorum in sanctuario, intelliguntur de dignis tali presidio. *Hugucius, inquit, male dixit,* 30

2. In codd.: frequentat. Corr. e decr. sup. mem. 12. occiderit sc.: proximum suum et per insidias. 23. In codd.: et deest. Addidi e decr. supra mem.

16. ib. csp. X.
IV, c. IX.

28. Sec. Decr. sec. para, causa XVII, q.

Q 160° concordando decretales et decreta, quod dicta decretalis intelligitur de illis qui fugientes ad ecclesiam non deliquerunt in ea vel cimiterio eius sed alibi. Talibus, inquit Hugucius, ab ecclesia prestatur immunitas.

R Sed revera cum ecclesia, sponsa Christi, sit undique ligata vinculis caritatis, infinitum plus respiceret ad delictum in quodlibet membrum eius quam ad sedacionem loci corporei. Et quia basilica infinitum minus diligitur quam membrum ecclesie, patet quod ubicunque terrarum quis peccat mortaliter, ecclesia debet plus ad peccatum respicere quam ad locum. Nam locus est impertinens offense ecclesie que non debet personas vel signa inanimata sic accipere, nisi forte locus sit per accidens principium nescendi et augendi gravedinem culpe. Quicunque, inquam, plus offenderunt in Deum, plus offendunt in totam sanctam matrem ecclesiam et quodlibet eius membrum ex vi communionis sanctorum et communicacionis membrorum diaboli, cum caput in quod primo delinquitur sit ubique. Ideo bene dicit glossa, **III° Decretalium**, quod illi qui in quacunque ecclesiam deliquerint sunt ut sic indigni habere immunitatem cuiuscunque ecclesie: *Illi, inquit, non habent immunitatem ab ecclesia, quia reddiderunt se indignos eius presidio,* **25** *etsi fuerint stulti in culpa, sint sapientes in pena,* ut dicit *beatus Gregorius, sicut recitat* **XXXVII°** **distinctione:*** Qui ea. Unde non est ratio (sicut tangit predicta glossa) quare in istis quinque casibus excluduntur malefactores ab immunitate ecclesie, nisi **30** quia ecclesia in istis casibus sensibilibus percipit indignitatem talium ex peccato notorio quam indigni-

The Church
should have
regard to the
crime, not to
the place where
it was com-
mitted.

5. A in marg.: Nota hic.

15. A in marg.: Conclusio.

30. per-

cipit; scil. plus percipit.

1. et 20. comp. glossam ad decret. Greg. IX, lib. III, tit. XLIX, cap. X. De Hugutio vid. Savigny, Gesch. des römischen Rechts im Mittelalter, V, 425. 26. Decr. prim. pars dist. XXXVIII, c. X.

tatem aliorum qui apud Deum sunt magis indigni ^{160^aR}

eo quod gravius peccaverunt.

The civil law withdraws from sanctuary those guilty of homicide, adultery and rape. Unde leges civiles quas iura canonica non repro-³bant alios maleficos exprimunt ut homicidas, adulteros

here; et idem indubie est de quocunque peccante mortaliter, quia omnis talis ut sic est inimicus Dei et sancte matris ecclesie, ut patet XXIII^a, q. IV^a (sicut recitavi superius in fine proximi capituli). Nam distan-¹⁰cia loci non impedit quin peccans offendat in Deum ¹⁰et subtrahat ab ecclesia spirituale suffragium.

All offenders are so far unfit to be shielded by the Church; Ideo ubicunque sub divo quis magis offenderit, de-⁴c^a because he who has broken a law cannot claim the benefit of it; sionem ecclesie. Quod probatur tripliciter: primo per a-⁵ hoc quod secundum regulam iuris per se notam frustra invocat legis auxilium qui offendit in legem, sed talis manens facinorosus offendit in legem ecclesie, et totam sanctam matrem ecclesiam, ergo frustra invocat suffra-¹⁵gium legum ecclesie, cum ex culpa sua per decretum sponsi ad ipsum redditur tam indignus. ²⁰

By Christ's law is an adversary to the sinner; Item, secundum sententiam Christi Matthei V^a, 25, b^b necesse est legem Christi esse adversariam peccatori et accusantem eum quamdiu sorduerit in peccato: *Esto, inquit, consciens adversario tuo cito, dum es in via cum illo.* Cum ergo lex Christi mitissima non excusat sed accusat, non protegit sed prodit, omnes tales dum manserint primo legifero inimici, sequitur quod omnes leges ancillantes Christo non debent procurare defensionem hostis ecclesie in peccato. ²⁵

In remaining wicked the refugee abuses the privilege and so forfeits it. Item, secundum beatum Gregorium (ut sepe repeci) o^c privilegium omnino debet amittere qui sibi permitta abutitur potestate, sed omnis manens facinorosus intra locum refugii propter securitatem privilegii sibi permitta abutitur potestate, ergo debet ut sic carere loci suffragio.

3. A in marg.: Nota.   3a. 33. B: contra locum.

5. Vide supra pag. 144 et seqq.   8. Vide supra pag. 201.

R: 160^a Est enim ad propositum dare duplex genus privilegii, scilicet privilegium quod residet in incolis loci talis et privilegium quod individuatur in persona fugitivi, cum quilibet talis dignus habere privilegium prioris suffragium, habet in se singulare privilegium a privilegio ecclesie exemplatum cuius protectionem est dignus amittere dum ingratus fuerit matri sue. Et hic rogo primo professores iuris canonici considerare quomodo dictum vocatum privilegium nedum non fundatur in iure suo, sed manifeste repugnat eidem, cum lex ecclesie dicit quod in nullo dictorum quinque casuum fugitivus ad ecclesiam habebit refugium, sed privilegium pretensem dicit quod in quolibet eorum habebit refugium, et cum iste sensus videtur tam patenter repugnare iuri canonico, legi scripture et legi conscientie, verecundum et periculosum esset vocatum privilegium tam dampnabile et hereticum tam instanter defendere, veris privilegiis ecclesie pretermisssia. *

CAP. XI.

A Cum elemosina tantorum principum non debet omnino extingui propter sinistram interpretationem abutencium, sicut nec veritas scripture sacre frustrari debet a suo lumine propter hereticos qui sinistrum sensum occasione male accepta ex ipsa eliciunt, vindendum est ad quem sensum dictum privilegium debet concipi, ut remaneat tam re quam nomine privilegium utrobique. Igitur in primis, cum illius sit interpretari leges ac privilegia cuius est condere (ut patet XXV^a, q. I, Ideo permittente, et V^o Decretalium, De Sen-

1. A B in marg.: Duplex privilegium. 8. A in marg.: Nota.
18. B: vices. 20. A in marg.: (black ink and red ink): Cap. II^m.
28. B concedere.

28. Decr. II pars, causa XXV, q. I, c. XVI et Decr. Greg. IX,
lib. V, tit. XXXIX, cap. XXXI.

tencia Excomunicacionis, *Inter alia*), rex autem Anglie 160^a A

The interpretation of it lies with the King, debet concedere et condere leges tales privatas de suo regali dominio ad edificacionem ecclesie: ideo capiendum est tamquam per se notum quod regis est illas leges privatas ac elemosinas interpretari et in rectitudine sua defendere. Romanus autem pontifex super isto consultus, et sacerdos suus legius requisitus de interpretacione sensus catholici, tenentur de lege evangelii quantum sciunt humiliter declarare; quibus non est parendum nisi de quanto sentenciam suam fundaverint in scriptura sacra. Unde secundo oportet sup-

who is to be guided by sound theology. ponere quod sacram theologiam necesse sit omnem talem scienciam principaliter regulare; patet ex hoc quod illa sola principaliter docet viam qua celeste coniugium honoratur, sed iuxta hunc finem regulandum est omne factum viatoris legitimum; ergo conclusio. Et ista est sentencia XX^a dist. *De quibus*, ubi Innocencius papa docet quinque gradus procedendi in dubiis discernendis, *primo in quantum recurrentum est ad scripture auctoritatem quam episcopi et specialiter papa usque ad sanguinem tenentur defendere, ut patet XXV^a, q. I. Sunt quidam. Secundo si ex scriptura sacra in lingua latina solucio dubii non clare eluceat, recurrentur ad scripta greca, ut vel sic divina sentencia habeatur. Tercio si nec sic lux veritatis appareat, ad ecclesiasticas historias catholicas congregatas a sanctis doctoribus, mitte manum. Quarto si nec illis eluceat difficultas que queritur, sanctorum exempla perspicaciter recordare, exempla enim vite sanctorum debent esse nobis speculum con-*

7. B: unus deest. 9. B: humiliter declinare. 17. A in marg.: Nota quomodo est dubium discernendum. 17. In cod. dist. XXL 23. B in marg.: Ad quem quis debet recurrente pro dubiis discrete decidens. 27. B alia manus corr.: mittere.

17. Quae autor hic diffuse explicat, mutatis aliquot verbis deprompta sunt e Decreti I parte, dist. XX, c. III, et Dece. II parte, causa XXV, q. I, cap. VI.

A 160^a versandi. Quinto si omnibus istis inspectis questionis qualitas non lucescat, per decretum seniorum provincie ad hoc congregatorum mediante Dei assistencia qui non potest suis deficere, decidatur.

B 3 Tercio suppono: Cum dictum privilegium non fundatur in iure canonico vel civili, sed specialiter in legibus regni nostri et cartis illius ecclesie superius recitatis, quod notetur forma et finis gratia cuius hec privilegia sunt concessa (finis enim ex secundo Phisy-

10 corum mensurat omnia media ad eundem), in privilegiis autem regis Edgari triplex finis exprimitur, scilicet a) respect to which are: the relics of St. Peter,

reverencia Dei in reliquiis sui apostoli, quies mona- b) quiet for the monks,

15 chorum ibi degencium et honor sanctitatis illius* pecu- c) honour to the Church in which the King is specially prayed for.

liaris basilice in qua degant speciales oratores pro d) for the regno de quorum elemosinis ad hoc specialiter sustentantur. Unde in bulla Nicolai III sic habetur:

Monachi ibidem nulli omnino persone subdantur nisi regi. Ex quo videtur quod incole illius loci, non solum quia legii homines regis, nec solum quia spe- e)

20 ciales eius elemosinarii sed ex mandato pape regi suo specialiter sunt subiecti; nam secundum beatum Gre- f) Monks of the royal foundation are bound to obey the King; so must be their guests or fugitives.

gorium multiplicitas beneficiorum auget obligacionem beneficiati ad suum datarium. Ex quo videtur, cum

25 monachi illius loci regi tam singulariter sunt subiecti, nec hospites vel fugitiivi sui debent esse plus exempti

vel privilegiati quam monachi a quibus emanat privi- g) Crime cannot free from the duty of obedience.

legium, videtur quod omnes profugi, de quanto sunt in illo loco, regi Anglie quadam preeminencia sunt subiecti ex hoc quod ab eo ibi recipiunt beneficium

30 singulare; nec consonat fidei religionis Christi quod monachus, si per possibile occiderit hominem in dicto loco, erit post liberior et plus percipiens de fructu

privilegii, quam quando fuit immunis quoad Deum et

16. B in marg.: Bulla Nicolai III. 18. A in marg.: Coacclusio.
Nota quomodo sunt privilegia intelligenda. (Above 160^a without mark of reference.) 28. A: preminencia. 31. B: per deest.

g. Arist. Physic. Ausc. II, 3.

hominem magis capax. Nec videtur racionabile quin, <sup>160^a B
supposita capacitate in monacho vel quocunque famulo
illius loci, habebit fructum privilegii post delictum
eciam pocius quam unus extraneus; aliter enim omnis
contumaciter ibi quiescens in crimine ut sic indispo-
5 neret se ad habendum privilegium supradictum.</sup>

Forgiveness is good so far as it tends to true mercy,

and a special privilege of forgiveness should be left to Westminster,

out of regard for the royal grant.

No privilege may be contrary to common law.

Istis premissis videtur mihi (ut alias) quod, licet per totam Angliam indulgeri debet omnimoda remissio,
de quanto sonat in misericordiam et non ultra, tamen
pro loco Westmonasterii servari debet generalis talis ¹⁰
remissio virtute singularis privilegii pie concessi a re-
gibus illi loco. Prima pars patet ex hoc quod privi-
legia, cum (in quantum huiusmodi) sonant per se
bonum, sunt racionabiliter amplexanda; nam melius
esset quod tota ecclesia haberet privilegium, hoc est, ¹⁵
legem ad sui commodum quam quod aliqua pars
ecclesie a privilegio vero deficiat, quia de tanto peccat
vel punitur de quanto deficit a plenis privilegiis bea-
torum. Et patet quod nullum est privilegium, nisi
de quanto sonat in elemosinam vel opus misericordie, ²⁰
quia non est privilegium, nisi de quanto misericorditer
datur a Deo, vergens homini ad profectum. Et secunda
pars patet ex hoc quod oportet concessionem regis
habere specialem efficaciam ibi diligencius observan-
dam, nam aliter foret frustra. Et ex istis patet quod ²⁵
nullum privilegium est iuri communi contrarium,
nam si foret, tunc esset contra iusticiam et per conse-
quens lex iniqua et non privilegium. Unde videtur
mihi omnino insipidum dictum quorundam dicencium
quod non esset *privilegium, nisi foret iuri communi <sup>161^a
contrarium. Nam licita variacio ritus pro loco et
tempore non est contrarium veritati et per consequens
nulli legi. Ideo oportet privilegiantes omnino atten-</sup>

7. A in marg.: Prima conclusio.   12. A A₁; hoc cum privilegia.
19. A in marg.: Correlarium.   20. A: sonant.   25. A in
marg.: Correlarium.   26. B in marg.: Privilegium non est communal
iuri contrarium.

O 16.º dere, ne subtrahant iusticiam vel inferant iniuriam alicui. Unde XXV^a, q. II, *Quod vero*, dicit Gregorius: *Absit hoc a me ut statuta maiorum cum sacerdotibus meis in qualibet ecclesia infringam, 5 quia mihi iniuriam facio, si fratrum meorum iura perturbo.* Et indubie idem foret iudicium de quolibet viatore, quod si privilegiando precludit cuicunque iusticiam, dampnificat tam se quam privilegiandum; quod non licet vel Deo facere.

D Ex istis secundo sequitur quod fugitivi privilegiati in Westmonasterio non ex hinc libertantur, ut non satisfiant debitori vel quod ibidem maneat pro suo perpetuo sine pena correccionalis salubris, sed aliquam defensionem singularem habent ibidem que sonat eis in commodum et non in dampnum vel iniuriam alicui. Prima pars patet, tum quia hoc non sequitur ex tenore verborum privilegii, tum eciam quia hoc non foret libertas vel privilegium sed pravissima corruptela. Nam mandatum apostoli et sic 20 Dei est Rom. XIII° 8: *Nemini quidquam debeatis nisi ut invicem diligatis.* Quomodo ergo licet creature licenciare aliquem, ut remaneat in debito fratri, non satisfaciens, eciam quoad Deum? Tales itaque hereses si pullulaverint eciam per dominos regni nostri, 25 tenentur prelati destruere. Unde XXV^a, q. I, *Omnem quod*, sic scribitur: *Iniustum iudicium et diffinicio iniusta regio metu vel iussu a iudicibus ordinata non valeat, nequaquam enim quod contra evangelicam vel propheticam vel apostolicam doctrinam 30 constitucionemve eorum sive sanctorum patrum ac cum fuerit, stabit.* Unde istam doctrinam dicitur Roma-

*Hence fugitives
are not made
altogether free
of debt or of
punishment,*

*since this would
be mischievous.*

10. A in marg.: Secunda conclusio. 20. In codd.: Rom. XII.
28. B in marg.: Est hic manifeste elicibile quod non licet contra apostolum dispensares.

2. Decr. sec. pars, causa XXV, q. II, cap. X. 25. Dec.
sec. pars, causa XXV, q. I, c. VIII.

nos pontifices debere usque ad animam et sanguinem confirmare (ut capitulo proximo precedente).^{161*} D

*It is contrary
to charity to
encourage a
man not to pay
his debts.*

Quomodo ergo stant simul: nulli liceat quidquam debere alteri extra caritativam dilectionem, et tamen fugitivus licenciatur in dicto loco perpetuo debere tam debitum corporale quam spirituale sine hoc quod rependat satisfaccionem. Revera in istam blasphemiam usurpatam Deus non potest, cum non licenciat hominem ad aliquid pro quo dampnat. Secunda autem pars conclusionis patet ex hoc quod oportet aliquod privilegium ex concessione regis dari talibus fugitivis ex conclusione proxima. Et ista sentencia notabiliter docetur XXV^a, q. I. *Ideo permittente domino*, ubi dicitur quod quandocunque Romana ecclesia concedit privilegium, exprimit vel subintelligit, nisi aliter decreverit ordinandum. *Unde*, inquit, *in nonnullis capitulis conciliorum*, cum aliquid observandum decernitur*, statim subinfertur, nisi auctoritas Romane ecclesie aliter fieri imperaverit vel salvo semper in omnibus ture Romane ecclesie vel salva in omnibus apostolica auctoritate. Cum ergo alia privilegia ab apostolico aliquibus conceduntur, et si contra generalem legem aliquid sonare videantur, non tamen contra ipsam aliquid concedere intelliguntur. Privilegia, inquit, dicuntur quasi privata legia; et concludit finaliter: *Valet ergo Romana ecclesia extra generalia decreta quedam speciali beneficio indulgere, considerata tamen rationis equitate, ut mater iusticie in nullo ab ea dissentire inveniatur, ut videlicet privilegia que ob religionis vel necessitatis vel exhibiti obsequii graciā conceduntur, neminem relevando ita divitem faciant, ut multorum detimenta non circumspiciendo in paupertatis miseriam nonnullos deicient.*

4. A A: extra caritatem. 8. Deus non potest: verbum deesse videtur. 19. B: vel salva — conceduntur deest. 30. A: que vel.
33. In codd.: pauperis; correxi e decret. sup. mem.

13. Ibid c. XVI.

E 1 Ex istis patet triplex correlarium: primum decla-
 161¹ racio et confirmacio descripcionis supradicti privilegii;
 2 secundo patet, cum actus privilegiandi regum terre
 exemplari debet a privilegiacione sancte Romane
 3 ecclesie, quam oportet subintelligere condicionem
 sicut oportet et Deum a quo est omnis privilegiatio
 exemplata: necesse est reges terre subintelligere racio-
 nabilitatem privilegii, sic quod non sonet in alicuius
 iniuriam; quod si ignoranter fecerit, error perceptus
 10 debet statim ex mandato Christi et eius pura licentia
 3 revocari. Et patet tertio stultum esse ex nudis verbis
 privilegii aliqua vocata privilegia que sunt manifesti
 errores concludere, quia (ut patet V° Ethicorum
 cap. ultimo De Epykeya) necesse est in talibus
 15 subintelligere condicionem captam a fine; aliter enim
 preter triplex inconveniens (deductum in proximo
 capitulo) sequeretur manifesta blasphemia, ut puta,
 rex Anglie concedit cuiilibet tali fugitivo omnimodam
 libertatem, sed libertas a peccato est maxima, sine
 20 qua non est aliqua vera libertas, ergo rex concedit
 cuiilibet tali ipsum esse liberum a peccato. Quod cum
 sonat blasphemiam, manifestum est quod hec non
 fuit regis intencio sed quod haberent quocunque
 terrenum privilegium tam in bonis nature quam in
 25 bonis fortune quod sue subiacet potestati.

F Ex istis tertio colligitur quod virtute dicti privi-
 legii multi fugitivi ad dictum locum debent in casu
 acute puniri, bonis alienis que occupant privari et
 aliis medicinis tam corporalibus quam spiritualibus
 30 ad salutem anime sue tendentibus expurgari. Patet
 ex hoc quod ibi virtute privilegii habebunt quod

All privileges
must be
reasonable and
not injurious,

and this con-
dition must
always be
understood,
however the
words of the
privilege run.

By virtue of this
very privilege
many fugitives
should be
punished;

1. A in marg.: Triplex Correlarium.	2. A A ₁ : supradicta.
8. B: nobilitatem privilegii.	16. B: quadraplex.
in marg.: Nota.	26. A in marg.: Tercia conclusio.
in marg.: Nota.	27. A in

13. Vict. Ethicorum Nicomacheorum. V, c. 14.

since it would pocius vergit ad sui commodum, sed hoc foret in 161^b P
be to their ad- casu huiusmodi medicina; ergo conclusio. Unde

movet ad hoc privilegiatio regis, finis, gracia cuius
privilegium conceditur illi loco, et utilitas quam
caritative rex debet intendere fugitivo. Si enim rex a
erranter intenderit finem illi oppositum, tunc si ab

If the King had illo errore purgatus non fuerit, pena sua ex qua-
a wrong par- cunque malicia que directe exinde sequitur, aggravatur,
pose his et nendum hoc sed peccatum regum * dominorum et 161
mistake should prelatorum superstitem, qui correpcionem illam quam 10
be corrected. debent ex accidia pretermittunt. Nam LXXXIII^a distinc-
cione sic scribitur: *Error cui non resistitur appro-
batur, et veritas cum minime defensatur opprimitur.*

Negligere quippe, cum possis perturbare perversos,
non est aliud quam sovere. Nec caret scrupulo 15

*societatis occulte qui manifesto facinori desinit ob-
viare. Et utinam nostri domini, nostri prelati et
nostri scolastici attenderent illud dictum; nam totus
labor scolasticus debet tendere ad hunc finem propter
zelum ad dominum veritatis in quem offenditur. Et b
ad idem sonat quies monachorum ibi degencium;*

The monks cannot have quiet, if they are disturbed by sin.
cum enim omnis nociva perturbacio trahit originem
a peccato, patet quod monachi non quietarentur sed
turbarentur ex favore et assistencia peccatorum. Et si
dicitur quod est eis lucrum, cum fugitivi condividunt 25

temporalia que apportant, superadditur accusans gra-
vacio quod tam sancti viri, tam alienati a mundo,
sint socii furum, communicantes cum excommunicatis,
impedientibus suam contemplacionem et quietem in
domino, quia Isaie IX°, 5, scribitur: *Omnis violenta
predacio cum tumultu. Ymmo cum loci sanctitas*

2. A B in marg.: Triplex mocio. 11. A in marg.: LXXXIII, q.
Nota, Nota. B in marg. man. alt.: Error cui non resistitur approbatur.
13. B: opprimit. 25. A A.; dicitur quod cum eis heretum fugitivi.
30. In codd.: violencia; corredit ex Is. IX, 5.

11. Dec. I pars, dist. LXXXIII, c. III.

P 16: precipue trahitur ab inhabitantibus illum locum, patet quod talis monachorum infecatio derogat sanctitati et reverencie loci quam rex privilegians intendebat.

G Nec valet dicere (ut audivi quosdam fingere) quod infra locum haberent iniuriati contra profugos respondentes ibidem iusticie complementum. Primo quia ritus regni laudabilis in habendo forum contenciosum in loco prophano non debet in domum oracionis vel locum sanctum propter tale maleficium transmutari.

2 Secundo quia monachis pro quorum quiete rex tam tenere procuravit inferretur dampnum anime, quia inquietacio a contemplacione distrahens cuius oppositum

3 privilegians intendebat. Tercio quia contra ius divinum et ius ecclesie est violare sponsam Christi vel locum eius.

15 Unde VI° Decretalium, *De immunitate ecclesie*, cap.

Decet, postquam ostenditur ex scriptura quod multipliciter decet sanctitas domum Dei, sic infertur: Nullus in locis eisdem in quibus cum pace ac quiete vota convenit celebrari, sedicionem excitet, clamacionem moveat, impetumve committat; cessent in illis universitatum et societatum quelibet consilia, concertationes et publica parliamenta; cessent vana et multo forcis feda et prophana colloquia, cessent confabulationes quelibet, sed postremo quecunque alia que divinum possent turbare officium aut oculos divine maiestatis offendere sint ab ipsis prorsus extranea, ne ubi peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio aut deprehendantur peccata committi. cessent in ecclesiis earumque cimiteriis negotiaciones et precipue nundinarum ac fori cuius-

Redress cannot
be had within
the Sanctuary;
a) because it is
not a proper
court of justice;

b) to hold trials
there would
disturb the
monks;

c) to use a
church as a
court of law is
to violate it.

4. A B in marg.: Responsio Acta. 11. in codd.: infereretur.

15. A in marg.: Nota pro immunitate ecclesiarum. 20. 21. Decr. habet:

locis illis universitatum et societatum quarumlibet concilia, conciones et ...

28. A A₁: peccata quieta. 29. A in marg.: Nota contra quadinas

et secularia negotia in locis sacris. B in marg.: Que prohibentur fieri in ecclesiis et earum cimenteriis.

15. Sexti decret. lib. III, tit. XXIII, cap. II.

*cunque tumultus. Omnis in eis secularium iudiciorum * 16, 4 G strepitus conquiescat. Nulla inibi causa per laycos criminalis maxime agitetur; sint loca eadem a laicorum congregacionibus aliena. Hec ibi. Quomodo queso foret ecclesia fomentum criminum? vel quos- 5 cunque in ipsam committentes defenseret? Unde super verbo *Sedicionem* dicit glossa quod *committens furum in ecclesia non habebit immunitatem in ea*; et hoc tenet Hostiensis, et bene, cum frustra invocat loci suffragium qui fedat eundem. Cum ergo quicunque offendit in 10 uno factus est omnium reus, manifestum est quod omnis peccans mortaliter intra ecclesiam furatur spirituale suffragium, quo Deus plus offenditur quam pro furto temporalium, ymmo cum omnis occupans temporalia in mortali, deficit a iure utendi quocunque, 15 pro tunc manifestum est quod furatur bona ecclesie in qua pausat. Si ergo ille sit prevaricator precepti decimi: *quicunque iniuste cupierit aliena*, multo magis ille est prevaricator decalogi qui fraudulenter et iniuste detinet aliena. Si ergo non licet alicui dispensare 20 cum aliquo preceptorum domini, manifestum videtur quod non subiacet potestati humane privilegiare locum vel hominem, ut liceat sibi vivere contra mandatum dominicum. Et hic mirantur nonnulli, cum sit ad privilegium locis sanctis quod eximantur a quocunque 25*

tumultu secularis negocii, quomodo superiores prepositi ecclesie, scilicet episcopi, priores et abbates nedum permittunt sed vendicant ut privilegium et pertinaciter defendunt, quod in ecclesiis suis ac cimiteriis suis sint nundine et secularia negotia que nunquam sine 30 dolo et crimine multiplici exercentur. Cum autem non est possibile ut duo contraria sint simul privilegium eidem ecclesie, manifestum est quod vel oportet negare privilegium iuris divini ac iuris canonici de exemptione

Church dignitaries should not allow fairs etc. to be held in Church yards;

11. B in marg. man. alt.: *Furum in ecclesia.*
glator. 31. A in marg.: *Conclusio.*

17. B: alt privile-

Q 16. ecclesie a tumultu negocii secularis vel concedere hoc esse privilegium impediens bonos mores. Et credo quod nostri ecclesiastici isti sentencie annuerent, si non essent lucro temporalium excecati, cuius probacio foret, si princeps tolleret questum, renunciaretur privilegium; sed sceleratissimum videtur atque sacrilegum pro pecuniis vendere divinum privilegium.

H Et per idem tollitur quod leges Anglie non mutarentur pretextu erroris in hoc privilegio, introducendo ^{nor the King's court to sit in the house of the Lord.} bancum regis, eius iudicem vel placitum seculare in domum domini; tunc enim foret novissimus error peior priore, cum error ignorancie factus in Deum augeretur supplecius per supinum contemptum; nam unum peccatum illaqueando profundius trahit ad aliud.

15 Quoad terciam personam, scilicet fugientes, patet quod privilegians intendit commodum fugiti, quia aliter non esset sibi elemosina vel opus misericordie sed omnino contrarium, si intenderet dampnificare proximum. Quod autem esset in casu fugitivo ^{As to the fugitives it is not a privilege to them to be encouraged in their sin.}

1 privilegium sic puniri, patet supponendo aliquos occasione male accepta ex securitate talis refugii iniuriari proximis et sic dampnificare animas proprias 2 per peccatum. Suppono secundo quod maius opus

misericordie foret impedire occidentem sic animam

25 propriam quam occidere volentem nudum corpus.

Et ex istis tertio sic arguitur: Omne maius bonum opus misericordie est pocius inpendendum, sed maius bonum opus misericordie est subtrahere bonum a tali in casu signato et castigare freneticos ad salutem 30 eorum perpetuam, quam egentem solum in bonis corporalibus taliter relevare; ergo illam elemosinam potens pocius debet inpendere. Supposito ergo casu de fugitiis, sic alibi nocentibus, patet conclusio.

15. B: scilicet deest.
is marg: Conclusio.

16. B: quod rex privilegians.

17. A

21. A: privilegii refugii.

24. A is marg:

Nota contra pretensam immunitatem ecclesiistarum.
Tercio racio.

26. A is marg:

27. 28. B: Malus opus.

32. A A₂: supposito casa.

Christ chastises
those whom he
loves.

Confirmatur primo ex hoc quod Christus medicus^{162*} H sapien-
tissimus et clementissimus ita facit cum suis¹
discipulis quos plus amat (ut declarat beatus Gregorius
XXI° Moralium, et recitatum est proximo capitulo).
Unde Apoc. III°, 19, dicit is medicus: *Ego quos amo⁵*
arguo et castigo, et Hebr. XII°, 16, 19, dicitur: Flagellat
autem Deus omnem filium quem recipit. Secundo² con-
firmatur ex testimonio Augustini posito in decretis
XXIII^a, q. IV. *Ipsa pietas*, ubi sic scribitur: *Molestus*
est medicus furenti frenetico et pater indisciplinato¹⁰
filio: ille ligando iste cedendo, sed ambo diligendo.
Si autem illos negligant et perire permittant, ista
falsa mansuetudo foret crudelitas, V^a, q. IV^a. Non
vos, et Non omnis. Et ponit post exemplum quomodo
existentibus pluribus amicis in domo certissime ruitura,¹⁵
si nollent credere narracioni periculi, flagellaremus vel
invite extraheremus aliquem, licet credamus quod
aliquis se stulte precipitet. Multo magis in maiori
periculo spirituali. Unde XXIII^a, q. IV^a. *Quid faciet,*
dicitur quod ad hoc datur ecclesie medicina, ut inter²⁰
freneticos atque litargicos etiam contempnentes non
debet desistere sic quod perseveret diligencia caritatis,
ligando freneticum et litargicum stimulando. Quot-
libet tales sunt leges que idem sentenciant. Si ergo
tantum sit peccatum in omittentibus habentibus potes-²⁵
tatem, manifestius et inexcusabilius est peccatum in
speculatore qui ommittendo proderit veritatem.

Cum ergo (ut tactum est superius) non stat duo
contraria esse simul privilegia eidem, et secundum idem
patet cum casu limitato, foret privilegium fugitivo³⁰

1. A in marg.: Confirmacio triplex.

8. A in marg.: Augustinus.

12. A A₁: nec ligant.

13. In codd.: V q. vel IV.

14. ponit sc.

August. I. c.

23. B in marg. man. alt.:

Correcio est medicina.

4. Cap. IV. 9. Dec. sec. pars, causa XXIII, q. IV,
cap. XXIV. 13. ib. causa V, q. V, c. I et c. II. 19. ib.
causa XXIII, q. IV, cap. XXV.

H. 162^a ligari et pungi, non foret tunc idem privilegium in facultatibus et pena relaxari, quia revera omnis taliter cupidus fastus et questus est furens freneticus et soporatus litargicus ex fumo temporalium inficiencium s cerebrum racionis.

I. Et patet per modum epilogi quomodo oportet privilegium sic interpretari quod fugitivi ad locum sic privilegiatum pro quoconque commisso habeant liber-
162^b tatem * vel immunitatem omnimodam secundum regulas To sum up:
10 caritatis et misericordie a rege et regno cum paribus The fugitives
eis dandam, sic quod omne dandum sonet tam eis should have all
quam dantibus bonum utile. De diversitate vero inter liberty that is
crimen, facinus atque flagicium dictum est XXV^c cap., good for them-
libri VI^d quomodo facinus sonat in proximi iniuriam; selves and for
15 de quiditate autem privilegii dictum est superius, VIIIe
cap. huius libri; et cum oportet ut intelligatur libertas
a peccato (ut loquitur Apostolus Rom. VI^f, 22); patet
quod immunitas pertinenter est indignitas criminis ad
tormentum (ut loquitur scriptura Jeremie XXV^g et
20 Ecclesiasticus VII^h cap.). Communiter autem intelligitur
de mundicia a facinore quod in Anglia dicitur felonie,
et est quedam species libertatis quam quidam vocant
franchisiam et sumitur nunc extensius et nunc striccius.
Unde *immunis* dicitur ab *in* et *munium* tributum,
25 quasi liber a redditione tributi, ut est expers vel
alienus a reatu et vere loquendo solum insons, dum
non est dignus sic puniri. Dicitur *inmunis* sic quod
immunitas opponatur reatu, ad quem sensum ex nullo
hⁱmano privilegio sequitur in criminoso immunitas
30 apud Deum, sed ex privilegiacione sequitur irreatus
pene quoad principem libertantem.

Contra dicta obicitur primo per hoc quod, si quilibet
criminosus sit indignus habere suffragium ecclesie, tunc

4. B: et se portatus. 6. A in marg.: Epilogus. Nec omnia valent
pro correccióne peccantium. 11. B: omnia dandum. 18. B in
marg.: Immunitas quid sit, nota. 22. 23. B: quedam franchisia.
24. B: et butum. 32. Contra. Prima obieccio.

Objections: 1. It is said that the law would express these limitations, if they were intended. **lex illud exprimeret, sed facit oppositum cum servum : 62^a.** ¶ eciam existentem in gratia docet extrahere et alios criminosos docet libertate gaudere. Hic dicitur quod plus peccans est de ratione plus elongatus a suffragio ecclesie, licet ecclesia ex ignorantia gravedinis peccati vel ex percepcione planiori iniurie vel alia causa culpabili hoc dispariter prosequatur. Nam si secundum iura humana et ecclesiastica licitum racionabile atque legitimum est extrahere servum atque libertum de ecclesia pro debito operis impendendo domino temporali (ut patet capitulo *De hiis qui ad ecclesiam fugiunt*, le. fi.), si omnis indebitatus proximo in pecunia vel quocunque debet servicium satisfaccionis sub pena dampnacionis domino dominorum, ergo multo magis licet eum extrahere de ecclesia, si exhibet pauset in obediens ad reddendum servicium regi regum. Minor patet ex hoc quod omnis homo est magis servus Deo, plus debitor et prius quam aliquis servus est debitor domino temporali. Unde Apostolus Ephes. VI^b, 5^c,

Answer: It does in a way express them. docet *servos obedire dominis carnalibus cum timore et tremore, sicut Christo, servientes sicut domino non hominibus.*

Confirmatur primo per hoc quod, sicut homo tenetur a K plus Deum diligere quam se ipsum, sic tenetur plus odire Dei iniuriam, unde XXIII^d, q. IV, sic scribitur: 25 *Si ea de quibus vehementer Deus offenditur, insequi vel ulcisci deferimus, ad irascendum utique divinitatis * pacientiam provocamus.* Secundo confirmatur 162^e b ex hoc quod secundum leges humanas lesis et non

3. A in marg.: Responsio. 6. B: in lute; A culpali. 11. A B: patet Co; Ibid. le. &. Id est lega sue (lega in sue) lb. sed omnia. 13. B: quocunque allo. 25. A A; Unde deest.

11. Decret Gregorii IX, lib. III., tit. XI.IX, cap. VI.: Si vero servus fuerit qui configurerit ad ecclesiam, postquam de impunitate sua dominus eius clericis iuramentum praestiterit, ad servicium domini sui redire compellitur etiam invitus. 25. Dec. II pars, causa XXIII, cap. L.

K 162^a ledentibus debent privilegia ecclesie suffragari (ut patet collacione tercia) sed omnis profugus, iniuste detinens alienum debitum pretextu profugii ad quamcunque ecclesiam iniuriatur Deo et omnibus sanctis leditque se ipsum et quemlibet proximum mortalis peccati participem. Ergo non est iustum ut sic ledens gaudeat taliter immunitate ecclesie. Et ad idem vadunt quotlibet iuris principia, ut III° Decretalium, *De rerum permutacione, cap^o. Cum universorum: Deceptis et non decipientibus iura subveniunt;* aliter enim ordinarentur leges ad fovendum iniurias. Sed Isaie X^o, 1, dicitur: *Ve qui condunt leges iniquas;* non enim est lex humana vel divina nisi ad continuandum iusticias et expurgandum iniurias.

The Church
should help the
injured, not
those who do
wrong.

o Tercio confirmatur ex hoc quod homo est obligacionis ad vindicandum iniuriam Dei quam propriam, cum suam debet remittere, nisi de quanto sapit divinam iniuriam, sicut patet de Christo, de Moyse et ceteris Christi membris, que omnia debent exponere se pro capite; sed omne ad cuius complectionem est obligacionis debet magis attendere: ergo debet magis attendere vindicationem divine iniurie; unde omnes facientes oppositum sunt culpabiliter se ipsos amantes (ut loquitur Apostolus, II°, Thymothei III°, 1).

25 Et istam sentenciam docet Augustinus, libro primo ad Cresconium grammaticum (ut recitatur in decretis, XXXIII^a, q. IV^a): *Quisquis christianus iniquum non persequitur, Christi est inimicus. Verum dicis, si non hoc in illo persequitur quod Christo est inimicum.*

A man is more bound to revenge an injury to God than to himself.

30 *Neque enim dominus in servo, pater in filio, maritus*

Augustine
teaches the duty
of punishing
the wicked.

4. B: ledit se. 12. B: qui comedunt. 17. B: debent remittere. 24. A in marg.: Nota. 26. A B: Cresconicum; A: Crecencium. A in marg.: Augustinus. 27. A in marg.: Correpcio. In decret. leges: *Quisquis christianus iniquum persequitur.*

8. Dec. Greg. IX, lib. III, tit. XIX, cap. VIII. 26. Decr.
II pars, causa XXIII, q. IV, Cap. LIL

*in coniuge, cum sint utrique christiani, non debent 162^a K
persequi nisi vicia christiane contraria veritati; que
si non persequuntur, rei negligencie merito tene-
buntur.*

The perform-
ance of this
duty would do
much to set the
Church right.

Et ista sentencia rectificaret multum ecclesiam, quia 5
desidia et deformitas correpcionis perturbant ecclesiam,
cum multi non correptores, sed corruptores zelo
vindicte amant peccatum et odiunt personam, querunt
pecuniam, non correpti iusticiam, et ideo correpciones
propter ordinem prepostorum non habent efficaciam. 10
Conceditur ergo assumptum in obiecto, cum oportet
Deum significare fugitivum per graciam, et post
redditur dignior ad habendum matris sue suffragium;
nec possunt aliqua iura exprimere huius oppositum.
Racionabile autem est servum fugientem a servicio 15
debito domino suo extrahere, cum ut sic delinquit
in Deum; quod autem homines illud maioribus * 162^b
peccatis preponderant, accusant proprietarie se amantes.

Objection:
2. It cannot be
known who are
fit to be pro-
tected by the
privilege.

Answer:
We must judge
by acts, as in
almsgiving.

Secundo obicitur per hoc quod iuxta istam senten- L
ciam excluderetur libertas privilegii, eo quod nemo 20
sciret qui essent digni aut indigni, qui puniendi aut
qui dimittendi, aut qualis vel quanta debet esse re-
missio. In ampliacione ergo privilegii est via secu-
rior. Hic dicitur negando assumptum et consequenciam
sequentem; nam locus potest ex effectu probabiliter 25
cognoscere qui fugiti sunt fructuose penitentes, et
solum tales prius criminosi debent ex lege Dei et
iuris ecclesie habere in illa refugium. Nam fugientes
illuc cum ere alieno et negantes restitucionem quan-
tumcunque habundant ostendunt se incapaces refugii, 30
et sic de cunctis facinorosis qui non disponunt se
quantum sufficiunt ad emendam. Et si obicitur quod 1

1. In codd.: utique. 7. 8. B: ze vindicta. 13. B: digni; A cor-
rectit: dignior. 18. B: accusat. 19. A in marg.: Contra. Se-
cunda obieccio. 24. A in marg.: Responsio. 25. A in marg.:
Nota, qui fugiti debent gaudere de immunitate ecclesiarum, quia peni-
tentia etc (Above 162^a without mark of reference). 31. 32. B: sed
quantum.

L¹⁶² ex talibus signis sensibilibus non fit demonstracio, cum potest esse sensus illusio vel aliunde decepcio, dicitur quod obieccio est inutilis, cum non requiritur talis infallibilis noticia ad elemosinas faciendas. Tunc enim periret omnis correccio et omnis sentenciatio secundum leges humanas et omnis elemosina, cum perinde homo dubitaret, si ille cui faceret elemosinam sit diabolus incorporatus vel membrum eius; cuius defensio foret contra voluntatem Dei, cedens ad perturbationem ecclesie.

Unde cum dilatacio talis non foret ampliatio privilegii sed perversio privilegii, pars securior foret tenenda, innitendo iuri communi in cuius execucione exclusa est undeque iniuria. Ulterius, si queratur de limitibus remissionis talium profugorum, videtur mihi quod pium esset, quoad debitum pecuniarum, docto quod fugitiui sine suo demerito sint casualiter impotentes, ut ex naufragio, incendio vel rapina, quod a suis creditoribus et specialiter a mundi divitibus et clericis dimittantur liberi, vel totaliter vel in parte; egenis autem creditoribus satisfaciant suo laboricio paulatice.

M^a a Unde mirum est pluribus quomodo extortus fuit sensus privilegii ad debitum pecuniarum, cum ante XXV^{um} annum Edwardi IIIⁱ non esset pro tali debito ad ecclesiam fugiendum, privilegiantes autem per multos annos ante illud tempus non intenderant, sicut nec poterant, ut nullus debitor illuc fugiens teneatur satisfacere creditori. Nam XI^a q. III^a ex auctoritate beati Isidori sic habetur: *Qui consentit peccatis et defendit aliquem delinquentem maledictus erit apud Deum et homines et corripietur increpatione severissima. Hinc eciam quidam sanctissimus*

The privilege
Debtors should
not be
protected,
except those
who cannot
pay through
misfortune.

The privilege
was not in-
tended for
debtors.

16. A: esset esset. 22. B in marg. man. alt.: Peccatum furum.
27. A in marg.: Contra defensores peccantium. 29. A in marg.:
Isidores. 30. In codd.: maledictus est; correxi e dect. supra mem.

29. Dec. II pars, causa XI, q. III, Cap. C.

*pater ait: Si quis peccantem defenderit, acrius 163° M
quam ille qui peccavit cohercatur. Hinc eciam
alius pater ait: Si quis alterius errori consenserit,
sciat se cum illo simili modo culpabilem iudicandum.
Sufficit ergo prepositis peccatum proprium etsi non b
cumulent alienum. Insuper aliud mirum est quomodo
extortus est sensus nephandus ex dicto privilegio
quod licet sceleratissimis cubare ibidem in suo crimine
sine correptione penali pro tota suo periodo, cum
nec verba privilegii illud annuerint. Nam potissime 10
extorqueretur de isto verbo quod habeant ibidem
omnimodam libertatem. Sed revera ex ipsis verbis
patenter insertur oppositum, cum libertas ad pausan-
dum in peccatis non foret libertas, eo quod tunc
spiritus infernales forent liberrimi.*

15

*The period of
immunity
should be
limited, as in
other Churches,
to 40 days.*

*Et si queratur quantam libertatem habebunt ibidem, 3 N
dicitur quod magna libertas est concessa a regibus
ecclesie Anglicane, ultra hoc quod habent regna alia vel
exprimunt iura canonica, scilicet quod quilibet fugitivus
ad quamcunque ecclesiam in Anglia pro qualibet felonio 20
habeat ibidem tempus quadraginta dierum instar
Ninivitarum et penitencium in Quadragesima quibus
tot tempora penitencie sunt concessa. Pro illo tamen
loco excedit illud privilegium in duobus: primo in hoc*

*Two points in
which West-
minster exceeds
other Churches.*

*quod, ubi in aliis locis restringitur situs ad basilicam 25
vel paucos passus extra ecclesiam, ibi possunt secure
quiescere per totum precinctum Westmonasterii, ubi
eciam in aliis ecclesiis limitatur causa fuge ad feloniam,
ibi extenditur ad quocunque facinus vel delictum,
cum quo stat regni prosperitas et integritas regalie. Si 30
autem placeret regi et suo consilio concedere fugitivis
illius loci libertatem maiorem, gauderem et assidue
procurarem, sed (si non fallor) ex debito sensu verborum
privilegii non potest homo convincere ampliorem.*

1. In decret.: defendit.   3. A A₁: fugitiui.   34 A A₁: homo
deest; A₂: committere. A B: convicere; corraxi.

Oe Et si arguitur quod privilegium de immunitate ecclesie Anglicane repugnat iuribus canonici supra-dictis, dicitur quod non, quia omnes ille leges sunt locales, obligantes tantum eos qui ipsas acceptant, 5 tam in materia quam in forma. Anglia autem quia prius habuit consuetudinem misericordius libertantem ecclesiam, ideo dimissa martirizazione sui populi venit coronarius ad fugitivum, querens causam sui aufugii; quod si pro alio delicto quam feloniam aufuge- 10 rit, libertas ecclesie non ad eum. Si autem pro feloniam, dum tamen non repugnat provido statui regni, licet sibi per quadraginta dies libere ibi quiescere et in fine unum ex tribus eligere, vel per stratam regiam tamquam exulans exire provinciam, vel publice 15 exire, stando tamquam indigena iuri regni, vel tercio remanere infra basilicam * sine hoc quod ultra de cibariis provincie sustentetur. Et (ut mihi videtur) 163° privilegium illud foret misericordius et rationabilius quam privilegium notans casus in quibus salvandi 20 in Anglia extracti sunt alibi et occisi. Ideo laudemus nostros principes, non vendicantes alieno iure, quod consuetudo Anglie non permittit; nam Angliam non obligant aliena privilegia alleganda, sed sufficit nobis fructus ulterioris privilegii, nec est aliqua lex funda- 25 bilis pro ambobus.

Tercio principaliter arguitur contra dicta de descrip- Third principal
tione privilegii: videtur enim primo quod omnis lex argument
against us.
privilegium, cum omnis lex individua sit lex a) All law is
privata, concessa ad utilitatem ecclesie vel persone.

2 Videtur secundo quod non subiacet potestati domi- b) Secular lords
norum temporalium statuere ecclesiam in privilegiis cannot appoint
que Christus instituit, quia illa erant dona gracie Church privi-
que solius Dei est concedere. leges, which rest with God.

9. A B: felononia. 11. B in marg.: Pena maledicti; A A₁: dum tameu repugnat. 13. A in marg.: Nota. 26. A in marg.: Contra Tertia obieccio. Arguitur contra descripcionem privilegii (Above 163° without mark of reference). 29. A A₁: privata et concessa.

c) All weakness or sin is a privilege since it brings good to the Church.

Answer:
a) Such use of the word privilege is an equivocation.

Tercio videtur quod omnis infirmitas vel peccatum ³ Q sit privilegium, quia cedit ad utilitatem sancte matris ^{163*} ecclesie. Hic dicitur negando assumptum, quia lex in predicacione secundum essenciam vocetur omne ⁵ quod obiective terminat utilitatem privatam, vel privilegiat melioratum privilegii, sicut Deus dicitur gaudium et premium beatorum. Loquendo autem formaliter de privilegio, patet supra dicta descripicio in iure canonico; nam XXV^a, q. I, *Ideo permittente ¹⁰ domino, exprimitur supradictum genus privilegii sub hiis verbis: Privilegia enim dicuntur quasi privata legia, eo quod privatam legem singulis generent.* Quam diffinicionem Gregorius innuens ait: *Si hoc neque consuetudine generali neque privilegio speciali ¹⁵ vendicas, restat te usurpare quod fecisti.* Et patet ex iure canonico genus privilegii supradictum. Superaddidi eciam differenciam pro explanacione maiori quod est concessa a principe ad utilitatem ecclesie vel persone, et potest ista differencia pertinenter capi ²⁰ de iure canonico XIX^a, q. II, *Due sunt, ubi distinguens inter legem publicam et privatam dicit quod lex privata est que instinctu spiritus sancti in corde scribitur, sicut de quibusdam loquitur Apostolus: Qui habent legem Dei scriptam in cordibus suis.*

Law is common in two senses; of obligation and assertion. Sed quia videtur per verba decreti quod membra coincidunt, licet ratio non sit diversa, ideo notandum quod lex potest dici communis dupliciter, scilicet obiectiva obligacione vel formali predicacione; primo

1. ad lit. Q. Lit. P deest in cod. 2. B: quia concessit ad.
3. A in marg.: Responsio. 4. B in marg.: Etymologia privilegii.
10. A in marg.: Gregorius. In codd. XXV, q. II. Corrxi. 12. 13. B:
privatam legem; legia — legem: deest. 23. B in marg. man. alt.:
Lex privata est instinctu spiritus sancti. 25. B in marg.: Lex com-
munis dupliciter. A in marg.: Lex dicitur communis dupliciter.

10. Dec. II pars, causa XXV, q. I, c. XVI. 21. ib. causa
XIX, q. II, c. II.

Q. 163^a modo est lex communissima quod Deus est super omnia appetendus, cum nedum omnem creaturam rationalem sed omnem creatam substanciam semper obligat. Nam Deus est bonum quod omnia appetunt, et sic omnia alia mandata decalogi sunt leges communes obiective, cum necessario omnes homines obligant. Leges autem communes predicacione sunt species vel genera legum que in suis individuis sunt fundata, ut clericum curare de sua fama et genera
 163^b similia, sive accepta pro legum privataram * multitudine, sive pro universalibus quiditative predicatis de sua specie. Et sic iste due maneris legum non sunt contrarie in suo analogo, cum canon describit legem publicam que a sanctis patribus scriptis est confirmata;
 15 quod notum est competere cuilibet vero privilegio, sicut et descripcio privilegii competit legi communi.
 Unde illa lex que est communis private parti ecclesie A law may be
 est privilegium respectu sui tocius, ut lex que est common as to a
 communis singulis personis dati monasterii monacho- part, yet a pri-
 rum est privilegium toti domui, et dotacio in tempo- vilege in respect
 ralibus, si est lex communis toti clero possessionato
 et singulis personis eiusdem, tunc est privilegium
 respectu persone cleri dotate, eo quod persone cleri
 exproprietarie viventi non convenit sed privatum
 25 persone priori. Cum ergo iuxta decretum omnis lex
 privata a spiritu sancto inscribitur, manifestum est
 quod omnis lex privata concessa est a principe ad
 utilitatem ecclesie vel persone, eo quod opera trini-
 tatis sunt indivisa ad extra. Deus autem nescit docere
 1 vel dare nisi utilia, et sic omnis lex creata individua est
 privilegium. Et patet quomodo loquendum est logice
 de privilegiis, detecta equivocatione termini, ut oportet.

R. 2 Ad secundam instanciam negatur assumptum, cum Christus dedit ecclesie duplex genus privilegii, quod-

4. B: Deus bonum.
dati — personis deest.

9. A A: clericum creare.

19. B:

b) It is true that ^{the highest} _{privileges are} ^{the gift of God} _{only,} <sup>163^a *dam extrinsecum, affirmativum, negativum vel pri-*
vativum, ut Matthei X^o, 9, dicitur quomodo privilegiavit
discipulos, quando misit illos ad prædicandum: Nolite,
inquit, possidere aurum neque argentum neque pec-
cuniam in zonis vestris. Privilegia autem corporalia 5
positiva concedit eis, ut patet Luce X^o, 7: In eadem,
inquit, domo manete edentes et bibentes que apud
illos sunt; dignus est enim operarius mercede sua.
Talia autem privilegia instrumentaliter et ministratorie
concedi possunt a domino temporali; sed est dare ¹⁰
spiritualia privilegia pociora que Christus prius con-
cessit suis discipulis, ut patet Matthei X, 8: Infirmos,
inquit, curate, mortuos suscitate, leprosos mundate,
yet the ruler may so employ earthly privi- ¹⁵
leges as to make the Church apt to receive higher gifts.
demones eicte. Talia autem potestativa privilegia
conceduntur a domino, que licet princeps
terrenus non posset concedere, tamen concedendo
temporalia privilegia proprietorie potest disponere ut
Deus concedat privilegia pociora, sicut aperiens fenestram
vel removens prohibens est occasio, unde lumen solis
per domum infunditur. ²⁰</sup>

Rites or privileges instituted by Christ are to be specially observed.
 Ritus ergo sensibiles quos Christus instituit tamquam signa efficacia spiritualis privilegii sunt diligencius observandi, cum impossibile sit, ut rite observans hec privilegia sensibilia non privilegietur a Deo intrinsecus per privilegia pociora. Ideo (ut dixi proximo ²⁵ capitulo) sunt diligencius quam humanitus adinventa privilegia observanda, sicut patet in parabola domini de Recabitis a vino abstinentibus ex precepto patris sui Recab (ut exponit: Jeremie XXXV, 8). Et hec ratio quare * Christi privilegia sunt diligencius audienda, ^{163^a reccius exponenda et sollicius defendenda, quia ut illa spernuntur innitendo ad alia, perit religio christiana; et sic domini temporales tenentur privilegia}

15. A: appropriata correxit in: appropriate. 17. A A: preparatorie.
 21. A in marg.: Conclusio. Ritus. 24. B in marg.: Ritus sensibiles a Christo instituti sunt observandi plus quam illi. 28. A: Recabitis correxit in Recabitis; B in marg.: de Recabitis.

R 163^a Christi tam positiva quam privativa defendere et omnes ritus illis contrarios animose destruere.

Unde videtur mihi quod collegium predicte abbatie primo attenderet, si vendicatum privilegium sit ⁵ privilegiis Christi contrarium. Secundo quod lucrum reportabit ex privilegio sic defenso, quia indubie si non meritum quoad Deum sed nude mundi gloriam ex privilegio reportat anime detrimentum. Tercio, supposito quod reportet ex operibus misericordie in-¹⁰ dultis profugis salutem anime, attenderet cum suis fautoribus quod pro veris privilegiis plus necessariis defendendis diligenciam tantam apponenter vel maiorem. Sepe nempe mundo decepti cece preponderant folia fructui, umbram luci, ymmo venenum pruriens tem-¹⁵ porale perpetue saluti.

S 3 Ad tertium dicitur quod falsum assumitur, nam peccatum cum non sit privata lex nec concessum a principe non est privilegium. Quamvis enim princeps huius mundi excitat ad peccandum, non tamen potest ^{c) Sin is not a privilege,} concedere, sicut nec Deus, ad illud licenciam, et si per impossibile concederet ad hoc vel pretense licenciam, hoc non faceret ad privilegiandi commodum sed ad dampnum. Conceditur tamen ex immensitate potestatis veri principis quod ratione cuiuscunque ²⁵ peccati occasionatur ecclesie Christi verum privilegium, cum *timentibus Deum omnia cooperantur in bonum Rom. VIII°, 28;* non quod peccatum sit eis privilegium, sed quod profectus de peccato occasionaliter ortus cedat eis in privilegium. Et hoc est verum non ³⁰ solum de alienis peccatis sed de peccatis propriis que predestinati perpetrant. Conceditur tamen quod pena cedit filiis in privilegium, cum stimulus carnis a Deo datus apostolo cessit sibi ad virtutis exercitium, ut patet II^a Cor. XII°.

3. A in marg.: Nota tria. 8. B: detrimentum — salutem deest.
15. A: perpetuo. 34. A in marg.: Nota.

although God uses it for good, even to the wicked.

Unde sancti plus contentantur de tribulacione ¹⁶³ 8 quam de mundana prosperitate propter securitatem et fructum meriti ampliorem, dampnati autem habent quoddam bonum ultra bonum nature ex merito Christi et sua punicione iusta; quod bonum, ⁵ licet sit bonum utile beatis et honestum domino punienti, non tamen videtur mihi quod illud bonum sit eis privilegium utile vel honestum sed bonum mitigativum malicie vel quomodocunque aliter apcius nominetur. Unde licet sit privata lex concessa a principe, non tamen ad utilitatem persone cui inest formaliter, nec contendo sed concedo ad sensum equivocum quod illa dampnacio est privilegium beatis, cum ratione iuste punicionis suorum hostium qui serviunt eis perpetuo suum gaudium quodam- ¹⁰ modo maioratur.

CAP. XII.

Objections: * Ex istis colligi potest solucio tam vulgarium ¹⁶⁴ A obiectuum quam scolasticorum quos quidam seminant, quando deficiunt eis efficacia argumenta. Sic enim ²⁰ declinant quidam ad commenta mendacii, dicentes quod nos nitimus destruere privilegia sancte matris ecclesie, unde et commovent milites et alios quos credunt ex sperato lucro defensioni privilegii predicti intendere quomodo defenserent ipsum, destruendo ²⁵ eius adversarios, sub obtentu eterni premii ex operibus pietatis.

16. maioratur. A: Sequuntur duo versus Bohemicis:

W Angili wyera dwa knyzy
pro slowo bozye w zalarzy wyerye.

Id est: In Anglia duos fidèles presbyteros
pro sermone divino in carcere incarcerant.

18. A in marg.: Prima obiecção. **24. A:** defensioni predicti privilegii impedire. **A,** defensionem . . . impedita.

A 164. Sed tales attenderent ad scolam et fructum mendacii, *Falshood may consist in act or in word.*
 Nam XXII^a, q. ultima, ex auctoritate beati Ambrosii
 sic habetur: *Cavete fratres mendacium, quia omnes qui ipsum amant filii diaboli sunt. Nec solum in falsis verbis sed eciam in simulatis operibus mendacium est. Mendacium quippe est christianum se dicere et opera Christi non facere. Mendacium est episcopum, sacerdotem vel clericum se profiteri et contraria huic ordini operari.* Et tales leges ecclesie
 10 *predicari debent tam clericis maioribus quam minoribus, cum sint precipua lex eorum, nec non et laicis, cum pater mendacii cum suis sophistis infecit mendaciis magnam partem vocate ecclesie.* Nam pretendentes,
 15 *se esse sacerdotes vel clericos et non facientes quod incumbit illi officio, falso nomine, mendacio et ypocrisi decipiunt plebem Dei.* Debent enim exproprietarie vivere tamquam humiles et utiles procuratores pauperum, quorum bona custodiunt. Unde beatus Ysidorus, III° libro, De Summo Bono c. XLII°: *Agnoscat, inquit, 20 episcopus servum se esse plebis, non dominum. Verum hoc caritas, non condicio exigit.* Et XVI^a, q. I, sub auctoritate Jeronymi Damaso pape scribitur quod
 25 *quicquid habent clerici pauperum est.* Pretendere ergo dominacionem secularem eciam plus quam laici super tam alienis bonis pauperum est horrendum mendacium. Non ergo debet fidelis propter talia mendacia non predicare populo periculum ex decli-

Those who say they are priests should live in poverty;

and if they claim secular rule it is a horrible falsehood.

1. A in marg.: *Responsio. Malus episcopus, sacerdos vel clericus non est talis* (Above 164^a, without mark of reference). 3. A in marg.: *Contra mendacium.* 9. A: *leges deest. B in marg.: Lex pugnans (sic) contra mendaces opere vel sermone. Mendacium duplex.* 18. A in marg.: *Ysidorus.* 21. A in marg.: *Jeronymus.* 21. In codd. false: XVI, q. II.

2. Dec. II pars, causa XXII, q. V, c. XX. 18. Isidori De Summo Bono lib. III, cap. XLII: *Agnoscat episcopus se esse conservum ...* 23. Dec. II pars, causa XVI, q. I, c. LXVIII.

We must not nacione a lege domini, quia ut dicitur XI^a, q. III^a, 16^b A
*let fear of
detraction keep inter verba: Sufficit christiano invocare in testimonium
us from our duty.*
 operis purgatam conscientiam atque Deum. *Habemus*, inquit Gregorius, *Paulum dicentem: Gloria nostra
hec est, testimonium conscientie nostre. Job quoque* 5 *dicit: Ecce in celo testis meus. Si, inquit, est nobis
testis in celo, testis in corde, dimittamus stultos foris
loqui quod volunt. Quid enim aliud detrahentes
faciunt nisi quod in pulverem sufflant et in oculos
suos terram excitant, ut unde plus detractionis* 10 *perfiant, inde magis, nichil veritatis videant. Si, in-
quam, publicarem istam sentenciam quam predico
principaliter propter lucrum seculi vel laudem homi-
num, ego essem me ipso stulcior, lavans laterem,
quia scio quod fama vel favor populi est valde* 15 *flexibilis et vertibilis propter timorem, favorem vel
odium instar venti. Sed cum veritas* * *domini manet* 16^b *semper, non movet dicta infidelis commocio fidelem
servum Christi, ut omnino taceat, quia Act. XVII^c et
XIX^d legitur quomodo synagoga Iudeorum et principes* 20 *sacerdotum concitaverunt vulgum, Demetrium et artifices
facientes edes argenteas Diane, ex quibus quesierunt
questum non modicum, commovere populum clamare
constanter: Magna Diana Ephesiorum, sed post con-
versi cognoverunt quod doctrina apostoli fuit eis utilior.* 25

We detect
homicide at
Westminster or
elsewhere. B
 Detestamur autem occisionem hominum nedum in B
 Westmonasterio sed altrinsecus inter regna, sed distin-
 guimus inter extraccionem pro tutela regni, et casti-
 gacione hominum salubri hominum legiorum de quo
 facta fuit nobis questio, et inter occisionem que facta fuit 30
 preter preceptum aut voluntatem regis vel sui consilii.
 Unde hominibus armorum plus optamus prosperitatem

2. A B in marg.: Nota. 4. B in marg. man. alt.: Testes duo.
 9. II. A A₁: et in — perfiant deest. 14. A: laudans laterem.

1. Ib. causa XI, q. III, c. LV et LVI. 3. Greg. Epp.
 Lib. XI. Ep. II.

B. 164^a et requiem quam adversarii quorum falsa exheredacione et ceca excitacione tot prelia oriuntur. Unde. testis sit mihi Deus: Ego vellem si Deo placeret quod nedum illa ecclesia sed quelibet ecclesia Anglicana haberet 5 per precinctum viginti milliarium plenam libertatem pro omnibus fugitivis, unde plenam libertatem sancte matris ecclesie sicio modo meo.

Secundo principaliter arguitur per hoc quod dicta de potestate privilegiandi nedum sonant in Dei blasphemiam sed derogant potestati pape et regalie regum seculi. Dictum est enim quod Deus non potest auferre quicquam ab homine stante iure suo, nisi satisfaciat aliunde; quod repugnat potencie ad nichilandi, et multo magis dominus papa non potest licite auferre 15 beneficium a digno nisi deliquerit. Nec rex habet super omnibus bonis sui regni plenum dominium; que videntur sonare blasphemiam et sacrilegium.

C. Hic negatur conclusio, cum Deus absolute necessario habet summam potestatem privilegiandi, et illa est 20 infinitum maior quam aliqua potestas creata. Quantum ad primam instanciam, concedi debet conclusio: nam si Deus aufert quidquam ab homine stante iure suo sine hoc quod recompenset aliunde, tunc iniuriatur 1 illi homini, quod non potest. Nam iustum est quod 25 haberet ablatum, cum stat ius primum, ut ponitur, sed nemo est causa quare ius illud tollitur nisi Deus, 2 ut ponitur; ergo solus Deus est causa illius iniurie.

Et per consequens, cum iusticia sit constans et perpetua voluntas divina, tribuens unicuique quod suum 30 est, patet cum veris sequi quod Deus est contrarius sibi ipsi, quia simul vult quod habent datum bonum, cum sit iustum, et vult quod nunc non habeat, cum aufert. Loquimur enim de habere opposito ablacioni

2. We are charged with derrogating from the power of the Pope.

God cannot take anything from the righteous without compensation.

5. milliarium in codd. rectius: milliariorum. 8. A in marg.: Contra. Secunda obiec^co. 18. B: Hic negatur; A in marg.: Responsio. 20. A in marg.: Conclusio. 27. A in marg.: Diferentie iusticie. 33. A A₄: enim doest.

qua Deus ausert, et de iure ad sic habendum pro 164° C
cadem mensura. Similiter vel est ablatarius contentatus 3
de ablacione Dei vel remurmurat vel est neuter. Sed
si contentatus, meretur a Deo * meritum vel aug- 164°
mentum meriti, quod est valencius quam foret abicio 5
oblati, et per consequens, Deus per commutacionem
vel recompensationem super remunerat. Si ablatarius
remurmurat, perit propter peccatum suum ius habendi,
et sumus extra casum conclusionis, sicut Egipci
forisfacientes in capitalem dominum exciderunt a iure 10
bonorum a quibus ex mandato domini habentis ipsa in
fisco fuerant spoliati. Cui, inquam, debuit iustus iudex
dare bona sic confiscata nisi servis suis qui prius ipsa
meruerant? Si autem ablatarius sit neuter quoad actum
explicitum, equanimiter tollerat ipsum eventum, et 15
quicquid Deus decreverit faciendum, et per consequens,
accrescit in merito; talem enim actum vel habitum con-
fusura oportet inesse omni iusto; et patet conclusio. Unde
ista fides de absolute necessaria iusticia et misericordia
Dei facit christianos gaudenter pati et gratulanter accep- 20
tare quicquid prosperitatis vel pene eis acciderit, quia
sciunt demonstrative quod Deus non potest eis humili-
liter pacientibus deficere, quin loco ablati tribuat pociora.

It is therefore
useless to put
cases in which
God is supposed
to do so;

Unde vani sunt casus quibus ponitur Deum auferre
a justo graciam vel adnichilare hominem sine suo de- 25
merito; hoc enim derogaret omnipotencie et supremo
dominio Dei nostri. Ideo cum notum sit quod Deus,
si sic faceret juste faceret, non restat nisi expectare
in fide predicta, quo usque probatum fuerit, si poterit,
quod Deus possit sic facere; nichil itaque repugnat 30
potencie adnichilandi cum illa non potest esse, et ista
exemplaris iusticia in Deo debet esse exemplar cui-
libet eius vicario, tam pape quam regi, ut non faciat

6. B: Vel per.   13. A A: confusancia.   15. equanimiter in
codd.   19. A in marg.: Conclusio.   23. tribuit in codd.
24. A in marg.: Deus non potest iniuste auferre nec potest annichilare
(Above 164° without mark of reference).

C 164⁴ iniuriam alicui. Unde blasphemant quidam extollentes papam sophistice super omne quod dicitur Deus, qui dicunt quod licet sibi auferre beneficium a subdito non demerente nec facta debita recompensacione aliunde; hoc enim non est Deo licitum et si Antichristus illud presumpserit, tunc Christus faceret humiliter pacienti iniuriam recompensam. Et eodem modo dicitur de dominis temporalibus; non enim licet eis spoliare sanctam matrem ecclesiam, nisi prius deliquerit abutendo elemosinis datis pauperibus, et multo magis non licet regi concedere membris diaboli licenciam iniuste oblata a sancta matre ecclesia perpetuo detinendi, quia hoc foret maior iniuria. Unde notare potest indifferens quomodo sum specialior procurator pro conservandis privilegiis et bonis sancte ecclesie, quam illi qui dicunt quod licet dominis temporalibus concedere latronibus ut sine restitucione retineant quecunque bona sancte ecclesie.

D Et si obicitur quod volenti non fit iniuria, sed totum regnum est virtualiter congregatum in parlamento, ergo conscente parliamento ad aliquid non fit regno iniuria, licet scelerati habuerint in ecclesia 164⁴ privilegium supradictum, patet quod consequentia non procedit. Nam stat quod signando volenti fiat manifesta iniuria, ut posito quod quis velit peccare et habeat excitatorem et sautorem criminis, hinc primo peccatori volenti fit iniuria a proximo culpabiliter excitante. Ymmo quandocunque prepositus omittit debitam correpcionem propter falsam pietatem volentis sordescere, iniuriatur eidem, ut Hely dampnabiliter iniuriatus est filiis suis Ophni et Finees, quam iniuriam ipsi dampnabiliter voluerunt. Et multo magis fovens hominem in peccato propter pecuniam, iniuriatur

8. A A₁: dicatur. 11. A A₁: membro. 12. A: detinendi.
19. A in marg: Obiecchio. Materia super voluntate peccati (Above 164⁴ without mark of reference). 23. A in marg: Conclusio.
27. B in marg: Volentia fit iniuria.

and what God
cannot do the
Pope cannot
do rightly,

nor can secular
lords.

I (Wyck) am
the real advo-
cate of Church
privileges.

b) in not
punishing him
for sin,

c) still more in
taking money to

abet him in his eidem, et ita generaliter quandocunque quis consentit ³ D
 sin culpabiliter temptatori; nec est hic sophisma: Petrus ¹⁶⁴
 vult id quod de facto est peccatum vel formaliter
 antecedens ad illud, sed non vult peccatum, sicut
 sophiste dicunt quod formaliter vult percutere Petrum ⁵
 scit quod ille est sacerdos, et tamen non vult percutere
 sacerdotem. Nam sophisma istud est impossibile (sicut
 alias declaravi); tunc enim non foret volucio vel con-
 cessio implicita, quia si homo vult particulare per
 accidens implicitum in universalis per se primo volito, ¹⁰
 multo magis vult implicite formaliter consequens ad
 per se volitum, ut si rex vult quod Petrus clericus
 habeat dictum privilegium, quia vult quod omnis
 clericus regni sui habeat dictum privilegium, et Petrus
 est aliquis talis clericus, multo magis vult omne forma- ¹⁵
 liter sequens ad illud. Unde necessitas cogit eciam
 avaros concedere hanc logicam, cum aliter non par-
 ticiparent privilegiis vel elemosinis principum, nisi in
 concessione vel volucione generali, notata in cartis
 illis, implicite sit concessa participacio elemosine ge- ²⁰
 neralis. Et isto modo concedunt catholici quod in
 Petro procuratore ecclesie concessa est a Christo
 generaliter in quodam involucro potestas ordinis
 cuiilibet sacerdoti sequenti. Cum ergo peccatum patenter
 sequitur ex actibus volitis cum suis circumstanciis, ²⁵
 videtur quod volens illud antecedens vult saltem im-
 plicite peccatum consequens. Sic enim dicit Augustinus

There is impli-
 cit sin in acts
 that lead to sin,
 even when that
 result is not in-
 tended.
 quod omne peccatum est voluntarium, et fides scripture
 sepe dicit quod homo vult et diligit multa mala, et
 tamen notum est quod non vult ipsa explicite secundum ³⁰
 rationem qua mala. Et hec racio quare necesse est
 dominos temporales in quacunque concessione gene-
 ralis privilegii vel elemosine perpetue subintelligere

2. A in marg.: Sophisma. 6. B: cum non vult. 10. B in
 marg.: Volucio duplex implicita relict et explicita. 27. A in marg.:
 Augustinus. 31. A in marg.: Conclusio.

D 164° condicionem dignitatis personae capacis (ut dictum est XX° cap. libri proximi et sepe alias).

E Unde (ut dixi hic) Deus non potest subintelleccionem talis condicionis pretermittere, et curia Romana declarat

5 in omni concessione sua de privilegio condicionem debere subintelligi (ut in proximo capitulo allegatur decretum pape XXV^a, q. I, *Ideo permittente*). Absit

165° itaque ut imponamus * dominis temporalibus tantam blasphemiam quod ipsi non sint Deo subiecti sub-

10 intelligentes condicionem, si Deo placuerit, cum Jacobi IV° docetur tota christiana religio de cunctis operibus futuris exprimere vel saltem subintelligere si Deus voluerit; aliter enim posset discolus vendicare elemosinas principum stante maxima discolia; et sic

15 inficerentur elemosine (ut dictum est XXIV cap. libri proximi). Unde Archidiaconus dicit quod *tales discoli non sunt illi quibus elemosine sunt concesse*.

Attenderemus ergo ad dictum Dei, I^o Regum II°, 30, concedentis Hely et suo generi sacerdotium perpetuum:

20 *Loquens, inquit, locutus sum, ut domus tua et domus patris tui ministraret in conspectu meo usque in sempiternum. Nunc autem dicit Dominus: Absit hoc a me, sed quicunque honorificaverit me, glorificabo eum, qui autem contempnunt me, erunt ignobiles;*

25 non potest blasphemie intelligi quod Deus sit contrarius sibi ipsi, cum secundum Apostolum se ipsum negare non potest, sed quia subintellexit condicionem de Hely et suo genere quantum ad sacerdotium perpetuum,

quam condicionem ipsi peccando diruperant, necesse

30 fuit ex iusto iudicio veritatis, ut transferretur ab illo ad alium per donum Dei. Aliter enim Deus foret auctor iniurie. Ideo sepe dedi clericis nostris

Hence all grants should be conditional on worthiness in the grantee.

Even God's promises are thus conditional.

16. A in marg.: Archidiaconus. 20. A in marg.: Deus donat sub condicione. 30. Codd.: transfferretur.

Hence Wyclif's consilium quod honorarent scripturam sacram, 165° E
 warnings that
 the clergy may tam verbo quam opere, quia sine conserva-
 forfeit their
 priviliges. cione huius carte impossibile est quod maneat
 dignitas ad privilegium vel aliquod bonum
 gratuitum capiendum. Alie autem carte prosunt 5
 quandoque per accidens, sed nunquam nisi in virtute
 testamenti domini principaliter observati.

3. It is objected that
 a) the king's grant should be interpreted mercifully:

and that
 b) a privilege is not proved to be evil by an occasional wrong.

Tercio principaliter obicitur per hoc quod privilegium regum est pie et misericorditer interpretandum, ymmo necessitate casu ad aliquod inconveniens fugiendum est maius inconveniens et inconveniens minus tollendum. Non ergo sequitur: dato privilegio sequitur inconveniens, ergo ipsum est impium vel tollendum, cum tunc evangelium, passio Christi et omne bonum foret tollendum, cum occasione male accepta malum ex illo provenit. Et istum obiectum clamant tam scolastici quam vulgares in tantum quod unus iudic Peace dixit michi nullam esse legem universalem humanam, quin sepe in casu necesse sit ex illa sequi iniusticiam iudicando. Ideo attendendo ad maius bonum fructus quam malum defectus, debet malum nedum permitti sed fieri propter bonum.

Answer:
 a) We grant the assumption, but the interpretation must be wise.
 Ad istum obiectum respondeo concedendo assumptionem; sed nec lex Dei nec aliqua lex iusta necessitat ad aliquid culpabiliter faciendum, ideo necesse est 25 leges tales habere prudentes interpretes secundum sensum sacre scripture, ut tam privilegiantes quam privilegiati active et passive participant meritorium fructum privilegii, salvato semper iure cuiuslibet et postposita generaliter iniuria undequaque. Unde non 30 est possibile * legem rectam statui et casum contingere, 165° quin secundum regulam sacre scripture tolli potest inconveniens peccati, quia ad minimum non existente

1. A B in marg.: Consilium bonum. 8. A in marg.: Contra.
 Tercia obiec. 12. H: Non ergo — tollendum cum deest in textu;
 extat in marg. inf. 23. A in marg.: Responso. 29. A in marg.:
 Conclusio.

F 165^a fuga alia tolli debet statutum aut privilegium vel suspendi, nec fallat inscios ignorancia illius veritatis quam Anselmus declarat primo, *Cur deus homo, XXI^a*, quod nec propter salvacionem tocius mundi vel in finitorum, si fuerint, non debet committi peccatum aliquod etiam veniale, quia tunc peccatum esset non peccatum, cum non sit possibile ut quis peccet in quantum facit ut debet, quia tunc debet peccare et prima iusticia exigit ut sic peccet. Sed revera iusticia dispensaret in casu huiusmodi, ut non peccet.

A statute or privilege may need to be suspended.

Oportet ergo privilegia huiusmodi habere interpres ad discernendum condicionem que debet subintelligi in tali privilegio, ut si quis proditorie occiderit regem, notorie molitus fuerit regni prodicionem, vel corporaliter aut spiritualiter superinduxerit simul vel paulatice depopulatores regni, refugium ecclesie non ad illum.

G Unde recoleremus statutum nefandum Danielis VI^a, 7, *instance of the law made by Darius.*
 ubi dicitur satrapas consuluisse Dario, ut extinguerent Danielem, quod omnis qui peciverit aliquam petitionem a quocunque Deo et homine usque ad triginta dies nisi a rege Dario mittatur in lacum leonum, sed postquam compertum est Danielem tribus temporibus in die adorare Dominum versus Jerusalem, sinistri interpretes regem seduxerant, ut Daniel in lacum leonum mitteretur; sed iniquum iudicium probavit eventus miraculi. Et utinam satrape nostri non seducant principes ex insana interpretatione decreti regii. Nam vel est quodcumque tale decretum illicitum, vel oportet quod solum intelligatur in ipso quod nullius sapit

3. A in marg.: Anselmus. Privilegia principum sunt prudenter interpretanda (Above 165^a without mark of reference).   3. primo scrl. libro.   8. B: nec debet.   8. B: non debet.   26. B: probant.   28. B: insania.

3. Anselmi Opp. pag. 84—85.

iniuriam, quia iuxta dicta in proximo argumento 165^a G· oportet subintelligere in omni tali generali statuto beneplacitum prime iusticie. Oportet ergo secundum

The privilege must in each case be used in generalis in casu posito sit consona legi Dei. Et si 5 accordance with God's law; consiliarii sapientes mundialiter exigunt ex verbis privilegii tamquam concessum omne quod sciverint sophistice palliare, exacta est cum satrapis Medorum blasphema peticio; ipsi enim exigunt concessum a principe omne quod sophistice inferre possunt ex verbis 10 privilegii, sive iustum fuerit sive iniustum, seu parti privilegianti aut privilegiate meritorium fuerit aut demeritorium, et ita sive Deus illud voluerit sive noluerit. Sed in istam blasphemiam non potest princeps seculi nec eciam Deus ipse, ideo instruendi sunt 15 religiose domini seculares, ne ex ignorancia condicionis privilegii et interpretacionis eius participant tali blasphemie; videntur enim cecis secundum formam

nor may rulers talern concedere sed non possunt. Sicut autem non grant what is injurious to their subjects or to individual rights. possunt concedere quod manifeste vergeret ad destruc- 20 cionem regni sui vel Dei iniuriam *, sic non possunt 165^a

concedere privilegium quod inferret per se alicui iniuriam vel quod occasione data suis subditis sit dampnosum. Concessio enim talis subdola non est concessio, sicut nec luciferina promissio Matthei IV^b, 9, 25 qua Jesu nostro false promiserat quod *omnia regna mundi sibi daret, si cadens ipsum adoraverit*, non fuisset donacio, nec fas est dogmatizare istam blasphemiam, ut eo ipso quo princeps terrenus decreverit sic esse, sequitur quod sit iustum, quia sanctus 30 Nabuchodonosor qui fuit unus de potentioribus monarchis a mundi principio non potuit vendicare istam potentiam, cum soli Deo sit propria. Et dico ipsum

8. B: exacta causa.
blasphemie in codic.

14. non potest. sc. incidere.

19. A in marg.: Conclusio.

28. A in marg.: Conclusio.

G 165^a sanctum, quia decret. XXIII^a, q. IV. *Nabuchodonosor ex testimonio Augustini reputat eum sanctum.*

H Ex istis colligitur quod concessio privilegiorum principum non minus dependet a privilegiandis qui 5 ipsis participant quam ab ipsis principibus. Patet ex hoc quod non foret illis privilegium, nisi supposita capacitate ex vita meritoria participio talis privilegii forent digni; cum ergo talis dignitas essencialiter dependet ab illis privilegiandis et non ab illis privilegiantibus, patet conclusio. Ymmo cum privilegiatio passiva potest inferri ab aliis quam a datis principibus, (non autem potest inesse nisi insit ex dignitate quam privilegiatus perficit in se ipso), videtur quod talis passiva concessio vel privilegiatio prius natura dependet a privilegiandis quam ab istis privilegiantibus a quibus solum causatur per accidens. Concessio vero eciam activa dominorum, secundum rationem quae foret isti clero privilegium, dependet essencialiter ab eodem clero, quia si non meruerit, tunc dominus 20 in concessione generali non concessit privilegium illud sibi, ideo (sicut dixi in soluzione proximi argumenti) optimum medium conservandi privilegia est ut privilegiandus conformet se sacre scripture, quia (ut dicitur Matthei V^o) eo ipso quo ipsam habuerit adversarium perdit privilegium, quia vitam propriam, in qua vivificata per Christum privilegium fundaretur. Conceditur ergo quod pie et misericorditer racione privilegii principum agendum est cum talibus fugitivis, sed (ut dixi proximo capitulo) cavenda est falsa pietas 25 et misericordia iniusta. Ipsam autem declarat decretum sub auctoritate beati Ambrosii in libro suo *De Officiis*,

1. B in marg.: *Nabugodonosor est beatuus.*   3. A in marg.: *Correlarium.*   22. B: *observandi.*   30. A in marg.: *Nota contra falsam pietatem et iniustam misericordiam (Below 165^a without mark of reference).*

1. Decr. sec. pars, causa XXIII, q. IV, c. XXII.

We must be
ware of false
mercy,

against which ut recitatur XXIII^a, q. IV, ubi dicitur: *Est iniusta miseri-* 165^a *H*
we are warned
by St. Ambrose. cordia. Denique scriptum est de quodam: Non misere-
beris illius, Deuteronomii XIX°, 13, et in libris Regum
legitur quod Saul contraxit offensam, quia misertus
est Agag regem hostium quem prohibuit divina senten- 5
cia servari, I^o Regum XV°. Itaque si quis latronem
filiis deprecantibus motus et lacrimis coniugis eius
inflexus absolvendum putat, cui adhuc latrocinandi
aspiret affectus, nonne innocentes tradet exicio qui
sic liberat multorum exicia cogitantem? Certe si 10
gladium domini reprimit, vincula dissolvit, laxat
exilium, * cur latrocinandi qua potest clemenciori 165^a
via non eripit facultatem qui voluntatem extorquere
non potuit? Deinde inter duos, hoc est, accusatorem
et reum, pari periculo de capite decertantes, alterum 15
si non probasset, alterum si esset ab accusatore
convictus, si non id quod iusticie est iudex exequatur,
sed miseretur alterius, aut dampnabit probantem
aut dum accusatori faveat, quod probare non possit,
adicet innoxium. Non potest ergo hec dici iusta 20
misericordia. In ipsa ecclesia, ubi maxime quis
misereri debet, teneri autem quam maxime debet
forma iusticie, ne quis a consorcio criminacionis
abstractus brevi lacrimula atque ad tempus parata
vel eciam uberioribus fletibus communionem, quam 25
plurimis debet postulare temporibus, a facilitate
sacerdotis extorqueat. Nonne cum uni indulget in-
digno, ad prolapsionis contagium provocat universos?
Facilitas enim venie incentivum tribuit delinquendi.

1. In codd.: *Est iniusta miricordia, est et iusta. Denique. Correxii e*
decret sup. memor. 4.5. In decr.: *miseratus est; regis: in codd.* 6. ib.
Ita si quis. 7. A A₁: *latronis coniuga.* 10. A A₁: *libertat.*
11. 12. In codd.: *laxat exicum. Correxii e decr.* 14. B in marg.:
Iudex nulli auferret complementum iusticie motus favor aut pietate aut
favore (sic). 19. *probari in codd. corr. e decr.* 26. Ib.: *facultate.*
corr. e decr. 28. B: *prolapsio.*

H 1 Quotlibet enim sunt tales leges cum ratione docentes
 165^a quod iudex debet secundum leges punire, faciendo
 utriusque parti iusticiam. Princeps ergo precludens cur-
 sum talis iusticie est omnino reus iniurie; si enim
 5 antedictum privilegium fuit iustum de multis quod
 non obstante tali aufugio subirent penam legalem,
 quomodo excusat peccatum principis, quin dimissis
 magis induratis in suo facinore iniuriaretur Deo et
 partibus? Non enim facit regis concessio ut sic varietur
 10 iusticia quoad Deum, secura ergo via misericordie
 est dare tali criminoso quadraginta dies penitencie
 et post punire vel dimittere secundum dispositionem
 persone culpabilis, quia secundum illam misericordia
 vel crudelitas est taxanda. Et utinam hoc privilegium
 15 in recentibus criminosis observaretur per totam An-
 gliam, aliis sceleratis deprehensis post correpcionem
 terciam secundum legem evangelii Matthei XVIII°,
 castigatis scilicet vel ociosis in casu quo probabiliter
 20 credatur illos intoxicare plus sancte matris ecclesie in
 futurum, vel aliter proscriptis in casu quo credatur
 illis prodesse profugis. Tale enim opus ex caritate
 procedens servaret undique misericordiam et (quantum
 est in homine) libertatem.

I 2 Quantum ad secundam difficultatem in qua quidam
 25 instant fortiter, quod pro execucione et observacione
 legis debet iudex facere etiam scienter iniuriam, patet b) That a judge
 quod hoc est contra fidem catholicam, ut patet
 Rom. III° et VII°, ubi docet apostolus quod *non sunt*
 30 faciendo mala culpe, ut bona eveniant, nam cum tales
 casum circumstancie sint casuales, patet quod tunc
 contingere ut per maiorem partem duracionis date legis
 iudicaretur secundum ipsam iniustum iudicium, et
 tunc foret indubie lex iniusta et nunquam permittenda.
 3 Quoad tertiam difficultatem super qua clamant
 35 scolastici, oportet distinguere (sicut facit Apostolus)

A prince who
interrupts the
course of justice
is guilty of
wrong.

b) That a judge
is to do wrong
in obedience to
law is contrary
to the catholic
faith.

We must distinguish between occasion given and occasion taken. inter occasionem * datam et occasionem acceptam ex :66° I lege ad committendum iniuriam; datur autem occasio quando secundum sensum eius cum veris insertur iniuria, ut sensus vendicatur competere dicto privilegio quod 5 omnis fugitivus ad illum locum, sive fuerit dignus sive indignus, habebit ibi omnimodam libertatem; quod declaratum est repugnare divine iusticie. Si autem dicatur quod solum pro dignis vendicatur libertas, tunc vel oportet docere quod fugitivi libertati sunt digni, vel dicere quod eo ipso quo rex sic concedit, quicunque illuc fugiens erit dignus; dato primo, tunc docto per consilium regis quod datus fugitivus non sit dignus habere refugium, nichil sibi et privilegio libertanti. Si secundum detur, tunc 15 blasphemie extollitur princeps privilegians supra Deum. Deus enim non sic privilegiat locum vel naturam peccabilem, quin ponit in libertate sui arbitrii quod possit reddere se indignum ad percipiendum fructum privilegii concessi. Nec valet deduccio quod tunc iudicium secundum leges humanas foret sepe iniustum cum non attendunt iusticiam quoad Deum: verum concluditur, cum solum lex domini est immaculata convertens animas. Et ita si secundo obicitur quod 2 in Anglia sunt multa privilegia tam iniqua, patet 25 quod improbatio huius privilegii non solvit sed gravatur, cum multiplicare inconveniens non sit solvere; ymmo manifestior, generalior et contrarior iniusticia verbis, et intencionis privilegii plus dissonaret illi loco et ordini quam alibi in Anglia in manu 30 secularium, ubi communiter non tanta iniuria est commissa.

4. Objection:
The privilege
The existence of other false privileges can not protect this one.

Quarto principaliter obiciunt tam scolastici quam **X** vulgares: Multi, inquiunt, sancti reges, episcopi, clerci

1. A A,: et actionem. 6. A A,: sive fuerit dignus sive fuerit.
13. A A,: Dato premio. 25. 26. A: privilegia... privilegia. 33. A
in marg.: Contra Quartu obiecctio.

X 166^a et vulgares approbarunt hoc privilegium, quando regnum processit prospere; qua ergo fronte nos minus sancti, minus scioli vel potentes usurpare audemus violacionem sancte matris ecclesie, cum domini et 5 partes quibus iniuriatum est possunt (quantum in eis est) remittere satisfaccionem et penam recommendando Deo vindictam? Sic enim aliique civitates in Anglia sunt servis in perpetuum refugium.

Hic dicitur quod falsum assumitur ad mentem obiectus, nam nec potest esse sanctitas neque prudencia defendere hoc privilegium ad nudum sensum expositum, unde quicunque hunc sensum approbaverant vel fructuose penituerant vel aliter sunt dampnati; nec docetur qui sancti vel approbati viri approbaverant istum sensum. Sed sinistre extortum est ut privilegium ultra fines iusticie contra iuramentum regis et prosperitatem regni, ideo tam excessivo abusui necessae est apponi novum remedium. Et hec racione regnum non potens ulterius tollerare crementum and the need of iniurie apposuit nunc remedium pocius quam perfecta. ^{Answer: It is not certain that it was approved in the sense now put upon it;}

L Nec est verbum nisi stultorum dicere quod basilica ut * lignum et lapides sit sancta mater ecclesia. Nam spiritus quos Deus vocat ad coronam despansans in via, sunt sancta mater ecclesia; cuius domus est talis basilica cui in nomine sponsi et spouse est reverencia ymaginis tribuenda; quod fit potissime observata pro illo 30 loco iusticia. Nam sanctitas vite et observacio iusticie plus honoraret locum ecclesie, quam totum aurum vel omnia iocalia corporalia huius mundi, sicut minimum peccatum plus ipsum inficeret in oculis sponsi,

9. A in marg.: Responsio. 29. B: et fit. 30. AA₄: sanctitas vita. A in marg.: Conclusio. Contra pretensam immunitatem ecclesiarum (Above 166^a without mark of reference).

quam omnes turpitudines vel pollutiones corporales¹⁶⁶ L possibiles. Nam Deus cuilibet creature quantumlibet turpi illabitur, ipsam causans, quem amorem non potest habere ad peccatum, unde (quantum ego concipio) domini temporales insteterunt prudenter pro loci reverencia et honore ecclesie. Nam sententia domini mei, domini ducis, fuit quod conservaretur in eis quocunque privilegium quod in honestatem loci sonuerit, quod utilitatem monachorum intulerit, quod ad veram misericordiam et pietatem fugitivis¹⁰ pertinuerit, quod honor regis ac iuramentum suum de conservando cuicunque legio suo iusticiam permisit, in tantum quod audivimus eum dicere quod tollerabile foret ut profugi haberent ibi refugium in causa alicuius speciei criminis lese regie maiestatis.¹⁵

The Duke's wish was to preserve every reasonable privilege.
He would have tolerated even insult to the king, but not danger to the kingdom.
Desforacio, inquit, filie regis est una species criminis lese regie maiestatis, sed longe hoc a prodicione regni, a defensione iniurie Dei et proximi, et eciam a dampnacione anime incolentis locum illum ex defensione sceleris fugitivi. Ipse autem animose stetit²⁰ singulariter pro istis iusticiis in tantum quod docuit ubi, per quam et quando oblate sunt sibi mille libre ad procurandum vel promittendum dictos fugitivos cum suo captivo ad terras inimicorum accedere, quod quia visum fuit sibi et regis consilio ipsis confederatis²⁵ cum hostibus ad periculum regni vergere, noluit

It is a sign of assentire. Unde omnino est irreligiositatis condicio invidorum auribus prurientibus de homine facta scandalosa mendacia et graviter ferre de eo commenta laudabilia que per multos centenarios hominum sunt³⁰ audita.

Pars autem adversa visa est nobis omnino stare pro contrario; cum enim domum Dei decet sanctitudo tempore synagoge, quanto magis tempore legis gracie

2. A in marg.: Nota.
Deboracio — maiestatis decet.

3. B: quam amorem.

16. 17. A A:

L 166^a Christo eiciente vendentes et ementes de templo et dicente Matthei XXI°, 13: *Domus mea domus oracionis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum?*

- M 1 Qualis ergo religio est intra ecclesiam defendere sceleratos, eciam licet evidencia probabili fuerint indurati? What religion is there in defending scoundrels, or in keeping a hired house for thieves,
- 2 Aut qualis utilitas est monacho parare domum conductivam eciam induratis latronibus fugitivis, quamvis in fine vite eorum abbathia habuerit omnia latrocinia
- 3 que appортant? Aut qualis religio est tertio tueri sceleratos sub pallio false pietatis ad dampnacionem anime eorum et infeccionem ecclesie Anglicane, ubi extra illam speluncam positi parendo iuri communi forent verisimiliter salubriter castigati? Vel quomodo
- 4 staret quarto cum iuramento regis in recipiendo regni or can the king
15 gubernacula, quod stat ut patet ex iuramento regis in give unjust privileges?
- 166^b observacione iusticie cuicunque, * ut veneno privilegii soveat eciam membra diaboli ad intoxicacionem et iniuriam regni sui? Nonne Ecclesiastici X^o, 8, scribitur:
- Regnum de gente in gentem transfertur propter iniusticias atque iniurias?* Sicut enim nichil plus facit ad stabilimentum regni quam observare cuicunque iusticiam et per punicionem prevaricatorum severam, sic nichil plus minatur ruinam regno quam constanter sovere iniurias.
- 25 Et si obicitur quod iuxta istam sentenciam rex If the king had to punish within the monastery there would be the less crime there.
- puniret homicidia inibi perpetrata, fateor, sed rectus ordo exigit, ut gravior iniusticia cicus corrigatur: modo vero ex inhabitacione sceleratorum in sanctuario, ex occisione religiosi intra ecclesiam, ex fraccione capitis religiosi eciam graduati intra ecclesiam per unum de suis confratribus, cum similibus que sonant cum habitantibus ecclesiam maioris peccati gravedinem, plus polluant locum quam effusio sanguinis vel seminis in qua non tanta gravedo criminis est fundata.

2. A in marg.: Nota. 6. 7. A A: conducticium. 16. A:
privilegi. 25. A in marg.: Obleccio. 29. B: intra — maioris
deest.

Evil customs should be rooted out at once. Mala autem consuetudo propter maioritatem peri-⁶⁶culi est pocius extirpanda, dicente decreto d. VIII^a:

Mala consuetudo non minus quam perniciosa corrup-tela est abicienda; que nisi cicius radicitus evel-latur, in privilegiorum ius ab impiis assumitur, et incipiunt prevaricaciones et varie presumpciones, celeberrime non compresse, pro legibus venerari et privilegiorum more perpetuo celebrari. Et sentencia huius decreti verificata est nimium hiis diebus, unde ad interpre-tandum rectitudinem consuetudinis et privilegii sub-iungit decretum sub auctoritate Augustini: Veritate manifestata cedat consuetudo veritati. Nemo consue-tudinem racioni et veritati preponat, quia consuetu-dinem racio et veritas semper excludunt. Cum ergo racio naturalis et veritas scripture patenter convincunt quod dictum privilegium non debet intelligi nude ad literam, sed racione et veritate limitante condicionem sepe expositam, aptari debet singulare pertinens secun-dum distributionem accomodam.

Truth is of more weight than custom,

Per hec patet quod forma argumenti quod primo¹ innuitur non procedit, tum quia multi sancti potuerunt consuetudinem predictam improvide approbasse et post penitusse, vel potuit fuisse tunc consuetudo lauda-bilis propter usum modestum, sed modo versum fuisse in corruptelam fidei contrariam propter malam consue-tudinem superadditam gracia cupidinis usurpatam. Unde si racio ista procederet, nunquam impugnaret catholicus malum usum, sed ex consuetudine peccandi prescriberet membrum diaboli contra Deum, cuius oppositum docuit Christus consuetudines pliariseicas acutissime repro-bando, mundana vero prosperitas tam in personis quam in regnis est sepe kalende preparatoria ad ruinam.

1. A in marg.: Mala consuetudo. B in marg.: De consuetudinibus abiciendis nota bene. 11. A in marg.: Augustinus. 12. 13. B: consuetudinem — quia deest. 20. A in marg.: Ad primam. 23. A A₂: Tunc — versum fuisse deest.

2. Decreti I pars, Dist. VIII, c. III. 11. ib. c. IV.

N° 166^a Quantum ad violacionem sancte matris ecclesie, dictum est quod ipsa non violatur nisi per defectum observacie legis sponsi; unde non est maior ydolatria credere truncum putridum esse dominum Jesum

It is mere
idolatry to sup-
pose a building
to be the
Church, the
spouse of
Christ.

166^b Christum quam credere domum * materialem sive basilicam esse sanctam matrem ecclesiam; sponsam Christi. Unde quia in festis dedicacionis basilice per episcopum laudat ecclesia Deum in hoc quod ecclesiam suam sponsam vocare dignatus est, instruendi sunt simplices sacerdotes ne credant infideliter quod illa basilica sit ecclesia sponsa Christi.

Ulterius quantum ad remissionem debiti satisfacionis, dicitur quod nec temporalis dominus nec Deus ipse potest ipsum omnino remittere, tunc enim Christus frustra fuisse mortuus ad satisfaciendum pro peccato humani generis. Necesse est ergo quod pro quoque crimen satisfiat in virtute meriti Jesu Christi, vel quod illud crimen eternaliter puniatur. Deus autem non potest concedere licenciam alicui ut eternaliter duret in crimen, et per consequens non potest concedere criminoso licenciam ut non satisficiat pro delicto. Verumtamen homo potest cum circumspeccione sagaci remittere fratri iniuriam et debitum corporale et Deus remittet culpam postquam misericorditer invenerit peccatorem satisfacere pro debito. Nemo enim posset satisfacere pro minima offensa tantum dominum, nisi ipse misericorditer levem penitenciam, baptismum vel aliquod opus penale acceptaverit gracie: iusticia, inquam, sua requirit quod solum premiet promerentem.

O Et patet quantum periculum est occasionare debitoribus fugitivis audaciam, ut non satisficiant Deo vel homini, cum secundum principia Augustini et iuris

so it is wrong
to encourage
debtors not to
make amends,

4. A in marg.: Conclusio. Ecclesia materialis sive basilica non est sponsa Christi. 10. A: nec credant. A₁ corrixit. 25. A A₁: invenit. 31. A in marg.: Spoliator tenetur restituere etc.

canonici non dimittitur peccatum nisi restituatur ¹⁶⁶ O ablatum, non quod oportet spoliantem restituere idem in numero fratri suo, sed quod satisfaciat omnimode domino capitali. Ipse autem vult ex inflexibilitate sue iusticie quod debitor satisfaciat servo suo debitum ⁵ corporale, aut sibi equivalens restituendo, vel in pena inferni perpetuo serviendo. Illud autem servicium non est meritorium, sicut meritum quo impotens satisfacit creditori in via, sed est demeritorium prodessens creditori beato, et crucians perpetuo creditorem dampna- ¹⁰ tum; ideo non satisfaccio sed satispassio nominatur. Ulterius non oportet theologum omnes leges hominum de servitute et manucapcione discutere, sed satis est dicere quod precise de tanto sunt rationabiles de quanto consonant cum sacra scriptura. ¹⁵

5. The last charge against us rests on an absurd dream,

Quinto et ultimo accusamur a vulgo per sompnia; P fingunt enim filii patris mendacii quomodo revelatum est regnum Anglie transire impune, quousque sub quodam rege Ricardo basilica Westmonasterii sit polluta. Alias autem variaciones quas false fabricant ²⁰ non oportet hic recitare, cum mendacium dissonat sibi ipsi. Unde quicquid infortunii regno nostro acciderit applicant ad vindictam Dei de illo homicidio in sanctuario perpetrato, sed nesciunt applicare sequelam nisi per mendacia sompniorum. ²⁵

which may have occurred and have been instigated by the devil.

Hic non contendo si fuerit tale sompnium, quia scimus ex fide scripture quod pater mendacii agitat fantasias fidelium in sompnis, ut eos subvertat vel impediat * profectum ecclesie. Nam Matthei XXVII°, 69, ¹⁶⁷ legitur uxorem Pilati fuisse illusam a sathanam ad ³⁰ impediendum profectum ecclesie ex merito mortis Christi. Nichil, inquit, tibi et iusto illi: multa enim passa sum hodie per visum propter eum. Ulterius

4. A: Ipse enim. 11. B in marg. man. altera: Satispassio.

13. A, corr. in marg.: mancipacione. 16. A in marg.: Quinta obiec-
cio. Contra. 26. A in marg.: Responso. 33. B: propter
eundem.

P 167^a videtur multis verisimile quod regnum nostrum pacietur in brevi; sed cum non sum propheta cui facta est illa visio, non presumo illud sompnium revelare. Credo autem quod in occisione istorum 5 hominum commissa erant horrenda facinora, sed comparacionem gravedinis ipsorum ad alia difficile est taxare, cum verisimile est quod alie pollutiones per occisiones et verberaciones sacerdotum ibi et alibi in Anglia induxerunt in regnum crimina graviora. Ideo 10 velllem quod omnia illa crimina sint correcta, quia certus sum ex fide scripture quod purgato regno a crimen et reconciliato Deo suo non est compossibilis tribulacio ab extrinseco vel intrinseco nisi sibi cesserit ad profectum, quia in oracione ecclesie sic habetur: 15 *Nulla ei nocebit adversitas, si nulla dominetur iniqitas.* Ulterius tamen plus credendum est vive voci spiritus sancti, quam verbis vel sompniis patris mendacii, cum quandoque inmiscet verum, ut magis fraudulenter decipiat. Videndum est ex verbis scripture pro 20 quibus peccatis contingit regnorum destruccio, et patet ex dicto sapientis Ecclesiastici X^o quod iniusticie quoad Deum et iniurie quoad proximum sunt causa precipua. Et cum ad regem pertinet in regno suo utrumque extinguiere, patet quod omissio regis in corrigoendo clerum 25 suis elemosinis abutentem et in corrigoendo secularem miliciam pacem ecclesie perturbantem, est in rege causa precipua. Sed ve speculatoribus qui illud dicerent regi suo; ipsi enim sicut sacerdotes Judee sunt causa precipua persecucionis nostre ecclesie, si contingat, 30 cum in quorum profectu stat regni prosperitas, in eorum defectu stat regni adversitas. Sacerdotes autem Dei debent autonomatice esse induiti iusticiam, ideo declinantes ad iniusticiam gravius inficiunt se et suos,

A great crime
was committed,
but others
worse have
taken place
there, and all
ought to be
punished.

10. A in marg.: Conclusio.

12. Codd.: reconciliato.

20. A

in marg.: Iniusticie quoad Denm et iniurie quoad proximum sunt cause destrucciónis regni (Above 167ª without mark of reference).

32. Codd.: autonomaticae.

nam per absenciam vite in membris mors eorum in-¹⁶⁷ P
ducitur. Et de isto conqueritur Isaie LVI°, cap. X^o:
Speculatores eius ceci omnes. Quod si fuerit, credenda
est consequentia Christi Matthei XV°, 14°: *Cecus si
ceco ducatum prestet, ambo in foveam cadunt.*

Et quoad correccionem brachii secularis, patet quod Q
perturbacio qua iniuste perturbant forinsecus, evidencia
topica ptenosticat perturbationem futuram illis per quos
staret eorum correccio; Matthei VII°, 2, scribitur: *Eadem
mensura qua mensi fueritis, remejetur vobis.* Et ¹⁰
be done, even at
the horns of the ista est causa quare Salomon ad pacificacionem regni
sui ex mandato patris fecit Joab occidi ad cornu
altaris, ut patet III°, Regum II° cap., quia Isaie XXXIII° 1,
scribitur: *Ve qui predaris nonne et ipse predaberis?*

Non autem intendo quod milites regis occidi¹⁵
debeant, sed arguebam per locum a maiori: Si pro
tempore veteris testamenti licuit militem ad cornu
altaris occidere, multo magis licet maleficum * pro ¹⁶⁷
pacificacione regni et mundacione ecclesie salvatum
in vita et membris extrahere (ut patet in primo argu-²⁰
mento capituli septimi).

<sup>Another story
of a dream.</sup> Unde audivi quemdam doctorem negare consequen-
tiam, eo quod dicta ecclesia fuit miraculose consecrata,
sed nec templum nec altare in quo occisus est Joab
fuit taliter consecratum. Illud autem duplex sompnium ²⁵
nichil movet. Dico autem *duplex sompnium*, quia
non docetur quin illud templum Salomonis fuit per
inhabitacionem sanctorum prophetarum, sapientis et
sancti regis in suis floribus, cum alio devoto populo,
locus a domino per talem populum consecratus; plus ³⁰
enim valet ad sanctificationem loci populus sanctus
inhabitans cuius spiritus perungitur oleo gracie a
spiritu sancto, quam valet corporalis linicio parietum
secundum ceremonias sacerdotum. Nam illa sancti-

1. B: et membris. 6. A in marg.: Correccio perturbationem pacem.
13. A in marg.: Isaie XXXIII. Racio. B in marg. man. alt.: Non occides.
22. A in marg.: Responsio quedam.

Q¹⁶⁷ uicacio est plus fundabilis ex scriptura, ut patet II°
Machabeorum V^o, et Exodi XXXII° dicit propheta:
Consecrasti manus vestras hodie.

Secundum sompnium est de quodam piscatore
R¹ qui sompnivit se locutum suisse cum beato Petro
dicente se ipsum velle dictam basilicam manibus
propriis consecrare. Unde vidit consequenter in nocte
vehemens lumen in basilica illa splendescere cum
assistencia aliorum signorum consecrationem illam
testancium. Sed da utrumque sompnium, et videa-
mus quid obest loco sancto extraccionem legitimi-
mam ac meritoriam, preceptam a rege ibi perficere
specialiter tantum opus misericordie quod ver-
geret ad basilice purgamentum. Unde consuluisse
dicto abbatii et eius conventui quod equanimiter tol-
lerassent illatam iniuriam sanctificando se ipsis et
celebrando devocius pro rege et suis progenitoribus.
In illa autem pacientia facilius superassent quam in-
surgendo frontose per excommunicationem in privatam
regis familiam. Sicut enim privilegium ecclesie quesitum
est per pacientiam Christi et suorum membrorum, sic
est conformiter defendendum. Unde Christus dedit
privilegia facilissima ad querendum pro quibus docuit
non esse corporaliter contendendum, sed in eorum
defensionem esse humiliter paciendum, ut docetur
XXIII⁴, q. I, in principio. Privilegia autem humana
sunt condicionis opposite, cum in sua impetracione
sunt sumptuosa, in sua defensione sunt laboriosa, et
in sua retribucione sunt dampnosa, sicut est de su-
perbia et suis singulis filiabus. Quis, inquam, conten-
deret circa privilegium nolendi possidere aurum vel
argentum, et sic de aliis privilegiis Christi superius
memoratis? Ipsa enim donantur per apercioneam oris

Let the dreams
be true, still
justice should
be enforced in
the abbey.

More devotion
is the right way
for the convent
to defend its
privileges.

3. In codd. Exod. XXII. 14. A in marg.: Consilium. B: consiliumsem.
23. A in marg.: Defensio privilegiorum ecclesie. 33. B: per apacionem.

26. Decr. sec. pars, causa XXIII, q. I, cap. I. *Nisi bella.*

anime et continuantur per pacienciam persecucionis¹⁶⁷ R atque iniurie et demum augmentantur usque ad summum gradum libertatis in requie.

Stulticia ergo est fastidiando certa privilegia secularia s ista contempnere. Et ista doctrina docetur Baruch I^o, 11, 5 ex consilio Jeremie et captivitatis sapientia sub hiis verbis: *Orate pro vita Nabugodonosor, regis Babilonis, et pro vita Baltaazar, filii eius, ut sint dies eorum sicut dies celi super terram.* Si ergo tempore veteris testamenti, quando nondum perfecte * docta est scola¹⁶⁷ paciencie per Christum, non excommunicaret populus Dei regem infidem qui destruxit templum, civitatem et gentem, et insuper ecclesiam eorum spoliavit cunctis suis insigniis et ministros ecclesie captivavit, sed e contrario benedixit, quanto magis tempore paciencie¹⁵

legis evangelice non excommunicaret vicarius Christi patronum suum vel eius familiam propter eius legitimum factum ad regni ac ecclesie fulcimentum vel propter opus unius persone neparium, preter voluntatem regis vel sui consilii perpetratum, specialiter²⁰ cum Christus Luce IX° docuit non sic maledicere eciam infideli. Erubescerent, inquam, interim recipere corporales elemosinas et defensionem corporis et bonorum a peculiari patrono cui taliter maledicunt.

CAP. XIII.

25

Temporary aims are better than perpetual. Ex istis incidit declarare sentenciam quam dixi A superius scilicet quod humana elemosina temporalis foret elemosina humana perpetua tam clero quam elemosinanti cum paribus magis autentica, magis meritoria et altrinsecus plus secura.³⁰

5. A A₁: doctrina deest.   6. loc. corrupt. in codd. Fortasse legendum: captivitatis pacienza.   25. c^o XIII in marg. (in red ink); lb.; c^o XIII^m (in black ink).   26. A in marg.: Utrum elemosina humana corporalis perpetua sit fundanda.   28. A in marg.: Concessio.   30. A A₁: plus securatur.

A 1 Et ne equivocetur in termino, supponatur quod ^{Definition of each.} humana elemosina perpetua sit elemosina corporalis,

¹⁶⁷ data ab homine simpliciter sub nomine elemosine perpetue, sicut in cartis regum Anglie sepe fit mencio.

5 Elemosina enim humana temporalis est elemosina data ab homine sine tali titulo expressata, sicut dantur bona vocata mobilia communitatibus vel personis gentibus. Prima autem elemosina fit communiter de redditibus secularibus, de proventibus ecclesiarum vel ¹⁰ de impensionibus annuis ad perpetuitatem secundum traditiones humanas signo sensibili obligatorio limitatis.

2 Suppono secundo positivum cuiuscunq[ue] partis conclusionis proposito; nam contingit secularē existentē ^{Let us suppose perpetual alma in themselves to be good;}

in gracia pie dare tales elemosinas perpetuas, ergo ¹⁵ contingit eas esse elemosinas autenticas, meritorias et securas; nec contendet amicus vel adversarius circa probacionem huius, cum leges ecclesie approbant dotaciones, fundaciones et appropriaciones perpetuas factas clero. Non autem sic approbarent factum illud, nisi ²⁰ fuerit autenticum, meritorium et securum; ergo conclusio. Unde adversarii clamant quod iustissime, necessariissime et decentissime ecclesia taliter est dotata, in tantum quod non licuit dominis temporalibus sine excommunicacione et dampnacione perpetua taliter ²⁵ non dotasse.

3 Iстis suppositis probatur conclusio per hoc quod Christus expresse facto exemplavit et verbo docuit temporalem elemosinam, non autem dictam elemosinam perpetuam; ergo conclusio. Illud autem quod docetur ³⁰ expressius in scriptura, quod procedit signancius a persona magis autentica et in quo plus crescit ecclesia, habet tres condiciones superius recitatas. Nam negligencia vel fatuitas fuisset in Christo, si dedisset legem ad gubernandum suam ecclesiam, et regulam abiectam

still temporary
are better, since
they have
Christ's sancti-
tion,

10. B: de pensionibus.
11. A, commentator in marg.: possibil-
item vel positionem.

12. 13. A, commentator in marg.: possibil-
item vel positionem. 14. A A: perpetuas deest.

15. A in

marg.: Racio.

vel minus necessariam expressius declarasset, regulam ¹⁶⁷ A autem plus necessariam occultasset; ideo antiqui doctores cuperunt ex fide scripture quod testamentum Christi datum est ^{*} ecclesie, tam in materia quam in ¹⁶⁷ forma, secundum quod est necessarium et expedius, ⁵ ut dirigat viantes per artam viam ducentem ad patriam, et per consequens, ut doceat quomodo viator est disposicior ad beatitudinem acquirendam. Illa autem que scripture tacet, ut de nomine canis Tobie, de die iudicii et de futuris persecucionibus seculi, expedit ¹⁰ particulariter ignorare. Cum ergo Christus et eius apostoli cuperunt ab homine dumtaxat elemosinas temporales et docuit suos discipulos precise tales recipere, ut patet Matthei X^o et Luce X^o, ut dictum est XI° capitulo de privilegiis, manifestum videtur quod ¹⁵ Christus preponderavit in ecclesia sua altrinsecus illum modum dandi et recipiendi elemosinas creature.

and were
practised in the
primitive
church.

Et confirmacio huius est quod per illas elemosinas trecentis annis et amplius plus viguit ecclesia christiana. Privilegia ergo tam singulariter et signanter concessa ²⁰ a principe pacis pro quibus noluit suos contendere (ut dictum est in fine proximi capituli) sunt secularibus privilegiis pociora.

1. Temporary
alms are more
in God's way
of working,
and are so far
better.

Sed particularius descendendo probatur specialius B particulatim conclusio, et primo quod elemosina tem- ¹ 1 partalis foret seculari elemosinanti magis autentica, nam talis elemosinatio foret tam operi quam doctrine verbali regis regum similior; cum ergo operacio mem- ³⁰ bri ecclesie sit eo magis autentica quo est capit similius, quia de tanto est ab auctore approbacione, sequitur conclusio. Loquor autem de opere cum suis circumstanciis secundum quod plus sonant in moralem iusticiam (in quantum huiusmodi), sic quod de se habet plus rectitudinis operis boni de genere; et hoc intelligo

5. A A₁: necessaries.   16. B: XX. cap.   24. A in marg.:
Confirmatio.   30. A B: approba^m. A₁: approbabilior; B: de tanto ab.

B. 167^a per istam particulam *cum paribus*. Contingit autem per accidens occisionem hominis vel eius punitionem esse magis autenticam, quia plus Deo placentem quam data liberacio a morte vel restitucio ad prosperitatem in bonis nature vel fortune, supposito quod precedat ex maiori caritate. Verumtamen cum operacio que secundum se et secundum suas circumstancias est exemplari suo in Christo similior, debet correspondenter esse caritatior, suppono quod loquamur de autenticacione operis (in quantum huiusmodi), et cum omnibus autenticacio operis nostri correspondet proportionaliter approbacioni Christi, patet conclusio. Nemo enim debet facere opus misericordie nisi secundum doctrinam quam didicit a Christo, sed cum Christus docuit nos dare temporalem elemosinam et non sic perpetuam, sequitur quod temporalis elemosinacio sit magis autentica.

2 Item, proportionaliter ut operacio meritoria sapit maiores humilitatem, est Deo placencior, et per consequens plus autentica apud magistrum qui est mitis et humilis corde; sed sic est de elemosinacione temporali respectu elemosinacionis perpetue. Ergo illa est magis autentica. Minor probatur ex hoc quod solius domini temporis qui est Deus est per se concedere donum perpetuum, unde (ut alias declaravi) non subiacet potestati hominis * concedere donum pro aliquo tempore, nisi pro tempore quo ipse potest habere vel dominari eidem, cum Deus non potest concedere ius extensus sive uberioris quam ipsem potest habere. Cum ergo non sit in potestate secularis domini habere perpetuo tale donum, videtur quod non sufficit per se tam extense quicquam concedere. Et confirmacio huius est quod homo non potest ratificare perpetuitatem dominii suo heredi naturali cui magis afficitur tamquam magis capaci. Quomodo ergo rectificabit elemosinam ab approbacione Christi magis extraneam? Sicut ergo Edgarus et sanctus Edwardus

^{2.} Temporary
alias imply
more humility.

Man's power
over things is
temporary and
be cannot give
rights that he
does not
possess.

non habuerunt potestatem ad dandum suis heredibus ¹⁶⁸ B naturalibus dominium regni nostri, sicut patet ex conquestu sequente, sic videtur quod non suffecerunt donare accessorium persone tam extranea, ymmo sicut Willielmus conqueror non tenebatur restituere principale sic nec accessorium.

Et confirmacio est ex hoc quod multas tales elemosinas Saxonum transmutavit et monachos Normanie introduxit; quod si omnino fuisse illictum, maior pars cleri possessionati in Anglia alienum bonum sine ¹⁰ titulo usurparet.

Item, videtur quod multe carte perpetue elemosine ³⁰ O sapiunt ex parte elemosinantis et male interpretantis blasphemiam et superbiam, cum multi domini seculares

Many perpetual presumunt quod est in potestate eorum dare sim-¹⁵
alms are given without condi-
tions as to the character of the qualibet condicione elemosinarii pretermissa; quod
grantee.

declaratum est proximo capitulo Deo non posse competere, cum I^o Regum II° legitur quod Deus condicione Hely notaverat, sic quod non obstante qua- ²⁰ cunque promissione non tenet concessio, nisi servitium Dei virtuose peragat. Si ergo Deus qui potest iustificare impium et scit condiciones ac dignitates tocius generis succedencium subintellegit condicione, ceca presumpcio videretur in homine qui nec potest donare ²⁵ per tantam periodum nec iustificare aliquem eius datarium, ut asserat se concedere datam elemosinam cuilibet illius generis absolute; in hoc enim implicat se sic concedere, sive Deus voluerit sive noluerit; quod non potest, cum nemo potest quicquam concedere, ³⁰ nisi prius Deus ipsum concederet: ideo ratione talis mendacii dissolvuntur multe elemosine vocate perpetue.

Religiosior ergo foret concessio expressa condicione quod persone sint habiles et quod Deo sit placitum;

4. B: extranei.   9. B: fuisse — titulo deest.   21. A₂ corr.: teneret.   21. B: servicio.   22. A in marg.: racione.   24. A A₂: subintellexit.   25. 26. A A₂: durare per tantam.

O 168° quam condicionem licet oportet intelligere, tamen illa Such conditions
expressa foret contencionum plurium sedativa et dis- must be always
positionis plus vigilis causativa et sic racione humili- understood,
tatis foret magis autentica et racione declinacionis a but would be
ritu gentili ad religionem Christi foret plus meritoria better express-
et racione pluris adiutorii plus secura. Et ita videtur ed.
presumpcio quod quis obliget heredes suos simpliciter
ad continuacionem talis elemosine, cum non subiacet
168° potestati sue significare quoscunque tales* elemosinarios,
169° nec potest obligare se ipsum vel alium ad premiandum
indignos, cum heres plus obligatur veritati a qua per se
capit hereditatem, quam patri carnali a quo capit
solum per accidens. Et hec est racio quare catholice
dicitur regem Anglie semper esse infra etatem, cum
170 debet corrigere errores tam sui quam progenitorum
suorum, sive ex ignorancia sive ex inadvertencia de-
ceptus fuerit; aliter enim attemptaret defendere in-
iusticias contra Deum. Ideo absit nos inponere regi et
regno tantam demenciam ut inveteratus dierum malo-
rum defenderet antiquum errorem tractum in consue-
tudinem, cum secundum decretum, allegatum XI° cap^o,
error cui non resistitur approbatur. Et patet con-
sideranti attencius quomodo omnis elemosina humana
vocata perpetua est realiter ex lege Dei invincibili
175 temporalis, cum oportet omnino condicionem quam
Deus apponit subintelligi, quamdiu ditarius manserit
dignus participare elemosina quoad Deum.

Unde talis attencio et expressio hominis elemosi-
nantis ex maiori humiliacione, ex maiori Deo confir-
macione, et maiori errorum exclusione magis dispo-
neret ad perpetuationem elemosine per Christum
quam elemosina humana irreligiose vocata perpetua.

6. A in marg.: Conclusio. 13. A A₁: Et hec racio; A in marg.:
Conclusio. 28. 29. B: elemosinari.

21. Dec. I pars, dist. LXXXIII, c. III. Vide supra pag. 235.

Nam perpetuare elemosinas est Christo proprium, eo 168^a O quod est dominus, simpliciter assistens omni tempori, potens iustificare elemosinarium, a qua iustificacione (iuxta dicta proximo capitulo) dependet humana donacio; et sic est de successione hereditaria de qua minus 5 videtur. Deo enim est proprium heredes in perpetuitate successionis hereditarie limitare. Unde creditur quod multi fundantes elemosinas nominetenus perpetuas in penam sue superbie a perpetuitate generis hereditarie defecerunt. 10

The giver's example would be followed and pro suo tempore subintellecta supradicta condicione et imprecatur suum heredem sic facere, et ex meritoriis donis multorum sibi succedencium cum gracijs disposicione materie facit Deus unam elemosinam 15 perpetuam, si sibi sit placitum.

Unde hic instatur sophistice quod temporalis dominus meritorie facit elemosinam perpetuam, cum meritorie faciat partem eius. Sed iste obiectus non vadit contra sensum expositum, ymmo si procedit de 20 faccione elemosine perpetue secundum partem, eque probaret quod una vidua paupercula plus faceret in casu elemosinam talem perpetuam, posito quod plus mereatur ut Deus elemosinam utrimque perficiat; nam I^o Corinthiorum III^b, 6, scribitur: *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit.*

An heir is not bound to approve of his ancestor's gifts. Unde patet consideranti subtiliter quod nullus heres procedens post progenitorem dotantem ecclesiam tenetur approbare fundatam elemosinam nisi ex libera voluntate. Patet primo sic: Non tenetur facere aliquod 1 opus meritorium nisi ex libera voluntate, non tenetur sic approbare nisi secundum rationem operis meritorii, ergo non tenetur sic approbare nisi ex libera voluntate.

1. A in marg.: Conclusio.
et interpretatur suum.

7. A in marg.: Conclusio.
Instancia.

13. B:
31. B: nisi — meritorii deest.

7. A in marg.: Conclusio.
14. B: gracijs.

17. A B in marg.:
27. A in marg.: Conclusio.

D 168° Et hoc est notum intelligentibus textum Apostoli Philipp. III°, 3, et Gal. VI°, 14°, dicentis: *Michi autem absit gloriari nisi in cruce domini Jesu Christi.*

E 2 Item, ex precepto Dei et eius successione hereditaria filii adoptivi non tenetur heres continuare aliquod bonum opus * nisi ex libera voluntate; sed Deus, pater heredis plus obligat quam pater suus carnalis, ergo multo magis ex obligacione patris carnalis non tenetur sic facere nisi ex libera voluntate. Deus enim posuit hominem in tanta libertate, quod non potest sibi quicquam absolute precipere nisi meritorum, et per consequens adiecta condicione, ut libere illud perficiat. Unde Augustinus super Psalmum CXLVIII^m: *In tuo, inquit, arbitrio Deus te esse voluit, cui pares locum, Deo aut diabolo, cum paraveris, qui possidebit ipse imperabit.* Sed absit ut aliquis reportet me quod (I must not be supposed to mean that lords should cease their payments to the Church.) dem occasionem dominis temporalibus ad spoliandum sanctam ecclesiam vel ad continuandum elemosinas tales perficere. Scit enim logicus quod si non sic elemosinare nisi libere tunc tenentur, quis queso urgenter regem Anglie coaccione civili continuare elemosinas patris sui? Non rex preteritus, tum quia par in parem non habet imperium, tum eciam quia ipsis in regno incompossibilibus est plenum ius ad regem posterum derivatum, nec imperatori pertinet, cum regnum nostrum non sit imperio sic subiugatum.

Ex quibus sequitur quod non pertinet ad papam propter obligacionem regis et regni antiquis temporibus

2. Philipp. In codd. sequitur lacuna. Addidi: III, 3. 16. A in marg.: Nota solutionem obiectus. 18. discontinundum (?). 21. A, 1 quod si non tenentur. 22. 23. B: urget. A in marg.: Non tenetur filius continuare dotacionem elemosine patris sui. 28. B: non sit imperatori. 29. A in marg.: Conclusio.

13. Opp. tom. IV, p. II, pag. 1673.

The Pope has no power to enforce payments from the King,
 pensionem vel elemosinam annualem ab istis requirere, 168^a nam in lege Christi talis perpetuus redditus non habetur nec ex lege imperiali post dotacionem factam a cesare, quia integrum imperium non habet ius, unde licet sibi exactionem huiusmodi vendicare. ⁵ Requireretur ergo ut papa in hoc humilis elemosinarius regis petat ratificacionem talis elemosine, cum omnia que habet in Anglia tenet de rege, tum quia dominium regni nostri non est subiectum imperio, et per consequens non parti imperii decise ad Romanum ¹⁰ pontificem, tum eciam quia sic regnum nostrum foret per mortificationem temporalium nimium diminutum et per consequens virtute brevis regii; ad quod dampnum rex statim revocaret quod tam improvide est concessum. ¹⁵

but the King is bound to continue his ancestor's aims,
 Rex vero ex vocali promissione, ex scripti personali obligacione, vel ex paternali affectione potest esse obligacionis ad progenitorum suorum elemosinas gratis continuandum, sed potissime ratione obligacionis qua Christo tenetur sub obtentu beatitudinis impertiri opera ²⁰ misericordie membris suis (ut patet Matthei XXV°); et cum maius opus misericordie sit fraterna coreccio, patet quod heredes sunt secundum leges Dei et hominum ad ipsam amplius obligati. Unde (ut dixi superius) plus faceret in casu ad continuacionem elemosine ²⁵ though he may vary their application. progenitorum, auferendo ipsam a discolis et convertendo eam in alios pios usus quam quantumlibet multiplicando collacionem temporalium minus provide. Et ex talibus operibus misericordie sibi succendentibus eciam diversis in genere fit unum opus misericordie ³⁰ successivum, cum tota ecclesia a principio * mundi ^{168^b} usque ad novissimum electum habet unum opus misericordie secundum quod ecclesia plene complacet sponso suo.

7. B: artificacionem. A: a marg.: Conclusio. 12. 13. A A₁: dirimitum.
 13. A A₂: regie; B: regel; recte: regili. 16. A la marg.: Conclusio.

F 168^a Contra dicta obicitur primo per hoc quod in veteri testamento erant multe tales elemosine, religiones et ritus perpetui approbati, cum ergo tante auctoritatis sit vetus testamentum ut novum, sequitur quod licet fundare tales elemosinas perpetuas auctoritate veteris testamenti. Nam ex hinc sumitur solucio decimarum, ut dictum est libro III° cap. . . . ex testimonio Henrici de Gandano et sancti Thome; et assumptum patet Levitici VI° et VII° Exodi XXVII° et sepe alibi in scriptura.

It is objected
that there were
perpetual foundations
under the O. T.

Hic patet quod obieccio ista non impugnat predicta, cum conclusio sit concedenda. Sed utinam sic arguentes attenderent ad sufficientem similitudinem utroque, primo quomodo in veteri testamento ordinata est talis perpetuitas, singulariter a Deo et non ab homine. Unde libri legales et prophetales sic inchoant talia privilegia perpetua: *Hec dicit dominus;* et tunc cum auctor utriusque testamenti expressit voluntatem suam sufficienter in evangelio, non usurparent superaddere ordinacionem que videtur ordinacioni Dei contraria ipso domino inconsulto. Considerarent secundo quomodo omnes dicte elemosine vocate perpetue erant solum periodice, sicut patet in materia de cessatione legalium et persone privilegiatae ratione delicti a domino privilegiante proporcionaliter ammovente, ut patet de Datan et Abiron Numeri XVI°, de Hely et suis filiis I^o Regum II° et IV° capitulis, et de sacerdotibus, scribis et phariseis tempore Christi, qui omnes proporcionaliter ad abusum privilegii sunt puniti. Quomodo ergo vendicaremus colorate privilegium ab homine preter Deum, et super hoc exemptionem a tutela et regulacione illius privilegii ab illo

Answers:
These were
ordained by
God,

who could and
did withdraw
them;

and do not
authorise
human foun-
dations exempt
from regulation.

i. A in marg.: Contra. Prima obiec.
lacuna. ii. A in marg.: Responsio.
in marg.: Conclusio. 7. Cap. In codd. sequitur
7. A: impungat. 21. A:
27. B: cum suis filiis.

8. Henricus de Gandano, Vide inf. pag. 317.

qui privilegiat citra Deum? Locus enim a similitudine 168^a ex lege veteri hoc non petit; stet homo in limitibus privilegii unius personae et tunc limitari convenit regimen plenum illius privilegii ad illam personam singulariter concedentem. 5

The clergy of the O. T. was limited as to what it might receive.

Tercio notaret sic arguens quomodo clerus veteris testamenti, quando vixit carnaliter, limitatus est per Deum sine solitudine circa proventus vel redditus adquisitos vel datos humanitus, quid de oblacionibus, o primiciis vel loco ad inhabitandum percipiet, quanto 10 magis clerus spiritualis Christi pauperis et egeni excluderet se striccius a mundialibus de alimentis et tegumentis secundum regulam Apostoli I^o Tim. VI° contentatus? Nam Ezechiel. XLIV°, 28—30, sic scribitur: Non erit autem sacerdotibus hereditas, ego hereditas 15 eorum. Et possessiones non dabitis eis in Israel, ego enim possessio eorum. Victimam et pro peccato et pro delicto ipsi comedent et omne votum in Israel ipsorum erit. Et primitiva omnium pecorum pri- mogenitorum et omnia libamenta ex omnibus que 20 offerunt sacerdotum erunt.

Much more should the clergy of Christ set an example of unworldliness.

Habuerunt autem loca pro inhabitacione et alendis G pecoribus (ut patet Josue XXI° et ultimo). Si ergo clerus Aaronita tam carnalis, tam laboriose solicitus circa ceremonias legis sue, tam limitate et stricte habuit temporalia, 25 quanto magis clerus Christi qui exemplo conversacionis et verbo predicacionis docuit mundum relinquere * et 169^a conversando in celestibus ad eorum annihilationem laicos edocere? Et hec racio legis Dei, Deuteronomii XVIII°, 1, quare precipit populo sub hiis verbis: Non 30 habebunt sacerdotes et Levite et omnes qui de eadem tribu sunt partem et hereditatem cum reliquo populo Israel, quia sacrificia domini et oblaciones eius

3. A A₁: unius — privilegii deest.

6. A in marg.: In veteri testamento erant multe elemosine, religiones et ritus perpetui approbati. Clerus moderate debet habere temporalia (Above 168^a without mark of reference).

14. A in marg.: Racio.

G 169^a comedent et nichil aliud accipient de possessione fratrum suorum: Domiuus enim ipse est hereditas eorum, sicut locutus est illis. Et sic intelligo scripturam sacram Numeri XVIII°, 20, cum dicitur: *Dixitque dominus ad Aaron: In terra eorum nichil possidebitis nec habebitis partem inter eos, ego pars et hereditas tua.* Haberent autem sacerdotes de optimis vescibilibus sine sollicitudine (ut patet ex Exodi XIX°, Levitici I^o et IV° et capitulis sequentibus). Ex istis potest colligi conclusio quod moderna cleri dotacio non est fundabilis in altero testamento.

a Secundo principaliter obicitur per hoc quod dare aliquantam elemosinam pro aliquanto tempore est cum paribus alicuius meriti; dare cum paribus tantam vel maiorem elemosinam per tempus diucius foret meriti amplioris, et per consequens pro tempore legis gracie, quando debet esse superhabundans caritas, debet dari elemosina largissima quoad quantitatem muneric, quoad libertatem donacionis et quoad diuturnitatem temporis. Sed cui donarent laici nisi clero Christi a quo recipiunt elemosinas ampliores? Ergo sancti reges et prelati, leges ecclesie et ostensiones miraculi docent cum ratione de maioritate meriti quod talis dotacio ecclesie sit meritoria utrobique. Quis, inquam, dubitat quin, si Petrus meritorie dederit elemosinam et, servato merito, superaddiderit quomodolibet elemosinam ampliorem, quin etiam cresceret meritum aggregatum?

H Hic dicitur concedendo primam conclusionem: eo quod apostoli et alii cariores Christi discipuli dederunt omnia sua temporalia, sequendo Christum in evangelica paupertate, ita quod nec dacio nec recepcionem

*a) It is objected
that the more
the aims, the
greater the
charity,*

*b) that aims
can be given to
none better
than to the
clergy.*

*Answers:
a) True, if the
aims are rightly
directed;*

2. B: fratrum. 11. A in marg.: Conclusio. 13. A in marg.:
Contra. Secunda obiec^tio. 14. A in marg.: Nesciat sinistra quid
faciat dextra. 30. A in marg.: Responsio.

per se culpabilis sed carencia boni modi, notandum 169^a H
 but merit does
 not depend
 wholly on the
 amount given
 but on the
 spirit of the
 giver.
 tamen quod maioritas meriti dantis elemosinam nec
 absolute attenditur penes quantitatem aut valorem
 dati nec penes quantitatem temporis pro quo datur,
 quia iuxta diffinicionem Christi, Luce XXI°, 2, *Mulier 5*
paupercula mittendo quadrantem in gazophilacium
plus omnibus misit. Ideo attendendum est ad caritatem
 a qua procedit elemosinatio corporalis. Et patet quod 1
 modus elemosinandi respicit discretionem qua elemo-
 sinans relevet indigentem. Ideo evangelium non 10
 precipit ut relinquens bona sua det Christi apostolis 2
 sed pauperibus ut cecis, claudis atque debilibus.
 Alms must be given
 Secundo requirit rectitudo modi elemosine, ut tribuens
 observet servilem humiliacionem qua sciat se esse
 1. to the poor, nudum ministrum Dei cui prestita sunt bona fortune, 15
 2. as a service to God,
 3. without thought of worldly reward.
 modus rectus elemosinandi ut elemosinans observet
 puram et simplicem intencionem non appetendo
 mundi gloriam. Et ideo docet Christus Matthei VI°,
 2, 3, quod faciendo elemosinam non canes ante te 20
 tuba sicut hypocrite, sed nesciat sinistra, hoc est,
 intencio expectans retribucionem temporalem, quid 169^b
 faciat dextra; pars intencionis qua recte et pure
 spiritualis retribucio perpetua pro alio seculo expec-
 tatur et secundum quod ista plus adequantur cum 25
 maiori caritate est maior elemosina in donante. Ex
 quo patet cum veritate facti quod elemosine vocate
 perpetue in maiori parte vel semper habent minus
 The founder of de ratione elemosine quam dande elemosine tempo-
 perennial aims
 usually fail in rales. Nam taliter elemosinans deficit communiter in 1
 all three points. discretione dando magis egentibus, deficit secundo 2
 in humiliacione credendo quod data sunt sua ad
 ordinandum quomodo cunque voluerit sine superiori
 domino ipsum ut nudum servum suum et organum

^a. B: carencia. A in marg.: Conclusio. Nota rectum modum elemo-
 sinandi (Below 169^a without mark of reference). ^b. A in marg.:
 Conclusio. 19. Codd. Matth. V. 34. A A₁; ut organum.

H^o, 69^a excitante, et demum communiter in elemosina tam corporali quam spirituali surrepit affecio vane glorie vel boni utilis temporalis; et (si non fallor) oculus cesaris quodammodo infectus fuerat in hiis tribus.
5 Quis rogo sciret docere quod cesar vel alius dominus secularis in fundando tam publice perpetuas elemosinas non intendit vane gloriam solemnitatis nominis sui et sui generis longis temporibus duraturam? Quod si illud preponderat intencioni dextere, faciendo elemosinas de alieno, peccat mortaliter.

1 Et patet ad formam argumenti concedendo conclusionem et sequelam: Nam maxima elemosina in via est ut quis relinquat penitus civilem possessionem in mundo et ponat vitam presentem pro honore Dei
15 et utilitate ecclesie dicente Christo Johannis XV, 13: *Maiorem caritatem nemo habet quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis*, talis ei dat omnia bona sua fortune et omnia bona sua naturalia, et cum *iusti sunt omnia*, patet quod in tali dacione
20 fundatur elemosina largissima; et patet conclusio.

Quoad quantitatem muneris, quoad libertatem Those who live without property give alms best.
donacionis et quoad diuturnitatem temporis patet parties give alms best.
quod viventes expropriatarie religione perpetua faciunt elemosinas largissimas et ordinatissimas, quia
25 primo miserentur anime sue placentes Deo, et secundo facientes spiritualia opera misericordie toti mundo ex vi communionis sanctorum plus ad honorem Dei prosunt ecclesie quam secularis accumulans quotlibet temporalia domui private secundum religionem preter
30 evangelicam adinvente. Unde absit fidelem credere The worth of alms does not depend on their amount.
quod proporcionaliter ad quantitatem molis vel valoris donati in foro seculi attenditur quantitas elemosine donatoris, cum infinitum maiorem elemosinam contingit quantumlibet minus valere in foro seculi.

5. A in marg.: Conclusio. 11. A in marg.: Ad argumentum.
11. 12. A A₃: concedo conclusionem.

Tunc enim apostoli fecissent elemosinas nimis parcas, ^{169*} I
 et mundiales extollerentur supra precipuos religiosos
 in merito, dareturque secularibus occasio ad inordinate
 querendum et ad inordinate retinendum bona fortune,
^{or the miser would be justified by a large bequest.}
 ut in fine condendo grande testamentum dent grandem ⁵
 elemosinam abbathie vel clero, quia certum est quod
 proporcionaliter ad elemosinam vel opus misericordie
 viatoris est beatificandus in patria.

Unde logici cognoscunt quomodo data elemosina est
 alia maior; que alia est priori quantumlibet maior ¹⁰
 elemosina. Unde contingit quod potus aque frigide
 sit maior elemosina danti ex simpliciori ^{*} oculo et ^{169*}
 maiori fervore caritatis, quam sicut dotacio qua Constantinus
 dotavit ecclesiam, vel elemosina qua rex
 terrenus fundavit grandissimam abbathiam. Nam nisi ¹⁵
 spirituale opus misericordie prevaleat corporali, stante
 isto cursu ecclesie, domini seculares forent nimis
 exaltati in celo et viri apostolici nimis mediocriter
 premiati.

b) We ought to give to the clergy what enables them to minister spiritually;
^{all beyond what should be given to the poor.}

Et patet ad questionem qua queritur, cui seculares ^K
 darent elemosinas nisi clero; nam illis tenentur dare
 prudenter de quanto sustinerent eorum privilegia
 data a Christo, et continuarent eorum dispositionem
 ad rependendum elemosinas spirituales. Alias autem
 elemosinas darent corporaliter magis egentibus. Unde ²⁵
 si ex ceca pietate et falsa misericordia nimis onerant
 clerum cum possessione civili, contingit eos ex hinc
 incidere in excommunicacionem et heresim ratione
 ablacionis primevi privilegii concessi a Christo suis
 discipulis, ut meminit Canon XXII^a d. *Omnes*. Et ³⁰
 ita concedo quod dotacio ecclesie sicut altrinsecus
 meritoria, sed dotacio ac status in quo Christus ipsam

7. A in marg.: Conclusio. 10. B: purior quantumlibet. A in
 marg.: Nota. 16. B: prevaleat. 20. A in marg.: Conclusio.
 30. B in marg.: Ecclesie dotacio sicut meritoria.

30. Decr. I pars, d. XXII, c. L

K 169° instituit fuit perfeccior. Unde verisimile est quod multi ex defectu serpentine prudencie in ista elemosina ecclesie altrinsecus sunt dampnati; diuturnior autem elemosina est breviori prestancior, sed nemo dicit 5 quod diuturnitas elemosine penes formam diuturnitatis expresse in cartis regulariter attendatur, cum stat elemosinam horalem de correpcione fraterna manere perpetuo in fructu, ubi elemosina cartalis sub nomine perpetuitatis expressa extinguitur infra annum tam 10 in substancia elemosine quam in fructu. Sic ergo dans prudenter, ferventer et paulative elemosinas continue plus crescit et superaddit elemosinas quam ceteris paribus faceret sub signo elemosine perpetue dando simul, quia fervor caritatis et vigil custodia 15 rectificande elemosine forent meritorius conservata.

Tercio principaliter arguitur per hoc quod elemosina debet sic dari, ut generi secularium elemosinanti accresceret maior utilitas et generi cleri elemosinandi accresceret plus excitativa securitas ad vigilanter perficiendum officium clericale; sed quis dubitat quin hoc contingat sub forma dotacionis perpetuae? Ergo illa est dotacione temporali prestancior.

Hic dicitur quod verum assumitur, unde pro minori quilibet christianus debet credere quod in temporali libus dotacio temporalis excluso signo perpetuitatis humane elemosine foret undiquaque perfeccior: et patet defectus consequencie. Unde pro declaracione prime partis maioris assume patet eius veritas ex dictis, cum talis elemosinatio foret factus Christi et 30 apostolorum conformior, et per consequens elemosinanti utilior. Unde Act. III° legitur quomodo possessores agrorum vendebant et ponebant ante pedes apostolorum, non ut hereditarie vel perpetue possiderent, sed ut divideretur singulis prout cuique opus

3. Objection:
Perpetual alms
profit most, be-
cause they make
the clergy se-
cure to perform
their duty.

Answer:
This is a mere
assumption,
temporary alms
would enable
them much
better to do
their duty.

16. A in marg.: Contra. Tercia obiec.
sponsio. 31. B: quomodo possessiones.

23. A in marg.: Re-

In the primitive erat. Nec solum servata est illa forma elemosinandi ¹⁶⁹ K
 Church there were no foundations, but immediate distribution. in Judea, ubi Deus scivit apostolos non perpetuo per-
 mansuros, sed * in Asia, in India, in Ethiopia et ¹⁶⁹ ubique terrarum christiani conversi sunt et presibi-
 teri constituti; sed indubie illi ex maiori fervore ⁵
 caritatis, ex majori prudencia ac simplicitate quam
 nostri succedentes qui sub forma dotacionis perpetue
 dabant sua et magis quieta, ac in pace Christi plus
 firmata est ecclesia illa primitiva conversa quam fuit
 nostra ecclesia cesarea sic dotata. ¹⁰

Unde illud magnum scisma factum per Sergium L
 monachum sicut et illud scisma quod hodie pul-
 lulat per duos pseudomonachos cum aliis particularibus
 divisionibus in ecclesia causata sunt ex insaciabili
 affecione cleri ad temporalia, quam nisi occasione ¹⁵
 dotacionis cesaree verisimiliter non haberent. Si enim
 non esset ista dotacio, non sic contenderent pro
 primatu, cum circa preeminenciam servilis humi-
 litatis non fit contencio.

Quarrels and wars would end if the Church kept Christ's privilege of poverty.

Immo ut probabiliter creditur tota dissensio inter ²⁰
 regna et gentes diversarum sectarum exoritur propter
 omissionem culpabilem consiliorum ac privilegiorum
 que Christus instituit clero suo. Nam si omnes redditus
 quibus in christianismo dotatur ecclesia, forent inter
 seculares dominos distributi et cleris ostenderet in se ²⁵
 concorditer ac efficaciter contemptum seculi ac tertio
 predicaret laicis vigilanter de fallaci affecione tempo-
 ralium pro momento quo peregrinamur a domino, et
 quomodo instantaneum seculare desiderium inducit
 dampnacionem perpetuam, brevis autem mundi con- ³⁰
 temptus preparat efficaciter ad beatitudinem conse-

ii. A in marg.: Nota. . . . . 20. A in marg.: Conclusio.

11. Sergius III. (897—904). Comp. Gregorovius, Gesch. der Stadt Rom im Mittelalter III, 242 hodie; id est, 1378; per duos pseudomonachos scil. per Urbanum VI et Clementem VII.

L 169^a quendam, tunc cessarent bella in christianismo, vel simpliciter vel in parte, et disponeretur ecclesia Christi ad conquirendum armis virtutum populum infidelem. Sic enim fuit tempore apostolorum, quando exproprietarie pure secundum Christi consilia vixit clerus, sed commixtus sinistris tradicionibus humanis cum dexteris Christi consiliis, vinum in quo inebriaretur ecclesia est limphatum et genus nervorum caritatis ecclesie debilitatum et sine custode zizannium discordie 10 undique seminatum.

M Cum enim corpus ecclesie sit limitatum a Deo, The Church is
disordered
when the clergy
encroaches
upon the work
and reward
assigned by God
to the laity. quibus cibis et qualiter secundum partes dispare pasceretur, Deus sicut tribuit commensurale alimentum spirituale per prelatos distribuendum fidelibus, sic dat escam corporalem parciendam per activos tam predicatoribus in agro quam contemplatoribus in lecto. Ideo usurpantibus illis violentis officium et consumentibus inordinate eorum pabulum necesse est totum corpus ecclesie esse inordinatum ex defectu observationis ordinis suarum parcium. Si enim fit bolismus in homine et breviter quocunque membro secundum appetitum caninum contra regulas virtutis regitive trahente alterius nutrimentum vel occupante alterius membra officium, fit in toto corpore discrasia. Si enim viator haberet vermem in stomacho qui consumeret nutrimentum membrorum, quomodo servaretur sanitas et valitudo eorum? Sic si sacerdotes Baal cum uxoribus et filiis consumunt mendaciter per meatus nocturnos * et subterraneos bona plebis, patet littera Danielis XIV^b: sic autem est in corpore ecclesie cuius virtus regativa est patris sapiencia; et leges eius, ut mandata atque consilia, sunt privilegia singulariter membris ecclesie officium operandi et nutrimentum limitancia, ut membra superiora debent pasci precipue 35 spiritu animali et regere ac movere membra supposita;

13. A in msrg.: Nota. 17. Violentis; recte: violenter. 24. B: discrasia.

quod si dislocantur et innaturaliter pascuntur, necesse ^{170^aM}

est ut in aliis membris fiat discordia.

All the evils
in the Church
spring from
worldliness.

Unde credo quod nunquam in corpore ecclesie cessabit simpliciter bellum, dolus atque contencio, antequam cleri dislocatio, secularis officii usurpacio, ⁵ et per consequens officii speculatoris omissione sit per virtutem regitivam ecclesie restituta; in tanta namque armonia constituta est pars mundi superior quod secundum Commentatorem una stella addita celo vel moveret cum fatigacione et pena, vel simpliciter ¹⁰ non moveret; et multo magis in regno celorum quod est ecclesia contrariacio superiorum suo motori facit quod tota ecclesia fatigabiliter sit turbata. Tota autem contrariacio stat in hoc quod bona temporalia plus bonis perpetuis sunt amata. Ideo ve illis qui stulte ¹⁵ faciunt in affectione pastorum temporalia spiritu-alibus anteponi.

The security
that comes of
endowments is
a false one.

Si autem prelati sint magis avari, honoris mundani plus cupidi, plus viventes secundum fastum seculi, per bella excitata de bonis pauperum ad vindicandum ²⁰ proprias iniurias amplius secularibus insistentes, et (quod periculosisimum est) sub pallio sanctitatis quicquid perpetraverint fuso adulterandi verbum Dei sophistice defendantes, quomodo cum isto circulo quinarii stabit regnum? Scio quod in ista rota currus ²⁵ diaboli seducerentur (si fieri potest) etiam electi, et non sic preparatur ad hic augendum populum domini sed satellitum Antichristi.

Et quantum ad secundam partem assumpti, patet ^N
quod infideliter vendicatur a clericis in talibus dota-³⁰
cionibus a mundo securitas; nam carta evangelii
quam Christus concessit non potest deficere. Unde
Matthei VI°, 25, precipit clero suo *ne sit sollicitus*

3. A in marg.: Nota. 18. A in marg.: Nota quinque. 21. 22. B:
et per quod. 27. B: hoc augendum; A: sic agendum. 29. B:
terciam partem.

N° 170° *quid manducabit vel bibet, aut quomodo induatur,* The true security depends on the promise of Christ who commanded us not to be careful for these things.
sicut solliciti sunt viventes gentiliter, quia, ut arguit per locum a maiori: Si Deus providet pastum volucribus celi et tegumentum liliis agri, quanto magis ⁵ domesticis fidei? Si enim tempore legis veteris quando minus suadebatur elemosina, Psalmista dicat, Psalmo XXXVI°, 26: *Junior fui, etenim senui et non vidi iustum derelictum nec semen eius querens panem,* quanto plus hodie? Tollat ergo clerus offensam ¹⁰ domini non declinando a lege sua, sicut communiter facimus affectando inordinate voluptatem et curiositatem, et non est compossibile quod ad deterioracionem desint nobis necessaria vite nostre, quia Matthei VI°, 33, dicit veritas: *Querite ergo primum regnum Dei et iusticiam eius, et hec omnia adicientur vobis.* Privilegium autem Christi concessum Luce X^o, suis discipulis est securius quam carta vel concessio mundana, cum dominus mundi qui mentiri non poterit ¹⁵ sic precipit: *In quamcumque domum intraveritis ** ²⁰ *ibi manete edentes et bibentes que apud illos sunt.* Sed debemus cavere sollicite ne amittamus hoc privilegium per abusum, quod fit quando contra regulam et vitam apostoli sumus hospitibus onerosi. Quomodo ergo stat cum fide et religione christiana quod ²⁵ clerus confederatus et obligatus mundo per cartas plus confidit in dotacione cesarea quam divina, cum Luce XXI°, 34, precipiat ut caveamus *a crapula et curis seculi.* Et patet ex fide scripture quomodo observantes ordinem illum prepostorum sunt inse- ³⁰ curissimi quoad homines et quoad Deum. Oportet enim primo quod originetur in Deo securitas que non potest fundari nisi in observancia legis sue. Et

9. A in marg.: Conclusio.
 Christi concessa.

16. A in marg.: Nota privilegia a

27. A in marg.: Conclusio.

29. A A:

3. Matth. VI, 26—28.

19. Luc. IX, 4.

hec racio quare Deus ad abstergendum cecitatem ¹⁷⁰ N
mundanam ab oculis mentis nostre ordinat nunc
translacionem regnorum in qua extinguitur cleri
mundana securitas, nunc permitit predones, fures,
incendium vel alium eventum fortuitum evenire. Unde ⁵
tollantur temporalia in quibus seculares clerici pre-
postere confidebant, et nunc tertio permittit dissen-
siones oriri inter partes, tollens seculi potentes de
medio per quod conjectura providencie humane eciam
in superioribus ecclesie sepius est cassata. ¹⁰

This false security hinders Christ's priests from warning the people.

Ulterius consideret Christi discipulus si ista vocata ¹ O
mundana securitas assecurat altrinsicus elemosinatores
ac elemosinatos de accepione operum misericordie
quoad Deum. Nonne ista mundialitas retardat Christi
presbiteros, ut ascendant ad speculam scripture in ¹⁵
qua possent omnia pericula ecclesie a mundi principio
usque in finem premuniendo ecclesiam speculari (ut
notat scriptura Jeremie XXXI° et Ezechiel XXXIII°)?
Notet secundo si ista copiosa mundana securitas ²
facit istos speculatores sompniferos et ignaros ad ²⁰
ista pericula ecclesie previdendum, illos autem facit
timidos ad pericula dampnacionis populi predicendum,
et alias qui forent altilia facit reptilia, indispositos
ad orandum pro subditorum salute, inter Deum et
populum mediando, vel ad merendum sibi et aliis ²⁵
sacramenta ministrando vel evangelium predicando.
Unde notaremus parabolam Christi, Luce XII°, ubi ³
precipit cavere ab omni avaricia, quia non in diviciis
cuiusquam vita eius est, sicut probat de quodam
divite, sollicitante se circa inhorreacionem bonorum ³⁰
suorum, et eadem nocte fuit anima eius ranta per
demones. Cogitaremus insuper illud Ezechielis XVI°, 49:
*Hec fuit iniquitas Sodome, sororis tue, superbia, ⁴
saturitas panis et abundancia et ocium, que qua-*

11. A in marg.: Nota bona considerationes. Nota contra securitatem dotacionis. 34. A A₂: odium.

O 170^a tuor si sint in clero occasione dotacionis, imminet exinde periculum. Si autem occasio sit data vel accepta per accidens ex tali dotacione perpetua, ubi temporalis elemosinacio foret securior, patet periculum tam in elemosinante quam elemosinato isti seculari ritui innitendo. Deus autem necessitat divites huius seculi, ut continue ministrent clero in vite necessariis, quantum de clero est necessarium ecclesie militanti.

Et patet quod non est securitas domino seculari elemosinam suam taliter impertiri, cum veritas precipit sibi Luce XVI, 9, *ut faciat sibi amicos de mammona iniquitatis*, non autem spirituales et periculosissimos inimicos. Sed Matthei X, 36, dicit Christus: *Inimici eius, domestici eius.*

170^b Nulli * enim plus subdole faciunt scisma in sancta matre ecclesia tamquam magis periculosi heretici quam illi qui videntur esse captales ecclesie induiti vestibus ovium. Unde quamvis tam de laicis quam de clero sint multi heretici, ut patet de tribus personis prescritis que relinquuntur in finali iudicio (de quibus Matthei XXIV, 1), periculosior et communior heresis pululat in clero, cuius (ut alias exposui) sunt tres gradus.

P Primus est quando in clero quis aspirat ad dignitatem ecclesiasticam symoniace pocius propter quemcum et fastum cum eis sequentibus quam meritorum officium spiritualiter serviendi. De ista heresi loquitur decretum I^a, q. I, sub auctoritate Gregorii sic dicentis: *Fertur symoniaca heresis que prima contra ecclesiam Dei diabolica supplantacione surrepsit et in ipso ortu suo zelo apostolice ulcionis percussa atque dampnata est, in regni nostri finibus dominari.*

The most
dangerous heresies
are common
among the
clergy and in
three degrees:

1. Clerks aspire
to office in the
Church for
worldly ends;

9. A in marg.: Conclusio. 13. A in marg.: Conclusio. 15. A in marg.: Conclusio. 21. A A₄: XXIV: decet. 24. A in marg.: In clero. A B in marg.: Nota tres gradus heresie.

28. Decr. II pars, caus. I, q. I, cap. XXVIII.

Tales enim hereticos debet superior in ecclesia et ^{170^a}

P

 precipue verus Christi vicarius extirpare; omnis enim symoniacus est hereticus (ut patet ^{1^a}, q. I. *Quis quis*). Nec videtur aprior destruccio huius heresis quam tollere proprietatem temporalium gracia cuius est talis dignitas symoniace affectata.

2. The clergy
spend money
wrongfully or
board it:

Secundus gradus heresis a prelatis venandus et ab utroque brachio destruendus est, cum persona dotata ecclesie, que debet esse procurator, non dominus elemosinarum datarum pauperibus, ut patet in principio capituli huius et libro III Decretalium, *De Donacionibus*, cap^o: *Fraternitatem*, cum, inquam, talis expendit bona ecclesie prodigaliter in pompa seculi vel consumit ipsa in cognacione vel affectione carnali, aut tertio detinet thesaurum pauperum avare affectione terreni commodi, tunc est periculosus hereticus sed periculosissimus persona conventualis istis conditionibus heresis maculata. Patet ista heresis, ymmo antechristiana vesania ex dicto beati Gregorii posito in decretis XVI^a, q. VII, sic dicentis: *Pervenit ad nos fama sinistra quod quidam episcoporum non sacerdotibus proprie diocesis decimas atque christiano-rum oblaciones conferant, sed pocius laicalibus personis, militum videlicet sive servitorum vel (quod gravius est) eciam consanguineis. Unde si quis amodo episcopus inventus fuerit huius divini precepti transgressor, inter maximos hereticos et pessimos antichristos non minimus habeatur, et sicut Nicena synodus de simoniacis censuit, et qui dat episcopus*

7. A in marg.: Secundus gradus.

3. Decr. II para, caus. I, q. I, cap. V. 11. Decretal. Greg. IX lib. III, tit. XXIV, c. II. 19. Non ex dicto beati Gregorii sed pocius Gregorii VII, vide Decret. II p., caus. I, q. III, c. XIII et XVI, q. VII, c. III. Vide notam Friedbergii, corp. I. c. I, 417. Hunc errorem et Johannes Hus (Opp. I, 194^a) recepit.

P 170° et qui recipiunt ab eo laici, sive pacto sive beneficio, eterni incendii ignibus deputentur. Et multo magis communitas que debet esse religiosior et est in isto peccato pertinacior et antichristus profundior, cuiusmodi forent religiosi, viventes seculariter, distribuentes bona pauperum cognacioni sue, ut fiat mundo inclitus, militaribus atque iuridicis, ut defendant suos redditus, et (quod foret pessimum) si darent cognacioni sue carnalibus et famulis inhabilibus presentacionem ad beneficia ecclesiastica virtute iuris patronatus. Et omnia ista innuit beatus Gregorius.

Q Tercius gradus clericalis heresis est, cum sacerdos occupat statum et bona ecclesie sine hoc quod rependat debitum ministerium ad quod pretextu elemosine et acceptacionis solemnis officii obligatur; talis autem 170° ut * sic excommunicatur a domino, quia si laicus excommunicatur ab homine, eo quod iniuste detinet decimas vel elemosinas debitas sacerdoti, multo plus sacerdos excommunicatur a domino qui iniuste post maiorem obligacionem detinet spirituales elemosinas subditorum. Obligacio, inquam, est maior, cum non licet sibi elemosinas spirituales subtrahere eciam subdito subtrahente elemosinas corporales. Sacerdotes enim Christi debent benefacere persequentibus et diligere inimicos, et iterum substraccio spiritualis elemosine est periculosior, cum minatur perpetuam perdicionem corporis et anime, sed neutrum tam evidenter substraccio elemosine corporalis. Unde Jeremie XLVIII°, 10 dicitur: *Maledictus qui facit opus domini fraudulenter*; et multo magis est maledictus qui recipit onus ducatus gregis dominici, quem vel proditorie dicit in precipicium, vel fraudulenter omnino subtrahit ministerium, de quo dictum est libro VI°,

3. Priests receive the endowments but do not repay them with service.

1. In decret. leges: sive precio sive beneficio.
cior — vivente deest. 5. A A₄: particulariter distribuentes.

4. A A₄: pertinacior — vivente deest. 5. A A₄: particulariter distribuentes.

12. A B

in marg.: Tercius gradus.

cap. XX° et tribus sequentibus. Omnis autem ex-^{170⁴ Q} communicatus etiam rite ab homine est hereticus, et evidencius omnis excommunicatus a Deo. Unde IV^a, q. I *Quod autem, sub auctoritate secunde synodi Nicolaus papa sic loquitur: Hereticos, inquiunt, dicimus tam eos qui ab ecclesia olim proiecti sunt, quam qui post hec a nobis anathematizati sunt. Porro si adhuc nec sic credatis, audite. Preter hos autem aiunt et eos qui fidem simulant confiteri scismaticos esse et eos qui seorsum a comunicantibus nobis episcopis collectas faciunt. Demum vero, et si quidam ab ecclesia super causis quibusdam reprehensi sunt et proiecti et excommunicati, sive ex clero sive ex laicali ordine. Dicimus omnes huiusmodi hereticos atque scismaticos.* Unde glosa dicit ibidem quod omnis excommunicatus est hereticus, et allegat decretum, XXIII^a, q. IV^a, *Ipsa pietas*, et XXIV^a, q. III^a, *Illi*. Et concordant dicta de heresi libro VI°. Omnis enim vel peccans mortaliter est ut sic divisus a communione sancte matris ecclesie quod sonat hereticus.

It is heretical to infringe the privileges of the ecclesie est ut sic hereticus; quod dissipantes legem Roman Church and law-breakers do this.

Item, omnis qui nititur auferre privilegium Romane R e s e n t i a , quia negant fidem quam Christo promiserant in baptismo, in receptione sacerdotalis ordinis et in receptione illius officii, sed iurati sunt specialiter ad defendendum et retinendum (quantum sufficiunt) iura Romane ecclesie et regulas sanctorum patrum (ut patet III° Decretalium *De Iure* 30,

1. A in marg.: Conclusio. 1. A in marg.: *Omnis rite excommunicatus etiam ab homine est hereticus.* 5. A A₄: *Hereticos inquam; B: inquit; recte inquiunt, sicut in decret. supra memorata et infra: preter hos "aiunt".* 8. In decret.: *audite quod subditur.*
14. B: *dilecamus omnes.*

3. 4. Decr. II pars, c. IV, q. I, cap. II. 30. Decr. Greg. IX, lib. II, ut XXIV, c. IV.

R 170^a *Iurando. Ego episcopus*). Quod si in isto contra Romanam ecclesiam incurront perjurium, quomodo non papa primus divideret eos a sua ecclesia cui tam proditorie sic illudunt? Heresis ergo symonia-
5 corum in ingressu non per hostium, in progressu quo prodigaliter consumunt bona pauperum, et maxime in omissione debiti officii curatorum videtur inficere tam ecclesiam quam Romanum imperium.

CAP. XIV.

A 171^a * Antequam respondeam ad magistrales obiectus, Two doubts to be solved:
sunt duo dubia breviter transcurrenda. Primo, quo-
modo stat cum fide scripture dotacio Romane ecclesie. Videtur enim ex multis dictis superius expresse innui
quod non sine gravi peccato altrinsecus potest tale
15 privilegium temporale contra Christi privilegia intro-
duci. Sed videtur probabile (ut alias sepe dixi) quod
illa dotacio sicut et particularium ecclesiarum possunt
sic rationabiliter colorari, quod seculares domini
videntes quod vita exproprietaria qualem Christus et
20 sui apostoli vixerant est seculari ac civili conversacione
perfeccior, et sic ad exonerandum eos, ad accumu-
landum eis meritum, ad multiplicandum milites Probably in its
Christi qui distrahanter mundum a vita mundana, cum it was directed
talis sit ad multiplicandum religionem Christi habilior,
25 dederunt titulo elemosine suum seculare dominium,
non ut sacerdotes Christi civiliter aut seculariter
dominentur, sed ut servantes humilitatem, pauper-
tatem et penalitatem priorem fideliter ministrent
pauperibus clemosinas ad hoc datas, ut vel sic dis-
30 traheretur mundus a conversacione civili et ritu quem

8. imperium; in cod. A sequitur: Myly Czechowe, id est: Carissimi
Bohemi. 10. A in marg.: Materia pro dotacione ecclesie (Above
171^a without mark of reference). 16. A in marg.: Responsio..

and otherwise it is certainly not consistent with Christ's religion. ante Christum observaverant mundiales. Nec credo ^{171^a A quod ista condicione dimissa nec secularium dotacio nec cleri Christi admissio cum religione Christi sit compossibiliter sustinenda; talis autem dotacio, sonans in puram et perpetuam elemosinam, utrimque est a 5 tota trinitate auctorizabilis et fundabilis in scriptura.}

Modern prelates say that Christ was ruler over the world and they inherit his rights (as vicars). Sed hic recalcitrant moderni prepositi, dicentes quod licet eis civiliter ac seculariter dominari, et quod secularis dominacio suit iurepoli debita Christi vicarii, cum Christus dominatus suit seculariter toti mundo. ¹⁰

Unde (ut inquiunt) Constantinus non dotavit ecclesiam, sed illud dominium quod ipse ac predecessores sic occuparunt tyrannice, humiliiter et debite diviserunt, unde Christus, Petrus, Clemens et alii precedentes beatum Silvestrum habuerunt ius plenum ad totum ¹⁵ imperium, sed non erant in possessione ante concessionem humilem Constantini. //

This is a great heresy: Et inter omnes hereses dissipantes religionem ^B christianam et fidem scripture hec est una precipua.

Primo, inquam, claudicat in hoc quod dicit Christum ¹ habuisse ius ad dominandum civiliter, cum conversacione et sermone secundum testimonia sanctorum doctorum exponencium fidem evangelii docebat oppositum. Ipse enim dicit Luce, IX°, 58: *Vulpes foveas habent et volucres celi nidos, filius autem ²⁵ hominis non habet ubi caput suum reclinet.* Super quo dicit venerabilis Beda super Lucam lib. II°, c. IV°: *Quid me propter divicias et seculi lucra cupis sequi, cum tante sim paupertatis ut nec hospiciolum * ^{171^b quidem habeam et non meo utar tecto?}* Et ad istum ³⁰ sensum illud exponitur a beato Jeronymo nec contrarie ab aliquo sancto (ut alias explanavi).

^{1.} A in marg.: Contra dominacionem civilem cleri (Below 171^a without mark of reference). ^{7.} A B in marg.: Opinio heretica. ^{24.} In codd.: Luce VIII. ^{27.} A in marg.: Beda. ^{39.} A: ut nec; sequitur lacuna. A₁: mean hospiciolum.

^{27.} Beda in Lucae evangelium Opp. tom. V, pag. 262.

B 2 Item, si Christus et sui apostoli habuissent ius ad <sup>He and his
171^a</sup> dominandum, et faciliter ex oblacione mundi <sup>apostles refused
all civil power.</sup> potentum possent fuisse positi in possessione pacifica, ut patet de Evangelista et aliis sanctis: sequitur quod ex desidia fuissent valde culpabiles, cum possent ita faciliter quesivisse ius sibi et sue ecclesie et excusasse sibi iniuriantes a sua intrusione. Hoc autem est contra evangelium Luce XXII°, ubi decidens questionem de maioritate inter apostolos dicit quod opposito modo se habet ad ritum gentilem, cum maioritas inter eos attenditur penes maioritatem servicii ex humilitate maiori. Ex quo I^o Petri V^o, 3, capit ipse pro principio quod sui clericorum non sint dominantes in clero.

3 Item, illud est expresse contra iura canonica, cum <sup>2. It is against
the canons.</sup> sub auctoritate Augustini, distinctione VIII^{ta}, canon sic loquitur: *Quo iure defendis villas ecclesie, divino vel humano? Divinum ius in divinis scripturis habemus, humanum ius in legibus regum. Unde quisquis possidet quod possidet? Nonne jure humano? Nam iure divino domini est terra et plenitudo eius. Pauperes et divites una terra supportat. Iure ergo humano dicitur: Villa hec mea est. Tolle, inquit, iura imperatoris et quis audet dicere: Villa hec mea est, meus est iste servus, mea est hec domus? Si autem ut teneantur ista ab hominibus, regum iura fecerunt, vultis reticeamus leges ut gaudeatis?* Unde infra, XCVI^a distinctione, *Constantinus*, incorporat ecclesia cartam cesaris sub forma qua dotavit ecclesiam. Cum ergo lege scripture, lege sanctorum doctorum et iuris canonici non sit fundabilis secularis dominacio cleri

18. 19. A A₁: scriptem habemus; B: scriptis; Corr. e canone.
20. A A₁: possideret.

16. Decr. I pars, dist. VIII, c. I. 28. Dec. I pars, dist. XCVI, c. XIV.

Christi, qua temeritate sompniarent discoli istam ^{171*} blasphemiam?

If Christ could not rule civilty, how can his servants do so?
Ideo (ut sepe diffuse exposui) Christus non potuit 4
dominari civiliter, quomodo ergo doceret servos imi-
tatores precipuos taliter dominari? Nonne dicit Apo- 5
stolus, II^a Corinthiorum, VIII°, 9, quod *pro nobis* inops
et *egenus factus est*? — Nonne recitat apostolus Thy-
motheo suo coepiscopo I, Tim. VI°, 8: *Habentes*, inquit,
alimenta et quibus tegamur hiis contenti simus? Si
ergo sit blasphemia imponere Christo quod sibi non ¹⁰
potest competere, et (ut sepe ostendit dominus Ard-
macanus) non potest competere Christo dominacio
civilis, cum trahit secum de natura rei peccatum veniale,
qua fronte presumeret fidelis imponere redemptori suo
istam blasphemiam, specialiter cum nec ex scriptura ¹⁵
veteris testamenti nec novi sit fundabilis talis dominacio
cleri Christi? Si enim sit fundabilis dicas ubi? Et cum
non sit contradiccio in scriptura sacra, oportet tollere
leges veteris testamenti et novi que sonant in oppo-
situm, ut patet de illis legibus allegatis hic et proximo ²⁰
capitulo. Ymmo cum leges ut plus * necessarie sunt in ^{171*}
scriptura sacra clarius expressate (ut patet IV°, De
Doctrina Christiana), magnum defectum imponeret sic
opinans auctori scripture quod nullibi exprimit domi-
nationem illam tam necessariam sue ecclesie. ²⁵

Christ could not rule either in his godhead or dum deitatem nec secundum humanitatem, ergo non potuit dominari civiliter quoad deitatem. Non est dubium fideli, cum secundum illam non potest esse activus viator proprietarius vel pars populi nec ³⁰
secundum suam humanitatem, sive solus fuerit homo,
sive in puro statu innocencie cum toto suo genere,
sive post lapsum ipso posito capite ecclesie ut est
modo, duobus modis prioribus non foret civilitas, nec
tercio modo foret ipse tam proprietarius. Pro cuius ³⁵

8. A: ad Tim. 27. A: deitatem deitatem; A₁: divinitatem deitatem.

¶ 17° declaracione suppono dictum beati Gregorii, XXXIII° not as to his manhood, since he is one with his spouse, the Church, with whom all would be shared.
 Moralium, capº primo, super illo Job XIXº, 25: *Scio quod redemptor meus vivit. Sciendum, inquit, est quod redemptor unam personam se cum sua ecclesia 5 quam assumpsit exhibuit; de ipso enim dicitur: Qui est caput Christus. Rursumque de eius ecclesia scriptum est: Et corpus Christi quod est ecclesia.*
 Et sequitur quod Christum et ecclesiam unam personam credimus, hoc etiam unius persone actibus 10 signari videamus. Ista fide supposita arguo sic: Non est possibile quod Christus, sponsus ecclesie, faciat vel habeat quicquam humanitus nisi secundum communacionem tocius sue ecclesie, quia aliter esset sponsus ingratus spouse sue, cum sit personaliter sibi ydemp- 15 tificatus, sed quelibet tanta communicacio excludet proprietatem civilem; ergo non est possibile quod Christus sponsus ecclesie vivat secundum proprietatem civilem. Et hec est ratio quare Christus anavit bona 20 communia et Apostolus tantum reprobavit eos qui querunt que sua sunt. Unde Christus nunquam comedit, dormivit vel quomodolibet se habuit humanitus, nisi prius intendendo profectum tocius ecclesie militantis, dormientis et triumphantis, etiam plus quam profectum proprium sue humanitatis. Sed quis diceret 25 personam hominis ut sic proprietarium civilem? Et istum articulum fidei ignorarunt primo apostoli, quando dixerunt: *Magister manduca, et ille: Ego cibum habeo manducare quem vos nescitis,* Johannis IVº, 31, 32. Et super ista ratione fundata est primeva 30 apostolorum religio, vivendo exproprietarie, post- posita vita et occupacione seculari vel civili.

6 Item, supposita veritate opinionis predice, sequitur If the prelates are right, Constantine and all later emperors were heretics, cum veris quod Constantinus post dotacionem ecclesie remansit hereticus sicut et omnes succedentes domini 35 seculares; quod repugnat approbacioni ecclesie. Et

2. A in marg.: *Christus et sua ecclesia sunt una persona.*

consequencia probatur, supponendo tamquam datum ^{171^a falsigraphi quod de iure debetur pape, Christi vicario et clero suo tota civilis dominacio huius mundi.}

since they only handed over a part of what was due and kept back the rest. Et arguo sic: Ad hoc quod debitor vel iniuste aliena detinens sit absolutus quoad Deum, oportet quod plene satisfaciat, sed sic non fecit Constantinus, cum medietatem imperii sibi retinuit. Cum ergo illa medietas fuit tantum debita sicut medietas occidua restituta, videtur quod remansit in debito sicut prius, nam secundum Augustinum, Epistola XXXVII^a, ¹⁰ non dimititur peccatum nisi restituatur ablatum. Unde (sicut dixi in materia De Privilegiis) Deus non ^{* 171^b potest remittere vel licenciare debitorem, ne satisfaciat, et hinc dixi periculosum esse quod quis auctorizet vel soveat sufficientem fugitivum, ne solvat ¹⁵ creditori debitum corporale, dicente Augustino in supradicta epistola ad Macedonium: *Illud, inquit, fidentissime dixerim, eum qui pro homine ad hoc intervenit, ne mala oblata restituat, et qui ad se fugientem, quantum honeste potest, ad restituendum ²⁰ non compellit, socium esse fraudis et criminis.* Numquid credimus prepositum loci refugii posse honeste compellere fugitivum sufficientem, ut vel exeat locum tamquam eius violator, vel quod satisfaciat secundum quantitatem apportati vel sufficientiam fugitivi? Illa ²⁵ enim foret honestas legi Dei consona, sed applausus movens ad detencionem iniustam, et specialiter gracia participii foret diabolica facesia. Ideo (ut sépe dixi) vel oportet negare fidem scripture, rationem et sanctos doctores, vel dicere quod talis defensio sapit hereticam ³⁰ pravitatem. Et idem videtur supposita opinione predicta de dominio cleri Christi; cum enim taciturnitas}

8. A A₁: fuit — medietas: deest. 10. A in marg.: Augustinus.
28. A: fcessia. A in marg.: Tenentur male ablata restitui (Above 171^b without mark of reference).

10. Epistola (CLIII) ad Macedonium Opp. tom. II, pag. 532.

D 171. ⁴ huius sit consensus, consensus autem talis est cum facilitate eque dampnabilis, videtur quod sic opinantes, ex hoc quod sic tacent dicere ius suum et iniuriam in qua dampnabiliter indurantur domini temporales, peccant mortaliiter. Nec valet eis fingere quod beatus Silvester remisit Constantino residuum, quia (ut ista secta credit tamquam principium) non licet Christi vicario vel clero suo vel alienare vel cedere iuri patrimonii crucifixi, sic videlicet quod tam illud quam sibi equivalens sit simpliciter extra possessionem civilem cleri Christi.

E 7 Item, nec est privilegium nec dos nec possessio adquisita Christi vicario nisi pro qua caput Christus fuerat crucifixus, sed Christus non fuit tanta passus pro dotacione civili vel seculari sue ecclesie clericorum, ergo talis dotacio vel dominacio civilis non est pure clero Christi conveniens. Assumptum patet ex hoc quod Christus meruit humano generi totam gratiam et omnia ad ipsam consequentia que haberet, sed iuxta alibi dicta sine gratia et caritate non est similipleriter iusta possessio; ergo nec dos nec privilegium inest clero Christi, nisi quod Christus sibi meruit paciendo; nec credo fidelem contradicere huic sentencie: nam omnes patres veteris testamenti, omnes gentiles post et ante qui vel erant iustificati vel salvati, hoc obtinuerant merito fidei et passionis Christi, cum aliter fuissent dampnati nec unquam ab originali peccato purgati et per consequens-nunquam iustificati moraliter.

Nec dubium theologo qui noscit quomodo homo intendit, meretur vel emit aliqua principaliter et aliqua secundarie, accessorie vel confuse, quin Christus, sicut passus est pro redempcione tocius ecclesie, sic et pro redempcione cuiuslibet membra sui et pro quolibet bono sibi utili ad hunc finem. Si enim dici-

16. A B in marg.: Nota pro quibus Christus passus est. 27. 28. B:

iustificati mortaliter.

mus quod iustus amat omnia, quod sacerdos rite ex-<sup>171^aE
communicat pro decimis et quod homo emendo
equum emat quamlibet partem * eius emibilem, Christus<sup>172^a
ergo omnisciens emendo a patre totum genus huma-
num emit accessorie omne bonum sibi utile vel pri-⁵
vilegium citra Christum. Sic enim dicit Apostolus,
Romanorum VIII°, 32, quod *proprio filio Deus non
pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quo-*
modo ergo non cum ipso omnia nobis donavit? Ideo
so unless civil
rule was the
object of his
crucifixion the
clergy have not
received it.
audenter assero quod vel dominatio cleri moderni est¹⁰
illicita, vel non licet excommunicare pro decimis, vel
Christus crucifixus est pro dominacione illa sue ecclesie
adquirenda; nec aliter est presumibile quod sponsa
Christi vocaret dotem cesaream patrimonium crucifixi.</sup></sup>

It is a mere
fiction to say
that such rule
by the clergy is
not a privilege,
but common
law.
Nec valet fingere quod dominatio illa non sit pri-^F
vilegium sed lex communis, quia est lex privata diu
post fundacionem ecclesie Christi concessa singulariter
clero suo. Ideo patet ex descripcione privilegii quod
sit sibi privilegium notabile pro hac vita. Sic enim
purgacio mortuorum est privilegium sancte ecclesie²⁰
quam tamen multi non appetunt. Minor autem argu-
menti sic ostenditur: Non fuit in Christo falsitas,
dolus sive duplicitas, cum secundum Apostolum, II^a
Corinth. I^o, 18, non fuit in ipso *Est et non*, sed
fuisset cum paribus, si fuisset crucifixus, ut post²⁵
clericatum sui imitatores seculariter dominantur. Ergo
hoc non intenderat paciendo; ipse enim non potuit
dominari seculariter sed vixit pauperem vitam summe
expropriarie; quod et docuit suos precipuos apostolos
quos voluit esse exemplaria imitanda future ecclesie.³⁰
Ipsis enim dixit quod haberent nolitionem possidendi
aurum vel argentum, quod non diligerent mundum
nec mundalia, sed quod omnino relinquerent cuncta

9. A in marg.: *Conclusio. Christus non ad hoc est passus, ut acquirat
dominium clero* (Above 172^a without mark of reference). 15. A B in
marg.: *Ficcio.*

F 172^a que possident et tollentes crucem sequantur eum (ut patet Matthei X^o, Luce XIV° et sepe alibi in evangelio).

Cum ergo in facto movit apostolos suos ad facto et conversacione interpretandum hec mandata secundum dum vitam exproprietariam et penalem, nec unquam innuit eis dominacionem civilem, suisset nimis magnus seductor, si cum istis paribus dominacionem civilem pro statu cleri moderni intendebat ipsis adipiscere. Nam capitalibus exemplaribus in quibus dedit nobis potestatem et regulam vivendi precipit et monuit exemplando oppositum, nec est credibile quod desereret clerum suum, tacens omnino necessarium ad conversationem ipsorum secundum suum beneplacitum regulandam; tunc enim suisset omnino negligens et subdolis, sic quod omnes defectus nostros possemus in suam negligenciam rationabiliter retorquere; quod cum sit nefas dicere, credamus ex fide scripture et testimonio sanctorum doctorum quod in apostolis docuit totum genus cleri sequentis vivere pure ex proprietarie de elemosinis corporalibus laicorum et pro mutuo nexu caritatis habendo, non minus obligavit clerum suum ad retributionem elemosine spiritualis, sic quod clerici sint necessariores et digniores in ecclesia quam econtra, et plus indigent seculares clericis quam econtra, sicut spiritualis elemosina est prestancior corporali, et sic oportet quod laici mendicent elemosinas spirituales a clericis ad quarum retributionem clerici amplius obligantur, sicut oportet ut clerici mendicent elemosinas corporales a laicis ad quarum retributionem multum valde sed non adeo laici sunt astricti, nec graviter feramus maioritatem obligationis huiusmodi, quia hoc redundat in excellenciam clericorum.

21. A A₁: motu nexu. 22. spiritualis in codd. sic et in pluribus locis sequentibus. 29. A B in marg.: Christus plus obligatur creature secundum econtra et similiter sacerdos laico quam econtra (Above 172^b without mark of reference). 30. A A₁: non desist.

Christus enim est plus obligatus creature sue quam ¹⁷² **F**econtra, cum ex lege sua eterna et titulo gracie prevenientis constituit se debitorem suis servis fidelibus, non ut solum daret eis bonum aliquod temporale, sed ut daret eis se ipsum in premium sempiternum; ⁵ tantum autem non potest creatura beata domino obligari, et sic tenetur sacerdos rependere subditis spirituales elemosinas. Ideo (ut dixi proximo capitulo) deficiens a satisfaccione illius debiti gravius excommunicatur a domino, et per consequens periculosius cadit ¹⁰ in heresim in tantum quod, si Deus per impossibile deficeret a debito ad quod se obligavit, graciouse promittendo et meritum proficiendo, ipse foret summus hereticus. Nec seramus graviter quod quantumcunque nobiles quoad mundum ad tantum se humilient pro ¹⁵ Christo quod devenant elemosinarii pauperum subditorum, tum quia Christus nobilissimus recepit ad sui egenciam relevandam tam a viris secularibus quam a devotis feminis elemosinas corporales, tum eciam quia ex tali humiliacione et ministerii complectione ²⁰ crescit prepositi maioritas quoad Deum.

There should be no distinction of secular and regular, but all the clergy should live only on alms.

Sic ergo non est quoad hoc distincio inter fratres, **G** inter possessionatos et inter curatos, viventes de decimis et oblationibus, quin omnes debemus vivere exproprietarie de elemosinis laicorum et omnes debe- ²⁵ mus esse procuratores, non civiles possessores bonorum pauperum, iuxta preceptum Christi Matthei X^o, nec potest conventualis conversacio vel solitaria aut prelacia maior vel minor tollere hoc debitum, sed omnes tenemur esse fideles dispensatores thesauri ³⁰ spiritualis vel corporalis domini secundum mensuram donacionis Christi; illi autem sunt superiores quoad Deum qui instar apostolorum plus deserentes mundum seminant efficacius verbum Dei. Unde ritus moderni

1. A in marg.: Conclusio. 22. A in marg.: Conclusio.

8. Vide supra pag. 296 et seq.

G 17^a isti maxime religioni supperadditi alios iuvando facilitant et alios retardando difficultant, sed utrobius qui ex maiori caritate plus desenderit et docuerit legem domini accepior erit illi; *non enim est personarum accepcio apud Deum*, sed quicunque ex maiori caritate pro illo plus passus fuerit, magis penaliter vixerit et sponse sue magis profecerit, sibi accepior erit.

Ex istis potest speculator perpendere quomodo Religion itself,
perversa est elemosinancium intencio, et per conse- like aims, has
10 quens religio Christiana, nam ubi donata sunt clero been perverted,
temporalia non ut civiliter dominantur, sed ut eccle-
siastica elemosina serviliter dispensetur; non ut pro-
prietarie splendidi vel seculariter conversetur; sed ut
sine personarum acceptione, postposito affectu carnis
15 et sanguinis, elemosina divitum magis egentibus
ministretur; non ut clerus deses in spirituali servicio
contendat seculariter pro primatu, sed ut vigilancius
ex maiori beneficio intendat humilius quomodo se et
suos subditos liberet a reatu. Sed iudicet considerans and pride has
20 statum seculi, que istarum parcium est pocior hiis taken the place
diebus; nam ad tantum invaluit oleum peccatoris of serviceable
quod, ubi dicerentur christiani ex oleo gracie et humili-
imitacione regis justicie, iam nimis multi sunt Anti-
christi ex diffusione olei regis superbie ad cuius
25 probacionem a nominetenus sanctuario Christi incipite.
26 Nonne vendicat * antipapa, vicarius Luciferi, quod
debet super omnes imperatores, reges et principes
seculariter dominari, et ob reverenciam ordinis sibi
30 debet undique secundum modum seculi magis splen-
dide ministrari; et ad hoc intorquet scripturam sacram
et dicta sanctorum. Et idem vendicant multi eius
discipuli, verecundantes vocari subditorum elemosi-

8. A in marg.: Clerus debet esse fidelis dispensator elemosinarum et non debet dominari pompatice super illis (Below 17^a without mark of reference). 22. B: ex eo gracie. 23. A A,: nam nimis.

26. sc. Robertus Gebenensis (Clemens VII.).

**How ecclesiastical narii sive servi, sed conversando excessive seculariter 17° G
cal relegate bp.** introducunt se dominos reciproce nominari. Nam in primitiva ecclesia dixerunt se regulariter esse servos, tempore vero Augustini propter dominacionem insolencium destruendo vicia vocati sunt domini. Sed hodie 5 plane nituntu romissione et commissione in conversacione ostendere quod pretendunt se esse dominos seculares; quod cum repugnat legi Dei et ordini, patet quanta monstruositas foret ex heresi circa fidem scripture sacre in ecclesiam introducta. Corrigendi ergo sunt 10 blasphemi qui denigrant (quantum in eis est) causam Christi martirii, scilicet quod mortuus est pro dominatione seculari suis clericis adquirenda.

St. Thomas died to maintain the right of rebuking kings and enforcing discipline in the clergy. Et sic fingunt ingrati quod sanctus Thomas Cantuariensis obiit pro dominacione seculari ablata clero 15 Anglie restituenda et dominacione civili habita confirmanda. Christus enim econtra mortuus est pro salvacione humani generis et ad docendum suos discipulos et specialiter clerum secularia desideria abnegare (ut dicit Apostolus ad Titum II°). Et sanctus 20 Thomas mortuus est ad constanter corripiendum reges et dominos, ne precipitent clerum in officio seculari nec impedian quominus corripiatur a suo episcopo, et per consequens ad docendum episcopos nostre provincie ne ab ista correpcione, et per conse- 25 quens a defensione privilegiorum et iuris ecclesie timore servili de ammissione temporalium retrahantur. Et utinam sacerdotes superiores nostri regni addiscerent intellectu et affectu istam geminam lectionem.

Objection: All things belong to Christ and he has given all to his vicars. Sed contra dicta arguitur per hoc quod omnia bona mundi sunt patrimonium crucifixi, sed totum suum patrimonium concessit Petro et eius vicariis: ergo illorum sunt omnia bona mundi, licet ergo eis super suo patrimonio dominari.

2. A in marg.: Unde prelati ecclesie vocantur domini. 14. A in marg.: Ficcio. 30. A A₁: oblitus; A in marg.: Contra. Obieccio.

H¹⁷²^a Hic concedenda est conclusio (ut alias diffuse ex- posui), nam *iusti sunt omnia iure poli* (ut docet Apostolus, Romanorum VIII°, et Augustinus, epistola XXXVII^a, ad Macedonium). Unde clerici debent sequi patrem suum abiendo dominacionem civilis, dominando pure evangelice ex titulo caritatis. Hoc enim habent exemplatum a Christo et aliud usurpant a cesare; quod si plus apprecentur imitari cesarem quam Christum, quis dubitat quin ex degeneracione perdunt utrumque? Potest ergo clerus habere quotlibet bona ex titulo elemosine ad supplendum suum officium et distribuendum pauperibus, et in hoc imitarentur Christum et eius apostolos, non autem in dominando civiliter, cum hoc foret oppositum in adiecto, et secundum istam rationem foret eis patrimonium crucifixi. Unde consideraremus ne blasphemie nominemus occupationem bonorum Christi abutendo eis heretice (ut dictum est in fine proximi capituli) vel ne nominemus divicias secundum illam rationem patrimonium crucifixi. Si, inquam, sit patrimonium crucifixi, faciamus ^b ut utendo eis ad similitudinem crucifixi imperciamur ea fideliter membris pauperibus crucifixi, ut demum participemus merito crucifixi, unde abusus noster foret maxime revocabilis considerando attente de nomine patrimonii crucifixi.

I Contra ista arguo, primo quod omnia bona ecclesie, sive in laicis sive in clero, sunt de patrimonio crucifixi, ipse enim est heres habens in capite omnia bona mundi, et nos titulo adpcionis filialis participamus

Answer:
It is true that
the righteous
have all things,
but to use them
in Christ's
service.

1. A in marg.: Responsio. Iusti sunt omnia. 10. B in marg.: Clerici titulo elemosine possunt habere quotlibet bona. 12. A in marg.: Nota de patrimonio crucifixi. Nota quomodo sacerdotes debent dominari evangelice toti mundo et non aculariter cesarem imitando (Below 172^a without mark of reference). 26. Prima racio. Color pro dominacione civili cleri. 29. B: adpcionis finalis.

4. Ep. CLIII in the modern Editions. 18. Vide supra pag. 297.

Objection:
All things are
Christ's,

eorum. Nam Psalmo VIII°, 8, de illo dicitur: *Omnia subiecisti sub pedibus eius, et Luce X^o, 22, dicit iste primogenitus ex multis fratribus: Omnia mihi tradita sunt a patre meo, et Psalmo II° alloquitur pater eum: Postula a me et dabo tibi gentes here- 5 ditatem tuam, et possessionem tuam terminos terre.*
 therefore his
chief followers
have a special
right to posse-
sion.

Ex istis sic arguo: Nemo vere possidet quicquam in terra nisi vel Christus vel eius filius, sed quicquid talis possederit, est patrimonium crucifixi, ergo nemo de iure quidquam possidet nisi titulo patrimonii,¹⁰ crucifixi, et per consequens superiores filii, cuiusmodi sunt clerici et specialiter eius vicarii, prius et excellencius debent possidere de eius patrimonio quam alii seculares.

Answers:
This also is
true;

Hic dicitur quod utraque conclusio est concedenda. Nam iure altissimo habet ipse tam secundum deitatem,¹⁵ quam secundum humanitatem omnia bona mundi, et secundum derivationem ab ipso fonte iusticie, secundum gradus dignitatum participant alii bonis suis, in tantum quod si ipse non fuisset incarnatus, non fuisset in toto genere humano lapso simpliciter,²⁰ iusta possessio, sic quod omnes patres veteris testamenti quibus Deus disposuit regnum, sive gentiles ut Job, Nabuchodonosor et similes, sive Hebrei tempore utriusque legis, omnes, inquam, receperunt possessiones iure Christi; qui passione sua rectificavit titulos,²⁵ omnium membrorum suorum, ymmo quodammodo profuit toti mundo, cum omnes dampnati, omnia inanimata, et breviter tota universitas creata recipit quandam perfectionem secundam ex vita Christi, cum totus mundus secundum quamlibet partem sui ratione,³⁰ meriti Christi perfectionem servit Deo, cum aliter mundus foret colobon, et partes inordinate forent perpetuo sibi ipsis contrarie.

9. A A: ergo — crucifaci deest. 14. A in marg.: Responsio. Omnis dominatio et iusta possessio est instituta ex vita Christi et sua passione.
 21. A in marg.: Conclusio. 24. Codd.: omnes in quantum. 29. A: et vita. 33. colobon in codd. recte colobos id est: truncatus.

17.^a K Ideo creditur probabiliter quod Christus necessitatus fuit lapsu supposito ad suam fabricam reparandam.

Ideo dicit Luce ultimo quod oportuit Christum pati.

Omnis ergo domini seculares et breviter omnia membra ecclesie titulo illius domini utuntur patrimonio crucifixi, et ideo oportet quod omnes eius filii, tam clerici quam laici, caveant de abusu. Et ita concedendum est quod clerici et specialiter Christi vicarii habeant prius et perfeccius patrimonium crucifixi; sed tunc oportet quod imitentur modum suum habendi et utendi quantum sufficiunt. Ipse enim habuit hec in via puro titulo gracie et humane elemosine et precise sub illa mensura sub qua fuit exproprietary necessarium ad edificationem ecclesie et medium ad supportandum ministerium spirituale, et idem genus modi habendi reliquit appropriate clericis sortis sue, ut patet XII, q. I^a, *Clericus*. Iste autem est modus habendi perfeccior, quia a modo mundano distraccior et modo habendi beatorum similius. Quando enim triumphantes vitam eternam possidebunt, Deus eos constituit super omnia bona sua, et tunc non habebunt usum vescendi vel corporalem imperfectum ut modo, sed usum spiritualem per intentionem in verbo, et de quanto viator ceteris paribus plus ad talēm usum accesserit, de tanto perfeccius procedit; quod faciunt huius qui plus laborant ad edificationem ecclesie et stricte, humiliter et immundialiter accipiunt graciam necessitatis nature, quantum requiritur pro hoc fine.

L Sed secundo obicitur per hoc quod Christus fuit simul rex et sacerdos humanitus, sed omne privilegium quod habuit humanitus concessit Petro et eius vicariis, ergo ipsi debent esse simul reges et sacerdotes,

17. B in marg.: Nota titulum Christi ad habendum temporalia.

21. A A₁: constituet. 30. A in marg.: Secunda racio.

17. Decret. II pars, causa XII, q. I, c. V.

Objection:
a. Christ was
both king and
priest, so the
Popes should be
the same.

habentes utrumque gladium. Sic enim legitur apostolos 17° L habuisse tempore capcionis Christi duos gladios, et Petro precepit Christus quod poneret gladium suum in vaginam. Ex quo verbo innuitur quod ecclesia Christi et navicula Petri debent habere utrumque gladium, ut notat beatus Bernardus et quotlibet iura canonica cum concordanciis doctorum. Et hoc videtur beatum Petrum innuere I^a Petri II°, 9, quando dicit: *Vos estis genus electum, regale sacerdotium etc.*

*Answers:
Christ had
righte which he
did not give to
Peter.* Hic respondeo concedendo maiorem, sed nego 10 minorem tamquam summe hereticam. Christus enim habuit humanitus ius primogeniture nomine redemptoris humani generis et nomine capitis universalis ecclesie cum multis aliis singularibus privilegiis, que nec quanta potuit facere inesse Petro vel alicui vicario 15 Christi formaliter, sicut Augustinus recitat super Joh., Omelia VI^a. Verumtamen Augustinus recitat super Joh., Omelia V^a, Christus potuit communicasse Petro, Johanni vel alteri potestatem, ut christiani baptizarentur in nomine eorum, si sic voluisset, sed nec voluit nec 20 docuit, quod implicat quod non sic potuit voluisse.

Sed ulterius concedo (ut sepe alias) quod nedum ecclesia sed clerus Christi habet utrumque gladium. Ecclesia quidem cum habeat duas partes, scilicet clerum et laycos, quarum prior pars habet gladium spiritualem 25 in se formaliter et pars laycalis secundum principes seculi habet gladium corporalem in se formaliter.

Intelligo autem per utrumque gladium ad sensum M misticum potentiam castigandi, priorem potentiam

10. A in marg.: Responsio. 12. B: ius deest. 14. B in marg.: Si Christus habuit potestatem coercendi homines corporali ratione sue regalie, unde est quod sibi competere dominiari civiliter denegatur. 22. A B in marg.: Nota qualiter ecclesia habet duos gladios (A: Below 17° without mark of reference). 28. B in marg.: Quid signant duo gladii ecclesie. B: ad sensum — gladium potestatem deest.

18. Aug. In Joh. Ev. cap. I, tract. V. Opp. tom. III, pars II, pag. 323.

M : 73^a castigandi spiritualiter tam filios ecclesie quam etiam inimicos, et secundum gladium potestatem corporaliter cohercendi. Et cum iste due partes ecclesie sicut omnia eius membra in omnibus que habent communificant, patet quod utraque istarum parcium habet modo suo utrumque gladium, modo quo loquitur Apostolus II^a Corinthiorum II°, 3: *Meum gaudium omnium vestrum est.* Sacerdos itaque habet gladium spirituale in se formaliter et sue iurisdiccioni subiectum, ut regulet eius usum. Sed ad hoc requiritur 73^b noticia utriusque testamenti, * ut sciat docere quomodo et qualiter est ille gladius exercendus; aliter enim non daret Deus gladium illum in manus ydiote, frenetici sive litargici, qui non sciat uti ipso, ad defensionem ecclesie secundum regulas pugnandi quas Christus instituit, sed omnino ad dampnum vel perturbationem ecclesie. Habet ergo secularis gladium temporale in se subiective ad illud officium exequendum; sacerdos autem habet, si sciverit, illum 20 gladium obiective ad eius officium regulandum, et sic utraque pars ecclesie comparticipat fructu gladii utriusque. Christus autem fuit simul rex et sacerdos, habens in se subiective utrumque gladium, modo quo impossibile fuit ut Petro vel eius vicario communicetur, eo quod principium generis et exempliar oportet esse perfectius, habens simplicius omnes rationes tocius generis christiani. Unde oportet quod post illud caput sive principium tocius christiani generis sint duo rami disparis vicarie, scilicet laicorum et 30 clericorum; et in illis ramis fundatis in eadem vite sunt quoad subiectacionem impermixte due maneris potestatum. Nec sufficit aliquis Christi vicarius sine peccato plene exercere unam illarum potestatum; multo magis ipsis confuse commixtis. Unde ad figu-

The spiritual sword is formally committed to the priest,

with an indirect control of the secular sword, which is in the hands of the laity.

The powers which were in Christ the vine are divided between the branches.

27. B: Unde oportet — christiani generis deest.

30. A A₂: cleri-

randum illas potestates precipit Christus gladios eius¹⁷³ M virtutibus et dissinivit sufficienciam in duobus. Et (ut notat beatus Bernardus ad papam Eugenium) per hoc quod precipit Petro ponere gladium in vaginam, prohibuit clero in persona vel causa sua execucionem 5 gladii corporalis. Christus autem servans inseparabiliter summum gradum innocencie, scivit sine defectu vel confusione utrumque gladium regulare et utriusque status honores accipere (ut alias explanavi), nec potuit cum istis statibus civiliter dominari.¹⁸⁰

If it is asked where in Scripture rule is forbidden to the clergy, we reply by asking where it is allowed. Et si queratur ubi scriptura prohibet clerum civiter dominari, interrogo sic querentem unam aliam questionem: Cum omne privilegium ecclesie sit fundabile in scriptura, ubi in scriptura fundatur clero potestas vel utilitas taliter dominandi? Nam secundum Augustinum, IIº De Doctrina Christiana, in fine: *Si aliquid utile est, ibi invenitur; sed nulla talis cleri dominacio ibi invenitur, ergo nulla talis cleri dominacio est utilis.* Maior istius rationis est assertio archidoctoris Augustini qui multum horrebat mendacium; que maior vel est necessaria vel summe heretica, quod non dicetur ob reverenciam tanti sancti. Et pro minori huius argumenti est plana induccio per singulas partes alterius testamenti; vel si non sit plana induccio, dicat falsigraphus ubi fundatur clero Christi taliter dominativa possessio. Nam tam necessarium et tam notabile privilegium foret ab auctore scripture et capite ecclesie alicubi expressatum. Sed ego non reperi, nisi dicatur yronice vel per antifrasim quod

1. A: gladios eius; A₂: gladios . . . . . virtutibus. B: gladios anis (sic) virtutibus. 3. A in marg.: Bernhardus. Nota. 11. A in marg.: Vide cap. XXII. huius; que verba in textum codicis A₁ inciderunt. 14. A A₁: fundatur deest. B: fundabatur. A₁ corr. in marg.: datur. 16. A in marg.: Augustinus. 17. A in marg.: Nota rationem. 29. A B in marg.: Nota quod dominacio civilia cleri non est fundabilia nisi yronice.

3. Bernhardi de Consideracione lib. IV. Opp. pag. 1036.
15. cap. XLII. Rec. 63. Opp. tom. III, pars I, pag. 44.

N° 173^a in hiis tribus locis fundatur dominatio civilis clericorum. Primo in illo Luce XXII°, 25, 26: *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic; ubi*
173^b notum est * quod Christus approbavit dominacionem Three texts that
5 secularem regum gentilium, ut patet de Job, de Nabu-
chodonosor et de aliis regibus tam preteritis quam
futuris. Sed iuxta beatum Bernardum interdixit eam
6 suis apostolis. Secundus locus scripture in quo taliter
fundaretur seculare dominium clericorum foret precep-
*tum Christi Matthei X^o, 9: *Nolite possidere aurum**

they could be
taken ironi-
cally.

neque argentum; iuxta quod locutus est Petrus ceco,
*7 ut legitur Actorum III, 6°, dicens: *Argentum et aurum**

Opinion of
Henry de
Gandano.^c

non est mihi, quod autem habeo hoc tibi do. Et
8 hinc tradit pro regula, V^o capitulo sue prime epistole,
9 quod non simus dominantes in clero sed forma facti
gregis ad deserendum mundum et eius concupiscen-
cias, non coacte et invite, sed sponte et ex animo.
10 Tercius locus scripture est dictum Apostoli, I^o Tim.
*VI°, 8, dicentis: *Habentes ergo alimenta et quibus**

Three texts that
 might do if
 they could be
 taken ironi-
 cally.

11 tegamur, hiis contenti simus. Ille autem non est
contentus alimento et tegumento qui ultra hec exigit
nedum temporalium superaffluenciam ad ministrandum
sed ad dominandum, nec solum clericaliter sed se-
culariter. Unde contendimus instancius circa iuri-
12 diccionem et secularem dominacionem tamquam nobis
privilegium requisitum, quod tangit Doctor Solempnis,
13 VI° quolibet q. XXIII^a, sed cum formidine; quod,
14 inquit, ecclesiastici temporalium habeant jurisdiccionem
forte non multum expedit et erat forte venenum

7. 8. B: *eam apostolis.*15. A: *sub forma.*17. B: *et vite.*18. A: *apostoli apostoli.*27. A B in marg.: *Henricus (B addit:**hereticus) de Gandano; hereticus — hec distinccio non ad Henricum sed**ad Johannem de Gandavo pertinet.*

27. Doctor Solemnis. This is the distinguishing name of Henricus de Gandano († 1295); comp. Jöcher, Gelehrtenlexicon, II, 1503; Fabricius, Bibl. lat. III, 200.

quod legitur cecidisse in ecclesia Dei tempore Con- 173° N
stantini qui in iurisdicione sua dotavit ecclesiam, sed
non assero.

who was very Iste autem doctor reprobatus fuit acute, quia trac- O
mild in his ex- tavit de potestate pape, ideo innuit cum formidine 5
pressions. quod debuit constanter asserere, ut docet Hugo de
 Sancto Victore, libro II° De Sacramentis, parte II°,
 capitulo III° et VII°. Nam quod amplius est quam
 liber usus fructus in clero, vergens ad ritum munda- 10
 num, malum est, quia sacerdotalis officii tardativum.
 Cum ergo in istis locis scripture non fundatur clero
 civilitas sed plane contrarium, nec est scriptura sibi
 ipsi contraria, utinam illud dominium esset suspensum
 a clero, quo usque in scripture sacra eius invenerit 15
 fundamentum, et vellem si Deo placeret quod nullus 15
 sacerdos haberet primatum vel privilegium ecclesie
 quo usque cartam illius invenerit in scripture. Cum
 enim nemo debet privilegium appetere nisi sibi utile,
 et secundum Augustinum *si utile est, ibi invenitur,* 20
 videtur quod ad clericum privilegiandum pertinet 20
 quod cartam tam autenticam inveniat in scripture;
 tunc enim laboraremus circa eius noticiam, niteremur
 in deposicione sic nobis adversaria ex deformitate
 vite nostre ad cartam illam. Et tertio non accep- 25
 taremus tantum onus nisi quasi nolentes ad magnam 25
 instanciam populi pro spirituali suffragio nos urgentis.

All ceremonies Si autem arguitur per locum a simili quod ritus
should likewise be grounded in nostrum non valent, cum non sint fundabiles in scrip-
Scripture. tura, dico quod docto hoc de quocunque ritu est
 conclusio concedenda, quia tunc non sonaret ritus 30
 talis pietatem vel religionem Christi. Unde pro illis
 que non expresse docentur in scripture sacra, si
 quadam evidencia topica suadentur, non debemus

12. 13. A A₁: sibi ipsa. 29. A in marg.: Nota. 30. B: tunc
 sonaret. 33. A in marg.: Quomodo debet defendi et teneri scripture
 sacra. Ritus. B in marg.: Contendendum non est contra ritus dum topics
 fundantur in scripture.

O 173^a multum contendere sed conclusiones expressas ipsius scripture omnibus modis defendere. Et error huius sententie fecit divinam theogiam contempni et leges exteris exaltari; de quo conqueritur dominus 5 per prophetam Osee VIII°, 12: *Scribam, inquit, ei multiplices leges meas que velut alienae computate sunt.* Et revera rex et lex sua sese in dilectione et odio * consequuntur. Et hec est causa tocius confusionis ecclesie, quod claudicat plus intendens 10 legi humanitus superaddite quam divine.

P Et si queratur ubi in scriptura fundatur lex supradicta fundans dotacionem ecclesie, dicitur quod fundacio proporcionaliter ad eius necessitatem fundatur implicite in illo Luce XVI°, 9: *Facite vobis amicos 15 de mammona iniquitatis,* et in illo I^a Tim. VI°, 17: *Divitiis huius seculi precipue non sublime sapere, nec sperare in merito diviciarum, sed facile tribuere,* et in illo Luce X^o, 5, 7: *In quamcunque domum intraveritis ibi manete edentes et bibentes que apud 20 illos sunt: dignus est enim operarius mercede sua.* Nunquam autem fundari potest in scriptura quod sacerdocio Christi conveniat dominacio civilis et sicut non est contendendum circa sequelam tante dotacionis ex scripturis cum merito clericorum, sic non est 25 contendendum circa ablacionem eius si eveniat, nisi forte de quanto docetur ex scriptura quod auferrens excedit regulam caritatis vel quod occupatio illorum bonorum per clerum foret sancte ecclesie utilior.

30 Tercio arguitur per hoc quod dominacio civilis est perfecta tam a Christo quam a philosophis approbata; perfecciori ergo parti ecclesie debet potestas illa infundi per Christum a quo est omnis potestas.

Scriptural authorities for the true law of endowment

11. A in marg.: Questio. Nota fundacionem dotacionis ex lege Del.
23. B: non est concedendum. 25. B: concedendum circa ablacionem si. 30. A in marg.: Tertia obieccio.

Objections:
3. Rule is a perfection and so belongs to the more perfect part of the Church.

Sicut ergo beatus Silvester non accepit illam partem ¹⁷³⁴ P imperii a Constantino, sic nec aliquis sacerdos cuiusquam terreni principis accepit ab eo dominacionem huiusmodi secularem sed immediate a Christo; prius enim tempore vel natura fuit beatus Silvester dignus ⁵ habere dominacionem illam imperii quam cesar sibi diviserat, et per consequens prius fuit data a Deo, quam cesar ipsam sibi resignaverat, et cum equie digni fuerunt prius alii Christi vicarii, videtur quod eciam illis insuit potestas taliter dominandi. Et ista ¹⁰ videtur sentencia cuiusdam Nicolai Putanensis super epistolam ad Romanos, qui vocat episcopos ex hinc miseros, quod volunt se subicere in onere tributi et aliis serviciis exactis a brachio seculari. Et fundat se super dicto Apostoli Hebreis VII°: *Omnimodo ,5 maior est ille qui benedicit, quam ille cui benedicitur,* et per hoc probat Apostolus quod Melchisedech rex Salem qui gessit typum Christi fuit maior quam Abraham cui benedixit (ut legitur Gén. XIV°). Sicut ergo sacerdotium est dignius imperio, sic oportet ²⁰ Romanum pontificem esse dignorem imperatore accipiente imperium ab illo pontifice, et per consequens, oportet conferentem habere illud imperium, et non esse subiectum suo elemosinario, quia tunc non foret papa omnimode ipso maior, sed secundum ²⁵ eandem rationem qua benedicit et consert sibi spirituale imperium foret ipso subieccior.

Answer: In isto punto sunt nimis multi maniaci, putantes Q nedum maiores sacerdotes sed minores singulos debere

6. 7. B: sibi dimiserat.   8. A A₁: ipsam deest.   n. A in
marg.: Nicolaus Putanensis.   28. A in marg.: Responso. Arguitur
pro dominacione civili sacerdotum et dissolvitur (Below 1734 without mark
of reference).

15. Verba apostoli ad Heb. VII, 7: *Sine ulla autem con-
tradicione, quod minus est a meliori benedicitur.*

H¹⁷²^a Hic concedenda est conclusio (ut alias diffuse ex-
posui), nam *iusti sunt omnia iure poli* (ut docet
Apostolus, Romanorum VIII°, et Augustinus, epistola
XXXVII^a, ad Macedonium). Unde clerici debent sequi
5 patrem suum abiendo dominacionem civilem, domi-
nando pure evangelice ex titulo caritatis. Hoc enim
habent exemplatum a Christo et aliud usurpant a
cesare; quod si plus apprecentur imitari cesarem
10 quam Christum, quis dubitat quin ex degeneracione
perdunt utrumque? Potest ergo cleris habere quotlibet
bona ex titulo elemosine ad supplendum suum offici-
um et distribuendum pauperibus, et in hoc imita-
rentur Christum et eius apostolos, non autem in
15 dominando civiliter, cum hoc foret oppositum in
adiecto, et secundum istam rationem foret *eis* patri-
monium crucifixi. Unde consideraremus ne blasphemem
nominemus occupationem bonorum Christi abutendo
eis heretice (ut dictum est in fine proximi capituli)
20 vel ne nominemus divicias secundum illam rationem
patrimonium crucifixi. Si, inquam, sit patrimonium
172^b crucifixi, faciamus * ut utendo eis ad similitudinem
crucifixi imperciamur ea fideliter membris pauperibus
crucifixi, ut demum participemus merito crucifixi,
unde abusus noster foret maxime revocabilis consi-
25 derando attente de nomine patrimonii crucifixi.

I Contra ista arguo, primo quod omnia bona ecclesie,
sive in laicis sive in clero, sunt de patrimonio crucifixi,
ipse enim est heres habens in capite omnia bona
mundi, et nos titulo adpcionis filialis participamus

Answer:
It is true that
the righteous
have all things,
but to use them
in Christ's
service.

1. A in marg.: Responsio. *Iusti sunt omnia.* 10. B in marg.:
Clerici titulo elemosine possunt habere quotlibet bona. 12. A in
marg.: Nota de patrimonio crucifixi. Nota quomodo sacerdotes debent
dominari evangelice toti mundo et non seculariter cesarem Imitando
(Below 172^b without mark of reference). 26. Prima racio. Color pro
dominacione civili cleri. 29. B: adpcionis filialis.

Objection:
All things are
Christ's,

4. Ep. CLIII in the modern Editions. 18. Vide supra
pag. 297.

eorum. Nam Psalmo VIII°, 8, de illo dicitur: *Omnia subiecisti sub pedibus eius*, et Luce X^o, 22, dicit iste primogenitus ex multis fratribus: *Omnia mihi tradita sunt a patre meo*, et Psalmo II° alloquitur pater eum: *Postula a me et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terre*.

*therefore his
chief followers
have a special
right to posses-
sion.*

Ex istis sic arguo: Nemo vere possidet quicquam in terra nisi vel Christus vel eius filius, sed quicquid talis possederit, est patrimonium crucifixi, ergo nemo de iure quidquam possidet nisi titulo patrimonii crucifixi, et per consequens superiores filii, cuiusmodi sunt clerici et specialiter eius vicarii, prius et excellencius debent possidere de eius patrimonio quam alii seculares.

*Answer:
This also is
true;*

Hic dicitur quod utraque conclusio est concedenda. Nam iure altissimo habet ipse tam secundum deitatem quam secundum humanitatem omnia bona mundi, et secundum derivationem ab ipso fonte iusticie, secundum gradus dignitatum participant alii bonis suis, in tantum quod si ipse non fuisset incarnatus, non fuisset in toto genere humano lapsus simpliciter iusta possessio, sic quod omnes patres veteris testamenti quibus Deus disposuit regnum, sive gentiles ut Job, Nabuchodonosor et similes, sive Hebrei tempore utriusque legis, omnes, inquam, receperunt possessiones iure Christi; qui passione sua rectificavit titulos omnium membrorum suorum, ymmo quodammodo profuit toti mundo, cum omnes dampnati, omnia inanimata, et breviter tota universitas creata recipit quandam perfectionem secundam ex vita Christi, cum totus mundus secundum quamlibet partem sui ratione meriti Christi perfectius servit Deo, cum aliter mundus foret colobon, et partes inordinate forent perpetuo sibi ipsis contrarie.

9. A A: ergo — crucifixi deest. 14. A in marg.: Responsio. Omnis dominatio et iusta possessio est instituta ex vita Christi et sua passione. 21. A in marg.: Conclusio. 24. Codd.: omnes in quantum. 29. A: et vita. 32. colobon in codd. recte colobos id est: truncatus.

172^a K Ideo creditur probabiliter quod Christus necessitatus fuit lapsu supposito ad suam fabricam reparandam.

Ideo dicit Luce ultimo quod *oportuit Christum pati.*

Omnis ergo domini seculares et breviter omnia membra ecclesie titulo illius domini utuntur patrimonio crucifixi, et ideo oportet quod omnes eius filii, tam clerici quam laici, caveant de abusu. Et ita concedendum est quod clerici et specialiter Christi vicarii habeant prius et perfeccius patrimonium crucifixi;

10 sed tunc oportet quod imitentur modum suum habendi et utendi quantum sufficiunt. Ipse enim habuit hec in via puro titulo gracie et humane elemosine et precise sub illa mensura sub qua fuit exproprietary necessarium ad edificationem ecclesie

15 et medium ad supportandum ministerium spirituale, et idem genus modi habendi reliquit appropriate

173^a clericis sortis sue, ut patet XII, q. I^a, *Clericus.* Iste autem est modus habendi perfeccior, quia a modo

mundano distraccior et modo habendi beatorum

20 similiior. Quando enim triumphantes vitam eternam possidebunt, Deus eos constituit super omnia bona sua, et tunc non habebunt usum vescendi vel corporalem imperfectum ut modo, sed usum spiritualem

per intencionem in verbo, et de quanto viator ceteris

25 paribus plus ad talem usum accesserit, de tanto perfeccius procedit; quod faciunt huius qui plus laborant ad

edificationem ecclesie et stricte, humiliter et immundialiter accipiunt graciam necessitatis nature,

quantum requiritur pro hoc fine.

L Sed secundo obicitur per hoc quod Christus fuit simul rex et sacerdos humanitus, sed omne privilegium quod habuit humanitus concessit Petro et eius vicariis, ergo ipsi debent esse simul reges et sacerdotes,

Objection:
2. Christ was both king and priest, so the Popes should be the same.

17. B in marg.: Nota titulum Christi ad habendum temporalem.
21. A A₁: constituet. 30. A in marg.: Secunda racio.

17. Decret. II pars, causa XII, q. I, c. V.

habentes utrumque gladium. Sic enim legitur apostolos 17° L habuisse tempore capcionis Christi duos gladios, et Petro precepit Christus quod poneret gladium suum in vaginam. Ex quo verbo innuitur quod ecclesia Christi et navicula Petri debent habere utrumque 5 gladium, ut notat beatus Bernardus et quotlibet iura canonica cum concordanciis doctorum. Et hoc videtur beatum Petrum innuere I^a Petri II°, 9, quando dicit: *Vos estis genus electum, regale sacerdotium etc.*

Answer:
Christ had
rights which he minorem tamquam summe hereticam. Christus enim
did not give to
Peter.
Hic respondeo concedendo maiorem, sed nego 10
habuit humanitus ius primogeniture nomine redemptoris humani generis et nomine capititis universalis ecclesie cum multis aliis singularibus privilegiis, que nec quanta potuit facere inesse Petro vel alicui vicario 15 Christi formaliter, sicut Augustinus recitat super Joh., Omelia VI^a. Verumtamen Augustinus recitat super Joh., Omelia V^a, Christus potuit communicasse Petro, Johanni vel alteri potestatem, ut christiani baptizarentur in nomine eorum, si sic voluisset, sed nec voluit nec 20 docuit, quod implicat quod non sic potuit voluisse.

Sed ulterius concedo (ut sepe alias) quod nedum ecclesia sed clerus Christi habet utrumque gladium. Ecclesia quidem cum habeat duas partes, scilicet clerum et laycos, quarum prior pars habet gladium spiritualem 25 in se formaliter et pars laycalis secundum principes seculi habet gladium corporalem in se formaliter.

Intelligo autem per utrumque gladium ad sensum M misticum potentiam castigandi, priorem potentiam

10. A in marg.: Responsio. 12. B: ius deest. 14. B in marg.: Si Christus habuit potestatem coercendi homines corporali ratione sue regalie, unde est quod sibi competere dominari civiliter denegatur. 22. A B in marg.: Nota qualiter ecclesia habet duos gladios (A: Below 17° without mark of reference). 28. B in marg.: Quid signant duo gladii ecclesie. B: ad sensum — gladium potestatem deest.

18. Aug. In Joh. Ev. cap. I, tract. V. Opp. tom. III, pars II,
pag. 323.

¶ 73^a castigandi spiritualiter tam filios ecclesie quam etiam
 inimicos, et secundum gladium potestatem corporaliter
 cohercendi. Et cum iste due partes ecclesie sicut
 omnia eius membra in omnibus que habent communis
 cant, patet quod utraque istarum parcium habet
 modo suo utrumque gladium, modo quo loquitur
 Apostolus II^a Corinthiorum II°, 3: *Meum gaudium
 omnium vestrum est*. Sacerdos itaque habet gladium
 spirituale in se formaliter et sue iurisdiccioni sub-
 iectum, ut regulet eius usum. Sed ad hoc requiritur
 73^b noticia utriusque testamenti, * ut sciat docere quo-
 modo et qualiter est ille gladius exercendus; aliter
 enim non daret Deus gladium illum in manus ydiote,
 frenetici sive litargici, qui non sciat uti ipso, ad
 15 defensionem ecclesie secundum regulas pugnandi
 quas Christus instituit, sed omnino ad dampnum vel
 perturbationem ecclesie. Habet ergo secularis gladium
 temporale in se subiective ad illud officium ex-
 quendum; sacerdos autem habet, si sciverit, illum
 20 gladium obiective ad eius officium regulandum, et sic
 utraque pars ecclesie comparticipat fructu gladii
 utriusque. Christus autem fuit simul rex et sacerdos,
 habens in se subiective utrumque gladium, modo
 quo impossibile fuit ut Petro vel eius vicario com-
 25 munitetur, eo quod principium generis et exemplar
 oportet esse perfectius, habens simplicius omnes
 raciones tocius generis christiani. Unde oportet quod post
 illud caput sive principium tocius christiani generis
 sint duo rami disparis vicarie, scilicet laicorum et
 30 clericorum; et in illis ramis fundatis in eadem vite
 sunt quoad subiectacionem impermixte due manes
 potestatum. Nec sufficit aliquis Christi vicarius sine
 peccato plene exercere unam illarum potestatum;
 multo magis ipsis confuse commixtis. Unde ad figu-

The spiritual sword is formally committed to the priest,

with an indirect control of the secular sword, which is in the hands of the laity.

The powers which were in Christ the vine are divided between the branches.

27. B: Unde oportet — christiani generis deest.

30. A A₂: cleri-

randum illas potestates precipit Christus gladios eius¹⁷³ M virtutibus et diffinivit sufficienciam in duobus. Et (ut notat beatus Bernardus ad papam Eugenium) per hoc quod precipit Petro ponere gladium in vaginam, prohibuit clero in persona vel causa sua execucionem⁵ gladii corporalis. Christus autem servans inseparabiliter summum gradum innocencie, scivit sine defectu vel confusione utrumque gladium regulare et utriusque status honores accipere (ut alias explanavi), nec potuit cum istis statibus civiliter dominari.¹⁰

If it is asked where in Scripture rule is forbidden to the clergy, we reply questionem: Cum omne privilegium ecclesie sit by asking where it is allowed. fundabile in scriptura, ubi in scriptura fundatur clero

potestas vel utilitas taliter dominandi? Nam secundum¹⁵ Augustinum, IIº De Doctrina Christiana, in fine: *Si aliquid utile est, ibi invenitur; sed nulla talis cleri dominacio ibi invenitur, ergo nulla talis cleri dominacio est utilis.* Maior istius rationis est assercio archidoctoris Augustini qui multum horrebat mendacium; que maior vel est necessaria vel summe heretica, quod non dicetur ob reverenciam tanti sancti. Et pro minori huius argumenti est plana induccio per singulas partes alterius testamenti; vel si non sit plana induccio, dicat falsigraphus ubi fundatur clero Christi²⁰ 25 taliter dominativa possessio. Nam tam necessarium et tam notabile privilegium foret ab auctore scripture et capite ecclesie alicubi expressatum. Sed ego non reperi, nisi dicatur yronice vel per antifrasim quod

t. A: gladios eius; A₁: gladios . . . . virtutibus. B: gladios eius (sic) virtutibus. 3. A in marg.: Bernardus. Nota. 11. A in marg.: Vide cap. XXII. huius; que verba in textum codicis A₁ inciderunt. 14. A A₁: fundatur deest. B: fundabatur. A₁ corr. in marg.: datur. 16. A in marg.: Augustinus. 17. A in marg.: Nota rationem. 29. A B in marg.: Nota quod dominatio civilis cleri non est fundabilia nisi yronice.

3. Bernhardi de Consideracione lib. IV. Opp. pag. 1036.
15. cap. XI.II. Rec. 63. Opp. tom. III, pars I, pag. 44.

N° 173^a in hiis tribus locis fundatur dominatio civilis clericorum. Primo in illo Luce XXII°, 25, 26: *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic; ubi 173^b notum est * quod Christus approbavit dominacionem secularem regum gentilium, ut patet de Job, de Nabuchodonosor et de aliis regibus tam preteritis quam futuris. Sed iuxta beatum Bernardum interdixit eam suis apostolis. Secundus locus scripture in quo taliter fundaretur seculare dominium clericorum foret preceptum Christi Matthei X^o, 9: *Nolite possidere aurum neque argentum; iuxta quod locutus est Petrus ceco, ut legitur Actorum III, 6°, dicens: Argentum et aurum non est mihi, quod autem habeo hoc tibi do. Et hinc tradit pro regula, V^o capitulo sue prime epistole, 15 quod non simus dominantes in clero sed forma facti gregis ad deserendum mundum et eius concupiscentias, non coacte et invite, sed sponte et ex animo. Tercius locus scripture est dictum Apostoli, I^o Tim. VI°, 8, dicentes: *Habentes ergo alimenta et quibus tegamur, hiis contenti simus. Ille autem non est contentus alimento et tegumento qui ultra hec exigit nedum temporalium superaffluenciam ad ministrandum sed ad dominandum, nec solum clericaliter sed seculariter. Unde contendimus instancius circa iurisdictionem et secularem dominacionem tamquam nobis privilegium requisitum, quod tangit Doctor Solempnis, VI° quolibeto q. XXIII^a, sed cum formidine; quod, inquit, ecclesiastici temporalium habeant jurisdictionem forte non multum expedit et erat forte venenum***

Three texts that might do if they could be taken ironically.

Opinion of Henry de Gandano.

7. 8. B: *cam apostolis.* 15. A: *sub forma.* 17. B: *et vita.*
18. A: *apostoli apostoli.* 27. A B in marg.: *Henricus (B addit: hereticus) de Gandano; hereticus — hec distincio non ad Henricum sed ad Johannem de Gandavo pertinet.*

27. Doctor Solempnia. This is the distinguishing name of Henricus de Gandano († 1295); comp. Jöcher, *Gelehrtenlexicon*, II, 1503; Fabricius, *Bibl. lat.* III, 200.

quod legitur cecidisse in ecclesia Dei tempore Constantini qui in iurisdicione sua dotavit ecclesiam, sed non assero.

who was very mild in his expressions. Iste autem doctor reprobatus fuit acute, quia tractavit de potestate pape, ideo innuit cum formidine 5 quod debuit constanter asserere, ut docet Hugo de Sancto Victore, libro II° De Sacramentis, parte II°, capitulo III° et VII°. Nam quod amplius est quam liber usus fructus in clero, vergens ad ritum mundanum, malum est, quia sacerdotalis officii tardativum. 10 Cum ergo in istis locis scripture non fundatur clero civilitas sed plane contrarium, nec est scriptura sibi ipsi contraria, utinam illud dominium esset suspensum a clero, quo usque in scriptura sacra eius invenerit fundamentum, et vellem si Deo placaret quod nullus 15 sacerdos haberet primatum vel privilegium ecclesie quo usque cartam illius invenerit in scriptura. Cum enim nemo debet privilegium appetere nisi sibi utile, et secundum Augustinum *si utile est, ibi invenitur*, videtur quod ad clericum privilegiandum pertinet 20 quod cartam tam autenticam inveniat in scriptura; tunc enim laboraremus circa eius noticiam, niteremurve in deposicione sic nobis adversaria ex deformitate vite nostre ad cartam illam. Et tertio non acceptaremus tantum onus nisi quasi nolentes ad magnam 25 instanciam populi pro spirituali suffragio nos urgentis.

All ceremonies should likewise be grounded in Scripture. Si autem arguitur per locum a simili quod ritus nostri non valent, cum non sint fundabiles in scripture, dico quod docto hoc de quocunque ritu est conclusio concedenda, quia tunc non sonaret ritus 30 talis pietatem vel religionem Christi. Unde pro illis que non expresse docentur in scripture sacra, si quadam evidencia topica suadentur, non debemus

12. 13. A A₁; sibi ipsa. 29. A in marg.: Nota. 30. B: tunc sonaret. 33. A in marg.: Quomodo debet defendi et teneri scripture sacra. Ritus. B in marg.: Contendendum non est contra ritus dum topicum fundantur in scripture.

O 173^a multum contendere sed conclusiones expressas ipsius scripture omnibus modis defendere. Et error huius sententie fecit divinam theologiam contempni et leges exteras exaltari; de quo conqueritur dominus 5 per prophetam Osee VIII°, 12: *Scribam, inquit, ei multiplices leges meas que velut alienae computate sunt.* Et revera rex et lex sua sese in dilectione et odio * consequuntur. Et hec est causa tocius confusionis ecclesie, quod claudicat plus intendens 10 legi humanitus superaddite quam divine.

P Et si queratur ubi in scriptura fundatur lex supra-dicta fundans dotacionem ecclesie, dicitur quod fundacio proporcionaliter ad eius necessitatem fundatur implice in illo Luce XVI°, 9: *Facite vobis amicos 15 de mammona iniquitatis,* et in illo I^a Tim. VI°, 17: *Divitibus huius seculi precipie non sublime sapere, nec sperare in merito diviciarum, sed facile tribuere,* et in illo Luce X^o, 5, 7: *In quamcunque domum intraveritis ibi manete edentes et bibentes que apud 20 illos sunt: dignus est enim operarius mercede sua.*

Nunquam autem fundari potest in scriptura quod sacerdotio Christi conveniat dominacio civilis et sicut non est contendendum circa sequelam tante dotacionis ex scripturis cum merito clericorum, sic non est 25 contendendum circa ablacionem eius si eveniat, nisi forte de quanto docetur ex scriptura quod aufere-rens excedit regulam caritatis vel quod occupatio illorum bonorum per clerum foret sancte ecclesie utilior.

30 Tercio arguitur per hoc quod dominacio civilis est perfecta tam a Christo quam a philosophis appro-bata; perfecciori ergo parti ecclesie debet potestas illa infundi per Christum a quo est omnis potestas.

Scriptural authorities for the true law of endowment

Objections:
3. Rule is a perfection and so belongs to the more perfect part of the Church.

11. A in marg.: Questio. Nota fundacionem dotacionis ex lega Dei.
23. B: non est concedendum. 25. B: concedendum circa ablacionem si. 30. A in marg.: Tertia obiec.

Sicut ergo beatus Silvester non accepit illam partem ¹⁷³⁴ P imperii a Constantino, sic nec aliquis sacerdos cuiusquam terreni principis accepit ab eo dominacionem huiusmodi secularem sed immediate a Christo; prius enim tempore vel natura fuit beatus Silvester dignus ⁵ habere dominacionem illam imperii quam cesar sibi diviserat, et per consequens prius fuit data a Deo, quam cesar ipsam sibi resignaverat, et cum equi digni fuerunt prius alii Christi vicarii, videtur quod eciam illis infuit potestas taliter dominandi. Et ista ¹⁰ videtur sentencia cuiusdam Nicolai Putanensis super epistolam ad Romanos, qui vocat episcopos ex hinc miseros, quod volunt se subicere in onere tributi et aliis serviceis exactis a brachio seculari. Et fundat se super dicto Apostoli Hebreis VII°: *Omnimodo* ¹⁵ *maior est ille qui benedicit, quam ille cui benedicitur,* et per hoc probat Apostolus quod Melchisedech rex Salem qui gessit typum Christi fuit maior quam Abraham cui benedixit (ut legitur Gen. XIV°). Sicut ergo sacerdotium est dignius imperio, sic oportet ²⁰ Romanum pontificem esse dignorem imperatore accipiente imperium ab illo pontifice, et per consequens, oportet conferentem habere illud imperium, et non esse subiectum suo elemosinario, quia tunc non foret papa omnimode ipso maior, sed secundum ²⁵ eandem rationem qua benedicit et confert sibi spirituale imperium foret ipso subieccor.

Answer: In isto punto sunt nimis multi maniaci, putantes Q nedum maiores sacerdotes sed minores singulos debere

6. 7. B: sibi dimiserat.   8. A A₁: ipsam deest.   n. A in marg.: Nicolaus Putanensis.   28. A in marg.: Responso. Arguitur pro dominacione civili sacerdotum et dissolvitur (Below 1734 without mark of reference).

15. Verba apostoli ad Heb. VII, 7: *Sine ulla autem contradictione, quod minus est a meliori benedicitur.*

Q 173^a super omnes reges et principes seculariter dominari, in tantum quod iste Nicolaus dicit quod reges debent esse advocati sacerdotum, quia si ipsi eque immediate haberent potestatem illam cum sacerdotibus, ecclesia 5 non servaret monadem, eo quod forent duo capita eque primo. Et in istam blasphemiam ex defectu intellectus scripture incident multi iuriste facientes suos prepositos insanire. Conceditur ergo quod dominacio civilis sit quodammodo perfecta et necessaria 10 perfecte supposito ad dominandum tam clericos quam 174^b laycos * insolentes. Sapit tamen (in quantum talis) veniale peccatum; ideo non potuit Christo competere, nec auctorizatur in Christo et evangelio expresse sed innuitive, et ideo inferiori parti ecclesie quam Apostolus 15 I^a Cor. VI^b, 4, vocat *contemplibilem* debet competere. Illa ergo dominacio non pure capit complectionem suam a Christo, sicut spiritualis dominacio vel potestas, sed completur ut sic per ritus humanos. Unde pro tali complectione et legum aggregacione dicit Augustinus 20 super Joh., Omelia VI^a (ut recitavi superius) quod non iure Dei sed imperatoris dicimus quod hec villa vel domus est mea, non quod ius Dei sit omnino alienum a constitucione civilis dominii, cum oportet legem Dei dare graciā que est civilis dominii funda- 25 mentum, sed non secundum illam culpam quam contrahit est a Deo. Et sic intelligo Augustinum in Epistola XXXVII^a ad Macedonium sic dicentem: *Inter mundanos quedam iura constituuntur que appellantur civilia, non quod hinc fiat ut bene utentes sint, 30 sed ut male utentes minus molesti sint.* Quando autem hec iura consonant legi Dei que est per se iusta, tunc

Extravagant
rights of rule
are often
claimed for
priests.

All civil rule
smacks of sin.

10. B: perfecta et intra. ib. dominandum in codd.
Dominacio civilis sapit peccatum in quantum talis.
in evangelio. 18. A in marg.: Augustinus.

11. B in marg.:
13. A A: Christo
21. B: sed iure
imparatoris.

21. See above pag. 301.

evenit quod sunt iusta, et quando deficiunt ab eius¹⁷⁴ regulacione sunt iniusta. Ideo dicit veritas Matthei V^o, 20: *Nisi habundaverit iusticia vestra plus quam scribarum et phariseorum, non intrabitis in regnum celorum.*

Silvester accepted *sime*,
not civil authority,

which would
have been in-
consistent with
his orders.

Falsum ergo assumitur quod sacerdos Christi accipit dominacionem civilem a Christo, sicut nec Silvester accepit a cesare, sed elemosinam accepit ab eo. Prius ergo tempore et natura habuit Silvester omnia bona imperii, immo fuit dominus super astra et omnia inferiora homine in natura, sed non titulo civili, ymmo¹⁰ titulo gracie quo *iusti sunt omnia*; sed post accepit in usum corporalem titulo elemosine post donacionem cesaris, et adhuc in illa elemosinacione cesaris prius naturaliter sed non prius tempore egit Deus. Unde nec Constantinus nec Deus ipse potuit donasse dominacionem civilem beato Silvestro stante puro ordine clericali, ideo cum illa non habet auctoritatem a scriptura sacra, et cum secundum Augustinum *si sit utilis, in scriptura sacra invenitur*, manifesta patet quod non ad sensum catholicum intelligitur illa carta Constantini, posita in decretis, XCVI^a d., *Constantinus*, quod resignavit sibi ibidem dominacionem civilem, sed elemosinam vocatam perpetuam vel stante civili dominio apud cesarem vel extincto.

Christ bade his
clergy be sub-
ject to princes.

Et quantum ad dictum Nicolai Putanensis, patet²⁵ quod equivocat vel blasphemat. Nam Christus facto et verbo precepit et docuit clericos suos subdi principibus, sic enim precepit Petro Matthei XVII°,²⁵ quod solveret didragmam cesari pro Christo et Petro figurante suam ecclesiam, et interrogatus si licet dare³⁰ censum cesari, ostenso sibi denario cuius imago et superscripicio erat cesaris, sic subiungit: *Reddite ergo*

2. B: sunt iniusta — ideo dicit veritas deest.   3. A: *vestra quam plus*
5. A in marg.: *Responsio.*   3. A in marg.: *An benedicens univer-*
saliter sit dignior benedictio (Below 174^a without mark of reference).

21. Dec. I pars, dist. XCVI, c. XIV.   28. Matth. XXII, 21.

R^{174*} que sunt cesaris cesari et que sunt Dei Deo. Et Petrus ex ista doctrina precepit suis (quod et facto docuit) ut sint subiecti regibus et ducibus etiam discolis (ut patet prima Petri II°, 18). Et Apostolus docet 5 Rom. XIII°, 7, quomodo debemus obedire principibus, cui tributum dantes tributum, et cui vectigal vectigal, et multo magis nos qui sumus elemosinarii secularium principum debemus esse subiecti nostris elemosi-
174^b nantibus, * cum tam graves et sancti apostoli non sic 10 dotati a principibus ita fecerunt.

Ulterius conceditur quod sacerdotium est dignius civili imperio, et sic minimus sacerdos (in quantum talis) est maior quam temporalis dominus (in quantum talis), cum potestas spiritualis sit prestancior corporali.

Sed notandum (ut supra dixi) quod est dare duplēm dignitatem et maioritatem, scilicet quoad iudicium Dei secundum leges suas vel quoad iudicium mundi secundum suas leges. Quoad iudicium Dei secundum suas leges diffinit Christus Matthei XI°, 11, 20 quod *inter natos mulierum non surrexit maior Johanne Baptista*, nam persona humilior et ad utilitatem ecclesie ministrativior est quoad Deum maior (ut patet Luce XXII°, 27). Secundo modo ille qui secundum leges humanas habet primatum in reputacione 25 eorum superiorem vocatur apud mundum maior et dignior, licet sit apud Deum indignior; et isto modo constituit Constantinus quod episcopus Romanus sit dignior alii, ut patet XCVI^a d., non respiciens sive fuerit dignior sive indignior quoad Deum. Unde nec imperator 30 nec cardinales habent potestatem constituendi hominem in tali dignitate, nec licet fideli asserere quod, eo ipso quo isti sic decreverunt vel elegerunt, oportet Deum

Priesthood is nobler than civil rule,

but with a nobleness that depends on service, not on position.

5. In codd. Rom XII. 11. A in marg.: Responso. 15. A in
marg.: Duplex dignitas et maioritas. 13. A: dare deest. 17. B:
quoad — leges deest. 22. B: ministracior. 27. A A₁: episcopus suus. 29. imperator; in codd.: A B: Tpr; A₁ Tpr. 30. B:
nec habet.

assistere dando constituto in tali primatu dignitatem¹⁷⁴ s
et maioritatem simpliciter quoad Deum, quia illud
sacramentum non est fundabile ex scriptura sacra.

*Nor does it follow
that priesthood includes the right to rule.*

Istis premissis patet quod Christi sacerdotium et clericatus in exproprietariis sortis sue est dignius domini-⁵ nacione civili, sed summa stulticia foret ex istis conclu-
dere quod omnis sacerdos debet excellencius dominari civiliter. Nam iuxta istam vesaniam sequeretur quod Deus et omnes angeli excellencius quam papa domina-
rentur civiliter. Iste ergo dignitates in papa et impera-¹⁰ tore sunt disparium specierum nec sunt compossibilis in eadem persona simplici propter imperfeccionem quam sapit civile dominium. Unde passiva elemosinacio est perfeccior quam civilis dominacio, et (ut alias dixi)
vocata civilitas in mixto clero facit subiectum im-¹⁵ perfecius, quam foret pure clericus ceteris paribus.

That the Emperor is blessed by the Pope does not make the Pope an Emperor,

Et quantum ad auctoritatem apostoli, Hebreorum^T VII°, 7, dicitur quod (sic habet textus noster) *sine ulla autem contradicione quod minus est a meliori benedicitur*; quod intelligendum de benedictione²⁰ auctorativa, non positiva obice in benedicente. Nam omnia opera domini benedicunt creatori, et sacerdos, membrum diaboli, benedit predestinato, carissimo filio Dei. Ideo maneat quicunque sacerdos sine hoc quod contradicat suo ordini et est melior layco (in²⁵ quantum huiusmodi) cui potestative benedit. Sed longe hoc ad inferendum quod clericus debet dominari civiliter, cum ratione maioritatis infertur oppositum. Clericus ergo debet aufugere primatum, gloriam et excellenciam quoad mundum, et in hoc consistit eius³⁰ maioritas quoad Deum. Nec video quomodo fundabitur pure ex fide scripture quod oportet imperatorem accipere imperium a suo pontifice. Consonum tamen

or by the same rule he would be married.

16. A: ceteris pauperibus; A, corredit; sed peribus iam extat. 23. In codd.: membra. 32. B in marg.: Accepcio imperii non fundatur in fide aut scriptura.

T 174° Deum, sed non oportet si confirmaverit imperatorem quod ipse sit excellencius imperator, quia tunc foret coniugatus et omnis ordinis. Sicut ergo Deus potest conferre alteri denominacionem creatam, licet in se non 174° habeat hanc * vel talem, sed habet in se virtutem excellenciem, sic est de prepositis ecclesie. Nec movet consideracio de monade, quia solus Christus est caput universalis ecclesie, sancctor in clero militante, ad cuius ducatum maior pars militantis ecclesie ambulat 10 vias domini, est caput militantis ecclesie quoad Deum.
 v Sed ille in quem militans ecclesia consenserit ut primatem est caput militantis ecclesie quoad mundum. In alio autem genere primatus est imperator, et sic tam papa quam imperator uterque alteri sub- 15 iectus, sed papa simpliciter superior si non ponat contradiccionem in nomine. Et sicut materia prima et forma sunt duo genera causarum quarum est dare materiam causam primam in suo genere, et formam causam primam in suo genere, et mundum primum 20 ex eis compositum utroque genere perfeccionum, sic est in elementari compositione militantis ecclesie.

Unde absit fidelem credere quod quilibet sacerdos Christi (in quantum huiusmodi) sit superior in dominacione civili quam aliquis rex vel dominus secularis, 25 ut dicit doctor predictus. Si tamen papa haberet dominacionem illam immediate a Christo et non ex titulo elemosine cesaris, non video quin oporteret concedere quod papa et totum genus sacerdotum dominaretur seculariter super singulos reges terre, ita 30 quod sicut quelibet superficies dicitur infinitum maior quam linea, sic quelibet sacerdotis dominacio civilis foret infinitum maior quam aliqua dominacio principis secularis. Et potest hoc confirmari, cum sacerdos et

Pope and
Emperor have
each a primacy
but in different
ways.

According to
the claims made
for the clergy
every priest
would be civilly
above the King;

6. A B in marg.: Nota de triplici capite. 7. monade, id est: unitate.
 11. B in marg.: Nota bene caput ecclesie militantis. 22. A in marg.: Nota quomodo Christus, quomodo papa et quomodo imperator sunt capita ecclesie (Above 174° without mark of reference). 33. A in marg.: Nota rationem.

and competent to make him yield up his kingdom. specialiter papa potest iniungere cuicunque principi ^{174°} v
virtute potestatis clavum quod renunciando toti
dominacioni sue det ecclesie in perpetuam elemosinam
cuncta que possidet. Vicarius ergo Christi potest
virtute clavum habere quotquot bona voluerit ex ⁵
privilegio concesso Petro Matthei XVI°. Sed (ut dixi
superius) nec tenetur secularis pandere sibi peccata,
quantumcunque restrinxerit potestatem clavum, nec
talem penam acceptare sive consilium pro salutari
penitencia nisi gratis voluerit, et si vicarius Christi ¹⁰
inordinate urgeat, tenetur resistere.

So the chief rule in England was claimed for Gregory XI.

Nec moveat quod Gregorius XI. fuerit in genere secularis dominii capitalis dominus regni nostri, ex hoc quod potuit catholicare omnes cartas religiosorum possessiorum in Anglia, quo facto fuissent exempti a iurisdic- ¹⁵
tione regali. Item, potuit arrestare per bullas suas quem- ²
cunque hominem legium regis nostri eciam infra regnum nostrum, non petita licentia a rege, et tertio (quod ³
maximum est) ipse potest hereticare quod domini temporales possunt auferre temporalia ab ecclesia delin- ²⁰
quente, et per consequens catholicare eius oppositum.

Such claims are insane.

Ista, inquiunt quidam, fecit de facto satis legitime. ¹ X
Sed deliramenta sunt ista, quia sic rex Anglie teneret de utroque archiepiscopo in capite, non econtra; sicut

Supreme power might as well be claimed for every friar,

Item, tunc omnes fratres ex vi potestatis clavum ²
dominarentur seculariter toti mundo, quod est contra* ^{174°}
professionem eorum et (ut ipsi vere credunt) contra ³
legem Christi. Sic enim quilibet dominus secularis ³⁰
iniuriaret presbitero detinendo sua temporalia.

or simple priest;

Item, quilibet simplex sacerdos habet parem potesta- ³
tem ordinis cum papa, et ad illam potestatem ordinis
consequitur essencialiter proporcionalis potestas secula-

12. A in marg.: *Triplex obiectus.*   16. B: *bullas suas quicunque.*
22. A in marg.: *Responsio.*   27. A in marg.: *Contra dominacionem
civilium cleri (Below 174° without mark of reference).*

X 17^a ris dominii; ergo quilibet simplex sacerdos habet titulum de iure ad dominandum seculariter toti mundo. Sed dic buphotracti maledicti tot dominati; tunc enim nec foret ordo nec civilis dominacio, nec oporteret sacerdotes acquirent rere sibi titulos in suscipiendo ordines, cum illo titulo ordinum excellunt seculariter quemlibet regem mundi.

4 Item, parem potestatem dominandi seculariter habet who indeed on the theory quilibet presbiter regni nostri, sicut haberet supposito quod ipse solus foret sacerdos in Anglia et rex noster would be chief lord of all our goods.

10 conquerireret quotquot regna, sed tunc foret secularis dominus capitaliter omnium bonorum regni nostri. Ergo et modo de iure. Aliter eni sequeretur quod civilis dominacio pape dependeret ab integritate dominacionis imperii, et per consequens, papa nitendo 15 destruere imperium, destrueret proprium civile dominium, vel si ipse debet dominari seculariter super omnes nationes iam infideles, per idem quilibet sacerdos habet ius ad taliter dominandum.

5 Item, tunc superflueret carta cesaris tamquam im- Moreover on
20 possibilis et heretica, non ergo incorporanda foret in the same theory
canone tamquam pars auctoritatis cum dictis sanctorum Constantine was
doctorum, ut patet XCVI^a d. *Constantinus*; ibi enim impossible and
dicitur quod Constantinus quarto die sui baptismi heretical.
contulit privilegium Romano pontifici et ordinavit ut,
25 sicut ipse imperat aliis regibus, sic eius episcopus
aliis sacerdotibus, unde iudicat et discernit quod
episcopus Romanus habeat potestatem utendi insigniis
regalibus, unde et sancxit, dixit et consuluit quod
ditavit ac sua largitate concessit et ex imperiali potestate
30 statuit et confirmavit ut usque in finem mundi dona

2. A A,: Sed dum; hic aliqua verba excidisse videntur. Quid sibi valit hoc verbum buphotracti? Verisimiliter legendum: Dic bufo crati: maledicti tot dominati (Matthew). 13. A: modo de matre; A₁ de matre cor- rexit in: dominatur. 24. B: contulerit. 27. B in marg.: Hic probat quod papa habet auctoritatem dominandi civiliter a cesare sed non a Deo.

23. Hic memorata e decretali *Constantinus* mutatis tamen aliquot verbis deprompta sunt.

sua et privilegia maneant illibata. Et multa alia verba ¹⁷⁴ X
ibi inseruit que iuxta succendentem superbiam sonarent
in heresim, quia innuerent papam esse elemosinarium ce-
sarialis, et per consequens ipsum posse revocare donatum
condicione dirupta, cum dicit se ordinare ut per manus ⁵
beati Silvestri et successorum eius omnia disponantur.

And if that were
put aside no
thing to the
same effect
would be found
in scripture.

Et credo, si ista carta relicta fuerit, non invenirent ^y
cartam aliam in scriptura. In tales infinitas vesanas
antichristinas inducitur populus in ecclesia propter
reliccionem evangelii, propter oblivionem paupertatis ¹⁰
Christi et carentem cupiditatem ad fastum seculi.
Vidit enim quod, si beatus Silvester recepit secundum
dictam formam dominium illud a cesare, tunc cesar
habens integrum imperium, tam large benedicens pape
foret quoad seculum ipso maior, cum partem sue ¹⁵
magnificencie impertitus fuisset elemosinario suo pape.
Ideo querunt mendaciter alias minas hereticas et blas-
phemias, dicentes quod Christus, Petrus et alii domi-
nati sunt civiliter toti mundo, et illo iure, non iure
cesaris gaudent suo dominio. Idem est expresse contra ²⁰
Augustinum super Joh., Omelia VI^a, * et contra decretum ¹⁷⁵
distincione VIII^a, Quo iure, et contra beatum Ber-
nardum, libro II ad papam Eugenium: *Esto, inquit, ut*
alia ratione tibi vindices dominatum sed non iure
apostolico, quod probat efficaciter ex scriptura. ²⁵

CAP. XV.

A second doubt
is whether the
king may with-
draw Church
temporalities on
account of
abuse, or when
the clergy are
in contempt.

Secundum dubium est, si rex Anglie a clero suo A
legio potest legitime auferre temporalia donata ecclesie

12. B: Vident. 14. B: integrum dominium. 24. In codd.:
vendicens. Correxi e textu s. Bernhardi. 25. A: scripture. Sequuntur
verba: Hospodyne razz pomoc psati. Id est: Domine velis adiuvar
scribentem. A₁: cap. XVI in textu. 27. A in marg.: Materia de
ablatione temporalium cleri (Above 175 without mark of reference).

22. Decr. I pars, dist. VIII, c. I. 23. Bernhardi, De Con-
sideracione lib. sec. (Opp. pag. 1021).

A 17° pro cleri sui abusu elemosine vel contemptu. Et est dubium istud necessarium ad tractandum, quia multis et magnis de regno nostro videtur quod pars affirmativa conclusionis sit satis catholica, aliis 5 autem pinguioribus regis elemosinariis videtur quod conclusio sit omnino heretica. Et indubitanter assero quod, si conclusio ista sit heretica, supposito facto regali regum Anglie, vel totum regnum vel maior pars eius est ex hinc infectum heretica pravitate; et 10 cum sacerdotes et specialiter episcopi et scolastici regni nostri tenentur predicere regi et regno suo periculum, patet quod ipsi specialiter et regnum communiter tenentur in isto punto cognoscere veritatem. Non enim sunt rex et regnum adeo indurati quin, 15 docto quod dogma illud foret hereticum, ipsum non amplius practizarent, sed ad vocem multitudinis cleri sui concito revocarent. Sic enim ad predicationem Jone Ninivite salubriter penitebant (ut patet Jone III° et Matthei XII°), sic eciam Nabugodonozor conversus 20 est ab infidelitate et salvatus finaliter virtute Dei et prudencia Danielis (ut patet in canone XXIII, q. IV. *Nabuchodonosor ex historia prophete et testimonio Augustini*); et revera videtur maior disposicio in regno nostro et eius principibus quam fuit in predicto populo 25 infideli. Quomodo ergo foret fidelis vel caritative diligens regem suum qui videret ipsum ex ignorantia super oram baratri paratum ad precipicium sempiternum et assistente revocandi noticia in sepe conversionis ex negligenti desidia permitteret tam gravem populum 30 in corpore et anima perpetuo interire, specialiter si ad speculandum et prenarrandum regis et regni pericula sit pinguis premiatus? Nonne dicit Deus pro-

Many think he
may, and that
the clergy
should tell the
king so.

5. B: regis — videtur deest. 17. B: concilio revocarent. 22. A in
merg.: Nabuchodonosor salvatus est. 27. B: ad precipicium.
28. A A₁: in sepe conversionis. 30. B: interire deest.

21. Decr. II pars, causa XXIII, q. IV, c. XXII.

phete Ezechielis XXXIII°, 7, 8: *Et tu fili hominis 175^a speculatorum dedi te domui Israel, audiens ergo ex ore meo sermonem annuncias eis ex me. Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris, non fueris locutus, ut custodiat se impius a via sua, ipse impius 5 in iniuitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram.* Et multo magis in tempore legis gracie, quando debemus ex lege Christi habere amplioram noticiam et amorem et insuper habemus a rege temporalem retribucionem amplius quam habuit 10 Ezechiel vel quam propheta aliis veteris testamenti. Dampnabilis ergo foret nostra segnies.

Three futile
reasons for not
warning:

1. The king
would take
away our tem-
poralities.

2. The matter
has been decid-
ed in the
Papal Court.

3. The realm
goes on well
while the clergy
is silent.

Nec valet ista triplex infamis instancia, prima qua¹ B dicitur quod rex et regnum forent exhinc exasperati ad auferendum temporalia que habemus. Ista enim 15 accusans obieccio indicat quod plus diligimus nostra temporalia quam datorem, cum irreligiose plus timemus amissionem nostrorum temporalium quam amissionem perpetuam corporis et anime regis nostri. Secunda instancia dicit quod ista materia * ventilata 175^b 2 est et decisa in Romana curia coram papa. Revera non credo sed, supposito quod sic, illi quibus illud est cognitum sunt accusailes tamquam proditores qui sic celant istud periculum. Nam infinitum plus est periculi quam si quotlibet corporales hostes ex scitu celantis invaderent et destruerent funditus regnum nostrum, et insuper cum tales dampnantes istam materiam sunt mortui vel divisi, stultum foret expectare publicacionem decisionis eorum in tanto periculo. Tertia instancia dicit quod tam rex quam³ regnum processit prospere, quando clerus noster a tractatu talis materie supersedit. Ista ficticia destructa

1. A in marg.: Mate (verbum Bohemicum) id est: habetis (sive habete).
4. A A₁: Impie deest. 12. A A₁: signicies. B: singulicies. 13. A in marg.: Triplex instanca. 20. B: ventilata.

32. Vide supra pag. 265.

B 175^a est superius XII. cap.; et in proposito inficit se ipsam.

Quomodo, inquam, regno nostro inesset prosperitas, quando a rege et capitalibus eius tam prelatis quam dominis defenderetur tanta iniquitas. *Error enim cui 5 non resistitur approbatur;* sed altera istarum est nedum error sed heresis pro qua dignum esset ut rex et totum suum sacerdotium destruatur. Ideo non dubium rex et domini seculares sed specialiter prelati regni facerent in isto diligenter inquirere veritatem et 10 excitarent defenderentque theologos hoc tractantes, cum eis incumbit errores tales discutere et de periculo regem et regni incolas premunire. Et revera ex ultra que parte contradiccionis sequitur grande periculum, eo quod, sive sit hereticum sive non sit hereticum, 15 supposito facto magna pars regni nostri ex adhesione, ex defensione vel omissione inficitur heretica pravitate.

Such a serious question ought to be settled.

Intendo ergo isto modo procedere: primo narrare factum regum Anglie in hac parte, secundo recitare opiniones doctorum in materia, et tertio obicere contra illas.

O 1 Quantum ad primum, patet legenti cronicas regni nostri quomodo Willelmus conqueror multas elemosinas regum Saxonum de abbatiis, de episcopatibus et aliis dotacionibus sub nomine perpetue elemosine pro perpetuo variavit, nunc subtrahendo, nunc transferendo 25 et nunc loco cleri prioris extrancos inducendo. Nec valet fingere sompnia quod vel a papa habuit licenciam plus ad ista quam ad conquestum regni de iure sibi debiti. Et sic de sompno quo singitur ipsum post restituere omnes ablatores clericos, sicut nec restituit heredes 30 Saxonum rebellantes; et revera hereticare ipsum finaliter, cum totum ius regni fuit ab ipso ad omnes reges medios successione hereditaria usque hodie derivatum, foret minis infectiva presumpcio. Infectiva dico, quia hereticaret reges clerum et populum interim suc-

*History of the question.
William I.
rearranged
many foundations or transferred them.*

Suppression of the Templars.

11. Codd.: in errores. 17. A in marg.: Nota tria.
marg.: Nota quomodo practisata est ablacio temporalium. 20. A in
successive. 34. B: interna succedentes.

17. A in
32. B:

32. B:

cedentes; sed dimissis destruccionibus Templariorum ¹⁷⁵ O et ablacionibus privatis que interim contigerunt, recolamus de ablacionibus talibus que diebus nostris per recent examples of temporalities seized. illustrem regem Edwardum tercium erant facte. Nam temporalia domini Willelmi Bathman Norwycensis ⁵ capta sunt in manus regis et tenta duodecim annis continuis pro contemptu. Et idem contigit de domino Johanne Gransonii Exoniensi, de fratre Thoma de * ¹⁷⁵ Lyle, episcopo Heliensi, et sic de multis ablacionibus quas diebus nostris cognovimus. Ymmo Ricardus II. ¹⁰ rex noster sicut avus suus practizat hoc annuatim in religiosis possessionatis de Francia; nec super isto consulunt curiam Romanam, quia ut constanter defendunt ista potestas directe pertinet ad coronam. Nec recolo quod temporalia mobilia ablata restituunt, cum ¹⁵ contemptus vel forisfactura elemosiniorum regis requirit ut gravius puniantur, nisi quod rex misericorditer eos respicit, sicut in possessionem elemosinorum regni sui eos misericorditer introduxit.

^{Three conclusions laid down by a 'doctor'.}
 1. a definition of heresy;
^{2. denial of the King's right to deprive}
 In ista materia est quidam doctor qui sui gracia ² D misit mihi in scriptis tres conclusiones huic materie pertinentes. Prima, describendo heresim, dicit quod ¹ posicio sive assertio heretica est error periculosus, pertinaciter defensatus, directe repugnans catholice veritati. Secunda, non est possibile reges Anglie ²

1. A B: templariorum.   2. B: privatis deest.   8. A A: Oxoniensis. B: Exoniensis.   9. A: Hyle.   11. B: hoc amicatum in.
 20. A in marg.: Tres conclusiones.

5. Willielmus Bateman: Walsingham. Hist. Angl. I, p. 262. He was bishop not quite 11 years (1344—1355) and during that time he was frequently employed in embassies abroad and must have been in the favour of the King. It is possible however that Wyclif does not refer to a deprivation of all his temporalities, but to some one estate of which he was deprived by the King's courts in the course of a lawsuit (Matthew).   8. Johannes Graunson ap. Walsingham I. c. pag. 309. Cf. Rolls of Parliament II, 245^a.   8. 9. Thomas de Lyle see Walsingham I, 285.   10. Cf. Rolls of Parliament III, 22^b.

175º D legitime posse auferre simpliciter temporalia cleri sui. of temporales;

3 Tercia, ii domini reges temporalia a clero suo nun- 3. denial of
quam legitime abstulerunt, sicut nec ceteris paribus such right both
poterunt in futurum. in past and future.

1 In ista materia suppono quod loquatur de clero In answer we
communiter, ut includit quemcunque habentem carac- suppose
terem sacerdotalis ordinis. Si autem loquatur laxius, a) that clergy
tantum placet. Ex quo patet quod omnes sacerdotes includes all mea
conversantes in Anglia sub proteccione regis, sive in orders;
seculares sive religiosi, possessionati vel exproprietarii,
sunt clerus legius regis Anglie, sic enim loquuntur
multa decreta, nunc de clero re et nomine, nunc
autem de clero nudo nomine, ut XL^a, d. sub auctoritate
Chrisostomi dicit Canon: *Multi sunt sacerdotes et*
pauci sunt sacerdotes, multi in nomine, pauci in
opere, quia non locus vel cathedra facit sanctum
sacerdotem sed econtra. Abiecta itaque ista signacione
difficile foret scire quis esset clericus vel sacerdos.

2 Secundo suppono quod clericus tam in Anglia quam
alibi posset quantumcunque enormiter peccare quo-
cunque genere peccatorum; patet de episcopo Scarioth,
de religioso Sergio et multis aliis sacerdotibus, de
quibus scriptura sacra et cronice faciunt mencionem,
ymmo cotidiana experientia idem docet. Non enim
habet clericus (in quantum huiusmodi) titulum sue
confirmacionis a domino, sed ex testimonio sanctorum
doctorum habemus quod ratione dignitatis ordinis
et dyabolice temptationis plus aspere peccant com-
muniter gravius quam vulgares, sicut oculata fide con-

b) that it is
possible for the
clergy to sin
grossly,

5. A in marg.: Tres suppositiones. B in marg.: Nota tres suppositiones.

14. 15. A in marg.: ^{Muli} Pauci > sacerdotes. 15. In canone: multi nomine.

16. ibid: facit sacerdotem sed sacerdos cathedram. 20. B: enor-
miter precare. 22. A, in marg.: Et Johanne papa XXIII. qui pro
heretico et diabolo incarnato est condemnatus in Constantia.

13. Decreti prima pars, dist. XL, c. XII sub auctoritate auctoris
Operis Imperfecti in Matth. hom. 43, cap. 23.

spicimus de pseudopapa et suis pseudocardinalibus qui ex 175^a D

as is evident of the false Pope and his supporters; cupidine fastus et questus, non autem ex cupidine meritorii profectus conturbant sanctam matrem ecclesiam.

c) that the English Kings believe they have the right thus denied.

Tercio suppono facta regum Anglie superius me- 3 E morata et perseveranciam regis et regni ad defenden- 5 dum hanc potestatem tamquam legitimam et regis Anglie precipuam regaliam. Ex quo sequitur quod ipsi supponunt hoc regis privilegium non esse catholice veritati dissonum sed consonum, cum (ut dicunt) sit fundabile in scriptura in qua omnis veritas et non 10 nisi veritas catholica est contenta.

Ex istis sic arguo: Reges Anglie sepe abstulerunt temporalia simpliciter a clero suo, ut patet ex suppositione tercia, et nec unquam abstulerunt sic legitime, nec potuerunt legitime sic auferre, ut patet ex secunda conclusione et tercia doctoris. Ergo in hoc fecerunt qualiter non potuerunt legitime facere. Ex quo sequitur ultra quod in hoc fecerunt qualiter non potuerunt meritorie vel de * lege Dei facere, et 175^a cum omne opus humanum ex deliberacione sua pre- 20 cedens sit legitimum vel illegitimum, meritorium vel demeritorium, sequitur quod illegitime et demeritorie sic fecerunt, et ultra sequitur quod inciderunt ut sic in errorem periculosum, quia tam corporis quam anime dampnabiliter perditivum. Et supposito errore isto in 25 facto, patet quod est pertinaciter defensatus, quia rex et regnum constanter defendant hanc potestatem tamquam legitimam etiam usque ad mortem cum gladio si oportet. Et quod error iste sit directe contrarius catholice veritati, patet tripliciter ex datis. Primo, 1 quia rex sic faciendo fecit quod non licuit nec licere potuit, ut sequitur ex datis. Secundo, quia iniuste

and contrary to the Catholic faith;

12. A in marg.: Prima racio. 23. B: ut in errorem. 30. A: corrigit: ex dictis.

12. Comp. Joannis Hus. De ablacione bonorum temporallium a clericis. (Opera ed. Norinbergensis 1558, tom. I, fol. CXXII^a.)

175^a E abstulit aliena contra mandata secunde tabule, et
 3 tercio, quia fecit ista non in caritate contra veritatem
 catholicam Apostoli, 1°, Cor. XVI°, 14: *Omnia vestra
 in caritate fiant.* Totum antecedens est ab adversario
 5 concedendum. Ex quibus ultra colligitur quod reges and are there-
 fore obstante
 Anglie in sic faciendo sunt heretici, et cum illud usque
 ad mortem defenderant, sequitur quod decesserunt
 heretici et dampnati; et revera religiosus possessionatus
 qui credit hec omnia vel remisse vel nullo modo
 10 oraret pro dictis regibus iam defunctis et cum ex
 titulo sic orandi tenet a rege suas elemosinas tempo-
 rales.

F Nec valet dicere quod nunquam simpliciter abstulit It is a mere
 rex temporalia clericorum, quia certum est quod evasion to say
 15 abstulit ab eis tam mobilia quam immobilia sine hoc that the depriva-
 quod unquam eis restituit et talem ablacionem vocant
 scriptura et communitas ablacionem simpliciter, vel si
 vocetur ablacio solum secundum quid, quia solum a
 parte ecclesie, non contendo sed scripturam et mundum
 20 in testes invoco quod tanta confiscatio qualis memo-
 ratur facta per reges Anglie fuit notabilis ablacio
 temporalium.

Nec valet sompniare quod post ablacionem perce- or that the
 perunt fructum eorum ex titulo caritatis, qua omnia profit by them,
 25 sunt iustis communia, quia multi amaro animo et since the right-
 cum murmure ferunt ablacionem huiusmodi, nec sunt
 in capitulo cum illis quibus ait Apostolus quod
 rapinam bonorum suorum cum gudio suscepereunt,
 ymmo quomodounque dicatur, sequitur contra
 30 secundam conclusionem doctoris quod reges Anglie
 possunt in casu auferre simpliciter temporalia cleri sui.

8. B: erant heretici. 13. A in marg.: Ficclo. 16. B: quod
 nunquam. 16. B: restituit talem. 13. A in marg.: Ficclo.
 24. B: contra omnia quis. 26. B: ablacionem — cum gudio deest.
 28. B: cum gladio suscepereunt.

27. Hebr. X, 34.

or that the
clergy cease to
be such by
deserving
punishment.

Nec valet dicere quod merendo talem ablacionem ^{175^a F homo desinit esse clerus, tum quia hoc est contra primam suppositionem, cum caracter ordinis sit indebilis, tum quia sic pauci vel nulli clerici possessionati docerent legitime quod gauderent privilegio ⁵ vel possessione ex titulo clericatus, quod nimis pre-iudicaret ordini nostro. Nec est mihi verisimile quod doctor stabit in isto, cum conclusio sua tercia dicit quod nulli reges Anglie temporalia a clero suo unquam legitime abstulerunt, et cum aliquis ex dubio ¹⁰ fuit pro aliquo tempore fidelis clericus regis et tamen postea decidens a clericatu meritorio et fidelitate regis meruit post ut per regem sua temporalia auferantur. Sic enim fuit de Scarioth quoad Christum et sic notum est quosdam clericos alienigenas promotos in Anglia ¹⁵ coniunctos cum hostibus post regem Anglie defidasse.}

Ex istis secundo arguitur quod nedum potuit sed decuit eum sic dotasse ecclesiam, ut licite posset subtrahere elemosinas suas in casu quo earum abusus vergat ad detrimentum regni et subtractionem evan- ²⁰ gelii; et scimus pro tempore antequam Britones ^{*} et ^{176^a Saxones dotarunt ecclesiam vel enim fuit ecclesia nostra dotata, et interim tempore Saxonum ante ad- ventum Augustini fuit fides Christi infideliter preter-}

*These endow-
ments were
first made after
the coming of
Augustine.*

missa, tunc isti principes primo dotantes ecclesiam ²⁵ nostram non erant moti nisi titulo misericordie donare plus vel minus nostre ecclesie ut nec cesar. Potuerunt ergo dedisce clero nostro quantum decreverint, adi- ciendo quamcunque condicionem honestam voluerint, sed potuerant cum donacione sua primeva adiecissem ³⁰ condicionem honestam quod elemosinarii non con-

1. A in marg.: Fieco. 17. A in marg.: Secunda racio. 21. In codd.: simus. 29. A: adiendo quantumcunque; voluerint — honestam deest.

17. Comp. Hus, De ablacione bonorum temporalium l. c. fol. CXXII^b.

F 176^a temprnant insurgentes in regem ad sui populi detrimentum. Omnia ista suppono ex cronicis et tamquam proxima per se notis. Non enim tenebantur reges sub pena excommunicacionis dotare suam ecclesiam dotacione perpetua plus vel minus, ut patet ex dictis; tunc enim tenerentur sub pena dampnacionis dedisce clero suum totale dominium, cuius oppositum suppono.

and may have had conditions attached to them; such as forfeiture by contempt.

G Et ex istis sic arguitur: Si secundum istam formam dotassent nostram ecclesiam, licite potuissent pro contemptu regis suam elemosinam subtraxisse, sed cum ista condicione potuerunt dotasse nostram ecclesiam, ergo potuerunt pro contemptu cleri datam elemosinam licite subtraxisse. Cum ergo illa condicio fuisse licita et honesta, consuetudoque regis et regni docent in facto condicionem illam adiectam, videtur nimis presumptuosa assercio quod principes nostri non potuerunt ab eis auferre temporalia quantumcunque deliquerint; ymmo cum absolute necessario potuerunt talēm condicionem adicere, et iterum absolute necessario elemosinarii possent tantum delinquere, patet (ut sepe dixi) quod principes nostri absolute necessario potuerunt suas elemosinas subtrahere, periculo possibili imminentे. Et per idem sequitur quod potuerunt cum possibilibus paribus subtrahere in futurum, quod sonat directe contra tertiam conclusionem doctoris que dicit quod reges Anglie temporalia a clero suo nunquam legitime abstulerunt, sicut nec datis paribus legitime potuerunt in futurum. Et notate verba si, inquam, nec datis paribus potuerunt auferre legitime, tunc nec datis aliquibus paribus potuerunt auferre legitime, et per consequens in quantumcunque mag-

The customs of
the realm show
that such con-
ditions were
attached;

so our princes
may on suf-
ficient occasions
withdraw alms.

8. A in marg.: Dotanda est ecclesia sub condicione (Above 176^a without mark of reference). 23. B: quod cum potuerunt. 28. f. in marg.: Conclusio falsa. 29. A A₁: paribus potuerunt. Codd.: in quantum. 31. A A₁: quantumcunque.

nam prodicionem regni nostri cleris possessionatus¹⁷⁶ G
conspiraverit vel quantumcunque magna necessitas
regno nostro contigerit, non liceret regi ad defensio-
nem regni bona appropriata clero suo accipere; nec
dubitat vel cecus logicus quin si liceret regi bona⁵
cleri in tali casu possibili qui tam sepe contigit, tunc
poterit cum paribus sic auferre. Sed supponendo istam
potenciam tamquam absolute necessariam, accedendo-
que ad licenciam et debitum, probo primo rationa-
bilitatem condicionis superius recitate: Nam rex Anglie¹⁰

Such a condition dotans ecclesiam suam nec debuit nec potuit ipsam
is reasonable, dotare ad enervacionem vel deterioracionem regni sui.

Cum omnis potestas sit a Deo qui, non potest dare
for without it
the King would
damage his
kingdom by
giving
endowments.
potenciam ad hunc finem, sed sic contingeret suppo-
sito quod rex absolute dotasset suam ecclesiam non¹⁵
subintelligendo condicionem illam, ergo oportuit con-
dicionem illam subintelligi, et per consequens, quando
contemptus cleri accidit, rex capiendo temporalia in
manus suas non facit clero illi iniuriam, cum condicio
ex defectu cleri dissolvitur.²⁰

If he had no
power over the
possessions of
the clergy he
would not be
King of all
England,
Minor autem argumenti sic ostenditur: Si omnia
illa bona quibus* dotatur nostra ecclesia immediate¹⁷⁶
et directe pertinerent ad papam, sic quod rex non
habeat interesse in possessionibus vel personis, cum
plus quam quarta pars regni sit devoluta ad²⁵
manum mortuam, sequitur quod rex noster non sit
rex tocius Anglie, cum plus quam quarta pars in
manu mortua est decisa. Stat enim aliquid esse in

10. A in marg.: Racio.

21. A in marg.: De ablacione (Above
176 without mark of reference).   22. B: Est vel decisa.

11. Hus: Item rex Boemie dotans ecclesiam suam nec debuit...
27. Hus l. c.: sequitur quod rex noster non sit rex tocius Boemie,
cum plus quam quarta pars pro clericis In manu mortua est
decisa . . . Comp. Loserth, Hus und Wyclif, Zur Genesis der
husitischen Lehre, p. 199—208. (Wyclif and Hus, transl. by
Evans pag. 225—235.)

G 17° regno et non de illo, sed quomodo contingere hoc since a fourth
planius quam quod omnia temporalia cleri Anglie non part of the
forent sub regis regimine sed pape, cum enim dicunt realm would be
quod papa dominatur civiliter, nec est possibile quod under the Pope,
5 due tam disparate persone dominantur ex equo simul
civiliter super eodem, relinquuntur eis dicere quod rex
noster sit quoad omnia mortificata in regno nostro
vel exclusus simpliciter vel pape subdominans.

H Sibi enim non licet (ut inquiunt) interponere de who is said to
10 clero vel possessionibus suis quantumcunque be the only
querint, nec regi licet subtrahere temporalia eorum, ruler the clergy
quantumcunque abusus vergat ad regni periculum,
quia (ut inquiunt) exempti sunt a iurisdictione regis,
tam in corpore quam in bonis, et inmediate subiecti
15 pape vel suis ballivis, collectoribus vel ministris. In
cuius signum papa habet post mortes multorum pre-
latorum et abbatum in Anglia primos fructus secun-
dum nephandum abusum infundabiliter presumptum
et a regibus culpabiliter toleratum. Unde (ut alias
20 dixi) quicunque pertinaciter dogmatizaverint istam
sentenciam nituntur proditorie subvertere regnum no-
strum. Oportet ergo de integritate regalis regis nostri
quod habet potestatem ad confiscandum suas elemo-
sinas pro contemptu, quia, cum religiosi possessionati
25 non sunt confirmati sed peccabiles sicut vulgus, patet,
cum plus elongatur a rege punire eos tam in per-
sonis quam in temporalibus, si rex non posset punire
eos in temporalibus, cessaret quoad eos omnis regalis
cohercio, et tunc sicut angeli non sunt subiecti secu-
30 lariter regi Anglie nec boni nec mali, sic nec illi.
Nam persona vel populus existens in regno et non
subiecta legibus regis et regni, non dicitur esse de
illo regno, ut patet de comitivis depopulatricibus

So the royal
power would
be maimed.

5. B: desparate.
sicut Angli.

19. A in marg.: Conclusio.

29. B:

33. Comitivis. Cf. Walsingham I, 302.

22*

*Customs
proving the
King's rights,*

*acquiesced in
by the clergy.*

*Again, we
assert that the
King's duty is
to take from
false clergymen
and restore to
the Church.*

regnorum et de dominiis alienorum regum infra alia ^{176^aH regna contentis. Sed ut meminerunt recencius iuris regis, optentum est privilegio laudabili regni nostri quod in mortibus multorum sacerdotum qui de rege tenent in feodo temporalia cedant regi. Unde ex ⁵iure patronatus confert beneficia interim vacancia, et licenciatu capitulo ad novam electionem presentato sibi electo approbat vel reprobat sicut placet. Unde cum rex preter istas regalias auseat sepe temporalia a capitulis eciam invitatis, vel oportet dicere quod omnia ¹⁰ ista licet sibi facere vel si non potest tunc cum facto foret hereticus, et per consequens illi ex vecordi taciturnitate et redempcione temporalium que capitaliter tenerent, de tanto heretici forent heresis sue participes. Cur ergo ex fundamento scripture sacre vel iuris ¹⁵ canonici hoc non docent?}

Tercio principaliter arguitur de lege Dei atque ¹I ecclesie quod rex debet in casu subtrahere suas elemosinas a nominetenus clericis et restituere eas sancte matri ecclesie. Nam hoc foret complementum iusticie, ²⁰ proddessens altrinsecus omniquaque; cum ergo ad regem maxime pertinet facere iusticiam in rebus subiectis suo dominio, sequitur quod ad regem pertinentissime spectat complementum talis justicie. Antecedens patet ex hoc quod omnis sic pertinaciter ^{*}abutens bonis ^{176^becclesie est hereticus (ut patet in fine XIII^b cap.). Sed cum omnis hereticus iniuste occupans bona regni nostri est spoliandus, et bona restituenda veris dominis, videtur quod bona illa quibus rex tam principaliiter dominatur, sunt per regem confiscanda et veris ³⁰ dominis restituenda, specialiter in tam pertinaci desidia spiritualis prepositi. Nec valet dicere quod ad regem non pertinet cognoscere super heretica pravitate; quia}

7. B: licento.   14. B: de tanto heretico.   19. A in marg.: Tercia ratio.   21. B: omniquam.   26. A: XXII. cap., corredit XIII.
A₁: XXII.   32. A in marg.: Fiecio.

I 176° ad regem pertinet cognoscere quod elemosinarius suus vivat clericaliter, tum quia sub illa condicione sunt elemosine sibi date, tum etiam quia degenerando ab ista vita foret monstrum maxime proditorie faciens ad 5 destruccionem regni, et per consequens incurrens contemptum regis gravissimum. Ideo idem foret cecare regem et regnum per istum fucum sophisticum et dicere illis quod non pertinet eis cognoscere quid foret saluti anime eorum et gubernacioni regni necessarium. Et revera quicunque hoc imposuerit regi nostro, imponit sibi implicite quod non sit habilis ad regnandum. Rex ergo tenetur scire per se vel suum executivum consilium quid vergeret ad sui ac regni maius periculum, quod indubie foret omissio corri- 15 gendi quia secundum beatum Gregorium et leges quotlibet: *Qui emendare potest et negligit absque dubio participem delicti se ipsum constituit.* Consideret ergo de cleri crimine rex vel suum consilium secundum rationem qua est ipsius regni cuius rex accepit gubernacula destructivum, sicut docet beatus Gregorius in Registro lib. XI°, cap. XXIX° (ut superius allegavi).

1 Confirmatur tripliciter, primo per hoc quod iuxta decretum beati Gregorii positum XI^a, q. III^a, *Privilegium:* *Privilegium omnino debet amittere qui sibi permissa 25 abutitur potestate.* Sed omnis clericus abutens elemosinis regis sibi permissa abutitur potestate, cum ergo illa dotacio sit privilegium, sequitur quod illud omnino debet amittere. Sed per quem nisi per regem privilegiantem? Illius enim est privilegium interpretari 30 et defendere cuius est condere. Confirmatur ex illo Matthei, XIII° 12: *Omní habenti dabitur et habundabit,*

It is objected
that heresy
does not come
within the
King's cogni-
tance;

but the King is
bound to guard
against all
dangers to the
kingdom.

Confirmation:
i. The decretals
say that abuse
of a privilege
forfeits it.

5. B: detractionem. 10. B: hoc imponit. 18. B in marg.: Nota quomodo rex secundum Gregorium habet interesse ad defectus clericorum corrigendos. A in marg.: Gregorius. 22. A in marg.: Rex peccat, si non corrigit clericum elemosinis abutentem (Below 176 without mark of reference). 28. A in marg.: Triplex confirmatio.

22. et 25. Hus L. c. fol. CXXII^r.

ab eo autem qui non habet et quod videtur habere : 176^a K auferetur ab eo. Cum ergo rex tenetur sic habundare ex titulo iusticie, videtur quod ab eo debet causari ablacio sui elemosinarii, supposito quod contingat eum videri habere elemosinas quas non habet; et propter 5 talem abusum habitualem dixi dominos temporales posse auferre bona sua a clericis miciis quam loquitur beatus Gregorius cum canone, quia ipsi dicunt confuse quod privilegium omnino debet amittere propter abusum. Ego autem specifico abusum pertinacem qui 10 inducit pravitatem hereticam, et tunc nulli dubium debet elemosinator subtrahere patrimonium Crucifixi.

*2. By the same
decretal the
King loses his
privilege of rule
if he is sloth-
ful in correction.* Secundo confirmatur ex hoc quod rex (in quantum ^a huiusmodi) habet privilegium concessum a Deo et acceptum a populo ad regnandum; si ergo abutitur 15 sua potestate in desidia correccio[n]is, que maxime spectaret ad regis officium, quis dubitat quin secundum legem premissam rex teneretur amittere regnum suum? Unde inter alia peccata regum videtur quod omissio correccio[n]is et auctorizatio curati inhabilis 20 sit peccatum periculosisimum a regibus absconditum, cum ut sic * sunt reges socii defensorum. Et ad illud : 176^b potest adduci illud dictum Christi Matthei XXI°, 43: *Auferetur a vobis regnum et dabitur genti facienti fructus eius.* Non enim posset esse maior contemptus 25 domini quam de suo patrimonio contra ipsum defendere hostem suum. Et ad hoc sunt multe concordantie legum (ut dixi in materia De Symonia); taliter enim meretur tam rex quam symoniacus ut ab eis tamquam ab hereticis dominus auferatur, ut loquitur 30 propheta Osee V^o, 6, sacerdotibus et regibus: *In armatis suis vadent ad querendum dominum et non invenient: ablatus est ab eis.* Talis ergo thesauri ablacio depauperaret regnum ad sui maximum detri-

6. B: clerum abusum. 13. A in marg.: Nota. 19. A in marg.: Nota. 28. 29. B: alter enim. 32. A: suis suis.

K 176^a mentum. Unde solebam dicere quod ablacio quedam
 1 est utrimque bona, ut Marci II°, 20, dicit Christus
 quod *auf eretur a discipulis suis sponsus*, quandoque
 2 tantum alterutrum bona (ut Osee V^o), quandoque vero
 5 utrimque mala, ut quando criminosi spoliant sese reci-
 3 proce, semper autem est ablacio passiva bona abla-
 tario permanente in caritativa pacienza.

L 3 Tercio confirmatur ex lege debiti elemosine spiri-
 tualis. Nam rex tenetur tam ex iure Dei quam iure
 10 regni servare quantum sufficit legiis suis iusticiam et
 debitum opus spiritualis misericordie (ut patet supe-
 rius tractatu De Privilegiis), sed precipuum opus talis
 misericordie regi pertinens foret castigacio coactiva ad
 continuandum suas elemosinas; ergo illud debet
 15 impendere. Unde qui offenduntur maxime ad verbum
 de ablacione temporalium vendicant quod seculares
 defendant elemosinas suorum progenitorum in suo
 robore permanentes, quod non fit (iuxta dicta XIII° cap.)
 nisi dum ecclesia habet profectum ex modo elemosi-
 20 nandi, sic quod collata remaneant in ratione privilegii
 vel elemosine, quod extinguitur dum elemosinarii collatis
 elemosinis abutuntur; quamvis enim remaneat pie
 donantis voluntas, cum donum corporale perdit racio-
 nem elemosine per abusum, et fuisse meritum dona-
 25 toris extensius, supposito quod sui elemosinarii profi-
 cerent magis ecclesie, quia in ipsis elemosinantes magis
 proficerent. Sic enim secundum beatum Bernardum
 peccatum Petri Abellardi est adhuc incertum, antequam
 noscatur quod homines ex sua heresi seducentur.
 30 Unde solet dici communiter quod elemosina habet
 perfectionem essentialem que attenditur penes fervo-

3. The King is
 bound to see
 that his subjects
 are not deprived
 of spiritual
 aid.

4. A A; quando deest. 15. Hus: Unde clerici qui. 18. A in
 textu: XXII. cap.; correxit in marg. 23. Voluntas deest in A et
 B; A, add. in marg. 23. B: tum donum. 28. B: est adhuc
 meritum, antequam. 30. A B in marg.: Nota de duplice per fectione
 elemosinae.

9. Hus L c.

Double merit rem caritatis, secundum quam elemosinans miseretur, <sup>176^a L
 of alms;
 a) essential, et perfectionem accidentalem que capitur penes quanti-
 from the charity titatem fructus ex illa occasionata posterius. Ego
 of the giver; autem credo quod aliud est genus elemosinandi in
 b) accidental, from the fruit predestinatis et aliud in prescritis. Nam tota elemosina ⁵
 from the gift. quam facit predestinatus limitat sibi gradum beatitudinis ad quem parcialiter proficiunt singule partes eius. Elemosina autem totalis prescriti concurrit secundum se totam ad mitigandum penam perpetuam. Si domini temporales (ut elemosinati vendicant) tenentur ¹⁰ continuare elemosinas patrum quorum sunt heredes, tunc tenentur ad omne inde sequens formaliter, quia aliter contra possibilitatem obligacionis ^{177^b divine forent ad contradictoria obligati, scilicet ad faciendum ipsas esse elemosinas et ad defendendum earum abusum in ¹⁵ discolis, secundum quam rationem carent forma elemosine. Ergo cum reges Anglie tenentur servare elemosinas suorum progenitorum in sua perpetuitate, tenentur insuper ex lege spiritualis elemosine suos legios castigare, tenentur tertio ex obligacione qua tenentur ²⁰ facere legiis suis iusticiam et extinguere iniurias que vergunt periculissime ad sui populi detrimentum; patet quod tenentur in casu bona sua ecclesie sancte restituere et a contemptoribus Dei sui et regni auferre. Hoc enim fuit pactum dotacionis primeve. Ideo ²⁵ audenter assero, si cum ipsis paribus rex noster non habet potestatem ad faciendum in clero suo opus misericorditer castigandi, non habet sufficienciam super totali regno nostro politice dominandi, ymmo si bene attendimus ad scripturam sacram et dicta de privilegiis ecclesie, et sonat in privilegium regis quod habeat ³⁰ potentiam taliter clericos cohercendi, et clerici habent}</sup>

8. B: concurrebilis.
 deest.

12. Hus: sequens formari.

29. politice. In codi: politica.

14. B: scilicet

L 177^a privilegium eo quod habent talem prepositum cui
sic meritorie possunt subdi.

M Illi ergo qui dicunt quod rex habet potestatem incomprehensibilem castigando leones et faciendo corporales sanaciones cum aliis que vocant miracula, laxarent porcionem sue potencie ad regulandum regnum suum in clero, cum hoc et eius actus foret excellencius et plus fundabile ex scriptura. Nonne foret excellencius castigare freneticos, peccatores et discolos scole Christi quam domare feras que non tantum nocent ecclesie? Nonne iterum foret opus maioris virtutis gignere virtutes in mente disciplinabili occasione castigacionis salubris, qua ablata ab ecclesia virtutes ab indomito subtrahuntur, quam inducere virtualiter corpoream sanitatem? Utrobius namque est rex nudum instrumentum Dei qui dans regi virtutem subautenticam principaliter operatur. Et sic (ut sepe dixi) rex nedum saceret opus maioris virtutis in castigando subditos quam faciendo quoscunque actus mirabiles corporales, sed eciam quam accumulando quotlibet temporalia cleri Christi, nam tales virtutes faciendi sanitates corporeas possunt inesse bestiis, terre nascentibus atque lapidibus sed non virtus correccionis salubria.

N Et iterum adieccio temporalium communiter non est ita propinqua ultime necessitati salvacionis presentis corporee, sicut subtraccio abusi est propinqua ultime necessitati salvacionis perpetue tam corporis quam anime. Sicut enim est opus maioris misericordie auferre gladium a frenetico volente se ipsum occidere quam dare gladium persecuto ad defendendum se a volente eum occidere, quia peius foret hominem occidi sic a se ipso quam occidi ab alio, quia primum est dampnabile et secundum semper meritorium sive

23. B: sed nec virtus. 25. B: presentis — salvacionis deest.
30. A in marg.: Nota. B in marg.: Nota non intelligo.

3. Hus l. c.

24. Hus l. c. fol. CXXXIII^b.

iustum; et ad hoc sunt multe leges ecclesie, ut 177^a N
allegavi superius XI° cap. huius ex dictis Augustini
positis XXIII^a, q. IV^a, *Nimium*, et *Ipsa pietas*, et *Quid
faciet*; et illud patet V^a, q. VI^a, ubi sub auctoritate
Augustini scribitur: *Non vos iudicetis malivolos esse*,⁵
*quando crimen alterius indicatis; magis quippe
nocentes** *non indicando crimen estis, quam si fra-* 177^b
*tres vestros quos indicando corrigere potestis tacendo
crimen perire permittitis. Si enim frater tuus habet
vulnus in corpore quod velit occultari, dum timet 10
secari, nonne crudeliter a te siletur et misericorditer
indicatur? Quanto ergo pocius debes manifestare ne
deterius putrescat in corde?* Et sequitur: *Non omnis
qui parcit amicus est, nec omnis qui verberat ini- 15
micus; meliora enim sunt vulnera amici quam 15
fraudulenta oscula inimici; melius est cum severitate
diligere quam cum lenitate decipere.* Et sequitur
ad propositum: *Utilius esurienti panis tollitur, si
de cibo securus negligat iusticiam, quam esurienti
panis frangitur, ut iniusticie seductus acquiescat.* 20
*Et qui freneticum ligat et qui litargicum excitat
ambobus molestus ambos amat. Quis non potest
amplius amare quam Deus, et tamen nos non solum
docere suaviter, verum eciam salubriter terrere non
cessat, ut docet Apostolus Hebreorum XII°. Fomentis 25
lenibus quibus Deus omnes consolatur, sepe eciam
mordacissimum medicamentum tribulaminis adiungit,
exercet fame patriarchas, pios et religiosos, populum
autem contumacem penis gravioribus agitat, non
aufert ab apostolo stimulum carnis, tercio rogatus 30
ut virtutem in infirmitate perficiat. Ex quotquot*

2. B: superius XX cap. 6. In decret.: malivolos, quoniam crimen.
16. 17. B: cum securitate diligere. 24. A in marg.: De correccione per
ablationem nota bene (Above 177^b without mark of reference). 27. In
decret.: tribulacionis. 31. Codd: in firmitate; corred: e decret.

4. Decreti sec. pars, causa V, q. V, c. I et II.

N° 177^a dictis sanctorum exponencium fidem scripture patet quod de lege caritatis et spiritualis elemosine sub pena dampnabilis consensus tenetur prepositus subiectos corripere. Unde inter omnia peccata de quibus 5 magis timeo in superioribus regni nostri, sunt ceca pietas, falsa misericordia et consentanea omissio, sive ex negligencia sive (quod maxime horrendum est), quando venditur consensus criminis et iniuste ac proditorie per patrimonium Christi descenditur eius 10 hostis. Unde Augustinus epistola XXXVII^a ad Macedonium: *Misericordius opem nostram talibus subtrahimus quam impendimus. Non enim opem fert qui ad peccandum iuvat ac non pocius subvertit et opprimit.*

O 1 Sed contra dicta primo obicitur per hoc quod nemo debet defamare proximum et specialiter christos Dei. Illi autem qui illud obiciunt parum considerant quomodo mendax (in quantum huiusmodi) defamat se ipsum, et iterum quomodo ex verbis istis generalibus 20 legis domini se putans defamatum indicat ut sic se esse legis Dei adversarium, et iterum parum considerat quomodo prophete veteris testamenti, Christus et leges ecclesie acutissime instant contra solum nomine sacerdotes; et racio est, quia in eorum subversione 25 imminet maius periculum matri ecclesie. Et illud meminit decretum, LXXXIII^a dist., ubi sic scribitur: *Nemo quippe in ecclesia amplius nocet quam qui perverse agens nomen vel ordinem sanctitatis vel sacerdotis habet. Delinquentem namque hunc redar- 30 guere nullus presumit, et in exemplum culpa*

Objection:
We have no
right to speak
ill of our
neighbour.

Answer:
We deal in
general terms
which apply
only to those
who deserve
them.

6. A in marg.: Nota. 10. A in marg.: Augustinus. 12. In
codd.: Num enim. Correxi e textis Aug. 17. A in marg.: Obiec.
18. A in marg.: Responsio. 20. B: se reputana. 25. A in
marg.: 83 dist. 26. B: at sic scribitur.

4.—11. Hus l. c. 10. Aug. Opp. tom. II, pag. 52^a.
26. Dec. I pars, dist. LXXXIII, c. II.

*vehementer extenditur, quando peccator pro rever- 177^a O
rencia ordinis honoratur. Episcopus itaque qui talium
crimina non corrigit magis dicendus est canis impu-
dicus quam episcopus. Ista, inquam, iura sanctorum
ideo incorporata sunt in canone, non ut palea * per- 177^b
petuo taceantur, sed ut ad laudem bonorum cum
modestia detegantur. Et dico cum modestia, quia
contingit hominem in dicendo veritatem modum ex-
cedere, ut notatur in decretis V^a, q. V^a, *Qui ambulat,*
ubi solvendo apparentiam repugnancie in ista materia 10
sic scribitur: *Aliud est ex caritate aliorum crimina
deferre, ut quos secreta ammonicione corrigere non
possumus, convictos iudicis sentencia corripiat, atque
aliud est insidiando falsa obicare vel insultando
vera facile exprobare. Illud vero caritatis, hoc autem 15
est impietatis officium. Unde Proverb. XII, 6, dicitur:
Verba impiorum insidiantur sanguini, os iustorum
liberat eos. Et infra: Qui quod novit loquitur iudex
iusticie est, qui autem mentitur testis est fraudulentus.*
Oportet ergo accusatorem servare integritatem veritatis 20
et rectitudinem intencionis. Ego autem preservo me
a descensu ad singularia quiescens more philosopho-
rum in communi sententia.*

Objection: Secundo obicitur per hoc quod oportet partes 2 P
2. The clergy, as superior to the ecclesie habere suam iurisdictionem et ordinem 25
laity, should judge itself. impermixtum; sed clerus est seculari parte superior,
ideo supposito delicto debet corrigi per se ipsum.
Confirmatur per hoc quod sic est in celesti ierarchia
in qua oportet exemplari omne officium ecclesiastice
ierarchie. 30

1. In decret: quoniam peccator. 2. B: Episcopus in quantum. A in
marg.: Nota decretum quantum nocet malus episcopus, papa etc. (Below
177^a without mark of reference). 4. A B: Ista itaque iura. B in
marg.: Episcopus omittens subditos corrige dicendus est canis impu-
dicus. 9. A in marg.: Accusator quomodo debet se habere.
22. singularia. A₁ addit: nomina.

9. Dec. II pars, causa V, q. V, c. V.

P¹⁷⁷ Ad illud sepe dixi quod falsum assumitur; oportet enim utrumque brachium corporis ecclesie iuvare reliquum, nec est in isto confusio, sed secundum Apostolum I^o Cor. XII° caritativa connexio. Ulterius 5 sepe dictum est quod, sicut clerus stans in suo ordine est seculari superior, sic nominetenus clericus degenerans est inter omnes viatores abieccior. Unde (ut sepe dixi) nobis stantibus in nostro ordine non debemus contemptibiliter esse subiecti principibus, unde glossa 10 ordinaria super XCVI^a dist. dicitur quod episcopus est super imperatorem, non tamen si facit contra religionem, nam in illo casu posset a quocunque redargui, ut patet XL^a dist., *Si papa, vel etiam si scisma faceret, XXIII^a, q. V, De Liguribus.* Et plures 15 sunt casus in quibus layci habent iurisdictionem super clericos ut dixi; inquit XXIII^a, q. V^a, *Principes.*

Unde miror quomodo quidam innituntur exemplo de celesti ierarchia, putando quod clerici non debent corrigi a laycis, nam stabilito ordine militantis ierarchie, sicut est in ierarchia celesti, procederet racio a similitudine quod clerici non forent subiecti laicis, sed si deficit eis virtus illuminandi et expurgandi, sic quod sint ceciores et criminiosiores quam layci, quomodo staret in illis perturbantibus ordinem ecclesie 25 exemplum ierarchie celestis? Ideo in defectu illorum stat quod pervertitur ordo ecclesiastice ierarchie; *ordo* dico non simpliciter sed *ordo individuus* qui foret in illis. Non enim est fas fideli credere quod datus clerus servabit ordinem superiorem in ecclesia 30 quantumcunque peccaverit, cum primus angelus cum suis complicibus propter apostasiam ab ordine deiectus

i. A in marg.: Responso.   5. B: ordinis.   ii. A in marg.: Clerus potest corrigi per laicum. B in marg.: Quod prelati delinquentes a regibus sunt corrigiendi, ut est dignum.   19. A A₁: nam — ierarchie deest.

10. Vid. glossam ad cap. X, dist. XCVI. Dno sunt.   13. Cap. XLIII.   15. Cap. XX.

Answer:
The assumption
is false; all
parts of the
Church owe
mutual help.

As to the
pattern of the
celestial hierar-
chy, it is al-
ready forsaken
when the clergy
are wicked.

est de ecclesia triumphante (ut notatur Is. XIV°). Viator ¹⁷⁷ ergo extra ordinem debet habere subsidium a fratre inferioris ordinis, cum pes iuvat oculum, eciam utroque servante integritatem corporis. Et ita videtur Lincolniensi quod angelus superioris ordinis illuminatur ⁵ ab angelo inferioris ordinis, cum omnes beati spiritus sese iuvant reciproce, ymmo (ut alias dixi): Michael et omnes angeli inferioris ordinis confirmati ^{*} pugna- ¹⁷⁷ runt contra draconem Luciferum et contra complices suos apostatantes, quare ergo non debet esse propor- ¹⁰ cionaliter in ecclesiastica ierarchia?

Objection:
If the clergy
cannot have
dominion,
neither can they
serve civilly.

Sed alias insteti per hoc quod nulla potestas puni- ^Q
tiva civilis se extendit ad amplius quam potestas
civiliter dominandi, sed non licet civili domino domi-
nari civiliter super clericu, cum clericus cui foret ¹⁵
licitum servire civiliter posset coloracius civiliter
dominari.

This does not
follow.

Sed hic sepe dixi quod de lege nature et de lege
evangelii qua astringimur ad correpcionem fraternalm
debet rex Anglie corripere clerum suum, nec video ²⁰
quin stat clericum servire civiliter eo quod dominari
civiliter dicit superbiam. Sed servire civiliter potest
esse sine peccato. Nec oportet quod sic homo servit
civiliter quod sit servus civilis, cum omnis dominus
Anglie sub rege servit sibi civiliter, cum sit eius ²⁵
servitor tenens de rege in capite per servicia suo
domino debita et consueta. Servus autem civilis est
omnino expers libertatis civilis, et sic serviunt clerici
regi libere, qui tenent de illo in capite; et sic videtur
mihi quod rex noster habet super clerum suum legium ³⁰
quoad bona nature et bona fortune secundum quid

1. B in marg.: Ad tantum potest clericus delinquere, quod non est
credendum cum servare suum ordinem. 13. A in marg.: Instancia.
18. A in marg.: Racio. 21. B in marg.: Dominari civiliter dicit
superbiam. 23. A in marg.: Condiciones servi civilis. 27. B in
marg.: Servus civilis. 30. A in marg.: Rex habet civile dominium
super clericum.

Q 177^a civile dominium. Si autem viverent vitam omnino exproprietariam, sicut vixerunt Christus et Baptista, non forent sic subiecti, et sic ratione bonorum fortune et bonorum nature in casu quo contingat in eis abusus vel contemptus notabilis licet regi eos civiliter cohercere, non in quantum sacerdotes, sed in quantum regis elemosinarii vel homines eius legii contempnentes. Et sic regi suo in corpore et bonis multipliciter sunt subiecti. Econtra autem rex debet esse eis subiectus in hiis que sunt ad Deum, ut sit sic mutua connexio caritatis et ordinis utrobique.

They are subject not as clergy, but as almanen and Negement.

R 3 Tercio arguitur per hoc quod clerus nunquam debet castigari per laicum nisi in defectu spiritualis prepositi, et per consequens nunquam antequam papa defecerit, oportet ergo subditum corripi per diocesanum, secundo per metropolitanum, et si illi defecerint, tunc per papam. Et non est presumendum quod in hiis tribus signis ecclesia Christi deficiet.

3. The laity ought to act only in default of the spiritual authorities.

Hic dicitur quod assumptum est verum, quia (ut sepe dixi) clericus nunquam castigari debet per laicum nisi auctoritate ecclesie in defectu spiritualis prepositi et in casu quo clericus fuerit a fide devius. Unde posito de possibili quod omnes episcopi regni nostri deficiant in suis correccionibus post vel ante, ratione cuius defectus invalescat peccatum ad regni periculum, regum autem est sub gravi periculo clerum suum corripere quoad corpus vel substanciam cleri, in quibus potestati regie est subiectus; quod si clerus devenit ad tantam profunditatem malicie, spiritualis prepositus omnimode est in causa. Nec est prudentis asserere quod rex expectaret correccionem cleri, quousque papa

Answer:
True; but the King is not to wait for the Pope's action, for many reasons;

8. B in marg.: Sub qua ratione rex potest sacerdotes civiliter cohercere.
 10. B in marg.: In hiis que ad Deum perinent rex est subiectus sacerdotibus. 12. A in marg.: Clericus nunquam debet castigari per laicum nisi in defectu spirituali prepositi, sed non oportet ut pape correccio expectetur. 19. A in marg.: Responsio. 20. A in marg.: Conclusio notanda. 21. 22. A A,: prepositi in casa. 28. A A,: quod — omnimode est deest. 34. A B in marg.: Fiecle.

1. because he super isto decreverit, propter multa. Primo quia stat 1 R
 curia is venal;
 quod in curia redempcio sit venalis, sic quod cum 177⁴
 thesauris regni proditor defendat ibidem peccatum
 suum contra Deum, regem et regnum. Secundo quia 2
 2. Pope and Cardinals are in league with our enemies;
 stat quod papa et sui cardinales sint acceptores 5
 personarum coniuncti hostibus regni nostri. Tercio 3
 3. they are blinded by avarice;
 quia stat eos esse ignaros legis scripture cecatosque
 tradicionibus hominum propter questum. Quarto 4
 4. they are too far away;
 quia * stat longitudinem et discrimina itineris esse tanta 178⁴
 quod nec persone regni nostri haberent illuc securum 10
 accessum, nec rex et regnum expectarent tantundem
 propter regni periculum. Quinto quia Romanus pontifex 5
 5. the Roman pontiff has no such jurisdiction in England.
 non habet illam iurisdictionem in Anglia, nisi vel ex
 lege Christi, quod limitatur de quanto dicit eis
 humilius et sancius legem Christi, vel ex decreto 15
 cesaris, ut notatur XCVI^a dist. *Constantinus*.

Sed quantum ad iurisdictionem istam cesaream vel 8
 primatum, patet, cum regnum nostrum sit exemptum
 a iurisdictione cesarea, quod nec iurisdiccionem coactiva
 sui episcopi astringit nos nisi de quanto est funda- 20
 bilis ex sacra scripture. Sed volvat et revolvat adver-
 sarius fidem scripture et non inveniet iurisdictionem
 talem. Sed quicunque sacerdos expressius docuerit
 legem Christi, Christo est in illo obediendum devocius,
 cum talis primatus introductus est ex ritu cesareo, 25
 sic quod, sive prepositus fuerit ydoneus sive non,
 populus fidelis Christo obediatur. Si ergo nos Angli
 How far such jurisdiction can be trusted we may see in the case of Gregory XI. gratis tantum obedimus papa nostro Urbano VI°, tamquam humili servo Christi, sicut scismatici obediunt Clementi propter dominium et potentiam secularem, 30
 quis dubitat quin ut sic habemus rationem meriti amplioris? Et possibilitatem omnium istorum quinque in Gregorio XI et suis complicibus oculata fide poterimus conspexisse. Dicitur enim quod ipse cum suis pseudocardinalibus dampnavit quatuor veritates 35

4. B: Deum et legem.

32. 33. B: Iatorum et in Gregorio.

s 178^a catholicas et approbavit quatuor hereses cardinales, who approved
sicut vidi notatum in quadam epistola maledicta ab
homine, sed a nemine reprobata. Nec horreamus
malediccionem huiusmodi, cum veritas ipsa est male-
dicta pendens in cruce (ut notat Apostolus Gall. III°,
et exponit Ambrosius epistola XXXVIII^{ta}). Nam a
multis dicitur catholicum per eum quod eo ipso quo ipse vel alias papa Romanus pretendit se quovismodo solvere vel ligare, eo ipso sic solvit vel ligat, cum eius oppositum tamquam sceleratissimum sit dampnatum. Et audeo dicere quod a tempore prime fundacionis Romane ecclesie non fuit tam manifesta anti-christiana heresis tam publice proclamata; nam nedum scriptura sacra sed leges papales testantur quod Petrus et omnes successores sui errare poterant, tam in execuzione clavium quam eciam in via morum, quod si dictus Gregorius non potest, ipse blasphemus extollitur super omne quod dicitur Deus. Nec video ad quid foret illud tamquam novus articulus fidei divulgandum nisi propter fastum et questum episcopo Scarioth adquirendum. Nam dato illo articulo ipse posset eciam invito Deo liberare omnes animas tam de purgatorio quam inferno, cum in tantam vesaniam posset incidere quod pretendat se ista facere, sicut loquuntur illi qui dicunt quod est Deus in terris.

T Et quantum ad questum, patet quod isto articulo catholicato posset faciliter perquirere omnia regna mundi, quia (da oppositum de regno Anglie) contra, si pretendit se ligare regem nostrum et regnum in partem salutaris penitencie, ut det perpetuo totum fructum regni nostri tenendo episcopo Romano in capite tamquam supremo domino seculari, tunc eo ipso sic ligantur; sed sic potest pretendere se ligare: ergo virtute illius potestatis clavium potest faciliter

11. A in marg.: Heresia. Paps non semper quando pretendit absolvit.
21. A in marg.: Prima racio. 26. A in marg.: Secunda racio.
27. B: faciliter deest.

acquirere regnum nostrum. Et idem est iudicium de 178^a T

This is evident omnibus aliis regnis mundi. Et possilitas minoris
for

1. his predeces- patet tripliciter: Primo ex hoc * quod taliter ligatus 178^b 1
sor did get
1000 marks
from John;

est rex Johannes cum regno (ut dicitur) quoad mille
marcas, et idem iudicium est de toto. Secundo per 2

hoc quod multi credunt papam debere dominari
seculariter et capitaliter toti mundo, nec verti debet
for him;

in dubium quin rex et regnum possent obligare se ad
tantam elemosinam perpetuam. Sed cui si non pape
qui potest absolucionem et dispensacionem super isto 10
soli Romano pontifici reservare? Sic enim dicit se posse
restringere potestates clavium de plenitudine potestatis.

3. any limitation
of his powers
would be fatal
to the original
claim.

Tercio confirmatur per hoc quod ipse habet potestatem 3
incomprehensibilem, cui non licet fines ponere, quia
tunc formidandus esset, si excedit limites potestatis, et 15
titubaret fides de potestate clavium, et manifeste
sequeretur oppositum articuli noviter catholicati, sci-
licet quod non eo ipso quo pretendit se quovismodo
solvere vel ligare, eo ipso sic solvit vel ligat.

Assertion of
the bishop of
Rochester.

In tales insanias inducuntur ignari episcopi et v
doctores facientes ydiotam credere quod potest tantum
facere in ecclesia sicut Christus. Unde episcopus
Roffensis dixit mihi in publico parlamento
stomachante spiritu quod conclusiones mee sunt damp-
nate, sicut testificatum est sibi de curia per instru- 25
mentum notarii. Et visum est multis quod fuit
assercio indiscreta, primo quia vergebat ad curie Romane 1
defamacionem, secundo quia implicabat regis nostri 2
et regni scandalizacionem, et tertio quia ostendebat 3
sui et fratrum suorum consentaneam suspicionem. Non 30
enim tam signanter mitterent fratres eius sibi dictam
dampnacionem, nisi applaudendo de facto cuius
utraque pars foret auctor vel fautor, nec dubium
quin stante iusticia dicte dampnacionis cum facto

1. B: idem iudicium. 15. 16. B: Potestatis titubaret.
stomachando. 33. A in marg.: Conclusio.

24. A A₄:

V^{178*} regis et iure quod vendicat, rex et regnum forent expresse heretici, et sic iuxta leges ecclesie nedum exheredandi, sed a toto christianismo funditus destruendi. Nam hoc est hereticatum ut dampnatissimum quod aliqui domini temporales possunt auferre temporalia ab ecclesia delinquentे. Unde videtur zelantes pro dampnacione ista intendere quod papa debet super regno nostro imperatorie civiliter dominari (ut sepe tetigi), primo quia procurarunt quod inconsulto rege vel suo consilio virtute bullarum papalium legius homo regis ubicunque in Anglia non convictus super pravitate heretica arrestetur et papali carceri mancipetur, et (ut videtur prudentibus) non posset esse evidencius signum capitalis civilis dominii pape super Angliam.

2 Secundo quia dampnavit ex procuracione quorundam qui videntur esse de nostris quod aliisque carte humanitus adinvente sunt impossibile, et per consequens catholicavit oppositum, et cum impossibile et necessarium dicantur conditionaliter et simpliciter (ut patet XXIII, q. IV^a, *Due sunt*) necessitates, sequitur cum veris quod catholicavit omnes cartas cleri Anglie de elemosina perpetua, et per consequens non foret necesse ad regem recurrere pro ratificacione cartarum huiusmodi, cum sint per superiorem dominum nedum confirmate sed catholicate. Et tertio potissime, quia vendicat quod non liceat regi punire clerum suum legium quantumcunque in regnum deliquerit nec subtrahere elemosinas cleri quantumcunque

178^a contempserit nisi petita ab eo licencia * et obtenta, 30 et cum hoc non habet ex lege Christi (sic patet scrutanti), ab omnibus eius fautoribus relinquitur quod hoc habet a cesare.

X Unde vellem quod rex faceret diligenter inquire a clero suo legio istas quatuor questiones: primo si

3. B: exhibandi. 6. A in marg.: Nota tria. 13. A A₁: quia deest. 27. B: delinquerit. 33. A B in marg.: Nota quatuor questiones.

The Pope's bull
was directly
opposed to
English law.

1. in ordering
the arrest of
the King's sub-
ject without
conviction of
heresy;

2. in asserting
the authority
of all charters;

3. above all in
declaring that
the King may
not punish a
clercyan
however delin-
quenter.

The King
should enquire
into this.

rex licite potest auferre temporalia a clero suo legio 178° X
pro contemptu; secundo si rex dominatur capitaliter 2
super regno Anglie et papa sic civiliter subdominans
vel econtra; tertio si forme damnacionum et facto- 3
rum Romani pontificis hic recitate sint iuri divino 5
consonae, et si clericus regis qui vel expresse vel
mutescendo consenserit videtur in contemptum regis
et regni incidere; quarto autem queritur a plano 4
parlamento regis, cum propter maiorem contemptum
sit contemptor gravius puniendus, utrum defendens 10
ista expresse vel tacite contra regem et regnum debeat
cum hoc participare elemosinis regni nostri. Videtur
enim quod, si susurrones huiusmodi non expectant
nisi subdole premittendo preambulam horam illis
congruam, quando expulsis secularibus dominis possint 15
dominari ex integro toti regno.

Some of the
clergy suggest
that they have
a right above
all civil powers;

Innuunt quidam quod habent potestatem ad hoc,
quam potestatem vocant dominium, et cum illa
immediate sit data a Christo qui dat singulis suis
sacerdotibus affluenter, illa potestas est prior, 20
principalior et extencior quam potestas iure hereditario
carnali, conquestu vel titulo mundano seculari
domino acquisita. Et ad hoc vadunt quotquot con-
clusiones quas false contra scripturam discipuli Anti-
christi innuunt ad perturbationem regnorum et dimi- 25
nucionem religionis christiane, in tantum quod illi
Antichristi discipuli sunt captales inimici illis quibus
videntur carnaliter affici, quia dyabolus et omnia
membra sua, sicut in imitando sibi ipsis continue sese
damnificant, sic obsunt vere paci aliorum quibus 30
videntur proficere. Allegant autem illud Apostoli
Roman. VIII°, 32: *Proprio filio suo non pepercit, sed
pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo non cum
ipso omnia nobis donavit?* Et I^o Corinth. III°, 23:

13. B: si omitted. 17. A in marg.: Pro dominacione civili cleri
fundamentum. 21. A A₂: extensor.

X 178^a *Omnia vestra sunt*, et Marci X^o, 29, dicit Christus quod *quicunque reliquerit mundum et carnem propter nomen suum, accipiet cencies tantum*. Et in hoc mundo sacerdos (inquiunt) et specialiter religiosus habet ius quod est dominium ad toti mundo seculariter dominandum, et sic Christus docuit eos mundum relinquere, ut secularius conversentur. Sed quesito si layci relinquentes cuncta pro Christo erunt eis participes, si unus excludens alium facit sibi iniuriam, cum aliis que concernunt civile dominium, paciuntur angustias. Ideo defendunt unum capitaneum quem papam nominant sub cuius umbra infideliter sunt protecti.

and their head
is the Pope.

Y Et si obicitur quod curia Romana extinguit multos errores, dicitur quod de tanto est laudabilis et suis satrapis est parendum. Si autem vulpes parvule que demoliuntur particulares vineas habent inibi foveas in quibus convoluti criminibus callidius et constancius defendantur, quis dubitat quin nidus ille foret fons^b? veneni ex cuius rivulis scateat toxica in fidelem ecclesiam militantem? Scutum autem et velamentum huius toxicè videntur esse congregacio ista perversa et triplex velum quo mentes fidelium sunt cecate. Nam appellante pecunioso ad illam curiam, quid per mendacia, quid per mala exempla sceleris ibi capta et quid per tradiciones callidas tam de nostris quam de aliis inibi adinventas inductum est scutum infidelity^c ad membrum dyaboli contra regna et sanctam ecclesiam defendendam? Velum autem trimembre statuit in primis principium quod non licet christiano dictum vel factum eorum discernere, cum sint dii subterranei quibus donata est potestas clavium par cum Christo, qui possunt scripturam sacram statuere,

The court of
Rome is a nest
of mischievous
foxes.

It has invented
for itself a
triple shelter:

i. that it is
above all human
judgments;

^{14.} A in marg.: Obieccio. ^{16.} A in marg.: Solucio. ^{21.} A in marg.: Scutum et velum defendencia dominacionem civilem cleri. (Above 178^a without mark of reference). B: scutum et.

corrigere et mutare, et cum solum convincerentur 1,8⁴ Y
ex scriptura sacra et factis propriis, patet quod non

2. that every Christian is bound to obey all commands of the Curia; consequenter adicit quod subdi illis tamquam capitii sancte matris ecclesie quomodounque vixerint est 5 cuilibet christiano de necessitate salutis, et per consequens implere quidquid preceperint, cum non stat (ut inquiunt) quod eorum aliquis sit dampnandus.

3. that the Curia has the right of ruling other churches. Tercia pars veli dyaboli est facta plenitudo potestatis 3 qua exterrit mundum cum pretensa legacione et 10 excommunicacione sic quod, si quidquam decreverint in altera ecclesia faciendum, eo ipso oportet ut fiat; et quia reserverunt sibi cum istis armis potestatem conferendi beneficia ecclesie et superiores ac graviores persone ecclesie extere appetunt symoniace fastum et 15 commodum temporale, ideo propter multitudinem, propter famam et propter terorem istorum satellitum exterriti sunt pauci simplices dicere veritatem.

Sed benedictus sponsus ecclesie qui occidit Gre-^z gorum XI. et dispersit suos complices quorum 20 scelera per Urbanum VI. ecclesie sunt detecta, et qualitas veneni ex divisione eorum est quodammodo mitigata. Et utinam placeret sponso ecclesie perficere quod quidam prenósticant et alii imprecantur, scilicet quod numerus undenarius infamis et sterilis, 29 prevaricans in totum decalogum, imponat finem nu-

and we trust he will be the last of these false pontiffs.

mero pseudoprepositorum dicencium: *Hereditate, civilitate et gladio possideamus Dei sanctuarium et Christi patrimonium. Ipse*, inquiunt, *crucifixus est ligno et apostolus mundo, ut nos occidamus gladio et nobis* 30 *rebelles crucifigamus in patibulo, quia quam necessaria, inquiunt, fuit in primitiva ecclesia potestas faciendi miracula, tam necessaria est hodie potestas corporalis acquirendi et defendendi temporalia.* Scimus tamen quod una potestas infinitum excedit aliam, et quod vita expropriataria est vita seculari perfeccior et quod tam necessaria erant temporalia clero in primitiva

Z 178^a ecclesia sicut modo et quod necessarior foret modo eorum substraccio et suspensio rapine bonorum cum gaudio, quam tunc fuit, nec est illa ficta defensio fundabilis ex scriptura sacra.

CAP. XVI.

179^a * Post hec dubia respondendum est ad magistralas ^{The doctors object:} argicias quas doctores obiciunt contra dicta.

A Arguitur primo quod beatus Silvester, recipiendo ^{1.} that Silvester did not sin at dotacionem perpetuam ecclesie pro se et suis successo-
10 soribus nullo modo peccavit, et libenter acceptarem argumenta ad istam partem, quia quamvis neutram partem asseram, pars tamen isti opposita est mihi credibilior.

Prima itaque racio sic formatur: quam licite recipi-
15 pluit sancti elemosinas pro relevandis indigencis ^{for if it is lawful to receive alms,}
presentis vite, tam licite ipsas elemosinas servant idem ^{they may be}
sancti distribuendas indigentibus in perpetuum. Non ^{kept without}
enim videtur racio diversitatis quin, si licet recipere elemosinas propter indigenciam propriam relevan-
20 dam, a pari erit licitum ipsas elemosinas sic collatas propter indigenciam futuram perpetuo conservare; ergo si licet indigenti recipere elemosinas propter se rele-
vandum et hoc absque peccato, a pari licet conser-
vare elemosinas sic receptas ⁱⁿ perpetuum ad usus
25 pauperum absque peccato. Sed beatus Silvester in faciendo sibi licitum simpliciter nullo modo verisimi-
liter peccavit; ergo beatus Silvester in retinendo dota-

2. B: substraccio et suscepcio. 4. scriptura sacra; A: Sequuntur huius Bohemica aliquot verba: Lecz na kawcze horze v Pragy est fundata newyem. Id est: Si in monte apud Pragam est fundata nescio. 6. A in marg.: Nota bene istam totam columpnam, quia ponuntur fundamenta pro dominacione ecclii cleri (Below 178^a without mark of reference). 15. A in marg.: Prima racio. Nota argumenta pro dominacione cum solutionibus (Above 179^a without mark of reference). 14. B: qui licet. 15. A A, : pro — elemosinas deest. 20. Codd.: quia a pari.

cionem perpetuam ecclesie nullo modo verisimiliter¹⁷⁹ A peccavit.

Answer:
This is a mere
begging of the
question.

Quantum ad istud argumentum, non oportet respon-
dere ad formam, nec vidi probacionem assumpti, cum
Christus recepit elemosinas temporales, sicut et apostoli⁵
ab ipso receperant pro temporali indigencia pauperum
relevanda (ut patet Joh. VI°), et tamen non legitur aposto-
los recepisse elemosinas pro pauperibus perpetue conser-
vandas. Et quantum ad illud brogadicum, ergo per
idem vel questionem vagam que est ultimum refugium¹⁰
simplicis arguentis qua queritur que sit racio diver-
sitatibus, retorqueo utrumque in arguentem.

**Christ bade us
not to be care-
ful for the
morrow;**

Si Christus docuit nos in suis apostolis *non solici- B*
tari in crastinum, quia sufficit diei malicia sua, Matthei
VI°, 34, et non videtur racio, quare non preciperet¹⁵
eis providere de elemosinacione perpetua, per idem
preciperet eis providere de elemosinacione perpetua; vel
ratio diversitatis confirmatur ex hoc quod tempore apo-
stolorum fuerunt homines devociores et ad elemosinas
prompciores et post avariores, ergo fuisse congruum²⁰
quod ipsi obligassent suos heredes ad elemosinas per-
petuas. Si dicatur quod voluntas Christi est racio
diversitatis sufficiens, revera sic doctrina Christi exem-
plata future ecclesie est racio diversitatis, et forma
sufficiens ad movendum nos clericos ritum gentilem²⁵
deserere et omnem solicitudinem nostram impresen-
ciarum procientes in ipso confidere. Non solicitemur
ergo quomodo providebitur nunc ad mille annos Christi
pauperibus de pabulo corporali, sed permittentes mor-
tuos sepelire mortuos suos sequamur Christum attencius³⁰
et sic christianis futuris ad mille annos magis proficimus,
et ita (ut dixi superius) perpetua elemosinacio est dotanti
inductivum blasphemie superbie et elemosinato fomentum
mundane confidencie et vigilanter requirendi divinum

**What business
have we with
providing 1000
years in ad-
vance?**

3. A in marg.: Responsio. 4. 5. B: assumpti Christus. 9. bro-
gardi cum in codd. 10. B in marg.: Questio vague que est ultimum
refugium simplicis arguentia. Hic notatur. 23. 24. B: exemplativa.

B auxilium aversive desidie, et utrumque istorum per ele-
 179 mosinacionem * temporalem excluditur. Et istam racio-
 nem assignant doctores, quare Deus non particulariter
 premunivit primos parentes, ut caveant de calliditate
 serpentis promissa eius fallacia detestando. Nam dixit
 illis illabendo generale principium, cui innitentes, pru-
 denter confidendo in domino et consulendo ipsum
 in ambiguis, amplius meruissent, et sic negata penul-
 tima consequencia negatur assumptum sequens, sci-
 licet quod beatus Silvester in faciendo sibi licitum
 simpliciter nullo modo verisimiliter peccavit. Nam
 omnis conversacio secularis est inseparabiliter cum
 peccato, sicut dicit fides scripture et Augustinus per-
 sepe commemorat; et cum multe conversaciones secu-
 lares sint licite ac meritorie, patet quod beatus Sil-
 vester in faciendo sibi licitum sepe peccavit, sicut de-
 se confitetur beatus Evangelista qui fuit Silvestro
 sanctor.

O 1 Unde notet homo formam dotacionis, XCVI^a dist.
 20 *Constantinus*, quomodo imperator tribuit Silvestro
 potestatem, vigorem et honorificenciam imperiale, The form of
the gift to
Silvester shows
that it was
tainted with
worldliness,
*decernendo quod habeat primatum super quatuor
 sedes et princeps sacerdotibus tocius mundi existat.*
 2 Consideret secundo quomodo tradidit beato Silvestro
 25 et successoribus suis Lateranense palacium, diadema
 et frigium, superhumerale, clamidem purpuream et
 tunicam coccineam cum aliis insigniis et potestatibus
 imperialibus, et breviter cum omnibus dignitatibus
 quas papa vendicat non fundabilibus ex scriptura, ut
 30 puta, quod equitet super equum candidum cuius
 frenum cesar tenuit et alias reverencias quas mundo
 cecati in ipsis preponderant sibi exhibuit. Nam illud

19. A in marg.: Nota formam dotacionis per Constantium.

19. Vid. Decret. I pars, dist. XCVI, c. XIV. Et sequentia ex
 hac decretali deprompta sunt.

and makes it
impossible to
free Silvester
from blame.

His acceptance
became the
occasion of
schism.

It is objected
that men err
also in their
writings,

affectione ceca quis tribuit quod in se reputat pre- 179^a C
ciōsum. Consideret ergo evangelicus attente ordinem 3
predicte carte, et miror si excuset beatum Silvestrum
ab omni elacione, ab omissione contemptus mundi
et defectu informacionis imperatoris et populi. Unde 5
exhinc irreligiose accepta fuit occasio faciendo scisma
in ecclesia instinctu dyaboli, ut notat decretalis, XCV^a
dist., *Olim*, ex dicto Jeronimi. Et hec creditur racio,
quare ecclesia orientalis remanens in sua pauperie
detestata est monstruosam superbiam occidentalis 10
ecclesie. Unde legitur quod ecclesia Grecorum misit
domino Johanni pape XXII magnam epistolam ad
exhortacionem suam qua suadebat eos sue coactive
iurisdiccioni subici plenarie responsivam et in fine
inservisse talem clausulam: *Potenciam tuam summam* 15
super tuos subditos firmiter credimus, superbiam
tuam summam tollerare non possumus, avariciam
tuam summam saciare non intendimus, dominus
tecum, quia dominus nobiscum est. Consideret ergo 4
procurator Romane ecclesie cum approbabili: beatus 20
Augustinus fuit sciencior, religiosior et sancctor beato
Silvestro; ipse autem asserit irrevocabiliter cum aliis
sanctis eum sequentibus: *si quid utile est, in scrip-*
tura sacra invenitur, et moneat ut fautores illius
dotacionis dicentes^{*} *quod fuit omnino sine peccato* 179^b
ipsam fundent clariss ex scriptura, quod nulli usque
hodie potuerunt.

Et si obicitur quod eque evidenter credendum est D
errori cuiuscunque hominis in scriptis sicut in factis,
et sic periret testificacio ex scripturis. Sed quod 30
falsum assumitur (ut beatus Augustinus declarat
epistola VIII^a ad Jeronymum), cum ex veritate scripture

3. B: minor. 15. A B in marg.: Nota epistolam Grecorum.
20. B: procurator Romane. 21. A A₁: et sancctor deest. 32. In
codd.: nona. Vide Ang. Opp. II, pag. 45.

7. Ib. dist. XCV, cap. V.

D 179° credimus quod propheta David peccavit cum uxore Urie et quod Petrus peccavit tempore passionis et post ascensionem, tamen scripta eorum credimus esse summe autentica, et sic maiori probabilitate credimus scriptis famosorum doctorum quam nudis factis, tum quia communiter ex maiori deliberacione, ex minori temptatione et pro ulteriori explanacione scribunt personis gravibus nec posterius revocant. Sed alii multi sancti post et ante in sentenciam illam concordant, sed (ut reor) nec ex scriptura nec ratione fundabatur quod beatus Silvester non peccavit recipiendo dotacionem cesaream.

Secundo sic arguitur: Quidquid fuerit meritorium beato Silvestro, nullo modo fuit sibi demeritorium, cum iste denominaciones ex opposito distinguuntur, sed fuit meritorium beato Silvestro recipere temporalia distribuenda pauperibus in perpetuum, hoc idem nullo modo fuit sibi demeritorium. Hic dicitur quod theologus logicus ponit calumpniam in maiori, cum idem opus successive est prius meritorium, et post demeritorium vel econtra; et sic conversacio beati Silvestri que ante baptismacionem vel conversionem fuit sibi demeritoria postea fuit sibi meritoria. Sic enim dicimus motum disformem quoad tempus vel subiectum, licet maior pars eius quantitativa fuerit uniformis. Minor autem non probatur, sed sub verbis illis capit calumpniam, quia nimis onerosum foret tali sancto recipere tale perpetuum officium, sive in se sive in suis ministris; nec probatur minor ista per hoc quod relevare pauperes indigentes est simpliciter meritorium cuiuscunque, tum quia multi sunt quibus hoc non convenit, tum secundo quia multis infidelibus et hypocritis in hoc demerentibus hoc convenit, tum tertio quia hoc dato non ex hinc sequitur quod meritorium fuerat beato Silvestro recipere elemosinas

13. A in marg.: Secunda ratio.

18. A in marg.: Responso.

but we accept
the writings of
David and Peter
although they
sinned.

Objection:
2. Silvester did
right in accepting
a gift for
the poor and an
act cannot be
both right and
wrong.

Answer:
The same act
may be now
right and now
wrong.

Moreover we do
not allow that
Silvester did
right.

and even if
right on the
whole, the act
might be
accompanied
by sin.

distribuendas pauperibus in perpetuum. Sed finaliter, ¹⁷⁹ D
dato quod hoc fuit meritorium, sic quod nullo modo
demeritorium beato Silvestro, non exhibe sequitur
quod beatus Silvester nullo modo peccavit sic
faciendo. Homo enim peccat venialiter merendo con-
tinue et non demerendo sed remissius promerendo.

Objection :
3. Silvester
might receive
a gift for him-
self without sin;
why not for
others?

Tercio sic arguitur: Quicquid potuit Silvester papa E
licite et absque peccato in usum suum recipere,
potuit sic recipere in usus aliorum; sic enim absque
peccato recipiunt domini temporales predia, redditus ¹⁰
et huiusmodi, tam sibi quam aliis, sed licite et abs-
que peccato eciam veniali recepit Silvester temporalia
privilegia pro se ipso; ergo sic fecit vel potuit pro
aliis.

Answer :
Sic accompanies
all active life;

Hic respondeo concedendo asumptum et conclusio- ¹⁵
nem illatam, sed non credo aliquos sanctos asserere
dominos temporales absque peccato recipere redditus
temporales, cum vivens activam vitam peccat conti-
nue mortaliter vel venialiter; et sic non credo quod
absque peccato veniali recepit Silvester temporalia ²⁰
privilegia pro se ipso. Credo tamen quod potuit taliter
recepisse, cum potuit fuisse in puro * statu innocencie ¹⁷⁹
cum toto suo genere, et sic iure status innocencie
recepisse immediate a domino usum et dominium
temporalium. Sed ulterius pro materia argumenti con- ²⁵
cedo, primo quod omnis predestinatus habet titulum ¹
et dominium super omnia temporalia privilegia cuius-
cunque, cum pro tempore suo constituitur super
omnia bona Dei; hoc tamen est impertinens doctori,
cum post hanc vitam immediate a Deo ad usum poli ³⁰
recipitur tale dominium. Secundo notandum quod ²
domini temporales recipiunt licite et meritorie pro
se et heredibus suis in perpetuum civili titulo redditus
et proventus, tam priorum dominorum quam filio-

a.d. although
lords may rightly
perform civil
acts,

7. A in marg.: Tertia ratio. Domini temporales continue vivunt vitam
non sine peccato. 15. A in marg.: Responso.

E 179^a rum nobilium subditorum quorum custodia est in manus dominorum capitalium devoluta, sed sicut non yet such acts vivunt hanc vitam sine peccato, sic non exercent ^{may be} ^{damnable in a priest.} actus tales civiles sine veniali, illud tamen quod foret 5 in domino seculari licitum et meritorium foret in sacerdote Christi dampnabile.

Unde minus remotum est a sacerdotio Christi recipere a dominis temporalibus alternatum usum uxorum suarum secundum copulam carnalem (quod creditit Ni- 10 colaus dyaconus fuisse licitum), quam quod recipient a seculari domino dominacionem civilem; utrumque enim istorum foret horribile, sed secundum horribilius, cum carnalis procreatio stat cum sacerdotio, non autem civilis dominacio. Ideo inniti ad dotacionem civilem 15 cleri Christi non foret sui vel sacerdotum eius honoratio, sed detestanda turpacio, quia de clero qui prius fuit nude de sorte domini, faceret apostatam de sorte seculi. Ideo domini temporales dant clero titulo elemosine quidquid et quantumcunque voluerint et non 20 deturpant eos dominacione civili.

F 3 Tercio notandum quod Deus dedit beato Petro et God gave Peter toti generi suo secundum spiritualem imitacionem domi- ^{an evangelical} ^{domination over} ^{all things but} ^{no civil domina-} ^{tion.} nacionem evangelicam et usufructum super omnia bona mundi, non autem dominacionem vel usum civilem, 25 quia illa proprie consummatur ab homine, prima autem donacio non consummatur ab aliquo preter dominum, cum solius Dei sit illa generacio; quamvis enim apostolus et alii sancti predicatores genuerunt filios Dei ex semine verbi sui, tamen primogenito iam mortuo 30 tribuenda est generacio cuius semen suscitat frater junior, de quanto participative dicitur ipse Christus. Sed circa talem genituram filialem vel sucessionem

7. A in marg.: *Contra dominacionem cleri* (Above 179^a without mark of reference). 11. A A₁: utrumque inquam. 14. A A₂: *civili* *ditacio.* 21. A in marg.: *Nota clerus habet dominacionem evangelicam a Christo super omnibus rebus mundi.* 23. Codd. *usufructum.* 28. B: *allia sancti.*

vicariam non sit contencio, cum quotquot receperunt^{179^a} F
cum caritate consummata dedit eis potestatem filios
Dei fieri; illos autem non constituit humana eleccio,
cum ubicunque terrarum clericus vel laycus post
ascensionem edificat ecclesiam sanctam cuius est mem.⁵

A man may be
reputed Christ's
vicar and yet
be a devil, as is
not incredible
of Gregory XI.
brum, ipse est tam Christi quam Petri vicarius. Et
stat quod aliquis solemnitate, (ritu et reputacione
humana sit reputatus Christi vicarius, cum hoc quod
sit horrendus dyabolus, ut non est incredibile de
Gregorio XI. et multis ei similibus. Nam si mari-¹
tavit Raymundum nepotem suum cum herede
Bolonie mediantibus decimis et bonis pauperum
ecclesie Anglicane, si sustentavit iuxta fastum seculi²
multas parentum suorum familias, si redemit dignam³
captivitatem fratris sui et fecerit occidi multa millia⁴
hominum pocius propter secularem questum quam
propter salutem eorum per patrimonium crucifixi,⁴
si insuper * catholicaverit quod secundum potestates^{180^a}
clavium errare non poterit, nec finaliter fructuose
penituerit, quis dubitat quin fuit perpetuus hereticus,²⁰
nunquam caput vel membrum sancte matris ecclesie,) quia secundum Augustinum in libello De Decem Cordis vir finaliter infidelis non est caput mulieris membra ecclesie? (Hec autem non impono sibi, sicut faciunt superiores persone ecclesie, sed dico quod nec ipse²⁵
nec aliis est Christi vel Petri vicarius nisi relinquens mundanum ritum imitetur eos in moribus, et sic stat quod pretensus Romanus pontifex sit caput membrorum dyaboli,) et in hoc iacet periculum humane dotacionis perpetue, cum sepe occasione illius cadit³⁰
distribucio fertilior bonorum pauperum super membra diaboli.

6. A in marg.: Nota de papa. 21. A: num caput. A₄: non caput.
22. A in marg.: Augustinus. 26. A in marg.: Quarta ratio. Nota
quis est vicarius Christi vel Petri (Above 180^a without mark of reference).

22. Sermo IX De Decem Chordis Opp. tom. V, pag. 50.

G: 180^a Quarto arguitur ponderancius propter gravedinem argumenti sic: Nullus obligatus sub pena peccati mortalis ad recipiendum temporalia pro se et suis successoribus in perpetuum in hoc peccat, sed Silvester 5 fuit obligatus sub pena peccati mortalis sic recipere elemosinas a Constantino, ergo in hoc nullo modo peccavit. Hic dicitur quod utraque pars antecedentis capit calumpniā, nam multi sunt actus ad quorum obligacionem homines inducuntur, eciam sub pena 10 peccati mortalis occasione precedencium peccatorum, quos actus faciendo peccant vel mortaliter vel veni- aliter. Sic enim peccatum illaqueat multos insolubiliter ad peccandum, et hinc (ut notat Augustinus) Psal- mista rogit de necessitatibus liberari, sed quamvis 15 homo sit in multis casibus necessitatus ad peccandum, tamen et poterit faciliter non peccare, et non a Deo sed a peccato capit necessitatem ut peccet, non tamen debet vel tenetur peccare.

H 1 Ut autem ista sentencia palpabilius videatur, pono 20 primum exemplum in quo quis sub pena mortalis teneatur reddere debitum uxori pro excusanda utriusque libidine, et in redditione peccet mortaliter aut venialiter; nulli dubium quin casus sit possibilis et sepe accidens.

2 Pono secundum exemplum in quo abbas teneatur sub pena mortalis recipere onus sue ecclesie ad regulandum religiose suum capitulum, ad dispensandum fideliter egenis elemosinas quas recipit ad hunc usum, et ad vivendum in se et suo capitulo insecurariter 30 secundum regulam traditam a patrono. Et pono de

7. A in marg.: Responsio. B in marg.: Multi sunt actus quos obligamus perficere sub magna pena, quos implendo peccamus mortaliter. 13. B: hic ut notat. 19. A in marg.: Nota. 22. A: libidine.

13. Aug. De Natura et Gracia contra Pelagium cap. LXVI. Opp. tom. X, pag. 161; De Perseccione iustitiae hominis ibid. tom. X, pag. 170 etc.

Objection:
4. Silvester
could not re-
fuse Constantine's alms
without mortal
sin.

Answer:
A man may so
involve himself
that he cannot
escape sin.

Examples.

possibili quod electus ad illud officium peccet, inordinate aspirando ad honorem et cultum seculi et imprudenter dispensando bona pauperum; et patet contradictorium maioris assumpte.^{180 H}

Pono tertium exemplum in quo quis tenetur accipere eukaristiam et eam indigne accipiat, et patet quod in faciendo illud quod debet facere peccat mortaliter propter defectum modi faciendi, sicut in maiori parte accidit in accipiendo ecclesiasticum beneficium. Sed longe aliud est dicere, Petrus obligatus sub pena mortalis recipere datum onus in hoc peccat, et in quantum recipit illud onus in tantum peccat; nam prior proposicio dicit in reduplicacionem con-

There is no evidence that Silvester would have sinned in refusing.

cōmitanciam et secunda dicit reduplicacionem causalem. Minor eciam argumenti est falsa, quia non est deducibile quod Deus * vel scriptura sacra obligavit beatum Silvestrum sub pena mortalis recipere elemosinas secundum illam formam a cesare sed religiosius fecisset, informando cesarem quod caput ecclesie Christus in cuius virtute sanatus est aufugit honores mundanos et proprietatem civilem. Ideo superioribus sacerdotibus suis non incumbit tam grave officium ministrandi pauperibus, sed inferioribus dyaconis et laycis quibus incumbit abiectum sed in gradu suo meritorum ministerium, nec alium primatum docuit Christus apostolos suos appetere nisi ex veritate prima sequentem maioritatem quoad Deum ratione humilioris ministerii (ut docetur Luce XXII°).

Si, inquam, cum talibus exhortacionibus evangelicis securius procurasset Silvester pro futura ecclesia, tunc verisimilius plus profuisset utrique parti, sicut beatus Leonardus plus profuit regi Francie retrahendo ipsum ab affectione mundana per hoc quod renuit officium

13. A: reduplicacione sive reduplicative. 21. B: mundanos in proprietatem. 29. A in marg.: Nota defectus beati Silvestri (Above 180^b without mark of reference).

H^{18o} presulatus, quam fecisset in retinendo illud officium procurando a rege dimidium regni sui. Ideo fecit conformius ad evangelium et (sicut credo) utilius utriusque parti ecclesie, quam fecit beatus Silvester 5 recipiendo illam cartam a cesare, sicut innuit cronica de voce angelii dicentis quod in die illius dotacionis diffusum est venenum in ecclesia sancta Dei. Nec est carta cessaris magis creditibilis quam ista cronica, ymmo evidencius est ex fide scripture et lege ecclesie quod Nabuchodonosor qui destruxit synagogam et sacerdotes Jerusalem sit salvatus, quam quod Constantinus sal- 10 vabitur, quia primum asserit decretum cum Augustino ex testimonio scripture, sed secundum relinquitur insuasum.

St. Leonard's example is better than Silvester's.

I Sed arguit doctor quod Silvester tenebatur de necessitate salutis recipere dotacionem predictam a cesare eo quod spoliens christianos bonis suis tene- 1 moveret primo credere quod Constantinus propter 2 defectum plene satisfaccionis fuit dampnabilis, secundo cum beatus Silvester debuit sub pena mortalis restitu- 25 tionem illam recipere, sequitur quod totum imperium principaliter debebatur Romano pontifici, et per idem, extinto quolibet seculari capitali domino cuiuslibet regni, episcopus debet esse eius civilis dominus capi- 30 talis, ut deductum est et improbatum priori capitulo.
3 Tercio sequitur quod Christo et cuilibet eius vicario debetur principaliter dominacio secularis, cum aliter posset cesar renunciasse toti civilitati et distribuisse bona pauperibus, sicut fecerunt sanctus Thomas apostolus et sanctus Laurencius; nam dato opposito non oportuit quod cesar resignasset Silvestro imperium, et per consequens non oportuit sub pena mortalis beatum Silvestrum illam dotacionem a cesare recepisse.

The doctor argues that Silvester was bound to accept restitution from Constantine.

This implies imperfect resti-
tution on Con-
stantine's part,

and a duty in
the Pope to bear
civil sway.

2. B: pro creando. 10. A in marg.: Salvacio < Nabuchodonosor.
30. B: bona deest.

Unde ego credo quod meritorius fuisset utrique parti ^{so¹} I
quod distributa fuissent bona pauperibus, et ordinatum
per laycos ministerium continuum in subsidium ege-
norum; tunc enim posset clerus stare in suo gradu
vivendo exproprietarie sicut primo, et ablata confede-
5 ratione, assecuracione et occupacione cum mundo
cresceret undique fructus cleri. Nec est credendum
quod ad satisfaccionem tyranni requiritur ut det clero
dominacionem civilem, sed oportet quod satisfaciens
capitali ^{*} domino iuvet suam ecclesiam, aliis ut egen-
18¹ tibus conferendo, et superhabundantibus vel abuten-
tibus subtrahendo. Sic enim dicitur Nabuchodo-
nosor ex maiori evidencia quam nostrum cesarem
meruisse.

Objection:
5. If perpetual
aims are wrong
our colleges
ought to be
dissolved.

Quinto arguitur per deducens ad familiare incon-
15 veniens scilicet: Si beatus Silvester peccavit in reci-
piendo dotacionem ecclesie in perpetuum, sequitur a
pari quod collegia nostre universitatis verisimiliter
peccarent in recipiendo temporalia pro sustentacione
perpetua pauperum clericorum; et ita sequitur quod ²⁰
tam clerici domini Wyntoniensis quam alii collegiati
tenantur non perpetuari, et per consequens monere
patronos ad dissolvendum privilegia perpetua, ut est
de privilegiis perpetuis concessis universitati nostre
a rege, et sic de cantariis et aliis elemosinis perpetuis. ²⁵
Revocetur, inquit, ista heres, cum extingueret devo-
cionem populi, elemosinas perpetuas clericorum, et
per consequens cederet ad detrimentum maximum
pauperibus in futurum.

Answer:
An act may be
good, yet touch-
ed with venial
sin.

Hic dico primo quod consequencia non procedit, ^K
cum homo potest facere nedum bonum de genere,
sed bene moraliter et tamen cum hoc et in hoc pec-
care venialiter, ut ista pars habet dicere in familiariori

3. B: continuum deest.   6. B: et assecuracione.   11. 12. B:
ab utentibus trahendo.   15. A in marg.: Quinta racio.   22. B:
tenantur velle non.   24. 25. B: nostri a rege.   26. extingueret
in codd.   30. A in marg.: Respositio.

K 18° exemplo. Nam dominus Symon Hyslep archiepiscopus Cantuariensis fundavit unum collegium in Oxonia ^{Example of Archbisop Kilip} plus pia intencione, ut evidencius creditur quam de fundacione cuiuscunq; abbathie in Anglia, et ordinavit quod in ea sub forma laudabili studeant ad utilitatem ecclesie pure clerici seculares, quod et factum est. Et cum ipso mortuo symoniace cum commentis mendacii eversum est tam pii patroni propositum et illis expulsis pauci alii non egentes sed diviciis affluentes irregulariter introducti contra decretum captum ex dictis beati Jeronimi, positum XII^a q. II: *Gloria episcopi est pauperum opibus providere, ignominia sacerdotis est propriis studere diviciis.* Et cum pretextu illius fuci sophistici episcopus et suum capitulum sunt una persona a qua non licet alienare bona illius ecclesie, ista persona vendicat bona illius collegii proprietarie possidere. Unde consulendum videtur domino Wyntoniensi ut caveat hanc cautelam. Credo autem quod dictus Symon peccavit fundando dictum collegium, sed non tantum quantum Antisymon qui ipsum dissolverat, sed ut credo nunquam fuit ecclesia appropriata in Anglia vel possessio in perpetuam elemosinam mortificata quin appropriacio sapuit peccatum altrinsecus.

L Ulterius pro materia argumenti affectarem, si Deus i should be glad to see all appro decreverit quod non foret in regno nostro talis ecclesiarum appropriacio vel reddituum temporalium come to an end. mortificacio, sed quod totus clerus vivendo pure expropriatarie de decimis, oblacionibus et privatis elemosinis sit contentus; quamvis enim illud non dixerim per modum conclusionis, sed per viam condicioris et

*dissolved by
Archbisop
Langham.*

10. B: irregulari introducti. 25. A in marg.: Conclusio. Contra dotacionem (Below 18° without mark of reference).

1. Comp. Lechler, Johann von Wiclis tom. I, pp. 294, 303.
2. Decreti II pars, causa XII, q. II, cap. LXXI.

1. The clergy imprecacionis, tamen eius racionabilitas suaderi potest ^{180^a L would then live tripliciter. Primo per hoc quod ecclesia cleri vixit sic ¹ as Christ ordered. exproprietarie ex ordinacione Christi et apostolorum usque ad dotacionem cesaream; sed * et usque hodie ^{180^b in plus religiosis clericis remanet illa vita, et illam ⁵ conversacionem declaravi superius esse plus autenticam,}}

2. The excessive plus meritoriam et securam. Secundo ex hoc quod ² number of cler- stat minando destrucionem regni superhabundare gy would be lessened. multitudinem clericorum, ut docet Apostolus I, Cor. XII^c, in exemplo de corpore humano, quod foret ¹⁰ nimis monstruosum, si totum, medietas vel tercia foret oculus. Cum ergo omne utile ad regimien rei publice secundum Augustinum, II^d De Doctrina Christiana, in fine, sit reperibile in scriptura, videtur quod in scrip- ¹⁵ tura fundabilis sit regula secundum quam in populo proporcionaliter sit de clero, nec inveniet homo regulam reccius directivam quam ministrando clero secundum formam quam ecclesia primitiva instituit, et limitando eis officium quod tunc gessit. Ergo hoc foret conveniens rationi. Si enim in veteri testamento, ²⁰ quando sacerdotes et Levite onerati erant importabiliter cum dispositionibus bestiarum ad victimas, limitati sunt ad istam porcionem triplicem (ut dixi superius XIIIe cap.), multo magis in tempore legis gracie, quando clerus alleviatus ab oneribus legis debet esse ²⁵ pauperior, et populus ad relevandum est prompctor.

3. There would be less world- Tercio arguitur ex precavacione inconvenientis multi- ³ liness and si- plicis quod taliter tolleretur; primo, inquam, non a mony among aspiraret tanta multitudine ad sacerdotium plus propter the clergy and less fighting among the laity. affectionem ad seculum quam ad sacerdotiale mini- ³⁰ sterium. Secundo non foret tanta mercacio symoniaca b nec tanta contencio et vulpina confederacio sicut modo, et ista conturbant regna plurimum. Tercio o brachium seculare non tantum necessitatetur pugnare

^{13.} A in marg.: Augustinus.
^{XXII} cap. corr. in marg.

^{19.} B: limitando equae.
^{26.} B: popula.

^{24.} A
^{27.} B: Tercio confirmatur ex.

L 180⁴ pro bonis fortune ut modo, tum quia ex uno latere universitas temporalis dominii saciaret, tum eciam quia clerus vivens apostolice eorum tyrannidem mitigaret.

M 4 Quarto quia seculares sic magis disponerentur ad magis ordinate imperciendum elemosinas magis dignis 4. The laity would be more careful in giving alms,
et plus paterent discolorum latebre que hodie in vestimentis ovium sunt occulte. Quinto quia elemosine 5. and the alms limitate clero ad distribuendum pauperibus forent in distributed.
1 manu layca equius distribute. Notet, inquam, speculator primo bona regni devoluta ad manum mortuam,
2 notet secundo substraccionem partis eorum proporcionali numero et vite procuratorum pauperum et notet tertio quomodo residuum est expensum. Dicitur enim quod fratres peregrini et alii egentes tantam elemosinam recipiunt de exteris ut de illis.

N f Sexto quia secularibus occupantibus illa bona iam 6. The earth would be more fructifal.
incarcerata tamquam suis (ut convenit) foret terra magis fructifera, plus habundans bestiis et aliis bonis
20 fortune et ad defensionem regni ac augmentum exercitus christiani amplius populosa. Sic enim contigit ante dictam dotacionem, et racio probabilis sumpta ex facto cum eius circumstanciis contestatur. Deus enim non fundit aquam pluvie differenter per gurgites
25 sed guttatim et roride facit ad nutrimentum terre nascencium pluviam distillare, docens nos per hoc indubie omnia genera bonorum nostrorum sine personarum acceptione prudenter dispergere, et sic (si non fallor) ista expropriatio excitaret devocationem
181⁷ populi, prepararet ad elemosinas perpetuas cleri * Christi, et per consequens cederet in relevaminis pauperum notabile incrementum. Unde quod ecclesie et redditus regni sic sunt appropriata collegiis, error appropriationis ecclesiarum abbathiis illud fecit; ex hinc enim 35 tollebantur rectores et eorum clerici qui augerent

23. A in marg.: Nota.

which injure
both univer-
sities and
parishes,

so that the
numbers at
Oxford have
fallen greatly.

universitates et clerimoniam regni nostri, eo quod : 1.^a N
vel divise sunt ecclesie vel cognatis et familiaribus
patronorum clericorum infideliter distribute, sic quod
nisi Deus reliquisset nobis semen in fundacione colle-
giorum ex licencia regum Anglie quoad clerimoniam 5
quasi Sodoma suissemus; melius tamen foret quod
quilibet collegiatus aptus ad regimen animarum
haberet ecclesiam que iam appropriatur monasterio
cui pastum spiritualem et sacramenta debite mini-
straret. Tunc enim prosperaretur regnum in corpora- 10
libus et spiritualibus et cresceret universitas nostra
tam numero quam virtute; in cuius signum ante
catheclismum appropriacionis huiusmodi erant in Oxonia
sexaginta milia scolarium, ubi hodie non sunt tria.
Universitas eciam plus crescit hodie per presbiteros : 15
mobiliter conducticos, quam crescit per perpetuas
cantarias, nec oporteret habere tot privilegia a rege
nisi quia ob defectum sacerdotum et supplantacionem
privilegiorum laycorum per clericos layci eis propter
sensationem iniurie oppido sunt infesti. Olim autem 20
non fuit sententia ista heretica ante dotacionem ecclesie,
quando in ea floruerunt catholice veritates. Ymmo
(si non fallor) sonaret ad emendacionem ecclesie et
ad stabilimentum regni et ad prosectum cuiuscunque
membri ecclesie tam vivi quam mortui quod proviso 25
cuilibet clero secundum ordinem suum de necessario

4. B in marg.: Approbat ut videtur collegium universitatum. 6. 7. B:
quod quibus collegiatus. 8. B: que tam appropriatur. 14. B:
sexaginta sex millia. A in marg.: Sexaginta millia scolarium fuerunt
Oxonie, vide supra (Below 18^a without mark of reference). 23. AA:
Et — ecclesie deest.

13. There is a passage in Fitz Ralph's *Defensio Curatorum*
on the numbers at Oxford. He says that parents are afraid to
send their children lest the friars should get hold of them „et
sic fit quod ubi in studio Oxoniensi adhuc meo tempore erant
triginta millia studentium non reperiuntur sex millia his diebus”.
Brown's *Fasciculus II*, 473. Apud Goldast, *Monarchia II*, 1398

N° 181. nutrimento et tegumento ista conclusio sit paulative et provide practizata.

Sexto arguitur, sumendo quod principes et domini temporales licite et absque peccato vendunt terras et tenementa sua viris ecclesiasticis et suis successoribus in perpetuum, ergo a forciori conferrent eis temporalia in perpetuum; et assumptum probatur, ponendo quod aliquis dominus secularis sit constitutus in extrema necessitate, sicut sunt milites nostri capti ab hostibus in partibus transmarinis, nec habeat dictus dominus unde se ipsum redimat nisi alienando in perpetuum suum manerium, et cum hoc suppono quod nullus sit qui velit emere dictum manerium nisi collegium nostrum vel aliud ei simile, tunc datum collegium tenetur relevare dictum militem in extrema necessitate positum, et hoc sub pena peccati mortalis; sed non potest ipsum relevare nisi emat ab eo manerium, ergo tenetur in casu sub pena peccati mortalis emere a dicto milite pro perpetuo suum manerium.

Iste casus foret michi nimis difficilis, nec video colorem quomodo foret possibilis nisi forte dictum collegium fuerit per dominum huius seculi vinculis insolubilibus mammone iniquitatis adeo catheratum quod ex induracione necessario dampnabili non possit dictum militem misericorditer relevare, sed necesse habeat eum de hereditate paterna dampnabiliter spoliare. Sed nec casum illum libenter admirerem nec aliud relevamen militis omnino excluderem; tale enim collegium si foret esset summe dyabolicum, quia (ut innuitur) non posset per elemosinam sed non nisi per sacrilegium * dictum militem relevare, et revera Deus non posset salvare tale collegium de sua potencia absoluta.

3. A in marg.: Sexta racio. 5. B: et per tenementa.

9. A in

marg.: Casus. 21. A in marg.: Responsio.

Objection:
6. Why may not ecclesiastics accept what they may buy?

Example.

Answer:
In the case supposed the college ought to give, not to buy;

and a college
so buying ought
to be suppress-
ed.

Judgment of
Ambrose.

Debet ergo miles ire ad dominum terre et narrare ¹⁸¹ O
sibi condiciones talis collegii, et totum regnum teneretur
collegium tale venenosum expellere et cum bonis
que talis legio occuparet, si fuerit elemosina, militem
relevare. Et patet quod hoc fieri posset legaliter ex 5
dicto beati Ambrosii posito in decretis XII^a, q. II^a,
Aurum. Aurum, inquit, habet ecclesia non ut servet
sed ut eroget et subveniat in necessitatibus. Quid est
opus custodire quod nihil adiuvat? An ignoramus
quantum auri atque argenti de templo domini Assirii 10
sustulerunt? Nonne melius constat sacerdos propter
alimoniam pauperum, si aliqua subsidia desunt, quam
si sacrilegus contaminat et asportat hostis? Nonne
dicturus est dominus: Cur passus es tot inopes fame
mori? Et certe habebas aurum, unde ministrasses 15
alimoniam. Cur tot captivi in commercium ducti nec
redempti ab hoste occisi sunt? Melius fuerat ut vasa
vivencium servares quam metallorum; hiis non posset
responsum deferri. Quid enim dices: Timui ne
templo Dei ornatus deesset? Aurum, inquit, sacra- 20
menta non querunt, neque auro placent que auro
non emuntur. Ornatus sacrorum est redempcio capti-
vorum, et vere sunt illa vasa preciosa que redimunt
animas a morte. Ille verus est thesaurus domini
qui operatur quod sanguis eius operatus est. ²⁵

These words
show that the
King may use
church treasure
to redeem
captives,

Ex istis verbis huius doctoris sanctissimi et decreti ^P
videtur, primo quod regi licet in tempore necessitatis 1
multiplicis auferre nedum iocalia cleri sui superflua
sed et calices et preciosa tumbarum et ecclesie orna-
menta, ut puta, si aliunde vel oportunius regnum non 30
sufficit redimere captivos qui in defensione regni

5. A in marg.: Ambrosius. 7. A in marg.: Aurum habet ecclesia.
 15. B: aurum aurum. 16. B in marg.: Pro redempcio captivorum
 exponenda sunt vasa ecclesie. 17. A: Melius fuerant.

6. Ambrosius lib. II, De Officiis, c. XXVIII and Decreti sec.
 para, causa XII, q. II, cap. LXX.

P. 181 legitime militurunt; et pro iterata defensione regni or to defend
2 necessarii sunt. Secundo, si regnum pro sua defensione the realm,
necessaria non habeat aliunde vel congruencius unde
militantibus pro defensione regni ministraret stipen-
3 dia. Et tertio, si vulgus per taxas gubernacioni regni or to avoid
necessarias ad nimium pauperiem sit reductus. Racio
beati Ambrosii stat in isto: Melius est quod regnum
religiose defendatur per propria quam quod in penam
peccati sui depredetur de hiis que inutiliter et avare
10 retinuit a gente sacrilega aliena. Sic enim Nabugodo-
nosor ex peccato sacerdotum fecit templum in Jeru-
salem spoliari (ut patet Regum XX. et Daniel Vº),
sed quid propter superbiam qua plus timemus hostes
cognoscere nostram egenciam, quam Deum offendere Now the clergy
15 per nostram arroganciam, et quid per evidencias prey upon the
sophisticas et partem quam facit cleris potentibus poor.
lamentabiliter pauperes sunt predati? Et ista creditur
una causa quare thesaurus ecclesie et cleri Francie
suit per nostros in Angliam transportatus, sed

20 *Felix quem faciunt aliena pericula cautum.*

Et patet quod dictum collegium debet dare dicto
181 pauperi militi elemosinam de bonis pauperum* ad
hoc datis, non autem ad hereditarie conquirendum
dominium seculare, quia sic posset cleris conquirere
25 omnia regna mundi, cum (ut inquiunt) possunt in-
finite adquirere, sed nichil alienare vel perdere, et sic
videretur quod talis adquisicio omnium regnum
mundi foret monstrum abominabile Antichristi, de
quo Daniel IXº, 27: *Erit in templo abominacio deso-*
30 *lacionis;* cui dicto Christus alludit Matthei XXIV, 15:
Cum, inquit, videritis abominationem desolationis que

1. B: illata defensione.

5. 6. B: regni necessitas.

20. Vulgo iactatus versus; in eandem sentenciam ap. Plautum:
Felicitate sapit qui alieno periculo sapit.

*dicta est a Daniele propheta stantem in loco sancto, 18.º P
velut dicitur Marci XIII, 14, stantem ubi non debet:
qui legit, inquit, intelligat. Sed credo quod non
veniet desolacio ad hunc gradum.*

Objection:
7. Men may
transfer their
rights to other
men; why not
to a society?

Septimo principaliter sic arguitur: Domini tempo- Q
rales libere transferunt ius quod habent ad sua domi-
nabilia nunc in certam communitatem et nunc in
unam personam, quia translacio iuris temporalis est
libertatis creature, nolentis uti vel esse particeps alte-
rius talis iuris, sed in certam personam transferunt ¹⁰
absque peccato sua dominia, ergo per idem possunt
absque peccato in communitate transferre iura huius-
modi. Sed translatio iure in communitatem pro suo
perpetuo consequitur tam perseverans dominacio, ergo
stat communitatem habere perpetuo tale dominium. ¹⁵

Answer:
They may, to a
civil society that
has the right to
hold property,
but not to a
clerical com-
munity.

Hic dico, primo quod conclusio deducta est conce-
denda de communitate civili que est capax civilis
dominii, ut patet de multis communitatibus civium
que licite civiliter dominantur. Sed procul hoc ad in-
serendum quod clero (in quantum huiusmodi) licet ²⁰
dominari civiliter, et multo periculosius foret com-
munitatem cleri dominari civiliter, cum error ille vix
foret extinguisibilis, sed tamquam cancer serperet
ampliandoque procederet, quoisque magnani partem
regnorum inficeret. Satis ergo est nobis habere usum ²⁵
moderatum temporalium pro nostris propriis necessi-
tatis et aliorum pauperum relevandis vel extincta
eorum dominacione civili vel in manus capitalis
domini derelicta, ut notat Hugo libro secundo De
Sacramentis, parte secunda, cap. III° et VII°. Layci, ³⁰
inquit, *quia terrena et terrene vite necessaria trac-
tant, pars corporis Christi sinistra sunt. Clerici vero,*

5. A in marg.: Septima racio.   13. B: translacio.   15. A in
marg.: Responso.   28. A in marg.: Hugo. In Hugonis De Sacram.
1. c. leges: Laci quid.

29. Hugonis de S. Victore Opp. pars II, De Sacramentis,
lib. II, pars II (ed. Migne), pp. 417 et 420 mutatis aliquot verbis

Q 18.¹ quoniam ea que ad spiritualem vitam pertinent dis-
pensant quasi dextera pars sunt corporis Christi.
Et post interpretando utrumque terminum sic infert:
Clericus nisi Deum et ea que ad Deum spectant habere
5 *non debet, cui statutum est decimis et oblationibus*
que Deo offeruntur sustentari. Laicis vero christianis
fidelibus terrena possidere conceditur, sed clericis
spiritualia committuntur, sicut fuit in veteri testa-
mento. Et cap. VII° declarat quonodo quedam ecclae-
10 *sie Christi devocione fidelium conceduntur salvo iure*
terrene potestatis, ne fiat confusio, cum nihil inordi-
natum approbare potest Deus. Unde quandoque con-
cedunt principes terreni nudum usum ecclesie, et
15 *quandoque usum et potestatem exercende iusticie,*
quod clericus per ecclesiasticas personas aut indivi-
dua clericalia exercere non potest. Potest tamen
habere personas laycas ministros ad illud officium,
20 *sic tamen, inquit, ut id ipsum quod potestatem habet*
18.² *a principe terreno se habere cognoscat et ipsas*
25 *possessiones nunquam ita a regia potestate elongari*
posse intelligat, quin si racio postulaverit aut neces-
sitas, illi ipse possessiones debeant in necessitate
obsequium, quia, sicut regia potestas patrocinium quod
30 *debet alteri alienare non debet, sic ipsa possessio-*
eciam ab ecclesiasticis personis obtenta obsequium
quod regie potestati pro patrocinio debetur iure negare
non potest.

R Iste profundus doctor non admitteret quod clericus
haberet in se civilitatem, nec emeret vel caperet in
30 se sive papa sive aliis sumnum dominium secularis,
sed regens laycos et dominaciones suas spiritualiter
recipere posset titulo elemosine fructum possessionis
vel potestatis terrene, sic tamen quod seculare do-

Hugh of
St. Victor

declares that
secular power
must rest in
secular bands.

8. A in marg.: Contra dominacionem civilem cleri (Below 18.¹ without
mark of reference).   15. B: personas ac individua.   19. B in
marg.: Nota, tautum elongantur temporalia data clericis a brachio seculari,
ut putam.

mainium remaneat apud dominum secularem. Ulterius¹ R
sicut doctor concedit quod est de libertate domi-^{18¹}
norum secularium quod possunt transferre ius et pos-
sessions in alios, sic concederet evidencius hoc de
clero, cum laico sit magis cognata secularis possessio.⁵

Falseness of
the rule that
the clergy may
not part with
their endow-
ments.

Item, non dubium quin clero potest nocere terre-²
norum habicio, si ergo non liceret sibi tunc ipsa
relinquere, ipse foret contra legem Dei ipsis diabolice
copulatus; Christus enim precepit suis apostolis mun-
diana relinquere. Paulus cum potuit habuisse vite neces-¹⁰
saria de Corinthiis, non usus fuit illa potestate, sed
et Augustinus rogavit cives suos recipere possessiones
quas sibi donaverant. Quare ergo non potuit papa
et quilibet aliis cleri dotatus capitaneus sic fecisse;
illi enim utilius procurarunt pro genere cleri postero¹⁵
quam Silvester.

All orders could
exist as well
without endow-
ment and may
therefore relin-
quish it.

Item, non ex dotacione cesarea constituitur novus³
ordo cleri qui sine dotacione huiusmodi non fuisse;
quilibet ergo ordo cleri potuit fuisse sine dotacione
huiusmodi cum tanta religiositate ordinis sicut modo.²⁰
Ex quo sequitur quod dotacio talis quecunque est
ordini cleri impertinens; aliter enim in spoliacionibus
domorum religiosarum et in conquestibus terrarum
destruerentur proportionaliter possessionatorum or-
dines, et sic variarentur ordines illi proportionaliter, ut²⁵
dotacio variatur, quod dementis est dicere. Sicut ergo
in prima dotacione sua potuit religiosus possessiones
oblatas relinquere, sic modo post possessionem, quod
si generaliter voluntarie fieret, maneret idem ordo
perfecior quam est modo.³⁰

So may the
Pope,

Item, iuxta tacta papa videns dissensionem oriri ex⁴ S
occupacione civilis dominii, et sibi ac clero suo per
seculares posse procurari subsidium in casu quo illis
dominacionem illam relinquaret, non foret plenus et

1. A in marg.: Nota.
proporcionabiter.

6. 7. B: terrenorum non abilio.

25. A:

S 18. ⁴ perfectus dominus eorum nisi posset ad relevamen
sui et sui generis de suis subsidium procurare, ut
tactum est de milite captivo, sed papa est utilius,
plenius et perfeccius dominus patrimonii Crucifixi
quam alius secularis: ergo licet sibi in casu sic facere;
ymmo si credit vel credere debet verisimiliter quod <sup>and should, if
he thinks the
Church will be
the better for
his action.</sup>
status ille foret sibi et toti suo generi perfeccior,
securior atque tranquillior, videtur quod sub pena
peccati gravis debet sic facere, nam sic utilius possi-
derentur a sancta matre ecclesia.

5 Item, religio quam Christus instituit de nolendo
18. possidere pecuniam sicut perfeccior, solemnior ^{* et} obligacione quam privilegiatio cesarea, ergo cum ad dispensacionem unius non apostoli licuit religionem
15 priorem deserere, et licet privilegium secundum relin-
quere. Sic enim ex causa potest celebrari divorcium
inter virum et uxorem; ymmo (ut fingitur) licet clero separare animam a corpore in quocunque, qui dominacioni sue restiterit; et sic hoc luciferinum vinculum
20 foret forcitus quam vinculum gracie vel nature, et tunc indubie Deus malus superat Deum bonum. Dicunt enim quod verbum nedum humanitatemi assumptam sed totam ecclesiam potest dimittere, sed clerus possessionatus non potest dominacionem deserere, sed
25 abrasio capillorum nostrorum testatur quod non debet esse tam fortis nexus inter nos et bona fortune.

Ex quibus videtur quod propter ingratitudines se-
cundum quas volumus de dominorum elemosinis in secularitate superare ipsos dominos et propter hereses
30 quas in materia de dominio nostro defendimus, ex una parte abutentes elemosinis et ex alia parte subtrahentes debitum de spiritualibus elemosinis rependendis, videtur quod patroni elemosinarum debent ipsas a nobis subtrahere et vere ecclesie Christi 35 restituere, cum totus finis laudabilis sit eversus, et

The Church
left Christ's
privilege for
Caesar's; it has
now the right to
leave Caesar's.

The Church
left Christ's
privilege for
Caesar's; it has
now the right to
leave Caesar's.

We make so
bad use of aims
that patrons
should with-
draw them and
restore them to
the true Church.

5. B: quod alias. 27. A in marg.: Conclusio. De ablatione.

specialiter si peccamus subdole pretermissso ordine,¹⁸² s
correpcionis evangelice inconsultis episcopis, ut apud
nominetenus papam et cardinales, inimicos regni
nostrri precipuos, leges regni nostri et regaliam regis
tamquam hereticam condempnamus. Iste enim vide-⁵
retur contemptus notabilis indiscreti doctoris cum suis
complicibus.

Objection:
8. It is good to
give temporal to
gifts for spiri-
tual, and the
more is given
the more is re-
ceived.

Octavo et ultimo arguitur per hoc quod cuilibet ^T
domino temporali non solum est licitum sed meri-
torium emere hereditatem et bona eterna pro bonis,¹⁰
temporalibus, et cum maius bonum temporale sit
dignius maius bono spirituali, sequitur quod amplius
et diuicius dotans ecclesiam intensius meretur beat-
itudinem.

Answer:
The rich man
should use his
wealth so as to
obtain blessed
ness;

but this does
not mean that
he is to give up
his duties to the
clergy.

Ad istud argumentum dixi superius quod quilibet ¹⁵
dives seculi tenetur sub pena peccati mortalis emere
sibi beatitudinem per suas divicias, non quod cuilibet
beatificando sit premium illud necessarium sed quod
habens terrenam potestatem atque divicias utatur eis
ad utilitatem ecclesie, et sic episcopi et religiosi pos-²⁰
sessionati tenentur precipue emere sibi beatitudinem
per dispensacionem prudentem elemosinarum dan-
darum pauperibus. Verum tamen non oportet ut altera
pars ecclesie vendat vel emat regnum illud civiliter,
nec quod dominus secularis det dominacionem suam ²⁵
clericis, sed quod caveat ut faciat elemosinam suam in
abscondito *cum nescientia manus sinistre quid faciat*
dextera, non dampnificando proximum dando sibi
occasione relinquendi perfectionem suam primevam,
nec ut onerostus factus subditis iniuste detineat eis ³⁰
debitum, que omnia fiunt hodie occasione dotacionis
perpetuae. Nam ex hinc prelati dicuntur sompniferi vel
ignari, subditis in equis, familia et exaccionibus onerosi.
Unde non est credendum quod cesar proporcionaliter
ad quantitatem bonorum que dicitur dedit ecclesie ³⁵

8. A in marg.: Octava ratio.

15. A in marg.: Responsio. Dotacio.

T 182^a cleri sic meruit, tum quia magnitudo elemosine ex dictis non taliter mensuratur, tum eciam quia iuxta adversarios non fuit nisi nimis stricta restitucio alieni. Sed quomodounque sit de istis, verisimile est quia 5 Cesar cecatus tumebat superbia, et sic tam elemosinantes quam elemosinati peccant communiter, sicut quilibet viator sciens vel probabilitate credens quod 182^b religio * vel conversacio alia sibi faciliter adquiribilis esset sibi melior, et tamen quiescit torpide in vita 10 quam reputat sibi minus meritoriam vel minus utilem sancte matris ecclesie, ut sic peccat; et ad arbitrandum hoc requiritur mentis purgacio, status et circumstan- ciarum discrecio sed omnino scripture sacre consulcio. Contingit enim quod rex vel alias seculi potentatus 15 videns obstinaciam cleri et populi tantum invalescere in contemptu Christi et sue ecclesie quod foret sibi ex tali suppositione meritorius conversari seculariter, ut per gladium datum sibi a Deo cohercat potenter ad- versarios legis Christi, quam foret sibi istum statum 20 deserere et vitam exproprietariam clerici vel heremite assumere. Vita tamen communis exproprietaria, nec in magna terrenorum affluencia nec in magna eorum carencia, videtur communiter illustratis securior, ut docet Solomon Prov. XXX^c, 8, aliis autem illustratis 25 eminencius est vita arcior vel in cura alcior, debite proficieni perfeccior; quod si propter ypocrisim vel primatum status talis appetitur, nullus est periculosior, quia Sapiencie VI^d, 6, dicitur: *Districtum iudicium huius qui presunt fiet;* a talibus enim archiservis Deus 30 requiret striccius compotum talenti traditi et fructum ministerii, et patet de primatibus utriusque partis ecclesie, sicut inferius ostendetur de regibus.

v 1 Unde videtur mihi quod rex Anglie annuatim vel per vices congruas faceret diligenter et perfecte inquire

5. A in marg.: Conclusio. 10. B: vel minus utilem deset.
28. Durissimum iudicium in lib. Sep. 31. Codd.: ut post de
primatibus. 33. A B in marg.: Nota consilium

A King may see
that it is his
duty to reign
rather than to
enter into
religion.

The King should quantum de bonis regni, qua condicione et quando 182^v
 enquire into Church pro- sit in omnibus et singulis cleri sui ad manum mor-
 tality; how got and how used, tuam devolutum. Secundo quod notetur numerus, 2
 and correct what is wrong. qualitas et armatura spiritualis cleri qui occupat ista
 bona, et tertio quod faciat inquiri si in quantitate 3
 vel qualitate cleri in comparacione ad has elemosinas
 sit defectus, quem inventum faciat oninimode celeriter
 emendari. Probatur huius rationabilitas in exemplo:
 Nam supposito quod rex dedisset capitaneo cum suo
 exercitu thesaurum regni notabilem ad hostes corpo- 10
 raliter debellandum, nonne in monstracione exercitus
 sui ydonea ficeret similia inquiri proporcionabiliter ad
 thesaurum pugnatoribus ministratum? Cum ergo
 pugna spiritualis milicie sit quoad causam clarior,
 quoad regem et regnum utilior et quoad exigenciam 15
 iudicis preponderancior, quomodo non per locum a
 maiori ficeret fidelis rex illud diligencius inquiri?
 Non restat fidieli admittenti principia fidei medium ex-
 cusandi. Illius enim est ydoneitatem militum suorum
 inquirere cuius est stipendum reddere// 20

The clergy have no exemption from such an enquiry.
 Nec valet fingere exemptionem vel privilegium ad tollendum illud stante rata soluzione stipendi; nec mirum si regnum nostrum habeat consuetudinem (cum hoc quod non sit legi scripture contraria), eciam aliam quam habent alia regna mundi, quia alio 25 modo et alio pondere stipendi conduxit rex clerum Anglie quam cleri in regnis aliis sunt conducti. Unde cum maximus contemptus quoad Deum et hominem et specialiter quoad periculum regni staret in fraude illius milicie, videtur quod rex et regnum debent de 30 istis eo magis diligenter inquirere et proportionaliter ad defectum in quantitate vel qualitate de stipendio deficiente substrahere. * 182^v

Nec cadit excusacio quod nemo luet defectum **X**
 alterius, quia oppositum est fides catholica, specialiter 35

9. A in marg.: Exemplum. 21. A B in marg.: Prima fictio.
 31. A B in marg.: Secunda fictio.

X 18^a quando unus omissione vel commissione participat peccato alterius; si enim prepositus spiritualis exercitus vel capit stipendium pro militibus quos non habet vel pro indignis quos debet corriger, quomodo non ⁵est dignum elemosinam proporcionalem ab illo subtrahere?

Nec valet infidelis fictio qua dicitur quod absque condicione fuit facta collacio, quomodounque reli-giosus voluerit donatum expendere, quia hoc accusaret ^{It is vain to plead that the gifts were made without conditions.}

10 patronos ex blasphemia et extingueret spem de suo spirituali suffragio; ideo non minus propter mortuorum suffragium quam vivorum subsidium debet fieri diligens inquisicio in hac parte; tunc enim haberemus pauciores milites, sed potenciores contra dyabolum.

Y Nec valet infundabilis fictio qua dicitur quod nemo ^{Vain too is the fiction that all} auferat quicquam simpliciter ab alio nisi auferat a ^{anyone taking away is from like by like;} quolibet sibi simili in natura, quia tunc nemo posset quicquam auferre ab alio, cum omne ablatum ab impio tribuitur iusto. Sic enim iusti tulerunt spolia impi-

20 orum et *omni habenti dabitur, ab eo autem qui non habet et quod videtur habere auferetur;* et sic de modis loquendi scripture, sanctorum doctorum et legis ecclesie. Nam XXXVII^a epistola Augustini ad Mace-doniam dicitur quod *non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum,* et idem ponitur in canone, XIV^a, q. VI. Si res. Ista tria nesciverunt sompnare quod non est ablacio nisi iusta, nec quod est iusta ablacio nisi fuerit auctorizata a pontifice Romano. Nam omnem ablacionem vel collacionem sicut et omnem

7. A B in marg.: Tercia fictio.

8. In codd.: quandocunque.

15. A B: Quarta fictio. A in marg.: Nota ficticias pro dominicione cleri (Above 18^a without mark of reference).

23. A in marg.: Augustinus.

B in marg.: Nota Augustinum quod non dimittitur peccatum nisi restituatur etc.

29. A in marg.: Stat esse ablacionem instam preter

hoc quod papa ipsam approbat.

26. Vide Decr. II pars, causa XIV, q. VI, cap. L De illa epistola Augustini vide supra pag. 304.

operacionem quoad eius substanciam oportet auctori- 18^a Y
zari a Deo; et cum omnis talis operacio non est sic
secundum quid sed operacio simpliciter, eo quod
aliter nulla creatura foret simpliciter activa, sicut
Commentator recitat quosdam dicere, quos dicit non 5
habere cerebrum dispositum ad philosophandum,
sequitur cum veris quod stat esse ablacionem simpli-
citer cum hoc quod non a papa fuerit approbata. Si
ergo ablacio vel alia talis iniusta operacio non depen-
det ex approbacione divina quoad mores quin sit 10
simpliciter ablacio et alterius generis operacio, quo-
modo blasphematur quod nulla est ablacio simpliciter
nisi papa decreverit? Sic enim extolleretur super omne
quod dicitur Deus.

or that every gift or withdrawal of gifts needs the Pope's sanction. Nec minus blasphemum est dicere quod nulla est 2
iusta ablacio, collacio vel alia operacio ecclesie nisi
auctorizetur ab ipso, quia antequam ipse habuerit
primum huiusmodi, erant multe operaciones ecclesie
satis iuste, sicut operacio sua est iusta ex pura
acceptacione divina. Ymmo pro tempore mortis sue, 20
sicut et ipso superstite ignorantie sunt multe abla-
ciones, collaciones et operaciones elemosinarie satis
iuste, sicut patet de dotacione ecclesie Anglicane, que
non emanavit ex eius auctoritate, sicut nec percepcio
elemosine cesaree vel elemosina Anglie cesari non 25
subiecte. Aliter enim non faceret Anglicus elemosinam
clero suo nisi ostensa ad hoc auctoritate papali
singularissima; quod non est fingendum, cum tempus
et infinite alie circumstancie variarent operacionem
elemosine. * Et sic cum auctorizacio generalis non 18^b 30
sufficit, frustraretur ex defectu auctoritatis papalis et
ignorancia revocationis licencie prioris omnis elemo-
sina facienda egenis.

Ex istis demum colligitur quod ficticia subdola
recentissima qua maior pars nostrorum sacerdotum 35

15. A B in marg.: Quinta secio. 17. B: ipse — operacio sua
deest. 34. A in marg.: Nota. A B in marg.: Sexta secio.

Z 18^a dotatorum fingit infideliter quod, cum papa dominatur civiliter et capitaliter super singulos reges terre, non licet eis auferre quicquam a clero, iudicare de cleri 1 conversacione vel cleri officio, nec ipsum corripere 5 vel iuvare nisi ex eius auctoritate previe requisita.

Sic enim extolleretur super Petrum et omnem Christi vicarium, cum Petro ignorantem et non approbante nisi forte confuse, sicut benevolus approbat omne bonum, Paulus nuda auctoritate Christi fecit magnum 10 profectum ecclesie (sicut patet Act. IX° et infra).

2 Secundo fingens hoc dogma nefandum daret occasio-
nem populo laicali subtrahere beneficiam suam
egenis, tam clericis quam laicis, eo quod non expresse docetur satis singularis papalis auctoritas vel interim 15 revocacio auctoritatis ostense, ut tangitur in destruccióne

If this were true the laity might withdraw all gifts that had not been sanctioned by the Pope, while the clergy would be out of all control.

3 proxime fictionis. Tercio tolleretur omnis regalia et primatus secularis principum terrenorum, cum non liceret seculari iudicare de nequicia clerici sibi iniuriantis quantumcunque notorie nec exterrere clerum

20 freneticum ab attemptato facinore, et multo magis non liceret seculari domino amerciare clericum vel eius familiam insolentem nisi prius consulto papa ad hoc licenciante, quia aliter liceret auferre a clero per viam multacionis temporalia sua mobilia et in foro 25 civili iniuste occupata, papa qui est capitalis dominus inconsulto. Talia deliramenta nedum ex scriptura sacra infundabilia sed sibi contraria que hodie plus solito sunt emuncta dabunt finem, si Deus voluerit, ne post istum virum sterilem succedat alias tyrannice

30 sic blasphemans, sed Danielis IX°, 27, dicitur quod abominacio desolacionis perseverabit usque in finem.

15. A A₂: ostense deest.

CAP. XVII.

We must go through the ten arguments given in Chap. V. with our opponent's answer. Pro ulteriori declaracione christiane fidei de quiditate ac 182^a A unitate sancte matris ecclesie discurrendum est per illas decem raciunculas quas feci superius in fine Vⁱ capituli de ista materia, et recitabo responsiones cuiusdam doctoris, ut veritas fidei concertacione scolastica magis appareat.

Assumpsi autem in primo arguento quod, si ante incarnationem Christi non fuit ecclesia et extra ecclesiam catholicam non est salus, tunc nullus patrum veteris testamenti salvabitur.

1. Our opponent denies our right to conclude from his premises that the O. T. fathers will not be saved. Hic negatur consequencia, cum antecedens sit verum et consequens falsum, vel, inquit, ante incarnationem erat ecclesia catholica. Hic insto primo contra 1 falsitatem impositam consequenti, et quia est argumentum ad hominem, suppono primo quod nihil est 15 quod fuit ante hoc instans quod est presens, et erit post illud nisi quod est in illo eodem instanti. Patet supposicio scole dicenti quod nichil est nisi quod est in hoc instanti temporis quod est presens, et tunc arguo sic contra concessum, scilicet quod aliquis 20 patrum veteris testamenti * salvabitur. Si sic, tunc 183^a vel qui est aliquis patrum veteris testamenti salvabitur, vel qui erit aliquis patrum veteris testamenti salvabitur; consequens falsum secundum istam scolam, quia nec est nec erit aliquis patrum veteris testamenti, cum 25 non sit vetus testamentum nec reincipiet in die iudicii vel ante. Nec est verisimile quod vetus testamentum sit novum testamentum de quo scriptura facit distinctionem cum lege veteri, quia tunc non foret distinctione inter vetus testamentum et novum 30

Answer:
On his own
nominalist the-
ories it must
be so.

1. A in marg. cap. XVII (in red ink). 4. V. cap.; codd.: XV.
6. A A₁: contricacione. 7. B: autem deest. 11. A in marg.:
Prima responsio. 18. A in marg.: Ante Christi incarnationem fuit
ecclesia; hoc probatur continuo (Below 182^a without mark of reference).
19. B: quod est prima.

7. Compare pag. 112, l. 18.

A 183° per descripciones eorum congruas exprimenda, sed omnia ceremonialia et legalia veteris testamenti essent pro tempore legis gracie ab ecclesia observanda, consequens contra sanctos doctores tractantes de 2 cessacione legalium. Et quantum ad conclusionem ex fundacione Augustini, scilicet quod ecclesia fuit ante- quam fuit ecclesia, patet quod iste sanctus horruit sic sophisticari in fide de sancta ecclesia, nec sequitur ex textu suo, III, De Doctrina Christiana VI°, supradicta 10 sentencia. Nam iste est textus Augustini: *Qui crediderunt ex quibus facta est prima ecclesia Jerosolimitana, satis ostenderunt quanta utilitas fuerit eo modo sub pedagogo custodiri.* Modo non sequitur, ex illis facta est prima ecclesia Jerosolimitana, ergo nec 15 ante illos nec ante incarnationem fuit ecclesia Jerosolimitana, et multo magis non sequitur quod ante illos non fuit ecclesia.

B Unde logice dicitur quod ex illis facta est particulariter ecclesia catholica que fuit a principio mundi et 20 fuit continue per generacionem membrorum suorum usque ad finem mundi, et facta est in magno anno mundi. Sed pertinencius sensui huius sancti dicitur quod intendit ex illis factam primam Jerosolimitanam 25 particularem ecclesiam sub nomine Jerosolimitane ecclesie, quamvis ante fuerit ecclesia tam pro tempore legis veteris quam nove. Iste autem sanctus fuit mirabiliter subtilis logicus, relinquens nobis ex verbis suis diversa puncta logicalia capienda. Unde utramque 30 starum responsionum approbo, cum inutile est scole dare responsionem que non valet. Et conformiter dicitur ad illud Augustini, I Retraccionum cap. XIII°,

5. 6. B: ex fundamento. 12. In codd.: inutilitas. Correxi a textu Aug. l. c. 22. A A: huiusmodi sancti. 31. A: Augustini II in textu; in marg.: correxit 1. In codd.: cap. XII. corrai. B in marg.: Christiana religio est securissima.

9. Aug. Opp. tom. III, pars I, pag. 48. 31. Ibid. tom. I, pag. 19.

Augustine did
not say that the
Church existed
before it was
the Church;

ubi sic loquitur: *quod dixi, ea est nostris temporibus 183^a B christiana religio quam cognoscere ac sequi securissima ac certissima salus est; secundum hoc nomen dictum est, non secundum ipsam rem cuius hoc nomen est.* Nam res ipsa que nunc christiana religio nuncupatur, 5 erat et apud antiquos nec defuit ab inicio generis humani, quo usque ipse Christus veniret in carne. Unde vera religio que iam erat cepit appellari christiana. Et sequitur exposicio: *Hec est nostris temporibus religio christiana, non quia prioribus temporibus 10 non fuit, sed quia posterioribus hoc nomen accepit.*

but he teaches
that

a) the Christian
religion is best
and safest;
b) it lasts
through both
testaments;

c) it existed from
the beginning
of the world.

The Christian
religion is an
other name for
the Church.

Ex istis dictis notari possunt notabilia. Primo quia 1 christiana religio secundum formam quam ipse instituit est perfectissima et securissima; secundo quod 2 ipsa durat per tempus utriusque testamenti, licet ante 15 incarnationem non sit vocata christiana religio, et tertio sequitur quod ecclesia fuit a mundi inicio, ut 3 dicit Crisostomus et decretum Augustini, positum XXXII^a, q. IV^a. *Recurrat.* Et hoc debet attendere doctor allegans hoc dictum Augustini, non enim hic 20 loquitur de ecclesia sub nomine ecclesie, sed loquitur de religione christiana, dicens * quod fuit a mundi 183^a inicio. Ecclesiam ergo vocat sub nomine religionis que hodie dicitur christiana. Et patet quod non sequitur: si ante incarnationem non vocabatur christiana religio, 25 ergo ante incarnationem non fuit ecclesia vel christiana religio, quin pocius sequitur quod a mundi inicio fuit ecclesia; quia notum est quod nunquam fuit religio fidelium predestinatorum nisi quando fuit ecclesia. Ideo sicut a mundi inicio fuit illa religio, 30 sic a mundi inicio fuit ecclesia; et ad hoc sunt quotlibet testimonia sanctorum. Nam Augustinus (ut alle-

11. A in marg.: Nota. 20. A in marg.: Ecclesia incepit habere
nomen ecclesia in novo testamento, sed utique ipsa prius fuit (Below
183^a without mark of reference). 25. B: vel fuit. 28. A A₁:
quia — ecclesia deest. 33. A in marg.: Augustinus.

18. Decret. sec. para, causa XXXII, q. IV, cap. II.

B¹⁸³ gavi superius) sic scribit super Psalmo CXLII^o: *Ecclesia que est mulier antiqua, civitas Dei et corpus Christi, habet inicium ab Abel, sicut mala civitas a Caym.* Unde in libro De Questionibus veteris et nove legis q. III^a declarat quomodo fides ecclesie successit per ordinem in electis. *Ab inicio, inquit, genus est christianorum, priores ergo homines quoquot fidem haberent unius Dei iure christiani dicendi sunt.* Unde sicut non sequitur: per tempus veteris testamenti non fuit vocata religio christiana, ergo tunc non fuit religio, ita non sequitur: tunc non fuit vocata ecclesia christiana, ergo tunc non fuit ecclesia. Sicut ecclesia Romana, cum sit universalis ecclesia, diu fuit ecclesia, antequam fuit ecclesia Romana, quia quemcunque locum mundi incoluerit semper manet ecclesia, cum fides et predestinatio non dependent a loco corporeo.

O Ideo oportet notare quomodo accidit ecclesie denominacio a loco et denominacio a natura creata sub nomine tali, sed per se inest sibi denominacio a capite, quod nunc est Christus, Deus et homo; fuit autem caput ecclesie antequam fuit homo. Ideo foret nefandum sophisma concedere quod tunc non fuit ecclesia, licet ecclesia fuerit tunc per locum a simili quod ecclesia Romana vel christiana fuit, quando ipsa non fuit Romana vel vocata christiana. Oportet enim distinguere inter per se et per accidens. Ecclesia enim non potest desinere esse ecclesia, sicut nec aliqua creatura potest desinere esse membrum Christi mystici (ut declarat Augustinus III°, De Doctrina Christiana XXXII°). Unde quod ecclesia vocata est sub nomine ecclesie pro tempore veteris testamenti, patet scrutanti

The name is accidental; the essential is that the Church is joined to her head,

and cannot cease to be, except by falling away from him.

1. 2. A in marg.: Ecclesia. 16. A in marg.: Nota. 17. B in marg.: Denominacio accidit ecclesie tripliciter. 29. A in marg.: Augustinus.

1. Opp. Aug. tom. IV, pars II, pag. 1589. 5. Ibid.
tom. III, Append. pag. 44.

The name of scripturas tam in libris legalibus quam prophetalibus, 183° O
“Church” used throughout the in libris historialibus et sapiencialibus. Unde frequen-
t. T.

cius (si non fallor) fit mencio in lege veteri de matre nostra sub nomine ecclesie quam in nova. Unde quia liber Psalmorum est valde autenticus, quia a 5 domino allegatus et communius in ore presbyteri exclamatus, notaremus illud Psalmi XXI^a, 26. *Aput te laus mea in ecclesia magna*, et Psalmo XXXIV°, 18, dicitur: *Confitebor tibi in ecclesia magna*, et Psalmo CXLIX^o, 1: *Laus eius in ecclesia sanc- 10 torum*. Et sic exponit Augustinus maiorem partem Psalmorum, dictam de ecclesia vel in persona ecclesie, sicut loquuntur libri alii veteris testamenti. Unde beatus Gregorius, Omelia XIX^a, exponens illud Matthei

Parable of the labourers in the vineyard.
XX, 1: *Simile est regnum celorum homini patrifam- 15 ilias qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam, declarat quomodo paterfamilias est conditor noster qui in magna domo sua regit singula, sed specialiter suam ecclesiam. Ipse, inquit, habet vi- neam, scilicet universam ecclesiam que ab Abel* iusto 183° usque ad ultimum electum qui in fine mundi nasci- turus est quot sanctos protulit tot palmites misit. Et post prosequitur quomodo dicta ecclesia mane hora tercia, sexta, nona et undecima habuit cultores vinee ecclesie quos vocavit et excitavit ad colendum ecclae- 25 siam et vicia extirpandum. Illas autem quinque horas limitat iste sanctus papa per quinque etates mundi. Modo non dubium vel ceco logico, si vinea dicti patrifamilias sit ad sensum mysticum sancta ecclesia*

4. A in marg.: Ecclesia vocata est sub nomine ecclesie pro tempore veteris testamenti (Below 183° without mark of reference). 6. B.: communicans in ore. B in marg.: Frequenter in lege veteri fit mencio de ecclesia sub nomine ecclesie. 12. 13. In cod.: ecclesia. Corrxi. 14. A in marg.: Gregorius. 20. B: que Abel iusto. A in marg.: Ecclesia sunt omnes electi qui sunt et palmites in Christo qui est vita. 23. B: quomodo dunca (sic) ecclesia.

14. Sancti Gregorii XL Homil. in evang. lib. I, hom. XIX.
Opp. tom. I, 1510.

C 183° que ab Abel iusto usque ad novissimum electum sic fructificavit, tunc illa est extencior in etate quam pro hora undecima. Sequitur enim: Deus habet illam ecclesiam, ergo illa est ecclesia, et sequitur: Ab Abel iusto 5 usque ad novissimum electum illa taliter germinavit, ergo per tantumdem temporis ipsa fuit. Et eandem sentenciam dicunt Augustinus, Crisostomus et decretum ex fide scripture (ut ostendi superius); et revera abbreviare etatem sancte matris ecclesie quod non fuit in 10 veteri testamento foret presumptuosus error et periculosus merito revocandus; quod ego statim sacerem, si (quod absit) illam assercionem temerariam presumpsissem.

The Church
does not exist
only for the
eleventh hour.

D Nec valet dicere quod ecclesia fuit per istas quatuor 15 etates ante incarnationem, sed tunc non fuit ecclesia, 1 primo quia tam literaliter quam mistice vocatur ecclesia pro tempore veteris testamenti, sicut patet in parabolis Christi quibus vocavit fideles ad nupcias et ad laborandum in vinea (ut patet Mat. XXII° et 20 Mat. XX°), et secundum peritos linguarum ecclesia dicitur convocatio fidelium, synagoga autem congregacio fidelium. Ideo prius dicta est ecclesia, antequam fuerat vocata synagoga. Et quoad sensum literalem, patet quod sepe vocata est ecclesia pro tempore veteris 2 testamenti. Similiter, si ecclesia fuit in prima etate mundi, tunc vel illud quod est ecclesia vel illud quod fuit ecclesia. Primum negabitur et dato secundo oportet cum veris dicere quod illa adequata ecclesia que fuit in prima etate mundi fuit in illa etate ecclesia, et cum illa etas lapsa est per multa millia annorum ante incarnationem Christi, sequitur quod per tantum temporis ante incarnationem fuit ecclesia; quod ego credo esse de fide ecclesie. Similiter modo 3 est ecclesia triumphans que fuit in prima etate mundi,

The Church
which existed in
the first ages as
militant is now
triumphant.

2. A: extencior. 12. 13. B: presumpisse. A in marg.: Ficcio.
21. A: congregacio fidelium. A₁ add. Indorum.

et cum nulla sit ecclesia triumphans nisi que prius fuit militans (ut declarabitur inferius), sequitur quod illa ecclesia triumphans que fuit pro prima etate mundi fuit tunc ecclesia militans. Non enim est fas dicere quod nunc non sit ecclesia triumphans nec erit ante diem resurrecconis finalis, nec fas est dicere quod solum Christus vel alia persona humana, si iam sit beata in corpore et anima, sit modo ecclesia triumphans.

In denying the previous existence of the state and incarnation we reject an article of the Creed. Ex istis videtur mihi quod post hereses de trinitate et incarnatione non fuit heresis periculosior quam pertinaciter defendere quod per totum tempus veteris testamenti non fuit ecclesia sancta catholica; tunc enim deficeret fidelibus tam viantibus quam triumphibus solemnis articulus fidei, immediate sequens post articulum de spiritu sancto, quod est contra fidem scripture, contra sanctos doctores et iura ecclesie, que dicunt concorditer quod fidelis debet credere in spiritum sanctum, sanctam ecclesiam catholicam. Ideo tam clerici quam laici debent constanter consurgere ad istum articulum defendendum, scilicet quod ecclesia sancta catholica fuit a mundi principio cuius pars triumphans est spiritus celestis (ut dixi superius).

Unde in De Questionibus veteris et nove legis cap. XLVII°, Augustinus exponens illud Isaie IV°, 1: Apprehendentes septem mulieres virum unum in die illa dicentes: *Panem nostrum comedemus et vestimentis nostris operiemur: tantummodo invocetur nomen tuum super nos, aufer obprobrium nostrum*, primo dicit quod propheta loquitur de die gracie et muliere septemplici, scilicet ecclesia que est mulier

4. A: Non enim fas. 10. A in marg.: Conclusio. 25. A in marg.: Augustinus. 25. 26. A B in marg.: Apprehendentes septem mulieres virum de ecclesia intelligitur (Above 183° without mark of reference).

25. Aug. Quæstiones ex veteri test. cap. XLVII. Opp. tom. III, Append. pag. 60.

E 183^a fortis, de qua Prov. XXXI°: *Per septem mulieres, inquit, septem ecclesias dico esse significatas que quamvis una sit tamen septiformis dicitur, ut unum corpus septemplici numero constat membrorum:* 5 *Non solum, inquit, nos sed etiam superni cives ecclesie membra sunt cuius caput est Christus. Sive ergo una sive septem dicantur ecclesie, non discrepat, quia tota universitas ecclesiarum que est septem ecclesie propter septem dona spiritus sancti et simul 10 omnes unum corpus sunt Christi ex quo omnia in celis et in terra habent originem. Unde in hac militante ecclesia omnium ecclesiarum facta est mencio, quia cum huic sacramentum creatoris predicitur, etiam celestibus insinuatur doctrina. Inferioribus enim cum insinuatur necesse est ut audiant et superni. Unde Apostolus Ephesiorum III°: Michi autem omnium sanctorum minimo data est gratia in gentibus evangelizare investigabiles divicias gracie Christi et illuminare omnes, que sit dispensatio 15 sacramenti absconditi a seculis in Deo qui omnia creavit, ut innotescat principibus et potestatibus in celestibus per ecclesiam multiformis sapiencia Dei.* Ecce quod iste sanctus apostolus in thabernaculo hoc mortali positus illuminavit cives ierarchie celestis et 20 indubie expurgavit Petrum ac perfecit sanctam matrem ecclesiam, sicut quilibet christianus debet facere et specialiter ierarchia ecclesie militantis. Non enim est distincio primatum quoad illud, sed quocunque membrum ecclesie secundum datum sibi lumen 25 intelligencie tenetur communicare tres actus ierarchicos membris singulis matris sue; sicut enim lux corporalis illuminat intellectum, sic membra Christi viancia 30 illuminat intellectum, sic membra Christi viancia

St. Paul's example
teaches us that
we must
enlighten our
brethren.

2. In codd.: signatas; correxi e textu Aug. 6. A in marg.: Quae sunt septem ecclesie designatae per septem mulieres et que sunt septem membra quibus corpus constitutur. 3. A in marg.: Sicut enim lux corporalis illuminat intellectum, sic membra Christi viancia illuminant beatos in patria. B in marg.: Viatores illuminant beatos in patria.

illuminant beatos in patria, dum faciunt eos cognoscere noticia in proprio genere fructus lucis. Unde non est credendum quod in triumphante ecclesia remanent sordes peccati purgandi (ut docetur Ephesiorum VI°), sed purgacio est expulsionis sordium continuacio, 5 sic quod intellectus et affectus civium illuminantur et purgantur per obiectivam presentacionem docium suorum concivium.

The whole body
of the blest and
their bliss are
perfected by
mutual aid,

and each
through the
head is sensible
of the help
or default of
others.

Et ex istis sequitur quod multitudo civium beatorum F sicut et plena eorum beatitudo per actus suos 10 coalternos perficitur, ymmo cum verbum sit in medio omnium membrorum suorum omnibus diebus usque ad consummacionem seculi, non dubium quin cives celestes vident in ipso et audiunt quicquid conservi sui faciunt ad edificationem ecclesie. Sic enim unum 15 membrum corporis sentit iuvamentum et nocumentum alterius virtute sensus * capitisi. Hec ergo septplex 184 ecclesia alloquitur sponsum Christum qui est vir, de quo Jeremie XXXI°, 22, scribitur quod *femina circumdabit virum*; ipsum autem apprehendit modo novo 20 in sponsum, quando accepit sacramenta tamquam cartas sue redempcionis in effluxu sanguinis et aque in sui latere dormientis in cruce (ut notat Apostolus Ephes. VI°). Et sic hec septplex ecclesia ante incarnationem rogat salvatorem, factum hominem, ut 25 auferat obprobrium sue sterilitatis. Panem, inquiunt, nostrum comedemus, quia in verbis legis que in fidem unius Dei instruunt convivemus, nam Hebreorum X^o, 38, scribitur: *Iustus ex fide vivit*, et vestimentis nostris operiemur, quia ex fide creacionis et spe re- 30 creacionis cognoscimur quales sumus. Et isto modo loquitur Apostolus, Galat. III°, 27: *Omnes qui in Christo baptizati estis Christum induistis*. Membra enim Christi non sunt nuda virtutibus, sed induunt armaturam suam saltem in spe, imitando ipsum imperfecte, si 35

g. B: Et omitted. 19. In codd.: Jer. XXI.

F 184^a sunt de suo exercitu. Sic ergo panem et vestimenta habuerunt patres veteris testamenti, sed sicut non *in faith and hope;*
solo pane vivit homo (ut dicitur Matthei IV°, 4), sic spes confunderet relinquereturque tota vita ob-
5 probria et sterilis nisi caritas consummans ut potus et edulium data fuerit per dominum Jesum Christum; aliter enim non deleretur peccatum humani generis, nec procrearetur operacio vitalis beatitudine, sed remaneret in singulis viatoribus sempiternum
10 obprobrium ut dampnatis. Aufer, inquiunt, obprobrium nostrum, quia remanebimus perpetuo tamquam abortivi vel colobon, nisi tu dans vestem nupcialem et domicilium fueris incarnatus. Nam victus et vestitus non sufficiunt homini sine ultimo stabili tegumento
15 quod est caritas patrie non excidens, data per dominum Jesum Christum. Invocetur ergo super nos nomen Christi, ut dicamur actualiter christiani. Unde istam deprecationem dicit Augustinus redundare in ecclesiam triumphantem; *quamquam*, inquit, *spirituales*
20 *sint et celestes potencie, obprobrio tamen subiacent,* si a creatore suo fuerint alienae et nec membra erunt corporis que caput suum non cognoscentes oberrant. Vult dicere quod toti ecclesie beatitudo deficeret nisi Christus merito sue passionis redemp-
25 cionem hominis consummasset.

G Sed hic videtur dubium: Si patres veteris testamenti fuerant christiani, et videtur Augustinum in ista sentencia contradicere sibi ipsi. Sed notandum quod 30 homines possunt dici tripliciter christiani, scilicet in figura, in effectu et in fructu. In figura vero dicti sunt omnes sancti legis veteris christiani. Si enim dieta dicitur sana propter sanitatem futuram cuius

11. A in marg.: Passio Christi perfect nos et omnia.
 marg.: Augustinus. 18. A in
 26. A B in marg.: Dubium. 29. A in
 marg.: Nota quod homines dicuntur tripliciter christiani. B in marg.:
 Homines dicuntur christiani tripliciter.

7. Augustinus quaestio XLVII l. c.

The O. T.
 Church had
 Christ brought
 charity.

a) in figure, as est effectiva, quanto magis patriarche dicuntur pro :84° G
the O. T. Sacra; suo tempore christiani, cum Christus eos denominat

membra sua? Christus enim manet in eternum secun-
dum naturam divinam et creatus est a principio
mundi nendum in causis secundis communibus, sed in 5
materiali essencia singulari; non tamen assumpsit
illam ypostatice, antequam assumens animam fuit

b) in fact, as those who live in the time of Christi dicebantur tempore gracie populi christiani et
grace; talem nominis denominacionem invocant patres legis :10
veteris super illos; quod et babuerunt, antequam ducti

c) in fruit, as all members of the Church after habebunt omnia membra sancte ecclesie nomen
the day of judgment. christiani in fructu perpetuo. Et patet in parte quod
non obstantibus istis declarativis sententiis remanet :15
prima raciuncula non soluta.

2. We said that by our opponent's definition Christ was not a part of the Church. Secunda responsio ad secundam raciunculam negat consequenciam; sed videtur, si nulla sit ecclesia nisi multitudo christianorum, sed Christus non est christi-
anus, tunc Christus non est pars vel membrum ecclae- 20
sie. Concedit itaque quod Christus Deus noster est christianus, nec sequitur, inquit, si a Christo dicitur quilibet christianus, quod Christus ille non sit christi-
anus: sic a creatore dicitur quilibet creatura, Christus est creator et sic ab eo dicitur quilibet creatura et 25
tamen ipsem est creatura, ut ego assero.

He tries to prove that Christ is a Christian, Hic primo notandum quod, si locus a simili (quan- 1
tumcunque fuerit similitudo insufficiens) valeat ad probandum intentum, periret omnis consequentia et foret omne signabile concedendum, eo quod omnes 30
creature sunt similiores ad invicem, quam natura divina est similis nature create. Ideo necesse est

4. B in marg.: Christus fuit creatus a principio mundi. 9. B:
docsabatur. A in marg.: Utrum patres veteris testamenti fuerant christiani
(Below 184° without mark of reference). 17. A in marg.: Secunda
responsio. 31. A in marg.: Cristus non est cristianus.

17. Compare pag. 112, l. 30.

G 184^a arguentem vel respondentem per locum a simili docere sufficienciam similitudinis quantum attinet ad propositum.

2 Secundo notandum quod Christus est simul creator ^{but by a parallel which does not hold.} et creatura, nec posset esse ista nisi esset simul duarum naturarum utraque, sic quod secundum naturam divinam est creator et secundum humanitatem est creature; correspondenter ad propositum, si ipse simul esset Christus et christianus, tunc essent due nature, secundum quarum unam esset Cristus et secundum aliam christianus, sed nec secundum deitatem est Christus pars ecclesie; cum secundum illam non potest parcialiter quicquam componere, nec secundum humanitatem est ipse christianus sed caput omnium 15 christianorum dicente Augustino super Johannem, Sermone CXXIII^o, quod super petram que erat Christus fundata est ecclesia; a qua petra Petrus figurans ecclesiam nomen accepit: *Non enim a Petro petra sed Petrus a petra, sicut non Christus a christiano sed 20 christianus a Christo vocatur.* Sed modo secundum istam ficticiam a christiano et Petro eque dicitur Christus, sicut econtra, cum verbum Dei sit christianus, ut false fingitur. Ulterius declaratur tam per grammaticos quam doctores ex testimonio scripture quod 25 multi erant Christi in veteri testamento, quia reges, sacerdotes et prophete qui crismate erant uncti. Illud autem gratanter accepto cum modificacione tamen quod intelligatur de unccione spirituali qua anima ungitur gracia predestinacionis; solum enim membrum Christi 30 unitum gracia predestinacionis et omne huiusmodi est proprio christianus. Non enim unccio corporalis

1. 2. B: simili dicere.

12. B: Christus vel para. B: ut secundum.

15. A in marg.: Augustinus; in codd. serm. CXXIII recte CCLXX (alias XIII) vide Opp. tom V, pars I, pag. 415. 24. B in marg.: Nota quod solum predestinatus est proprio christianus. 26. B in marg.: Nota proprio christianus. 27. B: modificaciones deest. 27. B: tamen deest. 31. A in marg.: Nota quod solum predestinatus est proprio christianus.

facit per se christianum, eo quod tunc utraque barba :84° G Aaron scilicet superior et inferior foret cum suis partibus christianus. Nec sequitur quod Jesus Christus sit christianus, licet *Deus unxit illum oleo leticie pre consortibus suis* (ut dicitur *Psalmo XLIV°*, 8), quia 5 non est membrum Christi, sed caput tocius ecclesie. Unde vere dicitur quod Christus est nomen appellativum, autonomatice conveniens Jesu nostro; ideo propter illam spiritualem unccionem derivatam a Jesu nostro dicimur Christiani et non Jesuani. Omnes enim ,o convenimus cum eo in unccione secundum graciā predestinacionis a qua ueste dicimur christiani, non autem sumus sic Christo conformiter salvatores, ideo non dicimur Jesuani.

The doctor
gives three
reasons why
Christ was a
christian,

none of which
are valid.

Arguit tamen * doctor tripliciter quod dominus Jesus :84° H Christus fuit vere christianus. Primo quia christianus 1 dicitur quasi crismate unctus; quod spiritualiter automatice sibi competit. Secundo per hoc quod christi- 2 anus dicitur quasi observans legem Christi, quod iterum Jesu nostro summe competit; et tertio per hoc 3 quod Remus et Romulus dicuntur Romani, Israel Israelita, et Arrius Arrianus; quare ergo non dicetur Jesus, principium nostre secte vel generis, christianus?

Ad primum patet quod non plus sequitur quam 1 si lapis dicitur quasi ledens pedem, et gladius ledit 2 pedem, ergo gladius ille est lapis: Non enim omnis interpretacio est diffinicio. Et per hoc tollitur secunda 2 argucia; nam tota trinitas et angeli, ymmo quelibet substancia creata observat legem Christi, et tamen non pocius quam apostema unctum crismate prescitus 3 dicitur christianus. Quoad tertium dicitur quod, ad- 3

4. B: unixerit. 7. A B in marg.: Christus est nomen appellationem. 8. Autonomastice in codd. 10. B in marg.: Nota bene quare dicuntur Christiani et non Jesuani. 30. B: summo competit. 36. A B in marg.: Triplex responsio. B in marg.: Christus non est christianus. 31. A in marg.: Arguitur quod Christus sit christianus et solvit (Above 184° without mark of reference). B in marg.: Prestitus non est christianus.

H 18^a misso isto triplici assumpto, quod tamen non probatur,
 non exinde sequitur per locum a simili quod Jesus
 principium secte nostre sit christianus, quia in dictis
 generibus fuit unum principium ante predictos, sed
 5 non potest esse homo prior dignitate prius principians
 genus nostrum, quam fuit dominus Jesus Christus;
 nam fuit ante Jacob unus vir clarissimus videns Deum,
 fuit ante Romulum unus homo principium generis
 Romanorum, et fuit ante Arrium unus heresiarcha
 10 qui pertinaciter asseruit Jesum nostrum fuisse solum
 modo creaturam, ut patet de dyabolo et principibus
 sacerdotum. Sed fundamentum aliud ecclesie vel
 generis christiani nemo potest ponere preter id quod
 positum est Christus Jesus. Ideo secundum Augusti-
 15 num super Johannem, Omelia ultima, *non a christiano*
dicitur Christus sed econtra; aliquid enim oportet
 nomen christiani addere super Christum, sicut oportet
 residuum domus presupponere fundamentum. Unde
 (si non fallor) non habetur testimonium a sanctis
 20 doctoribus quod Jesus Christus fuerat christianus. Non
 enim sequitur hoc ex sensu Crisostomi, Omelia LII^a
 Operis Imperfecti, dicentis quod *ex hoc dicitur aliquis*
christianus, quod servat iusticiam, nam intencio sua
 est dicere quod solum membrum Christi, sive militans
 25 sive triumphans, est proprio christianus; aliter enim
 diceret quod trinitas et omne membrum dyaboli,
 ymmo quelibet creatura foret christianus, cum omne
 tale modo suo servat iusticiam. Nam de qualibet
 creatura iustum est quod se habeat ut Deus ipsam
 30 decreverit se habere. Nec sequitur: Porphirius dicit
 quod genus quandoque sumitur pro generacionis

18—20. B: Unde — fuerat deest. 14. A in marg.: Augustinus. 21. A
 in marg.: Crisostomus. 25. A in marg.: Qui est proprio christianus.

15. Aug. In Joh. Ev. cap. XXI. Tract. CXXIV. Opp. tom. III,
 pars II, pag. 822. 22. Opus Imperfectum l. c. pag. CCXVIII.

principio et quandoque pro ipsa generacione, ergo 184° H Christus Deus noster est christianus. Sed colorate infertur quod Jesus Christus noster sit genus christiano-rum, quia illius generacionis principium.

Our opponent
contradicts
himself;

Sed finaliter colligitur ex dictis quomodo ista sententia obviat sibi ipsi. Nam respondendo ad primum articulum dicitur conclusionaliter quod vel ante incarnationem erat ecclesia catholica, et adiungitur una alia conclusio gloriosa, scilicet quod ista ecclesia que incepit in morte Christi per effluxum sanguinis et aque a corpore eius diu fuit ante incarnationem Christi, sed nunquam ante dictam incarnationem fuit ipsa ecclesia, sed synagoga. Mirantur logici quo sensu diceretur ista conclusio tamquam logica, cum ista ecclesia cepit esse, antequam fuit synagoga, et per 15 consequens, antequam fuit ecclesia.* Ista ergo ecclesia 184° non cepit hora mortis Christi, cum ante incarnationem fuit synagoga; nec potest hoc pertinenter verificari de aggregato ex talibus personis et forma a qua denominatur ecclesia, quia illud nec fuit ante incarnationem nec fuit synagoga nec incepit per dictum effluxum, cum pro tunc secundum istam opinionem non fuit Christus, eo quod ex fide scripture Johannis XX° Christus tunc fuit mortuus.

and according
to his definition
there were
Christians
before the
Incarnation.

Item, iuxta hec dicta sacerdotes, prophete et reges 25 legis veteris erant Christi ut Israel, Aaron, David, et per consequens, Israelite, Aaronite et domus David fuerant christiani, quia discipuli Christi servantes iusticiam, et ita secundum omnem descripcionem quam doctor dat de christiano, sequitur quod ante incarnationem fuerant 30 christiani. Et in confirmationem illius sic scribit mihi: *Qui, inquit, observant legem Christi omnes dicuntur christiani*, prout notat beatus Augustinus, Epistola XLII^a,

3. B: Jesus deest. 5. A in marg.: Nota quando incepit ecclesia.
Prima responsio. 25. A in marg.: Secunda responsio.

33. Aug. Epistola ad Asellicum. Opp. tom. II, pag. 734.

H. 84^a allegans Apostolum Romanorum XI^a dicentem quod *non omnes qui ex Israel sunt sunt Israelite; pocius, inquit Augustinus, christiani sunt non qui secundum Ismael filii sunt carnis, sed secundum Isaac filii sunt pro missionis ad spirituale ministerium pertinentes.* Ex isto processu Augustini bene notato sequitur quod patres veteris testamenti fuerant christiani et membra ecclesie; quod negatur. *Omnis, inquit, viventes secundum legem Christi sunt filii Abrahe et veri christiani.*

Ex qua conclusione patet quod per tempus veteris testamenti fuerant christiani, vel secundo quod modo nulli sunt filii Abrahe, vel quod in sancto triduo beata virgo non fuerat christiana, quia tunc non fuit ita quod ipsa observat legem Christi, cum tunc fuit ita quod non est Christus. Unde finaliter videtur inconsequenter dictum quod fuit ecclesia catholica cuius beata virgo fuit pars pro triduo mortis Christi, 1 primo quia, posito quod loquamur pro illo triduo, ex tibi dubio sola virgo est persona fidelis superstes, et 20 cum ipsa non sit christiana ex tibi dubio, non est 2 multitudo omnium christianorum. Similiter, per totam vitam Christi corpoream ante mortem non fiebat ecclesia (ut dicitur), quia solum pro tempore fluxus sanguinis et aque de suo latere, quod fuit post mortem Christi.

K. Similiter, posito quod loquamur pro dicto triduo et arguamus a diffinizione ad diffinitum: *Omnis ecclesia catholica est universalis multitudo omnium christianorum habencium ex integro rectam et eandem fidem, per Christum et suos apostolos promulgatam* 30 *et postea a sanctis patribus in conciliis generalibus declaratam, sed nunc est ecclesia catholica cuius mater domini est pars, ergo nunc est universalis multitudo omnium christianorum, habencium ex integro rectam et eandem fidem per Christum et suos apostolos*

Other absurd conclusions.

Application of his definition to the three days;

1. In codd. Rom. IX. 15. A in marg.: Tercia responsio. 25. As litera I deest. 3L A in marg.: Quedam diffinizio ecclesia.

promulgatam et postea a sanctis patribus in conciliis ^{184°} X generalibus declaratam; consequens falsum pro dicto

triduo, ergo antecedens. Sed minor fuit tunc vera ut datur; ergo cum tunc fuit dicta consequencia, ut suppono, relinquitur quod tunc fuit maior falsa, que est 5

during which time, it leads us to believe, the Church ceased to exist. descripcio universalis ecclesie, ut fingitur perpetuo permansura. Quod autem consequens fuit tunc falsum, patet quia dato per impossibile quod tunc fuit multi-
tudo omnium christianorum habencium * ex integro ^{185°} rectam et eandem fidem per Christum et suos apo-¹⁰ stolos promulgatam, adhuc non fuit tunc verum quod illa fides sit postea a sanctis patribus in conciliis generalibus declarata. Sequitur enim illa fides a sanctis patribus in conciliis generalibus declarata; ergo nec post nec ante nec unquam est a sanctis patribus in ¹⁵ conciliis generalibus declarata; si (inquam) sufficeret quod fides illa erit a sanctis patribus in conciliis generalibus declarata tunc sequitur cum veris quod diu ante mortem Christi fuit ecclesia catholica; quod negatur. Sed male, cum tunc fuit christiana religio, ²⁰ eo quod tunc fuit abbas secundum regulam apostolicam, regens suum capitulum de electis apostolis. Ipsi enim observarunt tunc melius quam nos facimus religionem christianam, et ex nomine talis religionis dicto primo Retractacionum, capitulo XXII°, infertur ²⁵ vere res et nomen ecclesie.

3. We are accused of attacking mere faults of expression; In tertio argumento fert doctor graviter quod ³ L dixi descripcionis sue particulas congregatas inculte. *Fateor,* inquit, *quod inculte, sed malo inculo sermone et absque dictamine scribere veritates quam* ³⁰ *sub fuso verborum politorum tradere falsitates.* Sed constat quod descripcio data est rhetorica et diffusa,

3. B: triduo deest. 4. B: data consequencia. 12. Codd.: consilii; sic et in sequentibus. 13. A A₁: Sequitur — declarata deest. 16. A A₁; si — declarata deest. 18. 19. B: quod domini ante. 27. A in marg.: Tertia responsio. 28 B: districcionia.

25. Aug. Opp. tom. I, pag. 39. 27. Cf. p. 113. l. 14.

L. 185. nec solum falsitatem implicans sed errorem contrarium fidei christiane; et revera descripcionem sic diffusam et falsam non excusat color rhetoricus quin sit a catholicis condempnata; descripcio autem ecclesie 5 catholice est conditionis opposite, dum recte breviter et plane dicitur quod ecclesia catholica est universitas predestinatorum. Sed quoad materiam argumenti dicitur quod ubique assumit falsum incomprobatum, cum aliquam unam fidem qua creditur habent omnes 10 christiani. Unam, inquit, tam genere quam specie sed non numero (ut allegatur de Augustino XIII° De Trinitate VI° et VII°), et eadem est fides que creditur apud omnes. Et placet de ista responsione: ex hinc enim seci argumentum ad hominem, quia credidi 15 doctorem posuisse ut olim quod non fuisset species vel aliquod universale nisi terminus vel conceptus; non quia credidi hoc esse verum, cum scio ex fide scripture quod una est fides que creditur, et fides qua creditur in quolibet christiano; aliter enim imper- 20 tinenter diceret Apostolus Ephes. IV°, 5. *Unus dominus, una fides.* Et illud expresse dicit Augustinus XIII° De Trinitate, II° cap^o X. *Fides (inquam), scilicet que creditur, communis est sicut potest omnibus hominibus facies humana communis; nam hoc ita dicitur,* 25 *ut tamen singuli suas habeant. Ex una sane doctrina impressam fidem credencium cordibus singulorum qui hoc idem credunt, verissime dicimus; sed aliud sunt ea que creduntur, aliud fides qua creduntur. Illa quippe in rebus sunt que vel esse vel fuisse vel 30 futura esse dicuntur, hec autem in animo creditis est, ei tantum conspicua cuius est, quamvis sit in*

but our opponent's error
is serious,

since he confuses faith with
the thing believed.

4. B: condempta.
Sed conclusio ad.

6. A in marg.: Ecclesia quid est? 7. B:
13. A in marg.: Nota de universalis reali-

21. A in marg.: Augustinus.

25. In codd. suas deest; addidi ex
texta Aug. 26. B: expressam.

28. A B in marg.: Fides duplex.

12. Aug. Opp. tom. VIII, pag. 932.

22. Ib. pag. 929.

*aliis non ipsa sed similis. Non enim una est numero 185° L
sed genere propter similitudinem, tamen et nullam
diversitatem magis unam dicimus esse quam multas.
Nam duos homines similimos cum videmus, unam
faciem habere dicimus, facilius itaque dicitur multas 5
animas fuisse singulas utique singulorum, de quibus
legitur in actibus Apostolorum quod eis fuerit anima
una, quoniam, ubi dixit Apostolus: Una fides, tot eas
quisquam audet dicere quot fideles. Et tamen qui dixit:
O mulier magna est fides tua, et alteri: Modice fidei 10
quare dubitasti? suam cuique esse signat.*

The terms
"genus" and
"species" are
not applicable
to faith.

The subject in
which faith
exists is the
body of the
Church.

Ex istis notare potest logicus quod Augustinus loqui- M
tur de fide que est multitudo habituum credendi * ab 185°
uno principio infusorum et nec de genere nec de specie 1
logico, quia illud universale non recipit predicaciones 15
huiusmodi peregrinas; nam ad species tales acciden-
tium non est motus, sed ad partes quantitativas
generis quod est multitudo dissimilium qualitatum
sed nulla earum. Patet secundo quod fides que cre- 2
ditur est veritas de presenti, de preterito vel futuro 20
et non subiective in credente, et per consequens,
omnia que fuerunt vel erunt sunt pro suo tempore;
aliter enim non diceret Augustinus quod ea que
creduntur sunt in rebus sicut articuli preteriti et
futuri. Et gaudeo tertio quod magistra et mater nostra 25
scriptura habet testes conformes sanctis doctoribus,
eius eminentiam attestantes, sic tamen quod dicant
consequenter illam unam fidem habere unum sub-
iectum quod est corpus ecclesie, et tunc oportet dicere
quod illud corpus dispergitur inter patres veteris 30
testamenti tam Hebreos quam gentiles et non artare
ipsum ad tempus post mortem Christi et gentem
vulgari nomine christianam.

6. 7. B: de quibus loquitur; in textu Aug.: legimus. 7. B: eis fuit.
8. 9. B: tot eas quisque audet dicere, quot fides. 19. B: fides est que.
23. 24. B: que credantur.

M 185^a Ulterius asseritur falsum esse quod defective et corrupte habet multitudo christianorum fidem Christi, eo quod multitudo christianorum habet in fide quid- quid est ei necessarium ad salutem credere. Sed con- 5 stat quod imprudenter ex causa particulari falsum in- ducitur, nam iuxta sic asserentem prescitus dum est in mortali habet habitum fidei sicut et quilibet falsus christianus.

N Et credo quod nullus dubitat quin defective et 10 corrupte quilibet talis habet fidem Christi defective, quia peccabiliter, sicut et habuerunt apostoli qui roga- verunt ut *Christus adaugeat eis fidem* Luce XVII°, 5. Si enim Petro non deficeret gradus fidei, Christus ex- probrando non ei diceret Matthei XIV°, 31: *Modice 15 fidei quare dubitasti?* Et corrupte habent fidem qui irretiti peccatis mortalibus corrumpunt bonos mores et ex informitate fidei finaliter corrumpuntur, nam secundum Apostolum I^o. Cor. V^o, 6, *modicum fermentum totam massam corrumpit*. Ideo oportet doctorem 20 consequenter dicere quod aliqua multitudo christiano- rum habet fidem valde defective et corrupte sicut homines opinionis sue. Nec moveat evidencia doctoris: si eandem fidem habent boni christiani et mali singuli, sequitur quod mali christiani eque perfectam et in- 25 tegram fidem habeant ut boni. Nam pertinens est hic loqui limitate de fide qua creditur, quia de fide que creditur eque perfectam fidem habent demones et creature singule ut beate. Ideo Augustinus loquitur de genere fidei que est tota multitudo habituum fidei 30 in corpore ecclesie. Illud autem genus fidei habet unam partem quantitativam, perfectam in uno et in alio imperfectam, sicut genus motus localis habet in celo as to what is believed the devils are at one with the blessed.

1. B in marg.: Nota quomodo quidam habent fidem defective et cor- rupte. A in marg.: Nota qui sunt qui habent fidem corruptam et qui defectivam. 11. B in marg.: Inferius nota quod in patria sunt sia- guli fidei uniformis; ergo sequitur ut videtur quod fides manebit in patria.
 22. A A₁: homines optius. B: sue desit. 27. A in marg.: Nota.
 33. A A₁ habet in celo habet partam.

unam partem quantitativam uniformem quoad subiectum et tempus, sed aliam partem quantitativam utrumque disformem. In patria autem sunt singuli fidei uniformis, cum ibi evacuabitur imperfectum. Si enim eundem habitum fidei in numero omnino simpliciter habet quilibet christianus, sequitur quod ille habitus eque perfecte denominaret subiectum suum credere ut alias quicunque. Omnis enim qualitas denominat subiectum suum primum secundum sui ultimum, quia variatio dispositionis variaret * gradum habitus et sic ipsum habitum.¹⁸⁵

Faith is the act
of believing, or
the disposition
to believe.

Et ista est sententia Augustini, non quod idem in numero scilicet actus vel habitus fidei sit formaliter in diversis personis, quia tunc quilibet illarum personarum foret fides quilibet. Fides enim non est nisi personam credere vel disponi ad credendum. Sed fides que creditur est veritas a credentibus aliena. Et sic quamvis infidelis eciam dyabolus credat veritatem fidei catholice, verumptamen secundum partem est infidelis et ratione mortalis habet fidem corruptam et informem.¹⁸⁶ Nec refert quoad illam informitatem, sive fides acquisita fuerit sive infusa, ut loquitur decretalis in Clementinis De Summa Trinitate et Fide Catholica, capitulo *Firmiter*, dicens quod regulariter fides infunditur in baptismo; quod ego credo de omni predestinato rite baptizato.¹⁸⁷

Et si queratur quando regulariter incidit quis in infidelitatem et quando remanet fidelis filius ecclesie, dicitur quod tripliciter dicitur quis esse de ecclesia, sicut tripliciter dicitur esse ecclesia preter ecclesiam nuncupativam. Aliqua enim est convocatio fidelium secundum quid vel ad tempus vel nude secundum

Three senses
of Church:
a) all who are
nominally
Christians,

13. B in marg.: Nota. A B in marg.: Quid est fides. 15. A A:
foret quilibet. 16. A in marg.: Questio. 17. B in marg.:
Solucio. A B in marg.: Nota quod tripliciter dicitur quis de ecclesia sicut
tripliciter dicitur (A: capitul) ecclesia.

24. Not in Clementinis, but in Decr. Greg. IX, lib. I, tit. I, cap. L
31. Cf. Johannis Wyclif, De Civili Dominio pag. 288.

O 185^a presentem iusticiam, et taliter sunt presciti de ecclesia pro tempore quo sunt in gracia. Illa autem ecclesia non est corpus Christi nec ecclesia sancta catholica ^b nec pars eius. Secundo modo sumitur ecclesia mixtum pro predestinatis et prescritis dum sunt in gracia secundum presentem iusticiam; et ista ecclesia communicat in parte sed non in toto cum ecclesia sancta Dei. Et ista ecclesia vocatur mixtum granum et palea, frumentum et zizannia, nec non et regnum celorum de quinque fatuis virginibus et quinque prudentibus (ut patet in parabolis evangelicis); et istam ecclesiam vocavit Tyconius erronee *corpus domini bipartitum* (ut patet III° De Doctrina Christiana XXXII°); non enim sunt presciti corpus domini vel pars eius. Sed ^c tercio modo sumitur ecclesia pro convocatione predestinatorum, sive sint in gracia secundum presentem iusticiam sive non. Et isto modo ecclesia est articulus fidei, de quo loquitur Apostolus Ephes. VI°. Et sic nullus prescitus est de sancta ecclesia, licet sit in illa.

20 Correspondenter potest intelligi tripliciter personam esse de ecclesia. Primo modo nude secundum presentem iusticiam; ut presciti sunt de ecclesia primo modo dicta; secundo modo predestinati sive presciti dum sunt ad tempus in gracia sunt de ecclesia secundo modo dicta, differenter tamen et equivoce presciti et predestinati, ut patet ex varietate tituli predestinationis et presciencie et ex diversitate corporis Christi et corporis dyaboli. Sed tercio modo omnes predestinati, et solum tales sunt de sancta matre ecclesia, differenter tamen quando sunt in mortali cum sola predestinationis gracia et quando cum illa sunt in gracia secundum presentem iusticiam; tunc

4. A A; modo deest. 12. B: erronea. 20. B in marg.: Tripliciter aliquis est de ecclesia.

18. Ephealans V. 30—32.

enim sunt continuati corpori Christi secundum humi- 185° dum fluens et secundum humidum naturale.

In the first two senses the foreknown may be members of the Church, Istis premissis dicitur quod omnis prescitus nunc est de ecclesia tertio modo dicta; est autem de ecclesia primo et secundo modo dicta, quando splen-det in eo lumen gracie et pro quoquaque mortali veniente est extra triplicem ecclesiam, licet habuerit tantam fidem infusam, ut montes transferat; nam fides omnino informis, sive infusa sive adquisita, non sufficit constituere personam, ut sit de ecclesia, quia cum illa fide* stat hominem dampnari perpetuo; fides 185

but in the third sense all the predestinate are members, and only they. autem cum gratia predestinationis constituit hominem membrum ecclesie sive sit in gratia secundum presentem iusticiam, sive ad tempus iniustus fuerit vel eciam infidelis. Generacio enim qua talis fit filius 15 salvat eum, ne possit cum datis paribus peccare peccato finalis impenitencie ut prescitus, et sic nemo potest desinere esse membrum sancte ecclesie tertio modo dicte quia tunc desineret esse predestinatus; incipit autem esse membrum illius ecclesie secundum disparem rationem, nunc quando incipit esse et nunc quando incipit esse iustus (ut notat Augustinus super Johannis Omelia XLIX^a). De prima autem ecclesia nunc cadunt et nunc incorporantur presciti, secundum quod accenditur vel extinguitur in eis scintilla gracie; de secunda vero ecclesia cadunt predestinati casu secundum quid, sed presciti quandoque cadunt simpliciter, illa autem ecclesia desinet esse ad diem iudicii, cum tunc desinet esse commixtio grani cum palea.

4. My opponent says Ad quartum argumentum respondetur quadrupliciter pro declaracione huius quod nec apostoli nec

3. A in marg.: Nota. 10. B: sufficit — dampnari desat. 11. A in marg.: Fides cum gratia predestinationis constituit hominem membrum ecclesie. 13. A in marg.: Nota quod diversimode aliqui cadunt de ecclesia (Above 185^a without mark of reference). 13. B: sit desat. 30. A in marg.: Quarta responsio.

30. Cf. p. 113, l. 27.

P : 85^a alii fideles erant de ecclesia, antequam fides fuit a sanctis patribus in conciliis generalibus declarata. Et suppono quamlibet istarum responsionum validam, cum aliter nimis superflue globarentur. Prima respon-
 sio et secundum partem validissimam dicit quod ante mortem Christi fuit doctrina fidei nostre per Christum et suos apostolos sufficienter divulgata et declarata per sanctos patres (supple per Christum et apostolos) ante mortem Christi in conciliis generalibus celebratis,
 et quod ista concilia ante mortem Christi habita inter Christum et apostolos cum suis discipulis de hiis que pertinent ad fidem fuerunt generalia. Patet per descripcionem concilii generalis positam in glosa Johannis XVII^a dist. cap. *Generalia*, ubi dicitur quod illud est generale concilium quod a papa vel eius legato aut locum eius tenente cum omnibus episcopis celebratur. Cum ergo Matthei X^o dicitur quod Christus convocavit discipulos suos et, exponens eis fidem, dedit eis privilegia et multiplices potestates, videtur quod ipse celebravit tunc concilium generale; et idem patet Matthei XV° et Marci VI° et sepe ante mortem Christi, ubi loquitur discipulos convocasse. Istud autem dictum est in parte catholicum, cum tota trinitas eterno consilio decretivit decursum ecclesie consuluit-
 que patriarchis, prophetis et capiti ecclesie domino Jesu Christo, secundum quem cursum procederet sancta mater ecclesia. Verumtamen non oportet omnes episcopos ad tale concilium congregari, nec facit per se multitudo personarum consulencium ad generali-
 tem concilii, cum generalissimum quia principium omnibus aliis sit concilium increatum. Verumtamen in conciliis apostolorum et aliis conciliis generalibus quoad multitudinem episcoporum quatuor apo-

that there were
general councils
in which Christ
confered with
his apostles.

5. A A₁: validissima.   12. A in marg.: Nota de concilis genera-
libus.   16. A in marg.: Quid est concilium generale? B in marg.: Generale concilium quid sit nota.   22. B: ubi legitur.

stolorum concilia tenuerunt primatum, et post quatuor^{185^a} P concilia principalia, de quibus XVI^a dist. *Omnibus*, et quatuor fuerunt sollempnes sinodi (ut patet XVI. dist. *Omnibus*). *Omnibus* tamen istis hoc imperfectionis fuit quod unusquisque tamquam ignarus consulendo quesivit ab alio. Non sic autem in concilio increato nec in concilio quod Christus cum apostolis celebravit; ipse enim omnisciens non consuluit eos in sibi ambiguis sed per se diffinivit et auctorizavit quid foret ecclesie faciendum; quod pape non potest^{186^a} competere. Ideo concilia posterius solempnizata non possunt nisi equivoce dici concilia vel generalia aut decreta, inter illa tamen quatuor concilia apostolorum rationabiliter habent preeminenciam * dignitatis.

Sed videamus fel commixtum cum mellis dulce- Q
dine. In morte (inquit) Christi cepit esse ecclesia, a qua morte sacramenta sumpserunt efficaciam. Patet

This is true but
the error lies in
asserting that
the Church
began at the
death of Christ.

ex dictis in prima responsione et secunda quomodo
error iste nedum tolleret honorem sancte matris
ecclesie ex sua antiquitate fundata in fide scripture, sed²⁰
innuit interempcionem meriti matris nostre et tollit
fidem patrum veteris testamenti dehonorando sanctam
matrem ecclesiam. Item manifeste responsio obviat
sibi ipsi, quia ante mortem Christi fuit ita quod est
multitudo omnium christianorum habencium ex in-²⁵
tegro rectam et eandem fidem per Christum et suos
apostolos promulgatam et a sanctis patribus in con-
ciliis generalibus declaratam, ut declaratur in responsione.

Ideo ante mortem Christi fuit ita quod est ecclesia.
Non enim incepit ecclesia in triduo, quando dicitur³⁰

2. B in marg.: Quatuor concilia apostolorum et quatuor fuerunt
solempnes sinodi, ut patet XVI. dist. *Omnibus*. 2. B: XV.
10. B: potest deest. 15. A in marg.: Contra hoc quod dicitur
quod ecclesia incepit post mortem Christi. 19. B: honorem deest.
20. 21. A A₂: sed inaultur.

2. Dist. XV vel XVI. *Omnibus* non extat. Cf. pp. 388, and 398.

Q. 186^a Christum non esse, nec sapit incarcerantibus presens tempus quod a morte Christi sacramenta sumpserunt suam originem, sicut patet querendo que sacramenta et quando sumpserunt a dicta morte originem.

5 Nec valet alia responsio qua dicitur quod descripcio predicta ecclesie non compediit ecclesie in sancto triduo, tum quia tunc descripcio non valeret que tam cito deficeret in floribus ecclesie primitive, tum secundo quia iuxta declarata descripcio ecclesie compeciit christianis ante mortem Christi et per idem in sancto triduo. Non ergo deserenda est tam cito dicta descripcio, cum in fine adicitur quod stabit non obstantibus meis obiectibus in eternum. Sed revera fingere descripcionem per quam excluderetur a ratione 15 ecclesie tam sanctum apostolorum collegium cum suo abate pro toto tempore sue viacionis videtur presumpcio, cum presciti dicuntur esse de sancta matre ecclesia et in principio mundi ante creacionem hominis sicut et lapsis ambobus parentibus fuit ecclesia (ut 20 patet Encheridion LXIV^b).

5 Ulterius respondendo ad quintam raciunculum dicitur^c. My opponent urges that the whole may continue while the parts vary.
quod sicut continue manet eadem species hominum non obstante quod individua variarentur, sic manet continue eadem universalis ecclesia non obstante quod membra 25 alia generentur et alia corrumpantur. Sic (inquit) manebit idem homo in numero non obstante quod partes eequales alie generentur et alie corrumpantur. Quare rogo non sic erit de corpore Christi mystico quod est ecclesia? Et revera illud est bene dictum dummodo 30 consequenter. Oportet enim ecclesiam catholicam esse unam personam sponsam et non formaliter speciem vel universale quod sit multorum singularium, sed

1. Incarcerantibus; ita cod. 17. B in marg.: Ante lapsum primorum parentum erat ecclesia. 20. A in marg.: Quinta responsio. 20. LXIV^b; recte LVII. 23. B: individus — quod deest. 30. A in marg.: Ecclesia quid est? B in marg.: Ecclesia est una persona successiva.

21. Cf. pag. 114, l. 13.

My opponent says that his definition does not apply to the Church in the three days.

This is an early description of a definition which, he declares, will stand for ever.

est una persona successiva a principio mundi usque ^{186° Q} ad diem iudicii, et post habebit illa persona omnia eius membra, simul perpetuo beata et illius per-

The Church does not consist of successive parts,

sime nulla pars est reliqua, sic tota illa ecclesia non 5 est pars eius aliqua sed una totalis et gloria incommunicabilis persona. Non enim capit ingenium humanum quod iste paucus persone militantes quas falsarius vocat universalem ecclesiam sint alie persone coniunctim vel divisim, ymmo ad alienatatem cuiuscun- ¹⁰ que simplicis persone sequitur alienas multitudinis que ipsam personam caruerit a multitudine que ipsam personam tamquam partem habuerit. Ideo illa ecclesia catholica que durat a principio usque in finem mundi non est persone vel multitudo fidelium que nunc est ¹⁵

since it loses none, but goes on increasing till it has gathered in all semper post diem iudicii, the elect.

secundum se totam, sed illa multitudo est pars illius ecclesie catholice ^{* que est in magno tempore et ^{186°} 20 potest sed non minui, non quod eadem multitudine predestinatorum in numero sit nunc plures homines et nunc pauciores, sed quod idem commune ad sanctam totalem ecclesiam militantem sit nunc maius et nunc minus, sicut loquitur scriptura Act. VI° de ²⁵ crescente numero discipolorum. Sicut ergo idem tempus in numero non maioratur vel minoratur, sic nec eadem ecclesia in numero nisi accipiendo ecclesiam communiter pro capite et quacunque multitudine totali membrorum suorum. Sic enim maioratur ecclesia, ³⁰ ut homo stante unitate capit is ut anime. Sed ista veritas necessitat ad ponendum quod omnia que fuerunt vel erunt sunt pro suo tempore causancia unum integrum, cuius pars est pro parte temporis totalis}

^{18. B:} sed in illo instanti.   ^{19. 20. B:} vero in aliqua.   ^{23. A A,} secundum quod idem.

Q: 86^a ipsum integrum mensurantis. Et sic concedi potest quod ista nunc sunt, demonstrando omnia que fuerunt vel erunt, intelligendo parcialiter collective. Sed coloracius quoad logicam concedi potest quod hoc totum existens ista est nunc sed non ista, quia tunc infinita instancia forent simul in eodem instanti (de qua logica patet alibi).

CAP. XVIII.

A 6 Ulterius restat approbando veritatem et reprobando falsitatem transcurrere per responsiones ad alias quinque raciunculas que supersunt. Prima autem responsio dicit, primo quod omnes presciti renati baptismate sunt membra sancte ecclesie catholice; secundo dicit quod nulli predestinati errantes a recta fide sunt membra sancte matris ecclesie, et tertio dicit quod nec Petrus nec Paulus nec David nec aliquis alias pro tempore pro quo deviat a recta fide est pars ecclesie catholice. Ista est venenosa triplicitas: prima tamen suadetur est sententia sancti Thome super III° Sentenciarum dist. XIII^a, q. II^a, dicentis *quod, sicut in corpore naturali membra uniuntur et sunt unum per colligacionem quandam nervorum et iuncturarum, ut fiant unum continuacione, sic (inquit) in corpore Christi mystico omnes qui colligati sunt ad invicem per fidem rectam sunt unum in corpore ecclesie;* et sic infidelis non pertinet ad unionem corporis ecclesie quod est unum simpliciter, nec paganorum, hereticorum et separatorum ab ecclesia est Christus proprius

6. Our opponent says
 a) the fore-known when baptized are members of the Church,
 b) the predestinate erring from the faith are not members,
 c) as neither were the Saints, while in error.

2. B: ista autem sunt. 11. A in marg.: Prima responsio. Aa presciti qui habent fidem sint de ecclesia et predestinati in mortali sunt tunc extra ecclesiam. 19. A in marg.: Sanctus Thomas.

11. Cf. p. 114, l. 23. 20. Sancti Thome Aq. Comment. in tertium libr. Sent. dist. XIII, q. II, Soluilo. Opp. tom. IX, pag. 56.

He alleges the authority of St. Thomas, ^{186^a}

caput nisi in potencia. Ista autem verba non faciunt pro supradicta sentencia, cum solum predestinati colligati sunt per fidem rectam, eo quod omnes alii continue peccato indelebili peccant mortaliter, et sic sunt perpetuo heretici qui soli simpliciter separantur,

but St. Thomas ^{was using "Church" in our second sense (see p. 409).} a corpore Christi mistico. Sed quod dicitur sanctum Thomam in soluzione ad tertium argumentum plane dicere quod presciti existentes in gracia sunt vera membra ecclesie, sicut manus abscindenda est membrum, quo usque fuerit actualiter abscisa, dicitur quod hoc debet intelligi de ecclesia secundo modo dicta, ut includit granum et paleam; que ecclesia secundum Augustinum III° De Doctrina Christiana XXXII° non est corpus domini nec eciam corpus domini bipertitum, et sic presciti baptizati habent secundum presentem iusticiam incorporacionem in illa mixta ecclesia et quandam adnascenciam ^{*} cum vera ecclesia, sicut habet stercus in venis misericordia, sed nunquam sunt pars corporis Christi; et ista est sententia Augustini epistola XXXII° ad Bonifacium.

Authorities to show that the predestinate are members even when in error. Quantum ad secundum errorem, patet quod capit instanciam de omnibus predestinatis a fide errantibus qui quamvis a fide ad tempus devient, Deus tamen ex eleccione predestinacionis eos semper eque diligit. Et hinc dicit Christus Johannis X, 16: *Alias oves habeo que non sunt ex hoc ovili et vocem meam audient.* Super quo textu notat Augustinus super Johan. Omelia XLV^a quomodo Christus dicit se habere oves de gentibus adhuc convertendis; *hec, inquit, secun-*

5. A: separantur. 13. A in marg.: Augustinus. 16. A in marg.: Nota quomodo presciti sunt in ecclesia et tamen nunquam sunt pars ecclesie. 18. A₁: misericordia. 23. A in marg.: Predestinatus carens fide est de ecclesia. 28. In codd.: Omelia XLIX; A in marg.: Augustinus.

13. vid. sup. pag. 4. 20. Not epistola XXXII, but XCVIII (alias XXIII). Opp. II, pag. 263. 23. Cf. Wyclif, De Civilis Dominio I, cap. II, p. 15. 28. Aug. Opp. tom. III, pars II, pag. 600.

B 186 *dum predestinationem dicta sunt.* Ideo (ut dixi superius) ponit Ricardus de Sancto Victore tres gradus membrorum ecclesie. Quamvis autem predestinati deficiunt a fide et gracia secundum presentem iusticiam, habent tamen fidem infusam secundum graciam predestinacionis. Si ergo secundum doctorem prescitus existens in mortali secundum fidem infusam sit membrum sancte matris ecclesie, licet omne peccatum mortale concommunicetur infidelitas, multo magis omnis predestinatus foret membrum sancte matris ecclesie.

1 Ad aliam raciunculam primo dicitur quod non est eadem racio ecclesie militantis et ecclesie triumphantis; 2 secundo dicitur quod ecclesia triumphans infinitum distat in perfectione essenciali ab ecclesia militante; 3 tertio dicitur quod nullo modo est una ecclesia ex hiis, cum tantum differunt sicut substancia et accidentis que non sunt unum aliquo modo. Et ista dicitur esse sententia Augustini, Epistola XXXII^a, ad Bonifacium,

20 ubi distinguens inter ecclesiam militantem et triumphantem ponit ecclesiam triumphantem esse sine macula vel ruga, triumphans autem est immunis ab omni culpa. Isti tres errores sunt manifestiores prioribus, quia equus cecus continue profundius sese precipitat. Nam quoad primum utraque est univoca ecclesia, ideo oportet quod sit eadem generalis racio 2 utriusque. Quoad secundum patet, cum ecclesia militans erit ecclesia triumphans, contradiccionem claudit quod infinitum distent in perfectione essenciali; 30 esdem enim persone que iam sunt ecclesia militans erunt ecclesia triumphans (ut patet ex fide).

8. B: licet — ecclesia deest. 13. A in marg.: Secunda responsio.
Tres errores. 24. B: profundus. 25. A in marg.: Contra illos
tres errores.

2. Richardus, De Potestate ligandi et solvendi, pars II, cap. XX
(ed. Migne pag. 1172). 12. Compare p. 114, l. 31. 19. Aug.
Opp. tom. II, pag. 658.

My opponent says
a) there is a
difference in
nature between
the Church
militant and
triumphant;
b) they differ
infinitely in
essential per-
fection;
c) they do not
form one
Church.

But

a) since both
are the Church,
they are alike
in nature;
b) those who
now make up
the militant
will be the
triumphant
Church.

c) the Saints testify that the body of Christ is made up of the Church militant, dormant, and triumphant.

Quoad tertium errorem patet ex testimonio sanctorum 3 B et ecclesia quod est unum corpus Christi mysticum 186° compositum ex ecclesia militante, dormiente et triumphante, sicut allegatus est superius Augustinus, Enchiridion LXIV° cap., LXV° cap. et LXIX° cap., et in De 5 Questionibus veteris et nove legis cap. XLVII°.

Non ergo tantum differunt, sicut substancia et suum accidens, cum utraque ecclesia dicitur substancia eiusdem speciei specialissime, quia homo; ymmo secundum philosophos substantia et accidens sunt unum aliquo modo, 10 quia unum per accidens, sicut oportet doctorem dicere de personis ecclesie et fide qua ille persone sunt formaliter ecclesia. Et quantum ad evidenciam captam ex testimonio Augustini, patet quod inducit ignoranciam arguentis. Nam verum est (ut sepe docet Augustinus 15 ex fide scripture) quod ecclesia est maculata et rugosa

There are defects in the militant Church that are not in the triumphant, but this does not make a specific difference.
dum militat, sed omnino sine mortali vel veniali dum triumphat. Sed omnino dementis foret ex istis arguere diversitatem specificam illarum ecclesiarum, vel quod non fit una ex illis, vel quod * una infinitum excedit 186° aliam in perfectione essenciali. Nam beatus viator et dampnatus sunt eiusdem speciei specialissime, componunt unum genus humanum et sunt pares in perfectione essenciali; et tamen sunt illius condicionis

quod inferior est plenus macula et rugosus, et secundus est omnino sine macula vel ruga. Accidens ergo non variat tantum unam substancialm ab alia. Nec valet dicere quod est dare unum aggregatum ex substancia et accidente, ut puta ex habitu fidei infuso et substancia aggregatis, tum quia negatur 30 talis unitas in fundamento responsionis, tum etiam quia talis habitus fidei manens perpetuo migraret de subiecto in subiectum et reciperet peregrinas predicaciones formales alienas a natura universalium, unde in confirmationem supradicte sentencie. 35

D 186^a Et contra istam sentenciam pertinenter notandus est Cardinalis in VI°, *De Eleccionibus*, cap. *Fundamenta*. Pertinenter dico, primo quia cardinalis, secundo quia papa et tota curia approbavit suam sententiam in hac parte, et tertio ex affectione nominis et cognominis, cum fuit Johannis Monachi. Scribit enim primo describendo ecclesiam quod est *convocatio fidelium, quia omnes fideles ad se vocat, cum extra illam unicum non sit salus*; hec quandoque dicitur militans et quandoque triumphans: *Non, inquit, quia sunt due, sed una, habens diversas qualitates*. Intendit autem doctor quod non sunt due ecclesie catholice, sed una tantum, habens duas partes solum per accidentes differentes. Ideo subdit: *prima est secundum Augustinum in tempore peregrinationis, altera determinante mansionis, prima in labore, altera in requie, prima in via, altera in patria, prima cum hoste pugnat, altera sine hoste regnat; et hinc prior ecclesia dicitur militans et secunda triumphans*. Nam Job VII°, i scribitur: *Milicia est vita hominis super terram, et Apostolus II^a Thymotei II°, 3: Labora sicut bonus miles Christi Jesu. Oportet enim in via laborare certando contra carnem, mundum et demonem; sed homo superando fit victor et consummata Victoria fugatis hostibus fit per Dei graciā triumphator*. Et allegat 2 pro modo loquendi leges multiplices. Secundo dicit quod *hec ecclesia militans est corpus Christi mysticum in quo congregantur fideles*. Et inter illos eciam sunt

Description of
the Church
given by
Cardinal John:

a) it is the
assembly of all
the faithful,
and has two
parts, militant
and triumphant;

b) in the
militant Church
there are
wicked, but in
the triumphant
only the good.

1. A in marg.: Cardinalis. Nota distinctionem inter ecclesiam militarem et triumphantem; et ecclesia militans quomodo est hic sponsa et in celis est uxor (Above 186^a without mark of reference). 8. B in marg.: Nota quid est unica ecclesia catholica tantum. 15. B: in tempore peregrinationis deest. 28. B: in marg.: Ecclesia militans est corpus Christi mysticum.

2. Sexti Decret. lib. I, tit. VI, cap. XVII. 6. De Johannis Monachi († 1313) glossa in Sextum cf. Savigny I. c. VI. 103, 419. Jöcher. Gelehrtenlexicon II. 1933.

infideles, ut allegat per leges multiplices, sed ecclesia ^{186^a triumphans tantum habet bonos, quia in illa non est macula mortalis neque ruga venialis (ut patet De Penitencia, distinccione prima, capitulo *Ecclesia*), et huius corpus scilicet ecclesie militantis caput est ⁵ Christus ut sponsus. Et hec ecclesia militans fiet triumphans post resurreccionem universaliter, et cotidie fit triumphans in membris particulariter, ita quod ecclesia militans est sponsa, sed ducta in domum sponsi universaliter vel in suis membris fit uxor. Unde ¹⁰ Apoc. XXI°, 9, dixit angelus beato Johanni: *Veni et ostendam tibi sponsam, uxorem agni. Sic, inquit, reperio quod illa que est sponsa mariti ducta in domum efficietur uxor,* Digestis, De Ritu Nuptiarum, "Minorem". Et sicut hoc exemplo eadem mulier primo ¹⁵ est sponsa et per qualitatem ductionis adiectam fit uxor, sic ecclesia militans vel anima fidelis hic sponsa Christi ducta in celestem Jerusalem uxor censebitur.}

Istam celestem legem de articulo fidei a scriptura ^x sacra per sanctos doctores et doctores iuris canonici ²⁰ elaboratam addiscerent *legiste precipue et omnes catho- ^{187^a lici. *Christus*, inquit doctor, *dicitur lapis angularis, duos parietes connectens adinvicem, quia ab Abel iusto in veteri testamento usque ad novissimum electum in fine seculi fideles connectit, constituendo ²⁵ ecclesiam, continue manens summus.*}

Hence we see that the differences between militant and triumphant are not essential, but accidental, Ex istis tercio patet destruccio erroris triplicis ³ supradicti. Nam dicte differencie inter ecclesiam militantem et triumphantem non sunt differencie substantiales, sed valde accidentales, quia aliter nulla ecclesia militans foret triumphans; quod est contra pre-

6. A in marg.: Conclusio. 11. In codd.: Apoc. XIX. 16. B: a directa fit. 17. B: fidelis huins. 22. A in marg.: Quomodo Christus est lapis angularis. 24. B: testamenti. 31. A in marg.: Ecclesia nunc militans postea erit triumphans.

4. Decr. II pars, causa XXIII, q. III, cap. LXX. 14. Digg. lib. XXIII, tit. II, De Ritu Nuptiarum 4.

E 187^a dicta et contra totam speciem militantis ecclesie. Si enim ista multitudo erit ecclesia triumphans, et ista multitudo est ecclesia militans, infallibiliter sequitur quod ecclesia militans erit ecclesia triumphans. Ex 5 quo patet quod non different perfectione essenciali excessu infinito, sicut substantia et accidens, et, si nemo militans Deo post victoriam triumphabit, periret ab ecclesia animus militandi contra scripturam II^a Tim. IV, 8: *De reliquo reposita est mihi corona iusticie quam reddet mihi in illa die iustus iudex;* non quod nulla ecclesia est triumphans vel beata ante diem iudicii, sicut fingunt heretici, sed ut dicit Cardinalis particulatim: *sicut spiritus transeunt ad gloriam, sic erunt ecclesia triumphans que quondam fuit militans.*

and as spirits pass to glory they become part of the Church triumphant.

F Ex quo secundo sequitur quod spiritus hominis est eadem persona cum homine, quia ecclesia que est modo militans, hoc est, multitudo personarum fideliū erit triumphans in nudo spiritu; aliter enim non diceret Apostolus ad Philippenses I^o, 23: *Desiderium habens dissolvi et esse cum Christo,* sicut diffuse et pulchre declarat Hugo, De Sacramentis, parte prima libri secundi, cap. XI°, in quo diffuse declarat quod Christus separata anima a carne et persona fuit et Deus et homo, ubi inter alia sic scribit: *Anima quippe in quantum spiritus est rationalis ex se et per se habet esse personam, et quando corpus ei sociatur, eadem cum ipsa persona esse incipit; in quantum enim corpus cum anima unitum est, una persona cum anima est, sed tamen personam esse anima ex se habet, in quantum est rationalis spiritus, corpus vero hoc habet ex anima, in quantum unitum*

The spirit is the same person as the man.

15. A in marg.: *Spiritus hominis est eadem persona cum homine.*
21. A in marg.: *Hugo.* B in marg.: *Quod homo est anima sua.*
26. et 29. in codd. persona; corr. a texta Hugonis l. c.

21. Hugo de S. Victore, *De Sacram.* lib. II, p. I; cap. XI (ed. Migne pag. 409).

est rationali spiritui. Istam autem materiam diffuse¹⁸⁷ exposui in quodam tractatu De Anima, ubi ostendi quod anima, corpus et compositum sunt tres res sed idem homo in numero. Et idem expresse dicit venerabilis Anselmus in De Incarnacione cap. VII° quod,⁵ *sicut in materia de trinitate multe persone sunt una substancia, sic in materia de incarnacione multe substancie vel nature sunt una persona.* Et beatus Bernardus in Sermone De Nativitate qui sic incipit *Hodie scietis quia veniet dominus. Attende,* inquit,¹⁰ *quia sicut in illa singulari divinitate trinitas est in personis, unitas in substancia, sic in ista speciali commixcione incarnacionis trinitas est in substanciis, in persona unitas, utrobique tamen sine scissione vel confusione substancie vel persone. Verbum enim et¹⁵ anima et caro in unam convenere personam, et hec tria unum et hec unum tria non confusione substancie sed unitate persone.*

8. My opponent grants that the Church is spread throughout the world, and cites Augustine.

Ad octavam raciunculam conceditur quod universalis ecclesia est diffusa per totum orbem terrarum, cum corpus Christi quod est ecclesia sit diffinitum loco, et allegatur Augustinus XVIII° De Civitate Dei, cap. L^o, et XXII° De Civitate Dei, cap. XXVIII°. Hic miror quare de virtute sermonis ex auctoritate Augustini conceditur quod ecclesia est diffusa per totum orbem terrarum et tamen²⁵ non conceduntur * alia que eque asserit Augustinus¹⁸⁷ de ipsa ecclesia; nam per maiorem partem orbis terrarum non est aliquis christianus, nullibi est ecclesia

3. B: tres nature sed.   5. A in marg.: Anselmus.   7. A A₂: vel substancie.   9. A in marg.: Bernhardus.   14. In codd.: personis; A in marg.: persona, ut habetur in textu. S. Bernhardi.   19. A in marg.: Tertia responsio.   25. A in marg.: Ecclesia est diffusa per totum orbem et per maiorem partem orbis non est ecclesia.

5. Anselmi, De Fide Trinitatis Opp. pag. 479 Bernhardi in vigilia Natalis Domini. Sermo III. Opp. I. c. pag. 41.
19. Compare p. 115, l. 1.

F 187^a nisi ubi est aliquis christianus, ergo per maiorem partem orbis terrarum non est ecclesia.

G Et si dicitur quod est ibi secundum potestatem, sic revera quelibet persona sancte matris ecclesie est 5 ubique, et sic concederet cum beato Augustino quod tam ecclesia militans quam triumphans est pars tocius ecclesie. Hoc enim persepe dicunt sancti doctores, licet mendacissime dicatur quod nullibi dicit aliquis doctor unam esse ecclesiam ex istis. Nam (ut sepe 10 allegavi) Augustinus, Encheridion LXIV° cap. ponit illud et in De Questionibus veteris et nove legis cap. XLVII° sic scribit: *Non solum autem nos sed et superni cives ecclesie membra sunt.* Aliter enim ipsa non esset corpus vel sponsa Christi et persona manens 15 continue una a principio mundi usque in eternum.

Non enim est racio quare ex omnibus christianis quantumcunque localiter distantibus componitur unum corpus, quin per idem ex beatis et viantibus; nec potest colorari racio, quomodo ex tota multitudine 20 fidei christianorum, licet sicut valde disparis speciei, resultat una fides que est formale quo constituitur ecclesia, quin a pari ex omnibus predestinatis sit una sponsa Christi. Sic enim ex beatis viantibus et dampnatis fit unum genus humanum, unde quod dicitur 25 ecclesiam militantem non esse circumscriptive alicubi, falsum est, cum sit corpus habens unum locum circumscribentem, sicut habet unam fidem, et sic est corpus animatum rationale, nam est corpus sensibile exercens actus vitales, sicut multitudinis credencium 30 erat cor unum et anima una, ut dicitur Act. IV°, 32. Ideo valde remota est dissimilitudo ad probandum quod non est animata, licet vivat, sicut spiritus vivunt, et non sunt animati. Si enim spiritus forent organici,

Why does he
not admit with
Augustine that
militant are
triumphant and
one Church?

The militant
Church is
circumscribed
as to place.

27. B in marg.: Ecclesia est corpus animatum rationale.

12. Aug. Opp. tom. III, Append. pag. 60.

sensibiles et gressibiles, sicut sunt militantes ecclesie, 187^b G
tunc oporteret concedendo ipsos vivere consequenter
concedere quod sunt animati, sed hoc concedit doctor
de ecclesia. Dicit enim in responsione ad novam
raciunculam quod ecclesia est aliquid, quia substancia, 5
cum totum sit sue partes, et habet dicta ecclesia tam
partes quantitativas quam qualitativas, nec fingetur
habere partes qualitativas, si non animas, et per
consequens, sicut ecclesia est vivens multis vitis, sic
est animata multis animabus. 10

^{a. My opponent allows that the Church has substance and parts.}

In denying that the devil is head of his members, he goes against holy doctors.

Ulterius quando negatur dyabolum caput esse H membrorum suorum, expresse contradicitur sanctis doctoribus, cum beatus Gregorius, Omelia XVI^a, super illud Matthei IV^b, 1: *Ductus est Jesus in desertum a spiritu*, ita scribit: *Certe iniquorum omnium dyabolus 15 caput est, et huius capitum membra sunt omnes iniqui. An non dyaboli membrum fuit Pylatus?* Sicut ergo est corpus iniquorum, sic est caput eorum, sicut multi qui censemur summi pontifices sunt capita particularium membrorum diaboli; nullus autem prescitus est caput sancte matris ecclesie nec alicuius membra eius, sed sicut Petrus gessit typum omnium predestinatiorum pastorum ipsum sequencium post Christum, sic Scarioth * gessit typum omnium episcoporum prescitorum ipsum sequencium post dyabolum, non quod ante istos non erant priores in sancta matre ecclesia quorum ipsi erant filii nati pro patribus, sed quod in tempore novi testamenti isti erant capitales post caput ecclesie et principem huius

^{b. Iscariot is the type of fore-known bishops, as Peter is of the predestinate.}

4. A in marg.: Quarta responsio. 11. A in marg.: Diabolus est caput omnium suorum membrorum (B: omnium iniquorum). 13. A in marg.: Gregorius. 22. A in marg.: Sicut Petrus gessit typum omnium predestinatiorum pastorum, sic Iudeus omnium prescitorum pastorum ipsum in avaricia sequenciam. B in marg.: Petrus gessit typum pastorum predestinatiorum et Scarioth pastorum iniquorum. 25. B: prescitorum deset.

4. Compare p. 115, l. 13. 13. XL Homiliarum in Evangelia lib. I. Homil. XVI, 1. Opp. tom. I, pag. 1492.

H¹⁸⁷ mundi. Differencia autem est inter istos capitaneos, quia boni siciunt precipue virtutes subditorum et lucra animarum suarum, mali autem econtra precipue siciunt temporalia subditorum. Unde Scarioth maximus symoniacus et proprietarius ferens loculos dixit, quasi continuando avariciam pontificum veteris testamenti: *Quid vultis mihi dare et ego eum vobis tradam*, Matthei XXVI°, 15. Nec dubium quin avaricia quam pontifices habebant circa lucrum templi fecit eos intendere mortem Christi; Johannis XI°, 47, 48, sic scribitur: *Collegerunt pontifices et pharisei consilium adversus Iesum et dicebant: Quid faciemus, quia hic homo multa signa facit? si dimittimus eum sic, omnes credent in eum et venient Romani et tollent locum nostrum et gentem.*

I¹ Super quo Augustinus Omelia XLIX^a notat primo quomodo invalescente avaricia sacerdotum tempore Christi fuit officium venale nedum pluribus existentibus sacerdotibus simul, ut elicit de Zacharia, Luce I, sed eodem anno per circumvencionem avaram versati fuerunt summi pontifices, et ista avaricia excecauit et excitavit eos ad blasphemie conspirandum in mortem domini. *Plus*, inquit Augustinus, *perditi homines cogitabant quomodo nocerent ut perderent, quam quomodo sibi consulerent ne perirent*; ideo collegerunt consilium contra salutem anime sue, quia contra signa veritatis salutaris sevierant. Secundo notat Augustinus quomodo timor perditionis questus templi fuit causa precipua mortis Christi: *Temporalia, inquit, perdere timuerunt et vitam eternam non cogitaverunt et sic utrumque amiserunt.*

*Augustine
remarks that it
was avarice
that led the
High Priests to
conspire against
Christ;*

2. A: sciciunt. 4. A: sciciunt; correctum in marg.: siciunt.
8. A in marg.: Avaricia sacerdotum fecit mortem Cristi. 9. B: iecra.
15. A in marg.: Augustinus. 18. B in marg.: Nota bene quare pontifices et pharisei Christum fuerant persecuti. 20. B: variad fuerant. 30. B: utraque.

15. 23. Aug. in Joh. Evang. tract. XLIX, 27. Opp. III, pars II, pag. 629.

*Hec autem timuerant ne, si omnes homines in Christum 187° I
crederent, nemo remaneret qui adversus Romanos civi-
tatem et templum defenderet. Conceperant enim Chri-
stum esse hostem templi et ministrorum eius, et per
consequens inimicum ecclesie capitalem, eo quod tra- 5
diciones avaricie detexit (Matthei XV°), contra scelera
eorum multiplex ve invexit (Matthei XXIII°), ymmo de
templo eorum instrumenta avaricie dominanter evexit
(Matthei XXI°, 12 et Johannis II°). Ideo accusarunt eum
reportacione falsa de potestate ruine templi minata, 10
quod potuit destruere templum illud et in tribus diebus
reedificare illud (ut patet Matthei XXVI° ex dicto Christi
Johannis II°, 19: *Solvite templum hoc et in tribus diebus
excito illud*). Unde tamquam habentes hoc plus cordi in-
properabant domino crucifixo: *Vach, inquiunt, qui 15
destruit templum Dei et in tribus diebus reedificat
illud*, Matthei XXVII°, 40. *Contra templum*, inquit Augu-
stinus, *et contra suas paternas leges esse totam
doctrinam Christi temere senciebant*, et ideo iusto Dei
iudicio evenit eis finis quem prepostere sic timebant. 20
Nam quadragesimo secundo anno post ascensionem
domini per Tytum et Vespasianum tam gentem quam
locum perpetuo deperdebant, et sic verificatum est de
eis illud Matthei VIII°, 12: *Filiū autem regni huius
eicientur in tenebras exteriōres*. Unde imposuerunt 25
sibi horribiliorē * speciem heresis que est blasphemia, 187°
per quam coloracius possent eum extinguere. Johannis
XIX°, 7 scribitur: *Nos legem habemus et secundum
legem debet mori, quia filium Dei se fecit*. De lege
autem occidendi blasphemum patet Levitici XXIV°, 16. 30
Et ex isto consolati sunt fideles equanimiter &
tolerare obprobria heresis a pseudocardinalibus et*

9. A: Ideo accusarunt — potestate: addit. in ultima linea huius pa-
ginæ; et B illum textum in margine ponit. 10. B: de potestate deest.
13. B in marg.: de potestate. 22. A A₁: Vaspasianum. B: Vaspesianum.
26. A in marg.: Christo fuit imposita blasphemia et heresis, ut cicies
extingueretur. 31. A in marg.: Contra avariciam cleri.

K 187^a discipulis Scarioth ad hoc promoventibus propter defensionem veritatis evangelice, cum Christus propter persecucionem humiliter ita tulit. Et utinam pontifices templi, scribe et pharisei non haberent hodie cum 5 Scarioth in ecclesia discipulos imitantes. Si enim sunt hodie seculares sacerdotes tamquam pontifices et religiosi possessionati tamquam pharisei qui secundum appareniam religionis a populo sunt divisi et tertio doctores tradicionis humane tamquam scribe ac quarto 10 profitentes evangelicam paupertatem cum Scarioth qui omnes nitantur impugnare evangelicam veritatem, non mirum si in ista quadriga diaboli Christi ecclesia perturbatur. Signum autem perversio[n]is persone prime partis proprietarie foret, si plus fureret propter audicionem ablacionis suorum temporalium quam propter quantumcunque gravem lapsum ecclesie in peccatum; tunc enim plus afficeretur temporalibus quam honori 15 Dei vel utilitati ecclesie verbi gracia. Si clerus Anglie magis timet amissionem dotacionis regie quam pec- 20 catum regni invadendo regnum Francie, non video quin philargiria sit seductus; utrumque nempe istorum potest bene fieri, sed indubie primum est propinquius potestati et facilitati humane, ut absque periculo anime fiat iuste. Quis (inquam) dubitat quin 25 facilius foret regem et regnum ponere clerum nostrum in statu primevo qui foret isto statu perfeccior ser-vando undique caritatem et evacuando pompam, rancorem ac avariciam quam exercitum Anglie invadendo Franciam, propter caritatem ad hostes, ipsos 30 temporalibus spoliando et propter amorem eos generaliter occidendo. Et tamen ad hoc secundum consu-limus ex isto colore quod potest fieri meritorie in casu possibili quoad Deum et possibilitatem primi

Avarice makes
our clergy
dread the loss
of endowments
more than the
sin of a war
with France.

5. A in marg.: Condicionalis. 14. B: erent. 28. B in marg.: Inferius nota textum Jeronymi satis pugnantes pro ablacione temporalium. 30. B in marg.: Nota bene ambas columnas.

tamquam venenum abnuimus contra fidem scripture^{187^aK et sanctorum testimonium. Nam beatus Jeronimus libro II° super Osee, exponens illud Osee IX°, 14: *Da eis ubera arencia, ita scribit: Si hiis que pro benedictione donavit male abutamur et in contrarium quam 5 ab eo data sunt convertantur, expedit ut auferantur a nobis.*}

An abuse of
this kind can
be best reme-
died by remov-
ing the thing
abused.

✓ Nec credo esse meliorem medicinam contra abusum L huiusmodi quam bonum abusum per eum cuius ¶ interest amoveri, nec dubium quin rex penes quem 10 oportet residere capitale dominium (ut ostendit Hugo II° De Sacramentis, parte secunda, cap. VII°) habet precipuum interesse. Unde in desidiam regum monet Deus nunc gentem exteram ad predandum, nunc eventum aeris vel bestie ad vastandum (ut patet Joelis I^o, 5).¹⁵ *Ululate, inquit propheta, omnes qui bibitis vinum in dulcedine, quoniam periit ab ore vestro vel (ut habent septuaginta) ablatum est ab ore vestro.* Super quo Jeronimus: *Sepe quippe fit Dei providencia ut qui non cognoverant eum in prosperis cognoscent in ad- 20 versis, et qui diviciis male abusi sunt ad vicia, ad virtutes penuria corrigantur.* Et talem abusum temporalium reor esse causam^{*} bellorum et perturbacionis^{188^aL tocius ecclesie militantis; quibus enim servus Christi abutitur irregulariter in hiis punitur; quod si animus²⁵ cleri inordinate afficitur istis bonis, nemo in ecclesia magis nocet, eo quod sub colore religionis palliat perseverancius et forcius abusum temporalium et plus inficit residuum ecclesie (ut ostendit Crisostomus, Omelia XXXI^a Operis Imperfecti). Unde Augustinus tractatu³⁰}

2. A in marg.: De ablacione temporalium.
3. A in marg.: De ablacione temporalium.
4. A in marg.: Jeronimus.
5. In codd.: per benedictionem; Correxi e textu Hieronymi, Comment. in Oseam prophetam, lib. II, cap. IX; ibid. quod ab eo data; iterum correxi.

4. A in marg.: Jero-
nimus.
5. A in marg.: contra avariciam cleri bona cor-
reccio.
30. A in marg.: Augustinus.

29. Chrysostomus in Opere Imperfecto l. c. pag. CXXX.

L. 188^a quarto super Psalmo XXX: *Maxime illi persecuntur ecclesiam qui christiani nolunt bene vivere; per hos enim obprobrium habet ecclesia et ab hiis inimicicias sustinet; quando corripiuntur, quando male vivere non permittuntur, quando cum eis vel verbo agitur, ipsi mala in suis cordibus meditantur et erumpendi occasionem exquirunt.* Tales declarat beatus Gregorius, I^o Pastoralium, esse sacerdotes malos. Et hec est racio quare Christus et sancti doctores in-

10 vixerunt tam acute contra huiusmodi sacerdotes. Nam, ut ait Gregorius, Omelia XVII, *nullum puto fratres carissimi maius preiudicium tolerat Deus quam a sacerdotibus.* Ideo ad vindicandum illam Dei iniuriam debent christiani magis animose, aspere et unite consur-

15 gere, quia secundum Crisostomum, Omelia XVIII^a Operis Imperfecti, *non est verus discipulus qui non imitatur magistrum nec est imago qui non est similis auctori.*

M. Et quoad discipulos Scariothis consideremus, si sunt aliqui professores vite expropriarie, quin vel 20 impugnant vel sophisticant vel tacent indebitate evan-

gelicam veritatem. Omnes enim illi sunt cum Scarioth proditores veritatis evangelice que est Christus, ut declarat Crisostomus, Omelia XLIX^a Operis Imperfecti et parcialiter ponitur in decretis XI^a, q. III^a: *Nolite,* 25 *inquit, timere eos qui occidunt corpus, ne forte propter timorem mortis non libere dicatis quod audistis nec fiducialiter predicetis omnibus quod in aure soli audistis.* Sic ergo ex hiis verbis ostenditur quod non

The friars, who
profess poverty,
neglect to
preach the
truth.

1. B in marg. Nota que faciunt clericci, quando corripiuntur. 2. In codd.: Psalmo XX; recte: tractatu tertio, Ps. XXX, pars II, sermo III.
2. A₁: per hoc. 11. A in marg.: Gregorius. 13. A in marg.: Qui non pronunciat veritatem est proditionis eius et similiter qui ipsam non defendit. 15. A in marg.: Crisostomus. In homilia XVIII hic locus non habetur; potius XXVIII, vide Op. Imp. I. c. pag. CXIX. 22. B: qui est; Christus deest. 23. A in marg.: Crisostomus.

5. Aug. Opp. tom. IV, pars I, pag. 162. 8. cap. II.
11. Greg. XL. Hom. in Evang. lib. I. Hom. XVII, 14. l. c. p. 1503.
23. Dec. sec. pars, causa XI, q. III, cap. LXXXVI.

solum ille est proditor veritatis qui transgrediens^{188° M} veritatem palam pro veritate loquitur mendacum, sed etiam ille qui non libere pronunciat veritatem quam libere pronunciare oportet aut qui non libere veritatem defendit quam libere defendere convenit, proditor est⁵ veritatis. Nam sicut sacerdos debitor est, ut veritatem quam audivit a Deo predicit, sic laicus debitor est, ut veritatem quam audivit a sacerdotibus probatam quidem in scripturis fiducialiter defendat. Quod si non fecerit, prodidit veritatem. Ex istis dictis cum¹⁰ explanatis alibi et statu ecclesie patet quod nimis¹ multi sunt vicarii Scariothis, non solum qui pro ecclesia vel fama impugnant, sophisticant vel tacent evangelicam veritatem, nec solum qui portantes loculos furtive ut Scarioth ineque parciuntur patrimonium² Crucifixi cum fratribus bona pauperum dominative in uxoribus, in filiis, in pompa seculi consumendo, sed tertio qui propter desidiam aut timorem mortis³ pro loco et tempore congruis obmutescunt.

*Nec valet ficcio qua dicimus inimicos evangelii^N exasperatos esse ex veritatis preconio magis segnes, quia iuxta hunc fucum caput martirum et sui milites nunquam sic pro publicacione veritatis usque ad mortem meritorie^{*} decertarent. Sed audi Augustinum super^{188°} Johannis Omelia XXVII exponentem illud Johannis²⁵ VI°, 7: *Ex hoc multi discipulorum eius abierunt retro, dicentem: Hoc factum ad nostram consolacionem quoniam aliquando contingit ut dicat quis verum et quod dicit non capiatur, sed quod scandalizentur qui audiunt et discedant. Penitet enim hominem quan- 30 doque dixisse quod verum est; dicit enim apud seipsum:**

8. B: probatam quid. 17. B: pompa simili. 20. A: dicas;
in marg. correctum: dicimus. Hic verbum excidisse videtur. 25. A in
marg.: Nota Augustinum bene. 25. Codd.: exponens.

25. Aug. in Joh. Evang. tract. XXVII. Opp. tom. III, pars. II,
pag. 505.

N° 188° Non debui sic dixisse; sed ecce domino contigit: dixit et perdidit multos; solacium itaque in domino habemus et tamen caute verba dicamus. Non dicit omni modo taceamus vel veritatem dicentibus resistamus, quia 5 revera sic prodere sermonem Dei, qui est veritas et lex Christi, foret ipsum prodere, cum sit idem. Unde videtur quod nostri pretensi de parte dextera sponse Christi qui sic produnt veritatem in membris suis habent rationem maioritatis peccati super ambos proditores 10 Christi tam novi quam veteris testamenti. Nam plura beneficia tam corporalia quam spiritualia a Christo receperant, maiorem veritatis noticiam tam ex lege Christi quam ex factis suis habuerant. Et ideo ratione maioris ingratitudinis et peccandi sciencie 15 videtur, si fuerint in maiori gratia secundum presentem iusticiam, quod maiorem culpam incurant; et istam materiam tangit beatus Gregorius, Omelia XVIII^a super illud Johannis VIII°, 46: *Si veritatem dico, quare non creditis mihi? Multi, inquit, sunt hodie qui Iudeorum 20 duriciam detestantur, quia predicacionem domini audire noluerant et tamen quales illos arguunt fuisse ad fidem, tales ipsi sunt ad operacionem. Precepta Dei audiunt, miracula cognoscunt, sed converti a pravitatibus suis renunt.*

O Ad decimam raciunculam respondetur, concedendo quod ecclesia est virgo. Et allegantur ad hoc decreta ecclesie, et sic dicitur iuvenescere, senescere, et multa alia predicata suscipit quorum rationem oportet distinguere; alia, inquit, dicuntur proprie de ecclesia, ut quod 30 habet temporalia, privilegia et regulam vivendi, alia autem dicuntur de ecclesia improprie, metaforice et

16. My opponent allows the Scriptural names of the Church but says they are used figuratively.

8. A A₁: perdunt. 14. A A₁: peccandi scire. 17. A in marg.: Gregorius. 25. A in marg.: Quinta responsio. Ecclesia est virgo, mater, vetula et sponsa etc. 28. 29. A₁: distingue.

18. Gregor. XL Homiliarum in evang. lib. I, Hom. XVIII, 5.
26. Compare p. 115. l. 23.

Still they are
used and are
therefore
applicable.

transsumptive, ut quod ecclesia sit virgo, vetula, sponsa ^{188° O} et mater cum denominacionibus huiusmodi. Omnia ista dicuntur de ecclesia transsumptive, mistice et improprie. Inprimis suppono quod sequitur: Ecclesia est improprie virgo, mater, sponsa Christi etc., ergo ⁵ ipsa est ecclesia, est virgo, mater et sponsa Christi. Patet tripliciter: Primo ex hoc quod doctor sepe concedit huius-¹ modi propositiones simpliciter; secundo ex hoc quod ² aliter non satisfaceret alicui tali propositioni, dicendo utrum debet concedi simpliciter vel negari. Si enim ¹⁰ iste terminus improprie sit terminus distrahens, tunc negaretur maior pars dictorum sanctorum de ecclesia et maior pars scripture sacre ac modi loquendi, que tamen bene concessa sunt. Scribit enim Augustinus in De Verbis Domini super Joh., Sermone L^o, ecclesie: ¹⁵ *Concessit Christus in spiritu quod mater eius habuit in corpore, ut et mater et virgo sit.* Et hoc est proprium Deo nostro, ut de corrupta possit facere virginem, sicut homo contra de virginie facit corruptam, dicente Jeronimo, libro primo, super illo Osee II°, 19: ²⁰ *Sponsabo te mihi in sempiternum et sponsabo te in iusticia et iudicio et misericordia et miseracionibus et sponsabo te mihi in fide.* Super quo sic loquitur sanctus doctor *: *O quanta clemencia Dei, meretrix ^{188°} que cum multis amatoribus fornicata est et ob hoc crimen ²⁵ bestiis tradita, postquam revertitur ad virum, nequam ei reconciliari dicitur sed desponderi.* Et vide quid sit inter Dei coniunctionem et hominum; homo cum uxorem acceperit, de virginie mulierem facit, id est, non virginem; Deus autem meretricibus copulatus ³⁰

2. B: huins. Omnia. 7. B: concedit huins. 20. A in marg.:
Jeronymus. 21. A in marg.: Christi sponsacio facit ex meretrico
virginem. Vide supra. 24. B: S. Thomas. 28. coniunctos in
codd. Correxi e textu Hieronymi.

15. Aug. Opp. tom. V, pag. 675. 24. Hieronymi Com-
ment. in Oseam prophet. lib. I, cap. II. Opp. VI (ed. Migne) 881.

O 188^a eas mutat in virgines iuxta illud, quod adultere dicitur per Jeremiam: Non ut dominum me invocasti aut patrem aut principem virginitatis tue. Unde et Apostolus post fornicacionem et ydolorum cultum credentibus Corinthiis loquitur: Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Et post exponit Jeronimus quare Deus desponsacionem ecclesie tripliciter repeciit: Primo, inquit, despontid eam in Abraham sive in Egipto, ut uxorem habeat sempiternam. Secundo in monte Synay, dans ei in sponsalibus legis iusticiam. Et tertio veniente Dei filio domino Jesu Christo fuit desponsata in fide perfecta, dum videndo filium vidit et patrem, Johannis XIV°, 10, 11.

P Sic ergo sancti doctores concedentes ista simpliciter non sunt ausi asserere quod auctor scripture dicit ista improprie et false. Sed videtur mihi quod doctor loquitur improprie vocando ecclesiam vetulam vel post eius inceptionem dicendo ipsam iuvenescere. Non enim memini me legisse ista de sancta matre ecclesia, sed synagoga sathanæ, ecclesia malignancium et meretrix cuius dyabolus est caput, quam doctor dicit partem sancte matris ecclesie, potest rationabiliter dici vetula turpissima.

Ponit enim doctor quod prescitus eciam dum fuerit in mortali, si habuerit fidem infusam, est membrum sancte matris ecclesie, et indubie tunc est membrum sathanæ et dyabolus caput eius (ut dicit beatus Gregorius). Dicitur autem sancta mater ecclesia proprie senescere et florere virtutibus, cum Psalmo XCI^o, 11, sic loquitur propheta: Senectus mea in misericordia uberi; nam in tercia desponsacione quando sponsa Christi est mulier antiqua et tamquam senex persecucionibus membrorum diaboli tribulata, habet uberiorem

My opponent uses terms that are not warrant-ed by Scripture.

1. adulteris in codd.: correxi e texta Hieron. 2. B: non dominum.
11. B: Sed tertio. 24. A in marg.: Opinio. 25. A in marg.:
Quomodo ecclesia est vetula, vidua et virgo. 27. B: ut dicit beatus.
3. A A₁: uberiori.

misericordiam quam in tempore sue adolescencie, et ^{188³} sic vere vocatur vidua propter elongacionem sponsi ab ea peregrinante ad patriam, dum Psalmo CXXXI^o, 15, dicit sponsus: *Viduam eius benedicens benedicam.*

It would be a
frightful work for
the doctor to
shew what
language is
figurative and
what literal;

e. g. as to
whether the
Church is a
person.

Ulterius foret opus doctole detegere quid proprie ^Q et quid improprie ac figurative conveniat sancte matri ecclesie, quia nimis suspectum verbum et carnale est dicere quod ecclesia proprie habet possessiones et privilegia Constantini, sed improprie est mater vel sponsa Christi. Primo (inquam) querendum esset quid ¹⁰ proprie foret ecclesia, si aliquid; non superest quid foret nisi substancia, et ulterius descendendo (ut sepe tetigi) oporteret concedere quod ecclesia sit substancia corporea et sic corpus animatum rationabile, et sic proprie foret homo, et per consequens desponsanda. ¹⁵ Confirmatur, ecclesia est proprie privilegiata et possessionata (ut dicitur); quod non foret nisi posset uti privilegiis et vesci possessionibus. Ergo ecclesia posset comedere * et actus humanos consimiles exercere, et ^{188⁴} per consequens ecclesia foret substancia animata que ²⁰ generaret omnem hominem, et sic cum foret individuum eiusdem speciei specialissime cum omni homine univoce generans hominem, foret homo (ut sepe dicunt sancti). Et certum est quod improprie foret homo, cum haberet propriam individuationem, propriam racionabilitatem et propriissimam perfectionem humanam; nam nisi foret substancia, potens exercere actus rationales, ut actus promerendi, contemplandi et gaudi- ²⁵ dendi, aliter indignius quam sacerdotes Baal comedederet tantum cibum. Si dicitur quod ecclesia proprie nichil ³⁰ something, it is literally nothing, est sed est aliqua, tunc concedendum foret simpliciter quod ecclesia nichil est. Si enim illa simpliciter con-

If the Church
is only
figuratively
something, it is
literally nothing, est sed est aliqua, tunc concedendum foret simpliciter quod ecclesia nichil est. Si enim illa simpliciter con-

1. B: peregrinantem.

5. A₁: doctorem.

16. A A₁: et deest.

19. B: humanos sensibles.

21. 22. B: foret iudicium eiusdem.

25. rati-

bilitatem in codd.

30. A in marg.: Responsio quedam.

Nota si ecclesia

est proprie corpus et que predicata sibi proprie conveniant, vide modicum

aute (Aboe 188⁴ without mark of reference).

32. B: Si est illa.

Digitized by Google

Q: 188^a ceduntur de ecclesia que improprie sibi conveniunt,
 multo magis forent predicata de ecclesia simpliciter
 & concedenda que proprie sibi conveniunt. Si ergo pro- and so has no
 prie sit nichil, sequitur simpliciter quod sit nichil, et parts,
 5 per consequens non est aliquid, et tunc non haberet
 partem qualitativam aut quantitativam, sicut conce-
 detur, et per consequens nulla denominacio partis
 foret sibi proprie vere et proprie attributa.

R Ex quo sequitur quod ecclesia catholica non sit
 10 cesaree privilegiata nec seculariter possessionata, quia
 non secundum se totam (tum quia est indivisibilis,
 tum eciam quia multis de ecclesia non convenit hoc
 privilegium vel ista dotacio) nec eciam secundum
 partem que foret pars illius ecclesie, eo quod spiritus
 3 beati qui sunt de illa ecclesia sunt indivisibles; et and no head;
 sic ecclesia non haberet partem vel partes, et per
 consequens papa non foret proprie caput ecclesie,
 cum ipsa proprie semper foret acephala, quia gens
 sine capite. Caput enim non proprie dicitur nisi in
 20 comparacione ad corpus capitatum, sed ecclesia (ut
 dicitur) non proprie est corpus, quia sic proprie foret
 homo, ergo non est proprie capitata; et cum proprie
 est, sequitur quod sit proprie incipitata, et per con-
 4 sequens est incipitata, et per idem quelibet abbathia
 25 sive religio non foret proprie antiqua vel iuvenis,
 nec ipsa nec aliqua pars eius haberet proprie posses-
 siones, cum non sit proprie unum totum vel aliquid,
 nec quisquam foret in ecclesia vel de ecclesia. Non
 enim in ecclesia, quia sic foret pars datorum fidelium,
 5 et sic omnes componerent aliquod unum corpus; nam nor could any
 si sufficit ad esse hominis vel alterius rei esse de one be in or of
 aliquibus quod sit de numero illorum, tunc quidlibet the Church.
 foret de mundo et omnis prescitus vel predestinatus
 foret tam de prescritis quam predestinatis et quelibet

3. 4. B: Si ergo sit proprie, sequitur. 10. A A₁: cesarea; B: cesarie.
 29. A A₁: doctorum fidelium.

multitudo de qualibet, et sic (ut sophiste arguunt) ^{188^a R aliquis numerus non haberet partem vel partes ut numerus indivisibilium; aliquis autem est numerus qui habet partes et non partem, ut numerus rerum divisibilium non communicantium, aliquis vero est ⁵ numerus qui habet partes et partem, ut Petrus et caput suum. Deliramenta sunt ista sophismata et modo loquendi philosophorum contraria de populo, exercitu et aliis artificialibus, sed specialiter sunt contraria scripture et sanctis doctoribus. Oportet ergo omnem talem ¹⁰ multitudinem habere partes (sicut patet ad sensum). Nam videndo silvam, populum vel arenam videtur ⁶ aliquid distincte secundum pyramidem radialem cuius basis terminatur ad multitudinem, et constat quod in casu non sic videtur una simplex pars talis multitudinis ^{*, 189^a, sicut nec videtur punctus vel linea. Ideo relinquitur quod talis multitudo divisibiliter videatur, sicut habet operaciones proprias et est obiectum multorum actuum.}}

A multitude
has parts as
our sense tells
us.

It is impossible to believe that a convent is an accident, non faciens substanciam esse aliquid, et per idem ⁷ S ²⁰ ²⁵ ³⁰ ³⁵ ⁴⁰ ⁴⁵ ⁵⁰ ⁵⁵ ⁶⁰ ⁶⁵ ⁷⁰ ⁷⁵ ⁸⁰ ⁸⁵ ⁹⁰ ⁹⁵ ¹⁰⁰ ¹⁰⁵ ¹¹⁰ ¹¹⁵ ¹²⁰ ¹²⁵ ¹³⁰ ¹³⁵ ¹⁴⁰ ¹⁴⁵ ¹⁵⁰ ¹⁵⁵ ¹⁶⁰ ¹⁶⁵ ¹⁷⁰ ¹⁷⁵ ¹⁸⁰ ¹⁸⁵ ¹⁹⁰ ¹⁹⁵ ²⁰⁰ ²⁰⁵ ²¹⁰ ²¹⁵ ²²⁰ ²²⁵ ²³⁰ ²³⁵ ²⁴⁰ ²⁴⁵ ²⁵⁰ ²⁵⁵ ²⁶⁰ ²⁶⁵ ²⁷⁰ ²⁷⁵ ²⁸⁰ ²⁸⁵ ²⁹⁰ ²⁹⁵ ³⁰⁰ ³⁰⁵ ³¹⁰ ³¹⁵ ³²⁰ ³²⁵ ³³⁰ ³³⁵ ³⁴⁰ ³⁴⁵ ³⁵⁰ ³⁵⁵ ³⁶⁰ ³⁶⁵ ³⁷⁰ ³⁷⁵ ³⁸⁰ ³⁸⁵ ³⁹⁰ ³⁹⁵ ⁴⁰⁰ ⁴⁰⁵ ⁴¹⁰ ⁴¹⁵ ⁴²⁰ ⁴²⁵ ⁴³⁰ ⁴³⁵ ⁴⁴⁰ ⁴⁴⁵ ⁴⁵⁰ ⁴⁵⁵ ⁴⁶⁰ ⁴⁶⁵ ⁴⁷⁰ ⁴⁷⁵ ⁴⁸⁰ ⁴⁸⁵ ⁴⁹⁰ ⁴⁹⁵ ⁵⁰⁰ ⁵⁰⁵ ⁵¹⁰ ⁵¹⁵ ⁵²⁰ ⁵²⁵ ⁵³⁰ ⁵³⁵ ⁵⁴⁰ ⁵⁴⁵ ⁵⁵⁰ ⁵⁵⁵ ⁵⁶⁰ ⁵⁶⁵ ⁵⁷⁰ ⁵⁷⁵ ⁵⁸⁰ ⁵⁸⁵ ⁵⁹⁰ ⁵⁹⁵ ⁶⁰⁰ ⁶⁰⁵ ⁶¹⁰ ⁶¹⁵ ⁶²⁰ ⁶²⁵ ⁶³⁰ ⁶³⁵ ⁶⁴⁰ ⁶⁴⁵ ⁶⁵⁰ ⁶⁵⁵ ⁶⁶⁰ ⁶⁶⁵ ⁶⁷⁰ ⁶⁷⁵ ⁶⁸⁰ ⁶⁸⁵ ⁶⁹⁰ ⁶⁹⁵ ⁷⁰⁰ ⁷⁰⁵ ⁷¹⁰ ⁷¹⁵ ⁷²⁰ ⁷²⁵ ⁷³⁰ ⁷³⁵ ⁷⁴⁰ ⁷⁴⁵ ⁷⁵⁰ ⁷⁵⁵ ⁷⁶⁰ ⁷⁶⁵ ⁷⁷⁰ ⁷⁷⁵ ⁷⁸⁰ ⁷⁸⁵ ⁷⁹⁰ ⁷⁹⁵ ⁸⁰⁰ ⁸⁰⁵ ⁸¹⁰ ⁸¹⁵ ⁸²⁰ ⁸²⁵ ⁸³⁰ ⁸³⁵ ⁸⁴⁰ ⁸⁴⁵ ⁸⁵⁰ ⁸⁵⁵ ⁸⁶⁰ ⁸⁶⁵ ⁸⁷⁰ ⁸⁷⁵ ⁸⁸⁰ ⁸⁸⁵ ⁸⁹⁰ ⁸⁹⁵ ⁹⁰⁰ ⁹⁰⁵ ⁹¹⁰ ⁹¹⁵ ⁹²⁰ ⁹²⁵ ⁹³⁰ ⁹³⁵ ⁹⁴⁰ ⁹⁴⁵ ⁹⁵⁰ ⁹⁵⁵ ⁹⁶⁰ ⁹⁶⁵ ⁹⁷⁰ ⁹⁷⁵ ⁹⁸⁰ ⁹⁸⁵ ⁹⁹⁰ ⁹⁹⁵ ¹⁰⁰⁰ ¹⁰⁰⁵ ¹⁰¹⁰ ¹⁰¹⁵ ¹⁰²⁰ ¹⁰²⁵ ¹⁰³⁰ ¹⁰³⁵ ¹⁰⁴⁰ ¹⁰⁴⁵ ¹⁰⁵⁰ ¹⁰⁵⁵ ¹⁰⁶⁰ ¹⁰⁶⁵ ¹⁰⁷⁰ ¹⁰⁷⁵ ¹⁰⁸⁰ ¹⁰⁸⁵ ¹⁰⁹⁰ ¹⁰⁹⁵ ¹¹⁰⁰ ¹¹⁰⁵ ¹¹¹⁰ ¹¹¹⁵ ¹¹²⁰ ¹¹²⁵ ¹¹³⁰ ¹¹³⁵ ¹¹⁴⁰ ¹¹⁴⁵ ¹¹⁵⁰ ¹¹⁵⁵ ¹¹⁶⁰ ¹¹⁶⁵ ¹¹⁷⁰ ¹¹⁷⁵ ¹¹⁸⁰ ¹¹⁸⁵ ¹¹⁹⁰ ¹¹⁹⁵ ¹²⁰⁰ ¹²⁰⁵ ¹²¹⁰ ¹²¹⁵ ¹²²⁰ ¹²²⁵ ¹²³⁰ ¹²³⁵ ¹²⁴⁰ ¹²⁴⁵ ¹²⁵⁰ ¹²⁵⁵ ¹²⁶⁰ ¹²⁶⁵ ¹²⁷⁰ ¹²⁷⁵ ¹²⁸⁰ ¹²⁸⁵ ¹²⁹⁰ ¹²⁹⁵ ¹³⁰⁰ ¹³⁰⁵ ¹³¹⁰ ¹³¹⁵ ¹³²⁰ ¹³²⁵ ¹³³⁰ ¹³³⁵ ¹³⁴⁰ ¹³⁴⁵ ¹³⁵⁰ ¹³⁵⁵ ¹³⁶⁰ ¹³⁶⁵ ¹³⁷⁰ ¹³⁷⁵ ¹³⁸⁰ ¹³⁸⁵ ¹³⁹⁰ ¹³⁹⁵ ¹⁴⁰⁰ ¹⁴⁰⁵ ¹⁴¹⁰ ¹⁴¹⁵ ¹⁴²⁰ ¹⁴²⁵ ¹⁴³⁰ ¹⁴³⁵ ¹⁴⁴⁰ ¹⁴⁴⁵ ¹⁴⁵⁰ ¹⁴⁵⁵ ¹⁴⁶⁰ ¹⁴⁶⁵ ¹⁴⁷⁰ ¹⁴⁷⁵ ¹⁴⁸⁰ ¹⁴⁸⁵ ¹⁴⁹⁰ ¹⁴⁹⁵ ¹⁵⁰⁰ ¹⁵⁰⁵ ¹⁵¹⁰ ¹⁵¹⁵ ¹⁵²⁰ ¹⁵²⁵ ¹⁵³⁰ ¹⁵³⁵ ¹⁵⁴⁰ ¹⁵⁴⁵ ¹⁵⁵⁰ ¹⁵⁵⁵ ¹⁵⁶⁰ ¹⁵⁶⁵ ¹⁵⁷⁰ ¹⁵⁷⁵ ¹⁵⁸⁰ ¹⁵⁸⁵ ¹⁵⁹⁰ ¹⁵⁹⁵ ¹⁶⁰⁰ ¹⁶⁰⁵ ¹⁶¹⁰ ¹⁶¹⁵ ¹⁶²⁰ ¹⁶²⁵ ¹⁶³⁰ ¹⁶³⁵ ¹⁶⁴⁰ ¹⁶⁴⁵ ¹⁶⁵⁰ ¹⁶⁵⁵ ¹⁶⁶⁰ ¹⁶⁶⁵ ¹⁶⁷⁰ ¹⁶⁷⁵ ¹⁶⁸⁰ ¹⁶⁸⁵ ¹⁶⁹⁰ ¹⁶⁹⁵ ¹⁷⁰⁰ ¹⁷⁰⁵ ¹⁷¹⁰ ¹⁷¹⁵ ¹⁷²⁰ ¹⁷²⁵ ¹⁷³⁰ ¹⁷³⁵ ¹⁷⁴⁰ ¹⁷⁴⁵ ¹⁷⁵⁰ ¹⁷⁵⁵ ¹⁷⁶⁰ ¹⁷⁶⁵ ¹⁷⁷⁰ ¹⁷⁷⁵ ¹⁷⁸⁰ ¹⁷⁸⁵ ¹⁷⁹⁰ ¹⁷⁹⁵ ¹⁸⁰⁰ ¹⁸⁰⁵ ¹⁸¹⁰ ¹⁸¹⁵ ¹⁸²⁰ ¹⁸²⁵ ¹⁸³⁰ ¹⁸³⁵ ¹⁸⁴⁰ ¹⁸⁴⁵ ¹⁸⁵⁰ ¹⁸⁵⁵ ¹⁸⁶⁰ ¹⁸⁶⁵ ¹⁸⁷⁰ ¹⁸⁷⁵ ¹⁸⁸⁰ ¹⁸⁸⁵ ¹⁸⁹⁰ ¹⁸⁹⁵ ¹⁹⁰⁰ ¹⁹⁰⁵ ¹⁹¹⁰ ¹⁹¹⁵ ¹⁹²⁰ ¹⁹²⁵ ¹⁹³⁰ ¹⁹³⁵ ¹⁹⁴⁰ ¹⁹⁴⁵ ¹⁹⁵⁰ ¹⁹⁵⁵ ¹⁹⁶⁰ ¹⁹⁶⁵ ¹⁹⁷⁰ ¹⁹⁷⁵ ¹⁹⁸⁰ ¹⁹⁸⁵ ¹⁹⁹⁰ ¹⁹⁹⁵ ²⁰⁰⁰ ²⁰⁰⁵ ²⁰¹⁰ ²⁰¹⁵ ²⁰²⁰ ²⁰²⁵ ²⁰³⁰ ²⁰³⁵ ²⁰⁴⁰ ²⁰⁴⁵ ²⁰⁵⁰ ²⁰⁵⁵ ²⁰⁶⁰ ²⁰⁶⁵ ²⁰⁷⁰ ²⁰⁷⁵ ²⁰⁸⁰ ²⁰⁸⁵ ²⁰⁹⁰ ²⁰⁹⁵ ²¹⁰⁰ ²¹⁰⁵ ²¹¹⁰ ²¹¹⁵ ²¹²⁰ ²¹²⁵ ²¹³⁰ ²¹³⁵ ²¹⁴⁰ ²¹⁴⁵ ²¹⁵⁰ ²¹⁵⁵ ²¹⁶⁰ ²¹⁶⁵ ²¹⁷⁰ ²¹⁷⁵ ²¹⁸⁰ ²¹⁸⁵ ²¹⁹⁰ ²¹⁹⁵ ²²⁰⁰ ²²⁰⁵ ²²¹⁰ ²²¹⁵ ²²²⁰ ²²²⁵ ²²³⁰ ²²³⁵ ²²⁴⁰ ²²⁴⁵ ²²⁵⁰ ²²⁵⁵ ²²⁶⁰ ²²⁶⁵ ²²⁷⁰ ²²⁷⁵ ²²⁸⁰ ²²⁸⁵ ²²⁹⁰ ²²⁹⁵ ²³⁰⁰ ²³⁰⁵ ²³¹⁰ ²³¹⁵ ²³²⁰ ²³²⁵ ²³³⁰ ²³³⁵ ²³⁴⁰ ²³⁴⁵ ²³⁵⁰ ²³⁵⁵ ²³⁶⁰ ²³⁶⁵ ²³⁷⁰ ²³⁷⁵ ²³⁸⁰ ²³⁸⁵ ²³⁹⁰ ²³⁹⁵ ²⁴⁰⁰ ²⁴⁰⁵ ²⁴¹⁰ ²⁴¹⁵ ²⁴²⁰ ²⁴²⁵ ²⁴³⁰ ²⁴³⁵ ²⁴⁴⁰ ²⁴⁴⁵ ²⁴⁵⁰ ²⁴⁵⁵ ²⁴⁶⁰ ²⁴⁶⁵ ²⁴⁷⁰ ²⁴⁷⁵ ²⁴⁸⁰ ²⁴⁸⁵ ²⁴⁹⁰ ²⁴⁹⁵ ²⁵⁰⁰ ²⁵⁰⁵ ²⁵¹⁰ ²⁵¹⁵ ²⁵²⁰ ²⁵²⁵ ²⁵³⁰ ²⁵³⁵ ²⁵⁴⁰ ²⁵⁴⁵ ²⁵⁵⁰ ²⁵⁵⁵ ²⁵⁶⁰ ²⁵⁶⁵ ²⁵⁷⁰ ²⁵⁷⁵ ²⁵⁸⁰ ²⁵⁸⁵ ²⁵⁹⁰ ²⁵⁹⁵ ²⁶⁰⁰ ²⁶⁰⁵ ²⁶¹⁰ ²⁶¹⁵ ²⁶²⁰ ²⁶²⁵ ²⁶³⁰ ²⁶³⁵ ²⁶⁴⁰ ²⁶⁴⁵ ²⁶⁵⁰ ²⁶⁵⁵ ²⁶⁶⁰ ²⁶⁶⁵ ²⁶⁷⁰ ²⁶⁷⁵ ²⁶⁸⁰ ²⁶⁸⁵ ²⁶⁹⁰ ²⁶⁹⁵ ²⁷⁰⁰ ²⁷⁰⁵ ²⁷¹⁰ ²⁷¹⁵ ²⁷²⁰ ²⁷²⁵ ²⁷³⁰ ²⁷³⁵ ²⁷⁴⁰ ²⁷⁴⁵ ²⁷⁵⁰ ²⁷⁵⁵ ²⁷⁶⁰ ²⁷⁶⁵ ²⁷⁷⁰ ²⁷⁷⁵ ²⁷⁸⁰ ²⁷⁸⁵ ²⁷⁹⁰ ²⁷⁹⁵ ²⁸⁰⁰ ²⁸⁰⁵ ²⁸¹⁰ ²⁸¹⁵ ²⁸²⁰ ²⁸²⁵ ²⁸³⁰ ²⁸³⁵ ²⁸⁴⁰ ²⁸⁴⁵ ²⁸⁵⁰ ²⁸⁵⁵ ²⁸⁶⁰ ²⁸⁶⁵ ²⁸⁷⁰ ²⁸⁷⁵ ²⁸⁸⁰ ²⁸⁸⁵ ²⁸⁹⁰ ²⁸⁹⁵ ²⁹⁰⁰ ²⁹⁰⁵ ²⁹¹⁰ ²⁹¹⁵ ²⁹²⁰ ²⁹²⁵ ²⁹³⁰ ²⁹³⁵ ²⁹⁴⁰ ²⁹⁴⁵ ²⁹⁵⁰ ²⁹⁵⁵ ²⁹⁶⁰ ²⁹⁶⁵ ²⁹⁷⁰ ²⁹⁷⁵ ²⁹⁸⁰ ²⁹⁸⁵ ²⁹⁹⁰ ²⁹⁹⁵ ³⁰⁰⁰ ³⁰⁰⁵ ³⁰¹⁰ ³⁰¹⁵ ³⁰²⁰ ³⁰²⁵ ³⁰³⁰ ³⁰³⁵ ³⁰⁴⁰ ³⁰⁴⁵ ³⁰⁵⁰ ³⁰⁵⁵ ³⁰⁶⁰ ³⁰⁶⁵ ³⁰⁷⁰ ³⁰⁷⁵ ³⁰⁸⁰ ³⁰⁸⁵ ³⁰⁹⁰ ³⁰⁹⁵ ³¹⁰⁰ ³¹⁰⁵ ³¹¹⁰ ³¹¹⁵ ³¹²⁰ ³¹²⁵ ³¹³⁰ ³¹³⁵ ³¹⁴⁰ ³¹⁴⁵ ³¹⁵⁰ ³¹⁵⁵ ³¹⁶⁰ ³¹⁶⁵ ³¹⁷⁰ ³¹⁷⁵ ³¹⁸⁰ ³¹⁸⁵ ³¹⁹⁰ ³¹⁹⁵ ³²⁰⁰ ³²⁰⁵ ³²¹⁰ ³²¹⁵ ³²²⁰ ³²²⁵ ³²³⁰ ³²³⁵ ³²⁴⁰ ³²⁴⁵ ³²⁵⁰ ³²⁵⁵ ³²⁶⁰ ³²⁶⁵ ³²⁷⁰ ³²⁷⁵ ³²⁸⁰ ³²⁸⁵ ³²⁹⁰ ³²⁹⁵ ³³⁰⁰ ³³⁰⁵ ³³¹⁰ ³³¹⁵ ³³²⁰ ³³²⁵ ³³³⁰ ³³³⁵ ³³⁴⁰ ³³⁴⁵ ³³⁵⁰ ³³⁵⁵ ³³⁶⁰ ³³⁶⁵ ³³⁷⁰ ³³⁷⁵ ³³⁸⁰ ³³⁸⁵ ³³⁹⁰ ³³⁹⁵ ³⁴⁰⁰ ³⁴⁰⁵ ³⁴¹⁰ ³⁴¹⁵ ³⁴²⁰ ³⁴²⁵ ³⁴³⁰ ³⁴³⁵ ³⁴⁴⁰ ³⁴⁴⁵ ³⁴⁵⁰ ³⁴⁵⁵ ³⁴⁶⁰ ³⁴⁶⁵ ³⁴⁷⁰ ³⁴⁷⁵ ³⁴⁸⁰ ³⁴⁸⁵ ³⁴⁹⁰ ³⁴⁹⁵ ³⁵⁰⁰ ³⁵⁰⁵ ³⁵¹⁰ ³⁵¹⁵ ³⁵²⁰ ³⁵²⁵ ³⁵³⁰ ³⁵³⁵ ³⁵⁴⁰ ³⁵⁴⁵ ³⁵⁵⁰ ³⁵⁵⁵ ³⁵⁶⁰ ³⁵⁶⁵ ³⁵⁷⁰ ³⁵⁷⁵ ³⁵⁸⁰ ³⁵⁸⁵ ³⁵⁹⁰ ³⁵⁹⁵ ³⁶⁰⁰ ³⁶⁰⁵ ³⁶¹⁰ ³⁶¹⁵ ³⁶²⁰ ³⁶²⁵ ³⁶³⁰ ³⁶³⁵ ³⁶⁴⁰ ³⁶⁴⁵ ³⁶⁵⁰ ³⁶⁵⁵ ³⁶⁶⁰ ³⁶⁶⁵ ³⁶⁷⁰ ³⁶⁷⁵ ³⁶⁸⁰ ³⁶⁸⁵ ³⁶⁹⁰ ³⁶⁹⁵ ³⁷⁰⁰ ³⁷⁰⁵ ³⁷¹⁰ ³⁷¹⁵ ³⁷²⁰ ³⁷²⁵ ³⁷³⁰ ³⁷³⁵ ³⁷⁴⁰ ³⁷⁴⁵ ³⁷⁵⁰ ³⁷⁵⁵ ³⁷⁶⁰ ³⁷⁶⁵ ³⁷⁷⁰ ³⁷⁷⁵ ³⁷⁸⁰ ³⁷⁸⁵ ³⁷⁹⁰ ³⁷⁹⁵ ³⁸⁰⁰ ³⁸⁰⁵ ³⁸¹⁰ ³⁸¹⁵ ³⁸²⁰ ³⁸²⁵ ³⁸³⁰ ³⁸³⁵ ³⁸⁴⁰ ³⁸⁴⁵ ³⁸⁵⁰ ³⁸⁵⁵ ³⁸⁶⁰ ³⁸⁶⁵ ³⁸⁷⁰ ³⁸⁷⁵ ³⁸⁸⁰ ³⁸⁸⁵ ³⁸⁹⁰ ³⁸⁹⁵ ³⁹⁰⁰ ³⁹⁰⁵ ³⁹¹⁰ ³⁹¹⁵ ³⁹²⁰ ³⁹²⁵ ³⁹³⁰ ³⁹³⁵ ³⁹⁴⁰ ³⁹⁴⁵ ³⁹⁵⁰ ³⁹⁵⁵ ³⁹⁶⁰ ³⁹⁶⁵ ³⁹⁷⁰ ³⁹⁷⁵ ³⁹⁸⁰ ³⁹⁸⁵ ³⁹⁹⁰ ³⁹⁹⁵ ⁴⁰⁰⁰ ⁴⁰⁰⁵ ⁴⁰¹⁰ ⁴⁰¹⁵ ⁴⁰²⁰ ⁴⁰²⁵ ⁴⁰³⁰ ⁴⁰³⁵ ⁴⁰⁴⁰ ⁴⁰⁴⁵ ⁴⁰⁵⁰ ⁴⁰⁵⁵ ⁴⁰⁶⁰ ⁴⁰⁶⁵ ⁴⁰⁷⁰ ⁴⁰⁷⁵ ⁴⁰⁸⁰ ⁴⁰⁸⁵ ⁴⁰⁹⁰ ⁴⁰⁹⁵ ⁴¹⁰⁰ ⁴¹⁰⁵ ⁴¹¹⁰ ⁴¹¹⁵ ⁴¹²⁰ ⁴¹²⁵ ⁴¹³⁰ ⁴¹³⁵ ⁴¹⁴⁰ ⁴¹⁴⁵ ⁴¹⁵⁰ ⁴¹⁵⁵ ⁴¹⁶⁰ ⁴¹⁶⁵ ⁴¹⁷⁰ ⁴¹⁷⁵ ⁴¹⁸⁰ ⁴¹⁸⁵ ⁴¹⁹⁰ ⁴¹⁹⁵ ⁴²⁰⁰ ⁴²⁰⁵ ⁴²¹⁰ ⁴²¹⁵ ⁴²²⁰ ⁴²²⁵ ⁴²³⁰ ⁴²³⁵ ⁴²⁴⁰ ⁴²⁴⁵ ⁴²⁵⁰ ⁴²⁵⁵ ⁴²⁶⁰ ⁴²⁶⁵ ⁴²⁷⁰ ⁴²⁷⁵ ⁴²⁸⁰ ⁴²⁸⁵ ⁴²⁹⁰ ⁴²⁹⁵ ⁴³⁰⁰ ⁴³⁰⁵ ⁴³¹⁰ ⁴³¹⁵ ⁴³²⁰ ⁴³²⁵ ⁴³³⁰ ⁴³³⁵ ⁴³⁴⁰ ⁴³⁴⁵ ⁴³⁵⁰ ⁴³⁵⁵ ⁴³⁶⁰ ⁴³⁶⁵ ⁴³⁷⁰ ⁴³⁷⁵ ⁴³⁸⁰ ⁴³⁸⁵ ⁴³⁹⁰ ⁴³⁹⁵ ⁴⁴⁰⁰ ⁴⁴⁰⁵ ⁴⁴¹⁰ ⁴⁴¹⁵ ⁴⁴²⁰ ⁴⁴²⁵ ⁴⁴³⁰ ⁴⁴³⁵ ⁴⁴⁴⁰ ⁴⁴⁴⁵ ⁴⁴⁵⁰ ⁴⁴⁵⁵ ⁴⁴⁶⁰ ⁴⁴⁶⁵ ⁴⁴⁷⁰ ⁴⁴⁷⁵ ⁴⁴⁸⁰ ⁴⁴⁸⁵ ⁴⁴⁹⁰ ⁴⁴⁹⁵ ⁴⁵⁰⁰ ⁴⁵⁰⁵ ⁴⁵¹⁰ ⁴⁵¹⁵ ⁴⁵²⁰ ⁴⁵²⁵ ⁴⁵³⁰ ⁴⁵³⁵ ⁴⁵⁴⁰ ⁴⁵⁴⁵ ⁴⁵⁵⁰ ⁴⁵⁵⁵ ⁴⁵⁶⁰ ⁴⁵⁶⁵ ⁴⁵⁷⁰ ⁴⁵⁷⁵ ⁴⁵⁸⁰ ⁴⁵⁸⁵ ⁴⁵⁹⁰ ⁴⁵⁹⁵ ⁴⁶⁰⁰ ⁴⁶⁰⁵ ⁴⁶¹⁰ ⁴⁶¹⁵ ⁴⁶²⁰ ⁴⁶²⁵ ⁴⁶³⁰ ⁴⁶³⁵ ⁴⁶⁴⁰ ⁴⁶⁴⁵ ⁴⁶⁵⁰ ⁴⁶⁵⁵ ⁴⁶⁶⁰ ⁴⁶⁶⁵ ⁴⁶⁷⁰ ⁴⁶⁷⁵ ⁴⁶⁸⁰ ⁴⁶⁸⁵ ⁴⁶⁹⁰ ⁴⁶⁹⁵ ⁴⁷⁰⁰ ⁴⁷⁰⁵ ⁴⁷¹⁰ ⁴⁷¹⁵ ⁴⁷²⁰ ⁴⁷²⁵ ⁴⁷³⁰ ⁴⁷³⁵ ⁴⁷⁴⁰ ⁴⁷⁴⁵ ⁴⁷⁵⁰ ⁴⁷⁵⁵ ⁴⁷⁶⁰ ⁴⁷⁶⁵ ⁴⁷⁷⁰ ⁴⁷⁷⁵ ⁴⁷⁸⁰ ⁴⁷⁸⁵ ⁴⁷⁹⁰ ⁴⁷⁹⁵ ⁴⁸⁰⁰ ⁴⁸⁰⁵ ⁴⁸¹⁰ ⁴⁸¹⁵ ⁴⁸²⁰ ⁴⁸²⁵ ⁴⁸³⁰ ⁴⁸³⁵ ⁴⁸⁴⁰ ⁴⁸⁴⁵ ⁴⁸⁵⁰ ⁴⁸⁵⁵ ⁴⁸⁶⁰ ⁴⁸⁶⁵ ⁴⁸⁷⁰ ⁴⁸⁷⁵ ⁴⁸⁸⁰ ⁴⁸⁸⁵ ⁴⁸⁹⁰ ⁴⁸⁹⁵ ⁴⁹⁰⁰ ⁴⁹⁰⁵ ⁴⁹¹⁰ ⁴⁹¹⁵ ⁴⁹²⁰ ⁴⁹²⁵ ⁴⁹³⁰ ⁴⁹³⁵ ⁴⁹⁴⁰ ⁴⁹⁴⁵ ⁴⁹⁵⁰ ⁴⁹⁵⁵ ⁴⁹⁶⁰ ⁴⁹⁶⁵ ⁴⁹⁷⁰ ⁴⁹⁷⁵ ⁴⁹⁸⁰ ⁴⁹⁸⁵ ⁴⁹⁹⁰ ⁴⁹⁹⁵ ⁵⁰⁰⁰ ⁵⁰⁰⁵ ⁵⁰¹⁰ ⁵⁰¹⁵ ⁵⁰²⁰ ⁵⁰²⁵ ⁵⁰³⁰ ⁵⁰³⁵ ⁵⁰⁴⁰ ⁵⁰⁴⁵ ⁵⁰⁵⁰ ⁵⁰⁵⁵ ⁵⁰⁶⁰ ⁵⁰⁶⁵ ⁵⁰⁷⁰ ⁵⁰⁷⁵ ⁵⁰⁸⁰ ⁵⁰⁸⁵ ⁵⁰⁹⁰ ⁵⁰⁹⁵ ⁵¹⁰⁰ ⁵¹⁰⁵ ⁵¹¹⁰ ⁵¹¹⁵ ⁵¹²⁰ ⁵¹²⁵ ⁵¹³⁰ ⁵¹³⁵ ⁵¹⁴⁰ ⁵¹⁴⁵ ⁵¹⁵⁰ ⁵¹⁵⁵ ⁵¹⁶⁰ ⁵¹⁶⁵ ⁵¹⁷⁰ ⁵¹⁷⁵ ⁵¹⁸⁰ ⁵¹⁸⁵ ⁵¹⁹⁰ ⁵¹⁹⁵ ⁵²⁰⁰ ⁵²⁰⁵ ⁵²¹⁰ ⁵²¹⁵ ⁵²²⁰ ⁵²²⁵ ⁵²³⁰ ⁵²³⁵ ⁵²⁴⁰ ⁵²⁴⁵ ⁵²⁵⁰ ⁵²⁵⁵ ⁵²⁶⁰ ⁵²⁶⁵ ⁵²⁷⁰ ⁵²⁷⁵ ⁵²⁸⁰ ⁵²⁸⁵ ⁵²⁹⁰ ⁵²⁹⁵ ⁵³⁰⁰ ⁵³⁰⁵ ⁵³¹⁰ ⁵³¹⁵ ⁵³²⁰ ⁵³²⁵ ⁵³³⁰ ⁵³³⁵ ⁵³⁴⁰ ⁵³⁴⁵ ⁵³⁵⁰ ⁵³⁵⁵ ⁵³⁶⁰ ⁵³⁶⁵ ⁵³⁷⁰ ⁵³⁷⁵ ⁵³⁸⁰ ⁵³⁸⁵ ⁵³⁹⁰ ⁵³⁹⁵ ⁵⁴⁰⁰ ⁵⁴⁰⁵ ⁵⁴¹⁰ ⁵⁴¹⁵ ⁵⁴²⁰ ⁵⁴²⁵ ⁵⁴³⁰ ⁵⁴³⁵ ⁵⁴⁴⁰ ⁵⁴⁴⁵ ⁵⁴⁵⁰ ⁵⁴⁵⁵ ⁵⁴⁶⁰ ⁵⁴⁶⁵ ⁵⁴⁷⁰ ⁵⁴⁷⁵ ⁵⁴⁸⁰ ⁵⁴⁸⁵ ⁵⁴⁹⁰ ⁵⁴⁹⁵ ⁵⁵⁰⁰ ⁵⁵⁰⁵ ⁵⁵¹⁰ ⁵⁵¹⁵ ⁵⁵²⁰ ⁵⁵²⁵ ⁵⁵³⁰ ⁵⁵³⁵ ⁵⁵⁴⁰ ⁵⁵⁴⁵ ⁵⁵⁵⁰ ⁵⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶⁰ ⁵⁵⁶⁵ ⁵⁵⁷⁰ ⁵⁵⁷⁵ ⁵⁵⁸⁰ ⁵⁵⁸⁵ ⁵⁵⁹⁰ ⁵⁵⁹⁵ ⁵⁶⁰⁰ ⁵⁶⁰⁵ ⁵⁶¹⁰ ⁵⁶¹⁵ ⁵⁶²⁰ ⁵⁶²⁵ ⁵⁶³⁰ ⁵⁶³⁵ ⁵⁶⁴⁰ ⁵⁶⁴⁵ ⁵⁶⁵⁰ ⁵⁶⁵⁵ ⁵⁶⁶⁰ ⁵⁶⁶⁵ ⁵⁶⁷⁰ ⁵⁶⁷⁵ ⁵⁶⁸⁰ ⁵⁶⁸⁵ ⁵⁶⁹⁰ ⁵⁶⁹⁵ ⁵⁷⁰⁰ ⁵⁷⁰⁵ ⁵⁷¹⁰ ⁵⁷¹⁵ ⁵⁷²⁰ ⁵⁷²⁵ ⁵⁷³⁰ ⁵⁷³⁵ ⁵⁷⁴⁰ ⁵⁷⁴⁵ ⁵⁷⁵⁰ ⁵⁷⁵⁵ ⁵⁷⁶⁰ ⁵⁷⁶⁵ ⁵⁷⁷⁰ ⁵⁷⁷⁵ ⁵⁷⁸⁰ ⁵⁷⁸⁵ ⁵⁷⁹⁰ ⁵⁷⁹⁵ ⁵⁸⁰⁰ ⁵⁸⁰⁵ ⁵⁸¹⁰ ⁵⁸¹⁵ ⁵⁸²⁰ ⁵⁸²⁵ ⁵⁸³⁰ ⁵⁸³⁵ ⁵⁸⁴⁰ ⁵⁸⁴⁵ ⁵⁸⁵⁰ ⁵⁸⁵⁵ ⁵⁸⁶⁰ ⁵⁸⁶⁵ ⁵⁸⁷⁰ ⁵⁸⁷⁵ ⁵⁸⁸⁰ ⁵⁸⁸⁵ ⁵⁸⁹⁰ ⁵⁸⁹⁵ ⁵⁹⁰⁰ ⁵⁹⁰⁵ ⁵⁹¹⁰ ⁵⁹¹⁵ ⁵⁹²⁰ ⁵⁹²⁵ ⁵⁹³⁰ ⁵⁹³⁵ ⁵⁹⁴⁰ ⁵⁹⁴⁵ ⁵⁹⁵⁰ ⁵⁹⁵⁵ ⁵⁹⁶⁰ ⁵⁹⁶⁵ ⁵⁹⁷⁰ ⁵⁹⁷⁵ ⁵⁹⁸⁰ ⁵⁹⁸⁵ ⁵⁹⁹⁰ ⁵⁹⁹⁵ ⁶⁰⁰⁰ ⁶⁰⁰⁵ ⁶⁰¹⁰ ⁶⁰¹⁵ ⁶⁰²⁰ ⁶⁰²⁵ ⁶⁰³⁰ ⁶⁰³

S 189. haberet ad aliquam partem sui, quia sic una medietas foret indivisibilis et alia medietas quantitativa foret equalis suo toti, si debeat dici totum; et sic illud totum haberet quatuor medietates inequales, ut ecclesia ex quatuor hominibus unequalibus haberet duos minores homines et quatuor medietates quantitativas illorum quatuor hominum pro suis medietatibus, et sic in quacunque proporcione volueris una medietas 10 est maior reliqua. Et mirum videtur quod pars, me-
diatas, mundus et maior pars rerum artificialium sit nichil, nam scriptura ita Johannis V° dicit *spiritum, aquam et sanguinem esse unum*, et communiter patet idem de aliis aggregatis que dicuntur unum. Nam predi-
cato per se inferiori predicatur per se superius, ut si ecclesia sit persona, tunc est rationalis nature individua substancia.

The faithful
must beware
of the heresy
that almost all things
are nothing.

T Redeundo ergo ad propositum notandum est fidelii quod diligenter caveat ab heresi ista recenti qua dicitur quod ante mortem Christi non fuit sancta 20 mater ecclesia nec quod ex militante et triumphante est una totalis ecclesia constituta sed quod prescriti et membra dyaboli sunt partes sancte matris ecclesie, domus Dei et speciale habitaculum trinitatis, quia (ut sepe assumpsi) Augustinus in Encheridion LVI° ex-
ponens fidem ecclesie super ista particula *Sanctam ecclesiam catholicam* ita scribit: *Rectus itaque confessionis ordo poscebat ut trinitati subiungeretur ecclesia tamquam habitatori domus sua et Deo templum suum et conditori civitas sua; que tota hic accipienda est* 30 *non solum ex parte que peregrinatur in terris a solis ortu usque ad occasum laudans nomen domini et post captivitatem vetustatis cantans canticum*

The faithful
must beware
of the heresy
that there was
no Church
until the death
of Christ.

13. 14. B: *predicatur.* 17. A in marg.: *Nota bene.* 19. A in marg.: *Longe ante Christi mortem fuit sancta ecclesia de qua nos sunt prescriti* (Below 189° without mark of reference). 24. A in marg.: *Augustinus.* 24. In codd. LXIV. 26. In codd.: *Rectus itaque et conformis ordo. Correxii e textu August. Encherid. cap. LVI. Opp. tom. VI, pag. 217.* 29. In codd.: *creatori. Correxii e textu Aug.*

novum, verum eciam ex illa que in celis semper ex ^{189^a} *T*
quo condita est cohesit domino nec ullum malum
sui casus est experta; hec ecclesia in sanctis angelis
beata persistit et sue parti peregrinanti sicut oportet
opitulatur, quia utraque una erit eternitatis consorcio ⁵
et nunc una est vinculo caritatis. Iste sanctus epi-
*scopus condidit ecclesie libellum quem vocavit *Manuale** ^a
ad finem quod fideles recte intelligent fidem suam, ubi
quoad primum articulum notat quomodo immediate
post eternitatem trinitatis increase, hoc est, in mundi prin- ¹⁰
cipio secuta est sancta mater ecclesia in qua sit trinitatis* ^{189^b}
habitacio et expresse duas partes illius totalis ecclesie ^b
scilicet celestem et terrenam commemorat. Unde, ut spes
nostra in ista fide catholica confirmetur, ordinatur in
ympno ecclesie quod postquam nulla nostra in Christo ¹⁵
acepit cesivam in celo, et angelus conservus hominum
prohibuit se adorari a Johanne, Apocalypsis penultimo,
ut sic caveant fideles peregrinantes a domino:

Triumphat ille splendide

Et dignus amplitudine

20

Soli polique patriam

Unam facit rempublicam,

quasi diceret: Caput ecclesie Christus, Deus noster est dignus ex merito passionis sue habere civitatem tam amplam, que sit totalis ecclesia facta ex ecclesia ²⁵ militante in solo et triumphante in polo.

Quamvis enim pro instanti quo factus est primus ^v homo fuit illa ecclesia constituta, tamen novo modo post ascensionem fuit pars eius inferior super partem eius superiorem in celestibus collocata. Partem autem ³⁰ eius inferiorem intelligo totam naturam humanam que secundum partem suam que est Christi humanitas

4. In codd.: persistit. 15. nulla; recte: natura 27. A: factus est factus.

19. A verse from the hymn "Chorus novae Hierusalem" in the Sarum Breviary, at Vespers on Sunday after Easter (Matthew).

Augustine
teaches that
the Church is
from the
beginning of
the world and
that it consists
of two parts,
heavenly and
earthly.

V^o 189° taliter exaltatur; et ad destruendum istos errores in fide laborarent episcopi quorum principale officium foret fidem illam docere atque defendere nec non et errores in fide ista deviancium postposita solicitudine eorum 5 que questum sapiunt declarare. Nam propter cecacionem temporalium obliterata est fere ecclesia angelorum, et cum Encheridion LXI° sic scribit sanctus doctor Augustinus: *Hec autem que in sanctis angelis et virtutibus Dei est ecclesia, tunc nobis sicuti est innotescet,* 10 *cum ei coniunctifuerimus in fine ad habendam beatitudinem sempiternam; ista vero que ab illa peregrinatur in terris eo nobis nocior est quod in illa sumus et quia hominum est quod et nos sumus.* Et quod nulli presciti sint membra illius ecclesie sic declarat: *Hec 15 sanguine mediatoris nullum habentis peccatum ab omni est redempta peccato.* Sed constat quod peccatum finalis impenitentie quale est in omni prescito non potest redimi vel deleri, ut in assimili docet Augustinus in De Dono Perseverancie VI°: *Multi, inquit, finalem 20 perseveranciam possunt non habere sed nullus amittere.* Unde, quia ecclesia sancta catholica autonomatice dicitur ecclesia, ideo apud autores scripture et sanctos doctores ipsa specialiter intelligitur, quando ecclesia nominatur, ut Ephes. V^o, 25—27°: *Viri diligite uxores 25 vestras, sicut et Christus dilexit ecclesiam et semet ipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret, mundans eam lavacro aque in verbo vite, ut exhiberet ipse gloriosam ecclesiam non habentem maculam aut rugam aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta et immaculata.* Ubi 30 non dubium quin loquitur limitate de ecclesia que est universitas predestinatorum, nam illam redemit, illam glorificabit post diem iudicii, illa erit non habens

In Scripture
etc. the Church
means the
predestinate.

7. A in marg.: Augustinus. Presciti non sunt de ecclesia, probatur per Augustinum. In codd. Encheridion LXIX.   12. A A₁; quo in illa.
14. A A₁; presciti sunt.   16. A in marg.: Nota.   19. In codd.:
de bono perseverancie.   28. A A₁; atque rugam.

19. Aug. Opp. tom. X, pag. 826.

tunc maculam sive rugam, et illa est corpus Christi ¹⁸⁹ V
quod sovet et diligit; et nullo modo verificatur ista de
numero prescorum, quantumcunque magna sanctitate
ad tempus appareat prepollere *. ¹⁸⁹

Insufficient argument from
the creation of Eve.

Nec vidi evidenciam unde crederetur quod ante ^X
mortem Christi non erat ecclesia, nisi forte per locum
ab insufficienti similitudine, capta ex textu Apostoli
Ephes. V^o, 31: *Erunt, inquit, duo in carne una. Sacra-
mentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo
et in ecclesia.* Sicut enim ex latere primi Adam ¹⁰
resoluti in soporem formata est Eva uxor sua (ut
patet Gen. II°), sic ex latere secundi Adam dormientis
in cruce formata ecclesia, uxor sua (ut patet Joh. XX°).
Sed ante priorem formacionem non fuit Eva, ergo
ante secundam formacionem non fuit ecclesia. Ista ¹⁵
informis argucia induceret ex omnimoda similitudine
in errores tocius fidei christiane, ut puta quod Christus
non fuit mortuus, quod ecclesia habuit esse materiale
ex sanguine et aqua effluxis de latere Christi, et quod
Christus non formavit ecclesiam de suo latere, sed ²⁰
ipso soporato et ignorante solum passive contulit ad
formacionem ecclesie. Et sic non foret Deus redemptor
vel sponsus ecclesie.

Ideo oportet intelligere hoc sacramentum ad literam Y
iuxta sensum historicum expressum de primis paren- ²⁵
tibus, et supra hunc sensum oportet intelligere hoc
sacramentaliter vel mistice de Christo et ecclesia secun-
dum catholicam similitudinem a Christo et sanctis
doctoribus expressatam. Christus enim secundum a
deitatem sicut ordinavit domum spouse sue mundum ³⁰
sensibilem, sic prius dignitate ordinavit sponsam
ecclesiam sibi domum, sed utrumque factum est in
principio mundi. Et sicut Deus immisit soporem in

5. A in marg.: Apparens argumentum pro incepione ecclesie post
mortem Christi. 9. B in marg.: Magnum sacramentum desponsacionis
inter Christum et ecclesiam. 12. Codd.: Gen. III°. 23. A in marg.: Quo-
modo formata est ecclesia. 25. A A₁: expressa. 33. Codd.: sic Deusa.

¶ Adam muliere formata ex eo sine priori contractu
 189° mutuo ad assensum, sic primus Adam secundum dei-
 tatem ex eternis rationibus exemplaribus formavit
 in principio mundi eciam ecclesiam sine previa con-
 sideracione consensus meritorii, quia (ut dicit Augustinus
 Enchiridion LVI°) *ecclesia celestis semper ex quo*
condita est cohesit domino. Nam tam angelus quam
 homo creabatur in gracia gratificante, posterius autem
 in plenitudine temporis formavit ecclesiam suam
 10 humanitus que per multa millia annorum fuit prius,
 dum dormiens in cruce mortuus fecit eam formosam
 ex principiis eam mundantibus, virtute quorum tota
 prior ecclesia, sicut et ecclesia sequens accepit vitam
 spiritualem et pulchritudinem vite naturali superad-
 15 ditam. Et sicut preter materiam coste Adam oportet
 multiplicari spiritualiter, quia miraculose nobis absconde-
 dite aliam materiam ex quibus constituitur mater
 Eva, sic principaliter mundiciam vel virtutem cor-
 poralem sanguinis et aque redempcionis humane
 20 oportet dare ampliorem spiritualem mundiciam et
 virtutem ex eis originatam que se extendit ad totam
 ecclesiam preteritam et futuram; sed procul undique
 hoc venenum pestiferum, ut credatur ante mortem
 Christi non fuisse ecclesiam, sed Christum cum suis
 25 apostolis fuisse viando solummodo synagogam.

The Church
was from the
first in grace,
but received a
new glory at
the crucifixion.

CAP. XIX.

A 189° * Supposito ex fide scripture elaborata a sanctis
 doctoribus quod solum predestinati sint membra
 sancte matris ecclesie, restat dubitandum ulterius si

Whether the
foreknown
bold orders and
offices in the
Church.

6. In codd.: Enchiridion LXIV. 10. A in marg.: Nota. n. B:
 dormiens deest. 25. A: synagogam. Sequitur Regula Bohemica:
Hospodyne mylostyw, racz hrzychy stare y nowe odpastwy. Id est: Misericors
domine, dimittere digneris nobis peccata vetera nec non recentiora.
 39. A in marg.: Utrum presidi gerant ordines et officia ecclesie.

presciti gerant ordines et officia illius ecclesie. Et ^{189^a A videtur ex dictis quod non; nam Deus summe sapiens non daret potestatem inhabili. Sed nullus talis habet potestatem huiusmodi si non per Deum, ergo nullus talis habet huiusmodi potestatem. Est autem inhabilis, 5 quia in mortali peccato necessario dampnabili continue, ut suppono ex dictis XXVI° capitulo libri VI°. Confirmatur ex Decreto, XI°, q. III, ubi ex dicto beati Gregorii sic habetur: *Ipse ligandi atque solvendi potestate se privat qui hanc pro suis voluntatibus et non subditorum moribus exercet.* Si ergo pro leviori peccato habens potestatem ordinis ipsa privatur, multo magis pro graviori peccato ipse qui reciperet huiusmodi potestatem ab ea excluditur; culpandus itaque foret Christus, si ecclesie sue preficeret membrum ¹⁵ diaboli tam inhabile et nocivum. Non ergo habet talis characterem indelebilem, ut sit de exercitu christiano. Hic videtur mihi indubie quod nullus prescitus est pars vel gerens officium tamquam de sancta matre ecclesia; habet tamen intra illam ecclesiam ad sui ²⁰ dampnacionem et ecclesie utilitatem certa officia ministrandi, ut patet de Scarioth et multis eius vicariis, et ad tantum Deus eligit tales dans eis ad tale officium potestatem. Nam Johannis VI°, 71 scribitur: *Nonne ego duodecim vos elegi et unus ex vobis diabolus est?* ²⁵}

None such is a part or officer of the Church, but he has a duty of ministering within the Church.

God uses the wicked for good.

Super quo Augustinus, Omelia XXV°, dubitat quo- B modo Christus elegit dyabolum, et respondet quod electus est iste de quo nolente et nesciente magnum aliquid boni fieret. Hoc, inquit, est proprium Dei, ini quis contrarium quod, sicut iniqui male utuntur ³⁰

4. A in marg.: Responsio. 13. 14. Codd.: huius potestatem. 18. A in marg.: Responsio. 26. A in marg.: Augustinus. 29. A in marg.: Sicut mali bonis abundantur, sic boni mali bene utuntur.

8. Dec. sec. pars, causa XI, q. III. cap. IX. 26. Aug. in Joh. Evang. cap. VI, tract. XXVII. Opp. tom. III, pars II, pag. 505.

B 189⁴ bonis Dei operibus, sic econtra Deus bene utitur malis operibus iniquorum. Et ponendo multa exempla conclusionaliter sic concludit: *Omnibus ergo bonis Dei, ne per singula currere longum sit, male 5 utitur malus.* Et hinc sepe dixi quod existens in mortali continue abutitur bonis Dei, et per consequens, quicquid sic fecerit peccat mortaliter; econtra de malis: *malis malorum, inquit Augustinus, bene utitur bonus.* Et quid tam bonum, ut Deus, de quo 10 Marci X^o, 18 dicitur: *Nemo bonus nisi solus Deus?* Quanto ergo ille melior tanto melius utitur malis nostris. Quid Iuda peius inter apostolos cui loculi commissi sunt et dispensatio pauperum distributa? Sed quia ingratus tanto beneficio et honori accepit 15 pecuniam, perdidit iusticiam: *mortuus tradidit vitam;* quem ut discipulus secutus, ut inimicus persecutus est; toto hoc malo Iude bene usus est dominus, cum prodicione eius dampnabili nos redemit. Sic ergo habuit Iudas officium in ecclesia, non de illa, sicut 20 stercus et apostemata habent officia in humano corpore, non de illo. Modo, inquit Augustinus, *corpus Christi mixtum est tamquam area;* sed novit Deus qui sunt eius, sicut tu nosti quid trituras, quia ibi est latens massa, nec consumit trituracio quod pur- 25 gatura est ventilacio.

O Sed difficultas est utrum tales presciti habent characterem ordinis, utrum sint sacerdotes episcopi vel prelati. Quoad primum est dissensio inter multos de quiditate characteris. Aliqui enim dicunt quod est 30 qualitas de secunda specie qualitatis sicut naturalis potencia. Alii autem dicunt quod non est per se in genere sed per reductionem, sicut alie veritates consimiles extra genus, ita quod character sit deputacio

The difficulty
is whether the
foreknown have
"stamp"
(character) of
orders.

7. 8. B: contra de bonis. 11. A A₁: ille deest. 14. A A₁: sed quod. 22. In textu Aug.: tamquam in area. 26. A in marg.: Utrum presciti habent characterem ordinis (Below 189⁴ without mark of reference). 27. A: utrum sit. 33. A B in marg.: quid est character.

passiva creature rationalis ad serviendum Deo et ecclesie secundum gradum ordinis dignitatis; nec *¹⁹⁰ contendo circa quiditatem talis caracteris, cum certus sum quod non sit res ut certa regis vel aliquod signum impressum quod poterit per se esse. 5

*Predestinate
and foreknows
have the stamp
in different
ways.*

Tenendo ergo secundam viam de quiditate characteris dico ulterius quod aliis est necessario delebilis, ut caracter ecclesiasticus in prescritis, eo quod non ultra diem iudicii durabit in eis officium dignitatis. In predestinatis autem oportet esse characterem omnino indelebilem, cum dignitas sequendi agnum mutuo illuminandi conbeatum et percipiendi fructum vivificum non posset deleri in eis, et de tanto habent characterem ordinis vel characterem baptismalem. Et patet quod predestinati et presciti secundum diversitatem officii equivoce habent characterem. Et correspondenter dicitur quod equivoce habent ordinem, episcopatum vel aliam ecclesiasticam prelaciam, quia presciti ascribuntur ad tale officium solummodo temporale, non ut mereantur beatitudinem, sed ut mitigando penam per accidens prosint ecclesie. Et ita conceditur quod Scarioth et eius vicarii erant apostoli, presbiteri, episcopi et prelati, habentes proporcionaliter ad suum officium potestatem, et ad tantum apud Deum sunt habiles. Quod autem Iudas fuit apostolus, patet Matthei X^o, ubi inter duodecim quos Christus elegerat computatur, et beatus Petrus testatur quod sortitus est sortem ministerii apostolatus et quod de illo scriptum est Psalmo CVIII^o, 8: *Fiant dies eius pauci et episcopatum eius accipiat alter;* et sic cum singulum istorum sit nomen officii, patet quod non sequitur: Iudas est apostolus, episcopus vel sacerdos, ergo est membrum vel de sancta ecclesia.

4. certa sive certum: corona ducalis, regalis sive imperialis. 6. A in marg.: Character ordinis est delebilis in prescritis, sed non sic in predestinatis. 6. B: secundam vitam. 16. B: characterem — habent deest. 32. B: post quod.

O 190^a Sufficit quod sit in illa tamquam palea temporaliter ministrans finaliter comburenda.

D Unde non dicimus quod ad serviendum Deo in <sup>Various senses
in which the
"stamp" is
spoken of</sup> inferno perpetuo paciendo oportet servum indelebiliter habere characterem, nisi forte equivocetur de caractere bestie quam meminit Johannis Apoc. XIX°, 20, ubi dicitur: *Seduxit eos qui acceperunt characterem bestie et qui adoraverunt ymaginem eius.* Et de isto charactere fit mencio Apocalypsis XIII° et XIV°. Characterem autem transferimus in bonum pro scriptura predestinationis in libro vite (ut loquitur Christus Luce X^o, 20 et Apocalypsis XIII°, 8). Quandoque vero accipitur character pro aggregato ex predestinatione et limitacione per signum sacramentale, et sic secundum limitacionem signi characteris est varie respondendum.

1 Nam character predestinatorum et character prescitorum qui sunt de synagoga sathanae (ut loquitur scriptura Apoc. II°) est indelebilis, quia primus est calculus candidus vel nomen novum, quod nemo scit nisi qui 2 accipit (ut loquitur scriptura Apoc. II°, 9). Sed secundus est nomen finalis impenitentie vel comitans character bestie, character autem temporalis quando est limitatio ad officium temporale; et in talibus terminis magistralibus oportet responsalem quoad significacionem et quiditatem in principio stabiliri. Character enim communiter in malum sumitur in scriptura, sed aliter loquimur hic de caractere agni quoad dignitatem activam ministerii ad quam assignantur predestinati differenter a servis dyaboli in ordine vel baptismo.

Unde videtur mihi quod nomina recitati officii 190^b eciam in predestinatis ex hinc merentibus beatitu* dinem sunt quedam specialia, ut apostolatus et episcopatus. Nam missio ad evangelizandum et superintendencia sollicita ad custodiendum videntur tantum pro statu

The "stamp" or the predestinate is a white stone with a new name: of the foreknows the mark of the beast; and there is the temporal "stamp" marking for a temporal office.

Some offices in the Church are temporal.

8. B: adoraverint. A la marg.: Duplex character. 34. Codd.: et deest.

some eternal. vie officiariis sponsi competere. Sed sacerdotium¹⁹⁰ videtur esse eternum, cum beati dant et docent sacra illuminando suos socios in eternum, et ad illud potest applicari illud Apoc. I^o, 6: *Fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes;* et sic predestinati qui dignes presunt subiectis videntur mihi esse eis in beatitudine preferendi, et sic in celesti ierarchia eis in perpetuo sacerdocio sunt prelati, ut innuit beatus Gregorius, Omelia XVII^a super illo Luce X^o, 1: *Post hec designavit dominus alios septuaginta, et Crisostomus* expressius, Omelia XXXIV^a Operis Imperfecti: *Melior, inquit, est laicus qui in prima facie profitetur vitam secularem sed studet spiritualem, quam sacerdos profitens vitam spiritualem sed amplectitur vitam carnalem, et melior est laicus ante Deum penitentiam agens quam clericus permanens in peccatis. Laicus enim in die iudicii stolam sacerdotalem accipiet, dum eciam crismate omnes sic unguentur in sacerdocio; sacerdos autem peccator spoliatur sacerdotii dignitate quam habuit; et tunc erit inter infideles et hypocritas*

All the blessed (ut dicit veritas Matthei XXIV°, 51). Omnes eciam will be virgins^b, martyrs and priests.
beati erunt virgines spiritualiter (ut patet Apocalypsis XIV°, 4). Et omnes erunt martyres modo suo, cum Luce XIV°, 27, dicitur: *Qui non baiulat crucem suam et venit post me, non potest meus esse discipulus.*^c Omnes (inquam) erunt sacerdotes in patria, quia dantes sacra beatitudinis accidentalia conbeatiss. Et hinc Abel a quo cepit humana ecclesia in triumpho, fuit expresse virgo, martir et sacerdos, ut notat Augustinus in De

1. B: sacerdotium vestram. 4. A in marg.: Quilibet sanctorum in patria erit sacerdos. 8. A in marg.: Gregorius. 10. A in marg.: Crisostomus. 12. B: laicus. 13. A in marg.: Laycus melior quam sacerdos. 29. A in marg.: Augustinus.

11. Opus Imperfectum l. c. pag. CXLV. 29. Aug. Opp. tom. III, App. pag. 5.

E 190^a Mirabilibus Scripture Sacre, III° capitulo. *Tota, inquit, iusticia, hec est virginitas, sacerdotium et martirium. Que triplex iusticia in Abel primo fuit qui et munera Deo placita obtulit, prosapiam generis in seculo non dereliquit et martiri coronam sanguinis effusione promeruit. Quilibet ergo salvandus debet esse spiritualiter virgo in hoc quod declinans a malo sequitur agnum sponsum ecclesie; debet secundo esse sacerdos, offerens Deo fructum meriti, et debet tertio connexio tredo hec duo ad invicem in istis perseverare finaliter tamquam martir. Et ideo signanter notat Christus Matthei XXIII°, 35 quomodo ecclesia dicitur cepisse ab Abel iusto cui secundum Augustinum Jesus commisit primatum iusticie. In hoc, inquit, quod non nominat 15 Zachariam iustum, ut Abel iustum, hereditatem iusticie Abel tenere Zachariam ostendit, sicut in genealogia Christi scribitur primo et solitarie David fuisse regem, dum dicitur: Gesse autem genuit David regem; Salomoni autem et aliis non additur nomen 20 regis, cum alii patres regnum iure hereditario tenuerunt.*

P Sed notanda est alia causa (quam dixi superius) quod Abel fuit primus veteranus ecclesie triumphantis, qui spe felici spiritualis nectaris missus est in locum 25 refrigerii expurgandus. Et patet ad formam argumenti quod Deus quidquid creature rationali dederit, eam 190^b prius ad ipsum * habilitat; et quantum ad decretum beati Gregorii, patet quod intelligitur abutentem potestate sua ut sic privare se illa, quantum ad rationem 30 sibi merendi, dum tamen maneat potestas secundum rationem aliis promerendi. Et sic Deus dedit potestatem lude propter causam multiplicem; ipse autem non fuit inhabilis ad recipiendum illam potestatem, licet

God fits the creature for the power given to him,

but, it may be, only for the benefit of others.

t. In codd.: IV° cap. Correx. 11. B: signanter nota. 15. B in marg.: Nota quomodo abutens sua potestate ea privat. 24. B: qui sepe felici. 24. B: iussus est in locum. 28. A in marg.: Sacerdos quomodo se privat sacerdotio et quomodo manet sacerdos.

ex culpa propria fuerit inhabilis ad sibi merendum ^{190° F} beatitudinem; nec Christus ordinavit eum sic demereri sed permisit ordinando eum in hoc per accidens sponse sue proficere. Unde talis mixcio atque prefeccio prodest ex gratia ordinantis sancte matris ecclesie eciam plus quam si solum membrum ecclesie in ipsa preficeret. Prodest enim strenuo militi ad exercitum quod habeat rebellantem. Nec contradico sed associo quod sepe evenit, ut pontifex fingat vel putet se signare sacerdotem caractere, ¹⁰ ubi propter inhabilitatem ad ordines vel negligenciam ordinarii manet laycus non signatus (de quo alibi).

The foreknown
even when in
actual sin
minister the
sacraments
with profit to
others.

Videtur autem mihi quod prescitus eciam in mortali peccato actuali ministrat fidelibus, licet sibi ¹⁵ dampnabiliter, tamen subiectis utiliter sacramenta. Sic enim Balaam, Num. XXIII°, Cayphas, Joh. XI°, prophetarunt, et dyaboli sepe deicti per Christum a personis quas obsederant confessi sunt publice dominum Jesum Christum. Et istam sentenciam diffinivit ²⁰ Salvator Matthei VII°, 22: *Multi, inquit, dicent mihi in illa die: Domine, domine, nonne in nomine tuo prophetavimus et in nomine tuo demonia eiecumus et virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: Quia nunquam novi vos*, ut patet de uno Marci IX°, ²⁵ et Luce IX° quem apostoli increparunt, quia fecit miracula et non secutus fuit eos. Sed Christus approbavit quantum ad substanciali miraculi, ut non per se ex signis huiusmodi iudicemus filium Dei vel filium diaboli. Sic ergo sacerdotes mali iniuriantur sed ³⁰ non nocent pii fidelibus non demerentibus ministriando eis ecclesiastica sacramenta, ut patet in

3. A A₁: promisit. 8. A in marg.: Episcopus non semper quando pretendit ordinare ordinat. B in marg.: Presciti ministrant sacramenta. 14. A in marg.: Nota coactionem bosam: Sacerdos malus est sacerdos et ministrat. 17. 18. A A₁: prophetavit. 25. novi vos; sequentia excidisse videntur: discedite a me. 30. A in marg.: Nota.

G 190^a decretis I^a, q. I, Si fuerit, ex testimonio Augustini, et XV^a, questione ultima, cap. ultimo, et III° Decretalium, De Cohabitatione clericorum et mulierum, *Vestra*.

1 Ex istis videtur primo quod cessaret in clero omnis contencio circa temporalia que sub titulo cause ecclesiastice est tractata. Feci autem ad hoc raciones multiplices et allegavi ad hoc auctoritates scripture. Nam posita licentia taliter contendendi via paciendi iniurias foret securior, ergo generaliter sub pena peccati foret via illa eligenda; 10 patet consequencia ex hoc quod via meritorior et facilior est generaliter eligenda, et ideo dicit Gregorius Omelia XVII^a: *Qui locum predicacionis suscipit mala inferre non debet sed tolerare, ut ex ipsa sua mansuetudine iram serienium mitiget et peccatorum vulnera in aliis ipse afflictionibus vulneratus sanet.*

H 2 Item, iudex generaliter ignorat que sit voluntas Dei quoad partes contendentes, que occuparet temporalia vendicata; sed nullus iudex ecclesiasticus iudicare debet 190^b pro parte * nisi pro qua scit Deum discernere, quia 20 aliter foret Deo contrarius iudicando. Ergo nullus iudex ecclesiasticus iudicaret in foro cleri contencioso nisi forte quod utraque pars cessaret a lite, intendens circa officium a domino limitatum. Illi enim quibus Christus limitat non portare saculum neque peram, 25 sed, propter preponderanciam spiritualis officii ad quod primo accelerant, neque calciamenta ferre neque hominem per viam salutare neque quomodolibet occupari unde gravius officium discipuli Christi prepediat (ut docetur Luce X^o, 4), valde alieni sunt, 30 ut circa contenciones temporalium occupentur. Salu-

The clergy
should not act
as judges.

3. A in marg.: Clericus vel sacerdos non debet litigare pro temporalibus. Prime conclusio. 9. Codd.: elicenda. 13. A in marg.: Nota Gregorius. 14. A A.; sevicienium. 16. A in marg.: Index ecclesiasticus nou debet iudicare inter litigantes pro temporalibus.

1. Decr. II pars, causa I, q. I, cap. XXX et causa XV, q. VIII, c. V. 2. Decret. Greg. IX, lib. III, tit. II, c. VII. 12. Greg. XL Hom. lib. I, Hom. XVII, 4.

taciones enim per viam sunt nimis periculose et nimis <sup>190^a H
a predicacione evangelii tardative.</sup>

It is a mere pretence to say that the clergy need temporal possessions for necessaria instrumenta, quia exequatur suum officium ⁵ *their duties.*

Nec valet fictio qua dicitur temporalia pro quibus contenditur esse Christi discipulo pro suo officio sine retrospeccione ad temporalia, et non est compossible Deum sibi deficere in temporalibus necessariis non ad onus. Ideo dicit Apostolus Heb. ultimo: *Sint mores sine avaricia, contenti presentibus. Ipse enim dixit: Non te deseram neque derelinquam, ita ut confidenter dicamus: Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo.* Ideo dicit beatus Gregorius Omerlia XVII^a: *Predicatori tanta debet esse in Deo fiducia ut presentis vite sumptus quamvis non provideat, tamen hos non sibi deesse certissime sciat, ne dum mens eius occupetur ad temporalia, minus aliis provideat eterna.*

None can rightly hold the patrimony of the Crucified but members of the Church,

Item, eo ipso quo quis est non membrum sancte matris ecclesie est indignus habere patrimonium Crucifixi titulo vel iure viri ecclesiastici, sed omnino iudex ecclesiasticus cui non sit de hoc specialis revelacio ignorat si dicta persona contendens sit membrum sancte matris ecclesie, ergo ignorat si sit dignus habere patrimonium vendicatum. Assumptum patet eo quod nullius alterius ecclesie persona nisi persona sancte matris ecclesia habet titulo illius ecclesie colorem aliquem vendicandi, cum sit de civitate et corpore dyaboli, contrarius prime iusticie. Et maior patet ex hoc quod nullus iudex ecclesiasticus subducta revelatione predicta scit si alius sit predestinatus, et per consequens, si sit membrum sancte matris ecclesie. Cum ergo fundamentum tocius iuris contencionis foret incorporacio qua contendens foret de sancta matre ecclesia, quod nec contendens scit docere nec iudex

^{3.} A in marg.: Flegio.   ^{10.} B: te deest.   ^{12.} A in marg.: Gregorius. Nota qualem spem debet habens predictor ad Deum.

^{12.} Greg. XL. Hom. lib. I, Hom. XVII, 5.

I 190^a ex quacunque probacione humana discernere, videtur but the judge
quod propter ambiguitatem offendendi in Dei iusticiam cannot know
cessaret omnis talis contencio. who is such.

Nam si fundamentum tituli foret mendacium, quo-
modo non foret omne iudicium innitens illi funda-
mento iniquum? Aliter enim sufficeret cuicunque layco
vel mechanico habere pretensionem vel apparentiam
iuris ad iuste vendicandum et obtainendum quamcunque
possessionem ecclesiasticam vel civilem; ex quo absur-
dissima sequerentur. Cum ergo pars Antichristi non
sufficit probare quod sit vir ecclesiasticus, et iudex
191^a debet cavere omnino ne discrepet * a divino iudicio,
cum nullum nisi illud sit iustum simpliciter, videtur
quod debet cessare omnino tale iudicium; et qui
nituntur generaliter excusare curias ecclesiasticas in
talibus iudicis a peccatis lavant lateres et proditorie
inpinguant inimicos iusticie oleo peccatoris. Nam
Christus cum suis apostolis renuit talia placita secu-
laria atque iudicia, et sic omnes curati vel clerici non
cecati possessione et lege cesarea, de quibus loquitur
Gregorius Omelia XVII^a: *Multi, inquit, cum regiminis*
iura suscipiunt, ad lacerandum subditos inardescunt,
terrorem potestatis exhibent, et quibus prodesse
debuerant nocent, et quia caritatis viscera non
habent, domini appetunt videri, patres se esse mimine
recognoscunt, humilitatis locum in elacionem domi-
nacionis immutant, et si quandoque extrinsecus blan-
diuntur, intrinsecus serviant. *De quibus veritas dicit:*
Veniant ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem
30 *sunt lupi rapaces. Et forte sicut in tempore sancti*
Gregorii, sic sunt hodie in ecclesia quidam tales, et

21. A in marg.: Gregorius. *Contra malos rectores ecclesiasticos.* In codd.
Omelia nona supra; 9^{stb} = pro: 1N^b = XVII. 25. In codd.: patres
esse minime. Correxi e texta Gregorii.

16. 'lavant lateres', id est, operam inanem adhibent; cf. Erasmi
Adagia, Chil. I, 370. He says it is used by Terence in Phormio (186).

cum leges ecclesie licet sōpote cum suis doctoribus ^{191°} I illud dicunt concorditer, (ut patet III° Decretalium, cap. *Fraternitatem*), nec aliter possumus excusari de tanta occupacione temporalium differenter a Christo et suis apostolis, nisi quod sumus ministri eorum et ¹⁵ procuratores pauperum quorum sunt bona que servamus non ut domini seculares, et tamen servare illam rationem in facto vel audire loqui de illa in verbo contempnimus ut venenum, sed tam sermone quam ¹⁰ opere aspiramus ad dominium seculare.

*A claimant
may have
forfeited his
right to dues by
not ministering.*

Item, ad repellendum tale humanum iudicium con- ⁴ K fert quod iudex ut plurimum ignorat si exactor in- terim cecidit a iure suo propter omissionem spiritualis ministerii subditis rependendum, sed stante illa iniusticia iniuste ferretur pro tali iudicium: ergo temerarium ¹⁵ foret dare pro tali iudicium. Minor patet pro eo quod continuatim creatorum spirituale ministerium est magis debitum quam aliquod debitum corporale, ergo illis subtrahentibus magis debitum iniuste exigerent minus debitum et sub condicione quod retribuant magis ²⁰ debitum. Ymmo videtur quod excedunt in malitia servum nequam qui post magnam misericordiam fac- tam maioris debiti minus sibi debitum exegit crude- liter (ut patet Matthei XVIII°). Talis enim curatus exigit a subditis sibi indebitum et hoc horribiliter per ²⁵ censuras et quomodounque clerici circa prelacias contenderint, demum temporalia exigunt a viduis, a subiectis. Unde et istam iniuriam tangit Decretum, XII^a, q. II. *Sepe fit*, ubi ex decreto septimi Tolnensis concilii sic habetur: *Si quis clericorum stipendum de ³⁰ rebus ecclesie cuiuscunque episcopi perceperit largi-*

3. A A₁; Firmatatem; vid. Decret. Greg. IX, lib. III, tit. XXVIII, cap. III.
11. 12. A in textu: constat; in marg. corredit: confert. A₁: constat; B: confert.
13. A: fereretur; A₁: feretur. 17. A A₁: creatoria.
19. A A₁: exigeret. 24. In cod. Matth. XVI. 29. A: Tolnensis;
recte Tolstanensis; vid. Decreti sec. part. c. XII, q. II, cap. LXXII.
31. In decr.: percipit.

K 191^a *tate, sub precarie nomine debeat professionem scribere, ne per retencionem diuturnam preiudicium afferat ecclesie, et quicunque in usu perceperit debet utiliter laborare, ut nec res divini iuris videantur aliqua 5 occasione negligi et ut subsidium ab ecclesia cui deserviunt percipere possint clerci. Quod si quis eorum contempserit facere, ipse se stipendio suo videbitur privare.*

191^b *Iura autem nature, *iura scripture et iura ecclesie 10 contestantur quod ecclesiasticus omnino omittens labo- rare pertinenter ad suum officium non debet accipere a subditis quibus non proficit sed officit temporale stipendum, quia tunc deberent laici conducere apo- statas ad eis nocendum.*

L Sed (ut sepe tetigi) contencio est quis exequeretur substraccionem talem iustum, et videtur mihi non esse tantum sacramentum, quin illi qui stipendum mini- strandi conferrent vacanti subtraherent, nec nocet fide- libus excommunicatio vel censura alia in hac parte (ut 20 patet XI^a, q. III. *Quomodo sacerdos*). Sumitur pre- caria nunc stricte pro dono vel stipendio temporali ad preces hominis pro tempore limitato, et nunc large pro quacunque donacione gratuita, eciam perpetua quoad usufructum donatore reservante penes se domi- 25 nium, et sic in primitiva ecclesia tota dotacio cense- batur precaria, ne elemosinarius prescriberet contra patronum; in defectu vero officii non cadit prescripicio sicut nec fit prescripicio contra Deum.

Et ex istis patent errores multi: Quidam enim 30 fingunt quod si secundum leges humanas testificatum

in which case
all laws shew
that he should
not be paid.

The real
question is who
should with-
draw the
stipend?
I say the parson.

5. In decret.: negligi et subsidium. 6. deservit in codd. Corred
a decretali supra memorata. 21. A in marg.: Precaria accipiter
dupliciter <¹₂. 22. B: Sicut — prescripicio deest. 23. A B in
marg.: Primus error.

20. Decr. sec. pars, caus. XI, q. III, cap. XLIV.

Some pretend fuerit quod tali debeatur datum beneficium, debet 19° L
we have only to consider human iudicari pro illo quomodo cunque secundum mores law.

secum fuerit quoad Deum, quia certum est quod Deus in superatis excipit contra illum nisi habuerit rectificacionem secundum veritatem iusticie. Ideo iura 5 civilia que non per se attendunt ad habilitaciones virtutum ut plurimum sunt iniusta (ut dicit Augustinus, Epistola XXXVIII^a ad Macedonium).

Others, that the claimant acts for the Church. Patet secundo destruccio fuci sophistici quo fingunt contendentes se exequi pro iure suo atque ecclesie; 10 nam per execucionem talem et omissionem divini consilii ac debiti ministerii ius quod prius habuerunt extinguitur, ymmo haberent ius et dominum ulterius faciendo opus evangeliste sine contencione huiusmodi.

Ecclesiastical judges make witnesses swear to things they cannot know. Item, tales iudices communiter exigunt absolutum 5 iuramentum in tali casu a testibus, cuius iuramenti veritatem cognoscunt testes ut plurimum ignorare; quod cum sit magnum periculum sicut iudicare sine sufficiencia probacionis, videtur quod debent omnino iudicium tale dimittere. Nam sine ritu tali crevit et 20 stetit mater nostra prospere, quando scilicet quilibet sacerdos vel curatus habuit ex evidencia sui ministerii suffragium temporale; tunc enim fuit cura diligencior, profectus ecclesie maior, concordia extensior, ministracio ac veneracio sacerdotis complecior et omnino pro- 25 gressus ecclesie legi Christi conformior. Ideo status iste et eius antecedencia, licet ritus introductos interimant, sunt rationabiliter admittenda. Quis rogo sacerdos vel laycus cognoscit si dictus sacerdos ad- 30 vena fuit rite in sacris ordinibus constitutus? Nam literae ordinum, quid propter variacionem impressionis sigilli, quid propter mutacionem nominis literati et quid propter latentem defectum in ordinante vel ordinato, non dant vel evidenciam topicam alteri qui

Once a man was curate because he did the work.

9. A la marg.: Secundus error.
28. A: intitmant. 29. B: si datus.

14. B: contencione huius.

L super testificacione ordinum dati presbiteri fuerit.
19° requisitus? Sic enim facta apostolorum * ostenderant
se esse sacerdotes, licet nesciamus quando et qua
forma fuerint a domino ordinati.

M Confirmatur, si ordinans vel ordinatus vel uterque Doubts as to the
legitimacy of
ordinations.
fuerit pro tempore ordinacionis simpliciter infidelis,
aut ordinanti deest intencio cum verbis sacramenti
ordinis que profert, tunc cum paribus non fit ordinacio
legitima, sed hoc ex tibi dubio contigit de quocunque
10 sacerdote cui debes testimonium prohibere: ergo ex
tibi dubio non fuit legitime ordinatus. Assumptum
videtur eo quod nemo accipit baptismum quod est
sacramentum necessariissimum sine fide, ergo a pari
nec alia minus necessaria sacramenta, et per idem
15 videtur quod omnino infidelis non ministrat fidelibus
sacramenta. Siç enim paganus, iudeus vel omnino
hereticus deridendo et intendendo oppositum mini-
straret in casu fidelibus sacramenta, et per idem in
casu avis, bestia vel res inanimata infundens aquam
20 et formans vocem, quod videtur ridiculum et contra
decreta ecclesie. Nam I^a, q. I scribitur sub auctoritate
beati Gregorii: *Quicunque sacros ordines vendunt aut*
emunt sacerdotes esse non possunt. Unde scriptum
est anathema danti et anathema accipienti, hoc est
25 *symoniaca heresis. Quomodo ergo, si anathema sunt*
et sancti non sunt, sanctificare alios possunt? Et cum
in Christo corpore non sunt, quomodo corpus Christi tra-
dere vel accipere possunt? Qui maledictus est benedicere
quomodo potest? Talia sunt multa decreta, ut IX^a,
30 *q. I, et sepe alibi. Et quicquid doctores dixerint,*
ignoratur de alio utrum sit perpetuo infidelis excom-

4. A A₁: fuerunt. 5. A in marg.: Confirmatio. 14. B: per illud.
18. B: per illud. 21. A in marg.: Nota. Dubitatur an qui pretenduntur
esse sacerdotes sint sacerdotes cum motivis (Above 19° without mark
of reference). 24. In decret. dandi . . . accipiendi.

21. Decr. sec. pars, causa I, q. I, cap. XII.

Unfitness may municationatus sive hereticus, et tunc secundum decretum 19¹ M go so far as to prevent IX⁴, q. I. Sed excommunicati, non ministrat ecclesiastica sacramenta. Ideo patet quod est dare indispositionem in ministro que vetaret confeccionem vel ministerium sacramenti, est dare aliam indispositionem 5 que ministrantem dampnificet et habili recipienti proficeret; qui gradus sunt Deo absconditi. Ex istis videatur quod, sicut laicus de quoconque sacerdote suo in casu dubitat utrum sit sacerdos de sancta matre ecclesie, sic est sibi evidens dubitare utrum sit sacerdos rite ordinatus secundum formam statutam in iam militante ecclesia vel sub aliquo gradu clericus secundum presentem iusticiam in ministerio temporali. Probatur ex hoc quod ignoratur error fidei in ordinante vel in ordinato, sicut ignoratur utrum sit 10 perpetuo hereticus et infidelis, sicut est de quolibet prescito, et ita de infinitis illusionibus que possent contingere in verbis sacramentalibus in intencione consecrantia.

It does not affect the layman's faith that licet ignorant in particulari dispositionem sui presbiteri, nam nichil quod est supra potestatem eorum faceret in eis fidem deficere, sed certitudo talis circumstancie sacerdotis est supra potestatem eorum. Ideo non faceret in eis fidem deficere, nam sensus laici 25 non iudicat de verbis vel intencione presbiteri consecrantis, nec est aliqua particula fidei catholice quod ipse rite consecrat; et sic de testificacione, de ratione vel quoconque alio loco evidencie assignando, ita quod vita sacerdotis (ut mihi videtur) est maxima 30 naturalis evidencia per quam crederetur in talibus * 19¹ 4

8. A in marg.: Secunda conclusio. 14. 15. B: inordinate. 20. A in marg.: Tertia conclusio. 20. B: tutubaret. 23. 24. A: circumstancia; hoc verbum rasura laesum, propter quod in A₁; talis circumstancia. 27. A in marg.: Conclusio.

2. Decr. sec. pars, causa IX, q. I, cap. III.

N° 19^a sacerdoti. Notandum tamen quod stultum est laicum <sup>or should be
be too curious
in such matters.</sup> de talibus nimium dubitare, dicente decreto I^a, in such matters.

q. I, sub auctoritate Gregorii: *Multi secularium hominum cum plus sacerdotum vitam quam suam discuciunt, magnum contempcionis divinorum sacramentorum crimen incurunt*, quia sicut paulo ante recitat ex dicto beati Augustini: *Omnia sacramenta cum obsunt indigne tractantibus, prosunt tamen per eos digne sumentibus sicut et verbum Dei. Unde dictum est: Que dicunt facite, que autem faciunt facere nolite.* Et infra sub auctoritate beati Ambrosii: *Cum scriptura testatur quod ad preces Jeroboam ignis descendit de celo et rursus precante Heli ignis missus est de celo qui sacramenta consumeret* 15 (ut patet III° Regum XII° et XVIII°), datur intelligi quod Deus non merita personarum considerat sed officia sacerdotum. Requiritur tamen laicum habere aliquam evidenciam de presbitero circa suam fidem.

O Ulterius videtur quod sine sacramentis nostris sensibiliibus de possibili servatur fides in nostra ecclesia, servata in nobis cum caritate fide catholica. Nam articuli fidei catholice sunt generales et non implicant quod iste sit sacerdos, quod hic sit corpus Christi et sic de aliis nisi de quanto veritas est substrata. Nec tenetur christianus nisi subintellecta tali condicione credere quidquam tale; opinionem tamen habet de ministerio diffamati presbiteri ultra consimile ministerium laicorum, sicut credibile est quod Christus sepe supplet defectum presbiteri, ordinando, conficiendo 30 vel absolvendo, sine ipso rite ministerialiter concur-

Faith might possibly be preserved without sacraments;

Christ may supply the defect in the priest,

1. A in marg.: Notandum est laicum sine evidencia dubitare an porrigit sibi sacramentum sit sacerdos. 2. B: nimium dure. 13. B: peccante Helia. 18. B: circa supra fidem. 19. A in marg.: Quarta conclusio. Sine sacramentis nostris sensibiliibus de possibili servatur fides.

2. 3. Decr. sec. para, q. I., cap. LXXXIV. 7. ib. cap. LXXVIII.
12. ib. cap. LXXXIII.

while we have
no reason to
suppose he
will do so with
lay mini-
stinations.

rente; nec sequitur ex isto quod debemus credere ^{191*} O Christum sic concurrere in pretensione ministerii laycalis, nam nullum tale de communi cursu absolute credere debemus explicite sed vivere in fide filii Dei que est universalis sive catholica. Unde Encheridion ⁵ LX°, quando *dyabolus corporis sensus fallit, mentem vero non movet a vera rectaque sciencia qua quisque vitam fidelem gerit, nullum est in religione periculum; vel cum se bonum fingens ea facit sive dicit que bonis angelis congruunt, eciam si credatur bonus,* ¹⁰ *non est error christiane fidei periculosus aut morbidus.* Cum vero per hec aliena ad sua incipit ducere, tunc eum dinoscere nec ire post eum magna et necessaria vigilancia est. Vult iste sanctus dicere quod multa sunt que fidelis neque tenetur plene et particulariter ¹⁵ credere neque discredere, sed stat sine mortali cum formidine falsum credere, ut patet de opinantibus vel reputantibus multa bona et religiosa de membris dyaboli licet falsa; sed oportet cavere ne affectus per consensum ad vetitum seducatur. Omnis autem ²⁰ error in veritate videtur mihi sapere peccatum ad minimum veniale. Sed redeundo notandum est quod

X The sensible sacrament profits only so far as it helps to the spiritual acceptance of Christ. non sequitur ex isto quod haberetur quoad sacramentum eukaristie devocio laicorum, quia potest contingere quod efficacius et meritorius accipiat laicus ²⁵ corpus Christi, credendo in ipsum in celo et credendo generaliter sacramentum universalis ecclesie, quam datus laicus vel * sacerdos qui sub actibus sacramen- ^{192*} talibus corporalibus accipit corpus Christi. Nam ritus talis non proficit nisi de quanto disponit ad accep- ³⁰ cionem et mandacionem corporis Christi secundum animam in fide et caritate (de qua mandacione Joh. VI° loquitur Jesus noster). Non enim nego quin

5. A in marg.: Augustinus; in codd. Encheridion LXVII, recte LX vid. Aug. Opp. tom. VI, pag. 218. 9. A A₄; vel si. 13. B: magos et multa. 20. A A₄; autem deest; 21. A A₄; in veritate deest. 22. A in marg.: Conclusio notanda. 23. B: habetur.

O 19^a necesse sit nos in vita intendere signis sensibilibus in quibus stat modo suo christiana religio, cum debemus credere quod omnia sacramenta sensibilia rite ministra habent efficaciam salutarem.

P Sed in isto stat periculum militantis ecclesie quod iudaizando secundum sensum carnalem signa illa cum tradicionibus humanis plus suis signatis preponderet vel eciam legem Dei plus attendat iudicio sensus corporei quam oculo mentis vel eciam lumini fidei. Et correspondenter ad istos motus anime opera concidunt, unde ad elidendum istum errorem Christus ordinavit nos in fide vivere et membra matris nostre particulariter ignorare, ne quis presumat se extollere vel exigendo temporalia gentiliter a lege scripture recedere, sciendo quod nulla solemnitas vel tradicio humana facit hominem caput vel membrum sancte matris ecclesie aut Christi vicarium nisi specialis Christi gratia et imitacio Christi in moribus. Ulterius videtur quod non licet pure clero in causa et persona propria fratres suos corporaliter pro temporalibus ecclesie expugnare. Patet sic: Clero minus elongatum a vita apostolica est omnino illicitum, et magis elongatum est magis illicitum, sed iuxta conclusionem primam clerum contendere in foro ecclesiastico pro patrimonio Christi est omnino illicitum, ergo multo magis ipsum bellando pro temporalibus invadere fratrem suum, nam cum sit a vita et doctrina Christi magis extraneum, foret sacerdoti Christi magis illicitum. Ille ergo qui pateretur iniurias, antequam cum fratre suo contenderet, pateretur iniurias, antequam spoliando bona nature fratrem suum invaderet. Unde magnus videtur defectus in nostris doctoribus qui dimissa scola Christi in sequendo ipsum et paciendo iniurias

5. A in marg.: Periculum. 9. B: lumini deest. 14. A in marg.: Conclusio. 18. A in marg.: Quinta conclusio. Non licet pure clero invadere fratrem suum propter temporalia nec licet sibi ut pro illis pagnet. 21. Codd.: expungnare. ibid.: Clero cui. 26. In codd: talibus; Corrxi.

False teaching on this point is common. consulunt nedum laicis sed pontificibus ad pugnandum, 19^a P palliantes per sompnia et scripta apocrita quomodo pugne tales eciam in Romano pontifice per signa que vocant miracula sunt laudate (ut tetigi XVII° cap. libri quarti). Rogamus itaque in verbis ut habeamus 5 Christi et sue pacientie documenta, sed tamquam hypocrite adversamur in factis, nitendo totis viribus quomodo habeamus de factis hostibus temporales victorias et fastuosa ac huic vite voluptuosa delectamenta, et ad hoc applicamus triplicem sapienciam 10 huius mundi, de qua Jacobi III°, 15 dicitur quod est terrena, animalis et dyabolica. Necessarius ergo foret cogitare cogitationes pacis, rogare et predicare que ad pacem sunt, quam adducere fucos sophisticos ad palliandum quod nedum mundi principibus sed eciam 15 summis pontificibus licitum est bellare. Ad tantum

It is even said that temporal possessions are as needful now as was the power of miracles at first. enim cecati sunt eciam professores scripture quod dicunt tam necessariam esse clero hodie possessionem temporalium, quam * necessaria fuit in primitiva 19^a ecclesia potestas faciendi miracula, et intelligunt 20 necessarium pro utili (ut oportet), quia aliter concederent quod tam necessaria ecclesie foret sua predicatione, ymmo sua decepcion sicut fuit Christi passio, cum sit sub eodem gradu contingens necessitas utrobique. 25

Primo ergo videtur quod cesar dedisset principa- Q liter naturalia bona clero tam utilia sicut Christus, et iterum tam perfecta fuisset temporalis possessio, sicut carismata supernaturalia concessa a Christo, quia si potestas quam Christus concessit suis apostolis 30 fuit cesareo dono perfecior, fuit ecclesie Christi necessario, quod fuit patulum ex fructu et cremento

3. A: pugne. 16. A in marg.: Conclusio falsa. 21. B: quod aliter. 26. A in marg.: Nota contra possessionem et dominium ecclesie, quod sic necessarium nunc reputatur, sicut in primitiva ecclesia potestas faciendi miracula (Above 19^a without mark of reference). 26. 27. B: dedisset preter naturalia.

Q : 92 ecclesie. Et iterum proportionaliter ut membrum ecclesie habet plus de talibus possessionibus foret perfeccior et ecclesie necessario, et sic fratres et viri contemplativi forent sub non gradu necessitatis ecclesie et persone mundo divites maxime necessarie, quia nullius possessio est necessario ecclesie quam est ipse. Sed quid plus repugnaret scripture sacre vel sacris legibus de status minoritate? Ideo consulerem fratribus quod omnino resisterent isti sentencie, quia nedum derogaret perfectioni sue retrahendo seculares, ne accipient ordinem evangelice paupertatis, sed animaret divites seculi ne faciliter imperciantur eis elemosinas corporales. Possent enim seculares dicere (ut audivi quosdam instructos ex ista sentencia): Tu dicas quod tam necessaria est modo possessio temporalium quam necessaria fuit in primitiva ecclesia potestas faciendi miracula, sed possessio temporalium est ecclesie utilior et congruencior in secularibus quam in clero. Ideo quam necessaria fuit in clero potestas faciendi miracula in primitiva ecclesia, tam necessaria est hodie in secularibus possessio terrena. Sed nemo in primitiva ecclesia diminueret de potestate sua faciendi miracula propter communionem cum fratribus, ergo nec secularis debet communicare cum fratribus de possessione temporalium, ne diminuatur perfeccio sibi necessaria; et sic frater qui ad hoc hortatur vel consultit, deficit a caritate, nitens dampnificare gratia questus temporalium fratrem suum. Sed quis temptaret taliter membrum Christi?

R Si dicitur quod propter dispersionem temporalium accresceret elemosinanti donum spirituale perfeccius, hoc repugnat sentencie propter duo: Primo quia tunc foret expediens cuicunque clero possessionato plus

Friars should
oppose such
teaching,

or it may be
turned against
them.

4. A, corrigere vult: sub uno genere. 8. A in marg.: Consilium.
11. 12. B: si animaret. 22. diminueret in codd.: An diminueretur?
24. B: Ideo nec. 25. B: ne deest. 30. A B in marg.: Responso quedam.

de possessione sua egenis tribuere et sic usque ad non 19^a R gradum, et sic renunciando cunctis que possidet sequi Christum in evangelica paupertate. Secundo, quia tam 2 necessaria est clero modo temporalium possessio, sicut fuit alia potestas concessa a Christo ad faciendum 5 miracula, sed notum est quod propter nullas corporales elemosinas dat Deus meliora carismata quam fuit potestas faciendi miracula; ergo propter tales elemosinas non recipiet distribuens carismata pociora. Ymmo cum necessario sit modo temporalium 10 possessio quam potestas faciendi miracula, et quelibet partis possessionis particio perderet illam possessionem, cum sit res inanimata, videtur sequi ex principio quod fatuum foret clero possessionato possessionem suam perdere. Nec valet egenti allegare possessionato 15 quod de superfluo vel principaliter necessario debet tribuere *, quia (ut sequitur ex principio sapientie 19^b dyabolice) nichil est clericu possessionato superfluum, sed de quanto plus possidet, de tanto quod possidet est sibi magis necessarium, quia compleat unam 20 possessionem magnam necessariorem ecclesie.

I say that
possession was
more needed
in the primitive
Church than
now.

Simon Magus
was wiser than
these teachers,

Ideo detestando hoc porisma de scola dyaboli dico quod necessario fuit in clero dominacio temporalium in primitiva ecclesia militante quam est modo. Patet ex hoc quod tunc fuit utilior et meritorius et per 25 consequens necessario. Tunc enim fuit pure evangelica civilis dominio impermixta. Ulterius dico secundo quod potestas faciendi miracula fuit necessario ecclesie, quam unquam fuit temporalium possessio quodammodo infinite, quia potestas illa est natura superior, 30 sicut virtus excedit civile dominium. Unde Symon magus non fuit tam satius quin libenter voluerit commutasse pecuniam pro potestate faciendi miracula,

3. 4. B: tam multa est. 12. A in marg.: Responsio quedam.
16. B: vel principio. 22. A B in marg.: Responsio propria. Potestas
faciendi miracula semper fuit utilior ecclesie quam bona temporalia.
27. A A₁: impermixti. A in marg.: Conclusio. 32. A A₁: voluit.

R 19.º ymmo affectione commodi hoc censuit fore lucrum; patet Act. VIII°. Multo magis fidelis sciens quod potestas faciendi miracula plus lucrefaciendo pacificaret ecclesiam quam quelibet divicie temporales. Et ex 5 istis patet tertio quod seminans illud dogma in populo whose teaching if received non foret ut sic utilis procurator vel minister pauperum would stop all aims to the poor. sed egenis Christi ex doctrina sibi contraria subdolus inimicus. Nam gratia et caritas sunt precipua potestas faciendi miracula, quia illa sunt per se bona per que 10 docetur homo mundum et peccata relinquere et Deum diligere; quod est opus excellentissimum viatoris. Ideo si illud porisma per impossibile foret verum, tunc sicut nemo tenetur alienare a se caritatem vel spiritum sanctum, sic nemo teneretur temporalia pauperibus impertiri.

S Suppono autem de logica quod sicut confundit, ut si temporalia sint tam necessaria sicut aliqua potestas faciendi miracula, tunc nulla talis potestas est necessarior; quod est falsum de potestate quam Joh. I^o, 12 exprimit: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri.*

20 Illa enim est infinitum melior quam possessio temporalis, nam ex illa potestate legitur Evangelistam mutasse silvestres frondes in aurum et litoria saxa in gemmas. Ex quo patet quod illa potestas fuit infinitum validior quam illa possessio et plus fecit ad profectum 25 ecclesie. Aliter enim Christus infinitum potencior cesare, habens discipulos prudenciores ad ministrandum bona fortune, foret notabiliter increpandus quod non dotasset ecclesiam plus quam cesar. Hoc enim propter minorem mundi avariciam fuisset tunc melius, et per 30 consequens ex dictis tam bonum sicut potestas quam Christus habuit.

Sexto videtur quod nullus clericus contenderet circa maioritatem sui ad subditos in ecclesiastica ierarchia,

4. A in marg.: Conclusio. 6. B: utilis procreator. 14. A:
sicut nemo. 24. B: valor. 32. Sexta conclusio. Nullus
clericus debet contendere pro maioritate ad subditos in ecclesiastica
ierarchia.

There should nam homine habente revelationem ad hoc non con- 19^a S
 be no contention for tenderet circa illud, sed sentiret humiliter de se ipso,
 high place in the Church, si non habeat revelationem de hoc; cum tunc ignorat
 si sit de sancta matre ecclesia, in vanum contendenter
 si sit maior de illa ecclesia, cum deest sibi probacio 5
 si sit de illa ecclesia (ut tactum est in conclusione
 prima). Maioritas autem in ecclesia et non de illa
 foret contendenti inutilis et ecclesie tamquam
 impertinens sive contrarium * contemptibilis. Et ex 19^a a
 istis videtur quod nimis magna demencia foret urgere 10
 ecclesiam ut credat quemlibet Romanum pontificem
 esse caput sue ecclesie, nam iuxta dicta quilibet talis
 posset esse episcopus in ecclesia sine hoc quod sit
 since we cannot tell whether even the highest are members. 15
 pontifex sit predestinatus, sic non est de substancia
 fidei quod sit caput vel membrum sancte matris
 ecclesie. Et patet quod non sequitur perire in laicis b
 fides de recto sacramentali ministerio sacerdotis, quia
 sufficit fideli credere fidem catholicam et quod Deus
 propter nullum errorem spiritualis prepositi dampnificat 20
 subditum nisi suum demeritum sit in causa. Non ergo
 debet subditus desperare de peccato prepositi, quia,
 quantumcunque malus sacerdos fuerit, dummodo
 subditus in Christum crediderit, salvus erit, et dampna-
 bile ministerium sacramenti sui curati sibi proderit, 25
 ut ostendit decretum sub auctoritate Augustini, in De
 Consecracione, dist. IV: *Quomodo ipsum, inquit, carac-
 terem multi lupi eciam lupis infigunt qui videntur
 esse intus, verum tamen ad illam ovem que ex
 multis una est non pertinent.* 30

Nec sequitur ex isto confusio policie ecclesie, quia o T
 ecclesia militans operibus sui curati debet credere, et

7. Codd. Minoritas. 9. B: impertis. 9. A in marg.: Non
 tenemur credere Romanum pontificem esse caput nostre ecclesie.
 16. B: vel deest. 24. A in marg.: Augustinas.

27. Decreti III pars, De Consecr. dist. IV, cap. XII.

T 192^a non nudo nomini vel prefecture in facie ecclesie, quia talis foret evidencia nimis fallax.⁵ Obediendum est tamen tali pretenso preposito salva semper obediencia legi Christi; et in ista cecitate tantum turbatur ecclesia quod quidam plus credunt signis mortis factis in vestigio mortuorum defunctorum quam operibus vivacibus superstitionis quantumcunque conformiter legi Christi vivencium.⁶ Et credo quod illusio diaboli in talibus signis excecat populum; post illum ergo in quo claruit viva vite sanctitas probabiliter credi potest ad ostendendum eius sanctitatem signorum claritas, sed adhuc non tam evidenter sicut in uno opere fructuoso.

Unde talis culpanda cecitas, inordinatus ac cupidus cultus circa reliquias faciunt in penam peccati populum multum falli. Unde in multis patriis cupido pecunie facit in multis ecclesiis quod pars persone empte, ut canonizetur pro confessore vel martire, plus honoretur peregrinacione, sumptuosa oblacione et sepulcri ornacione auro et lapidibus preciosis quam corpus matris Dei, apostolorum Petri et Pauli vel alterius notorie beati. Et evidencia talium stat in isto quod talia possunt fieri vere ac meritorie, et prelati quibus hoc est incognitum approbant quod sit ita; nullum tale factum reprobo et pauca vel nulla approbo, quia peregrinantes, reliquias adorantes et pecunias congregantes nedum possent occupari utilius hoc dimisso, sed ex factis in lege Christi et scriptura videtur sequi quod omnes sic coientes debent protunc melius occupari et per consequens peccant graviter melius omittendo. Dimitto peccata que contingunt altrinsecus, in hoc facto et quomodo ipsum est factum pharisaicum patrum veteris testamenti, sed non ex lege

5. B: quod quidem.

Nota de peregrinacione.

6. B: mortuorum deest.

19. A in marg.: Nota de coentibus reliquis sanctorum (Below 192^a without mark of reference).

14. A in marg.:

nova efficaciter nobis fundatum, sed ut plurimum T
ambiguum * et vel ex parte colencium vel ex parte^{193*}
occupancium reliquias viciatum. Sicut enim in lege
veteri Judeis declinantibus a cultu insensibilium in-
valuerunt signa generacionis adultere, sic in nova lege⁵
torpente affecione celestium oportet tradiciones hu-
manas et ritus ceremoniarum sensibilium dimissa
religione et affecione insensibilium prevalere, et ad
hoc movent tres hostes anime.

The devil has
always drawn
men to hypo-
crisy by means
of sensible
signs.

Nam necesse est dyabolum illusionibus signorum w
sensibilium seducere ypocritas sub specie sanctitatis,
quia peccata facta in populo hoc requirunt, et dyab-
olus videt quod populus ad seduccionem illam est
pronior. Sic enim legitur I^o Regum XXVIII^{ro} quod
Saul consuluit phitonissam que arte diaboli suscitavit¹⁵
sibi dyabolum pretendentem effigiem Samuel, qui
dyabolus multas veritates commiscuit, ut Saulem in
desperacionem induceret et caucius in aliis erroribus
seduceret post et ante. Declarat autem Augustinus
libro II° De Mirabilibus Sacre Scripture, cap. X^o, quod²⁰
sunt dyabolus, non spiritus Samuelis, primo quia¹
mulier tam malifica non haberet arte diaboli potesta-
tem ad imperandum tam sancte anime; secundo quia²
tyrannus Saul non meruit tantam illustrationem et
ministracionem a bono spiritu inquietato per duos²⁵
homines tam indignos, et tertio quia dicit ille spiritus:³
Cras tu et filii tui mecum eritis. Saul autem et filii
eius creduntur fuisse reprobi et sic cum diabolo et
non cum spiritu Samuelis. Ista movent hunc sanctum

* 10. A in marg.: Diabolus sepe seducit homines per corpora mortuorum et de Samuele, an ipse fuisse suscitatus (Above 193* without mark of reference). 16. A A₁: pretendem. 20. B in marg.: Nota secundum Augustinum quod phitonissa suscitavit diabolum Sauli. 21. A in marg.: Samuel; ibid: Augustinus.

21. Aug. Opp. tom. III, pars II, pag. 18 Appendix. 27. I. Reg. XXVIII, 19.

V 19° ad credendum hoc totum factum fuisse illusionem dia-
boli, et credo quod nemo faciet evidenciam quin
licet fidelibus opinari quod sererum pape bellantis
translatum fuit in ecclesiam arte dyaboli. Nec sequi-
tur ex sententia Augustini quod scriptura I^o Regum
XXVIII° sit falsa, quia dicit quod nomen Samuelis
signat translative dyabolum figurantem; sic enim
dicitur I Johannis V^o, 8 quod *spiritus, aqua et sanguis*
unum sunt in officio, designando trinitatem divine
essencie, et in communi modo loquendi pretendens
personam alterius vocatur nomine illius cuius vicem
pretendit. Sic enim Johannes dicitur Helyas, et angelus
vicarius Dei loquitur in lege veteri in persona Dei
cuius sentenciam representat. Redeundo ergo ad
propositum, patet quod necesse est sacerdotes Christi
dimittere ritus gentiles de maioritate civili et omnino
attendere quomodo copiosius atque humilius fructuose
servient in ecclesia sancta Dei scientes ex fide quod
secundum hoc laus et maioritas sunt a Deo. Ideo
secundum Crisostomum sicut membra humani cor-
poris nobiliora non impugnant minus nobilia sed
iuvando se reciproce complent sua officia, sic debet
esse de membris sancte matris ecclesie: unusquisque
sine pompa maioritatis vel eius sollicitudine debet
iuvando et amando quemlibet operari in sua vocacione
subducta contenciosa adversacione.

Christ's priests
should care
only to do ser-
vice to the
Church.

X Septimo videtur quod nullus prescitus recipit rite
baptismum quo deleatur simpliciter suum originale
peccatum; patet ex dictis XXVII° capitulo libri VI.
30 Nam omnis prescitus manet perpetuo in defectu finalis
perseverancie, quod est peccatum gravissimum et indele-
bile, et per consequens non tollitur simpliciter per
baptismum. Verumtamen sicut aliqua est gracia pre-

Baptism does
not altogether
destroy original
sin in the
foresworn.

7. B in marg.: Nota de papa bellatore. 19. B: Ideo deest. A in
marg: Crisostomus. 27. A in marg.: Septima conclusio. Nullus
prescitus recipit rite baptismum quo deleretur peccatum originale.
28. A A₁: quomodo deleatur.

destinacionis et aliqua gracia secundum presentem iusticiam, sic aliquod est peccatum presciencie * vel finalis ^{193^b impenitencie, et aliquod peccatum secundum presentem iniusticiam, et quia termini videntur multis extranei et preter significacionem verbalem, ideo alias illos exposui, declarans quomodo ista dicuntur gracie et peccata equivoce et quomodo ista sunt alternatim sibi opposita. Nam omnis prescitus habet perpetuum et originalem defectum, ille tamen ad tempus in malicia sua suspenditur per graciam secundum presentem iusticiam, ut graciam baptismalem et alias, et ideo dixi quod peccatum originale non deletur simpliciter.}

The profit of present righteousness to the foreknown is that they lessen their punishment,

Et si queratur quid meretur prescitus existens in gracia secundum presentem iusticiam, dicitur quod aput rectiloquos et non equivocantes nunquam ¹⁵ meretur beatitudinem, quia nunquam est dignus beatitudine, sed meretur perpetuam mitigationem pene eterne cum aliis bonis temporalibus; et sic Deus redemit prescitem non ad beatitudinem sed ad pene eterne mitigationem, sicut redemit omnes dampnatos. Et ²⁰ correspondenter prescitus absolvitur a peccato, non ut omnino non perpetuo puniatur sed ne tam graviter perpetuo puniatur. Et sic (ut dicit Lincolniensis) peccata redemit non actus sed defectus quorum malicia per temporalem graciam est suspensa. Et sic ²⁵ presciti, sive seculares sive clerici, quantumcunque iuste videantur prefici bonis Dei, hoc est, dumtaxat secundum quid dum sunt in gracia temporali et iniuste simpliciter dum carent omnino momentanea caritate.

and gain a qualified right to temporal goods.

Ex quo patet quod iudices tam seculares quam ³⁰ ecclesiastici deficiunt persepe in suis iudiciis a regulis

2. A A₁; sicut aliquod.   3. A in margine: Nota quid meretur prescitus per temporalem iniusticiam (Above 19^a without mark of reference).   5. preter; in codd.: p³.   11. alias, scil. gracies.

13. A in marg.: Questio Solucio > Nota.   23. A in marg.: Lincolniensis.

24. B: peccata redeant.   30. A in marg.: Conclusio. De iudicis sepe dubiis iudicancium.

X 19^a et iudiciis prime iusticie. Si enim secundum leges hominum iudex iudicans seculare dominium vel ecclesiasticum officium pro procreato extra matrimonium quem vocat filium populi et illegitimum, 5 quantumcunque predestinatus et habilis fuerit quoad Deum, multo magis iudex iudicans pro prescito quem Deus decrevit inhabilem iniuste iudicat, quia contrarie iusticie legis Dei. Nec valet facta excusacio qua dicitur quod iudex facit suam diligenciam iudicando secundum 10 suam noticiam, et nisi forent talia iudicia, maius malum contingeret. Nam quoad primum constat quod in talibus ambiguis, utrum iniusta fuerint, debet homo dubium illud dimittere et partem securam eligere. Hoc enim docuerunt Christus et sui apostoli tam 15 scripto quam opere. Et quantum ad secundam partem, patet quod non est peccandum vel venialiter propter aliquod bonum signabile acquirendum vel malum culpe aut pene persone vel perpetuo precavendum.

Y Et ex istis patet veritas conclusionis beati Augustini 20 Epistola XXXVII^a ad Bonifacium quod leges hominum 25 quas sanctus vocat iura civilia communiter sunt iniuste. Nam supposito quod Petrus sit predestinatus, carnaliter illegitimus, vendicans hereditatem vel ecclesiasticum officium, et supposito quod Paulus prescitus sit legitimus, vendicans illud idem beneficium, Petrus tamen habilis et Paulus inhabilis quoad Deum, et sint 30 duo iudices quorum primus iudicet pro Paulo secundum leges hominum allegatas et testificaciones legalis 35 testimonii plane * depositas et iudicet secundus iudex pro Petro ex revelatione qua noscit Deum iudicare Petrum habilem ad datum beneficium et Paulum in-

Judges decide
wrongly from
not knowing
who is pre-
destinate.

Augustine said
the civil laws
are mostly un-
just.

8. A in marg.: Pieglo. 19. A in marg.: Augustinus. 19. B: quod veritas; beati deest. Non in Aug. Ep. CLXXXV. Opp. tom. II, pag. 643 seqq. sed potius in epistola ad Macedonium hanc sententiam levenerat: Quaedam inter eos iura constituantur quae appellantur civilia, non quod hinc fiat, ut bene utentes sint. . . . Opp. tom. II, pag. 534. 22. A in marg.: Casua.

Fourfold division of Christians.

habilem, et patet quod secundus iudex iustum ^{193*} iudicium, et per consequens primus iudicando sibi contrarie iudicat secundum faciem et iniustum iudicium; et talis perplexitas est communiter in humano iudicio. Et patet possiblitas casus ex sentencia Augustini super Johannis, Sermone XI°, super illud Johannis III°, 1: *Erat homo ex phariseis, ubi notat scripturam Exodi III°, quare Deus signanter dicit: Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, cum Noe, Job, Moyses et alii multi erant patres veteres nominandi, et respondet quod in istis tribus patriarchis qui erant principia generis Hebreorum, Israelitarum et Judeorum figuratum est genus populi christiani.* Nam illi tres habuerunt prolem de liberis et ancillis secundum divisionem quadruplicem; et sic est in populo christiano. ¹⁵ Nam sicut Abraham genuit ex Sara libera Isaac bonum, sic ex Agar ancilla figurans malos (ut notat Apostolus Galatis IV°, 30) peperit Ysmahelem. Iterum Rebeca uxor Isaac nedum peperit Jacob bonum sed Esau malum tam nomine quam figura, et Jacob de liberis ²⁰ et ancillis peperit duodecim patriarchas. Sic ergo habemus bonos procreatos ex bonis, ut Ysaac de Sara, malos de malis, ut Ysmael de Agar ancilla, malos de bonis, ut Esau de Rebeca, bonos de malis, ut sunt filii Jacob quibus datur hereditas de ancillis. ²⁵ Correspondenter (ut dixi superius) inter christianos quicunque servaverint semen fidei patris nostri Jesu, de quantumcunque malis processerint quoad carnem, de quantumcunque malis sacramenta et legem Dei reperient, si perseveranciam finalem servaverint, sunt ³⁰ finaliter premiandi.

1. A A₁: patet deest. 6. Johannis; scil. evangelium. 9. Isaac; et Deus Jacob deest in codd. 17. A A₁: sic deest. 18. In codd. Gal. III. A in marg.: Nota nativitatem bonorum ex malis econtra.

6. Aug. In Joh. Ev. cap. III, tract. XI, Opp. tom. III, pars II, pag. 378.

Y 193° Ex quibus patet quod natale vicium sanari potest per viam morum tam quoad celeste beneficium quam terrenum, nec dubium quin dimisso affectu primatus vel data prepositura amovibili iuxta testimonium digni operis vel indigni foret melius in ecclesia quam est modo. Leges ergo secundum quas iudicatur contra magis habilem quoad Deum pro minus habili vel indigno sunt omnino iniuste vel, si non sic iudicatur secundum leges illas nec ille sufficient habilitatem hominis ad talia edocere, stultum foret legibus illis in iudiciis cecis intendere et evidenciam operis quam Deus dedit relinquere.

Prelates should
be removable
for bad be-
havior.

CAP. XX.

A Fructus huius longe contencionis de nostra sancta This discussion
15 matre ecclesia foret sequens noticia scripture sacre, should lead to
et per consequens dileccio sponsi et spone inducens knowledge of
laborantes in ista fide fideliter in domum domini ad Scripture,
regulandum, ita quod illi applicetur illud especially the
ultimo: *Spiritus et sponsa dicunt: Veni. Quamvis Apocalypse, the
autem quilibet liber scripture requirit pro eius sensu Song of the
noticiam istius articuli fidei de ecclesia sancta catho- Church (Prov.
licha, specialiter tamen liber Apocalypsis, canticum XXXI) and the
ecclesie Proverbiorum XXXI° et Cantica cantorum. Canticies.*

1 Quando enim partes ecclesie turbantur erga plurima,
25 vocantur adolescentule non habentes ubera, quarum
Salomon dicit non esse numerum propter volubilem
193° affectionem animi circa multa; * sed quando Martha
2 dimissa vita activa induit figuram Marie, intendens
incomplete tamen uni necessario contemplando, in-

1. A in marg.: Conclusio. 10. B: legibus vel in. 12. reli-
quere; A. Seq. glossa Bohemica: Jako cryneye nasey pravilegiste. Id est: ut
faciunt nostri iuris legiste. 17. 18. B: ad regnandum. 19. In codd.:
Sponsus et sponsa dicunt. Correxii e textu Apoc. XXXII, 17. 20. A:
quilibet librum.

ducta in thalamum, secundum numerum octogenarium 19³⁴ A dicitur concubina; sed tertio plus accedens ad unitatem que est omnia in omnibus notatur sub nomine regine et sub numero sexagenario post milicium triumphalem; sed quarto quando cessabit omnis exaccio, area tocius ecclesie plene purgata a palea per ventilabrum finalis iudicii, non derelicta in corpore tocius ecclesie macula sive ruga, tunc dicitur una columba adepto fine unitatis caritative, secundum quam tota ecclesia est Christus. Patet ista sentencia Cantorum VI° et sparsim alibi in processu. Intendo ergo illam partem medium scilicet canticum *de muliere forti* succincte transcurrere et difficultates profundas tam expositorias quam scolasticas superioribus meis relinquere. Video tamen (licet obscure) quomodo omnis difficultas logica, philosophica vel methaphysica includitur in scriptura de sancta matre ecclesia, ymmo (ut habundancius loquar) si quid subtilitatis repertum est a nobis in aliqua istarum arcium, eius sentenciam innuit nobis spiritus sanctus in cantico sapientissimi

A short exposition of the Song of the virtuous woman.

It is in three parts:
 a) telling of the marriage of the Church
 b) of its office
 c) of its praise.

Salomonis de sancta matre ecclesia, Proverbiorum XXXI°, 10, *Mulierem fortem quis inveniet*; quod potest dividi in tres partes, in quarum prima narratur ecclesie sancte coniugium, in secunda describitur eius officium et in tercia concluditur eius preconium.

Primo autem supponitur esse unum primum coniugium quod sit metrum omnium aliorum inter fortissimum virorum et mulierem sibi proporcionalem faciendum, nam secundum philosophos in omni genere est reperibile tale primum. In genere ergo coniugii supposita incarnatione verbi (quod est Deus fortis et potens in prelio) oportet invenire sibi coniugem bene fortem. Ideo primo de illa queritur: *Mulierem fortem*

1. A in marg.: De adolescentis, concubinis et regnis Salomonis (Above 19³⁴ without mark of reference). 2. B: si tertio. 22. A in marg.: Expositio illius: *Mulierem fortem quis inveniet*. 26. A in marg.: Supposicio. B: omne unum. 31. B: quod est dominus.

B¹⁹³⁴ quis inveniet, ubi secundum sanctos doctores concorditer oportet per mulierem fortem intelligere sanctam matrem ecclesiam, quia quamvis sexaginta sint regine et octoginta concubine adolescentularumque s non est numerus (ut dicitur Canticorum VI°, 7), tamen ex omnibus illis constat una columba (ut dicitur ibidem). Quis ergo inveniet dignam coniugem tanto sponso? Et videtur quod nullus hominum nisi ipse, nam in constitutione primi carnalis coniugii primus coniux concurrebat materialiter ad causandum suam coniugem (ut patet Genesis III°): ergo multo magis in illo coniugio celesti oportet coniugem concurrere in causa triplici ad causandum suam coniugem ex natura angelica et humana. Primo ergo opere creacionis secundum raciones exemplares in verbo, secundo vero opere ministracionis secundum raciones seminales in genere humano, et tertio opere recreacionis in Christo facto circulariter ista duo inventa est mulier ista fortis. Nam secundum illam partem lapsa in devium erravit, sicut ovis que periit in vepribus peccatorum, et (ut dicitur Matthei XVIII°, 12) pastor et sponsus dimissis nonaginta novem ovibus in pascuis semper virentibus in celo perditam ovem invenit et humeris suis labore et penalitate debita reportavit. Nec moveat quod beatus Augustinus in tractatu huius cantici dicit quod *hec mulier est * civitas supra montem posita quam difficile est nescire*. Videmus enim modo per fidem secundum quam tamquam lucem secundam illuminat mundum, faciens nos luscios tenebra ignorancie obscuratos videre eam speculariter et obscure, sic quod ignoramus quoad noticiam distinctam partes ecclesie, sicut videns civitatem longinque, confuse et

Verse n.
By the virtuous
woman we
understand the
Church.

Christ has part
in the making
of his spouse,
as Adam of
Eve.

14. A in marg.: Nota de coniugio (superscriptum: matrimonio) Christi et sponsa ecclesie (Below 1934 without mark of reference).

25. Aug. Sermo XXXVII de Prov. cap. XXXI, Opp. tom. V,
pag. 181.

indistincte videt domos eius et alia ornamenta. Nec ¹⁹⁴ B sufficeremus sic cernere, nisi dicta mulier a sponso prius in rationibus exemplaribus et visceribus misericordie sit inventa. Unde post conclusionem propositam supponendo quod ille invenit hanc mulierem qui secundum divinitatem est immensus, a cuius oculis nichil potest esse absconditum et secundum humanitatem ascendit super omnes celos, subditur inventorem illum quoad naturam et quoad tempus respectu patrum veterum esse procul, sicut et mulier illa procul erat localiter a Iudeis, partim in celo secundum angelos et partim in terra secundum gentes pro tempore gracie convertendas, sicut procul erat a Deo per culpam, cum non sit possibile quicquam esse a Deo distancius quam peccatum. Inventa itaque muliere ¹⁵ sorti copulanda in primo coniugio videndum est secundo de suis passionibus, utrum sit apta nubere ² tanto sponso; et respondet litera consequenter quod de *ultimis finibus precium eius*. Quod videtur sic posse intelligi: causa finalis quare ecclesia est valida, ²⁰ ut Christo matrimonialiter coniungatur, sunt predestinaciones suorum membrorum. Nam causa celestis particularis coniugii est opus meritorium viatoris, et causa operis meritorii est gracia infusa, et causa gracie infuse est predestinatio que quasi ultimus finis citra ²⁵ Deum dignificat ecclesiam ad illud coniugium, quia (ut dicitur Johannis I^o, 16), *de eius plenitudine nos omnes accepimus gratiam pro gratia*. Nam ex caritate eterna dedit nobis caritatem subiectivam secundum quam cum opere meritorio simus digni vel (ut habet ³⁰ litera Augustini) *preciosiorem preciosissimis lapidibus que eiuscmodi est*; cum quo verbo innuit eiusmodi

The Church is
fit to espouse
Christ because
of the pre-
destination of
her members,

7. A in marg.: Solus Christus potuit taliem mulierem fortem invenire, que est sua sponsa (Above 194^a without mark of reference).

31. Aug. l. c. cap. III.

B 194 mulierem in mente habere dilectionem usque ad finem; que Canticorum VIII°, 6 *fortis ut mors* dicitur.

C Ex quo sequitur quod mulier habens membra dilectione sic forcia sit sponsa ratione consummate fortitudinis preciosa, quia usque ad finem diligit sponsum suum. Alii autem lapides scilicet caritates horales finaliter excidentes (ut fuit in Donato et aliis prescritis) non sunt tanti precii, ut subiecta sua sposo ecclesie coniungantur; vel tertio intelligitur non contrarie supradictis quod de ultimis finibus celorum et seculorum est premium, unde est dignitas huius sponsae; vel quarto de divinitate ac humanitate in Christo qui sunt ultimi fines circuli intelligibilis est premium huius mulieris, ut patet ex fide, quia sicut verbum 15 creat, ita significat sponsam suam. Et de ipso dicitur Psalmo XVIII°, 7: *A summo celo egressio eius*, et in ultima estate seculi consummata est gratia unionis virtute cuius originatur tota dignitas huius coniugii; I^a Cor. X^o, 11 scribitur: *Nos sumus in quos fines seculorum 20 devenerunt*. Inventa ergo coniuge et inventa eius dignitate ex precio vel valore, cum sponsus sit totum per se significans opus suum non restat quid tardaret illud 3 194 coniugium. Ideo innuitur tertio affi* dacio celestis, dum subditur: *Confidit in ea cor viri sui. Plane*, inquit 25 Augustinus, *confidit et ut confidamus in eum edocuit.*

Prescius predestinacionis proprie confidit qui falli non poterit. Mulier autem cum filiis suis potest in ipsum confidere, eo quod mentiri non poterit nec sponse vel membris suis deficere, sed totus timor 30 huius affidacionis stat in nostra desidia quod per nos non sit premium vel dos huius coniugii consummata.

which makes
her love to the
end.

Verse 11.
The husband's
trust in his
spouse.

5. A in marg.: *Nota de passionibus ecclesie, an posset subere Christo.*
 6. B: ille caritates. 8. g. A A: sponsa ecclesia. B: sposo ecclesia.
 15. B: Eciam de. 18. B: erigitur tota. 19. Nos sumus debeat in
 textu apostoli citato. 22. 23. B: dictum coniugium. 26. B: pre-
 scitus. Aug.: Prescius confidit, falli non potest qui confidit. 30. desidia;
 A: desideria.

Quarto infertur quod uxor tanti domini cuius sunt <sup>194^b D
omnia et ipsa cum eo una persona (ut docetur
Matthei XIX°, 5), erit sicut vitis habundans in lateribus
domus sue, ideo subditur quod *spoliis non indigebit*.
Non, inquit Augustinus, quia non querit spolia, cum 5
diffusa per mundum eius trophea accipit tamquam
sua, quia Sapiencie X^o, 19 scribitur: Iusti tulerunt
spolia impiorum. Et hinc nimirum dicit sponsa,
Psalmo CXVIII^o, 162: Letabor ego super eloquia tua,
sicut qui invenit spolia multa. Et sic ista quadruplex 10
propositio declarat in parte predictum coniugium.</sup>

The office of the
Church.

Quoad secundam partem cantici in qua declaratur
mulieris huius officium primo in generali premittitur
quod sponsa tam grata, tam fida et tam fertiliter
dotata a viro *reddet ei bonum et non malum omnibus 15*
diebus vite sue. Operatur, inquit Augustinus, viro
suo bona eterna continue, quia (ut mihi videtur)
omnes predestinati semper prosunt ecclesie sine
dampnacionis sue demerito vel ecclesie detimento. In
hoc enim differt peccatum predestinati a peccato prescriti 20
quod primum est necessario remissibile et secundum
dampnabile. Primum per accidens prodest ecclesie et
peccanti (ut patet de peccato Petri) et secundum
licet per accidens faciat ad bonum ecclesie, tamen
continue sibi nocet, quia sicut quicquid predesti- 25
natus hic fecerit tendit ad sui salvacionem, sic quic-
quid prescitus hic fecerit tendit ad sui dampnacionem.
Quod autem quidam dicunt peccatum predestinati
dampnabile, equivocatur in nomine *dampnabile* sumpto
large vel proprie. Large dicitur *dampnabile* culandum 1
quod perpetuo dampnaretur, si non foret Christi gratia

1. B: Quarto insert. 2. A A₁: una deest. 5. In codd.: quia
querit. Corr. e textu Aug., ubi sic habetur: Non quia non querit spolia,
ideo non indigebit, sed quia multis abundabit ... 12. A in marg.:
Secunda pars. 13. A A₁:a deest. 17. continue; Aug.: in omni tempore.
20. A in marg.: Differentia inter peccatum prescriti et predestinati.
22. B: Peccatum per accidens. 23. B: et secundum — tamen deest.
29. A A₁: equivocatur — dampnabile deest.

D 2 preservatum, et sic omnis peccator foret dampnabilis.
 194 Sed proprie solum illud dicitur dampnabile ad quod
 est Dei ordinatio, ut dampnetur, et sic nunquam hec
 mulier vel aliquod eius membrum fecit malum damp-
 nabile sponso suo. Et (ut notat Augustinus) hec mulier
 fecit non sibi principaliter, sed sponso bonum quod-
 cunque fecerit tamquam viro et capiti modo quo
 loquitur Apostolus II°, Cor. V^o, 15: *Qui vivit iam
 non sibi vivat, sed ei qui mortuus est pro omnibus
 et resurrexit, sic quod ecclesia et quodlibet eius mem-
 brum quicquid operatum fuerit hoc facit, ut ei placeat
 cui se probavit. Omnes enim alii querunt que sua
 sunt, non que domini Iesu Christi.*

E Et hec est racio (ut dixi superius), quare Christus
 195 non usus est proprietate civili in se nec in suis
 apostolis. Nec moveat quod nemo debet bonum reddere
 huic viro propter hoc quod omnis homo est servus
 sibi utilis, cum fecerit omnia que rector iste pre-
 cepit, ut dicitur Luce XVII°, 10; et Psalmo XV°, 2
 20 dicitur: *Dixi domino: Deus meus es tu, quoniam
 bonorum meorum non eges.* Verum est quod Christus
 in persona propria non eget modo humanitus neque
 divinitus, sed nos egemus ut faciamus omnia nostra
 opera primo sibi, hoc est ad honorem suum et
 25 utilitatem sui corporis in quo eget.

Habita solitudine generali huius matrisfamilias, spe-
 194 cificat secundo opus * suum, cum subditur: *Quesivit
 lanam et linum et operata est consilio manuum suarum.*
 Secundum Augustinum lana est habitus collectus ex
 30 campo scripture ad regulandum vitam laudabilem corpo-
 ralem et linum est habitus ad conversacionem spiritualem
 ducendam. Sic enim in ordine vestimentorum nostrorum
 corporalium interiora sunt linea, sed vestimenta
 exteriora sunt lana. Correspondenter in vestibus
 35 anime que secundum fidem scripture sunt virtutes:

* B: opaia est.

Verse 13
specifies the
work of the
Church, in giv-
ing a law both
for our outward
and inward
life.

*quidquid carne operamur, est a dextra sensibile: quid- 194 E
quid spiritu, in secreto. Oportet ergo hanc feminam cum
sua familia indui ¹⁹⁵ geminum vestimentum. Operari
autem carne et non spiritu quamvis bonum videatur, utile
tamen non est. Operari vero spiritu et non carne pig- 5
rorum est; nam dans clemosinam pro laude hominum
nudam vestem videtur indui, sicut dicens sibi sufficere
in conscientia sua Deum colere, nec quod debet ad
ecclesiam ire vel ceteris christianis actibus sensibilibus
immisceri. Talis, inquit Augustinus, nudam vestem 10
lineam vult habere. Non sic docet hec mulier, sed instituit
simul secundum praxim et theoreticam operari, nam ad
hoc colligere debemus hos habitus, ut consilio manuum
operemur. Virtus enim secundum philosophos est propter
opera, et hinc felicitas consistit in actu vel opere, et 15
melior est virtute. Omnem autem virtutem moralem
oportet prudenciam regulari, et ideo signanter dicitur
quod hec mater *operata est consilio manuum suarum.**

*Verse 14. 3 F
The Church is like a ship.*
Unde ad denotandum varietatem operationum huius matrone subiungit tertio: *Facta est quasi navis in- 20
stitoris de longe portans panem suum.* Notum est ex tractantibus de archa Noe et navicula Petri quomo^d ecclesia similatur navi in qua divicie et diversa mercimonia congerunter habetque intra se mercantes tam vendidores quam etiam institores, et cum per 25 totam habitabilem nostram saltem potestative diffunditur, ymmo per purgatorium atque celos, patet quod de longe portat panem quo pascitur. Navis autem nedum in figura tendit ad similitudinem matrone sed ligna levigata ad imitacionem ligni crucis composita 30 evehunt navigantem in seculo, ne procellis undarum

1. B: carne deest. ibid: ad extra. 4. Aug. l. c. Et sequentia ex illo texto (mutatis aliquot verbis) deprompta sunt. 16. 17. B: moralem et potentiam oportet enim et ideo. 26. B: habitatem. 31. In codd.: evenit.

1. Aug. Quidquid carne operamur, in promptu est: quidquid spiritu, in secreto.

194 et aliis maris periculis submergatur. Mercimonia et
divicie huius navis sunt omnia genera virtutum et
merita quibus bona patrie comparantur; sic pascitur
anima viatrix per effluxum longinquum a triumphante
ecclesia, sed anima purganda recipit panem ab ecclesia
militante. *Divicie*, inquit Augustinus, *in quibus pascitur
et mercatur ecclesia sunt largiflue laudes sponsi, de
quibus Psalmus CXII^o dicitur: A solis ortu usque ad
occasum laudabile nomen domini. Non enim pascitur
nec solicitatur membrum ecclesie nisi in laude domini.*

G 4 Sed quia nec navis dicta nec sui incole debent ab
operibus ociari, ideo quarto subiungitur huius matrone
provida prudencia operando. *De nocte*, inquit, *surrexit
deditque predam domesticis suis et cibaria ancillis
suis.* Nox secundum Augustinum est tempus quo
tortores dyaboli persecuntur christicolas, in qua in-
voluti peccatorum tenebris videntur nocere fidelibus,
sed eis surgentibus ad vitam plus prosperam nocent
194 realiter sibi ipsis.* Unde quia in talibus tribulacioni-
bus claruit et prosecit ecclesia, sicut granum tritu-
racione separatum a palea, ideo signanter dicit sapiens
quod *de nocte surrexit. Aporiamur*, inquit apostolus,
et non defecimus, II^a Corinth. IV°, 8 et Ysaie XXVI°, 9:
Anima mea desideravit te in nocte, et Job XXXVI°, 20:
25 *Ne protrahas noctem ut ascendant populi.* Dedit
autem predam domesticis suis, quando viris evange-
licis domesticis fidei dedit ex vi communionis sanc-
torum populum conversum ad Christum, quem
dyabolus ante captivavit, et dedit cibaria ancillis suis,
30 quando christianis inferioribus esurientibus et sicien-
tibus iusticiam dedit pastum legis domini et potum
in complemento iusticie delectandi. Et sic de matre
nostra verificata est doctrina matrone Anne, Tobie X^o,

Verse 15.
The Church
gives the "prey"
of converted
people, and
distributes "a
portion" of the
law of God.

6. Aug. mutatis verbis. 8. In cod. CXXII.

22. 23. "Aporiamur sed non destituimur." Vulgate.

ubi docta est a parentibus honorare soceros, diligere ¹⁹⁴ G maritum, regere familiam, gubernare domum et se ipsam irreprehensibilem exhibere. Nec moveat quod filii ecclesie sunt ancille, cum vir tocius ecclesie sit eius dominus; quod figuratum est in Sara Genesis ⁵ XVIII°, 12, vocante Abraham *dominum suum* (ut notat beatus Petrus I^a Petri III°, 6). *Non timeat*, inquit Augustinus, *condicionem*, sed speret miseracionem, quia revera si Deo servire sit regnare, ancilla domini est regina. Et hinc vere ac meritorie profitetur Psalmista Psalmo CXV^o, 16: *Ego*, inquit, *servus tuus et filius ancille tue*. Oportet enim membra ecclesie precipue cavere ocium et servire continue, quia aliter non datur eis spirituale cibarium. Unde II^a Thessal. III°, 10 dicit Apostolus: *Qui non laborat non manducet.* ¹⁵

Verse 16.
The field that
she buys is the
Kingdom of
heaven.

Sed quia matrona prudens considerans quod cibaria ⁵ H subditur: *Consideravit agrum et emit illum, de fructu manuum suarum plantavit vineam*. Ager ille secundum Augustinum est regnum celorum in quo sunt ²⁰ fructus semper virentes, ut patet Apoc. ultimo, et Psalmo XLIX°, 11 dicitur: *Pulchritudo agri mecum est*. Illam autem patriam fidelis discursu fidei infuse considerat, et ex fide scripture pro levi tribulacionis momentanea ipsum sperat, et sic illud quod non ²⁵ videtur modo sensibiliter pondus eterne glorie operatur in nobis et voluntariam persecucionis pacienciam propter iusticiam que secundum vocem veritatis Matthei VI° est premium huius agri. Unde quid propter exemplum martirum et iustorum sancte vivencium et ³⁰ quid propter virtutes theologicas infusas desuper mater nostra in spe boni futuri plantavit vineam, hoc est, superiorem cleri ecclesiam que residuum agri letificet? Et hoc merito tocius ecclesie quod est fructus

1. In codd.: socios. 16. A A₁: matrona — ideo deest. 25. B:
sic idem. 29. In codd.: Matth. V. 32. A: boni faci?

H 194^a sue potencie promerendi. Et utinam non propter ocium sive demeritum vinea ista transeat in ortum olerum. Unde quia ager iste in ratione colendi et possidendi requirit laborem sollicitum et ordinatum, 6 ideo sexto subditur de muliere fortis predicta quod accinxit fortitudine lumbos suos et roboravit brachium suum. Nam ancilla apparate serviens tanto sponso nedum stringit carnales concupiscentias zona precepti dominici, sed cuncta opera sua facit ad regulam inter 10 habundanciam et defectum, ne spiritualiter adulteretur cum viro alio, sic quod ad omne opus agendum in 195^b agro dominico * sit parata; et ad ista requiritur fortitudo resistendi et prevalendi cunctis spiritualibus inimicis. Et videtur posse intelligi in predicacione 15 secundum causam per agrum predictum ipsum caput ecclesie, cuius participacione omnes predestinati sunt regnum celorum; qui licet sint secundum naturam sensibiles, racio tamen qua sunt ecclesia et in potentia beatificabiles est insensibilis. Ad reducendum 20 potentiam istam ad actum requiritur labor assiduus, et illud exercitium fortificat potentiam operandi; et ideo signanter dicitur quod roboravit brachium suum, nec est ista exercitacio nimium tediosa.

I 7 Ideo septimo subditur: *Gustavit et vidit quia bona 25 est negotiatio eius; non extinguetur in nocte lucerna eius.* Quibus, inquit Augustinus, est palatum quo gustatur sic indulcoratum terrestribus, ut videatur labore pro beatitudine esse amarum eis, non est celum carum. Rectificat autem gustum anime 30 sciencia bona, que si pungitur peccato amara videntur omnia quibus anima nutritur. Que ergo dulciter

Verse 17.
The Church
requires
strength to
contend with
spiritual
enemies.

Verse 18.
The taste is
purified by a
good con-
science.

2. B: vinea est. 10. B: super habundanciam. Ex sequentia in sermone XXXVII Augustini de Proverb. cap. XXXI metatis aliquot verbis invenies. 15. Codd.: per dictum. 19. B: verificabiles. 30. A A₂: pungit.

5. Cf. Aug. l. c. pag. 185.

delectatur in domino, non solum exponit exercicio^{195*} I laudis divine sua omnia sed se ipsam; talis enim interim gustat in actibus quam suavis est dominus, quousque infima dulcedo timentibus Deum abscondita sit illapsa. Nec potest obici quod hec mulier non⁵ vedit quomodo operandum sit propter noctis tenebras in qua viat, quia lucerna ardebit continue, dum semper habet oculum et affectionem, sperando in domino, verbo domini consolacionem scripture et continuacionem beneficencie tamquam oleum continue¹⁰ largiente, et ex ista luce cum oleo devocationis exhilarata.

Verse 19
tells of the
Church's
sedulous
industry.

Unde octavo subiungitur: *Manum suam misit ad s⁸ K forcia et digit⁹ eius apprehenderunt fusum;* ubi ista bona matrona lanifica per manum et digitum specificat expressius quam supra applicacionem potencie et¹⁵ prudencie ad sedule operandum. Nam manus et digit¹⁰ sunt propiores quam brachium actui operandi; et potest opus huius femine dici forte, quia collectim procedit ex viribus universalis ecclesie resistente toto corpore dyaboli cum eius omnibus instrumentis. Sed²⁰ quantum ad sensum habendum de fuso dicit magnus doctor Augustinus quod non tacebit caritati nostre quod magister suus inspirando donaverit. Primo ergo¹ supponit quod christianus scit bene quid fecerit in preteritum, sed ignorat quid aut qualiter faciet in⁵ futurum. Secundo supponitur quod *pius christianus² de futuro opere bono timet, de preterito gaudet, et ut perseveret in bonis operibus caute vigilat, ne forte negligens futurorum perdat preteritum, et sic habet firmam conscientiam de facto et non de fiendo.* Tercio³ supponit quod in arte nendi lanifici involutum in colo nondum artificiatum est in forma filii, sed ab illo ad fusum trahitur, non econtra.

2. In codd.: se ipsam. 7. B: inde qua viat. 10. A A₁: oleum deest. 12. In codd.: Ut octavo. A: Litera K in loco infer.
23. A in marg.: Triplex suppositio. 24. B: supponit quod pius fecerit.

L. 9 Ex istis elicetur quod sancta mater ecclesia dum
 195^a subtili operacione apprehendit opus suum preteritum
 ad sensum scripture, apprehendit digitis suis fusum, quia
 rem anteriorem posteriorat, ut contingit de nentibus;
 5 est tamen conneccio, quia in opere preterito debent
 firmari brachia, debet securari conscientia et fundari spes
 195^b ad futura premia * capienda: *Quidquid, inquit, operaris*
tota firmitas animi sit ad fusum, quia quod pendet in
colo ad fusum trahicitur, non econtra. Et secundum
 10 istam lectionem non sollicitaret fidelis nec aspiraret ad
 grandem statum seculi in futurum, sed instanter trahiceret
 opus meritorium in preteritum, confidens quod ut sic
 erit humilior ad futurum. Et istam sollicitudinem ad
 colum prohibet sponsus Matthei VI° capitulo. Jactemus
 15 ergo thesaurum meriti in memoriam sponsi nostri
 qui pendens in cruce noluit memoriam passionis in
 preteritum intranslate relinquere, quamvis Judei false
 dixerint: *Si rex Israel est, descendat nunc de cruce*
et credimus ei Matthei XXVII°, 40.

20 Et hinc conclusio sequitur pertinenter: *Manum*
suam aperuit inopi et palmas suas extendit ad pau-
perem. Nam dicens beneficencie et communionis non
 oblivisci ex propositione septima et sciens quod solum
 firma spes premii est de perfecta operacione plene
 25 preterita ex propositione proxima dat operam pro
 ulteriori elemosina facienda. *Sperans,* inquit Augu-
 stinus, *in domino sibi dicit: Da domine, quia dedi,*
dimitte, quia dimisi, fac mecum misericordiam, quia
feci. Nam Jacobi II^a, 12 scribitur: *Iudicium sine*
 30 *misericordia illi qui non fecit misericordiam.* *Habens,*
 inquit, *plenum sacellum apotecam vel orreum nendo*
salubriter a colo transferat ad fusum. Et multo
 magis operandum est instanter opus misericordie
 spirituale et notum ex textu quomodo ecclesia egenciori

Verse 20.
 Her readiness
 to help those
 in need.

1. A: Litera L doceat.
 Conclusio. 3. B: Nota.

18. B: dixerunt.

20. A: in marg.

dat largius de eo quod indiget sed potestatem defensionis exercet in paupere.

Verse 21.
She is not
afraid of per-
secution.

Ex istis decimo sequitur quod vir talis matrone 10 M non timebit domui sue a frigoribus nivis: omnes enim domestici eius vestiti sunt duplicibus. Quomodo, 5 inquit Augustinus, timeret dominus de suis domesticis qui sunt membra talis matrone, cum Romanorum VIII°, 30 scribitur: Quos predestinavit ipsos vocavit et quos vocavit ipsos et iustificavit et quos iustificavit ipsos et glorificavit. Igitur nec Christus nec ecclesia 10 timebit membris suis ex persecuzione nivea in qua refrigescit caritas multorum (ut dicitur Matthei XXIV°, 12), cum omnes de domo ecclesie vestiti sunt duplicibus. Hoc vestimentum est preciosissimum, cum sit realiter ipse sponsus. Unde ad Galatos III°, 27 dicitur: Omnes 15 qui in Christo baptizati estis Christum induistis. Illi ergo qui et predestinantur et virtuose superaddite operantur, digne laudantes Christum divinitus atque humanitus, sunt vestiti duplicibus. Heretici autem presciti qui baptizati sunt, habentes temporaneam 20 gratiam baptismalem, et post nude confitentur in Christo unam simplicem naturam (ut puta, solum divinitatem vel solum humanitatem, ut Fotiniani et Manichei) vestiti sunt tamquam servi ecclesie simplici vestimento, ne fingant se velle perseverare finaliter, 25 si habuerint vestimentum. Sed mali secundum Augustinum vestiti sunt tantum forma sacramenti, boni vero opere et imitacione finali.

Verse 22.
She is
splendidly
clothed, having
put on Christ.

Unde pro declaracione ulteriori huius secte ecclesie undecimo subditur *: Stragulatam vestem fecit sibi, 195° 11 byssus et purpura vestimentum eius. Non, inquit Augustinus, decebat matronam tanti viri nudam incedere vel pannosam, sed ornatam undique preciosior. Cum enim membra que Christus induit ex clero et

3. B: decimo deest. 23. A: Petrasani. 32. A A: decebat deest.
34. A: mebra.

M 19° laicis tamquam vestimento qualificato varie sint contexta et matrona ista vestimentum hoc variam in se contexuit, patet quod stragulatam vestem fecit sibi, et cum de utroque membro sint alii virginitate candidi sicut 5 byssus, alii autem vernantes martirio tamquam purpura, Christus autem amictus sit utroque istorum luminum sicut vestimento, patet quod ipsa induens Christum habet byssum et purpuram vestimenta, sicut et habet de candida anima Christi et eius natura 10 corporea rubricata.

12 Ex istis sequitur duodecimo quod *nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terre*; oportet enim tam ex parte bonorum quam malorum quod iste cursus finem habeat, et per consequens, oportet 15 (ut dicitur Isaie III°, 14) quod *vir veniat ad iudicium cum senioribus populi sui*. Unde et Matthei XXV°, 31 dicitur: *Cum venerit filius hominis in maiestate sua et omnes angeli eius cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis sue et congregabuntur ante eum 20 omnes gentes*. Locus autem iudicii potest propter patenciam et introitum in civitatem duplum dici porte. Tunc patebit Christi nobilitas primo in forma duplice quoad se ipsum, secundo in totali sua ecclesia sine macula vel ruga quoad suam familiam, et 25 tertio in expulsione servi dampnabilis in honesti, quia eius nobilitas non sinit cohabitacorem malefici talis perpetuam nec tantam iniuriam impunitam. Sed cognoscamus quod dictus paterfamilias posuit excresciam de corpore sue coniugis in cuiuslibet hominis 13 libera potestate. Ideo terciodecimo subinseritur: *Syndonem fecit et vendidit et cingulum tradidit Chananeo*. Syndonem intelligo doctrinam evangelicam qua tamquam lineo vestimento purissimo et subtilissimo animus induatur. Vendidit autem spirituali vendicione,

Verse 23.
Christ will sit
in the gate at
the day of
judgment.

Verse 24.
The linen
garment is
evangelical
teaching.

1. A A₁: sunt. 4. A A₁: sunt. 6. B: amicus. 12. B: quando dederit. 28. 29. excresciam. A: excrescere; B: existentibus. 34. B: autem — ad deset.

cum Luce XIX°, 23 dicitur: *Huius coniugis pecuniam 195° M suam dedit ad usuram*, et sic vendicio ista est satis gratuita, de qua dicitur Isaie LV°, 1: *Venite et emite absque argento et absque ulla commutacione vinum et lac.* In usura autem spirituali gratis premium est 5 datum et donans querit fructum, et sic super excresciam, ut compoisseat ad utilitatem datarii et honorem sui, ymmo (ut recitat Augustinus) cum evangelizans habeat temporalem mercedem pro sua evangelizacione, videtur quod sit racio dati mutui et 10 accepti. Nam I Corinth. IX°, 11 dicit apostolus: *Si nos vobis spiritualia seminavimus, non est magnum si carnalia vestra metamus.* Sed non est contractus civilis, cum evangelizans principaliter querit salutem populi et non sua, ideo debentur stipendia evangeli- 15 zantibus non pro commutacione civiliter possessorum. Oportet ergo quod recipientes hanc syndonem dent se ipsos, quia melius est ut pro frumento spirituali vendamus nos in servos perpetuos Joseph nostro quam pro fame spirituali sub dyabolo pere- 20 amus; cum enim das te carni, mundo * sive dyabolo, 195° tantum premium das pro voluptate transitoria et peccato quantum dares pro beatitudine et pro Deo. Ideo cum istis attento tedio patet quod in dampnatis est stulta mercacio. 25

She gives the
girdle in
preaching to
the heathen.

Cingulum autem tradidit, quando precepta evangelica N gentibus predicavit; nam Cananei erant infideles ad literam et alienigene Israel et postquam sponsus dixit suis apostolis: *Ite, docete omnes gentes*, Luce ultimo, dicit apostolus Ephesiorum II°, 19: *Iam non estis 30 hospites et advene, sed estis cives sanctorum et domestici Dei*, quod prefiguravit mulier Cananea de

20. 21. B: pereamus — tantum deest. 23. A A₁: et deest. 30. B: Iam non et advene sed; A A₂: et advene deest.

1. Verba Lucae: Et quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, ut ego veniens cum usuris utique exegisset illam?

N° 19³⁴ finibus suis egressa Matthei XV°. Nam ex predicacione fidei gentibus exeuntes de gentilitatis errore accincti sunt ad precepta domini adimplenda. Et quia hoc 14 redundant ad profectum ecclesie, ideo decimo quarto 5 subinfertur: *Fortitudo et decor indumentum eius, et ridebit in die novissimo.* Nam ex insercione gentilium induit ecclesia copiosius dominum Jesum Christum. Fortitudo secundum Augustinum signat constanciam passionis sanguineę et decor florem castitatis virgineę 10 iuxta dictum superius: *Bissus et purpura indumentum eius.* Nam hec due virtutes invaluerunt ultra Judeam in ecclesia gencium conversarum, et exhique nimirum habebit hec matrona iubileum in die iudicij; nec miremur quid scriptura tam crebro precipit nos in- 15 duere Isaac nostrum, quia notum est quod indumenta anime sunt virtutes, Christus autem Dei virtus et Dei sapiencia et forma exemplaris extrinseca efficiens et finis sine cuius illapsi informacione non est creatura aliqua virtuosa. Habitus autem qui sunt qualitates 20 et forme intrinsece non sunt nisi consuetudines et promptitudines ad agendum. Unde Christus illapsus membro suo tamquam sibi accidente dicitur et ipsum induere et contexens virtutibus sapiencia perornare.

O 15 Unde sequitur decimo quinto: *Os suum aperuit 25 sapiencie et lex clemencie in lingua eius.* Virtus enim que est sapiencia patris illapsa ecclesie fecit eam ebullire sapiencia tam secundum actus quam habitus virtutis que sunt eius vestigia, et in lingua eius ordinate ponitur lex laudandi in suo ordine domini et quod- 30 libet opus suum. *Prestet nobis,* inquit Augustinus, *in illa constitutis, ipsam laudantibus, illi coherentibus,* cum illa et in illa tamquam matre gloriam suam expectantibus, ut et nos in timore aperiamus os nostrum attente et caute et sollicite. Nam I^o. Corinth. 35 II°, 3 scribit Apostolus: *Cum timore et tremore multo*

Verse 25.
She gains in
glory by the
grafting in of
the Gentiles.

Verse 26.
The Church
is full of the
wisdom of the
Father,

13. Codd.: iubilium. 19. In codd.: que sunt. 34. B: accincte et can*to*.

*fui apud vos. Et sequitur: Os nostrum patet ad 195^a O
vos o Corinthi. Ordinem, inquit, posuit lingue sue,
laudans creatorem et quamlibet creaturam in suo
ordine, vel pulcrius hoc ordine quo homo amat
quidlibet non ut aliud sed vere in ordine bonitatis;
quo Deus ipsum posuit. Tunc enim vere ipsum diligit
ut se ipsum; unde signanter mater nostra Canticorum
II°, 4 de sponso testatur: *Ordinavit*, inquit, *in me
caritatem*. Sed quia ad illud requiritur noticia philo-
sophica qua ordines bonitatum rerum secundum 10
sapienciam cognoscuntur, ideo sexto decimo et ultimo 18
ita subdit: *Consideravit semitas domus sue et panem
ociosum non comedit*. Qui enim vigilanter considerat
viam per quam sanctam matrem ecclesiam oportet
in Deum ascendere, contemplando ipsum ordinate in 15
suis effectibus, ocio culpabili non vacabit, cum oportet
eum studiose vigilare ad fores sapiencie increare. Et
in istis sedecim stat officium matris nostre.*

3. Praise of the
matron.

Verse 28.
Her praise is
attested by all
the elect and
by Christ.

Quoad terciam partem Cantici * qua declamatur huius 196^a P
matrone preconium, primo sic subditur: *Surrexerunt 20
filii eius et beatissimam predicaverunt et vir eius
laudavit eam*. Testimonium infallibile laudis huius 1
domine capitur ascendendo a testibus expertis qui
surrexerunt a miseriis huius vie usque ad testimonium
viri sui. Ipse enim est veritas increata, Johannis XIV°; 25
multi enim surrexerunt a purgatorio et a limbo qui
communicarunt nobis noticiam de beatitudine et gloria
ecclesie triumphantis, et veritas testatur in facto sue
transfiguracionis et in verbis sue predicationis laudem
sponte Matthei XXV, 34: *Venite benedicti patris mei, 30
percipite paratum vobis regnum; et sequitur verbum
laudis: Esurivi enim et dedistis mihi manducare;*

1. Codd.: apud vos.   13. Recte: octosa.   17. A: ad fortis.
19. A in marg.: Tercia pars.   31. percipite; in textu Matthaei: possideta.

2. II. Cor. VI, 11.

P 196^a et modo, inquit Augustinus, in paupertate vivimus et cum morimur in paupertate dormimus, sed surgemus et vere ditabimur. Unde quia pars beatitudinis est & verorum bonorum possessio, ideo secundo subditur 5 in preconium huius matris: *Multe filie congregaverunt divicias, tu supergressa es universas.* Nam omnia temporalia transeunt et decipiunt quoscunque qui ea preponderanter diligunt. Ideo Matthei VI°, 19 dicitur: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi erugo 10 et tinea demolitum et ubi fures effodiunt et furantur, sed thesaurizate vobis thesauros in celo;* et sequitur: *Ubi est enim thesaurus tuus, ibi et cor tuum.* Filie autem vocantur secundum Augustinum heretici presciti, ut finaliter ab ecclesia dividantur. Inter has filias 15 splendet ecclesia sicut lilyum inter spinas: *Tales, inquit, spine habent florem sine fructu;* nam existentes ad tempus in ecclesia percipiunt fallaciter fidem et ecclesiastica sacramenta, eo quod eis deficit caritas consummata.

Q Unde quia tales persepe habundant mundana gloria 3 et fama seculi propter eius divicias, ideo tertio subditur:

Fallax gracia et vana pulchritudo: mulier timens dominum ipsa laudabitur. Nam gracia laudis humane, 25 ista sit fallax gracia, quia abducit a sponso, qui est plenus gracie et veritatis. Vana eciam est pulchritudo quecunque sensibilia, cum non sit pulchritudo nisi propter proportionalem numerum insensibilem increatum, in quo est primo per se et proprie pulchritudo (ut patet cap. *Multe*). 30 Ideo signanter dicitur vanitas talis pulchritudo sensibilis et potissime temporalis. Unde rectus et per se ordo iniciandi materiam vere laudis est timor domini; ex hoc

Verse 29.
The many
daughters are
the foretowners
who are out-
wardly mem-
bers of the
Church.

Verse 30.
Outward graces
is of no avail.

1. B: eciam modo. 2. In codd.: dormivimus; corredi a textu Aug. 6. A: universa. 26. B: Una eciam. 30. In codd.: ut patet 6. Multe.

1. Aug. I. c. pag. 191. 29. Decr. sec. para, causa I, q. I, cap. XXXVIII.

enim quod caste filialiter timetur sponsus, operatur¹⁹⁶ Q
mulier predicta totum bonum narratum secundum
dictum ordinem sponso suo, et certum est quod talis
bona operacio non potest finaliter a laude deficere.

Unde quia talem vitam laboriosam imperfectam⁵
oportet habere finaliter complementum, ideo quarto⁴
et ultimo sic insertur: *Date ei de fructu manuum
suarum: et laudent eam in portis opera sua.* Quia
nunquam in cursu vie in qua oportuit matrem nostram
de nocte consurgere, pannum texere, egentes pascere¹⁰
et cetera opera misericordie secundum vitam activam
perficere, non potest esse talis successiva continuacio
in eternum, ideo precipit sponsus pro die finalis
iudicii ut filii ecclesie reciproce dent sibi in quiete^{*} per.¹⁹⁶
petua de fructu operum; quod est premium beatificum¹⁵
meritorum. Nam Luce VI°, 38 scribitur: *Mensuram
bonam et confectam et coagitatam et supereffluentem
dabunt in sinum vestrum.* Beati enim dant beatitu-¹
dinem essencialem in via iniciative ex vi communionis
reciproce promerendo, et dant beatitudinem accidentalem²
in patria obiective de sua gloria reciproce congau-
dendo, et sic finaliter laus erit unicuique a Deo
secundum numerum meritorum; proporcionaliter enim²
ut predestinatus ex maiori gratia plus proficit ecclesie,
habebit in portis nedum in die iudicii sed toti mundo²⁵
perpetuo patulo gloriam ampliorem. Sicut enim opera
dampnatorum erunt in die iudicii et post patulo toti
mundo ad sui confusionem, sic opera beatorum erunt
perpetuo mundo patencia ad sui glorificacionem. Et
patet in parte sententia huius Cantici continentis³⁰
duas propositiones secundum numerum literarum
alphabeti ebraici, cuius primus binarius hic in quatuor
est divisus. Inter alia interlocutoria aspersi quod in
preceptis neutris christiane fidei legimus tale.

2. secundum. In codd. sensum. 16. B in marg.: Nota quod beati
(in cod.: bene) dant duplē beatitudinem. 23. Codd.: meritorum.
33. A A; Inter alia — legimus tale deest. 34. B: legimus.

CAP. XXI.

A 196^b Fortuna non tantum arridet mihi ut valeam facere aliquod argumentum quod visum est in oculis doctoris valere in materia de rectificacione elemosine occupate 5 a clero per dominos temporales, sed breviter quodcunque argumentum quod feceram dicit generaliter deficere tam in materia quam in forma. Sed revera sic dicere non est solvere, quia sic pica posset solvere quilibet argumenta. Quesivi autem si rex Anglie potest 10 auferre licite atque legitime temporalia a clero suo legio delinquente, et dimissa forma illius questionis recorditer insoluta, convertit more matrone respondentis querenti *quantum distat Lincolnia quod sacram* culum plenum prunis. Rex (inquit) non potest auferre 15 simpliciter aliqua temporalia a clero suo legio delinquente, et quia sensus quem habet de signo isto simpliciter est multis incognitus, ideo specificat eius sensum. Solum (inquit) aufert simpliciter qui auctoritate propria aufert; et quia oportet dicere quod rex habet 20 auctoritatem propriam ad hoc datam sibi a Romano pontifice vel a Deo, ideo oportet ipsum dicere quod solum ille auctoritate propria facit qui non capit illam ab alio. Auctoritas enim que subiectatur appropriate in rege est auctoritas propria, quia aliter nihil 25 sufficeret facere auctoritate propria. Sic (inquit) ille aufert simpliciter bona ab ecclesia qui aufert ab ea omnia bona sua. Rogo videamus primo quam remote 30 dimittitur questio insoluta et videamus secundo quam infundabiliter et extranea singitur signacio huic signo simpliciter. Nam iuxta hunc sensum nichil potest facere quicquam simpliciter nisi Deus, sed solum secundum quid. Sed cum non sequitur: Creatura facit opus, solum secundum quid, ergo facit illud, sed

My opponent
says all my
arguments fall
in matter and
form, but he
will not meet
them.

He says that
the King
cannot "simply"
take away
goods from a
delinquent
clergy; and by
"simply" he
means:

a) the authority
must be
original;

b) the taking
must be
complete.

a) According
to this only
God can do
anything
simply,

14. B: plenam pravis. 21. A in marg.: De abiectione temporalium.
21. B: tens oportet. 26. A A₁: qui auferret. 31. 32. A A₂: sed
bonum secundum.

sequitur evidenter oppositum propter fallaciam secun- 196^a A
 and no one can have made gifts to the Church.
 dum quid, et simpliciter videtur quod non est possibile creaturam facere quicquam bonum vel malum,
 et per consequens, nullus dominus temporalis dedit ecclesie dominium temporale, et per idem non habet 5
 quodvis dominium, quia solum daretur sibi, ut haberet illud secundum quid. Nec valet fingere quod iste terminus simpliciter habet sensum predictum, ubi doctor limitaverit, et alibi habet sensum aliud, quia non valeret significacio huismodi solum fundabilis ex tali * auctore. 196^b

B) Godt took Christ from the disciples, but not altogether.

Item, iuxta fidem scripture ante ascensionem fuit 2 B
 verum quod auferetur ab apostolis Christus qui est sponsus ecclesie (ut patet Marci II°, 20); ex quo oportet consequenter concedere quod Deus pater abstulit simpliciter ab apostolis Christum suum, quia auctoritate propria. Quod videtur nimis extraneum, cum solum ad tempus abstulit eis Christum et solum secundum humanitatem vel partes eius, cum mansit cum apostolis perpetuo non ablatus secundum divinitatem que est tota personalitas sua; ideo secundum 20 modos loquendi philosophorum talis foret ablacio secundum quid, licet fuit vera ablacio. Item, iuxta, 3
 Even God can istam descripcionem nec homo nec Deus posset auferre
 take nothing from man since simpliciter aliquod bonum ab homine; homo non,
 he must take everything and destroy man.

6. B: vel haberet. 9. 10. B: valeret signacio. 10. A: ex tali ex auctore; A: ex tali exactore. 11. A in marg.: De ablacione temporalium (Below 196^a without mark of reference). 16. A in marg.: De illa dictione simpliciter quomodo debet intelligi (Above 196^a without mark of reference). 19. 20. B: secundum deitatem.

B 196^a vel alia creatura; et revera fingere talem significacionem infundabilem ad cecandum regem et regnum quod non possunt quicquam auferre a subditis, foret nimis supina stulticia, nam ignorancia est percepta. Sic enim Rulers may take away
5 dicerent domini quod non auferunt simpliciter sed secundum quid, proporcionaliter ut dederunt, nec foret alicubi periculum, quia illa bona non fuerunt sua sed solum secundum quid. Melius ergo fuissest descripsisse veritatem catholicam et defensionem per-
10 tinacem, ut declararetur si poterit quod non verificatur de rege et regno descripcio predicta de heresi, sed ad tedium scole fugitur per ambages. Melius tamen foret studere logicam et dicere quomodo debet in-
15 telligi iste articulus fidei catholice *ecclesiam sanctam catholicam*, tunc enim non dicerentur tot sentencie heretice et sibi ipsis contrarie, ut puta, quod ecclesia que ante mortem Christi fuit synagoga cepit post mortem Christi. Ista enim non est logica huius mundi
20 quod ante mortem Christi non fuit ecclesia et sic de multis aliis erroribus. O quam gloria foret conclusio indeed we may come to the logical conclusion,
quod nemo potest quicquam auferre a clerico nisi iuste, nemo enim potest quicquam auferre a clerico nisi auferat illud simpliciter, sed nemo potest quidquam auferre simpliciter nisi iuste, ergo conclusio. Si enim quis
25 aufert aliquid auctoritate propria, cum nemo potest habere auctoritatem ad peccandum, sequitur quod nemo potest auferre quidquam auctoritate propria nisi iuste.
C Sed ulterius multiplicando inconvenientia dicitur quod clericus sciens patronum suum esse dampnatum
30 debet orare pro eo, ut mitiget eius penam, et allegantur ad hoc dicta doctorum Prepositivi, Altissidorensis,

from the clergy is right.

My opponent says that a priest may pray for a patron whom he knows to be damned.

1. B: signacionem. 24. A A: quis deest. 31. In codd.: prepositivi Altissidorensis.

31. Praepositivus, natione Lombardus, cancellarius universitatis Parisiensis anno 1207. cf. Fabricii Biblioth. med. et inf. aetatis VI, 315. Altissidorensis, cognomen nonnullorum decretistarum et theologorum. cf. Franklin Dictionnaire l. c. p. 51.

Hostiensis in Summa, et specialiter doctoris Bonaven-^{196^a} ture super IV° Sentenciarum, et ita (ut prius dogmatizatum est) quod privilegia et possessiones ecclesie debent in casu defendi per mendacia, ita modo dicitur

This would be quod debet eorum possessio continuari per suffragia dyabolica. Constat quidem ex fide evangelii quod

Iudas est dyabolus, et per idem quilibet perpetuo dampnatus. Sicut ergo suffragia specialiter facta pro mortuis sunt suffragia mortuorum, sic suffragia facta specialiter pro dyabolis sunt suffragia dyabolorum. Unde ^{*196^a} percipiatis quomodo mendax allegacio induxit ad interpellandum pro dyabolo dampnato speciali suffragio.

He alleges the authority of Bonaventura, who is against him. Rogo notetis quomodo allegatur doctor Bonaventura super IV° Sentenciarum procurasse effectualiter pro hac parte; scribit enim super distinctionem XLVI^{am} libri quarti sub hac forma: *Videtur, inquit, quod per suffragia aliqua mitigacio fiat dampnatis* et faciendo quinque raciones pro parte illa recitat tres responsiones quas reprobat. Prima dicit a quod *suffragia ecclesie prosunt dampnatis, non tamen omnibus, quia non valde malis*, et istam dicit fuisse magistri Prepositivi. Sed ista dimissio pene est solum ad tempus (ut quidam dicunt quod omni die Pasche habent omnes dampnati remissionem pene).

Secundi dicunt quod *fit remissio simpliciter non secundum proporcionem arismetricam sed geometricalam* (ut dicitur de indulgiis), ita quod non quilibet operacio eque meritoria eque diminuit de pena eterna, sed quilibet operacio ecclesie eque meritoria diminuit proporcionaliter de pena quam invenit, ut si meritum ecclesie, ut quatuor diminuit centesimam partem

^{11.} A in marg.: Suffragia pro mortuis si et quomodo prosunt (Above 196^a without mark of reference).   ^{13.} B: Beneventura.   ^{16.} A in marg.: Quadruplex opinio.   ^{21.} In Codd: istum.

^{16.} Verba Bonaventurae; cf. Bonaventura, Liber IV Sentenciarum, dist. XLVI, Art. I, q. I (Opp. [Ed. Venet. 1754] IV, 1019, 1020).

D 196^a qualitativam pene, tunc quodcunque meritum domini diminuit proporcionaliter centesimam partem pene quam invenit, et ita superest semper dicitibus occasio impetrandi indulgencias, tam pro vivis quam mortuis, tam existentibus in purgatorio quam dampnatis. Tercia opinio dicit quod *suffragia ecclesie non prosunt dampnatis vel ad liberacionem totalis pene nec ad ablacionem partis pene diminuendo vel mitigando, puniens ne tantum puniatur, sed fortificando punitum a ut melius et tollerabilius sustineat.* Sed reprobatis hiis tribus opinionibus sequitur doctoris sentencia in hec verba: *Ideo, inquit, est aliorum opinio communior et verior quod suffragia dampnatis non prosunt, nec ecclesia intendit orare pro eis.* Et si sophista instet 15 quod quelibet istarum opinionum est tunc vera, patet quod doctor intelligit quod quelibet aliarum est vera secundum partem, vel negative non est vera. Ista vero eis contradictoria est vera totaliter. Et consequenter respondeat ad quinque argumenta facta in 10 oppositum: Primum est ex dicto beati Augustini, Enchiridion CX^o, dicentis quod *quibus mortuis prosunt suffragia ecclesie vel prosunt ut plena fiat remissio vel ut tolleracior fiat eis dampnacio.* Ex quo videtur quod pena dampnati poterit mitigari. 25 Dicendum, inquit, quod non intelligitur de dampnacione facta in inferno, ubi nulla est redempcio, sed in purgatorio, ubi duplicitate illis prosunt: vel statim liberando, ut eos qui parum habent de cremabili vel mitigando quoad eos qui gravius peccaverunt. Et 30 eadem responsionem tenet sanctus Thomas super

8. A A₄: diminuenda vel mitiganda.
25. A in marg.: Responsio.

21. In codd.: Ench. CXIL

28. A: ut eis. A in marg.: Dampnacio

caput dupl. 21. Aug. Enchir. cap. CX. Opp. tom. VI, pag. 238. Cf. Bonaventura l. c. Opp. IV, 1019. 25. Bonaventura l. c. Opp. IV, pag. 1031.

Damnation is used in two senses and may be only to pain in purgatory.

IV°, distinccione XLVI°, questione prima. *Dampnacio*, 1 D inquit, *quandoque large accipitur pro deputacione ad penam quancunque, ut Luce XXIII°, 40 dicit beatus: Latro, tu in eadem dampnacione es; quandoque vero & accipitur stricte pro deputacione ad penam perpetuam, 5 ut Matthei XXV°, 46: Ibunt hii in supplicium eternum; et ista significacio est famosior. Et istam responsionem tenet Ostiensis in Summa sua, libro quinto, De Penitenciis et Remissionibus, secundum quod anime defunctorum, et exponitur dictum Augustini, XIII°, 10 q. II° *Tempus*. Glossa autem que dicit quod papa dispensat contra Deum male exponit contrarie Hostiensi.*

Argument from a saying of Augustine's; Secundo arguit doctor ex alio dicto * beati Augustini dicentis de pena Arrii quod non est determinata, 197° quia augetur secundum quod peccatores suo errore multiplicantur, sed Deus pronior est ad misereandum quam ad puniendum. Ergo si in statu dampnacionis potest eorum pena augeri, potest et minui. *Dicendum*, inquit, *quod non est simile, quia remissio debet fundari in fundamento caritatis, sed Arrius continue habet malam voluntatem sed non caritatem*. Tercio arguit sic: Impossibile est multorum preces non exaudiri, sed ecclesia orat pro omnibus fidelibus qui moriuntur; de quibus constat multos dampnari. Ergo si ecclesia non frustra orat, oportet omnes fideles salvari. 25 *Dicendum*, inquit, *quod si constaret ecclesie aliquem esse dampnatum, non oraret pro eo*. Et quantum ad formam ac materiam ulteriorem istius argumenti patet inferius. Quarto arguit doctor sic: *Plus placet Deo pena quam quis sustinet voluntarius quam alia* 30

*from the Church's
praying for all
the departed.*

7. B: ista significatio. 18. A in marg.: Responsio. Arguments quod omnes salvabuntur et soluciones (Above 197° without mark of reference). 26. A in marg.: Responsio. 30. A: quis tinet.

1. Thomae in IV. librum Sentenciarum dist. XLVI, q. II. Opp. tom. X (Edit. Parisi. 1660), pag. 707. 10. Decr. sec. pars, causa XIII, q. II, cap. XXIII. 18. 26. Bonaventura l. c. pag. 1021.

197^a quam quis sustinet invitus, sed dampnatus penam sustinet invitus. Sed vir iustus in casu penam sustinet voluntarius pro dampnato, ergo vir iustus superstes plus solvit Deo pro dampnato voluntarie paciendo, quam dampnatus sufficeret solvere pro se ipso. Ergo si Dei iusticie satisfactum est pro eo quod minus placet, Dei misericordia acquiretur pro eo quod magis placet. Dicendum, inquit, quod verum est, cum Deus remunerat virum iustum qui pie et condiciona-
liter orat pro defuncto dampnato. Sed (ut dicam posterius) talis orat realiter pro se ipso et solum pro capacibus. Ideo dicit doctor, eo quod pena voluntaria non potest assumi nec acceptari pro eo qui non habet caritatem. Quinto arguit doctor sic: *Talis iustus punit se meritorie pro dampnato, ergo Deus acceptat hanc penam pro illo.* Sed Deus non bis punit in id ipsum, ergo oportet quod dampnatus habeat mitigationem pene. Patet ex significacione proximi argumenti quod iustus punit se pro merito suo atque ecclesie et non pro salvacione talis dampnati.

4. Voluntary statement is better than involuntary; the suffrages of the pious stone more than the pains of hell.

5. God accepts the statement.

Answer:
The profit is to the Church, not to the damned.

Sed ulterius querit doctor utrum fiat mitigatione pene dampnatorum ex pietate misericordie divine. Et arguit primo quod sic per illud Psalmi LXXVI, 10: *Numquid obliviscetur misereri Deus aut continebit in ira sua misericordias suas?* Secundo per hoc quod peccans mortaliter offendit Deum a quo est omne bonum, ergo meretur amittere omne bonum; cum ergo Deus non adnichilat eum, videtur quod Deus misericorditer punit eum. Tercio per hoc quod, eo ipso quo quis peccat offendit in ordinem, et per consequens meretur statim ordinari ad penam, cum ergo Deus expectat eius conversionem et non statim

The doctor argues that God's mercy extends to the damned.

1. A: quis tinet. 8. A in marg.: Responsio. 18. B: signa-
clone. 19. A in marg.: Responsio. 21. A in marg.: Questio bona.

8. Bonaventura l. c. pag. 1021. 21. Bonaventura l. c.
25. Et sequentia ibidem in secunda questione (pagg. 1021, 1022)
mutatis aliquot verbis invenies.

dampnat eum, videtur quod pietas Dei se extendit ^{197*} F ad dampnabilem. Quarto per hoc quod peccans ⁴ offendit in infinitum bonum, ergo meretur infinitam penam, quam cum Deus non infligit, sequitur quod Deus misericorditer punit quemlibet peccatorem. Sed 5 doctor respondet concedendo consequens: *Dicendum*, ¹ inquit, *quod mitigacio pene dampnatorum dupliciter potest intelligi, aut quantum ad taxacionem et inflictionem pene; et sic indubie est pene mitigacio in inferno, quia illa mitigacio non est nisi mitis et misericors perpetue pene deputacio. Sed secundo modo* ² *potest intelligi mitigacio post pene taxacionem et inflictionem, et hoc modo nulla cadit mitigacio a divina misericordia.* Et rogo scolam * hic vigilanter attendere ^{197*} si non sit dictum mendacium adducendo testimonium ¹⁵ huius doctoris in aliquo, cum tam manifeste contrariatur dicenti quod ecclesia debet orare pro dampnatis in inferno, ut pena eorum fiat remissior. Unde sanctus Thomas (ubi supra) recitando tres opiniones erroneas imponit terciam Altissidorensi dicenti quod ²⁰ dampnati non suffragantur per diminucionem vel interrupcionem pene, sed per confortacionem patientis, sicut si homo portaret grave onus et facies sua persunderetur aqua, confortaretur, licet onus in nullo sit levius. *Est*, inquit sanctus, *predicta opinio presump-* ²⁵ *tuosa, ut puta, sanctorum dictis contraria et vana, nulla auctoritate fulcita et nihilominus irrationabilis,* *quia dampnati in inferno sunt extra vinculum caritatis,* *secundum quam opera virorum continuantur defunctis.*

Et post respondet ad quintuplex argumentum per G quod probaretur dicta sententia, et patet primum commentum mendacii et repugnancia testium adduc-

4. B: sequitur Deus.
197. B in marg.: Mitigacio pene dampnatorum dupliciter accipitur.

5. A in marg.: Responso.
20. In codd.: Altissidorensi.

6. Bonaventura l. c. pag. 1021, 1022.

God's mercy
works in
fixing their
punishment,
not in lessening
it afterwards.

St. Thomas
also declares
the damned
to be beyond
our aid.

G 197^a torum. Si (inquam) liceret de testibus mendacibus colare commentum in quo erraverint, patet quod sententia summe heretica posset colligi nedum ex sentencia dyaboli et membrorum suorum, sed ex sentencia doctorum catholicorum. Dyabolus enim ex arte mendacii inmiscet sepe cum mendaciis veritatem, igitur quando rite capitur unus doctor in testem, supponi debet quod non sit contrarius illi in eodem libro et eadem materia cuius sentenciam testaretur, etsi arguatur quod ego sim in eadem dampnacione, cum allego pro una suppositione quam supposui totum mundum, et constat quod mundus est mendax et proditor. Talia autem argumenta non sunt digna ut remittantur in vicum scolarum examinanda sophistis, sicut conclusio supradicta que ponit quod eadem ecclesia in numero que ante mortem Christi fuit synagoga incepit post mortem Christi, sed brasiatricibus Oxoniensibus mittenda est ista argucia examini concludens ex particularibus particolare eis impertinens, sicut replicacio qua dictum est quod non valet fingere hoc vel illud mitti debet grammaticis. *Ego, inquit, valeo hoc fingere (nam sicut sunt multi mundi, sic valet)* est equivocum iuxta grammaticos sic loquentes: *Qui valet ille potest, et qui valet hic validus est; immo personale nunc personale notatur. Quid ergo totum genus hominum iudicare potest de istis arguciis?*

H Secundum commentum mendacii est de caractere ordinis quod solum sacerdotibus imprimatur, et allegatur in testimonium huius ficticie Bonaventura super dist. XXIV^a, quarti Sentenciarum; et per illud mendacium dicit se tollere suppositionem quam supposui

*My opponent's
arguments are
frivolous.*

*He alleges the
authority of
Bonaventura
as to the
“stamp” of
priesthood.*

18. In codd.: Oxonii validus sit; B: validus sit.

21. In codd.: in qua. 24. A A.; va-
27. A in marg.: Secundum commentum.

27. Comp. cap. XIX, p. 441. 30. Cp. Bonaventura Lib. IV.
Sent. dist. XXIV, pars II, Art. I, q. I. Opp. IV, pag. 650.

describendo clericum. Ostenditur autem illud men-<sup>197^a H
dacidum ex veritate scripture doctorum.</sup>

But Bon-
ventura rejects
two forms of
his theory as
to orders,

and favours a
contrary view.

Querit autem primo utrum in omnibus ordinibus
character imprimitur et, probando quod sic, per quadru-
plex argumentum recitat duas opiniones quas reprobat; 5
quarum prima dicit quod *caracter in solo ordine*:
sacerdotiali imprimitur, in ordinibus autem inferioribus
solum fit disposicio ad sacerdotalem characterem, sed
hoc dicit esse falsum. Cum in ordinibus sacris in-
terioribus fiat segregacio perpetua clericorum a laycis, 10
ideo manifestum est quod limitatio in illis ordinibus
est vel requirit clericalem characterem. Secunda opinio*<sup>197^b 2
quam reprobatur est quod *caracter imprimitur in omni-
bus ordinibus sacris, sed non in inferioribus, quia*
isti et non alii possunt laicis commisceri; sed cum 15
nullus ordo sit iterabilis et quilibet habeat aliquid de
*racione sacramenti, videtur quod in quolibet sit ali-
quid quod habeat rationem rei et signi perpetui; hoc*
autem characterem dicimus. Ideo est tercia opinio pro-³
babilius quod in omnibus ordinibus character imprimitur 20
sicut raciones ostendunt expresse. Cum enim character
sit signaculum expressum, distinctivum et perpetuum
et Christo configurativum, et hoc est in omnibus ordinibus,
non dubitandum est in omnibus characterem
imprimi.²⁵</sup>

Bonaventura's
opinions shown
by quotations.

Et consequenter respondet ad obiectum quadruplicem.
Ad primum quo sic arguitur: *Caracter est signaculum 1*
spirituale, ergo in illis solis imprimitur in quibus
datur aliqua potestas nova et spiritualis, sed potestas
omnium ordinum inferior est corporalis, ut aperire 30
ostium vel custodire, prophetias dicere, candelabra

3. A in marg.: Duplex opinio. 6. A in marg.: De charactere
ordinis (Below 197^a without mark of reference). 9. A in marg.:
Bonaventura. 22. Codd.: distinctum ... configuratum. 26. A in
marg.: Quadruplex argumentum.

6. Seqq. e Bonaventurae libro IV. Sent. deprompta sunt. Cf.
l. c. 651.

H 197^a deferre, ergo in istis nullo modo imprimitur caracter.

Dicendum, inquit, quod omnibus ordinibus datur potestas vel spiritualis de se vel ad spiritualem ordinans. Unde potestas hostiarii est ad admittendum homines ad divinum sacrificium, potestas lectoris non solum ad excitandum auditorem exteriorem, verum etiam interiorem, et sic de aliis.

I 2 Secundo sic arguitur: Caracter est signaculum quod respicit vel habet imprimi in ymagine ad configurandum ipsam Deo; sed actus quorundam ordinum solum sunt circa ministeria inferiora, ergo cum talia non spectant ad configurationem huius, videtur quod in illis nullus caracter imprimitur. Dicendum, inquit, quod caracter ordinis ut conservativus animam 15 configurat Deo secundum ymaginem quasi assimilatam Deo, quod potissime fit in ordine supremo, vel dicendum quod magis proprie configuratur tale signaculum Christo. Unde cum Christus triplex habuerit officium, scilicet ministri in agendo, pugilis in paciendo, 20 redemptoris in moriendo, triplex fuit sacramentum secundum quod homo configuratur sic Christo tripliciter; unde tantum est triplex sacramentum in quo fit caracteris impressio. Nam baptismus configuratur morienti et redimenti, unde sepelitur homo in mortem. Confirmacio vero configuratur pacienti et pugnanti, ideo signum crucis fit in fronte. Sed ordo configuratur ministranti et operanti, sicut magister ostendit in litera, et quia in omnibus ordinibus configuratur clericus Christo secundum plus et minus, 25 ideo in omnibus illis caracter imprimitur. Tercio sic

2. A in marg.: Responsio. 15. A in marg.: Responsio. 18. In codd.: habuit. 22. A in marg.: Tantum in tribus sacramentis caracter imprimitur. 28. A in marg.: Utrum in singulis ordinibus caracter imprimitur (Below 197^a without mark of reference).

14. Bonaventura l. c. ut est conservantis animam. 27. 28. magister ostendit. Bonav. l. c.: sicut recte ostendit.

arguitur: *Caracter est signum indeleibile; ergo si 197° I collocat hominem in aliquo statu, impossibile est ab illo statu recedere, quin fiat contumelia sacramento, sed in minoribus ordinibus constituti possunt licite redire ad laycum, ergo in eis caracter non imprimitur.*⁵ *Dicendum, inquit, quod caracter omnium ordinum manet in anima sive revertentis ad laicatum sive morientis ut signaculum distinctivum et hoc vel ad gloriam si bene usus est, vel ad ignominiam si male.*

Quarto arguitur per hoc quod *caracter est signaculum perpetuum, manens in anima separata, ergo non debet imprimi nisi ad actum perpetuum; sed actus ministerialis istorum ordinum inferiorum non est perpetuus.* Ergo etc. *Dicitur, inquit, quod non oportet ut maneat semper quantum ad usum ministerii quod iste usus vel abusus convertitur in premium vel mercedem.* Unde secundo querit et tenet quod *in diversis ordinibus diversi imprimuntur characteres distincti, et hoc specifice, sicut ordines, ut oportet eum dicere, et arguendo quadrupliciter ad oppositum **^{197^o} *respondet.* *Dicendum, inquit, quod inter opinantes in omnibus ordinibus esse characterem duplex opinio esse consuevit.* Quidam enim dicere volunt quod *omnes ordines in uno caractere uniuntur; differunt tamen secundum maiorem implecionem et minorem,*²⁵ *sicut si sigillum imprimatur in cera tenui, deinde forcius vel amplius, paulatice procedendo secundum plus et plus quoque perveniat ad statum perfectum.* Si autem queras que sit racio talis impressionis, respondeo breviter quod *hoc est propter*³⁰

6. A in marg.: Responsio. 8. A A₁: signaculum destitutum; B: distinctum. 13. B: ministerialis. 14. A in marg.: Responsio. 17. A in marg.: Opinio. 18. B: diversis imprimuntur. 23. A in marg.: Duplex opinio. 25. A in marg.: Prima.

25. Bonav. l. c.: minorem complexionem.

197^a characteris imperfeccionem; et tripliciter reprobatur istam opinionem satis vivaciter.

K a *Primo, inquit, si hoc esset, tunc esset impossibile promoveri ad sequentem ordinem dimisso priori; quod est contra iura. Item, tunc non esset differencia inter ordines nisi secundum maius et minus; quod est manifeste falsum, cum potestates in diversis ordinibus sunt ad diversa ordinate. Et tertio, si caracter sic susciperet magis, per idem posset suspicere minus, et per consequens foret delebilis, et per idem characteres aliquorum sacramentorum magis et minus reciperent, ut dicatur baptizatus vel confirmatus magis et minus; quod est omnino inconveniens.* Ergo et posicio. Alia possunt fieri argumenta quod per idem caracter baptismi crescere posset ad qualemcumque characterem. Oportet enim in casu concedere quod duorum acolitorum character sacerdotalis fuit impressus in uno, et in alio non, posito quod alter cresceret in posterum in sacerdotem et alter maneat tantum acolitus, et foret confusio in sacerdocio secundum magis et minus. Ideo dicit secunda opinio melius quod in diversis ordinibus imprimuntur diversi characteres, eo quod non solum qui ad Dei cultum assumuntur, distinguuntur ab aliis, ymmo inter ministrantes est ordo atque distincio, et ulterius gradus illi et potestates ministrandi, si simul dantur, nunquam auferuntur, eciam si ad alius ministerium elevatur qui in minori ministraverat; et ideo in diversis ordinibus diversa sigilla debent imprimi secundum que nobis diversitas potestatum ministrandi et perpetuitas innotescat; tale autem signaculum est caracter.

2. A A₁: satis vivacter deest. 11. B: reciperent — minus deest.
21. A in marg.: Secunda opinio. 26. B: sed simul. A A₁: Nec semel. Ibidem codd.: eciam si alterius. Correxii. 30. B: peccatum ministrandi.

23. Bonav. l. c. pag. 652 seqq.

*Ideo in diversis ordinibus imprimuntur diversi 197^a L
 caracteres, et concedende sunt raciones hoc ostendentes. Ad primum in oppositum quo sic arguitur: 1
 in sacramento baptismi non imprimitur nisi unus
 caracter; similiter in sacramento confirmationis, 5
 ergo pari ratione in sacramento ordinis. Dicendum,
 inquit, quod non est simile pro eo quod non ponit
 ita diversitatem, sicut ponit ordinis sacramentum
 quod de sui ratione implicat diversitatem graduum.
 Ad secundum quo sic arguitur sacramentum ordinis 2
 essencialius respicit caracterem quam aliquod aliud
 sacramentum in quo caracter imprimitur; si ergo
 ordo unum est sacramentum quantumcunque pluri-
 fitetur, videtur quod unus caracter in eo imprimitur.
 Dicendum quod verum est, sed nonnisi prout com- 15
 paratur ad ulterius signaculum. Sicut ergo una
 litera est scripta et due et tres et quattuor, et tamen
 multarum literarum aggregacio ad unam sentenciam
 exprimendam non est nisi una scriptura: sic in
 proposito intelligitur quod omnis talis figuracio 20
 ordinatur ad hoc quod ei inscribatur signaculum
 secundum quod homo Dei minister perfectus esse
 iudicatur, et cum sacramentum dicat quid ad alterum,
 et eciam caracteres uniuntur secundum quid ad
 alterum, ideo plures caracteres unum faciunt sacra- 25
 mentum. Tercio sic arguitur: Si plures caracteres in 3
 eadem anima imprimuntur, aut ergo differunt specie
 vel solum numero; non secundo modo, quia oportet
 recipiens denudari a natura rei recepte, nec primo
 modo, quia ex diversis secundum formam * et speciem 198^b
 manentibus non fit unum nisi unum materiale. Ad
 illud dicendum, inquit, quod dupliciter est loqui de*

6. A in marg.: Responsio. 13. 14. B: purifcetur. 15. A in
 marg.: Responso. 16. Operatur in codd. Ibid. si ergo in codd.
 20. sciente figuracio in codd. 23. A A₁: Sed quidem secundum
 quid — caracteres desit; Ibid. Sed quidem ad alterum in codd. 27. A A₁:
 ac ergo differunt. 31. B: unum sit. 31. 32. Ad aliud in codd.
 32. A in marg.: Responso.

198° *carakteribus vel in se vel prout uniuntur in unitate et integritate subiecti. Si in se, sic differunt, sicut diverse species numeri, si secundo modo, tunc sicut binarius et quaternarius constituant senarium et habent rationem partis constitutive et complementum ponitur in senario, sic intelligendum est in proposito suo 4 modo, licet non sit omnino simile.* Quarto arguitur per hoc quod *natura non facit per plura quod facere potest per unum, ergo autor nature non imprimit in ordinato multos caracteres, cum solum unus sufficiat, sicut evenit in baptismo.* Que ergo necessitas ponendi in ordine tam distinctos caracteres? *Dicendum, inquit, quod hoc verum est, quando aliquid potest per unum ita complete fieri ut per plura; hoc autem non fit in proposito pro eo quod oportet ordinatos non solum distingui ab aliis, sicut fit character baptismi, sed oportet ipsos distingui plus quam materiali difference in se ipsis.*

M Expergiscat rogo auditorium et consideret si iste 20 locus et sermo doctorum dat efficax testimonium ad fantasiam quod solum in ordine sacerdotali caracterimprimitur, cum tam spissim manifeste testatur oppositum. Et revera homo cui ars menciendi non foret laudabilis verecundaretur de tam patente mendacio. Ille autem 25 qui vel intenderit omnia dicta sua capi yronice vel mendacium sibi ascriberet ad honorem, daret occasionem ut non credatur amplius allegacioni vel testimonio suo eciam quicquid iuraverit. Ex primo igitur commento colligitur quod doctor iste vel falsificat multipliciter 30 testem suum, vel quod testificacio sequens sit omnino mendosa et nimis inutilis, cum ipse et testis suus tam crebro et tam patule contradicunt. Quomodo queso invocarem rationabiliter suffragium testimonii

These quotations enable us to estimate our opponent's power of lying.

Bonaventura either contradicts himself; or is falsely alleged.

4. In codd.: ternarius. 6. A A,: sicut intelligendum. 13. A in marg.: Responsio. 16. In codd.: distigui. 20. A A,: logicus et sermo. 28. B: primo ergo.

In either case he doctoris in eadem opinione et eodem libro quem in 198° M
is valueless as an authority. eadem opinione implico cencies esse mendacem? per
inde quidem foret allegandus dyabolus in testem
sentencie, cum notum sit quod ex cautela et subtili-
tate ingenii plurima vera dicit. Et hec racio quare 5
quietor in allegacione scripture que mentiri non
poterit et sanctorum doctorum quoram sentenciam
volo ex integro sustinere. Alios autem doctores nolo
sic allegare nisi arguendo ad hominem, cui foret
talis doctoris testificacio argumentum, et sic allegarem 10
contra mendacem oratorem dyaboli ipsum patrem
mendacii, sed non ut sit mihi testis ydoneus.

In isto autem secundo commento absque tergiver- N
sacione patet primo mendacium allegantis; patet secundo
quod non solvitur argumentum quod feci supponendo 15
descripcionem clerici, per hoc quod mendaciter allegatur
quod solum in sacerdocio caracter ordinis imprimatur;
et tertio quod ista sentencia convictionis mendacii
foret medium doctori isti mihi et aliis cavendi caucius
de mendosis allegationibus in futurum. 20

Scola quidem mendacii est per se a Deo et tota
ecclesia detestanda dicente venerabili Anselmo primo:
Cur Deus homo cap. XII°: *Non, inquit, sequitur si*
Deus vult mentiri, iustum est mentiri (supple si non
ex possibili), *sed potius sequitur dominum illum non 25*
esse. Nam nequaquam potest velle mentiri voluntas,
nisi in qua corrupta est veritas, ymmo que deserendo
veritatem corrupta est. Quid ergo sequitur ex ista
responsione mendacii? Revera mendacium mendacio
cumulatum. 30

Tercium commentum est ficcio * testimonii sancti 198°
Thome quod in solo ordine sacerdotii vel suo sub-

22. A in marg.: Anselmus; in codd. cap. X. 24. 25. Recte: si
ex non possibili. 32. A in marg.: S. Thomas.

22. Anselmi Opp. tom. I, pag. 80. 32. Thomae lib. IV.
Sent. Opp. tom. X, pag. 442.

N° 198° dito caracter ordinis est impressus, et limitatur locus super distinccione XXIV^a quarti Sentenciarum; et indubie tractat istam sentenciam ibidem, questione secunda, articulo tercio, recitandoque tres opiniones, ut doctor Bonaventura; quarum prima dicit quod in solo ordine sacerdotali caracter imprimitur; secunda quod in solis sacris ordinibus, *sed hoc, inquit, iterum nichil est.* Unde, inquit, *cum caracter sit signum distinctivum ab aliis, oportet quod in omnibus ordinibus imprimatur,* 10 *cuius etiam signum est quod oportet quod caracteres perpetuo maneant et nunquam revertentur.* Et respondet ad tria argumenta in oppositum, sicut supra. Et patet quod nec hoc est conveniens testimonium ad probandum solum in ordine sacerdotali characterem 15 esse impressum, cum militat directe in oppositum; et revera cum mendacium in castris armorum corporalium tamquam eis contrarium sit oditum, (ut patet Machabeorum VII°), multo magis in castris scolasticis in quibus militarent solum pugiles veritatis.

O Sed instatur tripliciter: Videtur enim primo quod 1 uterque istorum doctorum ponat caracterem omnino indelebilem, ego autem dixi superius quod caracter aliquis est tantummodo temporalis. Hic dico quod 25 neuter eorum est mihi autenticus. Ideo non allego eos nisi arguendo ad hominem. Dico tamen quod glossari possunt intelligendo per caracterem esse vel fuisse deputatum ad aliquod sacrum ministerium in sancta ecclesia, et hoc non potest desinere esse, et 30 ideo dicit prior doctor quod caracter manet perpetuo in officio vel premio; nam in predestinatis manet post miliciam quod illi fuerunt deputati ad officium

10. A A₁: quod caret; caret extictum.
obieccio. Responsio. Auctoris sententia.

20. A in marg.: Triples

8. Bonaventura lib. IV. Sent. dist. VI, pars II, art. I, quæst. IV
et dist. XXIV, pars II, art. I, quæst. I, Conclusio Opp. tom. IV,
pag. 651.

Again my
opponent quotes
St. Thomas
who is also
adverse to him.

These doctors
are alleged
against me, but
I do not admit
their authority.

temporale propter cuius complectionem perpetuo pre- 198°

miantur, sicut in prescritis manet perpetuo quod ipsi
perpetuo puniuntur propter abusum sui officii, et ad
istum sensum omnis caracter manet perpetuo in officio
vel mercede. Ego autem loquebar de caractere ut dicit^s
simpliciter deputacionem ad officium, nec credo quod

The "stamp" or character is
not a thing, but
a relation.
Every rank has
its character.

ex scriptura vel racione improbabitur sensus iste. Non
enim est caracter talis una res que poterit per se
esse, sed subiectum taliter se habere. Sed secundo^g

videtur quod in omni homine, et per consequens in¹⁰
omni ordine caracter imprimitur, et sic reges et
milites haberent gloriosum caracterem correspondenter
ad suum ordinem. Hic dico quod extense loquendo
de caractere (ut supra) est conclusio concedenda, nam
omni homini deputat Deus officium ad profectum¹⁵
ecclesie. Ideo cum oportet omnem hominem esse ser-
vum Christi vel agendo vel paciendo, omnem hominem
oportet portare de secta sua uno modo vel alio. Nec
credo aliquem infringere quin, sicut milites spirituales
Christi habent caracterem sui officii, sic et reges ac²⁰

milites corporales (ut patet inferius). In tribus tamen
sacramentis specialiter caracter imprimitur, scilicet
baptismo, confirmatione et ordine, que tria sacramenta
sunt in iterabilia ut officia characterum indelebilia quoad
effectum vel fructum. Nam in baptismo recipit servus²⁵
Christi distinctionem ab omnino infidelibus, in con-
firmacione roboracionem sue milicie, in ordine vero
recipit singularem limitacionem supra laicos ad mi-
nisterium sacramenti. Et ita doctores palliant descrip-
ciones et applicant scripturam ad sensum quem³⁰
asserunt, ut patet de caractere, de ordine et ceteris
que vix habent corticem apparencie ex scriptura, ut
ordinem militarem dicunt non habere characterem,
quia ille ordo non limitatur ad differenter a laicis
ministrandum ecclesiastica sacramenta (de quo alibi).³⁵

13. A in marg.: Responsio.   21. A in marg.: In tribus sacramentis
character imponitur.   24. A: Indelibilita.

P 8 Sed tertio dubitatur quomodo illi characteres ordinum
 19° unum constituunt. Et dicunt doctores predicti, quod
 nec sunt partes quantitative ordinis nec partes subiective
 19° sed partes potestative, * ut patet prioris doctoris super
 5 d. XXIV^a, ita quod ordines inferiores habent potestatem
 a sacerdotio ad quod finaliter ordinantur. Sicut ergo
 senarius constat ex partibus suis aliquotis que non sunt
 partes eius quantitative, sic sacramentum ordinis constat
 ex suis partibus, sed illud latinum videtur multis dif-
 10 fice. Nam signato Petro qui vicissim assumpsit septem
 ordines et maneat modo cum illis omnibus, patet quod
 si quilibet eorum fuit sacramentum quia ordo, per idem
 quilibet eorum est modo sacramentum quia ordo. Nam
 eiusdem rationis est quilibet eorum cuius foret quilibet
 15 huiusmodi per se sumptus, sed tunc foret ordo et
 sacramentum, ergo et modo. Si enim quilibet eorum
 sit ordo, ergo vel idem ordo in numero qui posterior,
 vel alius non idem in numero, quia sic foret ydempti-
 ficacio numeralis, et si alius, tunc forent septem ordines,
 20 et per consequens, cum quelibet multitudo priorum
 constituit unum ordinem, forent quatuordecim vel
 plures ordines distincti specifice. Nam sicut ordo in-
 ferior et ordo superior sunt disparis speciei, sic ordo
 sacerdotii constans ex sex ordinibus precedentibus
 25 et ordo sacerdotii simplex non habens partes vel
 causas huiusmodi forent disparis speciei, sicut simplex
 et compositum. In isto videtur mihi primo notandum
 1 quod ordo sumi potest tripliciter satis equivoce. Primo
 analogice pro gradu in quo Deus ordinat quicquam
 30 constitui ad pulchritudinem universi, et sic quelibet
 res habet suum ordinem in tantum quod necesse est

Difficulties as
to the grades
of orders.

Either all
orders are
identical, or
there are
numerous
orders speci-
fically distinct.

I think
orders may be
taken in three
senses;
a) as the
position which
God assigns to
each thing.

4. A A;: ut — potestatem doest. 7. A in marg.: Hec est sen-
 tencia auctoris de potestate et charactere ordinis continens infra (Above
 19° without mark of reference). 10. A in marg.: Casus. 29. A B in
 marg.: Nota quod ordo tripliciter accipitur. 31. B: habet ordinem.

5. Cf. Thomas Lib. IV. Sent. I. c. pag. 424.

peccatores ex hoc quod dissolvunt ordinem debitum ad ^{198^a} P quem ex institutione primaria ordinantur subire ordinem puniendi, sic quod (ut multis videtur) peccatum in quantum bonum habet rationem ordinis quoad penam, quia ordo et bonum quoad consequenciam convertuntur, unde congregaciones hominum in quibus ordinacionis est unio vocantur ordines secundum quandam excellenciam inferioribus exemplarem (ut dixi alias).

b) as a rank assigned by God to clerics for ministering sacramentally; Secundo modo accipitur ordo pro gradu a Deo ² limitato clero ad differenter a laycis sacramentaliter ¹⁰ ministrandum, et sic sunt septem ordines scilicet hostiarius, ceroferius, lector, exorcista, subdyaconus, dyaconus et sacerdos (de quibus dixi superius). Illi autem ordines quandoque sumuntur limitate pro caracteribus subiectatis in anima et quandoque respiciunt signacula ¹⁵ sensibilia extrinsecus distincta, cuiusmodi sunt rasio capitis et barbe cum similibus signis humanitus institutis. Isti autem sensibles caracteres non sunt ordo clericalis, quia sic continue variarentur ordines ad crementum, decrementum vel aliam variaciōnem istorum signorum, et barbitonsor vel alias laycus frequens conferret ordines; quod foret ridiculum.

and such orders are in the soul. Ideo necessitatur loquentes ponere ordines subiectari in anima. Ex quo patet quod anima est persona que est ordinatus, ut puta, diaconus vel sacerdos. Iste ergo ²⁵ ordo manet quietus in anima corrupto episcopo.

c) as the sensible sacrament of ordination by the bishop. Sed tertio modo sumitur ordo pro sacramento sensibili ³ Q quod est ordinancia episcopi ad sacrum officium supra laycos in ecclesia ministrandi, et si res abscondita huius sensibilis sacramenti est ordo vel caracter in- ³⁰ sensibiliter subiectatus in anima, et ordo est opus sensibile ab episcopo celebratum quod in verborum sacramentalium prolacione, in ritus, tactus aut unctionis ministracione et in circumcisione extrinsece, ut loci,

2. B: primaria obligantur. 34. circumcisione; ita codd. Rectius et intercisione. cf. pag. 511. l. 29. 35.

198^a temporia, persone ordinande et superiorum licencie attencione. Unde dicitur communiter quod regulariter in celebracione ordinum rite facta Deus gracie coas-
198^b sistit dando graciā. Et * ideo necesse est peccatorem ordinandum conteri de peccatis. Deus enim dans potestatem ad ministrandum dat eciam graciā ad officium exequendum nisi indisposicio ordinati pre-
pediat. Unde in baptismo et quounque alio sacra-
mento subducta assistencia Christi dantis graciā,
10 que sit res sacramenti, fit ex indispositione susci-
pientis sacramentum equivoce. Verumtamen Deus post sacrationem episcopi sepe facit ordinem remini-
scere, ipse enim dat regulariter rem sacramenti, et sic
facit sepe ordines nobis incognite.

15 Unde vacuum videtur mihi quod sollicitemur ad querendum quando, qualiter et quibus verbis Deus ordinavit apostolos vel beatum Paulum aut alios discipulos. Cavere tamen debemus solcite ne pseudo-
clericī fingant se esse ordinatos a Deo ad tale officium
20 clericatus. Ad hoc enim ordinatur ordinandi exami-
nacio, episcopi celebracio et signorum sensibiliū
figuracio, ut sic innotescat ecclesie discolorum ex-
clusio; utrobique tamen sepe contingit illusio. Et
(ut sepe dixi) credendum est precipue operi legitimo
25 ordinati.

R Istis premissis videtur mihi quantum ad primam conclusionem quod, sicut ordo acceptus tercio modo est aggregatum ex multis signis sensibilibus, eciam paulatim in diversis et intercisis temporibus celebratis:
30 sic ordo superior acceptus secundo modo est aggre-
gatum ex diversis caracteribus sive signaculis; quos Deus dat appropriate simul vel intercise, et sunt eius partes quantitative non quoad molem, sed quoad potestatem, ita quod, quotquot actus legitimos quis
35 sufficit facere, tot caracteres habet datos a Deo com-

God gives the grace of the sacrament unless hindered by unworthiness in the recipient.

The purpose of formal ordination is to exclude unworthy pretenders.

As outward orders are conferred by several rites, but are finally one, so spiritual orders are such powers as are gradually or at once given by God;

19. A la marg.: Nota.

20. A la marg.: Responsio.

positos proporcionaliter cum se ipsis. Sed ne subditus ^{108^aR}

who also gives diffidat de potestate sui prepositi, cum in cessatione
a power which makes the cuiuscunque officii unus caracter extinguitur, Deus
ministration of the ordained dedit caracterem superiorem, qui est limitatio ad
effectual.

sufficienciam dati generis ministerii indistincte, et 5
talem caracterem non potest ordinatus deserere,
quamdiu manet in eo potencia ad signa sensibilia
ministrandum. Suspendi tamen potest a superiori
propter causam rationabilem, ne ordinatus ponat
tunc caracterem in effectum. ¹⁰

This variety of characters is declared in Scripture. Et si queratur necessitas ponendi tot caracteres, dicitur quod admissa significacione quid nominis, et supposita ordinacione divina de dividendo diversis hominibus diversas gracias officii gratis datas, sequitur inevitabiliter predicta diversitas characterum. Unde 15 ad fundandum istam sentenciam oportet primo supponere fidem scripture I^a Cor. XII°, 4—7: *Divisionses graciarum sunt, idem autem spiritus; et divisiones ministracionum sunt, idem autem dominus, et divisiones operacionum sunt, idem autem Deus* ²⁰ *qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestacio spiritus ad utilitatem.* Et post in corpore ecclesie explicat novem gradus. Nec licet denegare talem ordinem concedendo corpus ecclesie vel eius ministros secundum iura canonica. ²⁵

Unde notanda est trimembra divisio textus apostoli. ²⁸ Aliqua enim donat Deus predestinatis que vocat gracias a spiritu sancto datas, quia predestinatis *timentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Unde quia cum istis donis stat mortale secundum ^{199^a* pre- sentem iusticiam, ideo vocantur gracie gratis date ex benevolencia spiritus predestinantis. Ministraciones autem sunt in qualibet creatura rationali predesti-}

7. B: in ea.

11. A in marg.: Questio.

12. B: significacione.

29. Rom. VIII, 28.

8. 199^a nata vel prescita, quam oportet servire domino libere
vel coacte; ideo adiungit apostolus illud secundum
membrum ad dominum. Sed tertio omnis natura
creata saltem per se existens habet apud creatorem
5 suum officium operandi. Ideo notat illud tertium
generale sub habitudine ad Deum creantem. Istis
suppositis patet quod omnis clericus habet a Deo
secundum suum gradum limitacionem officii mini-
strandī, et illam voco ego characterem quem oportet
10 omnem fidelem admittere cuicunque membro ecclesie
et nullum alium. Quod autem alii capiunt terminum
striccius in uno sensu et alii largius in alio, non est and this is what
magna vis, cum sit terminus magistralis, verumptamen "I call his
loquendum est (ut plures loquentes scripture et rationi
15 conformius), et patet responsio quomodo aliquis
character cessat completo officio, et talis dividitur propor-
tionaliter ut eius officium. Et ille vocatur character in
actu, et alias character dicit potestatem ad confuse facien-
dum ministerium, sive sequatur sive non, et ille non de-
pendet ab opere sed a sufficiencia operis quoad speciem
20 terminantis, et iste modus loquendi videtur facilior.

Ulterius patet quod est dare septem ordines secundo modo dictos, distinctos specificē, sed nullus eorum est sensibile sacramentum, sed res vel fructus eius.
25 Sacramentum autem ordinis quod sacerdos celebrat est quodammodo unum secundum magnam partem sui subiectatum in ordinante, quia finis a quo capitur eius unitas est totum sacerdotium tocius sacerdotis ecclesie, nec resisto quin sunt diversi 30 ordines distincti specificē tam sacramenta quam res sacramenti; omnes tamen illi ordines sunt unus ordo, et sic sunt tantum septem sacramenta, licet sit tantum unum sacramentum, sicut Crisostomus, Omelia prima, dicit de septem ecclesiis.

Every cleric
has a duty
assigned by
God according
to his degree,

There are seven
orders, but
they all combine
to make one
order.

7. A B in marg.: Quid est character. 8. 9. B: ministrandi deest;
ibid. A A: ego deest.

Ordination to
the priesthood
confers the
power of
performing
all spiritual
ministrations.

As the various
orders are
combined in
one, so the
grace of each
sacrament
combines with
the rest.

We are apt to
attend too
much to the
outward sign.

Et patet primo quod ordinans hominem primo et¹⁹⁹ T immediate in sacerdotem eo ipso dat sibi vel ministerialiter signo sacramentali ostendit quod habet septem ordines sive characteres. Patet ex hoc quod eo ipso limitatur ad potestatem septemplicem quod⁵ est ordo. Non enim foret sacerdos univoce nisi haberet potestatem ad ministrandum quamcunque speciem spiritualis ministerii quo sufficit ministrare clericus graduatus inferior. Immo quot sunt species officii in quas graduatus potestative sufficit, tot sunt¹⁰ ordines sive characteres. Omnes tamen sunt unus ordo cuius partes integrales vocari possunt partes potestative, sicut pars senarius communis ad quamcunque unitatem eius vocatur prima pars eius aliqua, et pars eius communis ad quemcunque eius¹⁵ binarium vel ternarium vocatur secunda et tercia pars eius aliqua, ex quibus adequate constat senarius. Unde si Deus per impossibile daret clero potestatem conficiendi et non absolvendi, ille non foret sacerdos, si non equivoce, et patet secundo²⁰ quod sicut res sacramenti ordinis, sic res diversorum sacramentorum sese essencialiter consequuntur. Nam oportet recipientem efficaciter ordinem prius baptizari baptismo flaminis, sicut oportet eum confirmari aliquo gradu divine confirmationis, sponsari capiti ecclesie,²⁵ habere fructum penitencie, unionem eucaristicie et unctionem gracie consummate. Verumptamen in¹⁹⁹ sacramentis nostris sensibilibus est ordo per accidens ex institutione ecclesie, ad quem ordinem magis appreciendo intendimus quam ad rem vel fructum³⁰ sacramenti sensibilis, et ista irregularitas qua magis

1. A in marg.: Crisostomus. Prima conclusio.	7. 8. B: quam-
2. A in marg.: Nota.	cunque spem.
11. A in marg.: Secundus conclusio.	17. A in marg.: Secunda conclusio.
22. B: consequentur.	26. A A: fructum finem.
27. B: gracie confirmata.	

24. baptismus flaminis; cf. Trial. p. 285.

T¹⁹⁹ attendimus ad folia quam ad fructus creditur facere
in oculis Dei sacramenta nostra vilescere.

U Sic enim fuit tempore cessationis legalium multi-
pliciter ritibus humanitus adinventis, et patet via ad
5 solvendum difficultatem qua queritur utrum, dyacono
recipiente ab episcopo potestatem absolvendi et non
conficiendi vel econtra per mortem aut infirmitatem
episcopi vel causam aliam, utrum sit plene sacerdos.
Dicitur enim communiter quod non imprimitur
10 caracter sacerdotii ante complectionem verborum
sacramentalium, sed veritas est quod ignoramus
quando et qualiter Deus imprimit sacerdotalem
caracterem nec habent evidencie facte ex legibus
ecclesie et scriptura vix corticem coloris (ut patet alibi).

15 Ex istis tercio potest convinci quomodo interpolata
celebracio sacramenti ordinis potest sive bene fieri sive
male. Nam in primitiva ecclesia Christus immediate fecit
apostolos suos sacerdotes, hoc est, episcopos, et post
ascensionem tempore apostolorum constituerunt dy-
20 conos, nec alias ordines clerici seorsum exhibitos legi
illas columpnas ecclesie celebrasse. Et Deus scit utrum
ritus ille foret hodie solemnior, facilior et ecclesie
Christi utilior. Omnia enim que faciunt clerici inferioris
ordinis possunt clerici ex vi potestatis sacerdotalis per-
25 ficeret et a probabili efficacius et humilius quam fiunt
modo. Christus enim summus sacerdos exercuit omnia
ista officia (ut alias explanavi).

Ideo videri posset quod foret ad alleviamen eccle-
sie non habere tot ritus sacramentales et tot leges
30 de clericis ordinatis per saltum, cum hoc quod foret
ecclesie efficacius et brevius ministratum. Ex alio
autem latere posset contingere quod episcopi post-
posito fastu de excellencia sui ordinis et cupiditate
questus de sua preeminencia et necessitate ad re-

Question
whether the
ordination has
any effect if
the bishop is
interrupted
before finishing
the words of
commission.

We do not
know how and
when God
imprints the
priestly
character.
It would be
better to do
away with the
minor orders
which have no
warrant in
Scripture.

This would
seem to be a
relief to the
Church; yet the
bishops may
honestly judge
otherwise,

3. A in marg.: Questio. 14. B: corticem colorum. 15. A in
marg.: Tercia conclusio. 25. 26. B: fuit modo. 31. A A,: mini-
sterium. 32. A: contingere.

gulandum ecclesiam in oculo puro et simplici consi-<sup>199^a derent quod sincerius ministraretur ecclesie ordinatis clericis paulative. Sic enim foret examinacio discrecior, examinati appropriatio ex conversacione experta secu-⁵ rior et omnino expulsio persone inhabilis et accep-⁵ tatio persone habilis ad utilitatem ecclesie foret faciliior. Illam autem potestatem ordinandi habent superiores prepositi ex dicto Apostoli, Romanorum and should not XIV^a, 19: *Que edificationis sunt invicem custodiamus.*
be distrusted without reason. Debet autem supponi in istis prepositorum dis-¹⁰ crecio et per consequens acceptari eorum ordinacio, nisi fuerit ad oppositum vehemens suspicio.</sup>

It is a "character" of the clergy to live in poverty. Quarto ex predictis potest colligi quomodo nomen clericci superaddit caracterem ordinis conversacionem exproprietariam. Nam habentes ordines inferiores¹⁵ coniugati et conversantes seculariter sunt laici, licet ex favore regni nostri habeant privilegium clericatus, et per consequens non sunt simul cum hoc clericci, cum status illi ex opposito distinguuntur (ut docet Hugo, *De Sacramentis*, libro secundo parte septima).²⁰ Et potest confirmari ex decreto beati Jeronimi posito XII^a, q. I. *Clericus*, et infra, et I^a, q. II. *Si quis et Sacerdos*, cum multis legibus eis similibus. Et valet ad idem testimonium beati Bernardi libro ad papam Eugenium et testimonia sanctorum alibi sepius alle-²⁵

This is proved by the Old Testament as interpreted by Christ's acts. Sed efficacissime videtur mihi valere quadruplex testimonium de clericis veteris testamenti allegatum XIII^a capitulo huius libri. Nec valet fingere quod leges veteris testamenti non obligant nos in novo; primo quia ille qui venit * non legem solvere sed^{199^b implere, cuius factum est optimus interpres quomodo vetus testamentum debet intelligi et servari, docuit}

10. Codd.: debent. 13. A in marg.: Quarta conclusio. 13. 14. B: quomodo nulla clericci. 28. A: 22 cap. corr.: 13. 30. A in marg.: Ficcio.

22. Decr. sec. pars, c. V, C. XII, qu. I, cap. V. 22. ibid. causa I, q. II, c. VIII et IX. 28. Vide supra pag. 284.

U 199. quomodo ipse, sui apostoli et eorum vicarii debent vivere pauperem vitam exproprietarie; quod duravit per trecentos annos et amplius usque ad venenosam dotacionem cesaream, ad cuius crementum proportionaliter decrevit possessionata ecclesia in virtute.

2 Secundo confirmatur ex hoc quod omnia moralia iudicialium vel ceremonialium legis veteris sunt pro tempore legis gracie observanda; cum ergo conversatio pauper et exproprietaria sit moralis, videtur quod post Christum pauperem debet a suis clericis observari; sicut enim mater ecclesia est senior, sic debet esse specialiter in clero religiosior, et per consequens deserendo mundum sponso propriu*more* rior.

3 Tercio confirmatur per deducens ad inconveniens vel per locum a simili; nam decimas et illa que sonant in lucrum clericis accipimus non expressa auctoritate legis nove sed veteris; cum ergo amplectimus minus religiosum legis veteris, videtur sequi quod magis religiosum sit servandum nobis ex integro vel minus religiosum sic rationabiliter auferendum. Non enim licet nobis modo paganico colare nobis placitum de utroque testamento et abicere quod visum est nobis durum, per quod ut clavem Christi religio servaretur et potissime periclitante mundo per venenum avaricie.

25 Sic enim introducta est ex consilio Sergii monachi secta nepharia Machometi.

The moral laws
of the O. T.
are binding.

and we assert
them for our
tribes.

CAP. XXII.

A Quartum mendacium est ficcio testimonii Hostiensis in Summa de oracionis suffragio pro dampnatis. Scriptum enim in libro V^o, De Penitentiis et Remissionibus,

The fourth
false quotation
of Hostiensis.

27. Cap. XXII. A: cap. XXL

30. Cf. Decr. sec. pars, causa XIII, q. II, c. XXII. Animae.

What the
teaching of
Hostiensis
really is.
He recites two
opposed views;
a) of the
theologians,
b) of the
canonists,

capitulo *Quibus mortuis suffragia ecclesia prosunt*, 199^a A
 quod quatuor beneficiis specialiter adiuvantur, scilicet
 missarum celebracionibus, sanctis oracionibus, ami-
 corum elemosinis et ieiuniis cognatorum. Sed quibus
 mortuis prosunt hec suffragia scolastici varie opi- 5
 nantur. Quidam enim dicunt quod nullis qui sunt
 in inferno prosunt penitus vivorum suffragia, sed
 tantum hiis qui sunt in purgatorio. Secundi dicunt
 quod prosunt omnibus regeneratis qui dum viverent
 meruerunt ut eis mortuis prodessent suffragia; et 10
 quia non sufficimus discernere qui meruerunt et qui
 non, qui decesserunt in mortali et qui non, ideo
 oramus generaliter pro omnibus regeneratis. Et valet
 eciam pro dampnatis quodammodo, cum pro valde
 bonis sunt graciarum acciones, pro mediocriter bonis 15
 et malis sunt propiciaciones, pro valde malis prosunt
 ut tollerabilius sit eis dampnacio. Prima autem est
 opinio theologorum et secunda doctorum canonum;
 que licet sit magis pia, prima tamen est magis catho-
 lica. Hugucius tamen dicit quod opinio theologorum 20
 parum distat ab heresi, cum de quatuor generibus
 defunctorum eundem constituant simul et semel bonum
 et malum. Ideo dicunt decretiste quod Augustinus
 intellegit in illa divisione quadrimembri per excellenter
 bonos eos qui sunt in celo, per mediocriter bonos 25
 salvandos ad tempus spectantes in purgatorio, per
 mediocriter malos dampnatos leviter in inferno, et
 per excellenter malos dampnatos gravius. Et duobus

3. B: sacris oracionibus. 6. A in marg.: *Oracionum suffragia*
 au dampnatis prosunt (Below 199^a without mark of reference). 17. In
 codd.: prime inquit. 20. A in marg.: *Hugacius*.

20. De Hugutio glossatore vid. supra pag. 225 et Fabricii
 Bibliothecam latinam VI, pag. 283. Cf. Schulte, *Geschichte der*
Quellen und Literatur des Canonischen Rechts I, p. 156—170.
De Hostiensi, ib. II, p. 123—129. 23. *Augustinus in Enchiridio de fide spe et caritate cap. CIX.* (*Opp. tom. VI*, pag. 238)
 and c. XXIII, causa XIII, q. II. *Tempus*.

A 199 generibus prosunt suffragia in tantum quod Judas in die dominico quievit a pena, licet non sit valde autenticum. Et sic nunquam dimittitur dampnatis pena simpliciter, sed proporcionaliter secundum 5 partem cotam non quantam, et sic glossant dicta 199^a sanctorum quod dampnatis non prosunt * suffragia, scilicet excellenter malis. Et post sequitur Hostiensis sentencia in hec verba: *Non est mihi tanta copia ut ista diffiniam quid debeat teneri precise.* Nec 10 Innocencius III. qui tantus erat voluit diffinire sed reliquit disputacioni et discrete investigacioni (ut patet in *De Celebracione misse, Cum Marthe*). Tamen sentencia theologorum est celebrior et verior videtur. but leans to the theologians.

Volve itaque et revolve sentenciam huius doctoris 15 magni in iure canonico et vide si sit testis ydoneus ad confirmandum quod sunt facienda suffragia pro dampnatis ad penam perpetuam. Unde videtur mihi quod totum genus humanum debet concorditer detestari huiusmodi mendacia et dampnare istam blasphemiam 20 quod licitum est mentiri. Cum enim mentiri sit ex equo peccare (ut dicunt sancti), si licet mentiri, sic licitum est peccare, sed dare illam licenciam non subest potestati divine. Quis ergo blasphemus extolleret se super omne quod dicitur Deus, quod ipse 25 habet privilegium vel licenciam mencendi?

B Unde graviter fert doctor cum suis quod irridebam istam sentenciam dicendo me nescire quam laudem talis mentitor egregius reportaret, nisi forte ut pre omnibus aliis ferat citem. Cum enim Deus non potest 30 per se vel alium facere tam solempne mendacium, videtur quod omnes discipuli veritatis debent acui

5. cotam, id est quotam. A₁: totam.
14. A A₁: Volve et revolve itaque.

7. A in marg.: Hostiensis.
21. A in marg.: Nota quomodo mendaces sunt irridendi.

10. Decret. Innocentii III. *Quoniam Marthae*; Decret. Greg. IX,
lib. III, tit. XLI, cap. VL

contra illos, et cum ille qui habitat in celis irridebit ^{199^a eos omnes, sui debent irrisione, exprobracione vel racione, ut Deus donaverit confundere istam scolam.}

I have the precedent of Elijah;

Sic enim legitur III° Regum XVII° quod Helias canus irrisit quadringentos sacerdotes Baal qui seduxerunt populum suis mendaciis; nam illis pauciscentibus cum consensu populi quod credatur. illi Deo qui fecerit ignem descendere super bovem divinitus comburendum, et cum prophete Baal invocassent nomen Baal de mane usque ad meridiem, et non erat vox que eis responderet, post meridiem ille debat eis Helias dicens: *Clamate voce maiori: Deus enim vester est et forsitan cum alio loquitur, aut in diversorio est, aut in itinere, aut certe dormit, ut excitetur.*

and, like Elijah,
I challenge my
opponent to
shew the
Divine sanction
for his teaching,
for God never
approves lies.

Et correspondenter potest dici doctori mendacii cum omnibus suis complicibus quod scrutetur testimonia omnium scripturarum, ut lumen scientie et fervor caritatis descendat ut ignis ad istam sententiam mendacii illustrandam, et certus sum quod licet incident se cultris et lanceolis quantumcunque super cotem acutis, donec perfundantur sanguine, ut ibi dicitur de sacerdotibus Baal, non invenient convenientiis testimonium ad suum mendacium colorandum, solum in quantum unum adductum testimonium ex Psalmo V^o, 7: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* ²⁵ Et quia testimonium illud non est conveniens, ideo in dolo allegatur Augustinus pro indeole (ut alias diffuse exposui). Sic etiam Jesus noster exprobrat scribas et phariseos Ve octuplici verbis asperis et irrigorisi, ut patet Matthei XXII°, ex cuius doctrina sumpsit ³⁰ Apostolus disciplinam ad dicendum principi sacerdotum: *Percuet te Deus, paries dealbate* Act. XXIII°, 3, unde utile foret introducere et docere

^{5.} A in marg.: Quomodo irrisit Elias quadringentos sacerdotes Baal.
^{20.} A: inscidant. ^{29.} A B: octuplici. ^{3a.} A B: deus peries.

^{27.} Vide supra pag. 163, 164.

3. 199^a artem irridendi et exprobrandi, cum in illo homo potest nunc superhabundare, nunc deficere et nunc tenere medium virtuosum; non sic autem in arte mendacii. Quando autem quis ex caritate ad vindicandum Dei iniuriam et ad excludendum errores a sancta ecclesia prorumpit in verba exprobatoria et 200^a irrisoria subducto zelo vindicte et laudis * proprie, fit opus laudabile quod si integre sensero in me ipso, dicerem ironice cum Apostolo, II^a Corinth. 10 XII^a cap., 13: *Donate mihi istam iniuriam.*

O Quantum ad exprobacionem Hugucii, patet quod ^{The objection of Hugucius is of no weight.} fuit ignarus logice, philosophie et veritatis fidei, ideo non mirum si intulit contumelias veritatis catholice professori. Unde Hostiensis respondet ad obiectum 15 suum satuum: *Hui, inquit, qui sunt in purgatorio possunt dici boni et mali diversis respectibus. Boni vero sunt qui salvabuntur, mali autem sunt qui mala sustinent.* Nec dubium theologo quin idem in numero sit simul bonum bonitate nature et malum 20 malicia culpe. Ymmo eadem persona est bona bonitate purgacionis sive iusticie et cum hoc mala malicia pene. Unde Augustinus Enchiridion XIV^a, 17^a: *Quapropter in hiis contrariis que bona et mala vocantur illa dialecticorum regula deficit qua dicunt 25 nulli rei simul inesse duo contraria. Cum, inquit, bona et mala nullus ambigat esse contraria, non solum simul esse possunt, sed etiam mala omnino sine bonis et nisi in bonis esse non possunt, quamvis econtra bonum poterit sine malo.* Constat quidem 30 philosophis quod bonum et malum nunc dicuntur analogice, nunc equivoce et nunc contrarie, privative aut positive. Unde illi fuerunt ignari dialectici de secta Manichei de quibus loquitur Augustinus. Con-

11. A in marg.: An dampnatis prosum suffragia (Above 200^a without mark of reference). 20. persona (?) in codd: pe. 22. In codd.: Enchiridion XVII. A in marg.: Augustinus. 29. B in marg.: Bonum accipitur tripliciter.

tingit enim specialiter sic sumere bonum et malum²⁰⁰ O
quod sint sibi ipsis contraria incompossibilia, ut
loquitur propheta Isaie V^o cap., 20: *Ve qui dicunt
bonum malum et malum bonum.* Illi enim qui dicunt
in facto bonitatem moralem esse maliciam viciosam⁵
sunt in illa maledicione prophetica.

Hostiensis tells us that indulgences cannot absolve in purgatory, Item, Hostiensis infra, De Remissionibus, capitulo Quibus prosunt, loquens de indulgentiis episcoporum dicit quod mortuis in purgatorio caritate continuatis corpori Christi prosunt ad suffragia merita militantis ecclesie, sed non secundum rationem absolvendi. Potestas, inquit, clavum non habet ibi locum, nec obstat quod ecclesia post mortem ligat et solvit XXIV°, q. II°. Sane. Nam ibi fit absolucio ad consolacionem vivorum fidelium et confusione infidelium, et ut ecclesia oret pro mortuo absoluto, sic et equivoce absolvitur mortuus, id est, antequam morietur, absolutus fuisse contritione monstratur, et sic quoad mortuos nihil iam operatur. Nam ubi te invenero, ibi te iudicabo, et sive arbor cadat ad austrum sive ad aquilonem, ibi erit; sed ecclesia militans sepe fallit et fallitur, ut dicit decretalis, De Sentencia Excommunicationis, *A nobis.* Nam non mortuos sed vivos astringit potestas clavum, cum solum illi subsunt ecclesie militanti; et sequitur in fine tituli diffinicionis doctoris. In inferno vero nihil operantur iste indulgentie, quia ibi nulla est redempcio. Non enim est ibi aliquod bonum quoad penam sed omne malum. Ibi enim non est pena meritoria nec purgatoria nec transitoria sed tantum punitoria et eterna.³⁰ Hugucius tamen dicit quod ibi est alleviatio pene,

17. B: moriretur.   23. A in marg.: Ecclesia militans sepe fallit et fallitur.   31. A in marg.: Hugucius.

14. Decr. sec. para, causa XXIV, q. II, cap. VI.   20. Comp. Eccles. XI, 3.   23. Decr. Greg. IX, lib. V, tit. XXXIX, c. XXVIII.

1 200^a in paradiſo autem nihil operantur, quia anime ibi existentes non egent nostris suffragiis sed econtra.

D Quintum et ultimum mendacium est accepcio ^{The fifth and last false allegation is of Augustine.} testimonii Augustini de refrigerio dampnatorum et

5 primo per illud Enchiridion CX^o, ubi dicit quod mediocriter malis qui sunt dampnati prosunt suffragia, et glossa exponit istam quadrimembrem divisionem quod non est orandum pro valde bonis nec valde malis; non pro valde bonis, quia statim advolant et

10 (ut dicitur libro III°, De Celebracionibus Missarum,

200^b Cum Marthe) iniuriam * facit martiri qui orat pro martire; nec pro valde malis, quia non meruerunt sic iuvari. Mediocriter vero bonis prosunt, ut ciecius liberentur ab igne purgatorio et mediocriter malis

15 prosunt ut micius puniantur, nunquam tamen libera-buntur. Ex quo patet quod orandum est specialiter pro illis qui decesserunt in mortali, dummodo non sint valde mali vel summe mali. Sed dictum est su-

perius in quarto commento mendacii quomodo

20 doctores tam theologi quam iuris canonici exponunt utrumque membrum mediocriter bonorum et malorum de predestinatis in purgatorio penitenciam ex-

pectantibus. Quamvis enim omnes illi sint tam boni quam mali et ad penam temporalem dampnati, tamen

25 alia est racio qua sunt boni, et alia racio qua sunt mali, sicut alia est racio qua simpliciter liberantur et alia racio qua micius puniuntur. Nec valet dicta logica glosse

communis, cum nihil sit summe malum nisi pecca-tum, vel forte primus apostata cum omnibus mem-

30 bris suis; quod si non sit orandum pro istis, non est orandum pro prescito; et idem appareat in eadem questione cap. Pro obeuntibus, ubi sub auctoritate beati Gregorii decretum sic loquitur: Congruit ut

pro mortuis catholicis sacerdos memoriam faciat et

4. A in marg.: Augustinus.

5. In codd.: Euseb. CXXIV.

31. Decr. sec. pars, causa XIII, q. II, cap. XXI.

The decretal forbids praying for suicides, and even for those slain when drunk.

intercedat, non tamen pro impiis (quamvis christiani 200^a D fuerint) tale quid agere licebit. Super quo dicit eadem glossa: Si est evidens aliquem decessisse in mortali, ut cum quis suspendit se vel precipitat aut alio modo se interficit, pro eo non est orandum, ut 5 XXII^a, q. V^a, Placuit, et q. VIII^a, Quicunque clericus. Secus est, si est dubium: unde pro occiso in ebrietate non oratur (ut Extra., De Reliquiis, Audivimus). Quomodo queso ordinarentur tot leges ad non orandum pro mortuo in mortali secundum suspicionem 10 fallibilem, si debemus specialiter orare pro illo quem scimus dampnatum perpetuo? vel quomodo specificaret ecclesia oracionem pro mortuis in missa dicendo: Memento domine famulorum tuorum qui nos precesserunt cum signo fidei et dormiunt in sompno 15 pacis, si generaliter orandum est pro illis quibus pax ex perpetuitate vermis conscientie est incompossibilis?

Augustine asks if we are to pray for the damned, why not for the devil?

Item, Augustinus XXI° De Civitate Dei, capitulo E XXIV°, tractans istam eandem materiam ponit primo evidencias discipulorum Origenis arguencium si ex 20 precepto domini homines debent in via diligere et orare pro inimicis (ut patet Mathei V^o): multo magis beati in maiori caritate plus exaudibiles orabant pro illis continue, et per consequens oportet quod sint finaliter exaudiiti. Unde totam scripturam de dampna- 25 cione perpetua glossant quod *homines digni sunt pati talia, si non assit Dei misericordia, non (inquiunt) quod passuri sunt talia, sed sicut nemo sane fidei hoc dixit, sic nec dicturus est. Alioquin, inquit, nulla foret nunc causa, cur non eciam nunc pro dyabolo 30*

2. In codd.: tale in quid. 3. In codd.: glossa. Est evidens. Corrixi e textu glossae (*Pro impiis*) ad caus. XIII, q. II. *Pro obediuntibus.* ibid.: suspendat. Corrixi e textu glossae. Vide Decretum Gratiani una cum glossis (Venet. 1605) pag. 973. 18. A in marg.: Argumentum pro salvacione omnium. 18. In codd.: XXII de civitate Dei cap. XXIII. 23. In codd.: orabat.

18. Aug. Opp. tom. VII, pag. 641, 642.

E 200^a et angelis eius oret ecclesia. Hec ergo causa quae fit ut nunc ecclesia non oret pro malis angelis quos suos novit esse inimicos; eadem ipsa causa est qua fiet ut in illo tunc iudicio eciam pro hominibus eterno signi cruciandis, quamvis homo perfecta sit sanctitate, non oret. Nunc enim propterea pro eis orat quos in genere humano habet inimicos, quia tempus est penitentie fructuose. Unde orat (sicut dicit Apostolus), ut Deus det illis penitenciam et resipiscant 200^b de dyaboli laqueis * a quo captivi tenentur secundum ipsius voluntatem. Denique, inquit, de aliquibus ita certa esset, ut qui sint illi nosset, qui licet in hac vita constituti sunt, tamen predestinati ire in ignem eternum cum dyabolo; tam pro eis non oraret quam 15 nec pro ipso. Ex istis patet quod nemo oraret pro illo specialiter quem scit perpetualiter ante tempus orationis esse dampnatum perpetuo. Item, beatus Gregorius XXXIV^c Moralium capitulo — dicit eandem sentenciam cum Augustino: *Ubi est, inquiunt, quod 20 sunt sancti, si pro inimicis suis quos ardere viderint non orabunt. Sed respondemus: Orant pro inimicis suis eo tempore quo possunt ad fructuosam penitenciam eorum corda convertere. Sed quomodo tunc pro illis orabitur, quando iam non possunt ab iniuitate 25 ad iusticie opera commutari? Eadem itaque causa est, cur tunc non oretur pro hominibus istis dampnatis, que causa est nunc ut non oretur pro ipso dyabolo. Et multa similia ibi inserit.*

F Racio autem omnium istorum sanctorum doctorum 30 stat in isto: Nemo debet orare Deum specialiter pro

18. A in marg.: Gregorius. 18. capitulo; sequitur lacuna in codd.
19. B: quod — sua deest. 24. In codd.: qui iam non. Correxii e
textu b. Greg. 29. A in marg.: Racio. Non est orandum pro
dampnatis perpetue, modicum supra vide (Above 200^a without mark of
reference).

11. II. Timoth. II, 26. 18. Gregorii Moral. XXXIV,
cap. XIX [vet. XIII] in cap. XLI. b. Job. Opp. tom. I, pag. 1133.

We ought not to pray for what we know God will not grant.

aliquo impetrando, quod scit tunc fore irrationabile ^{200° F} Deum sibi concedere et impossibile sibi ipsum adquirere, sed sic foret de quolibet scienter orante pro beatificacione hominis quem scit Deum ad dampnacionem perpetuam ordinasse; ergo conclusio. Minor patet ex hoc quod orans nedum sciret oracionem huiusmodi fore frustra, sed foret scienter contrarius voluntati divine, et per consequens ineptus ad dicendum ex animo oracionem quam Christus docuit Matthei VI°, 10: *Fiat voluntas tua in celo et in terra.* ¹⁰ Quomodo queso subicit ipse humiliter voluntatem suam voluntati divine qui videt clare quod sit pulchrum et utile ut sic fiat ex ordinacione divina, et oppositum foret dampnosum et turpe, et tamen instat ut Deus faciat illud quod de facto foret irrationabile. Nam proinde foret ac si rogaret Deum mutare suum propositum et ordinacionem eternam vel meliorare mundum in infinitum ultra quam decrevit, vel orare ut Deus non permittat aliquod malum fieri quod iam est preteritum. Sed Petrus ²⁰ Matthei XVI°, 23 propter talem adversam petitionem vocatus est Sathanas ab illo qui Johannis XVII°, 9 dicit: *Non pro mundo rogo (hoc est, pro prescritis quorum dampnacio est cum mundo), et a quo Johannes dicit: Est peccatum ad mortem, non pro eo ²⁵ dico, ut roget quis,* ¹² Johannis ultimo ¹⁶. Et hec racio, quare beati non rogant nisi pro dignis quos intuentur Deum velle iuvare; aliter enim forent miserrimi vel languide a petitione sua frustrati, vel aliter orarent frustra contra voluntatem suam pro illo quod de ³⁰ appetunt; quod foret in eis magna duplicitas.

All right for the fulfilment of God's will, prayers are for effectualiter ad hoc tendit quod Deus faciat in omnibus illud quod sibi videbitur expedire. Et sic omnes

9. A A₁: dicendum quod animo. 22. 23. A B: Johannes didicit.
31. de appetunt; Verbi am excidisse videtur.

200^a debite oraciones sunt realiter graciarum acciones; and are really
quibus confitentes immensitatem sue misericordis thanksgivings.

benevolencie dicimus: *Fiat voluntas tua undique.*

Nec aliud licet nobis petere nisi si et quatenus tibi placuerit. Et hec racio, quare bona vita est optima oracio; Deus enim non potest expergisci vel precibus nostris flecti, ideo necessarium est orare pro vivis et mortuis, ut ex caritate mereamur nobis ipsis et dignificemur communicare meritum nostrum aliis.

201 Deus autem distribuit securum capacitatem eorum God distributes
et non secundum limitacionem nostram, cum sepe our suffrages
oratur pro mortuis non ex hoc suffragium participantibus as be sees fit.

202 sed punitis, ut patet de multis prepositis ec-

clesie legem sacerdotum vetantibus, sicut * innuit
203 decretum, XXI^a, q. III^a, *Ciprianus*, ubi sic dicitur: *Si
hoc fecisset quis, non oretur pro eo, nec sacrificium
pro dormitione eius celebretur. Neque enim ante
altare Dei merentur nominari in sacerdotum prece
qui ab altari sacerdotes et ministros volunt advocare.*

204 Nec valet glossa dicens: *hoc esse dictum tantummodo ad terrorem*, quia sic diceretur ad omnem legem que in penam sonuerit. Ideo caveant episcopi et domini qui vel omissione correpcionis vel commissione continuacionis trahunt sacerdotes a vita

205 clericali ad seculum, cum decedentes sine satisfacione non debent redimi, etiam si habuerint quotlibet cantarias, dicente decreto Jeronymi XII^a, q. II^a, *In presenti seculo: Cum, inquit, ante tribunal Christi
venerimus, nec Job nec Daniel nec Noe rogare posse*
206 *pro quoquam sed unumquemque oportet portare onus suum.*

21. B: nam nostram. 216. In decretali: non offeretur. 219. B:
volunt avocare. 216. A A: etsi habuerint. A in marg.: Arguitur
quod orandum est pro dampnatis et dissolvitar. 219. B: rogare
posset.

215. Dec. sec. para, causa XXI, q. III, c. IV. 217. Ib.
causa XIII, q. II, cap. XX.

We pray for the foreknown while alive, but this is quite different from praying for the damned. Sed ut clarius pateant sanctorum sentencie in 200^a G hac parte, obicitur multipliciter quod orandum est specialiter pro dampnatis. Primo quia orandum est a pro istis viventibus prescritis, sive sint amici in gratia secundum presentem iusticiam sive inimici secundum iniusticiam presentem dampnabiles. Cum ergo illi pro suo tempore sunt dampnati, videtur quod oportet orare pro dampnatis, eciam licet scitur eos esse tales, tum quia orans scit omnia in communi, tum eciam quia scit in particulari pro suo tempore quod prescitus huiusmodi est dampnatus. Sed illud sophisma non solvit difficultatem qua queritur utrum viator orans pro mortuis debet pro eodem tempore orare pro dampnato pro quo tempore scit particulariter et distinete quod ille tunc sit dampnatus ad penam perpetuam. 15 Et contra hoc vadunt raciones et sophisticantur evidencie ad eiusdem oppositum colorandum.

It is argued that our prayers must cease if we may not pray for the damned.

Sed secundo arguitur quod oportet orare pro H dampnatis perpetuo, quia de dampnatis temporaliter ad penam purgatorii non dubium quin debemus pro 20 eis specialiter exorare, nam debemus orare pro omnibus christianis conviventibus nobiscum, et multi eorum sunt dampnati perpetuo quoad Deum; ergo conclusio. Aliter enim nullus oraret pro aliquo fratre suo, cum ignorat utrum sit predestinatus vel prescitus. Et eadem est consideracio de defunctis. Nam recepcio sacramentorum, manifestacio signorum et testificacio astancium in fine vite iam morientis, non faciunt nisi levem evidenciam topicam quod decessit in gratia. Quomodo ergo orarent sacerdotes 30 annales pro suis mortuis vel religiosi possessionati pro suis patronis, si non liceret orare pro dampnatis? Unde Augustinus, XXI° De Civitate Dei, capit. XXIII°

2. A in marg.: Obiectus. 10. A A₁: scit impetrari. 12. B: salutat solvit; A: salutat correxit in solvit; A₂: salutat. 28. morientis. Coniect. A: iam mori. Locus rasura corruptus. B: utor iam mori. A₁: vita sine moritis. 30. B: ergo orare.

H 200^a (ubi supra) sic loquitur: *Quia ecclesia de nullo certa est, orat pro omnibus; sic enim orat in die Parasceues pro perfidis Iudeis, paganis et aliis cunctis barbaris.*

Hic dico supponendo sensum proximo limitatum quod 5 trimembris est distinccio oracionis ad propositum.

Alia enim est oracio confusa et alia distincta, quod oportet mensurare penes suum primum subiectum, vel secundarium pro quo oratur; ut orando distincte pro cunctis animabus in purgatorio oratur confuse 10 pro Petro vel alio inibi ignorato; et sic dicunt logici

quod eadem oracio est respectu diversorum simul confusa et distincta. Secunda distinccio oracionis est

quod alia est absoluta et alia condicionata. Absoluta qua beati petunt illud quod intuentur in verbo esse

15 ab eis petendum et a domino concedendum, nam sic Christus et angeli necessitati sunt petere pro mem-

bris Christi viantibus et sunt regulariter exauditi.

Oracio autem condicionata est oracio qua nos ignari

20 petimus quod reputamus * esse nobis utile sub-

20 intelligendo condicionem, si Deo placeat. Tertia dis-

tinccio oracionis capitur penes illud pro quo oratur,

ut alia est oracio pro beatitudine et alia oracio pro bono aliquo citra ipsam, sive fuerit perpetuum, sicut

est remissio pene eterne, sive bonum aliquod temporale;

25 sed oracio pro homine quoad Deum sumitur com-

muniter pro primo membro famosiori.

I Istis premissis dico quod orare debemus isto ultimo modo pro prescritis nobiscum conviventibus, intendendo illis bonum in communi, quod secundum illum modum

30 ultimum contingit nos eis mereri, cum contingit nos in-

orare eorum demeritum et, sic quoad eos nec nostra

racio nec nostra correpcio foret cassa; verum tamen

scito a nobis distincte ante oracionem quod forent

Distinctions
in prayer:

1. general or
distinct;

2. absolute or
conditioned;

3. for bliss or
for less good.

We may pray
for good less
than bliss on
behalf of the
foreknown;

5. A in marg.: Responso. Nota trimembrem distincciones oracionis.
27. A in marg.: Quomodo est orandum pro mortuis continet infra (Above
201^a without mark of reference).   30. B: cum continet.   33. B:
an oracionem.

but if we knew tunc mortui eternis ignibus deputati cessaret pro eis 20¹ I
 they were in
 hell our prayers tunc efficacia deprecandi, et ita, sicut ignoramus
 would be
 useless. qualiter oremus pro vivis ex ignorancia qualitatis
 sui exitus, sic ignoramus qualiter oremus pro iam
 mortuis propter ignoranciam conformem. Ideo opti- 5
 mum est nobis sacerdotibus vivendo sancte porrigere
 Deo oraciones generales et condicionales pro nostris
 benefactoribus, quia tales ex maiori caritate plus eis
 proderunt, si capaces fuerint (ut patet in De Conse-
 cratione d. V^a *Non mediocriter*); et supposita eorum 10
 incapacitate plus proderunt ecclesie et oranti. Nec est
 licitum orare pro vivis vel mortuis, specialiter condicione
 orandi exposita pretermissa. Ille ergo qui orat specialiter
 absolute pro beatificacione patroni sui iam mortui
 cum hoc quod iam revelatum sit sibi ipsum iam 15
 eternis ignibus mancipari, et hoc propter cupidinem
 temporalium, debet eis privari tamquam orator in-
 utilis, cum debet congaudere cum Deo et beatis in
 celo de iusto Dei iudicio et materiali gaudio beatorum,
 eciam si fuerit alter parentum carnalium vel specia- 20
 lissimus amicorum, quia, sicut non rogamus Deum
 ut revocet tempus preteritum, sic nec rogamus eum
 ut revocet tale iudicium. Et quantum ad dictum Augu-
 stini, patet quod intelligitur ecclesiam rite orare pro
 omnibus capacibus, de quanto sunt tales. Unde iste 25
 textus suus orat pro omnibus dumtaxat hominibus,
 inimicis suis in hoc corpore constitutis, nec tamen pro
 omnibus exauditur; pro hiis enim solis exauditur qui
 etsi adversantur ecclesie, ita sunt tamen predesti-
 nati ut filii efficiantur ecclesie. Si qui autem usque 30
 ad mortem habebunt cor impenitens nec ex inimicis
 convertentur in filios, non pro talium defunctorum
 spiritibus orat ecclesia, quia in parte iam diaboli

The Church
 prays for all
 men, but her
 prayers are
 effectual only
 for the elect.

15. B: cum hoc — mancipari deest. 19. In codd.: gaudi.
 27. A: in hoc in hoc. 29. B: lati sunt tamen.

10. Decreti tercia pars, dist. V, cap. XXIV.

I 20° computatur, qui cum esset in corpore non est translatus ad Christum. Eadem itaque causa est cur non oretur tunc pro hominibus eternaliter puniendis, que causa est ut non oretur neque nunc neque tunc pro 5 malis spiritibus.

K 6 Sed tertio principaliter arguitur per hoc quod homo potest meritorie orare generaliter pro defunctis, immiscendo intentionem orandi specialiter pro patrono vel alio amico cum hoc quod ipse sit dampnatus, in quo casu orat licite pro dampnato, ergo hoc licet. Confirmatur tripliciter: Primo per hoc quod oratio condicionata est oratio qualem oportet concedere esse licitam pro dampnato, cum sit ex gratia, et per consequens necessitat ad orandum 15 pro talibus. Secundo confirmatur per hoc quod beatus Gregorius oravit specialiter pro Traiano quem scivit esse dampnatum, quia Johannis III°, 18: Qui 20° non credit iam iudicatus est. Imperator autem Traianus fuit infidelis decadens in mortali, ergo cum beatus Gregorius fuit pro illo exauditus a domino, videatur quod pro talibus licitum est orare; ergo sanctus potest mereri ut tales resuscitentur, potest mereri ut salventur. Tercio confirmatur per hoc quod licet orare pro quolibet cui oratio foret utilis vel malum 25 tolleret, sed sic est de omni merito militantis ecclesie quoad dampnatos, ergo licet orare pro illis saltē tollendo magis malum quod eis aliter eveniret. Nam sepe dictum est quod totus mundus adquirit perfectionem secundam ex merito Christi, cum aliter 30 forent dyaboli penalius cruciati, eo quod aliter haberent maius consorcium conpunitum, plus demerentur amplius seducendo, et careret perfeccione secunda, qua modo consolacione sanctorum miseri-

3. A A₁: eternaliter promerendas. 19. B: infidelis deest.
22. In codd.: resuscit. 27. A in marg.: Nota causam. Christi
passio perficit omnia. 32. B: careret scil. mundus; sunt positi
scil. diaboli. Locus iste haud dubie corruptus est.

corditer sunt puniti. Bonum ergo quod dyabolus facit ²⁰ K predestinatis per accidens fit in virtute meriti Christi; quod videtur de tanto illis proficere. Et per idem videtur quod viator de quanto victoriose resistit dyabolo, confortando fratres ecclesie, mitigat de eius malo, et per consequens facit ut tolleracior sit eius dampnacio et de tanto effectualiter orat pro illo; membra enim sua maxime nocent sibi, quia sicut *timentibus Deum omnia cooperantur in bonum*, sic prescritis omnia cedunt in malum, et potissime que ²⁵

I reply that in
the case put
the intention is falsa, nam in casu posito homo intendit orare pro
for the man if
he is capable. dato mortuo, sed non orat pro eo ex eius incapacitate, sed intencio sicut oratio generalis est in casu meritoria. Unde ad hoc quod quis oret Deum pro ²⁰ aliquo requiritur eius capacitas, ut puta, quod sit creatura racionalis, capax boni pro quo rationabiliter oratur.

All prayers are conditioned by the divine will and the capacity of the subject. Et ad primam confirmationem dico quod contingit L intelligere oracionem condicionatam dupliciter; vel ²⁰ quoad voluntatem divinam, ponendo in eius voluntate quid et qualiter decreverit succurrendum, et talis debet esse oratio viatorum; vel secundo quoad capacitem subiecti pro quo orare intenditur, et sic supposita eius incapacitate ipsum subiectum non est ²⁵ persona pro qua sic oratur, sed vel ipse orans vel alia capax persona ecclesie. Quod autem vulgariter dicitur orari pro tali intento suffragari, licet sit in-habilis, equivocatur in nominetenus oracione, sicut forte oracio indigni non est apud Deum univoce oracio ³⁰ pro quocunque; licet ergo orare pro viatore prescito, cum sit capax meriti ut micius puniatur, sicut est de prescritis qui ad oracionem alterius faciunt nedum

1. A A₁: quod deest. 4. B: de quarto viatori. 10. II. A A₂: qui videntur. A in marg.: Responsio.

9. Rom. VIII, 28.

L 201 multa bona de genere, sed meritoria secundum presentem iusticiam, ratione cuius micius dampnabuntur et interim ecclesie merebuntur. Sed cum certum sit quod dampnati sunt, amplius orare pro illis foret omnino inutile, ymmo oracio catholici non est pro illis, cum impossibile sit ipsam illis proficere; contendens vero quod ipse orat pro tali mortuo potest mortificare oracionem propriam contendendo. Nec contendo contra volentem defendere quod licet particulariter orare pro dampnato, dum tamen orator hoc ignoraverit, quia talis oracio non nisi equivoce est pro illo, sed intendens quod sit pro illo faciliter meretur veniam; nec valet iuramentum oratoris, quo 201 obligat se ad orandum annaliter temporaliter * pro defuncto, sed amici defuncti debent appetere quod generaliter oretur pro mortuis in purgatorio, et talis oracio tantum vel plus sibi valet sicut oracio specialis, supposito quod sit ibi; et nulla oracio valet sibi dummodo sit dampnatus. Ideo utrimque non medio-
20 criter peccant qui errando postponunt melius et eligunt minus bonum. Quando ergo dicitur quod oratur pro dampnato, intelligitur quod pretenditur orare pro eo, quod fit nunc licite et nunc male.

Prayers should
be said generally
for the souls in
purgatory and
the special
intention would
profit no less.

Ad secundum confirmationem admitto cronicam
25 et dico quod nec beatus Gregorius nec Deus ipse scivit Traianum fuisse dampnatum ad penam perpetuam, quia Deus eternaliter predestinavit Traianum ad gloriam; et sicut eternaliter ordinavit eum ad penam purgatoriam, sic eternaliter ordinavit quod mediante intercessione 30 beati Gregorii salvaretur, quia debemus credere quod nec beatus Gregorius nec beatus in celo potest mutare divinum consilium vel per preces mutare vel flectere suum propositum (ut dicit decretum beati Jeronimi

As to the
example I say
that Trajan
was predestined
to be saved by
the intercession
of Gregory.

5. 6. B: non pro illis. 12. Codd.: quo sit. 24. A in marg.:
Nota de Traiano quem Deus per oracionem Gregorii de dampnacione
liberavit. 28. A B: sic eternaliter.

ubi supra). Et patet quod Traianus decessit in gracia ^{201° L} predestinacionis, nec audivi suasum quod non decessit in gracia secundum presentem iusticiam. Multi

Men may be Catholics whom we judge to be outside.

enim extra iudaismum erant catholici (ut patet de multis quos propter solemnitatem ritus nostri decernimus esse foris. Nam corde creditur ad iusticiam, et in tali iusticia decedens est vere ecclesie filius et flamine baptizatus.

Nec vidi suasum quod beatus Gregorius peccavit ^M in quantum hoc peciit, cum factum Dei in concedendo ostendit hoc fuisse iustum et Deo beneplacitum. Ideo si sanctus papa peccavit in sic orando, hoc fuit quia defecit in modo, ut puta, affeccione singulari suum studium occupando, suffragia ecclesie magis ¹⁵ utilia dimittendo, vel in alia tali circumstancia, propter quod ad sui meritum temporaliter est puni-

It may be right for a man to ask what God will not grant.

tus. Unde sepe contigit hominem mereri in volendo et orando pro illo quod Deus non vult fieri, ut patet de stimulo carnis pro cuius decessu apostolus ²⁰ rogavit ter dominum (ut patet II^a Cor. XII°), et sepe contingit hominem laborare, orare et facere illud quod Deus vult fieri, et tamen peccare graviter propter defectum modi agendi, sicut meminit Augustinus, XXII° De Civitate Dei, capit. II°: *Multa, inquit, ²⁵ volunt fieri sancti eius ab illo inspirata sancta voluntate, nec fiunt; sicut orant pro quibusdam pie sancte que, et quod orant non faciunt, cum ipse in eis hanc orandi voluntatem sancto spiritu suo fecerit.* Et videtur equivocando de velle, Deum velle in aliis quod ³⁰ non vult in se ipso. Movet ergo Deus corda hominum ad nunc modeste orandum pro illo quod ipse vult fieri, et nunc pro illo quod ipse non vult fieri;

21. B: II deest. 28. Bi non faciunt. 25. A in marg.: Augustinus.

25. Aug. Opp. tom. VII, pag. 656.

N 201° semper tamen talis oracio habet fructum suum et est peticio rationalis ac voluntati divine conformis.

Ad terciam confirmationem negetur assumptum, cum multe oraciones tollunt mala de bestiis pro quibus non orant homines Deum suum. Ymmo si fiat oracio pro omnibus melioratis occasione illius, tunc oraciones sanctorum pro adventu Christi in carne fierent pro toto mundo, nedum pro omnibus bestiis et dampnatis, ymmo pro cunctis inanimatis et singulis creaturis. Omnia enim ista recipiunt perfeccionem et melioracionem, ymmo et ipsum peccatum 201° virtute passionis Christi, et tamen theologi * non tam extense loquuntur sicut nec scriptura sacra, ut dicant orandum esse pro talibus ut percipientibus 15 fructum oracionis intentum, licet posset dici eos orare pro talibus tamquam per accidens consequentiibus ad fructum per se intentum. Conceditur ergo quod dyabolus et omnes dampnati recipiunt quoddam bonum ex merito ecclesie; videtur tamen mihi quod 20 non sit bonum eis expediens vel utile, sed bonum tollens eis fugibile; dampnacio enim tollit quodlibet bonum honestum et utile in dampnato.

N Conceditur tamen (ut tangitur in secundo commento mendacii) quod Deus misericorditer punit dampnatos.

25 Et notat Augustinus XXI°, De Civitate Dei, cap. Augustine says that God punishes the damned mercifully, XXIV°. Sic enim secundum Augustinum *Deus non continet in ira sua miseraciones suas eciam dampnatis, sed facit eos non tanta quanta digni sunt penarum atrocitate puniri, non ut eas penas vel 30 nunquam subeant vel ante finiant, sed ut eas miciores quam merita sunt eorum levioresque paciantur; sic enim ira Dei manebit et in ipsa ira sua misera-*

17. B: Quia ergo. 18. A in marg.: Huius contrarium habetur in decalogo. 19. A in marg.: Augustinus. A: civitate cap. 30. A: ante finiant; in Augustino: aliquando.

25. Aug. Opp. tom. VII, pag. 640.

ciones suas non continebit. Sed quia dixit sacrum 20¹⁴ N
 Psalmum intelligere de membris suis predestinatis in
 quibus peccatum est mutatio dextere excelsi, ideo
 prosequitur dicens: *Hoc quidem non ideo confirmo,*
 but he abhorred
 the notion that
 there would be iste sanctus cum aliis quod vel pena membrorum
 an end to the
 punishment of dyaboli pro instanti temporis finiatur, vel postquam
 the damned.
 fuit intensor per ecclesie suffragia remittatur, licet
 credi posset probabiliter quod omne peccatum est
 minus malum et minus punibile propter meritum 10
 Jesu Christi. Unde quia Augustinus, cap. XVII°,
 libri XXI¹, recitat quomodo quidam commendant
 istam sentenciam, quia pia, sed (ut arguit, cum non
 habet auctoritatem ex scriptura sed eius oppositum),
tunc foret melior et verior, si misericordior. Exten- 15
datur ergo fons huius misericordie ad dampnatos
quoslibet quod punientur pena solummodo temporali,
vel dicatur misericordius quod pena illa erit bre-
vissima, vel tercio misericordissime quod omnino non
erit alia pena post mortem, sed tota scriptura est in 20
ista parte comminatoria sed non vera. Si quis, inquit,
audeat ista asserere, tanto invenitur errare deformius
et contra recta Dei verba perversius, quanto videtur
sentire sibi clemencius. Non seducat nos ergo ceca
 pietas que, cum sit veritati et fonti iusticie ac pie- 25
 tatis contraria, est blasphema impietas; nam per
 eius oppositum fides catholica integratur, conversacio
 militantis ecclesie timore pene melioratur et spes
 maioris beatitudinis confirmatur; et correspondenter
 illi qui videntur magis placere dyabolo magis 30
 nocent, et hinc indubie possunt expectare amplius
 nocumentum. Non ergo oramus pro dyabolo vel sibi

12. A: In marg.: Contra sentenciam que ponit nullum perpetue dampnari.
 20. alia; A: alter; A₁: aliqui; B: alle; Correxit. 23. B: contra recta.
 24. B: sibi sor (sequitur lacuna).

N° 20^a.⁴ proficimus quamvis per accidens facimus sibi bonum; nec valet fingere quod nulli christiani sencient istam penam, quia (ut dixi secundum sentenciam beati Gregorii) illi sunt pessimi. Unde Augustinus, XXI°

5 De Civitate Dei, XXV° cap. dicit quod a sana doctrina foret nimis contrarium ut heresiarche qui receperunt in ecclesia baptismum, eucaristiam et alia carismata, post vero ingrate acucius impugnant ecclesiam quam alii infideles, quia non adeo sunt 10 ingrati. *Petior, inquit, est desertor fidei et ex desertore obpugnator eius effectus, quam ille qui non deseruit quam nunquam tenuit.* Ex istis potest colligi aliis 20^a sensus * dictorum beati Augustini Enchiridion CX^o, que ponuntur in decretis XIII°, q. II°. *Tempus.* Ponit 15 enim primo quod in hoc meditulio temporis inter mortem hominis et diem iudicii contingit mereri vel iuvare spiritus defunctorum. Ponit secundo quod *eis prosunt suffragia qui, cum rriverent hec sibi ut postea possent prodesse meruerunt.* Tercio dicit quod 20 de quatuor generibus mortuorum merita superstitum sunt *pro valde bonis graciarum acciones, pro mediocriter bonis propiciaciones, pro valde malis sunt vivencium consolaciones, sed mediocriter malis faciunt dampnaciones tollerabiores, sic quod utrobiique* 25 *valent pie oraciones intente pro mortuis, quia beatis vertuntur in graciarum acciones, purgandis in propiciaciones, dampnatis vero licet non sint adumenta, prosunt tamen ecclesie militanti et dampnatis qui*

Christians will
be punished
more severely
than others.

4. A in marg.: Augustinus. In codd. cap. XXIV Corrxi. 8. A:
impugnant. 13. A A.; sensus doctorum. 13. A in marg.:
Augustinus. 22. Hic locus in decr. sic habetur: *Cam sacrificia
altaris sive quasrumcunque elemosinarum pro baptizatis omibus offeranter,
pro valde bonis graciarum acciones sunt, pro non valde malis propici-
aciones sunt, pro valde malis, clamai nulla sunt adumenta mortuorum,
tamen vivorum consolaciones sunt.* A in marg.: *Nota quomodo et qui-
bus mortuis prosunt suffragia* (Above 20^a without mark of reference).

11. pag. 646. 14. Decreti sec. pars, causa XIII, q. II,
c. XXIII.

superstites per bona opera meruerunt sunt causa quare ^{202° N} micius puniuntur (ut tetigi ultimo capitulo libri VI°).

We may see how the world is deceived, as to perpetual aims, and as to funeral ceremonies.

Ex istis potest colligi quantum mundus decipitur o in elemosinis perpetuis et exequiis ac ritibus solempnibus mortuorum de perpetuacione elemosine; dic- 5 tum est hoc cap. XVI° et XXII° cap. libri VI. Ymmo cum debet esse certum catholico quod modus quo Christus fecit et fieri precepit elemosinas sit quo- cunque alio modo elemosinandi perfeccior, et est undiquaque facilior, patet quod non mediocriter ¹⁰ peccant sed ex superbia et negligencia se accusant qui contempnunt sermonem Christi et adherent prudencie proprie et opinioni seculi. De exequiis vero et aliis ritibus factis pro mortuis patet quod vel sunt purgandis contraria vel neutra vel minus utilia; con- 15 traria si sapiunt peccatum, minus utilia si in istis omissionis contraria magis profecerint, et neutra supposito quod neque sint bona neque mala moraliter. Primum et tertium fiunt communius, unde prima particula ex hoc patet quod, sicut omnia meritorie ²⁰ facta pro mortuis capacibus eis prosunt, sic omnia demeritoria pretensa pro ipsis fieri profectui suo obsunt; non enim prodest corpori mortuo talis solempnitas, cum deficiat sibi sensus, nec prodest anime nisi sub ratione qua meritum; aliter enim ²⁵ foret profectui suo indifferens, sicut est indifferens utilitati dyaboli vel beati. Illud ergo suppono ut maximam, et patet per Augustinum in De Cura agenda pro mortuis, et ponitur in decretis XIII^a, q. II^a: *Non estimemus, inquit, ad mortuos pro quibus curam agimus pervenire nisi quod pro eis sive altaris sive oracionis sive elemosinarum sacrificii supplicamus.*

False works injure the dead as good works profit them.

4. A lu marg.: Exequia pro mortuis quemodo prosunt et quomodo nocent illis. 6. A A.: Dicatum est hoc cap. . . . et 22. 17. B: et neutra — unde deest.

29. Decr. sec. pars, causa XIII, q. II, cap. XIX.

O 201^a Et sequitur: *Corpori autem humano quidquid inpenditur, non est presidium salutis sed humanitatis officium.* Sed et idem videtur per se notorium considerando quomodo proveniret profectus corpori mortis tuo vel spiritui separato.

P Et ex isto sequitur vivorum stulticia qui magis dolent pro morte corporali quam pro morte anime per peccatum, magis solicitantur pro solemnitate exequiarum proximi vel amici quam pro assiduitate 10 conversacionum meritoriarum per quas solum suffragia insunt sibi. Unde decretum beati Gregorii XIII^a, q. II^a, *Anime defunctorum. Curacio, inquit, funeris, condicio sepulture, pompa exequiarum magis sunt vivorum solacia quam subsidia mortuorum.* Si ali- 15 quid prodest impio sepultura preciosa, oberit pio 202^b vilis * aut nulla. Crisostomus super epistolam ad Hebreos, ut ibi exponitur: *Ubiunque sepeliamur, domini est terra et plenitudo eius; secundum quod oportet fieri efficiatur. Lugere autem, deplorare et 20 lamentari eos qui de hac vita decedunt ex pusillanimitate contingit. Hoc autem ex desperatione future resurreccionis intelligitur. Unde Apostolus non simpliciter ait: Nolumus vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini, sed addit: Sicut et ceteri qui 25 spem non habent.* Et eadem sententia patet in duobus capitulis sequentibus. Item, videtur quod murmur tale sit contra dominum quem debemus credere omnem hominem velle mori, sed voluntati Dei non est licitum taliter contrariare. Si enim scio quod est 30 de Dei beneplacito et sic iustum, faciens ad ordinem

Hence the folly
of those who
care more for
solemn rites
than true
prayers.

2. A A₁: humanitatis — corpori deest. 6. A in marg.: Correlarium.
11. Codd.: XII^a. 13. A: pompa. 19. B: efficaciter. 29. B:
contraire.

11. Decr. sec. pars, causa XIII, q. II, cap. XXII. 12—16. Cura-
cio — nulla is a quotation from Augustine *De Cura agenda pro
mortuis* Cap. II. 17. ibid. cap. XXVI. 23. Cap. XXVII.
Habent forsitan and XXVIII. *Qui divina.*

et pulchritudinem universi quod Petrus nunc per 20° P
dominum occidatur, quomodo licet mihi remurmurare
contra istam iusticiam et pulchritudinem que adeo
placet Deo. Unde XIII°, q. II° sub auctoritate Cypriani
sic scribitur: *Quam preposterum est, quamque per- 5
versum, ut cum Dei voluntatem fieri postulemus,
quando evocat nos et accersit de hoc mundo, non
statim voluntatis eius imperio pareamus et pervica-
cium more servorum ad conspectum domini cum
tristitia et merore perducimur, exeuntes isthinc 10
necessitatis vinculo, non voluntatis obsequio, quomodo
volumus ab eo premiis celestibus honorari ad quem
venimus inviti. Preceptum est, inquit, a domino ut
contester assidue et publice predicarem fratres non
esse lugendos accersione divina de seculo liberatos, cum 15
sciamus non amitti sed premitti, recedentes de seculo.*

In isto dicto videtur innuere triplicem rationem: Q
Prima ex hoc quod nemo debet orare sibi ipsi
contrarie, sed oramus Deum: *Fiat voluntas tua
undique*, ideo non debemus velle huic contrarie. 20
Secunda racio est ex hoc quod oportet salvandum
meritorie et per consequens voluntarie pati mortem.
Tertia racio stat in isto quod diligens se vel alterum
debet gaudenter acceptare accessum eius proprium,
sicut est mors cuiilibet salvando, et prescito eciam 25
est ad bonum, cum continue plus nocet ecclesie et
teaches us to care for the dead,
amplius demeretur. In oppositum sunt consuetudo
et leges ecclesie de cura agenda pro mortuis et
ecclesiastica sepultura, unde oblaciones Jude Machabei
laudat ecclesia, Machabeorum XII°, et sepultura 30
mortuorum computatur inter opera misericordie, pro

7. A: accersit: scil. Deus ut habet decret. 11. In decretali: et
volumus. 13. In decr. preceptum est ut contestarer assidue ut.
16. In decret.: recedentes procedere . . . 19. A B in marg.: Nota
contra lugentes mortuos. 30. A: XII. deest.

Q 203^a quo laudatur Tobias Tobie. Unde decretum recitat Augustinus De Cura agenda pro mortuis sub hiis verbis: *Quamvis cure pro mortuis non pro omnibus pro quibus sunt dum vivent ut prosint meruerant; sed quia non discernimus qui sint illi, oportet illa pro regeneratis omnibus facere.* Et assignat causam eius triplicem: Prima est profectus mortuorum capacum, secunda est excitatio affectus superstitionis, et tercua est naturalis instinctus et meritorius, dum fuerit caritate formatus curam talem agencium. Pro prima sic scribit: *Melius enim supererunt ista hiis quibus nec obsunt nec prosunt, quam eis deerunt quibus prosunt.* Vult ^{and to pray for all the faithful.} dicere quod oportet intendere orare generaliter pro cunctis fidelibus, subintelligendo et Deo limitante suffragium capacibus. Pro secunda causa patet quod ex hoc excitatur devocio superstitionis et provocatur occupacio circa actum meritorium. Unde Augustinus: *Diligencius facit hoc quisque pro amicis suis, ut pro illo fiat * similiter.* Et quoad terciam causam patet, cum necesse sit evacuare cadavera bestiarum, multo magis cadavera hominum, magis carorum et plus inficiencium.

R Unde Augustinus: *Humanitatis, inquit, hoc est officium secundum affectum quo nemo unquam carnem suam odio habet.* Unde oportet ut quam potest pro carne proximi curam gerat, cum spiritus inde recesserit qui hoc gerebat. Et si hoc faciunt qui carnis resurrectionem non credunt, quanto magis

1. Num. cap. deest in codd.   3. A: *quamvis cura . . . prosant.*
 4. In decret.: Quibus dum vivunt cooperantur ut prosint.   6. A A: decernimus; B: decrevimus; in codd.: qui sunt.   18. A in marg.: Augustinus.   24. A in marg.: Nota pro sepultura proximi si et quomodo obligamur.

3. Decreti sec. pars, causa XIII, q. II, cap. XIX et Aug. in libro De Agenda Cura pro mortuis cap. XVIII. Opp. tom. VI, pag. 53o.

Burial of the
dead may be
done in a wrong
way,

debent facere qui credunt ut corpori resurrecturo 20^a R et eternaliter mansuro impensum officium sit quodammodo evidens eiusdem fidei testimonium. Et patet cum talis operacio non sit per se virtuosa, sed valde per accidens quod contingit eam nunc bene nunc male fieri. Cavere autem debemus de malicia ne fastui seculi principaliter intendamus, nec magis necessarium omittamus; nichil enim est magis necessarium obsequium agendum pro mortuis quam vivere virtuose. Ille ergo inordinate agit curam corporalem pro suo mortuo qui plus attendit ad illam quam ad superhabundanciam virtutis in animo. Vis ergo affectuose proficere anime defunctorum, exercita te ipsum in scola virtutum; quod quanto plus feceris, tanto cum paribus facis mortuis plus 15 profectum; oportet ergo iuxta caritatis regulas quod superstes misereatur anime proprie placens Deo, et ad illud consequitur efficacissime suffragium mortuorum.

as by too much
care for show.

Ad primum obiectum patet quod beatus Gregorius a intendit quod talia obsequia non prosunt mortuis nisi forte per accidens. Unde sequitur in textu Gregorii: *Nec ideo tamen contempnenda et abicienda sunt corpora defunctorum maximeque iustorum, ex quo illud salubriter discitur quanta possit esse remuneratio pro elemosinis; quas viventibus et sencientibus exhibemus, sed neque hoc apud Deum perit quod ex animis hominum membris officii diligencia persolvatur.* Ex quo videtur quod ratione elemosine prosunt defunctis talia obsequia, et obsunt eis de quanto excitant affectantes ad affectandum splendorem in mundi gloria, accusantque mortuos, de

13. A in marg.: Nota efficacissimum suffragium mortuorum.

marg.: Nota pro exequis et sepultura circa ecclesias.

20. A in
25. B: salu-
briter dimittitur.
28. diligentiaeque persolvitur in decret.

23. Decret. sec. pars, causa XIII, q. II, cap. XXII.

R^{202*} quanto ostendunt illos affectos ad secularia desideria.

b Et quoad dictum Crisostomi, patet quod ipse intendit istam eandem sentenciam, unde sequitur in textu suo: *Pietatis namque affectu et humanitatis intuitu 5 mortuos lugere non prohibemur, sicut nonnullos sanctorum aliorum exequiis legimus pias lacrimas impendisse.* Unde quod quis sepelitur iuxta martirem in ecclesia vel ubicunque solemnitate, nunc obest et nunc prodest, sed tantum per accidens obest, si 10 accumulant peccata originata ex mortuo decedente in mortali. Prodest, si sit occasio diligencius orandi pro mortuo in gratia decedente, unde decretum (ubi supra) sub auctoritate sanctorum Augustini et Gregorii sic loquitur: *Quibus peccata dimissa non 15 sunt, a sacris locis post mortem adiuvari non possunt, quia quos peccata graviora deprimunt, si in sacris locis sepeliri se faciunt, restat ut de sua presumpcione iudicentur, quia eos sacra loca non liberant, sed culpa temeritatis accusat.*

8 Et quoad secundum partem sequitur decretum beati Gregorii: *Cum gravia peccata dimissa sunt et 202* non deprimunt, tunc prodest mortuis * si in ecclesia sepeliantur, quia eorum proximi, quociens ad eadem loca veniunt, suorum quoque sepulturam aspiciunt, 25 recordantur et pro eis domino preces fundunt. Nam quos peccata gravia deprimunt, ad maiorem cumulum dampnacionis potius quam absolucionem eorum corpora in ecclesiis reponuntur.* Quantum ad rationem terciam, quomodounque glossamus, non dubium quin 30 murmuraciones plurime pro mortuis sunt inique;

Solemn burial
in holy places
may do good
or harm.

5. A A₂: nonnullorum.

7. A: sg sepelitur. A₂: semper sepelitur.

Errorem scribeatis A imitatus est A₂.

18. In decret.: quoniam eos.

22. Ibid.: in ecclesiis.

28. A in marg.: Nota quomodo licet de-

plangere (superscriptum est: fieri scil. deflere) mortuum et quomodo

non licet.

3. Causa XIII, q. II, cap. XXVI. 13. Causa XIII, q. II,
capp. XVI and XVII.

As to grief for dicitur enim quod alias est amor vel affeccio naturalis, ^{20^a}

the dead we
must distinguish
between natural
affection and
deliberate
judgment.

*Verum tamen non sicut ego volo,
sed sicut tu vis.* Et tali affeccione naturali doluit mater eius pro morte filii naturalis. Nec evidens quod in hoc peccavit, sicut nec Christus, quando pro Lazaro ploravit. Alia autem est affeccio delibera-
tiva qua non est dolendum sed gaudendum de mortibus propinquorum. Sic enim Christus, sic Paulus et ceteri martires gaudebant de pena et morte propria, et sic oportet omnem salvandum gaudere. Ideo necessarium est christianis discere quomodo debent mori; quando ergo quis plus dolet propter amissionem boni utilis vel boni delectabilis temporalis in morte proximi quam propter amissionem boni utilis anime defuncti et utilitatis ecclesie, tunc peccat indubie plus vel minus, sicut ille peccat gra-
vius qui propter amissionem amoris quem habet ad seculum dolet de morte propria. Et patet quod debemus secundum rationem superare impetum ²⁰ anime naturalem, sicut est mihi verisimile quod mater domini mitigavit ex integro, et Christus non directe ploravit pro morte Lazari quem necessitavit ad gloriam suam mori, sed doluit pro peccato humani generis, pro quo oportuit talia et tot pati. ²⁵ Unde ex concilio Toletano *Qui divina sic scribitur: Prohibet nos sanctus Apostolus dicens: De dormientibus nolo vos contristari sicut et ceteri qui spem non habent. Et dominus Joh. XI° non flevit Lazarum mortuum, sed ad huius vite erumpnas ploravit re- 30 suscitandum. Si autem potest hoc episcopus omnibus christianis prohibere, non moretur.*

Natural grief
should be
controlled by
reason.

i. A: quod aliquis. ii. A: et sicut. 22. A B in marg.: Nota de fletu Christi. 23. 24. A: nunciavit ad gloriam. 31. agere non moretur in decret.

26. Causa XIII, q. II, cap. XXVIII.

T²⁰²⁴ Ex istis colligo conclusionem triplicem mihi notabilem: Prima quomodo ista sentencia est a prepositis populo predicanda, eo quod instruit eum in moribus, evacuat errorem fidei et precipitur ab ecclesia fieri.

1. The clergy
should thus
teach about
funeral rites.

5 Quod si multiplicamus leges de sepulturis et eas solempnizamus atque pro porcionibus et substancia defuncti contendimus et illud cum aliis suffragiis defunctorum omittimus, quis dubitat quin Deus huius seculi usque ad infidelitatem cecavit oculos mentis 10 nostre? Et cum in vigilia Pentecostes post communionem concinimus quod Deus per os omnium prophetarum docuit nos temporalia relinquere, et alibi cantantes oramus ut Deus doceat nos terrena despicer, quia certum est quod spiritus sanctus 15 effugit cohabitare cum spiritu hominis sic affectione temporalium deturpato. Ad probandum autem si sumus huiusmodi, sollicitudines nostre cum actibus sequentibus iudicabunt. Nam pater spiritualis qui 20³ animo preponderat oracionis suffragia et elemosinas * They must not let the desire of gain outweigh the desire to benefit souls.

20³ providas faciendas pro mortuis plus quam lucri temporalis commoda, manifeste demonstrat quod plus amat temporalia defuncti quam anime sue spirituale suffragium. Secunda conclusio: Nullus ritus ecclesie ab eius capite approbatus de suffragiis 25 vel memoriis faciendis pro mortuis repugnat sententie supradicte. Patet ex hoc quod nulla veritas repugnat veritati. Procuret ergo homo, quantum prudenter sufficit, per se vel alium, remedium animarum in purgatorio oblacionibus vel stipendiis 30 annalibus sacerdotum aut precibus sanctorum, aut carorum elemosinis aut ieiunio cognatorum et secundum supradictam Dei sentenciam approbatur.

2. All rites
approved by the
Church agree
with this rule.

1. A in marg.: *Costra avariciam cleri.* Prima conclusio. 23. A in marg.: *Secunda conclusio. De varia ritibus approbatis in suffragiis et memoriis mortuorum.*

6. porcio l. e. pensio annua.

Et hiis quatuor modis secundum decretum beati 20³ T Gregorii, XIIIe q. II, *Anime defunctorum*, contingit animabus in purgatorio suffragari, ymmo (ut sepe dixi) per omnem vitam vel operam meritariam viatoris. Unde ritus quem approbat beatus 5 Ambrosius in De Officiis, positus in conclusione predicta, plurimum est laudandus: *Quia, inquit, alii tercium diem, alii septimum diem, alii tricesimum, alii quadragesimum observare consueverunt in officiis mortuorum, quid doceat leccio consideremus. De-* 10 *functo quidem Jacob precipit Joseph pueris suis ut sepelirent eum et sepelierunt sepultores Israel, et completi sunt quadraginta dies luctus, ut patet Genesis L^o. Sed eciam in Deuteronomio, capitulo ultimo, et Numeri XX scriptum est: Quia planixerunt 15 filii Israel Moysen triginta diebus et consummati sunt dies luctus. Illi autem qui servant diem tercium respiciunt trinitatem vel triduum resurreccionis Christi; qui autem observant septimum observant perpetuam quietem anime, que est tercia cum copulacione corporis, quod est quatuor; ex quibus autem constant septem; qui autem observant trigenarium considerant quomodo ex duobus quindenariis secundum corpus et animam ille constat, quindenarius autem resultat ex septenario patrum legis veteris et octonario legis 20 nove: Nam hos duos numeros quadam proprietate colunt specialiter isti patres. Qui autem observant quadrigenarium expectant fructum resurreccionis per mortem Christi qui totidem horis dicitur fuisse mortuus, licet arca triginta sex horas iacuit in sepulcro, 25 et sic de quinquagenario, centenario vel anniversario secundum rationem cui devocio populi est affecta.*

5. A in marg.: Ambrosius.
patet Gen. L deest in decret.

12. A B: sepultores deest; luctus ut
15. cap. ult. et Num. XX deest in
decretaH.

2. Decr. sec. para, Causa XIII, q. II, cap. XXII *Animae defunctorum* and cap. XXIV *Quia alii.*

Reasons for
various
observances.

T²⁰³ Omnes enim affectant suis mortuis beatitudinem circularem, ut notat Hostiensis in Summa (ubi supra).

v Tercia conclusio: Dimissis istis ritibus foret purgandis animabus utilius, populo superstite dante sollicitudinem et operam ex integro ad virtutes. Patet ex hoc quod ista variatio rituum fuit omissa a Christo et suis apostolis; ymmo precepit Matthei VIII°, 22: *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos et in moribus sequi ipsum.* Ista autem variatio introducit sectas et gildas et consequenter errores multiplices, mundialibus which bring in infideliter opinantibus quod proporcionaliter habent gildas and other causes of mischief. ipsi suffragia singulariter a se ipsis et beatis in patria, sicut ipsi coniunguntur federe temporali, et sic credunt de suis mortuis quoad ipsa suffragia que impendunt. Illud autem improbatum est hic et capitulo ultimo libri quinti. Omnes enim predestinati vivi vel mortui citra beatitudinem constituti participant suffragiis utriusque ecclesie precise secundum quod digni sunt meritis quoad Deum. Tales ergo ligant superfluunt et periculose seminant dogma falsum sepeque gignunt sedicionem in populo. Nec moveat quod sepe bonum ex ipsis evenit, * quia Deus non sineret dyabolos vel aliud nefandum collegium congregari, nisi exinde disponeret utilitatem ecclesie provenire. Et sic dicitur de sepulcris et aliis constructionibus sumptuosis quod bonum exinde evenit, ut puta, devocio confluencium, sustentacio egenorum et multa bona similia; malum eciam communius, ut puta, distraccionis et ocium sensus hominis dissoluti et inordinata congregacione tam temporalium quam eciam personarum, et difficile foret iudicare quid istorum foret matri nostre utilius, si facta et dicta Christi et

3. A in marg.: Tercia conclusio. Contra ritus supra positos.
 7. Matth. VIII, 22: *Sequere me et dimittis . . .* 13. B: fidere.
 16. A in marg.: De solemanni sepultura et sumptuosis sepulcris (Above 203 without mark of reference). 18. precise; A: p^o; A₁: pā.
 28. B: eciam deest.

apostolorum suorum non darent fidem de inutilitate ^{203^a V}

The example of fundamenti. Non enim est causa evidens: Si Symon, Simon Mac-
cabeus cannot summus sacerdos construxit sibi et suis edificium
outweigh that of Christ.

altum super sepulchrum eorum et mirabiliter sumptuosum (ut patet I Macchabeorum XIII^b), ergo bene, 5 sicut est evidens: Si Christus et eius apostoli illud omiserant, ergo bene; nam regimen illorum sacerdotum fuit presagium destruccionis synagoge que fuit ecclesia Judeorum; et fundamentum aliud cum suis domesticis fuit indefectivum principium perpetue ¹⁰ ecclesie christiane; nichil ergo valet nobis fidelibus nisi de quanto fuerit fundabile ex lege Christi; sed cum ex lege Christi et lege ecclesie patet quod observancie de quanto plus accedunt ad statum innocencie et minus intricantur cum mundo, imitantes voluntatem Dei, direccius preponderantes in amore bonum communius, patet quod observancia opposita ritui quem mundus in istis exigit est ipso melior. Unde (ut tetigi) talia memorialia post mortuos derelicta vel nocent eis vel minus eis proficiunt quam purgandis pauperibus in gracia ampliori, ymmo minus quam ceteris paribus eorum destruccio. Si enim tales mortui sunt presciti, tunc talia memorialia derelicta sunt fructus peccati sui in spiritum sanctum; si sunt predestinati, tunc sunt fructus sue affectionis proprietarie expurgande, et indubie pauper decedens in maiori gracia, cum melius usus fuit temporalibus istis quibus verius dominatus est, plus participabit in purgatorio eorum fructu, dominio devoluto ab utroque ad dominum, apud quem non potest esse ²⁰ accepcio personarum. Quomodo excusat peccatum quo propter affectionem mundiam vel affectionem proprietariam carnalem ritus talis preponitur et modus faciendi exproprietary vivendum, et bonum communius plus diligencium stulte postponitur? ³⁰

35

^{2.} B: tam evidens. ^{5.} B: ergo — omiserant deest. ^{7.} B: regnum illorum fuit. ^{12.} ex deest in codd. ^{26.} B: expurgande — fuit deest.

CAP. XXIII.

A 20³ Restat consequenter tractare de indulgenciis et ^{Indulgence to sinners belongs to God alone.} absolucionibus a pena et culpa, in quibus videtur esse error apud simplices istam materiam ignorantes.

5 In primis ergo suppono significacionem quid nominis huius signi indulgencia. Est enim omnis indulgencia actus indulgentis, ita quod indulgencia non sit aliud nisi habentem ad hoc potentiam indulgere, et est indulgere gratis concedere, operam dare sive remitttere, et componitur de *inde et algere* (quod est frigere vel mortificari), sicut est de commissis oblivioni traditis quoad expetitionem vindicte. Et sic loquitur scriptura Judith VIII°, 14: *Indulgenciam domini cum lacrimis postulemus*, et sic sumitur Isaie XXVI°, LXI°

15 et LXIII°. Sic autem indulgere peccatoribus est Deo proprium, sicut et peccata ^{*} dimittere (ut patet capitulo ultimo quinti libri); sed ab istis sensibus extractus est terminus et baptizatus in sensum alium partim per doctores theologie et partim per canonistas; quandoque enim secundum eos connotat remissionem pene, ut secunda questione tertio capitulo *Indulgencie*, ut notat Archidiaconus, quod quandoque signat active concessionem, ut dominus papa indulxit subdito hoc vel illud, id est, concessit; aliquando autem signat dispensacionem, aliquando ius, ut notat Jobannes, XXXIII°, q. II^a. *Interfectores*; et aliquando accipi'ur pro remittere vel condonare, in *De Penit-*

1. A: Cap. XXII. 2. A in marg.: De indulgenciis (Below 20³ without mark of reference). 5. B: signacionem. 9. B in marg.: Quid est indulgencia? 9. 10. B: remittens compotiar. 18. B: baptizatus deest. 20. B: convocat. 20. A: Nota quid est indulgere vel indulgencia; supra vide. 21. ut sec. q. III. cap. Indulgencia. Recte: Sexti decretalium, lib. V, tit. X, cap. III. 25. 26. Jobannes; sic in codd. Legendum: Nicolaus papa.

5. Cf. Hus, Opp. tom. I, 175°. Loserth, Hus u. Wicifl, p. 209.
21. Sexti Decret., lib. V. De Penitencis et Remissionibus, cap. III, Glossa. 26. Decr. sec. pars, causa XXXIII, q. II, cap. V.

Such indulgences are reserved to prelates under certain limitations. tenciis et Remissionibus, cap. *Indulgencie* in principio 203^a A per Archidiaconum; unde omnes istas indulgencias trahunt et limitant ad prelatos ecclesie. Unde statuant sibi pro regula quod solus papa potest dare quoad locum et tempus indulgencias generales, epi- 5 scopi autem habent potestatem limitatam faciendi indulgencias. Nam cum dedicant ecclesias, non extenditur eorum indulgencia ultra annum, eciam si a pluribus episcopis dedicetur. In aliis autem ultra numerum quadraginta dierum non potest episcopus, o indulgere, verum tamen episcopus confirmatus antequam sit sacerdos, sicut et legati non sacerdotes faciunt indulgencias, quia hec potestas magis eis ex iurisdictione quam ex ordine. Inferiores autem ut abbates et presbiteri non possunt indulgencias tales 15 concedere publice ex auctoritate iurisdictionis, sed private in foro penitencie (ut patet in De Penitenciis et Remissionibus, capitulo *Indulgencie*); super vero conceduntur per Innocentem et Archidiaconum: licet, inquit, *restricta sit potestas de indulgiis que fiunt 20 publice, non tamen in foro penitenciali in quo sacerdos potest indulgere annos et dies dummodo discrete faciat et penitenciam iniunctam per superiore non remittat.*

So much time
of indulgence
may mean
a) the equivalent
of so much tem-
poral penance;
b) so much
shortening of
time in Purga-
tory.

Istis premissis restat videre expressius quid sonat verbum prelati: *Remitto tibi tantum tempus indul- 25 gencie pro peccatis*, et dicitur communiter quod virtute talis indulgencie per tantum tempus minus pacieris in purgatorio, et hoc intelligi potest dupliciter, vel quod indulgencia habeat efficaciam tantam, quantam tantum temporis pro penitencia huius vie 30 quoad statum purgatorii, vel secundo quod de tanto

3. A in marg.: Indulgencia < pape marg. addit: coavenit.	13. potestas; A ₂ in marg. 14. B: inserentes autem.	14. B: inserentes autem.	14. B in marg.: Potestas indulgendi est ex iurisdictione et non ex ordine, ut bie- pet. 22. A: discreta. 24. A B in marg.: Nota quid sonat (B: hoc): Remitto tibi tantum tempus indulgencie pro peccatis. 25. B: Remitto tibi tempus.

A 20. brevius pacieris secundum penam purgatorii, et ista ^{The letter meaning is favoured by the decretists.} glossa est sentencie decretistarum pertinencior dictis eorum conformior (ut patet in De Penitenciis et Remissionibus; cap. Quod autem) in verbo, sed s queres quid sonat?

a. Sumitur autem fundamentum huius sentencie ex ista ymaginacione fantastica: Ponitur enim primo ^{The opinion rests on an invention which supposes} quod sunt supererogata merita sanctorum et specie aliter Christi in celis infinita numero et valore, ultra ^{supererogatory merits;} quam requiritur ad eorum beatitudinem, et omnia ista vocantur spiritualis thesaurus ecclesie in capite eius reconditus.

b. Ponitur secundo quod dominus papa, cum sit vicarius Christi in terris, habet plenam potestatem distribuendi thesaurum illum fidelibus, sed quod libuerit plus vel minus, nec licet diffidere quin potestas imperciendi ista spiritualia suffragia remaneat continue inexhausta, quia aliter deficeret Christus dando potestatem clavium suo vicario hic in terra.

c. Tercio dicitur quod quando papa vel suus episcopatus dispensat subditis de isto thesauro, commutando meritum beati loco meriti quo peccator mereretur remissionem peccati, tunc concedit indulgenciam plus vel minus.

B. Et ex isto fundamento dicuntur huius vendere peccata sua et isti emere eciam pro pecunia et seductus est populus de cambio impossibili et infundabili propter fastum et questum adquisibilem sacerdoti. Et isti sentencie videtur sanctum Thomam annuere, super 30 Quarto Sentenciarum, distinctione vicesima, questione

1. B: Brevius pacient. 4. In verbo (?); in codd. A B: in 4.
6. A in marg.: Fundamentum indulgenciarum secundum communem opinionem. 9. A: numero et valore. 11. B in marg.: Spiritualis thesaurus ecclesie. 14. A: in terra. 17. A: remanent.

4. Decret. Greg. IX, lib. V, tit. XXXVIII, cap. IV. 30. Thom. Aq. Comment. in lib. IV. Sent. Opp. tom. IX, pag. 374.

St. Thomas says that indulgences are not simply remissions of temporal penance but avail in purgatory. *tercia: Ab omnibus, inquit, conceditur indulgencias* ^{203°} *B aliquid valere, quia impium esset dicere quod ecclesia aliquid vane faceret. Sed quidam dicunt quod non valent ad absolvendum a reatu pene* ^{*} *quam quis in* ^{203°} *purgatorio secundum iudicium Dei meretur, sed* ⁵ *valent ad solvendum ab obligacione qua sacerdos obligavit penitentem ad penam aliquam vel ad quam eciam ordinatur ex canonum statutis. Sed hec opinio non videtur vera; primo quia est expresse contra privilegium Petro datum, ut quod in terra remitteret* ¹⁰ *et in celo remitteretur, unde remissio que fit quoad* ¹ *forum ecclesie, valet eciam quantum ad forum Dei. Item, ecclesia huiusmodi indulgenciam faciens magis* ² *dampnificaret quam adiuvaret, quia remitteret ad graviores penas, scilicet purgatorii, absolvendo a peni-* ¹⁵ *tentiis iniunctis. Et manifeste patet deduccio, eo quod iuxta opinionem indulgencia non facit ad remissionem in purgatorio, sed subducta indulgencia in pleno penitentie faceret ad remissionem in purgatorio, quod foret infinitum prestancius quam aliqua peni-* ²⁰ *tentie vie remissio. Ideo iuxta hanc viam omnis indulgencia foret impeditiva fructus penitentie et nociva, ideo prudenter dicunt canoniste quod propter indulgencias non est dimittenda iniuncta penitencia*

^{1.} indulgencias; in codd.: indulgencia. Correxii. ^{2.} B in marg.: Sentencia sancti Thomae et Bonaventure super materia indulgentiarum hoc est: Concipiunt autem quod dominus papa ad votum suum potest distribuere et impetrari viatoribus de peccatis saitem suis conterentibus merita Christi et auorum sanctorum, que vocant opera supererogata et thesaurum ecclesie, sic quod potest illa merita loco meritorum rudorum (sic) ponere ad remissionem peccati rudi, et quia illa merita excedunt omnem penam viantibus debitam, ideo habent efficaciam delendi omne peccatum et tollendi omnem penam debitam pro peccato magno. Ergo et mirabilis est potens (sic) dominus papa, qui potest hec merita taliter impetrari et gracia illorum peccata remittere, penas tollere et ea loco plurimorum allorum commutare. Sed revera non video quomodo sanctorum communio tantum dependet ex pape voto, cum magnam habuit illa communio efficaciam ante adiunctionem latius distributionis aut impetrationis papalis presumpta. ^{4.} A in marg.: Opinio falsa. B: a reatu — solvendum deest. ^{6.} B: ab deest. ^{8.} A in marg.: Argutur contra communem opinionem indulgentiarum. ^{16.} B: quod deduccio.

B 20³⁴ pro peccato, nec haberent colorem indulgencie de multis millibus annorum quoad nudam mitigationem penitentie hic pro via, cum certi sumus quod non subi- bitur etiam a Matusale tanta penitencia hic in via.

5 Ideo, inquit doctor, aliter est dicendum quod valent indulgencie et quantum ad forum ecclesie et quantum ad iudicium Dei et quantum ad remissionem pene residue post contritionem, confessionem, absolucionem, sive sit iniuncta sive non. Racio autem quare valere possunt est unitas corporis mystici in qua multi in operibus penitentie supererogaverunt ad mensuram debitorum suorum et etiam multas tribulaciones iniuste sustinuerunt pacienter, per quas multitudo penarum poterat expiari, si eis deberetur. Quorum 15 meritorum tanta est copia quod omnem penam debitam nunc viventibus excedunt et precipue propter meritum Christi; quod et si in sacramentis operatur, non tamen efficacia eius in sacramentis includitur, sed sua infinitate sacramentorum efficaciam excedit. 20 Ideo cum unus pro alio satisfacere potest, sancti autem in quibus superabundancia operum satisfactionis invenitur, non determinate pro isto qui non remissionem indiget, huiusmodi opera fecerunt (quia alias absque omni indulgencia remissionem consequeretur) 25 vel communiter fierent pro tota ecclesia, sicut apostolus dicit se implere ea que desunt passioni Christi in corpore suo pro ecclesia, ad quam scribit Corinth. 10. Et sic predicta merita quamvis sint communia locius ecclesie, tamen papa distribuit ea dispariter, 30 sicut ea que sunt communia alicuius multitudinis distribuuntur singulis de multitudine secundum arbi-

10. 11. In textu a. Thome: multi operibus. 23. huius in codd.
sic et in pluribus locis seqq. 25. A: nihil commentator. 27. A:
II. Cor. I. 31. A A: singularia.

6. Thome Aquinat. super IV. Sent. I. c. pag. 374. 26. Ad
Coloss. I, 24.

trium eius qui multititudini preest. Unde si quis con- 203⁴ B
sequeretur remissionem pene ac si alias pro eo
satisfecisset ita quod satisfaccio alterius sibi per eum
qui potest distribuatur; sic de indulgencii est cen-
sendum. 5

Bonaventura's
opinion.

Item, doctor Bonaventura super eadem distinctione, 30
questione secunda, primo reprobat opinionem de
indulgencis dicentem quod tantum valent ad forum
ecclesie militantis sic quod non ad forum ecclesie
triumphantis. Si, inquit, *prelatus relaxat et Deus non relaxat*, tunc est pocius decepcio quam relaxacio, 10
pocius crudelitas quam pietas. Et patet quod non
foret dispensacio sed rebellio. Ideo ad excludendum
ab ecclesia Christi fallaciam dicit quod indulgencia
sic potest fieri: *Obtinemus*, inquit, *bonum ex triplici* 15
merito, scilicet ex merito proprio, ex merito capitinis
et ex merito ecclesiastice unitatis. Et correspondenter
ad istud triplex meritum bonum obtinendi est triplex
meritum a malo liberandi, scilicet *meritum proprium*,
ut puta*, *meritum contritionis*, quo meremur liberari a 20⁴
pena eterna et ascribi ad gaudia sempiterna, sic quod
hec duo sunt simul, sicut in angelis gracia et gloria.

Secundo modo meritum Christi cooperatur in sacra-
mentis et potestate clavium, et per hoc remittitur
pars pene. Et tertio modo fit meritum ad fugiendum 25
malum ex vi unitatis ecclesiastice. Et correspondenter
fit triplex pene condonacio, ut sic currat misericordia
cum iusticia. Et in qualibet tali condonacione est
commutatio maioris in minus, unde pena eterna primo

6. B in marg.: Nota quomodo percipias teriam (sic) indulgenciarum
secundum factores earum. Numerus distinctionis deest in codi. 15. A in
marg.: Bonum obtainemus ex merito proprio, ex merito capitinis, ex merito
ecclesiastice unitatis. 17. A in marg.: Bonaventura de indulgencis (Below
203⁴ without mark of reference).

to. Lib. IV. Sentenciarum dist. XX, pars II, art. I, quaestio II.
Conclusio. Sancti Bonaventurae Opp. tom. IV, pag. 556 (ed.
Ven. 1754).

O 20° mutatur in temporalem in remissione pene et culpe. Secundo pena temporalis magna et supra vires mutatur in penam viribus competentem in sacerdotis absolucione. Tercio vero commutatur pena ad quam 5 pertinet iudicio ecclesie in minorem relaxacionem in virtute residui meritorum ecclesie. Et omnia ista originantur ex merito passionis et satisfaccionis Christi, nullibi preiudicando iusticie. Et ita dicit 10 quod indulgencie fiunt de meritis supererogacionis membrorum ecclesie, quem thesaurum pertinet ad solo^{to be dispensed} by bishops. solos episcopos saltem publice dispensare, quia illi sunt vicarii succedentes in loco Christi fratris senioris mortui, ut suscident semen suum generando sibi filios spirituales. Et uterque istorum doctorum respondet 15 ad obiectus in contrarium.

Et illam sentenciam sepe inculcant doctores decretorum ponentes quod indulgencia est liberalis et graciosa donacio de thesauro ecclesie, facta per vicarium Christi peccatoribus pro suis penis ad quas de iusticia obli- 20 gantur. *Thesaurus iste, inquiunt, est abundancia meritorum que multis sancti ultra mensuram debitorum erogaverunt et tribulaciones quas iniuste sustinuerunt; quorum meritorum tanta est copia quod excedit omnem penam debitam viventibus, et precipue paessio et meri- 25 tum Christi, cuius minima gutta sanguinis vel sudoris sufficeret ad expiacionem omnium peccatorum, hec et cetera bona supererogat, que omnia ponuntur in scrinio pectoris Christi tamquam thesaurus ecclesie.* Ista sentencia patet per Willielmum in De Reliquiis 30 et Veneracione Sanctorum, capitulo V^o. Et patet

Other decretists
maintain this
opinion of a
treasure doled
out by Christ's
vicar.

4. commutatur; in codd.: commutatio; Fortasse legendum: commutatio pene. 16. B in marg.: Indulgencia quid sit. 20. B in marg.: Thesaurus ecclesie. 27. supererogata in codd.

8. Dist. XX, pars II, quaest. III (pag. 558). 29. An Willhelmus Autissidorensis, W. de Monte Laudano, Durantis, de St. Amore, alterve, non video.

quomodo a theologis decretiste sumpserunt istam sent.²⁰⁴ C tenciam que, si sit infundabilis et principium erroris fidelium, patet gravedo peccati in auctoribus illius ficticie.

I propose to give

1. Arguments
in its favour;

2. Arguments
against it;

3. My own
judgment.

In its favour:

a) One man may
make satis-
faction for
another.

b) Christ gave
to Peter full
power of
binding and
loosing.

c) The Pope's
acts shew that
he declares it
catholic.

In ista materia sic procedam: Primo fundabo vel D colorabo possibilitatem et probabilitatem illius sententie, secundo obiciam multipliciter contra illam et tertio dicam quid videtur mihi probabiliter sustinendum.

Quantum ad primum sic arguo: Deus nendum potest a de sua absoluta potestate quecumque peccata eciam 10 sine satisfaccione remittere, sed unus potest de communi cursu pro alio satisfacere, et per consequens, Deus potest committere suo vicario potentiam contra quecumque peccata taliter dispensandi. Quo habito suadetur tripliciter quod sic facit, primo quia caput 15 ecclesie pro quo *Christus oravit Luce XXII°, 32, ut non deficiat fides sua*, sic pretendit se facere de facto; sed foret error intollerabilis si in isto a fide exorbitet, sicut maxime dampnabilis fatuitas foret membris ecclesie hoc sibi imponere, ergo presumen- 20 dum est factum istud esse catholicum.

Item, Matthei XVI°, 19 concessit Christus Petro et b cuilibet eius vicario singulariter plenitudinem potestatis dicens: *Quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in celis, et quodcumque solveris super 25 terram erit solutum et in celis.* Cum ergo dominus papa sic solvit et ligat in terris, videtur ex evangelio quod proporcionaliter fit in celis; aliter enim titubaret fides ecclesie.

Item, Deus reliquit unum caput in ecclesia * pro 204° o dubiis decidendis, quod non potest poni nisi Petri vicarius; ergo sibi restat difficultatem istam decidere; sed cum factum suum sit manifestissimus interpres sensus sui, videtur quod in facto docet hoc esse

5. A in marg.: Arguitur pro possibiliitate indulgeuclarum. 9. A in marg.: Racio. 10. B: absolutus. 17. sic; sic(?)

D 20^a catholicum. Quis rogo iudicaret papam cum conventu suo errare?

Assumptum ergo primi argumenti sic docetur: Oportet ex fide credere quod Christus satisfecit pro omnibus membris suis, sicut ex vi communionis sanctorum quodlibet membrum ecclesie satisfecit pro altero, cum apostolus dicat Gallatis VI°, 2°: *Alter alterius onera portate; ergo per idem contingit ecclesiam beatam satisfacere pro viante.*

We believe
that Christ
made satis-
faction for all
his members.

10 Item, contingit unum condemnare alterum, ut patet de primis parentibus et multis aliis ex suis capitibus et consociis accusatis. Cum ergo Deus sit pronior ad premiandum quam puniendum, videtur quod contingit unum satisfacere pro alio. Sic enim 15 brachium naturaliter se exponit pro capite; multo magis in corpore Christi mystico, ubi est ligatum forcitus, videtur quod unum membrum debet satisfaciendo supportare pondus alterius iuxta istud Apostoli II° Corinth. XI°, 29: *Quis infirmatur et ego 20 non infirmor?*

Since one man's
sin may hurt
another, one
may atone for
another.

12 Item, Deus est liberior ad recipiendum satisfacionem de suis debitорibus quam servus suus de debitорibus suis, sed homo sepe rationabiliter recipit debitum unius per puram satisfaccionem alterius, 25 ergo contingit Deum liberrimum hoc facere. Si ergo creditor benigne accipit talentum debitum a Petro ex pura satisfaccione Pauli hoc solventis pro eo, multo magis Deus misericors. Si ergo unus in gratia impetrat alteri remissionem culpe, quod maius est, 30 ipse evidencius potest impetrare sibi remissionem pene, quod minus est. Pia ergo consolativa fidelium et honorificativa cleri est ista posicio.

Even me let
one man acquire
another's debt,
much more will
God.

Primo ergo concedenda est ista conclusio quod contingit unum satisfacere pro alio. Sed notandum

10. B: contingit a. 13. A: quam ad; ad extinctum est. 32. A in
marg.: Responsio conclusio. 33. A in marg.: Quonodo contingit
unum satisfacere pro alio. Conclusio concedenda.

Three kinds of quod hoc intelligi potest tripliciter, primo participative ²⁰⁴ E satisfactione;
 1. Where one satisfies his separate share. satisfaciendo pro suo contento, secundo iuvative causando totam satisfaccionem in omnino altero et
 2. Where one helps another to do his part. tercio per se sine concursu alterius satisfaciendo pro toto debito. Exemplum primi est in assumptione;
 3. Where one satisfies entirely for another. nature humane per Christum in attomo et complectione primiciarum tocius debiti humani generis pro peccato. Exemplum secundi est quomodo nedum Christus sed alia membra iuvant ad plenam satisfaccionem confratrum; et tertio modo unus satisfacit pro debito particulari alterius particulari creditori. In utraque primarum satisfaccionum oportet debitorem concurrere, ut quamvis Christus fecit se naturam humanam que debuit Deo satisfaccionem pro peccato primi hominis, tamen illa satisfaccio non potuit membris proficere, nisi ex adiutorio capitis se disponentibus active ad suscipiendum medicinam vel saltem ad consolvendum ministracionem debitam, in tantum quod infans unius diei decedens in gracia primo baptizatur flamme, secundo servit Deo meritorie et sic tertio participat fructum celestis medicine.

Christ made satisfaction, but to the profit only of those who join in his work. Et patet ad primum quod concedenda est conclusio, illius ad salutem qui non vult iuvare Christum ad suam satisfaccionem, quia Psalmo LXI°, 13 dicitur: ²⁵ *Tu reddes unicuique iuxta opera sua.* Sic ergo tam militans quam triumphans satisfacit pro viatore indebitato quoad Deum, sed oportet ipsum indebitatum omnimode se ipsum iuvare, quia aliter ipse non solveret quod debebat, et per consequens non fuit ³⁰

2. contento; in codd. A: co^m (coitato? cf. partem cotam p. 519, l. 6); B: to^m. 3. B: totalem satisfaccionem. 4. B in marg.: Satisfaccio pro alio tripliciter fit. 6. B in marg.: Christus assumpit naturam nostram in attomo. 10. confratrum; B: conauitum (sic). 18. B in marg.: Apparet quod si infans discedens absque baptismō flamme adiudicabit eterne penae propter culpam primorum parentum ipso in persona propria non demerentes; per Idem posset beatus pro peccante satisfacere peccatorē, pro commissō nullatenus satisfaciēta. 25. In codd. LXXXI.

^{14.} apud Deum illo debito exoneratus, sed unus alius
a quo Deus debitum illud exigit, non ab illo. Ideo
videat homo si potest esse beatus pure per procu-
²⁰⁴ ratorem, et tunc * concipiet si potest satisfacere pure
5 per procuratorem; oportet enim percipientem pre-
mium persolvere meritum. Unde non foret onus
meum, ad quod supportandum alius me iuvat nisi
ego debeam satisfacere pro illo. Ideo dicit Apostolus:
Unusquisque onus suum portabit Gal. VI°, 5. Sic
10 ergo ex vi communionis sanctorum habemus reciproce
adiutores, in tantum quod *Dei adiutores sumus secun-*
dum Apostolum I^o, Corinth. III°, 9 seu oportet quod
cum adiutorio isto simus cooperatores.

Ad secundum argumentum patet quod conclusio As to the second
15 est concedenda, sed nunquam potest unus dampnare argument one
alium quoad Deum, nisi ipse superaddat proprium man's sin
delictum, ut patet in materia de originali peccato, cannot cause
et ideo canit fidelis ecclesia quod *nulla ei nocebit another's dam-*
adversitas, si nulla dominetur iniquitas. Quomodo,
20 queso, posset Deus dampnare non reum et per con-
sequens non dampnabilem? Et patet bonitas Dei in
hoc quod neminem salvat, nisi quem prevenit ad-
iuvando, nec aliquem dampnat, nisi a quo preveniente
occasione accipit ex peccato. Et patet quod licet
25 brachium se exponat pro capite, tamen oportet caput
quodammodo se iuvare. Ideo quamvis quodlibet mem-
brum iuvet aliud ad agendum, tamen nullum mem-
brum supplet omnino alterius membra officium, sed
iuvando satisfacit; et sic est de corpore Christi mistico,
30 quia aliter posset Deus omnino eximere hominem a
debito servitutis quoad Deum, quod notum est clau-
dere repugnanciam formalem. Ideo sicut Deus in
opere creacionis non potest habere naturam coadiu-

14. B in marg.: Istud ut videtur obviat eis qui ponunt infantem discen-
denter absque baptismo flaminis fore inevitabiliter dampnatum. 20. A in
marg.: Soluciones utiles argumentorum supra positorum (Above 204°
without mark of reference).

vantem propter solitudinem sue supereminencie, sic²⁰⁴ E
creatura non potest opus quocunque perficere nisi
cum iuvamine alterius nature propter per se subiec-
cionem servitutis et essentialem dependenciam a suo
principio. Et per hec patet responsio. ⁵

*As to the third argument a debt
to man is
different in na-
ture from our
debts to God,*

Ad tertium dicitur negando minorem, nam oportet F
Deum in omni satisfaccione creature sue concurrere
et est in ratione debiti hominis ad hominem ac in
ratione debiti hominis ad Deum neganda differencia.

Homo enim potest omnino solvi a corporali debito¹⁰
sui ad hominem, quia non est essencialiter debitor
sui pro omni bono quod possidet, quia tunc aliis
foret Deus suus, sed nemo potest omnino eximi a
debito Dei sui, quia tunc non teneretur Deo pro esse
suo, sed foret Deus simpliciter par cum illo. Ideo ista¹⁵
est condicio obligacionis hominis ad Deum, quod de
quanto copiosius et complecius solvit sibi debitum de
tanto est obligacionis quoad eum, quia de tanto plus
boni ab eo recipit. Et hec racio quare homo potest
recipere satisfaccionem debitoris sui in vita vel morte²⁰
eius per procuratorem ipso non cooperante ad hoc.
Deus autem non potest recipere a servo suo satisfac-
cionem pro debito nisi ipse in persona propria satis-
faciat adiutus per Deum, et hoc testatur immensitatem
libertatis Dei et excellenciam sui dominii, ut non²⁵
oportet, si homo potest libere ac meritorie exuere se
a dominio servi sui subiendo se sue servituti, quod
deitas sic potest quoad servum simpliciter; homo pot-
est relinquere domini superioris vindictam offense non
vindicando in persona propria, ergo Deus sic potest;³⁰
homo potest dimittere culpam non expetendo sibi
emendam satisfactoriam, ergo Deus sic potest, et sic
de infinitis exemplis attestantibus infirmitatem humani
dominii et invincibilitatem dominii divini. Et patet

3. B: alterius nec.   8. B in marg.: Raciones debitorum hominis
ad hominem et hominis ad Deum differunt.

¶ 304⁴ quod ista sentencia est pia fidelibus sese consolantibus in domino et non blasphemie exigentibus honorem debitum soli Deo, unde qui putat peccatum com-

304⁴ mutari vel vendi^{*} pro nudo numismate implicat

5 quod Deus vendit a se dominium parificans sibi

The pardon of
sin for money
would imply
that God sells
righteousness,

creaturam a qua non exigit servitutem, et per conse-

quens Deus venderet se ipsum, quia insuperabilem

iusticiam, pro vili precio proprio, ut puta, pro mi-

nuta, cum pro qualibet parte precii venderet indivi-

10 sibilem iusticiam que est Deus. Sed quid rogo i. e. himself.

blasphemus? Ideo si quis peccat in Deum, oportet

quod ipse in persona propria expectat satisfaccionem

vel satispassionem ab eadem persona, qui in eum pec-

caverit. Et patet quod primum assumptum est falsum,

15 videlicet quod Deus potest peccata sine satisfaccione

God cannot
remit sin
without satis-
faction.

dimittere vel communicare vicario suo potentiam vel

peccata taliter remittendi vel contra peccata taliter

dispensandi. Hoc enim est de regalia propria deitati.

Et per hec patet responsio ad primum argumentum

20 quo suadetur dominum papam de facto sic facere; non

enim pretendit vicarius Christi aut Petri vel sic se

posse facere, nisi forte blasphemet et postea resipi-

scat. Unde signum infallibile foret homini quod sit

extra regulam quam Christus suis instituit, nec sit

25 de numero illorum pro quibus Christus tunc oravit,

si potestatem talem sibi usurpaverit, nec sollicitor

circa facta talia particularia dominum papam vel

confratres suos temere accusando, sed scio quod si

finaliter consummat in ista sentencia, nec fuit Christi

30 vicarius nec eciam christianus, quia non intravit

Certainly then
the Pope
cannot,

and he cannot
be a Christian
if he claims
such a power.

1. B: de se consolantibus.

5. A in marg.: Nota de usurpata
auctoritate pape. 18. B in marg.: Quid per hoc intelligit, cum dicit:
Hoc enim est de regalia propria deitati? cum prius sit responsio de potestate
dispensandi contra peccata per satisfaccionem alterius non per sentenciam
suam est tenendum quod Deus ipse aut papa aliquis potest contra pec-
catum aliquod dispensare nisi persona delinquentis satisfaciat in persona
propria? Quid ergo est illud quod est de regalia propria deitati?

19. Cf. pag. 556, 9.

humiliter per ostium Christum ad tale officium, sed ^{204^a F}

ascendit aliunde violente per tractum regis superbie,
et per consequens est, si factum suum sic se habuerit,
fur et latro.

To have Peter's
power the popes
must follow
Peter in
humility and
service.

Ad secundum argumentum captum ex dicto Christi G

Matthei XVI° patet ex sepe dictis quod quicunque
sic extollitur, vel ad eum de potestate data Petro
et eius vicarii, ideo necesse est papas addiscere sco-
lam Petri specialiter in humilitate et ministerio
spirituali, quia aliter non est ille qui sic pretenditur, ¹⁰
ut patet quadragesima distinctione. Oportet ergo do-
minus papam circumspicere ut teneat se in limitibus
sancti Petri, et specialiter quod notet verba scripture
sacre, non usurpando quod ligat et solvit in pur-
gatorio subter terram nec ascendit in celum imper-
ciendo premia beatorum, cum sint insolubiliter
limitata, sed oportet quod teneat se virtuose in
medio super terram. Et patet quod minor argumenti
est falsa, nam unus apostata potest pretendere se
sic solvere vel ligare, sed non ex hinc sequitur quod ²⁰
sic facit. Ideo (ut sepe dixi) oportet dominum papam
cavere de modis sophisticis.

The head of
the Church is
Christ's
divinity,

Ad tertium argumentum dicitur quod minor est
falsa, cum deitas Christi, scriptura sacra et beatus
Petrus relictus sunt in ecclesia militante ad ipsam ²⁵
regulandum et eius dubia decidendum, que tria
secundum singulum non sunt vicarii sancti Petri.
Christus enim in ascensione sua dereliquit humanitus
deitatem suam in terris, sed non divisit, cum copu-

1. Per ostium Christum; conferas Jobannis X, 7. B in marg.: Ex his
verbis innoscit (sic) quis dicendus sit Christi vicarius secundum eum.
8. et eius vicarius. Hoc loco aliquot verba excidisse videntur. 8. addiscere;
B addicere. 21. A A₁; Ideo — sophisticis deest. 23. A in
marg.: Nota quis debet dubia ecclesie decidere? 27. singulum;
A B: singulm. 28. B in marg.: Christus in sua ascensione dereliquit
humanitus deitatem suam in terris sed non divisit.

5. Cf. pag. 556, 22. 11. Decreti prima pars, dist. XL,
capp. VI et VII. 23. Compare pag. 556, 30.

G 204^a latus est sibi ypostatice, ubicunque fuerit humanitus,
et ipsa deitas est caput ecclesie. Christus autem ^{and Christ has left his testament to guide us.}
humanitus reliquit testamentum suum in terris per
quod voluit suam ecclesiam regulari, nec voluit quod
5 crederetur alicui Petri vicario, nisi de quanto vivit
et docet conformiter illi legi.

Unde quicunque sacerdos ecclesie post mortem
Petri vivens et docens testamento illi conformiter
potest rationabiliter dici Petri vicarius, sed specialiter
10 ille qui vivit Petro conformius et ad istam doctrinam
testamenti Christi similius; et ille supponitur
esse Romanus episcopus, sed in synodis pro dubiis ^{in things doubtful the only authority is Scripture.}
decidendis non est credendum cuicunque vianti, nisi
de quanto dictum suum fundaverit in scriptura. Unde
205^a non est credendum quod fides catholica * vel in
veritate que creditur vel in habitu ecclesie catholice
dependet ab ista persona, cum sit errabilis et de
possibili non membrum ecclesie. Ego autem non
sollicitor quid papa facit vel loquitur, cum scio quod
20 nec sibi nec alicui istorum doctorum credendum est
nisi de quanto se in scriptura fundaverit, cum in
ipsa sit omnis veritas proporcionaliter, ut est neces-
sarium ipsam nosci (ut patet secundo De Doctrina
Christiana in fine). Unde sepe miratus sum quomodo
25 aliquis istorum trium doctorum fundaret supradictam
sentenciam in scriptura. Scimus autem quod papa
cum cetero cardinalium eciam in materia fidei sepe
errat, sed supponendum est quod scriptores bullarum
papalium vel examinatores aut falsi suggestores sepe
30 falsificant bullas suas, sicut neverunt auctores scrip-
ture de multis indulgenciis, de multis collacionibus

13. B in marg.: Quale est premium accibile bonorum? 24. A in
marg.: Augustinus. 24. A A₁: sepe deest. 25. B in marg.:
Sanctus Thomas, doctor Bonaventura et Wilhelmus de retinuis et veneratione
sanctorum. 27. B: cum est.

24. Aug. Opp. tom. III, p. I, pag. 44.

The Pope and
Curia err, and
their bulls are
often falsified.

prefectorum et de multis privilegiis et terroribus ^{205^aG}

censurarum; ideo tales apud Deum incurront penam falsarii et sunt apud potentes, scientes et ordinate volentes notabiliter renotandi. Caput ergo ecclesie Christus cum scriptura sua et sanctis doctoribus ⁵**H** debet esse regula ecclesie in dubiis decidendis.

Secundo principaliter restat obicere contra fictas ¹⁰**H** indulgencias, et primo contra sentenciam que imponitur sancto Thome, quia in ista materia concordant doctores alii, tam decretiste quam theologi.

The merits of
Christ and
his Saints are
things past,

Primo (inquam) videtur quod supererogata merita ¹**I** Christi et membrorum suorum olim transierunt, et per consequens vel non sunt vel, si sunt pro suo tempore, sunt extra potestatem ordinariam iam superstitis Romani pontificis. Quid (queso) valet fingere quod iste ¹⁵**I** Gregorius XI. ordinavit et instituit ut ymmolacio Ysaac et cetera merita patrum tantum precedendum in utroque testamento valeret ad ordinacionem suam cognato suo iam mortuo? Non enim valet fingere mendacia infundabilia propter extollenciam potestatis. ²⁰**I** Quomodo (rogo) est copia meritorum que non sunt, and so beyond our power. aut quomodo tam determinate lapsa in preteritum cum omnibus suis appendiciis sunt in potestate nostra, cum omnis actus quem nos ipsi fecimus preteriit potestatem nostram? Quomodo ergo distribuit ipse ²⁵**I** ista opera que non sunt in potestate sua? Nec valet fingere quod distribuit fructus istorum operum, quia illi non sunt nisi premia que sunt beatitudines quas non est in potestate sua a beatis auferre vel peccatoribus donare, quia tunc bonificaret eos, quod foret ³⁰**I** deliramentum asserere.

Item, omnibus beatis diffinitum est a Deo premium ²**I** beatitudinis correspondenter ad omnia merita sua,

1. A (ut saepius): privilegia.	5. A ^{A₁} : sciencia doctoribus.
7. A in marg.: Secundum principale.	11. A in marg.: Hic arguitur: contra fictas et falsas indulgencias.
contra fictas et falsas indulgencias.	13. B: transierant.
ordinacionem — propter deest.	18. B: ad
	32. A ^{A₁} : districtum est a Deo.

H 205^a que adhuc manent in fructu, sed aliqua merita,
 requisita ad beatitudinem patriarcharum, non subi-
 cent potestati huius Gregorii sic distribuere ratione
 premii ex eis limitati; ergo nec alia. Assumptum
 5 patet, tum quia nihil est ociosum in meritis beatorum,
 tum quia beati habent gaudium et sic premium ac-
 cidentale de quoconque bono quod fecerint. Minor
 autem sic ostenditur: In facta distribucione meriti
 stricte requisiti ad beatitudinem essencialem dimi-
 10 nueretur de illa beatitudine correspondenter, quam
 iniuriam non potest papa facere, sicut nec Christus
 potest concives suos sic depauperare. Sed dicitur quod
 meritum beatorum, cum sit spirituale, non excommu-
 nicacione tali minuitur sed pocius perficitur. Sed
 15 (rogo) ad quid limitantur tunc merita supererogata
 ultra mensuram debitorum suorum vel superabun-
 danciam meritorum, cum merita stricte ad beatitudinem
 requisita eque sufficerent ad distributionem huius
 faciendam, aut quomodo est necessarium ponere
 205^b nunc tantam copiam talium meritorum? Videtur
 multis fidelibus quod non est modo numerus talium
 meritorum, vel aliter omnia illa et longe plura si
 fierent non sufficerent ad aliquem gradum beati-
 tudinis promerentis, nisi quod Deus ex infinitate
 25 gracie sue acceptat merita illa de congruo.

I 8 Item, iuxta istam sentenciam sequitur quod po-
 testas iudicaria cuiuscunque pape se extendit ad
 omnes animas in purgatorio et omnes beatos in celo;
 consequens impossibile, et consequencia sic probatur:
 30 papa eciam prescitus habet potestatem ad imperien-
 dum merita bonorum cuicunque et quandocunque
 voluerit, ut dicit posicio; sed longe minor potestas
 sufficit ad fundandum iudicariam potestatem, ergo
 papa habet iudicariam potestatem super beatos eciam
 35 super Christum. Potest enim facere quod beatus

God has
rewarded the
Saints accord-
ing to their
merits.

To distribute
the merits
would be to
diminish the
rewards.

Merits would
not suffice to
the Saint
himself but for
God's grace.

The power
claimed makes
the Pope judge
of all souls,
even in purga-
tory and
heavens;

2. B: requisita — potestati dicitur.

mereatur cuicunque affecto suo quantumcunque ^{205^a I voluerit, quia potest dare sibi meritum alterius, quod est idem. Ille enim qui habet potestatem super tam secretum thesaurum anime habet potestatem super personam quoad inferius corporale; in cuius signum ⁵ Deus dedit dyabolo potestatem primo super substanciam beati Job, secundo super corpus. *Verumptamen*, inquit, *animam eius : erva*, Job II°, 6. Et multo evidencius sequeretur quod papa preest cuicunque much more in spiritui in purgatorio vel dampnato, et hoc videtur ¹⁰ hell. doctorem intendere, cum dicit quod bona communia multitudinis distribuuntur singulis de illa multitudine secundum arbitrium eius qui illi multitudini preest, et multo evidencius sequitur quod papa preest dampnatis, cum preest personis dignioribus, ut puta, pur- ¹⁵ gandis spiritibus et beatis; qui enim habet potestatem cassandi opus dyaboli et tollendi ab eo predam quam tantum appetit, habet potestatem in eum, sed papa habet potestatem ad dandum quantamlibet indulgenciam captivo dyaboli, ne sufficiat amplius valere ²⁰ in eum, ut dicitur. Dicitur et Luce IX° quod Christus dedit discipulis potestatem super omnia demonia, sed nimis ampla foret pape iurisdiccio, qui instar Christi habet potestatem super multitudinem celestium, terrestrium et infernorum. ²⁵}

Ex istis colligitur, cum tot inconveniencia sequuntur ⁴ ex dicta palliacione potestatis papalis, quod radix istorum inconveniencium foret fidelibus venenosum.

Quod autem ista sint inconveniencia, patet primo a

All powers are ex hoc quod secundum apostolum Roman. XIII°, 13^a
of God, who has let no such power to the Pope. non est potestas nisi a Deo. Ipse autem non reliquit in lege sua papis huiusmodi potestatem, ergo non est fingenda, nam per idem foret infinitum amplianda.

Secundo per hoc quod pape singuli citra Christum sunt paris potestatis; cum ergo par in parem non ³⁵

8. In codd.: Job primo. Corred. 32. huius in codd.

al. B: Et Luce IX° dicitur.

I 20° habet imperium, videtur quod papa superstes non
habet potestatem super omnes papas in purgatorio An undue power
is claimed for
et in celo. Illi enim sunt excellenciores quia Deo the actual Pope
propiores et cariores. Ideo oportet quod papa superstes over his
5 serviat eis et non imperatorie concedat quod Petrus
vel alias beatus mereatur amico suo quantumcunque
sibi placuerit limitare.

K o Et tertio per hoc quod papa superstes non habet
tantam potestatem super corpus vel opus proprium,
10 ergo multo magis non super opus Dei tam sibi alienum; homo enim quadam naturalitate dominatur The Pope might
super actibus et operibus propriis, nec autor nature
dedit pape potestatem adversantem ordini naturali.
self;

Assumptum patet ex hoc quod tunc posset facere
15 opus suum esse quantumcunque meritorium sibi
20° placuerit, quia limitare beatis quod sibi assisterent*
quantumcunque voluerit promerendo. Stultus enim
foret qui propter fastum vel questum plus bene-
faceret alteri minus digno, quam eciam benefaceret
20 sibi ipsi, et si dicatur quod potestas non datur ut
sic benefaciat sibi ipsi, patet quod Deus dat pot-
estatem solum ad bonum suo predestinato. Ideo daret
suo vicario— potestatem, ut sibi retribuat tantum
bonum. Sed Hostiensis (ut recitavi superius) horre-
25 bat istam ficticiam, quia certum videtur quod, si
haberet tantam potestatem super demonia et super
cunctos subditos suos quoad corpus et animam,
haberet eciam potestatem super eorum substanciam,
et tunc multi pape (ut creditur) fecissent miracula,
30 mandando spiritibus afferre sibi thesauros abscon-
ditos et acquisivissent sibi dominia adeo affectata. Sed
(ut innuitur Act. III, 6), quia Petrus non habuit possessio-
nem auri vel argenti, ideo habuit potestatem sanandi
and would have
demons at his
service.

10. B in marg.: Item, difficile videtur dicere quod talia merita bosorum
in patria que dominus papa pretendit se impetrari secundum votum
suum adhuc remaneant irremunerata, saltem cum dominus premis
ultra condignum et puniit circa.

infirnum, sed Simon, quia affectabat temporalia, ^{205^a caruit apostolica potestate (ut patet Act. VIII°). Apostoli enim denudati ab affectione temporalium habuerunt super eis spiritualem potestatem atque dominium.}

We do not know that these merits have not been assigned;

Item, secundum doctorem beati non fecerunt determinate huiusmodi superhabundancia opera satisfactoria pro isto vel isto qui remissione indiget, ideo restat ut Deus derelinquit vicario suo in terris distributivam potestatem illius thesauri egenis ecclesie; sed illud videtur multipliciter palliatum, ergo posicioni deficit fundamentum. Minor probatur primo, per hoc quod eque probabiliter contingit sompniare quod tales beati determinate fecerunt ista opera supererogationis pro illo qui eis participet, sicut quod reliquit papam, quod ipsa distribuat; ideo videtur peti ignotum ¹⁵ per ignocius. Secundo quia dicti sancti fecerunt opera sua ex maiori gratia quam fuit illa in qua communiter vivunt pape, ideo verisimile est quod fecerunt ipsa principaliter pro ecclesia, relinquendo distribu-

^{as indeed they probably have been by God.} cionem divino arbitrio; hoc enim est habilitatis, ²⁰ sapientie et necessitatis. Sed tunc fecissent determinate pro illis ad quos Deus limitat, ergo verisimile est quod meruerunt determinate pro illis, et hoc est certum quoad determinacionem divinam cui oportet stare.

^{God has preordained who is to profit by them, so the Pope's decree is superfluous.}

Tercio, quia beati vident continue in verbo quibus L merita sua proficient, sicut eternaliter Deus necessario limitavit quibus proficient. Sed Deus nichil facit superfluum sive inconsonum, ergo non reliquit potestatem suis vicariis ad ista suffragia distribuendum. Superfluum dico, quia eo ipso quo Deus ³⁰ ordinat vel limitat quod isti vel isti proficient sancti suffragium, eo ipso sic proficient et aliter non, quomodounque papa decreverit. Ideo foret omnino superfluum relinquere pape huiusmodi distributivam potestatem; non enim sapit quod super decreto pape ³⁵

6. and 34. huius in cod.

L 203^a in talibus dependet ordinacio Dei eterna, intuicio benefica vel premiatio Dei iusta; superflua itaque foret potestas propter cuius officium nec maius nec minus contingere.

6 Item, Deus propter nullam magnificenciam papalis 5 potencie preiudicat sue iusticie, sed hoc contingere data ista potencia, ergo illa non est fingenda. Minor sic probatur: Papa sicut tota ecclesia militans errat in multis que concernunt divinum iudicium et statum ecclesie triumphantis, sed inter alia archana 10 huiusmodi hoc est unum, quis quante sit dignus ecclesiastico suffragio quoad Deum, ergo stat papam communiter errare in talibus. Ideo ergo * oportet 205^a concedere quod eo ipso quo papa concedit alicui tantam indulgenciam eo ipso sic habebit, vel aliter 15 non obstante concessione pape precise tantum participabit quantum dignus fuerit apud Deum, vel aliter 205^b quod papa generaliter intelligit istam conditionem in concessione sua qualibet, ut oportet. Prima pars est omnino impossibilis, implicans papam illum 20 non posse peccare vel errare, et sic papa per se habilitaret et iustificaret subditum quoad Deum; quod foret blasphemum dicere. Ideo restant secunda via et tercias concedende; sed constat non oportere sumptuose acquirere tales bullas, quia illis subductis 25 homo precisely tantum participabit de merito quantum fuerit habilis apud Deum. Et quantum ad clausulam positam in bullis, quod datur tantum spirituale suffragium vere contritis et dignis apud Deum, vel de tanto absolvitur de quanto claves ecclesie non 30 errantes permiserunt, videtur quod quilibet fidelis haberet hoc privilegium sine bulla, et quod quilibet sacerdos posset tante absolvere, et sic absolucio a

The Pope
cannot judge
worthiness in
God's sight;
therefore either

a) his indul-
gences take
effect without
worthiness in
the recipient;

b) the recipient
profits simply
according to his
worthiness;

c) this condition
is implied in the
indulgence.

a) is blas-
phemous b) and
c) make indul-
gences useless.

So the con-
ditional clause
in bulls makes
them merely
superfluous.

10. huius in codd.
11. sic habebit sc. si dignus sit ecclesiastico
suffragio quoad Deum.
est sua.

14. sic habebit sc. si dignus sit ecclesiastico
suffragio quoad Deum.
15. nos noa in codd.
23. Codd.: concedenda.

18. B: in concessio
32. B: causa abeolvera.

4. Cf. Huc, Opp. tom. I., 183^b.

pena et culpa introducta in opinione populi foret ^{205^a L simplicium seductiva, et sequeretur utraque conclusio quam doctor reliquit ut inconveniens, scilicet quod absque omni tali indulgencia dignus apud Deum remissionem proporcionaliter sequeretur et indulgencias communiter fierent pro tota ecclesia. Profectum enim tocius ecclesie debet papa primo intendere et distributionem premii iudicio divino relinquere, ut oportet.}

*It follows that
a man is not the
better for
soliciting
indulgences.*

Ex quibus videtur quod non est altrinsecus valde ^M meritorium instare penes papam pro indulgenciis ²⁰ huius acquirendis, quia vel oportet dicere quod ratione huius occupationis fit homo dignior apud Deum, quam foret omittendo talem instanciam, vel aliter quod ad habendum affectatam indulgenciam foret concessio vel bulla papalis indifferens. Primum ¹⁵ non dabitur propter tria: Primo quia apostoli, quos spiritus sanctus docuit omnem veritatem, culpabiliter omisissent occupationem tam meritoriam pro indulgenciis impetrandi; secundo quia tunc papa prorogaret concessiones huiusmodi, ut subditus diuicius ²⁰ continuet in vita tam meritoria; et tertio facta tota diligencia tantum valeret petenti nec habere concessionem pape vel bullam sicut papam concedere vel bullare, et sequeretur tertium membrum quod multa officia clericorum papalium condempnarent. Tales ²⁵ multas evidencias cogitare possumus per quarum obiecciones et soluciones veritas catholica declaretur.

*The power
ascribed to the
Pope is infinite.*

Ulterius fiunt argumenta communia contra omnem theologorum et decretistarum sentenciam in hac parte. Videtur enim, primo quod potestas pape sit ¹ potentia infinita; nam papa habet potestatem ad concedendum indulgencias infinitis personis per infinitum tempus duraturas, ergo infinitum maioris potencie est quam episcopus, qui solum quadraginta dies solum finitis subditis potest concedere. ³⁵

N 205^a Consequencia patet ex hoc quod penes hoc est potestas maior, cum omnes ille sint univoce consimilis speciei; et antecedens videtur, tum quia super totum thesaurum ecclesie dominatur papa, qui thesaurus est quodammodo infinitus, tum quia non est dare quot personis potest papa thesaurum illum distribuere nec ad quantum.

S 2 Item, videtur quod papa debet ex conscientia facere generaliter illud opus misericordie spiritualis, nam potens relevare * fratrem suum et inexcusa-

He should use it freely or he is guilty of the death of those whom he might save.

biliter differens usque ad mortem corporalem fratris sui est reus homicidii, ergo multo magis differens liberare fratrem a morte spirituali, cuiusmodi est quicunque papa avarus de indulgencia generali; nec valet dicere quod potestas prelati in isto vilesceret, quia generaliter potentatus ex beneficij percepcione fit carior. Quam ergo excusacionem haberet qui a dampnacione perpetua posset proximum liberare quem debet diligere ut se ipsum, et tamen sine ratione omittit?

N 20 Numquid ille cui preceptum est eciam in sabbato extrahere bovem fratris de puto non incurret prevaricationem, si negligit liberare animam proximi ab inferno? Si ignorancia voluntatis divine excusat, quomodo alicui concedere talem indulgenciam papa temptat?

N Item, posito quod dictus papa Gregorius laxet ad tantum plenitudinem potestatis quantum Deus permiserit, et potestas sibi data sufficerit ad iuvandum spiritus in inferno, in purgatorio et hoc mundo, et sic concedat cuicunque presbitero plenitudinem 30 vicarie potestatis ad absolvendum et indulgendum generaliter tam vivos quam mortuos, quantumcunque claves ecclesie permiserint, casus non videtur ne-

8. B in marg.: Quid sonat verbum legistarum, scilicet quod dominus papa non remittit regulariter secundum partem quantum sed quotam. vid. pag. 732, l. 30. 13. B: fratrem deest. 29. B: Et dicit.

8. Cf. Hus, Opp. I, 184^a.

gandus, quia tunc dictus Gregorius non foret precise ^{206^a nante potestatis quante foret papa alius post vel ante, ymmo non precise tante potestatis quante ipsem foret, quia non foret dare in eo maximam potestatem nec aliquam parcialem potestatem (ut patet in materia De Maximo et Minimo). Admisso}

with full use of his power he might restore the golden age. ergo casu videtur quod omnes spiritus liberarentur de inferno et purgatorio, et omnes viantes forent in gracia finalis perseverancie confirmati. Nam thesaurus ecclesie cuius accepit plenam dispensacionem est ¹⁰ infinitum plus bonus quam habitus sibi oppositus est malus, et limitatur secundum sui ultimum ad agendum; ergo extingueret totum malum. Quis ergo argueret talem papam de imprudencia qui destrueret totam mundi maliciam, restituendo seculum aureum, ut in ¹⁵ statu innocencie? Et cum quo Deus tam efficaciter concurreret approbando? Excitandus ergo foret papa ad tam instanter proficiendum ecclesie, si non diffidit, sed confidit in plenitudine potencie quam pretendit. ²⁰

If the Pope can excuse a part of penance he vel terciā partem tocius penitencie aut quamcunque can excuse all. Item, dominus papa potest remittere medietatem partem eius aliquotam (ut dicit ista posicio et perdoniste preconizant) in patria, sed si hoc potest tunc potest totalem penitenciam omnino remittere, ²⁵ et sicut de una persona, sic de totali ecclesia; ergo potest preservare totalem ecclesiam ab omni pena purgatorii vel inferni. Hic dicunt decretiste communiter quod papa non remittit regulariter secundum partem quantam sed quotam, ut tetigi per Hostien- ³⁰ sem superius et recitat glossa in decretis, XIII^a, q. II^a, super capitulo *Tempus*; et ista scola videtur

8. A A₁: forent magna. 13. Quis; codd.: quia. 17. approbando (?)
A B: appōdo. 28. A B in marg.: Responsio decretistarum.

31. 32. Decreti sec. pars, causa XIII, q. II, cap. XXIII.

¶ 206^a sompnata ut populus habeat continue aliquid redi-mendum. Contra istud queritur, primo utrum papa potest de plenitudine potestatis sue pro quoque opere eque meritorio in persona habente tantum de culpa et eque capaci venie tantum peccatum remittere? Si potest, pono quod concedat cuicunque vere confessio et contrito facienti elemosinam ut quatuor, remissionem peccati ut quatuor, et indulgenciam ut quatuor, et pono insuper quod quilibet peccator iam 10 militantis ecclesie multiplicet elemosinas, quoque 206^b totum peccatum suum sit dimissum et pena remissa, * sicut faciliter hoc ordinato posset contingere. Illo ergo statuto pro lege perpetua faciliter excluderetur dyabolus a punitione hominum in inferno et tolleretur 15 omnis punicio in purgatorio, et per idem liberarentur per tales indulgencias mortui puniti vel in purga-torio vel inferno.

O Si dicatur quod papa non potest statuere talem legem, sed oportet ipsum proporcionaliter semper remittere, videtur primo quod hoc derogat potestati divine, quod Deus personis eque dignis non potest tantam mercedem tribuere pro meritis paribus, ut Petro habenti peccatum ut octo in purgatorio vel inferno potest dare remissionem pene et culpe ut 25 quatuor pro elemosina viatoris dantis pro eo denarium. Paulo autem ibi detento pro peccato ut quatuor non posset dare cum illis paribus remissionem pene et culpe ut quatuor pro tanta elemosina in via facta pro ipso, quia tunc posset Deus communicare potestatem talem eius vicario, ut omnino absolveret a pena et culpa tam vivos quam mortuos. Sed constat quod primum assumptum sequi ex opinione claudit contradictionem; secundo videtur istam sentenciam derogare potestati papali, quia, si lex ligat papam

To say that
the remission
must always
be partial
derogates from
the divine power.

1. A: habeant. 2. A in marg.: Quæsto.
Responsio quedam.

18. A in marg.:

The Pope
cannot assign
arbitrary value
to certain alms.

quod potest facere maius et non minus, quomodo ^{206^b O concederetur legi sue, quod taxat ad votum pro quantumcunque parva elemosina remitti quamcunque partem aliquotam pene vel culpe? Numquid eo ipso quo ipse dicit terciam vel quartam aut quamcunque ⁵ aliam partem penitencie indultam pro denario sequitur quod sit ita? Numquid oporteret quod previe subsit racio apud Deum? Ubi ergo est evidencia maioris rationis laxandi, est evidencia maioris potestatis ad hoc et econtra de irrationabilitate, ut repugnat prime rationi, per quam oportet omnes indulgencias fieri, quod hic sint infiniti puniti; quorum primus est aliqualiter capax venie secundum dignitatem habitam a Deo, secundus vero in duplo capacior et sic in infinitum, et tamen proporcionaliter ¹⁵ ut sit maior elemosina pro magis capaci quoad Deum, habet ex taxacione pape minorem efficaciam ad peccatum vel penitenciam remittendum. Tales multe conclusiones impossibilis sequuntur ex potestate pape taxandi penas et peccata hominis suffragandi ad suum ²⁰ placitum et ex casibus calculatoriis quos ista scola habet admittere.}

If each
indulgence can
remit a part, a
succession must
remit the whole.

Tercio videtur quod subiacet potestati pape omnino absolvere tam vivos quem mortuos a pena et a culpa, et pono quod sint infiniti homines et infiniti denarii ²⁵ sive simul sive successive creati et adnichilati de Dei potencia absoluta, et iniungat papa primo illorum quod det primum denarium pro delenda prima parte penitencie Petri; secundo autem iniungat quod secundus det secundum denarium pro delenda secunda parte ³⁰ sue penitencie, et sic in infinitum. Et patet quod in fine foret tota penitencia Petri deleta.

Et si dicatur quod tales casus sunt ymaginarii p solum possibles de Dei potencia absoluta, revera sic potestas ficta de concessione indulgenciarum est

2. A A: crederetur.
sunt ymaginum.

7. 8. B: prime subdit.

33. B: casus

Propriat imaginaria non colorabilis, nisi Deus specialiter assistat Our cases are said to be iuvando iuxta suam potentiam absolutam, et sibi facit, but all foret facile dare potentiam vel subito vel successive power is a mere laxandi peccata vel penam capacibus pro merito fancy.
 5 maiori vel minori; nec est viator cercior de uno quam reliquo, ut si Deus statuat quod per primam partem proporcionalem dati meriti remittatur prima
 10 pars proporcionalis pene date* vel peccati, et per secundam secunda, et sic infinitum, tunc papa faciens isti conformiter ex sciencia et potestate sibi data posset absolvere quemcunque peccatorem a pena et culpa, et eque probabiliter posset unum fingi ut reliquum, cum toti isti materie deficit fundamentum.

Item, videtur quod quilibet sacerdos potest facere indulgencias, nam quilibet sacerdos habet parem potestatem ordinis cum quolibet et ipso existente in gratia habet potestatem super thesaurum ecclesie. Ergo cum aliter populo digno preest, videtur quod ipse et ex parte sui et ex dignitate potest eis aliquam indulgenciam impertiri. Nam quadraginta dies quos dat episcopus non limitant minimum gradum indulgencie, quare ergo non posset inferior curatus dare unus viginti dies et alias decem vel varie secundum quod Deus decreverit?

a. Confirmatur primo ex hoc quod ante publicacionem huius materie habuerunt ecclesiastici potestatem ut modo, sed tunc non sicut ratio, quare papa potest pro infinitum magno tempore indulgere; quicunque autem episcopus pro anno vel quadraginta diebus et non 30 aliter; ergo nec modo subest ratio quoad Deum, nec potest fundari ratio huius variacionis nec est vicarius Petri istius potestatis ut generaliter sit dignus dicere:

Sic volo, sic iubeo; sit pro ratione voluntas.

io. Dicitur possent.
vole, sic iubeo.

33. B in marg.: Versus.

33. Recte: Hoc

34. Iuvenal. Sat. VI, 223.

Every priest should have power of indulgence.

Formerly the Pope did not claim this excessive power.

The power of
absolutica im-
plies the power
of indulgence.

Non ergo sequitur: Ecclesia non decrevit tali curato ^{206° P} licenciam indulgendi, ergo non habet licenciam, quia tunc nunquam incepisset ecclesia babere talam licenciam; similiter quilibet habens licenciam absolvendi habet licenciam commutandi penam temporalem pro ⁵ pena perpetua quam confitens aliter supportaret, sed cum hoc sit indulgere, videtur quod quilibet sacerdos habet infinitam potentiam indulgendi. Non enim videatur racio quin in foro penitentie abscondito fiunt indulgencie, sicut fiunt extra in foro arbitrii per ¹⁰ bullas publice proclamate. Nec est racio quin tantum valeant, cum fiunt utrimque devocius, humilius et legi Christi conformius; absolvens ergo preest ecclesie, et ad utilitatem ecclesie intendit efficaciter quod certa persona habeat remissionem grandis debiti pro parva ¹⁵ satisfaccione. Sic enim potest diaconus, vel legatus secundum potestatem iurisdictionis que est inferior potestate ordinis subditis indulgere.

The laity may
give indulgence
to the clergy.

Et ex istis tercio videtur quod quilibet de populo ^Q potest indulgere suo prelato, quia debita largissima ²⁰ sibi dimittere, et hoc est secundum modum loquendi scripture indulgere. Nam sicut apostolus dicit Rom. I, ¹⁴, quod *Grecis vel Latinis est debitor*, ita videtur quod dominus papa sit debitor ad serviendum et spiritualiter proficiendum cuilibet christiano, et illud ²⁵ debitum videtur eo maius quod Deus ad hoc obligat sub pena gravissima, et illud quod debetur foret preciosius debito corporali. Si igitur ille potest in debito isto deficere, et Christus docet Matthei VI, ¹²: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*, videtur quod subditi possunt eciam pape copiosius indulgere. Ymmo videtur quod prelati maxime indigent indulgenciis laycorum, nec est indulgencia tantum sacramentum, quin laicis possit com-

3. B: ecclesiam.
Grecis ac Barbaris.

17. B: iurisdictionis.
34. totum sacramentum.

22. Ad Rom. I, 14

I. 20° petere, quoniamocunque fundabiliter terminos sit
descriptus, quod laici possunt eis relaxare debitum
spiritualiter ad utilitatem ecclesie, racione cuius rela-
xatio^r racionis * Deus gracie coassisteret, dimittendo pec-
catum et pene debitum, quod contingit Deum facere
ad instantiam laici efficacius quam ad instantiam
istius pretati qui blasphemie aut sacrilegio vendicat
aut vendit vel saltem pretendit se facere quod Deo
non potest competere. Nam danti pecunias vel eis
equivalens datur indulgencia quantumcunque laxa sive
pro vivis sive pro mortuis quantumcunque incapacibus,
sed egeno vel pauperi evangelice non dant indulgencias
pro opere virtuoso, cum tamen quelibet virtus vel
meritum sit infinitum prestans quam totus the-
saurus huius mundi et plus dignificat hominem ad
habendum indulgencias quoad Deum, quia illa per se
et alia solum per accidens.

II. Item, videtur quod vel forma indulgenciarum est
falsa vel indulgenti ambigua; nam indulgencie in-
20 differenter conceduntur vivis et mortuis, sed sepe
contingit quod non valeant illis vel non tantum valeant,
eo quod sunt inhabiles quoad Deum. Ergo forma
indulgenciarum sepe implicat falsum; et idem patet
de imperante indulgencias ecclasi plus quam centum
25 millia annorum, quam largicionem vel oportet esse
falsam vel diem iudicii adeo prorogari vel indulgencias
valere in inferno post diem iudicii. Sed due posteriores
partes sunt inopinabiles, ideo relinquitur prima pars,
videlicet quod forma indulgenciarum sepe sit inutilis
30 et falsa.

III. Nec valet dicere quod subintelligende sunt co-
ditiones capacitatis personarum quoad Deum pro
quiibus indulsum est, quia talen^m promissionem posset
quilibet de vulgo secure facere cuicunque, ut certum
35 est quod omnis dampnatus habebit plenam remis-

God may
punish rather
of the instance
of a layman
than of a wicked
priest.

W. remission
depends on
worthiness,
which are super-
fluous.

15. B: plus significat. 18. 19. A: forma falsa vel.

sionem si dignus fuerit et habilis ad tantam veniam ^{206^a R} quoad Deum, et aliter indubie propter concessionem Petri vicarii non habebit indulgencie plus vel minus. Ymmo videtur quod talis arroganter presumens dare tales indulgencias non sit procurator idoneus, ut ad ⁵ sui petitionem Deus sit debitori magis propicius, quia in re concedit servus Dei, sepe sibi odibilis ex peccato quod Deus indulget suo affecto remittendo culpam et relaxando penam. Sed quomodo faceret Deus misericordiam ad tam luciferinam et tam infundabilem ¹⁰ concessionem unius servi tam indigni? Revera melius foret quod vel doceret in hoc vicariam potestatem vel teneret se in limitibus sancti Petri. De Petro autem non plus sequitur: *Quodcunque ligaveris super terram erit ligatum et in celo*, ergo Petrus habuit ¹⁵ potestatem ad taliter relaxandum penas tam in vivis quam mortuis in purgatorio vel dampnatis, quam sequitur: Christus dedit Petro illam potestatem ligandi et solvendi, ergo si Petrus voluisse surgere contra Christum et membra sua, excommunicando eos ²⁰ et plene indulgendo membris dyaboli, ergo oportuit fuisse in celo apud Deum taliter diffinitum. Unde omnes fideles concedunt quod omnis potestas concessa Petro vel eius vicario limitata est quod humiliter et conformiter pareat Deo; ex cuius conformitate capit de tanto virtutem et ex eius deformitate capit tam prepositus quam subiectus seductionem.

^{which he knew by divine inspiration.} Et hec racio quare Petrus et alii divinitus inspirati non magnificarunt potestatem suam ultra limites quos Deus instituit, sed precise ad tantum solverunt ²⁵ et ligarunt ad quantum docti sunt Deum solvere vel ligare. In ambiguis vero vel tacuerunt ^{*} vel ^{207^a} condicionem secundum quam oportet Deum princi-

^{26.} B: et eius.   ^{30.} solverant in codd.

^{13.} Cf. Hus. *Adversus indulgencias papales* Opp. I, fol. CLXXXVI^b

R^{207*} paliter solvere expresserunt. Unde sanctus Thomas conclusione secunda articuli tertii, d. XX, quarti libri movet dubium, utrum indulgencie tantum valent quantum pronunciantur, et arguendo ad partes 5 recitat opinionem quadruplicem. Quarum prima dicit quod indulgencie non tantum valent quantum pronunciantur, sed ecclesia ad hoc ita pronunciat, ut quadam pia fraude homines ad beneficienciam et honorificenciam alliciat, sicut mater promittens false 10 filio pomum vel aliud delectabile ad ambulandum provocat.

S⁸ Sed (ut dicit) periculosum est sic dicere, primo quia scola ista est patris mendacii, sed Job XIII°, 7 dicitur: *Numquid Deus indiget mendacio vestro, ut 15 pro eo loquamini?* Item, sic dicens peccaret in se mortaliter et daret occasionem diffidendi de quo-cunque dicto vel facto prelati ecclesie. Nam I^o Corinth. XV°, 14 dicit Apostolus: *Si inanis est predicatio nostra, inanis est et fides nostra.* Talis autem falsum 20 predicans dampnabiliter evacuat a se fidem. Et pro secunda parte beatus Augustinus epistola decima nona probat beato Jeronymo quod, si in scriptura sacra deprehenderetur aliquid falsitatis, robur auctoritatis scripture periret. Item, cum promittens donum 25 spirituale magis obligatur ex promissione quam promissione corporalis pecunie, sequitur quod episcopus literatorie sic false promittens indulgencias obligat se ad solvendum thesaurum Deo. Caveat ergo episcopus de indiscreta et presumptuosa obliga- 30 cione ad dandum thesaurum domini, quia hoc videatur magis dampnabile quam talentum Dei abscondere,

17. A B: Cor. XV. 21. A in marg.: Augustinus ib. in codd. epistola IX. Correri. 28. A A₁: thesaurum domini.

2. S. Thomas Summa theol. Suppl. tertiae partis, questio XXVII. Opp. tom. VI, pag. 76. 21. Opp. Aug. tom. II, pag. 190. Epistola LXXXII (alias XIX).

St. Thomas
enumerates
four opinions
as to the value
of indulgences.

The first makes
them a pious
fraud.

and is to be
rejected.

quia sic false promittens superbe mentitur de Christo,²⁰⁷ cum Corinthiis dicit Apostolus: *Si quid donavi in persona Christi.* Quilibet ergo episcopus dicit in literis suarum indulgenciarum implicite quod Christus de thesauro domini tantum donat. Et patet ex 5 dictis de mendacio quod non maior posset esse prelatorum defamacio vel ecclesie scandalizacio quam dicere quod in causa Dei ad seductionem fidei populi prelati tam alti tam patule menciantur.

The other three agree that their value depends on their being rightly given.

Ideo tres alie opiniones vere dicunt quod omnes T indulgencie tantum valent quantum sunt rite promulgatae. Sed una dicit quod valor earum attenditur penes fidem et devocationem indulti. Alia vero dicit quod valor indulgenciarum attenditur penes iustum estimationem valoris rei date. Tercia autem dicit quod 15 bonitas indulgencie cum predictis respicit causam pro qua datur indulgia. Sed doctor dicit quod attenditur penes quantitatem meritorum ecclesie, que depende on the applicantur ad indulgenciam faciendum. Et sic merit applied to them. oportet quod ex parte dantis sit auctoritas, ex parte 20 recipientis caritas, et ex parte cause pietas, penes que omnia simul attenditur indulgencie quantitas, quia omnia ista respiciunt honorem Dei et utilitatem ecclesie. Et penes utrumque istorum attenditur valor indulgencie, et sic (ut dicit) nec per tales indulgencias peccatum remittitur nec pena remittitur, sed unius pena alteri commutatur. Sed contra ista dicta videtur primo quod non generaliter excusantur litere indulgenciarum a mendacio, quia sepe in causa et devocatione omnino consimili, quantumcunque dis- 30 pariter conceduntur indulgencie, ergo vel oportet concedere quod absolute valent indulgencie proportionaliter ad intencionem concedentis, et sic mentiri

This does not account for different values arbitrarily assigned to indulgences.

1. quilibet; A: quilibet. A,: qualiter. 21. penes; B: pu'.

2. II Cor. II, 10: *Si quid donavi, propter vos in persona Christi.*

T 207 non posset in istis ut Deus, vel aliter valor indulgenciarum non simul attenditur penes omnia ista tria, ymmo sepe, ubi causa est minus pia caritasque 207^b magis remissa, maior * indulgencia est concessa; ut 5 unus papa concedere posset indulgencias exercitantibus se in torneamentis, ubi alias papa prius excommunicavit omnes artem huiusmodi exercitantes. Nec oportet quod immineat sic varie necessitas ecclesiam Christi defendendi per gladium; patet factum in 10 Extravagante Johannis XXIIⁱ *Quia in futurorum b eventibus*. Item, videtur istam posicionem restringere potestatem pape in donando indulgencias, cum dacio dependet ex pietate cause et caritate persone cui sunt indulgencie conferende. Sed papa non regulariter 15 rectificat istas causas sicut nec potest, ergo nec iustificat omnes suas indulgencias, et per consequens, ex timore excessus prodigi non foret tam laxus indulgencias concedendo. Non enim videtur racio quare Romanus pontifex posset concedere in gene- 20 ralibus indulgenciis centum millibus cuiilibet septem annos, quin per idem uni persone tantum temporis simul, quia si noticia dignitatis requiritur, nunquam procederet talis indulgencia generalis. Ymmo videtur, cum merita triumphantis ecclesie sint connexa, quod 25 omnia simul applicarentur ad penam tollendam, et specialiter meritum Christi in cuius virtute oportet alia operari; quod cum sit agens naturale, agit secundum ultimum sue potencie infinite; videtur e quod tolleret generaliter omnem penam. Si dicitur 30 quod Deus regulat, tunc stat quod papa indulgens non applicat, sed quod Deus ad rogatum unius laici egeni copiose penam dimittat.

U Item, si non dimittitur pena, sed commutatur (ut dicit sanctus doctor), tunc omnis pena que ante indul-

The Pope's
general in-
dulgences
cannot be given
with regard to
the capacity of
the recipient.

2. penes; B pu'. 10. In codd. false: Evidem in futurorum eventibus. Correxi. Vide Extravag. Joann. XXII. tit. IX De Torneamentis. 24. B: ecclesie conua. 29. B: Si dicatur.

If penalties are gencias foret debita est futura, quia data pena que 207^a U
only commuted, they must still non videtur, quod illa pena virtute indulgencie est
be to pay.

dimissa. Ad istum enim sensum Deus dimittit penam,
et per consequens, per indulgencias nec relaxatur
pena nec alleviatur ille cui fit indulgencia. Nam 5
si aliqua pena caret quam aliter haberet, tunc sibi
dimitteretur illa pena, et cum pena individuatur a
tempore et consistit in successione, videtur quod
non est commutatio pene pro pena, tum quia quod
non est non commutatur; pena autem pro qua fit 10
indulgencia nec fuit nec est nec erit, et pena beati
non est modo, nec potest subiectari in eo cui fit
indulgencia. Videtur insuper, cum pena et peccatum
sese inseparabiliter consequuntur, qui dimittit vel
relaxat unum relaxat et reliquum, ut qui extinguit 15

If the Pope destroys punishment, he must destroy sin.
risibilitatem extinguit humanitatem; cum ergo papa
extinguit penam extinguit et peccatum, quia aliter
remaneret peccatum ineque punitur vel penitus
inpunitum, vel aliter dans indulgiam supplet satis-
faccionem, quod non faceret nisi secundum rationem 20
meriti, et sic oportet omnem indulgentem esse in
gracia, sicut oportet omnem cui facta est indulgencia

Absurdities in the laws about indulgences.
quod leges impugnant. Alio autem sunt consideraciones
de irrationabilitate legum multiplicatarum in ista
materia, ut centum episcopi in dyocesi Petri non 25
sufficiunt concedere Paulo de dyoceysi Petri nisi
eosdem quadraginta dies quos Petrus diocesanus con-
cedit, quia aliter (ut inquiunt) forent iurisdiccciones
permixte, et quilibet episcopus haberet potestatem
super totalem ecclesiam sicut papa; sed Paulo va- 30
gante per illos centum episcopatus et deteriorato
continue apud Deum accrescerent sibi de quadraginta
diebus cum suis ratificacionibus quatuor millia dierum.

1. que superfluum; recte: quia data pena non videtur quod. 6. A A; quam aliter. A la marg: aliter. 16. risibilitatem; racionabilitem(?) ita codd. 17. A B: extinguit. 28. B: iure dicione. 30. B: debet Paulo.

U 207^b Sed que racio (rogo) huius? vel que diversitas quod episcopus Nullatensis non sufficit concedere alicui indulgenciam quantumcunque digno apud Deum, episcopus autem dotatus sufficit concedere parem indulgenciam quantumcunque dispariter indispositis de sua dyocesi? Numquid talia dicta sonant quod indulgencia est pure ex arbitrio prepositi post dotacionem ecclesie adinventa et irrationabiliter ac fallaciter ad 207^c illusionem ecclesie sepe ficta*? Et revera qui vi-
dentur defendere libertates, privilegia, honores ecclesie, ut amici, sunt ex adulacionis oleo inficiente mendacio et defensione fallaci in peccato diu abscondito eiusdem ecclesie nequissimi domestici inimici.

X 1 Ideo premissa humili protestacione de ecclesie Wyclif's final conclusions:

15 veneracione, de humili subieccione et de suarum libertatum constanti defensione dico primo quod nemo est capax indulgentie, nisi fuerit et de quanto fuerit dignus vel dispositus per graciā apud Deum. Patet ex hoc quod nemo si non Deus dat tales in-
20 dulgencias qui non dat nisi caris suis quos sic prius habitat.

2 Dico secundo quod omnis recipiens tales indulgencias 2. Each receives according to his worthiness. de tanto copiosius eas recipit, de quanto fuerit habilior quoad Deum. Patet ex hoc quod precise de tanto
25 Deus dat sibi copiosius tales indulgencias, sed ipse facit quicquid facit ad regulam.

3 Dico tertio quod nullius episcopi indulgencia prod-
est homini, nisi de quanto prius se dispositus apud Deum. Patet ex hoc quod Deus non dat sibi talem
30 indulgenciam nisi ad tantum ex propositione proxima, sed precise de tanto cuiuscunque episcopi indulgencia prodest.

1. B: rogo hoc. 2. episcopus Nullatensis, id est, episcopus qui sedem episcopalem non habet. 11. B: amici sint. 28. A A₁: se deest.

16. Cf Hus adversus indulgencias papales Opp. I, CLXXV^b seqq.

1. God alone grants indulgences and only to those whom he has made worthy.

2. Each receives according to his worthiness.

3. No bishop's indulgence profits save as the recipient is worthy.

4. And so far
as the bishop's
instruction has
fitted him. Dico quarto quod episcopi indulgencia de tanto 4 X
as recipienti proderit, de quanto episcopus eum in fide 207.

Christi instruxerit, in devocationem et amorem Dei
accenderit vel quomodounque habilem ad indulgen-
ciam Dei fecerit. Patet totum ex dictis. 5

5. Priests have
no power to
give indulgence
for a specified
time unless by
revelation. Dico quinto quod sacerdotes Christi non habent 8
potestatem donandi indulgencias secundum quanti-
tatem temporis, nisi eis specialiter fuerit revelatum.

Patet ex illo morali Judith VIII°, 13: *Posuistis vos tempus miserationis domini, et in arbitrium vestrum 10 diem constituitis ei.* Ille ergo cui non fit ad hoc
revelacio, qui spondet indigno apud Deum ex sibi
dubio quod infra tantum tempus Deus miserebitur
eius, donando sibi plenam remissionem, stulte pangit,
cum non habet evidenciam quod Deus illud con- 15
cesserit.

6. Christ's vicar
may not give
indulgences of
days or years. Dico sexto quod ex fide scripture in qua est 6
omnis veritas non fundabitur quod licet vicario
Christi cui non fit ad hoc specialis revelacio, ut
donet diurnas indulgencias vel annales. Patet ex hoc 20
quod ex scriptura que non obviat sibi ipsi foret
talis indulgencia temptacio Dei et seduccio populi.

7. The bishops
should be
careful to teach
this to their
flocks. Dico septimo quod prelati ecclesie debent in ista 7 Y
veritate catholica subiectos instruere, ne laici infide-
liter occupati circa minus utilia attendant superbiam 25
et avariciam sacerdotum? Patet in simili de lege
questorum, quibus limitatum est quod non dicant
populo nisi quod in literis episcoporum eis fuerit
limitatum, ut patet libro septimo de Penitenciis et
Remissionibus, capitulo *Abusionibus*. Multo magis 30
ergo Christi vicarii debent docere populum secundum
limites literarum spiritus sancti quas eis tradidit ad
docendum.

10. In codd.: arbitrio vestro. Correxii e texta Iud. VIII, 13.

30. Clementinarum lib. V, tit. IX, cap. II.

¶ 8 Dico octavo quod sacerdotes Christi, licet habeant
 207^a potestatem ad absolvendum subditos a pena et culpa,
 non tamen debent absolvere sub hac forma nec
 subiecti illud expetere, nisi hoc eis specialiter fuerit
 5 revelatum. Prima pars patet ex hoc quod sacerdos
 potest sacramentaliter ostendere sibi consitentem
 taliter absolutum, qui ad tantum conteritur quod
 statim decedens sine pena purgatoriis advolaret, et
 hoc est sacerdotem absolvere. Nec est potestas ali-
 10 cuius sacerdotis in casu ultime necessitatis sic ligata
 quin, quantum Deus revelans permiserit, possit ab-
 solvere; foret autem nimia presumpcio aliquem
 Christi vicarium absolucionem talem pretendere, nisi
 Deus hoc sibi revelaverit faciendum, ne forte incurrat
 15 blasphemum mendacium. Quid ergo valet subiectos
 inopportune absolucionem talem expetere, cum certe
 debent credere quod correspondenter ad sua merita
 vel demerita taxabuntur? Licet autem sufficiat apud
 Christum ubique presentem contricio, tamen sacra-
 207^b mentum * penitentie est valde necessarium, licet non
 proderit sine illa. Ideo foret stulticia sacerdotem cui
 non fit ad hoc revelacio diffinire quod penitencia
 vel aliud sacramentum suo suscipienti proderit ad
 salutem. Sic enim vetaret ut pro absoluto suo a
 25 pena et culpa in mortis articulo fieret suffragium
 ecclesie, sicut non facimus pro quoque mortuo
 quem constat nobis iam esse beatum. Istam senten-
 ciam de suffragiis et indulgiis dixerim ad instruc-
 tionem inferiorum ecclesie, et expositionem correc-
 30 cioni, supplicationi et approbacioni superiorum secun-
 dum regulas scripturarum et leges humanas ac
 decreta potentatum precise ad tantum apprecior.
 Z Sed ad materiam de peccati purgacione quam
 tetigi in proximo arguento videtur mihi probabile
 35 quod quilibet purgandus tam diu habet peccatum

8. Priests
 (unless by
 special reve-
 lation) ought
 not to give un-
 conditional
 absolution.

The sacrament
 of penance is
 useful though
 useless
 without con-
 trition.

18. B: autem afficit.

33. B: impurgacione.

*Sic iuste as
long as
punishment.* in purgatorio, quam diu inibi subit penam. Nam ^{207^a} Z sequitur: Hec est pena peccati, ergo est aliquid peccati, cum omnis pena sit res iusta per quam peccatum bonificatur, et per consequens illud peccatum est. Similiter, si quilibet in purgatorio purgatus est ⁵ omnino sine peccato, tunc est ita mundus sicut beatus in celo, cum solum peccatum causat talem inmundiciam, et per consequens foret tam amabilis in purgatorio ab ecclesia triumphante, sicut ipso beato, quia tam pulcher. Similiter, quilibet existens ¹⁰ in purgatorio propter peccatum suum preteritum deficit a plena dilectione Dei et ecclesie, ymmo a pleno profectu sibi et aliis quem debuit tunc habere. Ille ergo defectus purgandus est peccatum, ideo videtur penam purgare illum defectum et satisfacere ¹⁵ pro defectu preterito, et quando lux amoris primo inducitur, tunc primo obscuritas peccati educitur.

*For all sin there
is an appointed
punishment,
with which God
cannot
dispense.*

Videtur ulterius quod pro quolibet peccato in quo decedit predestinatus Deus statuit certam penam, cum quo non poterit illo peccato supposito dispensare. ²⁰ Nam per idem posset dispensare cum quolibet peccato in purgatorio vel in inferno, et dimittere homini peccatum sine hoc quod voluerit converti ad dominum, sine amore faciendo ipsum beatum, cum nulla pena essencialiter consequeretur peccatum; ²⁵ sed foret tantum per accidens arbitraria quoad Deum. Sicut ergo pena essencialis est per se iusta, sic est tanta iusticia in pena accidentalii, sed meritum ecclesie facit esse aliud peccatum totale in purgatorio quam foret merito illo dimisso.

*How the blessed
gain reward for
themselves and
others.*

Videtur tertio quod sicut beati in celo merentur sibi continue usque ad diem iudicii premium accidentale, aliis autem utrumque, sed existentes in

30

1. A in marg.: Conclusio. 18. A in marg.: Conclusio. 21. B in marg.: Apparet quod tenet predestinatum posse decedere in peccate. 23. B in marg.: Quam vocat penam essentialem et quam accidentialem? 32. A in marg.: Conclusio.

Z 207^a purgatorio merentur sibi premium utrumque continue, and the souls
sic dampnati usque in finem continue demerentur. ^{in purgatory for themselves.}

Prima pars videtur: Eo quod beati, sicut continue
merentur aliis in via, sic merentur ut post habeant
consorciū eorum in patria; purgati vero merentur
sibi nedium remissionem peccaminum, sed beatitudinem tam essentialem quam accidentalem futuram,
voluntarie gracia huius ex Dei gratia paciendo; licet
autem peccent continue, quia tunc sunt in gratia
sine mortali, non video quomodo proprie demeren-
tur, sicut nec libere contradictorie tunc merentur.
Dampnati vero cum sint peccato mortali in mali-
volencia sua continue peiorati, continue demerentur,
licet prosint per accidens. De isto alibi.

15 Explicit tractatus de sancta matre ecclesia.

9. A A₁: quia tem.

14. B: licet profat.

15. B: Explicit

A₁: Continet viginti tria capitula et sic est finis.

I. General Index (Codicis A).

Incipit registrum¹⁾ super librum (Johannis Wyclif)^{a)} De Ecclesia
(fol. 208^a—210^b).

A.

Avaricia et pravitas cleri 8 (135^b), 10 (136^b),
20 (146^a), 61 (187^c), 76 (202^d) = 52, 59,
129, 130.
Adulacio ad papam 15 (141^c) = 95, 96.
Antiquitas et senium in quo differunt 20 (147^a) = 132.
Adversarius noster est lex Dei 22 (149^b) = 150.
Amor occultus temporalium quomodo indicatur
27 (153^d) = 181.
Ablacio temporalium a clero habitualiter delinquentे 27 (153^c), 48 (175), 49 (176), 50 (177),
55 (182^a), 56 (182^c), 68 (196^b) = 179, 180,
328–339, 381–383, 491.
Ablata male debent restituī 40 (166^d), 45 (171^d) =
269, 270, 304, 305.
Accusator quomodo debet se habere 51 (177^c) =
348.
Aurum habet ecclesia 54 (181^b) = 376.
Apprehendit septem mulieres virum unum etc.
de ecclesia 57 (183^d) = 394, 395.
De adolescentulis, concubinis et reginis Salomonis 67 (193^d) = 472.
Auctoritas usurpata pape 78 (204^c) = 561.

B.

Brachium seculare 23 (150^a^b) = 156, 157.
De bonorum tribulacione et malorum prosperitate 32 (158^d) = 215, 216.
Utrum benedicens universaliter sit dignior benedicto? 47 (174^a) = 322, 323, 324.

Nullus prescitus recipit rite baptismum quo
deleretur peccatum originale 66 (193^a) = 567.

C.

Cibi sacramentalis virtus 1 (128^b) = 4.
Casus octo in uibus ecclesiasticis subditur
iudicio vel correccióni seculari 3 (129^a) = 14.
Idem corpus ecclesie habet capita multa 4
(130^d) = 21, 22.
Caput universalis ecclesie quid vocatur? 5 (131^d),
10 (137^b), 14 (141^b), 18 (144^c) = 27, 65, 66, 93,
94, 95, 116.
Canonizatio sanctorum per ecclesiam Romanam
quomodo est tenenda? 7 (134^a^b) = 41, 45.
Contra clerum pravum et avarum 8 (135^c),
9 (134^d, 135^b), vide supra de A (avaricia) =
48, 51.
Pro consiliorum implecione 8 (135^b) = 52.
Christus^{b)} est caput tam fidelium quam infidelium
equivoce 9 (136^a^b) = 57, 58, 59.
Consciencia cauterizata 9 (136^a) = 56.
Compositio sancte ecclesie et suarum parcium
11 (137^d) = 69.
Circuli quadratura 15 (142^a) = 100.
Congregacio malorum est unum corpus naturale
sicut beatorum est unum corpus mysticum
16 (142^c) = 102.
De continuacione ecclesie 16 (142^d) = 104.
In causis quomodo res sunt perpetue 16
(143^a) = 106.
Correccio peccancium 35 (162^a^b) = 239–244.

^{a)} deest in codi.   ^{b)} As to Ch, compare below sub X, according to the Greek way of spelling XPC.

1) In A the tract De Ecclesia has a double paging, an older one beginning on fol. 1, and a more recent one from fol. 128^a. The latter has very likely been executed after the binding of the Codex. The figures in ordinary type refer to the old, those in brackets to the new numbers of the Codex. (See above pag. XVI.) The figures in halfsat type show the number of the pages of the text given above.

- Correpicio (peccantium) 36 (162^a) = 239-242.
 Consuetudo mala 40 (166^a) = 268.
 Cleri status 32 (158^a), 42 (168^a, 169^a) = 214,
 223-226.
 Contra cleri dominacionem civilem 44 (171^ab),
 53 (179^a), 54 (180^a) = 300-303, 326, 366, 371.
 In clero tres gradus heresis 44 (170^a) = 293.
 Clerus debet esse fidelis dispensator elemosina-
 rum et non debet dominari pompatice
 super illis 45 (173^a) = 309.
 De crucifixi patrimonio 46 (173^ac) = 311, 312.
 Capita ecclesie Christus, papa, imperator 48
 (174^a) = 326, 328, 327.
 Correccio cleri 50 (177^a) = 316 quere supra.
 Clerus potest corrigi per laicum 51 (177^a) = 319.
 Civilis servi condicio 51 (177^a) = 350, 361.
 Pro civili dominacione cleri fundamenta 52
 (178^a), 56 (182^a) = 356, 386.
 Clerus habet dominacionem evangelicam a
 Christo super omnia 53 (179^a) = 368.
 Constantini et Nabuchodonosor salvacio 53^a
 (180^a) = 369.
 Consilium pro inquisitione quantum clerics de
 bonis temporalibus occupat 55 (181^a) = 379.
 De conciliis generalibus 59 (185^a) = 411, 412.
 Caracter ordinis quid sit et utrum prescriti
 gerant ordines et officia ecclesie? 63 (189^a),
 70 (197^a), 72 (198^a) = 413, 414, 500, 509.
 Caracter ordinis quomodo est in prescriti? 63
 (190^a) = 444, 445.
 Non licet pure clericu invadere fratrem suum
 propter temporalia nec licet sibi, ut pro illis
 pugnet 65 (192^a) = 459.
 Nullus clericus debet contendere pro majoritate
 ad subditos in ecclesiastica ierarchia 66
 (192^a) = 468.
 De colentibus reliquias sanctorum 66 (193^a) = 465.
 Utrum in singulis ordinibus character imprimitur
 71 (197^a)? = 501, 502.
- D.
- Domus Dei est in hiis quos Deus predestinavit
 2 (128^a) = 8.
 Dissolucionem carassis amicicie fecit Christus
 7 (133^a) = 20.
 Divisio hereticorum ab ecclesia 7 (133^a) = 38, 40.
 Qui diligunt sua et non que Jesu Christi 8
 (134^a) = 48.
 Deus odit ab eterno et diligit quos odit et
 diligit 17 (143^a) = 111.
 Dimittere debita quid est? 31 (158^a) = 212.
 Defensio ecclesie quos maleficos non iuvat? 33
 (159^a) = 223.
- Dubium quomodo est discernendum? 34 (160^a)
 = 228.
 Costra defensores peccantium 36 (162^a) = 243.
 Deus non potest iniuste auferre nec potest
 anichiliare 38 (164^a) = 254, 255.
 Deus donat sub condicione 38 (165^a) = 257.
 Contra dotacionis securitatem 43 (170^a) = 294.
 Contra dominacionem civilem cleri 44-46
 (171^a-172^a), 48 (174^a), 53 (179^a), 65 (192^a) etc.
 = 299-314, 326, 366, 460, 461, 462.
 Pro dotacione ecclesie 44 (171^a), 52 (179^a) =
 299 seqq., 300 seqq.
 Dominium clero non est acquisitum sub inten-
 tione passionis Christi 45 (173^a) = 306.
 De dominacione cleri evangelica 46 (173^a), 53
 (179^a) = 311, 366.
 Pro dominatione civili civiliiter color 46 (173^a),
 47 (173^a), 52 (178^a) = 311, 312, 313, 319, 320,
 321, 326, 357.
 Unde prelati ecclesie vocantur domini 46
 (173^a) = 310.
 Dotacione ecclesie fundementum ex lege Dei
 47 (173^a) = 319.
 Dignitas duplex et maioritas 47 (174^a) = 323.
 Defensio et tencio scripture sacre 47 (173^a) = 318.
 Dotanda est ecclesie sub condicione 49 (176^a)
 = 337.
 Dominium civile habet rex super cierum 51
 (177^a) = 360.
 Domini temporales vivunt vitam non sine
 peccato 53 (179^a) = 364.
 Dotacio 55 (182^a) = 382.
 Diabolus est caput omnium maiorum 60 (187^a)
 = 424.
 Decipit diabolus homines per corpora mor-
 tuorum 66 (193^a) = 466.
 Dampnacio duplicitur capitul 70 (196^a) = 495.
 Mitigacio pene dampnatorum duplicitur accipitur
 70 (197^a) = 498.
 Contra sentenciam que ponit nullum perpetue
 dampnari 75 (201^a) = 536.
 Dubia ecclesie quae debet diffinire? 78 (204^a)
 = 562.
- E.
- Ecclesia catholica est a fideliibus cognoscenda
 1 (128^a), 14 (140^a), 24 (150^a) = 1, 2, 90, 158.
 Ecclesia capta famosius dicit omnes predesti-
 natos et illa est sponsa Christi etc. 1 (128^a),
 14 (140^a) = 2, 88, 89.
 De ecclesia fides sequitur fidem de spiritu sancto
 et qualiter? 1 (138^a), 6 (133^a) = 8, 37.

a) Number of the page omitted.

- Ecclesia sancta non habet prescitur partem sui
2 (128^b), 4 (128^c, 131^a) = 3, 6.
 Ecclesie sancte nullus papa debet pretendere
se esse caput 2 (128^c), 3 (130^b) = 5, 17.
 Ecclesie unitas probatur ex scripturis 2 (129^a)
= 9, 10.
 Extra ecclesiam catholicam non est salus etc.
2 (129^b) = 11.
 Ecclesie sancta est per totum orbem difusa
2 (128^d) = 7 (86).
 Intra ecclesiam est uterque gladius seu po-
testas 3 (129^c) = 13.
 Ecclesie Romana est ubique aliquis fidelis
est 3 (129^d), 13 (140^a) = 14, 85.
 Propter tres causas ecclesia Christi vocata est
ecclesia Romana 3 (130^a) = 15.
 Contra negantes ecclesiam esse 4 (130^c) = 19, 20.
 Ecclesie sancte membra, sponse Christi, sunt
solum sancti 2 (128^c), 4 (131^a) = 5, 23, 24.
 Electi omnes qui sunt ecclesia sunt una per-
sona 4 (130^d) = 20.
 Ecclesia habet multa capita 4 (130^d) = 22.
 Ecclesie particularis non est illa ecclesia univer-
salis magna 4 (131^a) = 23.
 Ecclesie universalis caput quid vocatur? 5 (131^c),
10 (137^b) = 26, 27, 66, 67.
 In ecclesia quomodo sunt presciti et quomodo
predestinati? 10 (136^c), 12 (139^a) = 61, 67.
 Ecclesie que et quomodo fragrat unguentis^a
optimis et eius ubera sunt meliora vino
ii (137^c) = 66.
 Ecclesie sancte membra sunt unita ii (137^d)
= 68.
 Ecclesie sancte persecucio ab ecclesie ma-
lignantium ii (138^a) = 70, 71.
 Ecclesia alia vera, alia pretensa ii (138^b) = 71.
 Ecclesie sancte et suarum parcium composicio
ii (137^d) = 69.
 Ecclesie membra et officiales pretensi et veri
ii (138^b) = 71, 72.
 Ecclesia quid est et qualiter sumpsit exordium
ab Abel quoad denominacionem? 13 (139^c) = 82.
 Ecclesie equivocacio i3 (139^c) = 81.
 In ecclesia esse et de ecclesia esse quid est?
14 (140^c) = 89.
 Eleccio pape vel cardinalium non facit eos
primatum tenere in ecclesia sed imitacio
Christi sancta 14 (140^c) = 89
 De ecclesia qualem noticiam habemus? 14
(140^d), 15 (142^a) = 90, 99, 100.
 Ecclesie Romane equivocacio ad tria 15 (141^c)
= 96.
 Ecclesie sancta quantum sit artata 15 (142^a) = 99.
- Ecclesie pars quelibet continuatur cuilibet 16
(143^a) = 105.
 Parcium ecclesie unio 17 (143^c) = 109.
 Quedam descripcio ecclesie et contra illam
argumenta 17 (144^a) = 113.
 Christus est ecclesie sponsus, filius et pater
18 (144^d) = 117.
 Christi ad ecclesiam respectus 18 (144^d) = 118.
 Ecclesia universalis quid est? 19 (145^d) = 121.
 Utrum omnis peccans mortaliter non sit tunc
membrum ecclesie? 21 (148^a) = 141.
 De ecclesie immunitate 21 (148^b) = 143.
 De excommunicacione persone et loci. Tri-
pliciter fit excommunicatio iniusta 22 (149^d)
= 153.
 Contra exemptiones 27 (154^a) = 184.
 Quomodo ecclesia dicitur vinea et quomodo
convertitur in ortum olerum? 29 (156^a) = 197.
 Contra elemosine perpetuationem 30 (157^a),
41 (167^c) = 203, 274, 275.
 Episcopus malus, sacerdos etc. non est episcopus,
sacerdos etc. 37 (164^a) = 251.
 Ecclesia materialis seu basilica non est sponsa
Christi 40 (166^c) = 269.
 Elemosinandi rectus modus quis est? 42 (169^a)
= 286.
 Elemosine perpetue multe et ritus perpetui
erant approbati in lege veteri 42 (168^d) = 284.
 Ecclesia cum Christo sunt una persona 45
(171^c) = 303.
 Ecclesia qualiter habet duos gladios? 46 (173^a)
= 314.
 Ecclesia est dotanda sub condicione 49 (176^a)
= 337.
 Episcopus vel papa malus quantum nocet
ecclesie, patet per decretum 50 (177^b) = 347, 348.
 Ecclesia habet aurum secundum Ambrosium
54 (181^b) = 376.
 Ecclesia fuit ante Christi incarnationem 56
(182^d), 58 (184^c), 59 (186^a) = 388, 389, 390, 412.
 Ecclesia quando incepit habere nomen ecclesie?
56 (183^a), 62 (189^a), 63 (189^c) = 390, 402,
437, 440.
 Ecclesia sunt omnes electi, qui sunt et palmites
in Christo, qui Christus est vitis 29 (156^a),
57 (183^c) = 197, 392.
 Apprehendit septem mulieres etc. De ecclesia
infra 57 (183^d) = 394, 395.
 Ecclesia quid est? 58 (185^a) = 405.
 Ecclesia capitul tripliciter 59 (185^c) = 408, 409.
 Utrum presciti qui habent fidem sunt de ecclesia,
et predestinati in mortali sunt tunc extra
ecclesiam? 59 (186^b) = 415.

^{a)} ungentis in cod.

De ecclesia cadunt aliqui diversimode 59
(185^a) = 410.

In ecclesia sunt presciti et tamen nunquam
sunt pars ecclesie 60 (186^a), 62 (189^a) = 416, 439.
Inter ecclesiam militantem et triumphante
differencia et militans est sponsa sed trium-
phantis est uxor 60 (186^a) = 419.

Ecclesia nunc militans est postea triumphans
60 (187^a) = 420, 421.

Ecclesia est diffusa per totum orbem et per
maiorem partem orbis non est ecclesia 60
(187^b) = 422, 423.

Ecclesia est virgo sponsa mater vidua etc. 61
(188^b) = 421, 423.

Ecclesia si est proprio corpus et que potencia
sibi proprie contingit? 62 (188^a) = 424.

Ecclesia quomodo est formata? 63 (189^a) = 440,
445.

Episcopus non semper quando pretendit ordi-
nare ordinat 64 (190^a) = 448.

De ecclesia passionibus posset nubere Christo?
67 (194^a) = 473, 474, 475.

De ecclesia illud exponitur: *Mullerem fortem*
quis inveniet? 67 (194^a) = 473–490.

De adolescentia, concubinitate et regniss Salo-
monis que sunt in ecclesia 67 (193^a) = 472.

Ecclesia militans sepe fallit et fallitur 73
(200^a) = 522.

Elias quomodo irrisit quadringentos sacerdotes
Baali? 73 (199^a) = 520.

Exequies pro mortuis quomodo prouant et quo-
modo nocent illis? 75 (202^a) = 528, 539.

Pro exequiis et sepulture circa ecclesiam 76
(202^a) = 526, 528, 537.

F.

Fides de ecclesia sequitur immediate post fidem
de spiritu sancto et quare? 1 (128^a) = 8.

Filiorum ecclesie prococatio 2 (129^a), 11 (138^a),
13 (139^a) = 9, 70, 71, 83.

Fidelis distinctione 7 (133^a) = 42.

De fide predestinationis et prescitorum 10
(137^a) = 68.

De forma uniente malos in corpus unum 16
(142^a) = 103.

Fides esdem manet in celis que est hic 17
(143^a) = 110, 111.

Contra forum, nundinas et secularia negotia
que sunt sed male in sacris locis 35 (161^a) =
236, 238.

Fides duplex 58 (185^a) = 406, 406.

Qui sunt qui habent fidem corruptam et qui
defectivam? 58 (185^a) = 407.

Fides quid est? 59 (185^a) = 408

Fides cum gracia predestinationis constituant
hominem membrum ecclesie 59 (185^a) = 410.

Fides servatur de possibili sine sacramentis
nostris sensibilibus 65 (191^a) = 457.

Quomodo defendi sunt mortal? 76 (202^a) = 543.
De fidei Christi 76 (202^a) = 544.

G.

Gladius uterque vel potestas est intra eccle-
siam 3 (129^a), 46 (173^a) = 18, 314, 315.

Generatio filiorum ecclesie 2 (129^a), 11 (138^a),
13 (139^a), 67 (193^a) = 9, 70, 81, 82, 470.

Gracia conuicta et secundum presentem ius-
ticiam 12 (138^a) = 75.

Gracia et caritas est terminus communis copu-
lans quodcumque membrum ecclesie cuiilibet
membro alteri 16 (143^a) = 107.

Generatio triplex mala 16 (143^a) = 102.

Totum genus humanum est unus homo divisus
in bonos atque malos 18 (145^a) = 120.

De gracia triplici 21 (147^a) = 140.

Gregorius liberavit suis precibus Traianum
de inferno a dampnacione 75 (261^a) = 533.

H.

Hostie consecrata tres partes significant tres
partes ecclesie 2 (128^a) = 8.

Hereticorum divisio ab ecclesia 7 (133^a) =
39, 40, 41.

Humilitas 26 (152^a) = 173.

Tres gradus heresis in clero 44 (170^a) = 295,
296, 297, 298

Est hereticus omnis rite excommunicatus eciem
ab homine 44 (170^a) = 296.

L.

Iura humana et tradiciones defendena peccat
8 (135^a) = 51.

Iudicium nostrum quare errat circa ecclesiem
15 (143^a) = 99.

De incarnatione verbi 20 (146^a) = 132.

De immunitate ecclesiarum 21 (148^a), 33 (159^a)
= 143, 222, 223.

Ignorancia non excusat 23 (150^a) = 156, 157.

Iniuriam remittere quid est? 31 (158^a) = 210.

Iusticie diffinicio 37 (164^a) = 253.

Iniusticie quoad Deum et iniurie quoad homi-
num sunt cause destruccionis regni 40
(167^a) = 271.

Iusticie primatum Christus commisit ipsis Abel
63 (190^a) 446, 447.

Iudex ecclesiasticus non debet iudicare inter
litigantes pro temporalibus 64 (190^a) = 449.

De iudicis sepe dubia dubia iudicencium 66
(193^a) = 468, 469.

Per iusticiam temporalem quid meretur prescitus? 66 (193^b) = 468.

De indulgiis 76 (203^b) = 549 seqq.

K.

Karitas et gracia Iesu Christi est terminus communis copulans quodcumque membrum ecclesie cuilibet alteri 16 (143^b) = 107.

Ex karitate sunt mali persequendi 31 (158^a) = 211.

Karakter ordinis quid est et utrum sit in prescitis? 63 (189^d) = 443, 444.

L.

Lex Dei est noster adversarius 22 (146^b) = 150.
Legi regis esse inobedientem nocet multum
22 (149^c) = 151.

M.

Miraculum quid est de miraculis 7 (134^b) = 45.
Presciti sunt membra Christi in potentia 9 (136^b) = 58.

Membra sancte ecclesie sunt unita 11 (137^a) = 68.
Sancti cum formidine et sub spe dixerunt se esse membra ecclesie 11 (137^c) = 67.

Membrum Christi est aliquis tripliciter 11 (138^b) = 73.

Membrum predestinatum Christi non potest cessare esse tale 12 (138^c) = 74.

In medio posuit se Christus crebro 16 (143^b) = 107, 108.

Utrum omnis peccans mortaliter non sit tunc membrum ecclesie? 21 (148^a) = 111.

De mendacio an sit licitum; an Deus potest mentiri? 24 (150^d), 37 (164^c) = 159, 160, 161.

Martyr <affectione
passione corporali> 26 (152^c) = 172.

Mali sunt persequendi ex karitate 31 (158^a) = 211.

De malorum prosperitate et bonorum tribulatione 32 (158^d) = 215.

Qui malefici a defensione ecclesie excluduntur? 33 (159^d) = 223.

Contra misericordiam iniustam et falsam pietatem 39 (165^c) = 261.

Mala consuetudo 40 (166^c) = 268.

Maioritas et dignitas est duplex 47 (174^b) = 323.

Ex meretrice facit virginem Christi despensacion^a) 62 (188^c) = 432.

De matrimonio Christi et sponsa ecclesie 67 (193^d) = 473, 474.

Pro mortuis suffragia si et quomodo prosunt 70 (196^d) = 494.

Mitigatio penae dampnatorum dupliciter accipitur 70 (197^a) = 498.

Mendaces quomodo sunt irridendi 73 (199^d) = 519.

Pro mortuis exequie quomodo prosunt et quomodo nocent illis 75 (202^a) = 538.

Contra lugentes mortuos 75 (202^b), 76 (202^b) = 540.

N.

Negligencia pastoris 8 (135^a) = 49.

Nupcie Christi per incarnationem 19 (145^d) = 124.

Contra nundinas et secularia negotia in locis sacris 35 (161^c) = 235.

Nabuchodonozor est salvatus 38, 53 (180^b) = 369.

Nativitas bonorum ex malis et econtra 67 (193^c) = 470.

O.

Pro obediencia ad superiorem consulenda est scriptura sacra 7 (133^c) = 38, 39.

Officiales et membra in ecclesia vera et pretensa 11 (138^b) = 71, 72.

Pro obediencia ad regem quomodo fundatur in scriptura? 22 (148^d) = 146.

Obligatur Christus plus sue creature quam econtra et similiter sacerdos plus laico quam econtra 45 (172^b) = 307, 308.

Non semper ordinat episcopus, quando pretendit se ordinare 64 (190^c) = 448.

Utrum in singulis ordinibus caracter imprimatur? 71 (197^c) = 501, 502.

Ordo tripliciter accipitur 72 (198^c) = 509.

Utrum orandum est pro dampnatis? Et ponitur trimembris distinctio orationis 74 (200^d) = 529.

Quomodo est orandum pro mortuis? 74 (202^d) = 513.

P.

Papa non debet presumere se esse caput ecclesie 2 (128^c) = 5.

Privilegium Petri ligandi atque solvendi 2 (129^a) = 9.

Papa si est predestinatus et exercet pastorale officium, est caput tante ecclesie quantam regit 4 (130^c), 14 (141^b) = 19, 93, 94, 95.

Duo sunt paracleti in divinis 4 (130^d) = 22.

Nullus papa nec aggregatum ex illis est caput ecclesie 5 (131^c) = 27.

Non est de necessitate salutis subesse pape 5 (152^b) = 31.

De prepositis quomodo tenentur credere subditi? 7 (134^a) = 43.

Pastoris negligencia 8 (135^a) = 49.

Paupertas cleri iuxta Christi consilia 9 (135^c) = 52, 53.

^{a)} In cod.: quere plus de M in fine registri. (Sequencia huius literae in fine indicis scripta sunt.)

- Presciti sunt membra Christi in potentia 9^a
 (136^b) = 88.
- Predestinati et presciti quomodo sunt in ecclesia?
 10 (136^a), 12 (138^a), 18 (145^b) = 61, 77, 121.
- Persecutio ecclesie sancte ab ecclesia maligna-
 clum 11 (138^a) = 70.
- Procreatio filiorum Dei et ecclesie 2 (129^a),
 11 (138^a), 67 (193^a) = 9, 70, 71, 470.
- Predestinatum membrum Christi non potest
 cessare esse tale 12 (138^a) = 74.
- De predestinatis et prescritis multa 13 (139^a) =
 82, 83.
- Papa debet spiritualiter regere utramque partem
 ecclesie et non seculariter 14 (141^b) = 94.
- Papa quomodo est caput ecclesie 14 (141^b) = 93.
- Pape adulatores 15 (141^a) = 95.
- De pape titulus quomodo debent intelligi 15
 (141^a) = 95.
- Presciti non sunt de Christi ecclesia 18 (sic)
 (189^b) = 439.
- Contra pape sanctitatem 20 (146^a) = 120.
- Papa quomodo dicitur ecclesia? 20 (147^b) = 135.
- Utrum predestinationem qat in eodem cum mor-
 tali? 21 (147^a) = 138.
- Utrum omnis peccans mortaliter non sit tunc
 membrum ecclesie? 21 (148^a) = 141.
- De predestinatione 21 (147^a) = 138.
- Privilegia ecclesie 23 (149^a–150^b), 25 (152^a),
 27 (154^a), 30 (157^a), 32 (159^a), 33 etc. (163^a)
 = 154–157, 168, 169–204, 217–227, 248–250.
- Primum desiderare est vanitas 25 (152^a) = 170.
- Paupertas clerici est optimum privilegium ecclesie
 26 (153^a), 28 (154^a) = 177, 188, 189.
- Preeminentia mundana est sagena diaboli 27
 (154^b) = 185.
- Contra perpetuationem elemosine 30 (157^a) =
 203.
- Persequendi sunt mali ex karitate 31 (158^a) = 211.
- Pro peccantium correccione 35 (162^a) = 238, 239.
- Contra peccantium defensores 36 (162^a) = 243.
- Materia super peccati voluntate 38 (164^a) = 255.
- Contra pietatem falsam et iniustiam misericor-
 diam 39 (165^a) = 261, 262.
- Pacem perturbantes 40 (167^a) = 272.
- Passio Christi non fuit medium ad acquirendum
 dominia clero 45 (172^a) = 206.
- De patrimonio crucifixi 46 (172^a) = 311.
- Prelati ecclesie vocantur domini 46 (172^a) = 310.
- Possessio iusta est iustificata ex Christi passione
 46 (172^a) = 312.
- Quomodo papa, quomodo imperator et quo-
 modo Christus sunt capita ecclesie 48 (174^a)
 = 82.
- Papa malus vel episcopus quantum nocet 50
 (177^b) = 847, 848.
- Papa non semper quando pretendit absolvere
 absolvit si (178^a) = 363.
- Papa vel vicarius Christi quis est? 53 (180^a) = 366.
- Passio Christi perfecit nos et omnia 57 (184^a),
 74 (201^b) = 897, 831.
- Utrum patres veteris testamenti fuerant chri-
 stiani? 57 (184^a) = 398.
- Solum destinatus est proprio christianus 57
 (184^a) = 399.
- An presciti qui habent fidem sunt de ecclesia
 et predestinati in mortali sunt tunc extra
 ecclesiam? 59 (186^b) = 415.
- Presciti sunt in ecclesia et tamen nunquam sunt
 pars ecclesie 60 (186^a), 62 (189^b) = 416, 439.
- Predestinatus carens fide est de ecclesia 60
 (186^a) = 416.
- Sicut Petrus gessit typum omnium predestina-
 torum pastorum, sic Judas omnium prescrito-
 rum pastorum ipsum in avaricia sequencium
 61 (187^a) = 424.
- Preditor est veritatis qui ipsam non pronunciat,
 sicut et similiter qui ipsam non defendit 61
 (188^a) = 429.
- Primatum iusticie Christus commisit ipsi Abel
 63 (190^b) = 446, 447.
- Presciti utrum gerant ordines et officia in
 ecclesia? 63 (189^a) = 441, 449.
- Presciti habent caracterem ordinis 63 (189^a) =
 441–448.
- In presciti est caracter ordinis debilis 63
 (190^a) = 444.
- In parva quilibet sanctorum erit sacerdos 63
 (190^b) = 446.
- Predicador quamlibet spem debet habere ad Deum?
 64 (190^a) = 450.
- Precaria accipitur duplicitate 64 (191^b) = 453.
- Potestas faciendo miracula semper fuit utilior
 ecclesie quam bona temporalia 66 (191^a) = 462.
- Nullus prescitus accipit rite baptismum quo
 deleretur peccatum originale 66 (193^a) = 467.
- Prescitus quid meretur per talem iusticam? 66
 (193^b) = 468.
- De peregrinatione 66 (193^a) = 465.
- Papam non tenemur credere esse caput ecclesie
 nostra 66 (192^a) = 464.
- Differencia inter peccatum presciti et prede-
 stinati 67 (194^b) = 476.
- Mitigacio penae dampnatorum 70 (197^a) = 498.
- Quomodo plangendi sunt mortali? 75 (202^a), 76
 (202^b) = 537, 538, 539, 548.
- Pape auctoritas usurpata 78 (204^a) = 561.

^a) Number of the page omitted.^b) Hic titulus l. c. deest.

R.

Romana ecclesia vocata est ecclesia Christi propter tres causas 3 (130^a) = 15.
 Romane canonizacij quomodo est credendum? 7 (134^a) = 44.
 Ad regem obedientia quomodo fundatur in scriptura? 22 (148^a) = 148.
 De refugio fugitorum 22 (148^a) = 148, 147.
 Remittere iniuriam quid est? 3c (158^a) = 210.
 Qualiter sabbatizacio et remissio pro septimo et iubileto fuit valida tempore suo et non iam? 3c (158^a) = 214.
 Restituere iactar spoliator 40 (166^a), 45 (171^a) = 204, 205.
 Religiones et clemosine et multi ritus perpetui erant approbati in lege veteri 42 (168^a) = 204.
 Rex peccat si non corrigit clericum elemosinias abutentem se 50 (176^a) = 261, 262.
 Rex habet civile dominium super clericum 51 (177^a) = 268, 269.
 Pro rege consilium ad inquirendum quantum clerici occupat de bonis temporalibus 51c (178^a) = 268, 269.
 Contra rectores malos ecclesiasticos 64 (191^a) = 488.
 De coelestibus reliquias sanctorum 66 (192^a) = 485.
 Romanum pontificem nos tenemur credere esse caput ecclesie nostre 66 (192^a) = 484.
 De reginis, concubinis et adolescentibus Salomonis 67 (193^a) = 472.

— S.

Sacramentalis cibi virtus 1 (128^b) = 4.
 De sanctis quomodo est credendum? 7 (134^b) = 44, 45, 46.
 Spiritus sanctus qualiter in diversis signis apparet eo (137^b) = 64, 65.
 Salomonis regine, concubine et adolescentule quid sententiant 19 (145^b) = 125.
 Senium et antiquitas in quo differunt 20 (147^b) = 122, 123.
 Sequela Christi 26 (153^b) = 177.
 Scriptura sacre honor, quia in ipsis omnis veritas continetur 26 (152^b) = 178.
 Q. ultra sabbatizacio pro anno septimo et remissio pro anno iubileto fuit valida tempora suo et non iam 3c (158^b) = 214.
 Status cleri 3c (158^b), 42 (168^b) = 214, 284.
 Sacerdos malus episcopus etc. non est sacerdos, episcopus 37 (164^b) = 281.

^a) Number of the page omitted, ducunt esse sacerdotes sint sacerdotes.

^b) in cod. fol. 191 rectius: Dubitatur an qui presen-

Spoliator tenetur restituere 40 (166^a), 45 (171^a) = 204, 205, 206.
 Contra securitatem dotacionis 41 (167^a) et infra (170^a) = 224, 276, 294.
 Scriptura sacra quomodo debet defendi et terari? 47 (173^a) = 218, 219.
 Sacerdotes < multi pauci > 49 (175^a) = 203.
 Servi civilis condicio 51 (177^a) = 269.
 Salvatio Constantini, Nabuchodonosor 53 (180^a) = 205.
 Beati Silvestri defectus 53 (180^a) = 202.
 Spiritus hominis est eadem persona cum homine 60 (187^a) = 481.
 Sacerdos quomodo se privat sacerdotio. Et tamen quomodo manet sacerdos 64 (190^a) = 447, 448.
 Sacerdos non debet litigare pro temporalibus 64 (190^a) = 448.
 Contra sacerdotes (et) rectores malos 64 (191^a) = 481.
 Qualem opem debet habere predicator ad Deum? 64 (190^a) = 480.
 Sacerdos malus est sacerdos et minister 64 (190^a) = 488.
 Utrum omnia qui pretenditur esse sacerdos sit sacerdos? 65 (191^a) = 485.
 Sine sacramentis nostris sensibilibus de possibili servator fides 65 (191^a) = 487.
 Statuum est latum sine evidencia dubitare an porrigeno sibi sacramenta sit sacerdos 65 (192^a) = 487.
 De Samuele an ipse fuit suscitatus et quomodo diabolus decipit homines per tales mortales 66 (193^a) = 488.
 Suffragia pro mortalis si et quomodo present 70 (196^a), 73 (202^a) etc. = 494, 537.
 De eadem materia (sic) quare per ordinem. Argumenta quod omnes salvabuster cum selectionibus 70 (197^a), 73 (200^a) = 496, 534.
 Tantum in tribus sacramentis character imprimitur 71 (197^a) = 504.
 Pro sepultura et exequiis circa ecclesiam 76 (203^a) = 503.
 Quomodo contingit usum satisfacere pro alio 77 (204^a) = 507.

T.

Temporalium amissio minus dolenda est quam amissio virtutis 8 (135^b) = 50, 51.
 Contra tradiciones humanas 8 (135^b) = 51, 52.

Temporalium amor occulius quomodo cognoscitur 27 (153^a) = 181.
 Temporalium ablacio 27 (153^a) = 179.
 De tribulacione bonorum et prosperitate malorum 32 (158^b) = 215.
 Temporalia debet clerus habere moderate 42 (168^a) = 284.
 In testamento veteri erant multe elemosine religiosae et ritus perpetui approbati 42 (168^a) = 284.
 De Traiano quem Deus per oracionem besti Gregorii a dampnacione liberavit 75 (201^a) = 533.
 Contra Ticonium Augustinus de corpore saecle ecclesie 18 (145^b) = 120, 121.

(U) V.

Virtus cibi sacramentalis 1 (128^b) = 4.
 Unitas ecclesie probatur ex multis scripturis 2 (129^a), 11 (137^a) = 10, 68.
 Vir perversus non est caput uxoris nec est per ipsam imitandus 3 (130^b) = 18.
 De Urbano VI, laus eius 6 (133^b) = 37, 38.
 Virtutis emissio magis dolenda est quam amissio temporalium 8 (135^a) = 50, 51.
 Verbum domini adulterantes 9 (136^a) = 56.
 Ubera et unguenta ecclesie 11 (137^a) = 66.
 Unitatis octo modi 17 (143^a) = 109.
 De univoca ratione ecclesie 17 (143^a) = 100.
 Vinea dicitur ecclesia et quomodo convertitur in ortum olerum? 29 (156^a), 57 (183^a) = 197, 392.
 De voluntate peccati 38 (164^a) = 255.
 Vicarius Christi aut Petri quis est? 53 (180^a) = 366, 367.
 Pro universalis reali pulchra 58 (185^a) = 406.
 Veritatis est proditor qui ipsam non pronunciat sicut debet et similiter qui ipsam non defendit 61 (188^a) = 429.
 Virginem facit ex meretrice Christi desponsacio. 62 (188^a) = 433.

X.

Christus est equivoce caput tam fidellum quam omnium infidelium 9 (136^a) = 57.
 Christus salvavit totum mundum quod sufficienciam 10 (136^a) = 59, 60.
 Christus posuit se crebro in medio 16 (143^b) = 107, 108.
 In Christo quomodo sit copulatio 16 (143^b) = 107.
 Utrum Christus fuit ante incarnationem? 19 (146^a) = 126.

a) Number of the page omitted.

b) In cod. ecclesie sponse.

Christus in primo instanti mundi fuit sponsus ecclesie 19 (145^a) = 123, 124.
 Nupsie Christi per incarnationem 19 (145^a) = 124.
 Utrum verbum est homo Christus Jesus ante incarnationem 19 (146^a) = 126.
 Christus per incarnationem originavit ecclesiam christianam 19^a (145^a) = 124.
 Christus desponsavit sibi matrem suam ecclesiam non secundum se totam 20 (146^b) = 181.
 Omnia membra Christi mystica sunt Christus 20 (147^b) 134.
 Utrum Christus et quodlibet membrum ecclesie sit eadem ecclesia numero 20 (147^a) = 133.
 Christi sequela 26 (153^b) = 177.
 Christus et sua ecclesia sunt una persona 45 (171^a) = 303.
 Christus non ad hoc est passus ut acquirat dominia clero 45 (172^a) = 306.
 Christus plus obligatur creature sue quam econtra et similiter sacerdos laico plus quam econtra 45 (172^b) = 307.
 Nota Christus pro quibus passus est 45 (171^a) = 303.
 Christi passio iustificavit omnem iustam possessionem 46 (172^b) = 312.
 Christi vicarius aut Petri quis est 53 (180^a) = 366.
 Christi passio perfecit omnia 57 (184^a) = 397.
 Christi membra viancia illuminant beatos 57 (183^a) = 396.
 Utrum patres veteris testamenti fuerunt christiani? 57 (184^a) = 398.
 Homines dicuntur tripliciter christiani 57 (184^a) = 397.
 Christus non est christianus cum argumentis ad oppositum 57 (184^b) = 400.
 Christus est nomen apellativum 57 (184^a) = 400.
 Solum predestinatus est proprio christianus, quomodo Christus est lapis angularis 60 (187^a) = 420.
 Christo fuit imposita blasphemia ut cicius extingueretur 61 (187^a) = 426.
 Christi despensacio facit ex meretrice virginem 62 (188^a) = 432.
 Christus commisit primatum iusticie ipsi Abel 63 (190^b) = 446, 447.
 Solus Christus potuit fortem mulierem que est ecclesia invenire 67 (194^a) = 474.
 De Christi coniugio et ecclesia^b sponsa 67 (193^a) = 478.

II. Index of Names.

- Aares 385, 400, 402.
 Aaroeites 76, 214, 284, 285, 402.
 Abel 15, 24, 70, 81, 82, 97, 124,
     391, 392, 393, 420, 446, 447.
 Abiathar 144.
 Abires 382.
 Abser 144.
 Abraham 6, 24, 82, 83, 127, 320,
     403, 433, 470, 480.
 Achab 192.
 Adalbertus Rasconis de Ericiasie
     in Boemia 92.
 Adam 11, 60, 70, 81, 127, 135,
     136, 164, 440, 441.
 Adonia 144.
 Aegypti (= Egyptii) 234.
 Aegyptus (= Egyptus) 433.
 Aethiopia (= Ethiopia) 290.
 Agag 262.
 Agar 470.
 Altissidorensis (Altissidorensis)
     493, 498, 555.
 Amasea 144.
 Ambrosius 88, 254, 261, 262,
     353, 376, 377, 457, 546.
 Aminadab 204.
 Anastasius 87.
 Anglia (Angliae regnum) 14, 15,
     30, 123, 143, 144, 145, 146, 147,
     148, 149, 150, 151, 152, 156, 157,
     216, 218, 219, 220, 229, 230,
     234, 237, 239, 244, 245, 250,
     263, 264, 265, 270, 271, 273,
     278, 279, 282, 340, 326, 327,
     328, 329, 331, 333, 334, 335,
     336, 337, 338, 339–343, 344,
     347, 350, 351, 352, 353, 354,
     355, 356, 366, 371, 374, 377,
     383, 384, 386, 427, 491.
 Anglia reges 142, 143, 146, 148,
     152, 203, 217, 218, 219, 220, 221,
     229, 233, 234, 254, 264, 265,
     266, 282, 329, 334, 336, 337,
     338, 339, 340, 341, 342, 343,
     344, 345, 374, 383, 384, 491.
 Anglicana ecclesia 217, 244, 245,
     253, 367, 366, 386.
 Anglici 352.
 Anglicus 146, 386.
 Anna 478.
 Anselmus 127, 259, 422, 506.
 Antichristus 356, 377, 454.
 Antistimus see Simon.
 Antiochia 15.
 Apollo 36, 280.
 Archidiaconus (Guido de Bay-
     s) 68, 212, 257, 549, 550.
 Ardmacanus see Fitz Ralph.
 Arianus 400.
 Aristoteles 2, 8, 61, 62, 100, 104,
     106, 108, 116, 158, 160, 193, 233.
 Arius 400, 404, 496.
 Asia 390.
 Asiana ecclesia 31.
 Assiria 376.
 Augustinus s. 3, 4, 5, 6, 7, 10,
     12, 18, 19, 36, 37, 42, 43, 47,
     48, 49, 50, 51, 59, 63, 64, 65,
     66, 71, 74, 77, 79, 81, 82, 83,
     84, 85, 88, 89, 90, 94, 103,
     111, 112, 120, 121, 130, 133, 136,
     137, 138, 139, 148, 149, 150, 160,
     163, 164, 166, 173, 175, 181, 182,
     185, 186, 188, 197, 203, 212, 213,
     241, 242, 256, 261, 268, 269,
     270, 281, 301, 302, 303, 310, 311,
     314, 316, 318, 321, 323, 328, 329,
     346, 347, 362, 366, 367, 369,
     372, 380, 385, 389, 390, 391,
     392, 393, 394, 397, 399, 404,
     403, 405, 406, 407, 408, 409,
     410, 416, 417, 418, 419, 422,
     423, 426, 428, 429, 430, 431,
     432, 437, 438, 439, 442, 443,
     446, 447, 449, 454, 457, 458,
     464, 466, 467, 469, 470, 473,
     474, 475, 476, 477, 478, 479,
     480, 481, 482, 483, 484, 486,
     487, 489, 495, 496, 508, 528,
     523, 524, 525, 528, 529, 530, 534,
     535, 536, 537, 538, 541, 542,
     543, 563, 579.
 Augustinus abbas 336.
 Averrhoes 95, 297, 386.
 Basil 93, 291, 434, 520.
 Babyl 65.
 Balaam 448.
 Balthasar 274.
 Baptista see Johanna.
 Barnabes 34.
 Bathman see Wilhelmes.
 Beda 12, 137, 199, 300.
 Beilal 211.
 Bellus Mons (Beaumont) local
     name at Oxford 15.
 Bernhardus s. 13, 66, 67, 200,
     209, 237, 344, 346, 347, 348,
     349, 422, 506.
 Bethlehemitas (Christus) 16.
 Bohemia 338.
 Bohemi 399.
 Bolonia (Bononia) 366.
 Bonaventura s. 494, 496, 497,
     498, 499, 500, 501, 502, 503,
     504, 505, 507, 512, 514, 553, 563.
 Bonifacius VIII. 7, 25, 26, 33, 34,
     37, 84, 111, 112, 124.
 Bonifacius 416, 417, 469.
 Bradwardine 79, 138.
 Britones 217, 306.
 Canossa 70, 433, 436.
 Canterbury 79.
 Cardinalis 419, 422.
 Caym 70, 84, 85, 321.

INDEX OF NAMES.

- Cayphas 85, 448.
 Cephas see Petrus.
 Cham 82.
 Chrysostomus s. 70, 74, 83, 137,
   170, 171, 172, 173, 333, 390,
   393, 428, 429, 430, 446, 467,
   513, 514, 539, 543.
 Christus i seqq.
 Clemens s. 300.
 Clemens VII. pap. 32, 37, 188,
   309, 352.
 Coelentines V. 33, 34.
 Commentator sée Averrhoes.
 Constantia 333.
 Constantinus 179, 300, 301, 303,
   304, 305, 318, 319, 322, 323,
   327, 352, 361, 367, 368, 369, 434.
 Constantinopolis 15, 434.
 Corinth 380, 488, 580.
 Cornelius 34.
 Cresconius 241, 242.
 Cyprianus 527, 540.
 Damascenus 63.
 Damasus 251.
 Daniel 259, 329, 378, 527.
 Dardanus 66, 83, 94.
 Darius 259.
 Datan 83, 283.
 David 6, 10, 16, 24, 111, 114, 139,
   144, 363, 402, 415, 447.
 Demetrius 252.
 Dens (Denia), comes de 142.
 Diana 252.
 Dulciclus 111.
 Dunelmensis comitatus 217.
 Edgarus rex 205, 229, 277, 278.
 Edwardus confessor 205, 206,
   277, 278.
 Edwardus II. rex 217.
 Edwardus III. 79, 243, 332.
 Egyptii see Aegyptii.
 Egyptus see Aegyptus.
 Enoch 24, 82.
 Esau 82, 470.
 Eve 81, 440.
 Evangelista see Johannes.
 Eugenius papas 13, 316, 328, 516.
 Euonuchs 34.
 Faustinus episcopus 66, 67.
 Phineas see Phinees.
 Fitz Ralph, Richard archbishop
   of Armagh 21, 22, 23, 92, 94,
   302.
- Fotinianni see Photinianni.
 Francia 30, 32, 317, 319, 332,
   368, 427.
 Gesse 447.
 Graeci (Greci) 32, 93, 376.
 Graecorum epistola 362.
 Gransonii see Johannes.
 Gregorius papas s. 15, 21, 22, 23,
   24, 29, 48, 49, 50, 51, 52, 53,
   54, 55, 56, 57, 71, 85, 95, 104,
   151, 163, 174, 175, 176, 177, 181,
   200, 201, 208, 215, 216, 225,
   226, 231, 238, 246, 252, 265,
   296, 297, 303, 341, 342, 353,
   424, 429, 430, 431, 433, 442,
   446, 447, 449, 450, 451, 452,
   455, 457, 523, 524, 525, 531,
   533, 534, 537, 539, 542, 543,
   545, 546.
 Gregorius IX. 193.
 Gregorius XI. 336, 352, 353, 358,
   366, 364, 365, 571, 572.
 Grosteste, bishop of Lincoln 99,
   100, 184, 350, 468.
- Hauke see Johannes.
 Hebrei (Hebrei) 64, 93, 312,
   406, 470.
 Helias 24, 93, 190, 457, 467, 520.
 Hely 222, 255, 257, 278, 283.
 Henricus de Gandano 283,
   317, 318.
 Hieronymus s. 39, 40, 41, 87,
   251, 300, 362, 428, 432, 433,
   516, 527, 579.
 Hispania 142.
 Hispaniensis captivus see Deene,
   comes de.
 Hostiensis 236, 494, 496, 517,
   518, 519, 521, 522, 547, 567.
 Hugo de Sancto Victore 86, 91,
   318, 378, 379, 380, 421, 422,
   428, 516.
 Hugutius 224, 225, 518, 521, 523.
 Hus, Johannes 16, 25, 47, 69,
   75, 76, 82, 92, 115, 117, 123,
   140, 334, 336, 337, 338, 341,
   343, 344, 345, 347, 349.
 Hyslepi archiep. Cant. see Simon.
- Jacobus s. 24, 83, 172, 188, 470,
   546.
 Jericho 60.
 Jeroboam 457.
- Jerusalem 3, 8, 15, 18, 49, 60,
   84, 154, 259, 377, 420.
 Jerosolimitana ecclesia 389.
 Jezabel 198.
 Jesuani 400.
 Indi 32.
 India 290.
 Innocentius papa 93, 228, 550.
 Job 143, 144, 145, 272.
 Job 23, 24, 32, 352, 312, 419, 470,
   527, 534, 566.
 Johannes Baptista 137, 179, 198,
   323, 351.
 Johannes Evangelista 35, 172,
   180, 183, 189, 195, 196, 301,
   314, 361, 438.
 Johannes Damascenus 63.
 Johannes de Deo 14.
 Johannes XXII. 81, 362, 581.
 Johannes XXIII. 33.
 Johannes rex Anglie 354.
 Johannes dux Lancastriae 266.
 Johannes Haule 143, 143.
 Johannes Gransonii 332.
 Johannes de Howeden 101.
 Johannes Monachi 419.
 Johannes (?) 549.
 Jonas 339.
 Joseph 24, 546.
 Josue 24.
 Isaac 24, 403, 470, 564.
 Isidorus 13, 86, 111, 112, 118, 243,
   244, 251.
 Israel 82, 93, 403, 470.
 Israel 113, 284, 330, 400, 402,
   403, 483, 486, 546.
 Israelita 113, 400, 402, 403, 470.
 Iudea 8, 15, 154, 290.
 Iudaei 4, 6, 15, 71, 102, 239, 252,
   431, 470, 474, 529, 548.
 Iudas see Scarioth.
 Iudas Macchabaeus 540.
 Kenmerton (Kemerton) 47.
 Lancastria dux, see Johannes.
 Langham see Simon.
 Lateranense palacium 361.
 Latini 576.
 Latinorum ecclesia 93.
 Laurentius 369.
 Lazarus 544.
 Leo papa 9, 191.
 Leonardus s. 368.
 Levi 127.

- Levitae 147, 284, 372.
 Ligures 349.
 Lincolnia 468, 491.
 Lincolniensis, see Grosteste.
 Linus 211.
 Lombardia 217.
 Londonia 142.
 Lucifer 309, 350.
 Lumbardia see Lombardia.
 Lyle, see Thomas of.
 Macedonius 347, 454.
 Machomet 517.
 Magister Historiarum, see Petrus Comestor.
 Manichei 484, 521.
 Maria Magdalena 471.
 Martha 471.
 Mattusalem see Methusalem.
 Medorum satrapae 260.
 Melchisedech 320.
 Methusalem 553.
 Michael 39, 350.
 Mons apud Pragam 359.
 Moyses 24, 82, 143, 241, 470, 546.
 Naboth 198.
 Nabuchodonosor 260, 261, 274, 312, 329, 369, 370, 377, 534.
 Nazarenus 16.
 Nicolaus II. 298, 549.
 Nicolaus III. 171, 206, 229, 549.
 Nicolaus diaconus 365.
 Nicolaus Putanensis 320, 321, 322.
 Ninivitae 244, 329,
 Noe 12, 24, 82, 470, 527.
 Normanni 217, 278.
 Oldcastle, Sir John 47.
 Ophni 355.
 Orientalis ecclesia 362.
 Origenes 524.
 Oxonia 15, 371, 374, 499.
 Paulus s. 15, 32, 34, 36, 37, 114, 139, 180, 182, 183, 211, 252, 263, 264, 280, 281, 380, 387, 415, 465, 469, 511, 544, 557.
 Paulus 573, 582.
 Pelagius 186.
 Petrus s. 9, 12, 13, 15, 22, 23, 26, 27, 28, 30, 34, 35, 36, 76, 86, 87, 111, 114, 139, 140, 146, 165, 174, 175, 178, 183, 186, 188, 198, 205, 206, 207, 211, 256, 273, 285, 300, 310, 313, 314, 315, 316, 317, 322, 323, 326, 328, 353, 363, 365, 368, 387, 395, 399, 407, 415, 424, 425, 465, 469, 476, 509, 526, 529, 552, 556, 557, 561, 562, 563, 567, 568, 575, 578.
 Petrus 256, 368, 436, 509, 529, 573, 582, 574, 540, 557.
 Petrus Abaelardus 343.
 Petrus albus 30.
 Petrus Comestor 163, 164.
 Petrus clericus 256.
 Petrus musicus 30.
 Philippus 34.
 Phinees 255.
 Phitonissa 466.
 Photiniani 484.
 Pilatus 424.
 Polycarpus 87.
 Porphyrius 401, 402.
 Praepositivus 493, 494.
 Praga 359.
 Rachel 83.
 Rancopis see Adalbertus.
 Raymundus, nepos Gregorii XI. 366.
 Rebecca 470.
 Recab 248.
 Recabitea 248.
 Remus 400.
 Richardus II. rex Angliae 142, 143, 151, 152, 270, 332.
 Richardus Shakille 142, 143.
 Richardus de S. Victore 72, 73, 74, 77, 417.
 Roffensis episcopus 354.
 Roma 7, 14, 15, 16, 113, 157.
 Romana ecclesia 13, 14, 15, 16, 20, 26, 28, 37, 38, 42, 44, 58, 85, 86, 87, 88, 92, 93, 96, 115, 183, 191, 194, 232, 233, 298, 299, 353, 362, 391.
 Romana curia 257, 330, 332, 354, 357, vide et Rom. pontif.
 Romani 401, 425, 426.
 Romanum imperium 299, 320, 324, 325.
 Romanus 113.
 Romanus pontifex (papa) 5, 7, 14, 15, 16, 17, 19, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 66, 68, 76, 77, 84, 87, 88, 89, 92, 93, 94, 95, 96, 112, 114, 115, 130, 135, 191, 194, 253, 254, 275, 310, 320, 323, 324, 325, 326, 327, 330, 338, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 361, 366, 369, 380, 382, 385, 386, 387, 460, 464, 465, 491, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 581.
 Romulus 400, 401.
 Salomon 10, 97, 125, 136, 143, 144, 145, 146, 272, 383, 447, 471.
 Samaria 35.
 Samaritanus 60.
 Samuel 466, 467.
 Sara 470.
 Saxones 217, 278, 331, 336.
 Saul 262, 466.
 Scarioth 83, 114, 139, 140, 152, 177, 183, 326, 333, 353, 424, 425, 427, 430, 442, 443, 444.
 Sem 70
 Sergius monach. (papa) 290, 333, 517.
 Shakille, see Richardus.
 Sylvester I. (papa) 194, 195, 300, 305, 318, 319, 322, 323, 327, 328, 359, 361, 362, 363, 364, 367, 368, 369, 370.
 Simon summ. sac. 5.48.
 Simon magus 83, 178, 462, 463, 568.
 Simon Hyslep, archiep. Cant. 371.
 Simon Langham 371.
 Sinai 433.
 Sodoma 294, 374.
 Sodomi 152.
 Stephanus s. 114.
 Templarii 332.
 Tewkesbury 47.
 Thebaica legio 39.
 Theotunici 197.
 Thomas apost. 32, 369.
 Thomas Aquin. 57, 58, 59, 60, 63, 70, 77, 78, 88, 164, 283, 369, 415, 416, 432, 433, 495, 496, 498, 506, 507, 509, 523, 551, 552, 553, 563, 564, 579.
 Thomas Cant. 199, 310.

INDEX OF NAMES.

Thomas, see Bradwardine	Urbanus VI. 37, 38, 87, 352, 358.	Wilhelmus theologus 555, 556, 563.
Thomas de Lyle 332.		Worcestershire 47.
Ticonius 4, 120, 121, 409.		Wyclif 4, 43, 124, 142, 162, 255, 257, 258, 266, 273, 288, 337, 342, 344, 347, 348, 349, 350, 408, 422, 461.
Timotheus ap. 51, 181, 302.		Wyntonensis dominus 370, 371.
Titus 426.		
Tobias 276, 478, 541.		
Toletanense concilium 452, 544.		
Traianus 531, 533, 534.		
Vespasianus 426.	Wilhelmus de St. Amore 555.	Yssac see Isaac.
Vincentius ep. 12.	Wilhelmus Bateman 332.	Yamahel see Ismael.
Universitas Oxoniens., see Oxo- nia.	Wilhelmus Duranti 555.	
Volusianus 173.	Wilhelmus de Mone Landauo 555.	Zacharias 425, 447.
		Zebedei filii 169, 170, 179.

Corrections.

- Pag. 4 line 3 for de doctrina christiua read De Doctrina Christiana.
 (Similia et in pluribus locis seqq. lector emendet.
- 55   • 34   • 1b. Codd. read 13. Codd.
  - 101   • 35   • Correx. read Correxi.
  - 125   • 1 for 145   • read 1454.
  - 282   • 35 read: A in marg.
  - 370   • 10   • 180 •.
  - 389   • 3 for Retraccionum read Retractacionum.
  - 410   • 11 for 185 read 1834.
  - 417   • 1 for 186 read 186 •.
  - 451   • 36   • itia read it ia.